

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО
ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА
И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА
Управа за безбедност и здравље на раду

ПРИРУЧНИК ЗА ПРИПРЕМУ ЗА ПОЛАГАЊЕ СТРУЧНОГ ИСПИТА ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА ИЗРАДУ ПРОЈЕКТА И СТРУЧНОГ ИСПИТА ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ РАДОВА

Београд, 2019. година

САДРЖАЈ

1. Правилник о програму, начину и висини трошкова припреме и полагања стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта и стручног испита за обављање послова координатора за извођење радова 4
2. Закон о безбедности и здрављу на раду 30
3. Уредба о безбедности и здрављу на раду на привременим или покретним градилиштима..... 79
4. Правилник о начину и поступку процене ризика на радном месту и у радној околини..... 116
5. Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад на радном месту 129
6. Правилник о заштити на раду при извођењу грађевинских радова 153
7. Правилник о садржају елабората о уређењу градилишта 267
8. Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу опреме за рад 271
9. Правилник о поступку прегледа и испитивања опреме за рад и испитивања услова радне околине 292
10. Правилник о општим мерама заштите на раду од опасног дејства електричне струје у објектима намењеним за рад, радним просторијама и на радилиштима 302
11. Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу средстава и опреме за личну заштиту на раду..... 340
12. Уредба о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању азбесту..... 355
13. Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању хемијским материјама 431
14. Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при ручном преношењу терета..... 459
15. Закон о планирању и изградњи..... 467

На основу члана 7. став 1. Уредбе о безбедности и здрављу на раду на привременим или покретним градилиштима („Службени гласник РС”, бр. 14/09 и 95/10),

министар рада и социјалне политике доноси

ПРАВИЛНИК
о програму, начину и висини трошкова припреме и полагања стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта и стручног испита за обављање послова координатора за извођење радова

(„Службени гласник РС”, бр. 113/13, 57/14 и 111/15)

I. Основна одредба
Члан 1.

Овим правилником прописују се програм, начин и висина трошкова припреме и полагања стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта и стручног испита за обављање послова координатора за извођење радова (у даљем тексту: стручни испит).

Стручни испит полажу лица која ће обављати послове координатора за израду пројекта или послове координатора за извођење радова.

II. Програм припреме за полагање стручних испита
Члан 2.

Програм припреме за полагање стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта и стручног испита за обављање послова координатора за извођење радова (у даљем тексту: Програм) садржи следеће:

1) заједничке области, и то:

(1) права, обавезе и одговорности послодавца и запослених у области безбедности и здравља на раду,

(2) минимални захтеви које су инвеститор, односно заступник инвеститора за реализацију пројекта, координатор за израду пројекта, координатор за извођење радова, послодавац и друга лица дужни да испуне у

обезбеђивању примене превентивних мера на привременим или покретним градилиштима,

(3) начин и поступак процене ризика на радном месту и у радној околини,

(4) превентивне мере за безбедан и здрав рад на радном месту,

(5) посебне мере и нормативе заштите на раду на градилиштима;

2) посебне области, и то:

(1) за полагање стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта:

- израда Плана превентивних мера,

(2) за полагање стручног испита за обављање послова координатора за извођење радова:

- превентивне мере безбедности и здравља на раду, и то: при коришћењу опреме за рад; од опасног дејства електричне струје у објектима намењеним за рад, радним просторијама и на радилиштима; при коришћењу средстава и опреме за личну заштиту на раду; при излагању азбесту и хемијским материјама; при ручном преношењу терета;
- планирање и изградња објеката.

Програм је одштампан уз овај правилник (Прилог 1) и чини његов саставни део.

III. Припрема за полагање стручног испита

Члан 3.

Припрема за полагање стручног испита врши се по Програму и обављају је предавачи и њихови заменици (у даљем тексту: предавачи) у трајању од 40 школских часова.

Предавачи који обављају припрему за област из члана 2. став 1. тачка 1) подтач. (1) – (3) овог правилника, морају да имају најмање завршене студије другог степена (дипломске академске, специјалистичке академске или специјалистичке струковне студије) у области права, односно основне студије у трајању од најмање четири године у области права и пет година радног искуства у струци.

Предавачи који обављају припрему за области из члана 2. став 1. тачка 1) подтач. (4) и (5) и тачка 2) подтачка (2) овог правилника, морају да имају најмање завршене студије другог

степена (дипломске академске, специјалистичке академске или специјалистичке струковне студије), у области: архитектуре, грађевинског инжењерства, електротехничког и рачунарског инжењерства, машинског инжењерства или саобраћајног инжењерства, односно основне студије у трајању од најмање четири године у одговарајућој области техничких наука и пет година радног искуства у струци, а предавачи за област из члана 2. став 1. тачка 2) подтачка (1), поред услова у погледу нивоа и врсте стеченог образовања и лиценцу за одговорног пројектанта у складу са прописима о планирању и изградњи.

Предавачи се одређују из реда истакнутих стручњака за поједине области из Програма.

Члан 4.

Лице које је положило стручни испит за обављање послова координатора за израду пројекта, уколико жели да полаже стручни испит за обављање послова координатора за извођење радова, дужно је да присуствује свим часовима који су обухваћени припремом за полагање стручног испита за обављање послова координатора за извођење радова, а који се односе на област из члана 2. став 1. тачка 2) подтачка (2) овог правилника.

Лице које је положило стручни испит за обављање послова координатора за извођење радова, уколико жели да полаже стручни испит за обављање послова координатора за израду пројекта, дужно је да присуствује свим часовима који су обухваћени припремом за полагање стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта, а који се односе на област из члана 2. став 1. тачка 2) подтачка (1) овог правилника.

Члан 5.

Пријава за припрему за полагање стручног испита подноси се Управи за безбедност и здравље на раду на одговарајућем обрасцу (Прилог 2 и 3), који су одштампани уз овај правилник и чине његов саставни део.

Пријава за припрему за полагање стручног испита обухвата и прво полагање одговарајућег стручног испита, односно сматра се и пријавом за прво полагање одговарајућег стручног испита.

Пријаву за припрему за полагање стручног испита може да поднесе лице које испуњава одговарајуће услове из члана 5. или члана 6. Уредбе о безбедности и здрављу на раду на привременим или покретним градилиштима.

Члан 6.

Лице које је поднело пријаву за припрему за полагање стручног испита јесте кандидат.

Кандидат уз пријаву прилаже:

1) диплому о нивоу и врсти образовања (оверен препис или оверена фотокопија дипломе);

2) фотокопију личне карте;

3) доказ о уплати трошкова за припрему за полагање стручног испита.

Поред доказа из става 2. овог члана уз пријаву за припрему за полагање стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта кандидат прилаже лиценцу за одговорног пројектанта у складу са прописима о планирању и изградњи (оверен препис или оверена фотокопија лиценце), а уз пријаву за припрему за полагање стручног испита за обављање послова координатора за извођење радова кандидат прилаже доказ о најмање три године радног искуства на пословима изградње објекта или пословима безбедности и здравља на раду код извођача радова.

Члан 7.

Управа за безбедност и здравље на раду дужна је да писменим путем обавести кандидата о датуму, времену и месту одржавања припреме за полагање или полагања стручног испита, најкасније 15 дана пре датума одређеног за одржавање припреме за полагање, односно за полагање стручног испита.

Члан 8.

Пре почетка припреме за полагање и полагања стручног испита утврђује се идентитет кандидата увидом у личну карту или другу личну исправу.

За време припреме за полагање и полагања стручног испита кандидати поступају узимајући у обзир правила из Кодекса пословне етике („Службени гласник РС”, број 1/06), а предавачи

поступају узимајући у обзир правила из Кодекса понашања државних службеника („Службени гласник РС”, број 29/08).

Члан 9.

Кандидат је дужан да присуствује припреми за полагање стручног испита у трајању од најмање 80% од укупног броја часова утврђеног у члану 3. став 1. овог правилника.

Ако кандидат не приступи припреми за полагање стручног испита или ако није био присутан на довољном броју часова утврђеном у ставу 1. овог члана и члану 4. овог правилника, сматраће се да није обавио припрему за полагање стручног испита и не може приступити полагању стручног испита.

На писмени захтев кандидата, уз који подноси одговарајуће доказе, Управа за безбедност и здравље на раду може одложити припрему за полагање стручног испита ако је кандидат из оправданих разлога спречен да приступи припреми за полагање стручног испита.

Оправданим разлогом због којег кандидат није присупио припреми за полагање стручног испита сматра се несрећа, смрт у породици, повреда или болест кандидата или члана његове уже породице, као и одсутство које је последица елементарних непогода и других непредвидивих случајева.

IV. Полагање стручног испита

Члан 10.

Стручни испит полаже се пред Комисијом за полагање стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта и координатора за извођење радова (у даљем тексту: Комисија).

Комисија има председника, три члана и секретара.

Председник, чланови Комисије и секретар имају заменике.

Решењем министра надлежног за рад одређују се предавачи из члана 3. овог правилника и међу њима се одређује председник Комисије и његов заменик, чланови Комисије и њихови заменици, као и секретар и његов заменик.

У случају потребе да се обезбеди благовремено полагање стручног испита за сва пријављена лица, на предлог директора Управе за безбедност и здравље на раду, послове секретара

Комисије у вези са полагањем испита могу истовремено обављати секретар и његов заменик.

Комисијом руководи председник Комисије, а за време његовог одсуства заменик председника Комисије.

Члан 11.

Полагање стручног испита обавља се у року од 30 дана после завршене припреме за полагање стручног испита.

Члан 12.

Стручни испит за обављање послова координатора за израду пројекта полаже се писмено и то:

1) попуњавањем теста који обухвата заједничке области, односно области из члана 2. став 1. тачка 1) овог правилника и

2) израдом Плана превентивних мера у складу са Уредбом о безбедности и здрављу на раду на привременим или покретним градилиштима.

Тест из става 1. овог члана садржи 20 питања, која су укупно вреднована са 40 бодова.

Полагање испита из става 1. овог члана почиње преузимањем теста.

Попуњавање теста траје један сат.

Кандидат који је на тесту остварио најмање 30 бодова положио је тест.

Оцењивање се врши оценом „положио" или „није положио".

Кандидат који је положио тест може да приступи изради Плана превентивних мера из става 1. овог члана.

Израда Плана превентивних мера почиње добијањем задатка од испитивача за ту област и траје три сата.

Након издраде Плана превентивних мера кандидат приступа одбрани рада пред испитивачем.

Оцењивање се врши оценом „положио" или „није положио".

Кандидат је положио стручни испит из става 1. овог члана ако је положио тест и израду Плана превентивних мера.

Кандидат који је положио стручни испит за обављање послова координатора за извођење радова, уколико жели да полаже испит из става 1. овог члана полаже одговарајућу разлику у испитима, односно израђује План превентивних мера из члана 2. став 1. тачка 2) подтачка (1).

Члан 13.

Стручни испит за обављање послова координатора за извођење радова полаже се писмено попуњавањем теста који обухвата области из члана 2. став 1. тачка 1) и тачка 2) подтачка (2) овог правилника.

Тест из става 1. овог члана садржи 50 питања, која су укупно вреднована са 100 бодова.

Полагање испита из става 1. овог члана почиње преузимањем теста.

Попуњавање теста траје три сата.

Кандидат, који је на тесту остварио најмање 75 бодова положио је тест.

Оцењивање се врши оценом „положио" или „није положио".

Кандидат који је положио стручни испит за обављање послова координатора за израду пројекта, уколико жели да полаже испит из става 1. овог члана полаже одговарајућу разлику у испитима, односно попуњава тест који обухвата области из члана 2. став 1. тачка 2) подтачка (2) овог правилника.

Члан 14.

Комисија припрема, прегледа и оцењује тестове из чл. 12. и 13. овог правилника.

Председник Комисије одговоран је за припрему тестова.

Комисија је дужна да омогући кандидату увид у његов тест.

Члан 15.

Управа за безбедност и здравље на раду, на писмени захтев кандидата, уз који поднесе одговарајуће доказе, може одложити полагање стручног испита, ако је кандидат из оправданих разлога из члана 9. став 4. овог правилника спречен да полаже стручни испит.

Ако кандидат не приступи полагању стручног испита или ако пре полагања стручног испита изјави да одустаје од полагања стручног испита, сматраће се да није положио стручни испит.

Изостанак са испита, односно одустајање од полагања кандидат може да оправда ако, одмах или најкасније у року од седам дана, достави писмене доказе о оправданости изостанка, односно одустајања.

Председник Комисије може одложити започето полагање стручног испита ако је кандидат због болести или из других оправданих разлога спречен да настави полагање стручног испита.

Члан 16.

Кандидат који не положи стручни испит, може поднети пријаву за поновно полагање стручног испита.

Образац пријаве за поновно полагање стручног испита (Прилог 4 и 5) одштампани су уз овај правилник и чине његов саставни део.

Кандидат је дужан да понови припрему за полагање стручног испита ако у року од годину дана од завршене припреме за полагање стручног испита не положи стручни испит.

Члан 17.

Секретар Комисије води евиденцију о дневној присутности кандидата припреми за полагање стручног испита на одговарајућем обрасцу (Прилог 6) који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 18.

О току полагања стручног испита води се одговарајући записник који потписују председник, чланови и секретар Комисије.

Обрасци записника из става 1. овог члана (Прилог 7 и 8) одштампани су уз овај правилник и чине његов саставни део.

Тест и План превентивних мера које је кандидат израдио чине саставни део записника.

Управа за безбедност и здравље на раду води евиденцију о кандидатима за припрему и полагање стручног испита.

Члан 19.

Кандидату који је положио стручни испит издаје се:

1) Уверење о положеном стручном испиту за обављање послова координатора за израду пројекта;

2) Уверење о положеном стручном испиту за обављање послова координатора за извођење радова.

Обрасци уверења из става 1. овог члана (Образац 1 и 2) одштампани су уз овај правилник и чине његов саставни део.

V. Висина трошкова припреме и полагања стручног испита

Члан 20.

Висина трошкова припреме за полагање и полагања стручног испита износи 25.000 динара по кандидату.

Висина трошкова припреме за полагање и полагања стручног испита кандидата који полаже стручни испит из члана 4. овог правилника, износи 13.000 динара.

Висина трошкова поновног полагања стручног испита износи 5.000 динара.

Износ средстава утврђен у ст. 1–3. овог члана уплаћује се на рачун буџета Републике Србије.

Члан 20а

У случају када пријаву за припрему за полагање стручног испита поднесе лице које не испуњава одговарајуће услове из члана 5. или члана 6. Уредбе о безбедности и здрављу на раду на привременим или покретним градилиштима, извршиће се повраћај трошкова припреме за полагање и полагања стручног испита, у складу са законом којим се уређује наплата јавних прихода.

Члан 21.

Предавачима, односно члановима Комисије и њиховим замеником за њихов рад у току припреме и полагања стручног испита, односно секретару Комисије и његовом заменику за њихов рад у току полагања стручног испита, припада накнада чија висина се одређује решењем из члана 10. овог правилника.

VI. Завршна одредба

Члан 22.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

ПРОГРАМ ПРИПРЕМЕ ЗА ПОЛАГАЊЕ СТРУЧНОГ ИСПИТА ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА ИЗРАДУ ПРОЈЕКТА И СТРУЧНОГ ИСПИТА ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ РАДОВА

1. ЗАЈЕДНИЧКЕ ОБЛАСТИ

1. Права, обавезе и одговорности послодавца и запослених у области безбедности и здравља на раду

1.1. Закон о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, бр. 101/05, 91/15 и 113/17) – значење појединих израза; лица која остварују право на безбедност и здравље на раду; превентивне мере; обавезе и одговорности послодавца (опште обавезе, посебне обавезе, оспособљавање запослених); права и обавезе запослених; организовање послова безбедности и здравља на раду; представник запослених за безбедност и здравље на раду; евиденција, сарадња и извештавање; надзор.

2. Минимални захтеви које су инвеститор, односно заступник инвеститора за реализацију пројекта, координатор за израду пројекта, координатор за извођење радова, послодавац и друга лица дужни да испуне у обезбеђивању примене превентивних мера на привременим или покретним градилиштима

2.1. Уредба о безбедности и здрављу на раду на привременим или покретним градилиштима („Службени гласник РС”, бр. 14/09, 95/10 и 98/18) – значење појединих израза; одређивање координатора за израду пројекта и координатора за извођење радова; план превентивних мера; пријава градилишта; фаза израде пројекта (примена начела превенције, послови координатора за израду пројекта); фаза извођења радова (примена начела превенције, послови координатора за извођење радова); одговорност инвеститора, односно заступника инвеститора, послодавца и других лица; обавезе послодавца (опште обавезе, обавештавање запослених, сарадња са запосленима); обавезе других лица на градилишту; надзор.

3. Начин и поступак процене ризика на радном месту и у радној околини

3.1. Правилник о начину и поступку процене ризика на радном месту и у радној околини („Службени гласник РС”, бр. 72/06, 84/06-исправка, 30/10 и 102/15) – основ и сврха процене ризика; обухват процене ризика; општи подаци о послодавцу; опис технолошког и радног процеса, опис средстава за рад и средстава и опреме за личну заштиту на раду; снимање организације рада; препознавање и утврђивање опасности и штетности на радном месту и у радној околини; процењивање ризика у односу на опасности и штетности; утврђивање начина и мера за отклањање, смањење или спречавање ризика; закључак; измене и допуне акта о процени ризика; покретање поступка процене ризика; одређивање лица одговорних за спровођење процене ризика; план спровођења поступка процене ризика; провера ефикасности примене акта о процени ризика.

4. Превентивне мере за безбедан и здрав рад на радном месту

4.1. Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад на радном месту („Службени гласник РС”, број 21/09 и 1/19) – обавезе послодавца; обавештавање запослених; оспособљавање запослених; сарадња послодавца и запослених.

5. Посебне мере и нормативи заштите на раду на градилиштима

5.1. Правилник о заштити на раду при извођењу грађевинских радова („Службени гласник РС”, број 53/97 и 14/09) – уређење градилишта; земљани радови; радна платформа и лествe (помоћни ослонци); заштита од пада преко ивице и упада у отвор; зидарски радови; вертикалне лествe са лађобраном и пењалице; грађење фабричких димњака и појам рада на висини; складиштење резане грађе и сортимената; тесарски радови; коси прилази, пролази и рампе; радни подови; заштитна ограда; радне скеле; носеће скеле; висеће скеле; заштитне скеле; радови у близини саобраћаја; израда елемената од преднапрегнутог бетона; армирачки радови; бетонски радови; радови на крову; монтажно грађење; рушење објеката; изградња путева; изградња

мостова; кесонски радови; побијање готових шипова; израда прибоја, загата и дијафрагми; уређај за монтажу готових бетонских носача; мере заштите при радовима на висини; тунелски радови; минерски радови; рад са грађевинском механизацијом; дизалице и пренос материјала и опреме; превоз материјала и опреме; привремена електрична инсталација; опасне материје; садржај пријаве о почетку радова.

5.2. Правилник о садржају елабората о уређењу градилишта („Службени гласник РС”, бр. 121/12 и 102/15) – циљ и сврха елабората о уређењу градилишта.

2. ПОСЕБНЕ ОБЛАСТИ

2.1. За полагање стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта

2.1.1. Израда Плана превентивних мера

2.1.1.1 Уредба о безбедности и здрављу на раду на привременим или покретним градилиштима („Службени гласник РС”, бр. 14/09, 95/10 и 98/18) – План превентивних мера (шема градилишта, односно ситуациони план; опис организације и технологије извођења радова; план фаза и рокова извођења појединих радова, са детаљним инструкцијама за координацију активности послодаваца и других лица; специфичне мере за безбедан и здрав рад у односу на индустријске активности у близини градилишта; специфичне мере за безбедан и здрав рад за радове наведене у Прегледу радова при којима се појављује специфичан ризик од настанка повреда и оштећења здравља запослених.

2.2. За полагање стручног испита за обављање послова координатора за извођење радова

2.2.1. Превентивне мере безбедности и здравља на раду при коришћењу опреме за рад

2.2.1.1 Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу опреме за рад („Службени гласник РС”, бр. 23/09, 123/12, 102/15 и 101/18) – обавезе послодавца; превентивни и периодични прегледи и испитивања опреме за рад; обавештавање запослених; оспособљавање запослених; сарадња послодавца и запослених:општи захтеви за

опрему за рад;додатни захтеви за одређене категорије опреме за рад.

2.2.2.2. Правилник о поступку прегледа и провере опреме за рад и испитивања услова радне околине („Службени гласник РС”, бр. 94/06, 108/06 –исправка, 114/14 и 102/15) – прегледи и провере опреме за рад (предмет превентивних и периодичних прегледа и провера опреме за рад, опрема за рад која подлеже превентивним и периодичним прегледима и проверама, вршилац превентивних и периодичних прегледа и провера опреме за рад, стручни налаз, садржина стручног налаза, рокови за превентивне прегледе и провере опреме за рад, рокови за периодичне прегледе и провера опреме за рад), испитивање услова радне околине (предмет превентивних и периодичних испитивања услова радне околине, садржина и обим испитивања, испитивање микроклиме, испитивање хемијских штетности, испитивање физичких штетности, испитивање осветљености, вршилац превентивних и периодичних испитивања услова радне околине, стручни налаз, садржина стручног налаза, извештај о испитивању, рокови за превентивне прегледе и испитивања услова радне околине, рокови за периодична испитивања услова радне околине).

2.2.2. Превентивне мере од опасног дејства електричне струје у објектима намењеним за рад, радним просторијама и на радилиштима

2.2.2.1. Правилник о општим мерама заштите на раду од опасног дејства електричне струје у објектима намењеним за рад, радним просторијама и на радилиштима („Службени гласник СРС”, бр. 21/89) (чл. 87 до 121) – радне просторије и радилишта (сталне електричне инсталације, привремене електричне инсталације); преносни алат, преносне елктричне светиљке и заштитни трансформатори; испитивање, надзор и контрола.

2.2.3. Превентивне мере безбедности и здравља на раду при коришћењу средстава и опреме за личну заштиту на раду

2.2.3.1. Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу средстава и опреме за личну заштиту на раду („Службени гласник РС”, број 92/08 и 101/18) – обавезе послодавца (обезбеђивање средстава и опреме за личну заштиту на раду, одређивање средстава и опреме за

личну заштиту на раду, процена средстава и опреме за личну заштиту на раду, коришћење средстава и опреме за личну заштиту на раду); обавештавање запослених; сарадња послодавца и запослених.

2.2.4. Превентивне мере безбедности и здравља на раду при излагању азбесту и хемијским материјама:

2.2.4.1. Уредба о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању азбесту („Службени гласник РС", број 108/15) – обавезе послодавца (опште обавезе, посебне обавезе); праћење здравственог стања запослених; обавештавање запослених; оспособљавање запослених; сарадња послодавца и запослених.

2.2.4.2. Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању хемијским материјама („Службени гласник РС", број 106/09 и 117/17) – обавезе послодавца (процењивање ризика у односу на опасне хемијске материје, примена начела превенције, превентивне мере, поступци у случају повреда на раду и опасних појава, информисање и оспособљавање запослених); забране; праћење здравственог стања; сарадња послодавца и запослених.

2.2.5. Превентивне мере безбедности и здравља на раду при ручном преношењу терета:

2.2.5.1. Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при ручном преношењу терета („Службени гласник РС", број 106/09) – обавезе послодавца; обавештавање запослених; оспособљавање запослених; сарадња послодавца и запослених.

2.2.6 Планирање и изградња објеката

2.2.6.1. Закон о планирању и изградњи („Службени гласник РС", бр. 72/09, 81/09 - исправка, 64/10 - УС, 24/11, 121/12, 42/13 -УС, 50/13 - УС, 98/13 - УС, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19 и 37/19 - др. закон) – значење појединих израза; грађевински производи; регистар инвеститора; правила грађења; изградња објеката (садржина и врсте техничке документације, идејни пројекат, главни пројекат, посебне врсте главних пројеката, извођачки пројекат, пројекат изведеног објекта, идејни пројекат за грађење објеката и извођење радова за које се не издаје грађевинска дозвола, израда техничке документације, одговорни пројектант, техничка контрола, чување техничке

документације, ревизија пројеката); грађење (пријава радова, припрема за грађење, извођач радова, одговорни извођач радова, обавезе извођача радова и одговорног извођача радова, стручни надзор); употребна дозвола (технички преглед објекта, комисија за технички преглед објекта, пробни рад, издавање употребне дозволе, одржавање објекта).

Прилог 2

Република Србија
Министарство за рад, запошљавање,
борачка и социјална питања
Управа за безбедност и здравље на раду
Београд, Немањина 22 - 26

ПРИЈАВА ЗА ПРИПРЕМУ ЗА ПОЛАГАЊЕ СТРУЧНОГ ИСПИТА ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА ИЗРАДУ ПРОЈЕКТА

1. ИМЕ (ИМЕ ЈЕДНОГ РОДИТЕЉА) И ПРЕЗИМЕ КАНДИДАТА

_____

2. ЈМБГ

3. МЕСТО ПРЕБИВАЛИШТА, БОРАВИШТА И АДРЕСА КАНДИДАТА

_____

4. НАПОМЕНА: положио/ла стручни испит за обављање послова координатора за извођење радова

5. КОНТАКТ ПОДАЦИ:

телефон	телефакс	е-пошта

Место и датум: **ПОДНОСИЛАЦ ПРИЈАВЕ**

_____ _____

(потпис кандидата)

Прилог:

1. диплома о нивоу и врсти образовања (оверен препис или оверена фотокопија дипломе);
2. фотокопија личне карте;
3. доказ о уплати трошкова за припрему стручног испита;
4. лиценца за одговорног пројектанта (оверен препис или оверена фотокопија);
5. кандидат који је положио/ла стручни испит за обављање послова координатора за извођење радова доставља, поред наведних доказа и доказ о уплати трошкова за припрему стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта, у износу од 13.000,00 динара.

Прилог 3

Република Србија
Министарство за рад, запошљавање,
борачка и социјална питања
Управа за безбедност и здравље на раду
Београд, Немањина 22 - 26

ПРИЈАВА ЗА ПРИПРЕМУ ЗА ПОЛАГАЊЕ СТРУЧНОГ ИСПИТА
ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ РАДОВА

1. ИМЕ (ИМЕ ЈЕДНОГ РОДИТЕЉА) И ПРЕЗИМЕ КАНДИДАТА

_____

2. ЈМБГ

3. МЕСТО ПРЕБИВАЛИШТА, БОРАВИШТА И АДРЕСА КАНДИДАТА

_____

4. УКУПАНО РАДНО ИСКУСТВО _____ год.,
- на пословима изградње објеката _____ год., или
- на пословима безбедности и здравља на раду код извођача радова_____ год.

5. НАПОМЕНА: положио/ла стручни испит за обављање послова координатора за израду пројекта

6. КОНТАКТ ПОДАЦИ:

телефон	телефакс	е-пошта

Место и датум:

_____

ПОДНОСИЛАЦ ПРИЈАВЕ

_____

(потпис кандидата)

Прилог:
1. диплома о нивоу и врсти образовања (оверен препис или оверена фотокопија дипломе);
2. фотокопија личне карте;
3. доказ о уплати трошкова за припрему стручног испита;
4. доказ о радном искуству (потврда, уговор о раду и др.);
5. кандидат који је положио/ла стручни испит за обављање послова координатора за израду пројекта, доставља, поред наведених доказа и доказ о уплати трошкова за припрему стручног испита за обављање послова координатора за извођење радова, у износу од 13.000,00 динара.

Прилог 4

Република Србија
Министарство за рад, запошљавање,
борачка и социјална питања
Управа за безбедност и здравље на раду
Београд, Немањина 22 - 26

ПРИЈАВА ЗА ПОНОВНО ПОЛАГАЊЕ СТРУЧНОГ ИСПИТА
ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА ИЗРАДУ ПРОЈЕКТА

1. ИМЕ (ИМЕ ЈЕДНОГ РОДИТЕЉА) И ПРЕЗИМЕ КАНДИДАТА

_____

2. ЈМБГ

3. МЕСТО ПРЕБИВАЛИШТА, БОРАВИШТА И АДРЕСА КАНДИДАТА

_____

4. НАПОМЕНА:_____

5. КОНТАКТ ПОДАЦИ:

телефон	телефакс	е-пошта

Место и датум:

_____

ПОДНОСИЛАЦ ПРИЈАВЕ

_____

(потпис кандидата)

Прилог:
1. доказ о уплати трошкова за поновно полагање стручног испита

Прилог 5

Република Србија
Министарство за рад, запошљавање,
борачка и социјална питања
Управа за безбедност и здравље на раду
Београд, Немањина 22 - 26

ПРИЈАВА ЗА ПОНОВНО ПОЛАГАЊЕ СТРУЧНОГ ИСПИТА ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ РАДОВА

1. ИМЕ (ИМЕ ЈЕДНОГ РОДИТЕЉА) И ПРЕЗИМЕ КАНДИДАТА

_____

2. ЈМБГ

3. МЕСТО ПРЕБИВАЛИШТА, БОРАВИШТА И АДРЕСА КАНДИДАТА

_____

4.НАПОМЕНА:_____

5. КОНТАКТ ПОДАЦИ:

телефон	телефакс	е-пошта

Место и датум:

_____

ПОДНОСИЛАЦ ПРИЈАВЕ

_____

(потпис кандидата)

Прилог:
1. доказ о уплати трошкова за поновно полагање стручног испита

Прилог 6

ЕВИДЕНЦИЈА О ДНЕВНОЈ ПРИСУТНОСТИ КАНДИДАТА ПРИПРЕМИ ЗА ПОЛАГАЊЕ СТРУЧНОГ ИСПИТА

ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА _____

КАНДИДАТ_____ ЈМБГ:_____

БРОЈ ПРЕДМЕТА: _____

ЕВИДЕНЦИЈА О ДНЕВНОЈ ПРИСУТНОСТИ

ДАТУМ	ЧАС								КАНДИДАТ	ПРЕДАВАЧ
	1	2	3	4	5	6	7	8		

УКУПНО ПРИСУСТВОВАЊЕ ЧАСОВИМА: _____

ПРОЦЕНАТ: _____%

КАНДИДАТ ЈЕСТЕ - НИЈЕ ОБАВИО ПРИПРЕМУ ЗА ПОЛАГАЊЕ СТРУЧНОГ ИСПИТА

СЕКРЕТАР:_____

ДАТУМ: _____

Прилог 7

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА
УПРАВА ЗА БЕЗБЕДНОСТ И ЗДРАВЉЕ НА РАДУ

КОМИСИЈА ЗА ПОЛАГАЊЕ СТРУЧНОГ ИСПИТА ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА ИЗРАДУ ПРОЈЕКТА И КООРДИНАТОРА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ РАДОВА

ЗАПИСНИК
О ПОЛАГАЊУ СТРУЧНОГ ИСПИТА ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА ИЗРАДУ ПРОЈЕКТА

_____
ИМЕ (ИМЕ ЈЕДНОГ РОДИТЕЉА) И ПРЕЗИМЕ КАНДИДАТА

(ЈМБГ)

пред Комисијом за полагање стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта и координатора за извођење радова, у саставу:

ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ _____

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ: 1. _____

2. _____

3. _____

приступио/ла је

_____
(датум полагања)

полагању стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта, и остварио/ла је следеће резултате:

1. ТЕСТ

БОДОВИ		ОЦЕНА	
Укупно	Остварио/ла	Положио/ла	Није положио/ла

Председник Комисије

_____

2. ПЛАН ПРЕВЕНТИВНИХ МЕРА

Иситивач_____

Постављена питања:
1. _____
2. _____
3. _____
_____

Положио/ла	Није положио/ла

_____
(потпис испитивача)

ОПШТИ УСПЕХ:

Положио/ла	Није положио/ла

Председник Комисије

_____

Секретар

_____

Чланови

_____

_____

_____

У Београду, _____
(дан, месец и година)

Прилог 8

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА
УПРАВА ЗА БЕЗБЕДНОСТ И ЗДРАВЉЕ НА РАДУ

КОМИСИЈА ЗА ПОЛАГАЊЕ СТРУЧНОГ ИСПИТА ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА ИЗРАДУ ПРОЈЕКТА И КООРДИНАТОРА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ РАДОВА

ЗАПИСНИК
О ПОЛАГАЊУ СТРУЧНОГ ИСПИТА ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ РАДОВА

_____
ИМЕ (ИМЕ ЈЕДНОГ РОДИТЕЉА) И ПРЕЗИМЕ КАНДИДАТА

(ЈМБГ)

пред Комисијом за полагање стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта и координатора за извођење радова, у саставу:

ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ _____

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ: 1. _____

2. _____

3. _____

приступио/ла је_____
(датум полагања)

полагању стручног испита за обављање послова координатора за извођење радова, остварио/ла је следеће резултате:

1. ТЕСТ

БОДОВИ		ОЦЕНА	
Укупно	Остварио/ла	Положио/ла	Није положио/ла

Председник Комисије

_____

ОПШТИ УСПЕХ:

Положио/ла	Није положио/ла

Председник Комисије

_____

Секретар

_____

Чланови

_____

_____

_____

У Београду, _____

(дан, месец и година)

Образац 1

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА
УПРАВА ЗА БЕЗБЕДНОСТ И ЗДРАВЉЕ НА РАДУ
КОМИСИЈА ЗА ПОЛАГАЊЕ СТРУЧНОГ ИСПИТА ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА ИЗРАДУ ПРОЈЕКТА И КООРДИНАТОРА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ РАДОВА

У В Е Р Е Њ Е
О ПОЛОЖЕНОМ СТРУЧНОМ ИСПИТУ
ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА ИЗРАДУ ПРОЈЕКТА

_____
(име, име једног родитеља и презиме)

_____
(ЈМБГ)

дана _____год., пред Комисијом за полагање стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта и координатора за извођење радова, положио-ла је:

СТРУЧНИ ИСПИТ
ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА ИЗРАДУ ПРОЈЕКТА

Уверење се издаје на основу члана 19. став 1. тачка 1) Правилника о програму, начину и висини трошкова припреме и полагања стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта и стручног испита за обављање послова координатора за извођења радова.

Број:_____ ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ

МП

Београд, _____
(датум)

Образац 2

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА
УПРАВА ЗА БЕЗБЕДНОСТ И ЗДРАВЉЕ НА РАДУ
КОМИСИЈА ЗА ПОЛАГАЊЕ СТРУЧНОГ ИСПИТА ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА ИЗРАДУ ПРОЈЕКТА И КООРДИНАТОРА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ РАДОВА

У В Е Р Е Њ Е
О ПОЛОЖЕНОМ СТРУЧНОМ ИСПИТУ
ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ РАДОВА

_____
(име, име једног родитеља и презиме)

_____
(ЈМБГ)

дана _____год., пред Комисијом за полагање стручног испита за обављање послова
координатора за израду пројекта и координатора за извођење радова, положио-ла је:

СТРУЧНИ ИСПИТ
ЗА ОБАВЉАЊЕ ПОСЛОВА КООРДИНАТОРА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ РАДОВА

Уверење се издаје на основу члана 19. став 1. тачка 2) Правилника о програму, начину и висини трошкова припреме и полагања стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта и стручног испита за обављање послова координатора за извођења радова.

Број:_____ ПРЕДСЕДНИК КОМИСИЈЕ

МП

Београд, _____
(датум)

ЗАКОН
о безбедности и здрављу на раду

(„*Службени гласник РС*”, *бр.101/05, 91/15 и 113/17 – др. закон)*

I. ОСНОВНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 1.

Овим законом уређује се спровођење и унапређивање безбедности и здравља на раду лица која учествују у радним процесима, као и лица која се затекну у радној околини, ради спречавања повреда на раду, професионалних обољења и обољења у вези са радом.

За обављање одређених послова државне управе у области безбедности и здравља на раду, овим законом образује се Управа за безбедност и здравље на раду као орган управе у саставу Министарства рада, запошљавања и социјалне политике, и утврђује њена надлежност.

Члан 2.

Права, обавезе и одговорности послодаваца и запослених, надлежности и мере чијом се применом, односно спровођењем осигурава безбедност и здравље на раду остварују се у складу са овим законом и прописима донетим на основу закона.

Овај закон се не примењује при обављању специфичне војне службе у Војсци Србије и обављању полицијских и послова заштите и спасавања из делокруга надлежног државног органа, као и обављању послова заштите и спасавања које обављају други субјекти у складу са посебним законом, у којима су питања безбедности и здравља на раду при обављању те службе и тих послова уређена посебним законом и прописима донетим на основу тог закона.

Члан 3.

Права, обавезе и одговорности у вези са безбедношћу и здрављем на раду, утврђене овим законом, ближе се уређују колективним уговором, општим актом послодавца или уговором о раду.

Члан 4.

Поједини изрази који се користе у овом закону имају следеће значење:

1) Запослени јесте домаће или страно физичко лице које је у радном односу код послодавца, као и лице које по било ком основу обавља рад или се оспособљава за рад код послодавца, осим лица које је у радном односу код послодавца ради обављања послова кућног помоћног особља;

2) Послодавац јесте домаће или страно правно лице, односно физичко лице које запошљава, односно радно ангажује једно или више лица**:**

(1) као послодавац у смислу овог закона сматра се и физичко лице које по било ком правном основу обезбеђује посао запосленом, изузимајући лице, које посао обезбеђује у домаћинству и носиоца породичног пољопривредног газдинства, који обављају посао са члановима породичног пољопривредног домаћинства у складу са прописима о пољопривреди,*

(2) као послодавац сматра се и физичко лице које са члановима свог породичног домаћинства обавља привредну или другу делатност;

3) Представник запослених јесте лице изабрано да представља запослене у области безбедности и здравља на раду код послодавца;

4) Безбедност и здравље на раду јесте обезбеђивање таквих услова на раду којима се, у највећој могућој мери, смањују повреде на раду, професионална обољења и обољења у вези са радом и који претежно стварају претпоставку за пуно физичко, психичко и социјално благостање запослених;

5) Превентивне мере јесу све мере које се предузимају или чије се предузимање планира на свим нивоима рада код послодавца, ради спречавања повређивања или оштећења здравља запослених;

6) Радно место јесте простор намењен за обављање послова код послодавца (у објекту или на отвореном као и на привременим и покретним градилиштима, објектима, уређајима, саобраћајним средствима, и сл.) у којем запослени борави или има приступ у току рада и који је под непосредном или посредном контролом послодавца;

7) Радна околина јесте простор у којем се обавља рад и који укључује радна места, радне услове, радне поступке и односе у процесу рада;

8) Средство за рад јесте:

(1) објекат који се користи као радни и помоћни простор, укључујући и објекат на отвореном простору, са свим припадајућим инсталацијама (инсталације флуида, грејање, електричне инсталације и др.),

(2) опрема за рад (машина, уређај, постројење, инсталација, алат и сл.) која се користи у процесу рада,

(3) конструкција и објекат за колективну безбедност и здравље на раду (заштита на прелазима, пролазима и прилазима, заклони од топлотних и других зрачења, заштита од удара електричне струје, општа вентилација и климатизација и сл.),

(4) помоћна конструкција и објекат, као и конструкција и објекат који се привремено користи за рад и кретање запослених (скела, радна платформа, тунелска подграда, конструкција за спречавање одрона земље при копању дубоких ровова и сл.),

(5) друго средство које се користи у процесу рада или је на било који начин повезано са процесом рада;

9) Средство и опрема за личну заштиту на раду јесте одећа, обућа, помоћне направе и уређаји који служе за спречавање повреда на раду, професионалних обољења, болести у вези са радом и других штетних последица по здравље запосленог;

10) Опасне материје јесу експлозивне, запаљиве, оксидирајуће, отровне, гадне, заразне, корозивне, канцерогене и радиоактивне материје утврђене стандардима и другим прописима, а које се производе, користе или складиште у процесу рада, као и материје чија су својства, када су везане за неке супстанце, опасна по живот и здравље запослених;

11) Опасност јесте околност или стање које може угрозити здравље или изазвати повреду запосленог;

12) Опасна појава јесте догађај којим су угрожени или би могли да буду угрожени живот и здравље запосленог или постоји опасност од повређивања запосленог;

13) Ризик јесте вероватноћа настанка повреде, обољења или оштећења здравља запосленог услед опасности;

14) Акт о процени ризика јесте акт који садржи опис процеса рада са проценом ризика од повреда и/или оштећења

здравља на радном месту у радној околини и мере за отклањање или смањивање ризика у циљу побољшања безбедности и здравља на раду;

15) Процена ризика јесте систематско евидентирање и процењивање свих фактора у процесу рада који могу узроковати настанак повреда на раду, обољења или оштећења здравља и утврђивање могућности, односно начина спречавања, отклањања или смањења ризика;

16) Радно место са повећаним ризиком јесте радно место утврђено актом о процени ризика на коме, и поред потпуно * примењених мера у складу са овим законом, постоје околности које могу да угрозе безбедност и здравље запосленог;

17) Лице за безбедност и здравље на раду јесте лице које обавља послове безбедности и здравља на раду, има положен стручни испит о практичној оспособљености и које послодавац писменим актом одреди за обављање тих послова;

18) Правно лице за обављање послова прегледа и провере опреме за рад и испитивања услова радне околине, односно хемијских, биолошких и физичких штетности (осим јонизујућих зрачења), микроклиме и осветљености јесте првно лице којем је министар надлежан за рад издао лиценцу, у складу са овим законом;

19) Служба медицине рада јесте служба којој послодавац повери обављање послова заштите здравља запослених;

20) Стручни налаз јесте извештај о извршеном прегледу и провери опреме за рад или испитивању услова радне околине са закључком да ли су примењене или нису примењене прописане мере за безбедност и здравље на раду;

21) Одговорно лице за обављање прегледа и провере опреме за рад и испитивања услова радне околине, као и за потписивање стручних налаза, јесте лице са лиценцом за вршење тих послова (у даљем тексту: одговорно лице);

22) Лиценца јесте овлашћење које министар надлежан за рад даје правном или физичком лицу за обављање одређених послова у области безбедности и здравља на раду, у складу са овим законом**;**

23) Превенција јесте процес обезбеђивања мера на радном месту и у радној околини код послодавца у циљу спречавања или смањења ризика на раду;

24) Језик који запослени разуме јесте матерњи језик, језик који је у службеној употреби на територији на којој послодавац има седиште, односно запослени обавља послове и који запослени говори, чита и пише, као и језик који је утврђен као услов за обављање послова радног места.

Члан 5.

Право на безбедност и здравље на раду имају:

1) запослени;

2) ученици и студенти када се налазе на обавезном производном раду, професионалној пракси или практичној настави (радионице, економије, кабинети, лабораторије и др.);

3) лица која се налазе на стручном оспособљавању, преквалификацији или доквалификацији;

4) лица на професионалној рехабилитацији;

5) лица која се налазе на издржавању казне затвора док раде у привредној јединици завода за извршење казне затвора (радионице, градилишта и сл.) и на другом месту рада;

6) лица на добровољним и јавним радовима организованим у општем интересу, радним акцијама и такмичењима у вези са радом;

7) лица која се затекну у радној околини ради обављања одређених послова, ако је о њиховом присуству упознат послодавац.

Безбедност и здравље на раду лицима из става 1. тач. 1), 2) , 4) и 7) овог члана обезбеђује послодавац, лицима из тачке 3) овог члана образовна организација, лицима из тачке 5) овог члана заводи за извршење казне затвора, а лицима из тачке 6) овог члана – организатор радова и такмичења.

Члан 6.

Посебна права, обавезе и мере у вези са безбедношћу и здрављем на раду младих (нарочито у вези са њиховим духовним и телесним развојем), жена које раде на радном месту са повећаним ризиком који би могао да им угрози остваривање материнства, особа са инвалидитетом и професионално оболелих – уређују се овим и другим законом, другим прописима, колективним уговором, општим актом послодавца и уговором о раду.

Превентивне мере у вези са безбедношћу и здрављем на раду младих, запослене жене за време трудноће и запослене која дoји дете споразумно прописују министар надлежан за рад и министар надлежан за здравље.

II. ПРЕВЕНТИВНЕ МЕРЕ

Члан 7.

Превентивне мере у остваривању безбедности и здравља на раду обезбеђују се применом савремених техничких, ергономских, здравствених, образовних, социјалних, организационих и других мера и средстава за отклањање ризика од повређивања и оштећења здравља запослених, и/или њиховог свођења на најмању могућу меру, у поступку:

1) пројектовања, изградње, коришћења и одржавања објеката намењених за радне и помоћне просторије, као и објеката намењених за рад на отвореном простору у циљу безбедног одвијања процеса рада;

2) пројектовања, изградње, коришћења и одржавања технолошких процеса рада са свом припадајућом опремом за рад, у циљу безбедног рада запослених и усклађивања хемијских, физичких и биолошких штетности, микроклиме и осветљења на радним местима и у радним и помоћним просторијама са прописаним мерама и нормативима за делатност која се обавља на тим радним местима и у тим радним просторијама;

3) пројектовања, израде, коришћења и одржавања опреме за рад, конструкција и објеката за колективну безбедност и здравље на раду, помоћних конструкција и објеката и других средстава која се користе у процесу рада или која су на било који начин повезана са процесом рада, тако да се у току њихове употребе спречава повређивање или оштећење здравља запослених;

4) производње, паковања, превоза, складиштења, употребе и уништавања опасних материја, на начин и по прописима и правилима којима се отклањају могућности повређивања или оштећења здравља запослених;

5) пројектовања, производње и коришћења средстава и опреме за личну заштиту на раду, чијом се употребом отклањају ризици или опасности који нису могли да буду отклоњени применом одговарајућих превентивних мера;

6) образовања, васпитања и оспособљавања у области безбедности и здравља на раду.

Превентивне мере у поступцима из става 1. овог члана прописује министар надлежан за рад.

III. ОБАВЕЗЕ И ОДГОВОРНОСТИ ПОСЛОДАВЦА

1. Опште обавезе

Члан 8.

Обавезе послодавца, у смислу овог закона и прописа донетих на основу овог закона, истовремено представљају права запослених у вези са спровођењем мера безбедности и здравља на раду.

Члан 9.

Послодавац је дужан да обезбеди запосленом рад на радном месту и у радној околини у којима су спроведене мере безбедности и здравља на раду.

Послодавац се не ослобађа обавеза и одговорности у вези са применом мера безбедности и здравља на раду одређивањем другог лица или преношењем својих обавеза и одговорности на друго лице.

У случају настанка повреде на раду због неуобичајених и непредвидивих околности које су изван контроле послодавца или због изузетних догађаја чије се последице упркос свим настојањима нису могле избећи, послодавац није одговоран у смислу овог закона.

Послодавац је дужан да обезбеди да радни процес буде прилагођен телесним и психичким могућностима запосленог, а радна околина, средства за рад и средства и опрема за личну заштиту на раду буду уређени, односно произведени и обезбеђени, да не угрожавају безбедност и здравље запосленог.

Члан 10.

Послодавац је дужан да обезбеди да спровођење мера безбедности и здравља на раду не проузрокује финансијске обавезе за запосленог и представника запослених и не утиче на њихов материјални и социјални положај стечен на раду и у вези са радом.

Члан 11.

Послодавац је дужан да, приликом организовања рада и радног процеса, обезбеди превентивне мере ради заштите живота и здравља запослених као и да за њихову примену обезбеди потребна финансијска средства.

Послодавац је дужан да обезбеди превентивне мере пре почетка рада запосленог, у току рада, као и код сваке измене технолошког поступка, избором радних и производних метода којима се обезбеђује највећа могућа безбедност и заштита здравља на раду, заснована на примени прописа у области безбедности и здравља на раду, радног права, техничких прописа и стандарда, прописа у области здравствене заштите, хигијене рада, здравственог и пензијског и инвалидског осигурања, и др.

Члан 12.

Превентивне мере обезбеђује послодавац полазећи од следећих начела:

1) избегавање ризика;

2) процена ризика који се не могу избећи на радном месту;

3) отклањање ризика на њиховом извору применом савремених техничких решења;

4) прилагођавање рада и радног места запосленом, нарочито у погледу избора опреме за рад и метода рада, као и избора технолошког поступка да би се избегла монотонија у раду, у циљу смањења њиховог утицаја на здравље запосленог;

5) замена опасног безопасним или мање опасним;

6) давање предности колективним над појединачним мерама безбедности и здравља на раду;

7) одговарајуће оспособљавање запослених за безбедан и здрав рад и издавање упутстава за рад на сигуран начин;*

8) прилагођавања техничком напретку;*

9) развијања кохерентне целокупне политике превенције.

Члан 13.

Послодавац је дужан да донесе акт о процени ризика у писменој форми за сва радна места у радној околини и да утврди начин и мере за њихово отклањање.

Послодавац је дужан да измени акт о процени ризика у случају појаве сваке нове опасности и промене нивоа ризика у процесу рада.

Акт о процени ризика заснива се на утврђивању могућих врста опасности и штетности на радном месту у радној околини, на основу којих се врши процена ризика од настанка повреда и оштећења здравља запосленог.

Начин и поступак процене ризика на радном месту и у радној околини прописује министар надлежан за рад.

Члан 14.

Послодавац је дужан да општим актом, односно колективним уговором, утврди права, обавезе и одговорности у области безбедности и здравља на раду.

Послодавац који има до десет запослених – права, обавезе и одговорности из става 1. овог члана може утврдити уговором о раду.

Члан 15.

Послодавац је дужан да:

1) актом у писменој форми одреди лице за безбедност и здравље на раду;

2) запосленом одреди обављање послова на радном месту на којима су спроведене мере безбедности и здравља на раду;

3) обавештава запослене и њиховог представника о увођењу нових технологија и средстава за рад, као и о опасностима од повреда и оштећења здравља који настају њиховим увођењем, односно да у таквим случајевима донесе одговарајућа упутства за безбедан рад;

4) оспособљава запослене за безбедан и здрав рад;

5) обезбеди запосленима коришћење средстава и опреме за личну заштиту на раду;

6) обезбеди одржавање средстава за рад и средстава и опреме за личну заштиту на раду у исправном стању;

7) ангажује правно лице са лиценцом ради спровођења превентивних и периодичних прегледа и провере опреме за рад, као и превентивних и периодичних испитивања услова радне околине;

8) обезбеди на основу акта о процени ризика и оцене службе медицине рада прописане лекарске прегледе запослених у складу са овим законом;

9) обезбеди пружање прве помоћи, као и да оспособи одговарајући број запослених за пружање прве помоћи, спасавање и евакуацију у случају опасности;

10) заустави сваку врсту рада који представља непосредну опасност за живот или здравље запослених**;***

11) обезбеди мере заштите од пожара, спасавање и евакуацију у складу са посебним законом.

Поступак и рокове превентивних и периодичних прегледа и провере опреме за рад као и превентивних и периодичних испитивања услова радне околине, односно хемијских, биолошких и физичких штетности (осим јонизујућих зрачења), микроклиме и осветљености прописује министар надлежан за рад.

Правно лице из става 1. тачка 7) овог члана дужно је да изда стручни налаз по извршеном прегледу и провери опреме за рад или испитивању услова радне околине.

Начин пружања прве помоћи, врсте средстава и опреме који морају бити обезбеђени на радном месту, начин и рокове оспособљавања запослених за пружање прве помоћи споразумно прописују министар надлежан за рад и министар надлежан за здравље.

Члан 16.

Послодавац је дужан да актом о процени ризика, на основу оцене службе медицине рада, одреди посебне здравствене услове које морају испуњавати запослени на радном месту са повећаним ризиком.

Послодавац је дужан да служби медицине рада, коју ангажује, обезбеди услове за самостално обављање послова заштите здравља запослених.

Члан 17.

Послодавац је дужан да запосленом изда на употребу средство и/или опрему за личну заштиту на раду, у складу са актом о процени ризика.

2. Посебне обавезе

Члан 18.

Послодавац је дужан да, најмање осам дана пре почетка рада, надлежну инспекцију рада извести о:

1) почетку свога рада;

2) раду одвојене јединице;

3) свакој промени технолошког поступка, уколико се тим променама мењају услови рада.

Послодавац који изводи радове на изградњи објекта у складу са прописима о безбедности и здрављу на раду на привременим или покретним градилиштима, дужан је да изради прописан елаборат о уређењу градилишта који уз извештај о почетку рада доставља надлежној инспекцији рада.

Послодавац је дужан да на градилишту обезбеђује, одржава и спроводи мере за безбедност и здравље на раду у складу са елаборатом о уређењу градилишта.

Садржај елабората о уређењу градилишта прописује министар надлежан за рад.

Послодавац је дужан да одмах, од настанка, усмено и у писменој форми пријави надлежној инспекцији рада извођење радова ради отклањања великих кварова или хаварија на објекту, који могу да угрозе функционисање техничко-технолошких система или обављање делатности**.**

Испуњеност прописаних услова у области безбедности и здравља на раду, пре почетка обављања делатности послодавца, у складу са законом, утврђује министарство надлежно за рад, на захтев послодавца.

Поступак утврђивања испуњености прописаних услова из става 6. овог члана прописује министар надлежан за рад.

Престао је да важи ранији став 8. (види члан 79. Закона - 113/2017-192)

Средства остварена од наплаћених трошкова за утврђивање испуњености прописаних услова из става 6. овог члана приход су буџета Републике Србије.

Члан 19.

Кад два или више послодаваца у обављању послова деле радни простор, дужни су да сарађују у примени прописаних мера за безбедност и здравље запослених.

Послодавци из става 1. овог члана дужни су да, узимајући у обзир природу послова које обављају, координирају активности у вези са применом мера за отклањање ризика од повређивања, односно оштећења здравља запослених, као и да обавештавају један другог и своје запослене и/или представнике запослених о тим ризицима и мерама за њихово отклањање.

Начин остваривања сарадње из ст. 1. и 2. овог члана послодавци утврђују писменим споразумом.

Споразумом из става 3. овог члана одређује се лице за координацију спровођења заједничких мера којима се обезбеђује безбедност и здравље свих запослених.

Члан 20.

Послодавац је дужан да предузме мере за спречавање приступа у круг објекта или у подручје градилишта лицима и средствима саобраћаја која немају основа да се налазе у њима.

Члан 21.

Послодавац који за обављање својих послова ангажује запослене код другог послодавца дужан је да за те запослене обезбеди прописане мере за безбедност и здравље на раду у складу са овим законом.

Члан 22.

Послодавац је дужан да при свакој промени технолошког процеса средства за рад прилагоди том технолошком процесу пре почетка рада.

Члан 23.

Послодавац је дужан да запосленима да на употребу средства за рад, односно средства и опрему за личну заштиту на раду на којима су примењене прописане мере за безбедност и здравље на раду и да обезбеди контролу њихове употребе у складу са наменом.

Члан 24.

Послодавац може да запосленима да на коришћење опрему за рад и средство и опрему за личну заштиту на раду, само ако су усаглашени са прописаним техничким захтевима, ако је њихова

усаглашеност оцењена према прописаном поступку, ако су означени у складу са прописима и ако их прате прописане исправе о усаглашености и друга прописана документација.

Послодавац који је запосленима дао на коришћење опрему за рад и средство и опрему за личну заштиту на раду пре ступања на снагу прописа којим је утврђена обавеза из става 1. овог члана, дужан је да обезбеди упутство за њихову употребу и одржавање.

Послодавац је дужан да обезбеди запосленима упутства за безбедан рад по прописима о безбедности и здрављу на раду за коришћење опреме за рад и средстава и опреме за личну заштиту на раду.

Послодавац је дужан да обезбеди превод документације из става 3. овог члана на језик који запослени разуме.

Одредбе ст. 1. и 2. овог члана примењују се на све промене радног и технолошког процеса.

Члан 24а

Послодавац може да запосленима да на коришћење опасне хемијске материје и друге хемијске материје за које је прописана обавеза израде и достављања безбедносног листа само ако му је уз хемијску материју учинио доступним безбедносни лист, у складу са прописима којима се уређују хемикалије, као и ако је обезбедио све мере које произлазе из садржаја безбедносног листа.

Послодавац треба да држи безбедносни лист на српском језику.

Послодавац је дужан да обезбеди превод безбедносног листа на језик који запослени разуме, као и да омогући запосленом приступ подацима садржаним у безбедносном листу.

Члан 25.

Када због увођења нове технологије нису прописане мере безбедности и здравља на раду, послодавац, до доношења одговарајућих прописа, примењује опште признате мере којима се осигурава безбедност и здравље запослених.

Опште признатом мером, у смислу става 1. овог члана, сматра се мера којом се може отклонити опасност при раду или смањити штетност по здравље запосленог, у мери у којој је то разумно изводљиво.

Члан 26.

Ако актом о процени ризика утврди недостатке у области безбедности и здравља на раду за чије су отклањање потребна већа инвестициона улагања, а живот и здравље запосленог нису теже угрожени, послодавац је дужан да сачини посебан програм о поступном отклањању недостатака и утврди рокове за реализацију програма.

3. Оспособљавање запослених

Члан 27.

Послодавац је дужан да изврши оспособљавање запосленог за безбедан и здрав рад код заснивања радног односа, односно другог радног ангажовања, премештаја на друге послове, приликом увођења нове технологије или нових средстава за рад или промене опреме за рад, као и код промене процеса рада који може проузроковати промену мера за безбедан и здрав рад.

Послодавац је дужан да запосленог у току оспособљавања за безбедан и здрав рад упозна са свим врстама ризика на пословима на које га одређује и о конкретним мерама за безбедност и здравље на раду у складу са актом о процени ризика.

Оспособљавање из става 1. овог члана послодавац обезбеђује у току радног времена, а трошкови оспособљавања не могу бити на терет запосленог.

Оспособљавање за безбедан и здрав рад запосленог мора да буде прилагођено специфичностима његовог радног места и спроводи се по програму, чији садржај послодавац мора, када је то потребно, да обнавља и мења.

Ако послодавац одреди запосленом да истовремено обавља послове на два или више радних места, дужан је да запосленог оспособи за безбедан и здрав рад на сваком од радних места.

Члан 28.

Оспособљавање запослених за безбедан и здрав рад послодавац обавља теоријски и практично, у складу са програмом оспособљавања за безбедан и здрав рад који доноси послодавац.

Провера теоријске и практичне оспособљености запосленог за безбедан и здрав рад обавља се на радном месту.

Периодичне провере оспособљености за безбедан и здрав рад запосленог који ради на радном месту са повећаним ризиком врше се најкасније у року од једне године од дана претходне провере, а на осталим радним местима најкасније у року од четири године од дана претходне провере.

Оспособљавање за безбедан и здрав рад обавља се на језику који запослени разуме и прилагођава се могућностима и способностима особа са инвалидитетом.

Члан 29.

Послодавац код кога, на основу уговора, споразума или по било ком другом основу, обављају рад запослени другог послодавца, дужан је да те запослене оспособи за безбедан и здрав рад, у складу са овим законом.

Члан 30.

Када технолошки процес рада захтева додатно оспособљавање запосленог за безбедан и здрав рад, послодавац је дужан да упозна запосленог о обављању процеса рада на безбедан начин, путем обавештавања, упутстава или инструкција у писменој форми.

У изузетним случајевима, када запосленом прети непосредна опасност по живот или здравље, због хитности, обавештења, упутства или инструкције могу се дати у усменој форми.

Послодавац је дужан да обезбеди да запослена жена за време трудноће и запослена која доји дете, запослени млађи од 18 година живота, особе са инвалидитетом и професионално оболели, и поред оспособљавања за безбедан и здрав рад, буду у писменој форми обавештени о резултатима процене ризика на радном месту и о мерама којима се ризици отклањају у циљу повећања безбедности и здравља на раду.

Члан 31.

Послодавац је дужан што је могуће пре да свако лице, које се по било ком основу налази у радној околини, упозори на опасна места или на штетности по здравље које се јављају у технолошком процесу, односно на мере безбедности које мора да примени, и да га усмери на безбедне зоне за кретање.

Послодавац је дужан да видно обележи и истакне ознаке за безбедност и/или здравље ради обавештавања и информисања запослених о ризицима у технолошком процесу, правцима кретања и дозвољеним местима задржавања као и о мерама за спречавање или отклањање ризика.

Послодавац је дужан да обезбеди да приступ радном месту у радној околини, на коме прети непосредна опасност од повређивања или здравствених оштећења (тровања, гушења, и сл.), имају само лица која су оспособљена за безбедан и здрав рад, која су добила упутства да престану да раде и/или одмах напусте радно место и оду на безбедно место, посебна упутства за рад на таквом месту и која су снабдевена одговарајућим средствима и опремом за личну заштиту на раду.

IV. ПРАВА И ОБАВЕЗЕ ЗАПОСЛЕНИХ

Члан 32.

Запослени има право и обавезу да се пре почетка рада упозна са мерама безбедности и здравља на раду на пословима или на радном месту на које је одређен, као и да се оспособљава за њихово спровођење.

Запослени има право:

1) да послодавцу даје предлоге, примедбе и обавештења о питањима безбедности и здравља на раду;

2) да контролише своје здравље према ризицима радног места, у складу са прописима о здравственој заштити.

Запослени који ради на радном месту са повећаним ризиком, има право и обавезу да обави лекарски преглед на који га упућује послодавац.

Запослени је дужан да ради на радном месту са повећаним ризиком, на основу извештаја службе медицине рада, којим се утврђује да је здравствено способан за рад на том радном месту.

Члан 33.

Запослени има право да одбије да ради:

1) ако му прети непосредна опасност по живот и здравље због тога што нису спроведене прописане мере за безбедност и здравље на радном месту на које је одређен, све док се те мере не обезбеде;

2) ако му послодавац није обезбедио прописани лекарски преглед или ако се на лекарском прегледу утврди да не испуњава прописане здравствене услове, у смислу члана 43. овог закона, за рад на радном месту са повећаним ризиком;

3) ако у току оспособљавања за безбедан и здрав рад није упознат са свим врстама ризика и мерама за њихово отклањање, у смислу члана 27. став 2. овог закона, на пословима или на радном месту на које га је послодавац одредио;

4) дуже од пуног радног времена, односно ноћу ако би, према оцени службе медицине рада, такав рад могао да погорша његово здравствено стање;

5) на средству за рад на којем нису примењене прописане мере за безбедност и здравље на раду.

У случајевима из става 1. овог члана, запослени може да се писменим захтевом обрати послодавцу ради предузимања мера које, по мишљењу запосленог, нису спроведене.

Ако послодавац не поступи по захтеву из става 2. овог члана у року од осам дана од пријема захтева, запослени има право да поднесе захтев за заштиту права инспекцији рада.

Када запослени одбије да ради у случајевима из става 1. овог члана, а послодавац сматра да захтев запосленог није оправдан, послодавац је дужан да одмах обавести инспекцију рада.

Члан 34.

Када му прети непосредна опасност по живот или здравље, запослени има право да предузме одговарајуће мере, у складу са својим знањем и техничким средствима која му стоје на располагању и да престане да ради, напусти радно место, радни процес, односно радну околину.

У случају из става 1. овог члана запослени који престане да ради, напусти радно место, радни процес, односно радну околину није одговоран за штету коју проузрокује послодавцу.

Члан 35.

Запослени је дужан да примењује прописане мере за безбедан и здрав рад, да наменски користи средства за рад и опасне материје, да користи прописана средстава и опрему за личну заштиту на раду и да са њима пажљиво рукује, да не би

угрозио своју безбедност и здравље као и безбедност и здравље других лица.

Запослени је дужан да пре почетка рада прегледа своје радно место укључујући и средства за рад која користи, као и средства и опрему за личну заштиту на раду, и да у случају уочених недостатака извести послодавца или друго овлашћено лице.

Запосленом је забрањено да самовољно искључује, мења или уклања безбедносне уређаје на средствима за рад.

Пре напуштања радног места запослени је дужан да радно место и средства за рад остави у стању да не угрожавају друге запослене.

Члан 36.

Запослени је дужан да, у складу са својим сазнањима, одмах обавести послодавца о неправилностима, штетностима, опасностима или другој појави која би на радном месту могла да угрози његову безбедност и здравље или безбедност и здравље других запослених.

Ако послодавац после добијеног обавештења из става 1. овог члана не отклони неправилности, штетности, опасности или друге појаве у року од осам дана или ако запослени сматра да за отклањање утврђених појава нису спроведене одговарајуће мере за безбедност и здравље, запослени се може обратити надлежној инспекцији рада, о чему обавештава лице за безбедност и здравље на раду.

Запослени је дужан да сарађује са послодавцем и лицем за безбедност и здравље на раду, како би се спровеле прописане мере за безбедност и здравље на пословима на којима ради.

V. ОРГАНИЗОВАЊЕ ПОСЛОВА БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ

Члан 37.

Послодавац је дужан да организује послове за безбедност и здравље на раду.

Послове безбедности и здравља на раду може да обавља лице које има положен стручни испит у складу са овим законом.

Послове безбедности и здравља на раду послодавац може да обавља сам у делатностима трговине на мало, услуга смештаја и

исхране, информисања и комуникација, финансијским и осигурања, пословања некретнинама, стручним, научним, иновационим, административним и помоћним услужним делатностима, обавезног социјалног осигурања, образовања, уметности, забаве и рекреације, као и осталим услужним делатностима, ако има до 20 запослених и није дужан да има положен стручни испит из става 2. овог члана.

За обављање послова безбедности и здравља на раду послодавац може да одреди једног или више од својих запослених или да ангажује правно лице, односно предузетника који имају лиценцу (у даљем тексту: лице за безбедност и здравље на раду).

Послодавац одлучује о начину организовања послова за безбедност и здравље на раду у зависности од:

1) технолошког процеса,
2) организације, природе и обима процеса рада,
3) броја запослених који учествују у процесу рада,
4) броја радних смена,
5) процењених ризика,
6) броја локацијски одвојених јединица,
7) врсте делатности.

Члан 37а

Послодавац у делатностима грађевинарства, пољопривреде, шумарства и рибарства, рударства, прерађивачке индустрије, снабдевања електричном енергијом, гасом, паром и климатизације (осим трговине електричном енергијом и гасовитим горивима преко гасоводне мреже), снабдевања водом, управљања отпадним водама, контролисања процеса уклањања отпада и сличним активностима, као и у делатностима здравствене и социјалне заштите, дужан је да за послове безбедности и здравља на раду одреди лице које има најмање стечено високо образовање на основним академским студијама у обиму од најмање 180 ЕСПБ бодова, основним струковним студијама, односно на студијама у трајању до три године из научне, односно стручне области у оквиру образовно-научног поља техничко-технолошких наука, природно-математичких наука или медицинских наука.

Члан 38.

Послодавац је дужан да омогући лицу за безбедност и здравље на раду независно и самостално обављање послова у складу са овим законом и приступ свим потребним подацима у области безбедности и здравља на раду.

Лице за безбедност и здравље на раду непосредно је одговорно послодавцу код кога обавља те послове и не може да трпи штетне последице ако свој посао обавља у складу са овим законом.

Послодавац је дужан да обезбеди усавршавање знања у области безбедности и здравља на раду запосленом кога одреди за обављање тих послова.

Програм усавршавања знања и друга питања у вези са усавршавањем знања запосленог из става 3. овог члана, прописује министар надлежан за рад.

Члан 39.

Послодавац који за обављање послова безбедности и здравља на раду ангажује правно лице или предузетника дужан је да их претходно упозна са технолошким процесом, ризицима у процесу рада и мерама за отклањање ризика.

Члан 40.

Лице за безбедност и здравље на раду обавља послове у складу са овим законом, а нарочито:

1) спроводи поступак процене ризика;

2) врши контролу и даје савете послодавцу у планирању, избору, коришћењу и одржавању средстава за рад, опасних материја и средстава и опреме за личну заштиту на раду;

3) учествује у опремању и уређивању радног места у циљу обезбеђивања безбедних и здравих услова рада;

4) организује превентивна и периодична испитивања услова радне околине;

5) организује превентивне и периодичне прегледе и провере опреме за рад;

6) предлаже мере за побољшање услова рада, нарочито на радном месту са повећаним ризиком;

7) свакодневно прати и контролише примену мера за безбедност и здравље код послодавца;

8) прати стање у вези са повредама на раду и професионалним обољењима, као и болестима у вези са радом, учествује у утврђивању њихових узрока и припрема извештаје са предлозима мера за њихово отклањање;

9) припрема и спроводи оспособљавање запослених за безбедан и здрав рад;

10) припрема упутства за безбедан рад и контролише њихову примену;

11) забрањује рад на радном месту или употребу средства за рад, у случају када утврди непосредну опасност по живот или здравље запосленог;

12) сарађује и координира рад са службом медицине рада по свим питањима у области безбедности и здравља на раду;

13) води евиденције у области безбедности и здравља на раду код послодавца.

Лице за безбедност и здравље на раду дужно је да у писменој форми извести послодавца и представника запослених о забрани рада из става 1. тачка 11) овог члана.

Ако послодавац, и поред забране рада у смислу става 1. тачка 11) овог члана, наложи запосленом да настави рад, лице за безбедност и здравље на раду дужно је да о томе одмах извести надлежну инспекцију рада.

Лице за безбедност и здравље на раду је дужно да континуирано усавршава знања у области безбедности и здравља на раду у смислу члана 38. став 4. овог закона.

Члан 41.

За обављање послова заштите здравља запослених на раду послодавац ангажује службу медицине рада.

Служба медицине рада из става 1. овог члана дужна је да обавља послове у складу са овим законом, а нарочито:

1) учествује у идентификацији и процени ризика на радном месту и радној околини приликом састављања акта о процени ризика;

2) упознаје запослене са ризицима по здравље који су повезани са њиховим радом и обавља послове оспособљавања запослених за пружање прве помоћи;

3) утврђује и испитује узроке настанка професионалних обољења и болести у вези са радом;

4) оцењује и утврђује посебне здравствене способности које морају да испуњавају запослени за обављање одређених послова на радном месту са повећаним ризиком или за употребу, односно руковање одређеном опремом за рад;

5) врши претходне и периодичне лекарске прегледе запослених на радним местима са повећаним ризиком и издаје извештаје о лекарским прегледима у складу са прописима о безбедности и здрављу на раду;

6) учествује у организовању прве помоћи, спасавању и евакуацији у случају повређивања запослених или хаварија;

7) даје савете послодавцу при избору другог одговарајућег посла према здравственој способности запосленог;

8) саветује послодавца у избору и тестирању нових средстава за рад, опасних материја и средстава и опреме за личну заштиту на раду, са здравственог аспекта;

9) учествује у анализи повреда на раду, професионалних обољења и болести у вези са радом;

10) непосредно сарађује са лицем за безбедност и здравље на раду.

Претходне и периодичне лекарске прегледе запослених у смислу става 2. тачка 5) овог члана може да врши служба медицине рада која има прописану опрему, просторије и стручни кадар.

Члан 42.

Лични подаци прикупљени у вези са лекарским прегледима запосленог поверљиве су природе и под надзором су службе медицине рада, која врши те прегледе.

Подаци о повредама на раду, професионалним обољењима и болестима у вези са радом достављају се организацијама здравственог и пензијског и инвалидског осигурања у складу са законом.

Подаци из става 2. овог члана могу се достављати другим лицима, само уз писмену сагласност запосленог.

Извештај о лекарском прегледу запосленог доставља се послодавцу на начин којим се не нарушава принцип поверљивости личних података.

Није дозвољено коришћење података прикупљених по основу лекарских прегледа запослених у сврху дискриминације запослених.

Члан 43.

Послодавац је дужан да запосленом на радном месту са повећаним ризиком пре почетка рада обезбеди претходни лекарски преглед, као и периодични лекарски преглед у току рада.

Претходни и периодични лекарски прегледи запослених на радним местима са повећаним ризиком врше се на начин, по поступку и у роковима утврђеним прописима о безбедности и здрављу на раду које споразумно прописују министар надлежан за рад и министар надлежан за здравље.

Ако се у поступку периодичног лекарског прегледа утврди да запослени не испуњава посебне здравствене услове за обављање послова на радном месту са повећаним ризиком, послодавац је дужан да га премести на друго радно место које одговара његовим здравственим способностима.

Неиспуњавање посебних здравствених услова за рад на радном месту са повећаним ризиком не може бити разлог за отказ уговора о раду.

VI. ПРЕДСТАВНИК ЗАПОСЛЕНИХ ЗА БЕЗБЕДНОСТ И ЗДРАВЉЕ НА РАДУ

Члан 44.

Запослени код послодавца имају право да изаберу једног или више представника за безбедност и здравље на раду (у даљем тексту: представник запослених).

Најмање три представника запослених образују Одбор за безбедност и здравље на раду (у даљем тексту: Одбор).

Послодавац дужан је да у Одбор именује најмање једног свог представника, тако да број представника запослених буде већи за најмање један од броја представника послодавца.

Поступак избора и начин рада представника запослених и Одбора, број представника запослених код послодавца, као и њихов однос са синдикатом уређују се колективним уговором или споразумом закљученим између послодавца и представника запослених.

Послодавац је дужан да најмање једном представнику запослених за безбедност и здравље на раду омогући одсуство са рада у обављању послова радног места на које је распоређен у трајању од најмање пет часова рада месечно с правом на накнаду зараде која се обрачунава и исплаћује у истом износу као да је радио на пословима радног места, као и да обезбеди техничко-просторне услове у складу са просторним и финансијским могућностима, ради обављања активности представника запослених.

Члан 45.

Послодавац је дужан да представнику запослених, односно Одбору омогући:

1) увид у све акте који се односе на безбедност и здравље на раду;

2) да учествују у разматрању свих питања која се односе на безбедност и здравље на раду, да предлажу и буду консултовани.

Послодавац је дужан да представника запослених, односно Одбор информише о свим подацима који се односе на безбедност и здравље на раду.

Члан 46.

Представник запослених, односно Одбор имају право:

1) да послодавцу дају предлоге о свим питањима која се односе на безбедност и здравље на раду;

2) да захтевају од послодавца да предузме одговарајуће мере за отклањање или смањење ризика који угрожава безбедност и здравље запослених;

3) да захтевају вршење надзора од стране инспекције рада, ако сматрају да послодавац није спровео одговарајуће мере за безбедност и здравље на раду.

Представник запослених, односно члан Одбора имају право да присуствују инспекцијском надзору.

Члан 47.

Послодавац је дужан да представника запослених, односно Одбор упозна:

1) са налазима и предлозима мера заштите и превентивних мера или предузетим мерама инспекције рада;

2) са извештајима о повредама на раду, професионалним обољењима и обољењима у вези са радом и о предузетим мерама за безбедност и здравље на раду;

3) о предузетим мерама за спречавање непосредне опасности по живот и здравље.

Члан 48.

Послодавац и представник запослених, односно Одбор и синдикат, дужни су да међусобно сарађују о питањима безбедности и здравља на раду, у складу са овим законом и другим прописима.

VII. ЕВИДЕНЦИЈА, САРАДЊА И ИЗВЕШТАВАЊЕ

Члан 49.

Послодавац је дужан да води и чува евиденције о:

1) радним местима са повећаним ризиком;

2) запосленима распоређеним на радна места са повећаним ризиком и лекарским прегледима запослених распоређених на та радна места;

3) повредама на раду, професионалним обољењима и болестима у вези са радом;

4) запосленима оспособљеним за безбедан и здрав рад;

5) опасним материјама које користи у току рада;

6) извршеним испитивањима услова радне околине;

7) извршеним прегледима и проверама опреме за рад;

8) пријавама из члана 50. овог закона;

9) издатим средствима и опреми за личну заштиту на раду;

10) извршеним лекарским прегледима запослених у складу са прописима о безбедности и здрављу на раду.

Начин вођења евиденција из става 1. овог члана прописује министар надлежан за рад.

Члан 49а

Послодавац у евиденцијама из члана 49. став 1. тач. 2), 3), 4), 9) и 10) овог закона уноси име и презиме запосленог и назив радног места.

Акти у поступку обезбеђивања претходног и периодичног лекарског прегледа запосленог на радном месту са повећаним ризиком из члана 43. овог закона садрже податке о личности: име

и презиме лица, јединствени матични број грађана, односно датум рођења, место рођења и општина, занимање, степен стручне спреме, назив радног места и податке о здравственом стању.

Извештај о повреди на раду и професионалном обољењу из члана 51. овог закона садрже податке о личности: име и презиме лица, пол, јединствени матични број грађана, односно датум рођења, пребивалиште, односно боравиште, степен стручне спреме, податке о радном месту и повреди на раду, односно о врсти професионалног обољења и о здравственом стању.

Подаци о личности из става 3. овог члана достављају се на коришћење организацијама надлежним за здравствено, пензијско и инвалидско осигурање и Управи за безбедност и здравље на раду.

Акта која се установљавају подзаконским прописима којима се уређују превентивне мере из члана 7. овог закона не могу да садрже више података о личности од следећих података, и то: име и презиме, јединствени матични број грађана, датум рођења, место рођења и општина, занимање, степен стручне спреме, назив радног места и податке о здравственом стању.

Члан 50.

Послодавац је дужан да одмах, а најкасније у року од 24 часа од настанка, усмено и у писменој форми пријави надлежној инспекцији рада и надлежном органу за унутрашње послове сваку смртну, колективну или тешку повреду на раду, повреду на раду због које запослени није способан за рад више од три узастопна радна дана, као и опасну појаву која би могла да угрози безбедност и здравље запослених.

Послодавац је дужан да, најкасније у року од три узастопна радна дана од дана сазнања, пријави надлежној инспекцији рада професионално обољење.

Члан 51.

Извештај о повреди на раду и професионалном обољењу који се догоде на радном месту, послодавац је дужан да достави запосленом који је претрпео повреду, односно код кога је утврђено професионално обољење и организацијама надлежним за здравствено и пензијско и инвалидско осигурање.

Садржај и начин издавања обрасца извештаја из става 1. овог члана прописује министар надлежан за рад.

Послодавац је дужан да на захтев инспектора рада ии представника запослених достави извештај о стању безбедности и здравља на раду запослених, као и о спроведеним мерама.

Члан 52.

Послодавци, синдикати, осигуравајућа друштва, организације надлежне за здравствено и пензијско и инвалидско осигурање дужни су да сарађују и учествују у доношењу заједничких ставова о питањима унапређивања безбедности и здравља на раду, као и да се старају о развоју и унапређивању опште културе безбедности и здравља на раду, у складу са овим законом.

Организације надлежне за здравствено и пензијско и инвалидско осигурање дужне су да министарству надлежном за рад доставе податке о повредама на раду, професионалним обољењима * и инвалидима рада најмање једном годишње и то најкасније до 31. јануара наредне године за претходну годину, а на захтев министарства надлежног за рад и у краћем року.

Члан 53.

Послодавац је дужан да запослене осигура од повреда на раду, професионалних обољења и обољења у вези са радом, ради обезбеђивања накнаде штете.

Финансијска средства за осигурање из става 1. овог члана падају на терет послодавца, а одређују се у зависности од нивоа ризика од повређивања, професионалног обољења или обољења у вези са радом на радном месту и радној околини.

Услови и поступци осигурања од повреда на раду, професионалних обољења и обољења у вези са радом запослених уређују се законом.

VIII. СТРУЧНИ ИСПИТ И ИЗДАВАЊЕ ЛИЦЕНЦИ

Члан 54.

За обављање послова за безбедност и здравље на раду и послова одговорног лица полаже се одговарајући стручни испит.

Стручни испит из става 1. овог члана полаже се пред одговарајућом комисијом коју образује министар надлежан за рад.

Програм, начин и висину трошкова полагања стручног испита из става 1. овог члана прописује министар надлежан за рад.

Престао је да важи ранији став 4. (види члан 79. Закона - 113/2017-192)

НАПОМЕНА ИЗДАВАЧА: Престала је да важи одредба члана 54. став 3. Закона о безбедности и здравља на раду у делу који се односи на овлашћење министра надлежног за рад за прописивање висине трошкова полагања стручног испита за обављање послова за безбедност и здравље на раду и послова одговорног лица, даном ступања на снагу Закона о изменама и допунама Закона о републичким административним таксама („Службени гласник РС“, број 113/2017), односно 25. децембра 2017. године (види члан 79. Закона – 113/2017-192).

Члан 55.

Министар надлежан за рад решењем издаје лиценцу:

1) правном лицу или предузетнику за обављање послова безбедности и здравља на раду из члана 40. овог закона;

2) правном лицу за обављање послова прегледа и провере опреме за рад и испитивања услова радне околине;

3) одговорном лицу у правном лицу из тачке 2) овог члана.

Члан 56.

Лиценцу за обављање послова у области безбедности и здравља на раду, из члана 40. овог закона, може да добије правно лице, односно предузетник који има у радном односу најмање два запослена који имају стечено високо образовање на основним академским студијама у обиму од најмање 240 ЕСПБ бодова, мастер академским студијама, специјалистичким академским студијама, специјалистичким струковним студијама, односно на основним студијама у трајању од најмање четири године или специјалистичким студијама на факултету из научне, односно стручне области у оквиру образовно-научног поља техничко-технолошких наука, природно-математичких наука или медицинских наука, положеним стручним испитом из члана 54.

овог закона и најмање три године радног искуства на тим пословима и ако оснивачу или са њим повезаном лицу, односно предузетнику или са њим повезаном лицу у смислу прописа о привредним друштвима лиценца издата у складу са овим законом није одузета у претходне три године.

Лиценцу за обављање послова прегледа и провере опреме за рад и испитивања услова радне околине може да добије правно лице које испуњава прописане услове у погледу обезбеђивања одговарајућих стручних кадрова, техничке опреме, методологије вршења одређених прегледа и испитивања и које има у радном односу запослено одговорно лице и ако оснивачу или са њим повезаном лицу у смислу прописа о привредним друштвима лиценца издата у складу са овим законом није одузета у претходне три године.

Лиценцу за обављање послова одговорног лица може да добије лице са стеченим високим образовањем на основним академским студијама у обиму од најмање 240 ЕСПБ бодова, мастер академским студијама, специјалистичким академским студијама, специјалистичким струковним студијама, односно на основним студијама у трајању од најмање четири године или специјалистичким студијама на факултету из научне, односно стручне области у оквиру образовно-научног поља техничко-технолошких наука, природно-математичких наука или медицинских наука, положеним стручним испитом из члана 54. овог закона и најмање три године радног искуства на тим пословима или најмање пет година радног искуства у струци и ако том лицу лиценца издата у складу са овим законом није одузета у претходне три године.

Услове и висину трошкова за издавање лиценце из ст. 1. до 3. овог члана прописује министар надлежан за рад.

Ако правно лице или предузетник престане да испуњава услове из ст. 1. и 2. овог члана, овлашћено службено лице надлежно за вршење надзора над радом правног лица и предузетника са лиценцом налаже том правном лицу, односно предузетнику поступање којим се обезбеђује испуњеност услова за добијање лиценце и одређује му рок за то поступање, који не може бити дужи од 90 дана од дана обавештавања о наложеној мери и том правном лицу, односно предузетнику привремено

забрањује обављање послова за чије вршење је лиценца услов, а најдуже до истека рока утврђеног овим ставом.

Ако правно лице, односно предузетник са лиценцом обавести орган надлежан за вршење надзора над његовим радом да је престао да испуњава услове из ст. 1. и 2. овог члана, то обавештење уподобљава се налогу, односно решењу из става 5. овог члана.

Лиценце из ст. 1. и 2. овог члана министар надлежан за рад издаје са роком важења од пет година. Лиценца се може обновити на начин и под условима под којима се издаје, с тим да се захтев за обнављање лиценце мора поднети најкасније 30 дана пре истека рока важења лиценце.

Средства остварена од наплаћених трошкова за издавање лиценце из ст. 1. до 3. овог члана приход су буџета Републике Србије.

НАПОМЕНА ИЗДАВАЧА: Престала је да важи одредба члана 56. став 4. Закона о безбедности и здравља на раду у делу који се односи на овлашћење министра надлежног за рад за прописивање висине трошкова за издавање лиценце из ст. 1. до 3. наведеног члана, даном ступања на снагу Закона о изменама и допунама Закона о републичким административним таксама („Службени гласник РС“, број 113/2017), односно 25. децембра 2017. године (види члан 79. Закона – 113/2017-192).

Члан 57.

Министар надлежан за рад може решењем одузети лиценцу:

1) правном лицу или предузетнику за обављање послова безбедности и здравља на раду, из члана 55. тачка 1) овог закона, ако утврди да послове обавља супротно закону;

2) правном лицу за обављање послова прегледа и провере опреме за рад и испитивања услова радне околине, из члана 55. тачка 2) овог закона, ако утврди да послове обавља супротно закону;

3) одговорном лицу из члана 55. тачка 3) овог закона ако утврди да несавесно и нестручно обавља послове за које му је лиценца издата;

4) имаоцу лиценце, ако у периоду важења лиценце престане да испуњава услове из члана 56. овог закона.

Члан 58.

Против решења из чл. 55. и 57. овог закона није дозвољена жалба, али се може покренути управни спор.

IX. УПРАВА ЗА БЕЗБЕДНОСТ И ЗДРАВЉЕ НА РАДУ

Члан 59.

У саставу министарства надлежног за рад образује се Управа за безбедност и здравље на раду, која обавља послове државне управе са циљем унапређивања и развоја безбедности и здравља на раду, односно смањења повреда на раду, професионалних обољења и обољења у вези са радом (у даљем тексту: Управа).

Члан 60.

Управа обавља следеће послове:

1) припрема прописе у области безбедности и здравља на раду, као и мишљења за њихову примену;

2) припрема стручне основе за израду националног програма развоја безбедности и здравља на раду и прати његово остваривање;

3) прати и оцењује стање безбедности и здравља на раду и припрема ставове за јединствено уређивање мера безбедности и здравља на раду које су предмет овог закона и других прописа;

4) истражује и подстиче развој у области хуманизације рада;

5) пружа стручну помоћ у области безбедности и здравља запослених;

6) припрема методологије за обављање послова прегледа и испитивања у области безбедности и здравља на раду;

7) проучава узроке и појаве који за последицу имају повреде на раду, професионалне болести и болести у вези са радом;

8) организује полагање стручних испита из члана 54. овог закона, о чему води евиденцију;

9) врши надзор над радом правних лица и предузетника као и одговорних лица са лиценцом и припрема предлоге решења за издавање и одузимање лиценци из чл. 55. и 57. овог закона, о чему води евиденцију;

10) прикупља и анализира податке о повредама на раду, професионалним обољењима, болестима у вези са радом и појавама које утичу на здравље запослених;

11) обавља информационо-документациону делатност у области безбедности и здравља запослених;

12) организује саветовања, врши едукацију запослених, послодаваца, лица за безбедност и здравље на раду, инспектора и др., објављује различите материјале и информише јавност о стању у области безбедности и здравља на раду;

13) стара се о примени међународних аката у области безбедности и здравља на раду;

14) подстиче образовање и развијање културе рада у области безбедности и здравља на раду, стара се о додели националних признања у области безбедности и здравља на раду, о чему води евиденцију у коју уноси име и презиме физичког лица;

15) обавља друге послове одређене законом.

У поступку организовања полагања стручних испита из члана 54. овог закона и припреме предлога решења за издавање и одузимање лиценци из чл. 55. и 57. овог закона, врши се обрада података о личности: име, име једног родитеља и презиме лица, датум и место рођења, јединствени матични број грађана, место и адреса пребивалишта, односно боравишта, врста и степен стручне спреме, радно место – послови које лице обавља, контакт телефон, телефакс и адреса електронске поште.

IXа НАЦИОНАЛНА ПРИЗНАЊА

Члан 60а

Ради унапређења безбедности и здравља на раду у Републици Србији, правним и физичким лицима, Одбору за безбедност и здравље на раду, организацијама и удружењима, за изузетна постигнућа у области безбедности и здравља на раду, могу се доделити национална признања из области безбедности и здравља на раду (у даљем тексту: признања).*

Врсте признања јесу:*

1) Повеља „28. април”;*

2) Плакета „28. април”;*

3) Похвалница „28. април”.*

Повеља „28. април” додељује се правном лицу или предузетнику, у две категорије (до 250 запослених и преко 250 запослених) - за посебан допринос и афирмацију безбедности и

здравља на раду, кроз њихово законито, благовремено и превентивно поступање у примени утврђених мера.

Плакета „28. април” додељује се физичким лицима, организацијама и удружењима за постигнуте резултате и заслуге у промоцији безбедности и здравља на раду.

Похвалница „28. април” додељује се лицу за безбедност и здравље на раду, представнику запослених, Одбору за безбедност и здравље на раду, организацијама и удружењима који својим радом доприносе подизању свести код запослених о значају безбедности и здравља на раду.

Признања се додељују на Дан безбедности и здравља на раду у Републици Србији 28. априла.

Иницијативу за доделу признања Управи за безбедност и здравље на раду могу поднети правна и физичка лица, предузетници, организације запослених и послодаваца и друга удружења.

Испуњеност услова за доделу признања испитује Управа за безбедност и здравље на раду уз учешће представника социјалних партнера, односно репрезентативних организација запослених и послодаваца, инспектора рада и других стручњака из области безбедности и здравља на раду.

Предлог за доделу признања Управа за безбедност и здравље на раду доставља министру надлежном за рад.

Садржину и изглед националних признања прописује министар надлежан за рад.

X. НАДЗОР

Члан 61.

Инспекцијски надзор над применом овог закона, прописа донетих на основу овог закона, техничких и других мера које се односе на безбедност и здравље на раду, као и над применом мера о безбедности и здравља на раду утврђеним актом о процени ризика, општим актом послодавца, колективним уговором или уговором о раду, врши министарство надлежно за рад преко инспектора рада.

Члан 62.

Послове инспекцијског надзора у области безбедности и здравља на раду могу да обављају инспектори рада који имају

стечено високо образовање на основним академским студијама у обиму од најмање 240 ЕСПБ бодова, мастер академским студијама, специјалистичким академским студијама, специјалистичким струковним студијама, односно на основним студијама у трајању од најмање четири године или специјалистичким студијама на факултету из научне, односно стручне области у оквиру образовно-научног поља друштвено-хуманистичких наука, техничко-технолошких наука, природно-математичких наука или медицинских наука*, најмање три године радног искуства у струци и положен стручни испит за рад у органима државне управе.

Брисан је ранији став 2. (види члан 33. Закона - 91/2015-6)

Члан 63.

У поступку инспекцијског надзора инспектор рада има право и дужност да предузима радње којима се контролишу безбедност и здравље на раду, а нарочито хигијена и услови рада, производња, стављање у промет, коришћење и одржавање средстава за рад, средстава и опреме за личну заштиту на раду, опасне материје и др., као и да:

1) прегледа опште и појединачне акте, евиденције и другу документацију;

2) саслуша и узима изјаве од одговорних и заинтересованих лица;

3) прегледа пословне просторије, објекте, постројења, уређаје, средства и опрему за личну заштиту, предмете и робу и сл.;

4) узима узорке ради анализе, експертиза и сл.;

5) наређује мерења која обавља друга стручна организација кад послодавац самостално или преко одређене стручне организације врши мерења у одговарајућим областима, а резултати извршеног мерења пружају основ за то;

6) послодавцима, запосленим, њиховим представницима и синдикату даје обавештења и савете у области безбедности и здравља на раду, као и о мерама чијом применом се обезбеђује извршавање овог закона на најефикаснији начин;

7) у складу са поднетим захтевом, послодавца и запосленог или представника запослених обавести о извршеном инспекцијском надзору и утврђеном стању;

8) предузима друге радње за које је овлашћен другим прописом.

Члан 64.

Послодавац је дужан да, ради вршења надзора, омогући инспектору рада:

1) улазак у објекте и просторије, у свако доба када има запослених на раду;

2) одреди најмање једног запосленог који ће инспектору пружати потребне информације и обавештења, давати податке, акте и документацију;

3) увид у доказе о стабилности објекта;

4) увид у примењене мере безбедности и здравља на раду на средствима за рад и у радној околини;

5) увид у средства и опрему за личну заштиту на раду;

6) увид у податке и евиденције о производњи, коришћењу и складиштењу опасних материја.

Члан 65.

Инспектор рада дужан је да изврши надзор одмах, након пријаве послодавца о свакој смртној, тешкој или колективној повреди на раду, као и опасној појави која би могла да угрози безбедност и здравље на раду, односно одмах по пријему захтева, односно обавештења из члана 33. ст. 3. и 4. овог закона.

Члан 66.

Инспектор рада дужан је да послодавцу, односно запосленом наложи предузимање мера и радњи за отклањање узрока који су изазвали повреде, довели до настанка опасности по безбедност и здравље на раду, односно које могу спречити настанак повреде и умањити или отклонити опасности по безбедност или здравље на раду.

Инспектор рада је дужан да, за време трајања околности које доводе до угрожавања безбедности и здравља запосленог, забрани рад на радном месту код послодавца, а нарочито кад утврди:

1) да су непосредно угрожени безбедност и здравље запосленог;

2) да се користи средство за рад на коме нису примењене мере за безбедност и здравље на раду;

3) да се не користе прописана средства и опрема за личну заштиту на раду;

4) да запослени ради на радном месту са повећаним ризиком, а не испуњава прописане услове за рад на том радном месту, као и ако се није подвргао лекарском прегледу у прописаном року;

5) да запослени није оспособљен за безбедан рад на радном месту на ком ради;

6) да послодавац није спровео мере или извршио радње које му је, ради отклањања узрока који доводе до угрожавања безбедности и здравља запосленог, наложио инспектор рада.

Ако примена мера, односно потреба за усаглашавањем са прописаним мерама заштите безбедности и здравља на раду представља недостатак за чије су отклањање потребна већа инвестициона улагања, а живот и здравље запослених нису теже угрожени, инспектор рада може наложити послодавцу да сачини посебан програм о поступном отклањању недостатака са утврђеним роковима за њихово отклањање.

Инспектор рада може да наложи да се спроведе и опште призната мера којом се може отклонити опасност при раду или смањити ризик по здравља запосленог, у мери у којој је то могуће.

Члан 67.

Предузимање мера и радњи чијом применом и извршавањем се, у складу са одредбама овог закона, обезбеђује заштита безбедности и здравља на раду запослених – инспектор рада налаже решењем.

Против решења инспектора рада може се изјавити жалба министру надлежном за рад, у року од осам дана од дана достављања решења.

Жалба не одлаже извршење решења којим је наређена забрана рада.

Решење министра надлежног за рад, донето поводом жалбе, коначно је у управном поступку и против њега се може покренути управни спор.

Члан 68.

Послодавац је дужан да, у року који одреди инспектор рада, предузме наложене мере и отклони утврђене недостатке или неправилности.

Послодавац је дужан да у року од осам дана од истека рока за отклањање утврђеног недостатка или неправилности, обавести у писменој форми, надлежну инспекцију о извршењу наложене обавезе.

XI. КАЗНЕНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 69.

Новчаном казном од 800.000 до 1.000.000 динара, казниће се за прекршај послодавац са својством правног лица:

1) ако запосленом не обезбеди рад на радном месту и у радној околини на/и у којима су спроведене мере безбедности и здравља на раду (члан 9. став 1);

2) ако приликом организовања рада и радног процеса не обезбеди превентивне мере ради заштите живота и здравља запослених, као и ако за њихову примену не обезбеди потребна финансијска средства (члан 11. став 1);

3) ако у писменој форми не донесе акт о процени ризика за сва радна места у радној околини и не утврди начин и мере за отклањање ризика, као и када не измени акт о процени ризика у случају појаве сваке нове опасности и промене нивоа ризика у процесу рада (члан 13. ст. 1. и 2);

4) ако општим актом, односно колективним уговором или уговором о раду не утврди права, обавезе и одговорности у области безбедности и здравља на раду (члан 14);

5) ако писменим актом не одреди лице за безбедност и здравље на раду (члан 15. став 1. тачка 1);

6) ако запосленом одреди да обавља послове на радном месту на којима нису спроведене мере безбедности и здравља на раду (члан 15. став 1. тачка 2);

7) ако запослене и њиховог представника не обавештава о увођењу нових технологија и средстава за рад, као и опасностима од повреда и оштећења здравља који настају њиховим увођењем, односно ако у таквим случајевима не донесе одговарајућа упутства за безбедан рад (члан 15. став 1. тачка 3);

8) ако не изврши оспособљавање запосленог за безбедан и здрав рад (члан 15. став 1. тачка 4, чл. 27, 28. и 29);

9) ако запосленом не обезбеди коришћење средстава и опреме за личну заштиту на раду (члан 15. став 1. тачка 5);

10) ако не обезбеди одржавање у исправном стању средстава за рад и средстава и опреме за личну заштиту на раду (члан 15. став 1. тачка 6);

11) ако не ангажује правно лице са лиценцом ради спровођења превентивних и периодичних прегледа и провере опреме за рад, као и превентивних и периодичних испитивања услова радне околине (члан 15. став 1. тачка 7);

12) ако на основу акта о процени ризика и оцене службе медицине рада не обезбеди у складу са овим законом прописане лекарске прегледе запослених (члан 15. став 1. тачка 8);

13) ако не обезбеди пружање прве помоћи, као и ако не оспособи одговарајући број запослених за пружање прве помоћи, спасавање и евакуацију у случају опасности (члан 15. став 1. тачка 9);

14) ако не заустави сваку врсту рада који представља непосредну опасност за живот или здравље запослених (члан 15. став 1. тачка 10);

15) ако на основу оцене службе медицине рада актом о процени ризика не одреди посебне здравствене услове које морају испуњавати запослени на радном месту са повећаним ризиком (члан 16. став 1);

16) ако служби медицине рада, коју ангажује, не обезбеди услове за самостално обављање послова заштите здравља запослених (члан 16. став 2);

17) ако запосленом не изда на употребу средство и/или опрему за личну заштиту на раду у складу са актом о процени ризика (члан 17);

18) ако најмање осам дана пре почетка рада не извести надлежну инспекцију рада о почетку свога рада, раду одвојене јединице или свакој промени технолошког поступка, уколико се тим променама мењају услови рада (члан 18. став 1);

19) ако за радове на изградњи објекта у складу са прописима о безбедности и здрављу на раду на привременим или покретним градилиштима, не изради прописан елаборат о

уређењу градилишта и ако исти не достави надлежној инспекцији рада уз извештај о почетку рада (члан 18. став 2);

19а) ако одмах, од настанка, усмено и у писменој форми не пријави надлежној инспекцији рада извођење радова ради отклањања великих кварова или хаварија на објекту, који могу да угрозе функционисање техничко-технолошких система или обављање делатности (члан 18. став 5);

20) ако са другим послодавцем, са којим дели радни простор у обављању послова, не закључи споразум о примени прописаних мера за безбедност и здравље на раду запослених и не одреди лице за координацију спровођења заједничких мера којим се обезбеђује безбедност и здравље свих запослених (члан 19);

21) ако не обезбеди прописане мере за безбедност и здравље на раду, у складу са овим законом, за запослене које ангажује од другог послодавца (члан 21);

22) ако при промени технолошког процеса рада, пре почетка рада, не прилагоди средства за рад новом технолошком процесу (члан 22);

23) ако запосленом да на употребу средство за рад, односно средство и опрему за личну заштиту на раду на којима нису примењене прописане мере за безбедност и здравље на раду или ако не обезбеди контролу њихове наменске употребе (члан 23);

24) ако запосленима да на коришћење опрему за рад и средства и опрему за личну заштиту на раду који нису усаглашени са прописаним техничким захтевима или није обезбедио упутство за њихову употребу и одржавање, као и ако није обезбедио упутства за безбедан рад по прописима о безбедности и здрављу на раду за коришћење опреме за рад и средстава и опреме за личну заштиту на раду (члан 24);

24а) ако запосленима да на коришћење опасне хемијске материје и друге хемијске материје за које је прописана обавеза израде и достављања безбедносног листа, а није учинио доступним безбедносни лист, или ако нису обезбеђене све мере које произлазе из садржаја безбедносног листа (члан 24а);

25) ако не сачини посебан програм о поступном отклањању недостатака који су утврђени актом о процени ризика, односно ако не утврди рокове за реализацију програма (члан 26);

26) ако не организује послове безбедности и здравља на раду, односно ако за обављање тих послова одреди лице које нема, у складу са овим законом, положен стручни испит (члан 37. ст. 1. и 2);

27) ако за обављање послова безбедности и здравља на раду ангажује правно лице или предузетника који немају одговарајућу лиценцу (члан 37. став 4);

27а) ако у делатностима грађевинарства, пољопривреде, шумарства и рибарства, рударства, прерађивачке индустрије, снабдевања електричном енергијом, гасом, паром и климатизације (осим трговине електричном енергијом и гасовитим горивима преко гасоводне мреже), снабдевања водом, управљања отпадним водама, контролисања процеса уклањања отпада и сличним активностима, као и у делатностима здравствене и социјалне заштите не одреди лице за безбедност и здравље на раду које испуњава услове прописане овим законом (члан 37а);

28) ако запосленом на радном месту са повећаним ризиком не обезбеди претходни, односно периодични лекарски преглед (члан 43. став 1);

29) ако запосленог који обавља послове на радном месту са повећаним ризиком, за кога се у поступку периодичног лекарског прегледа утврди да не испуњава прописане здравствене услове за обављање послова на радном месту са повећаним ризиком, не премести на друго радно место које одговара његовим здравственим способностима (члан 43. став 3);

30) ако одмах, а најкасније у року од 24 часа од настанка, усмено и у писменој форми не пријави надлежној инспекцији рада и надлежном органу за унутрашње послове сваку смртну, колективну или тешку повреду на раду, повреду на раду због које запослени није способан за рад више од три узастопна радна дана, или опасну појаву која би могла да угрози безбедност и здравље запослених (члан 50. став 1);

31) ако најкасније у року од три узастопна радна дана од дана сазнања, надлежној инспекцији рада не пријави професионално обољење (члан 50. став 2);

31а) ако не достави запосленом који је претрпео повреду, односно код кога је утврђено професионално обољење и организацијама надлежним за здравствено и пензијско и

инвалидско осигурање извештај о повреди на раду и професионалном обољењу који се догоде на радном месту (члан 51. став 1);

32) ако инспектору рада не омогући вршење надзора, односно улазак у објекте и просторије у свако доба када има запослених на раду, или ако не одреди најмање једног запосленог који ће инспектору рада пружати потребне информације и обавештавања, или ако инспектору рада не омогући увид у доказе о стабилности објекта, акте и документацију, примењене мере безбедности и здравља на раду на средствима за рад, опрему за личну заштиту на раду или у податке и евиденције о коришћењу и складиштењу опасних материја (члан 64);

33) ако у одређеном року не отклони утврђене недостатке и неправилности чије отклањање је решењем наредио инспектор рада (члан 68. став 1).

Новчаном казном од 400.000 до 500.000 динара казниће се за прекршај из става 1. овог члана послодавац који је приватни предузетник.

Новчаном казном од 40.000 до 50.000 динара казниће се за прекршај из става 1. овог члана директор, односно друго одговорно лице код послодавца.

Члан 70.

Новчаном казном од 600.000 до 800.000 динара казниће се за прекршај послодавац са својством правног лица:

1) ако не предузме мере да спречи приступ у круг објекта или у подручје градилишта неовлашћеним лицима и средствима саобраћаја (члан 20);

2) ако запосленог, на начин утврђен овим законом, не упозна о обављању процеса рада на безбедан начин, када технолошки процес рада захтева додатно оспособљавање за безбедан и здрав рад (члан 30. ст. 1. и 2);

3) ако запосленој жени за време трудноће, запосленом млађем од 18 година живота особама са инвалидитетом и професионално оболелим не обезбеди писмено обавештење о резултатима процене ризика на радном месту на које су одређени, као и мерама којима се ризици отклањају (члан 30. став 3);

4) ако што је могуће пре свако лице, које се по било ком основу налази у радној околини, не упозори на опасна места и

штетности по здравље које се јављају у технолошком процесу, односно на мере безбедности које мора да примени, као и ако га не усмери на безбедне зоне кретања (члан 31. став 1);

5) ако видно не обележи и истакне ознаке за безбедност и/или здравље запослених (члан 31. став 2);

6) ако дозволи приступ радном месту у радној околини на коме прети непосредна опасност од повређивања или здравствених оштећења, лицима која нису оспособљена за безбедан и здрав рад, која нису добила упутства да престану да раде и/или одмах напусте радно место и оду на безбедно место, посебна упутства за рад на таквим местима или која нису снабдевена одговарајућим средствима и опремом за личну заштиту на раду (члан 31. став 3);

7) ако не обавести надлежну инспекцију рада кад запослени одбије да ради у случајевима утврђеним чланом 33. став 1. овог закона (члан 33. став 4);

8) ако лицу које обавља послове безбедности и здравља на раду не омогући независно и самостално обављање послова у складу са овим законом и приступ свим потребним подацима из области безбедности и здравља на раду (члан 38. став 1);

9) ако претходно не упозна правно лице, односно предузетника кога ангажује за обављање послова безбедности и здравља на раду са технолошким процесом, ризицима у процесу рада и мерама за отклањање ризика (члан 39);

10) ако запосленима не омогући да бирају свог представника за безбедност и здравље на раду или не именује свог представника (члан 44);

11) ако представнику запослених, односно Одбору не омогући увид у сва акта везана за безбедност и здравље запослених и да учествују у разматрању свих питања која се односе на безбедност и здравље на раду, да предлажу и буду консултовани (члан 45. став 1);

12) ако не упозна представника запослених, односно Одбор са налазима и предлозима мера заштите и превентивних мера или предузетим мерама инспекције рада, или са извештајима о повредама на раду, професионалним обољењима и обољењима у вези са радом и о предузетим мерама за безбедност и здравље на раду, или са мерама предузетим за спречавање непосредне опасности по живот и здравље (члан 47);

13) ако не води и не чува прописане евиденције (члан 49);

14) ако на захтев инспектора рада или представника запослених не достави извештај о стању безбедности и здравља на раду запослених, као и о спроведеним мерама у овој области (члан 51. став 3).

Новчаном казном од 200.000 до 300.000 динара казниће се за прекршај из става 1. овог члана послодавац који је приватни предузетник.

Новчаном казном од 30.000 до 40.000 казниће се за прекршај из става 1. овог члана директор, односно друго одговорно лице код послодавца.

Члан 71.

Новчаном казном од 100.000 до 150.000 динара казниће се за прекршај послодавац са својством правног лица ако у року од осам дана по истеку утврђеног рока за отклањање недостатака или неправилности у писменој форми, не обавести надлежну инспекцију рада о извршењу наложене обавезе (члан 68. став 2).

Новчаном казном од 50.000 до 100.000 динара казниће се за прекршај из става 1. овог члана послодавац који је приватни предузетник.

Новчаном казном од 30.000 до 50.000 динара казниће се за прекршај из става 1. овог члана директор, односно друго одговорно лице код послодавца.

Члан 72.

Новчаном казном од 400.000 до 600.000 динара казниће се за прекршај здравствена установа која има организовану службу медицине рада ако не достави прописани извештај о лекарском прегледу запосленог (члан 41. став 2. тачка 5).

Новчаном казном од 20.000 до 30.000 динара казниће се за прекршај из става 1. овог члана одговорно лице у здравственој установи.

Члан 73.

Новчаном казном од 400.000 до 600.000 динара казниће се за прекршај правно лице:

1) ако не изда стручни налаз о извршеном прегледу и провери опреме за рад или испитивању услова радне околине (члан 15. став 3);

2) ако обавља послове безбедности и здравља на раду из члана 40. овог закона, а нема одговарајућу лиценцу (члан 55. тачка 1);

3) ако обавља послове прегледа и провере опреме за рад и испитивања услова радне околине, а нема одговарајућу лиценцу (члан 55. тачка 2).

Новчаном казном од 200.000 до 300.000 динара казниће се за прекршај из става 1. тачка 2. овог члана приватни предузетник.

Новчаном казном од 20.000 до 30.000 динара казниће се за прекршај из става 1. овог члана одговорно лице у правном лицу, као и лице у правном лицу које, без одговарајуће лиценце (члан 55. тачка 3), обавља послове одговорног лица за које је прописано поседовање лиценце.

Члан 74.

Новчаном казном од 20.000 до 50.000 динара казниће се за прекршај лице за безбедност и здравље на раду ако не обавља послове одређене овим законом (члан 40).

Члан 75.

Новчаном казном од 10.000 до 20.000 динара казниће се за прекршај запослени:

1) ако не примењује прописане мере за безбедан и здрав рад, ако ненаменски користи средства за рад и опасне материје или ако не користи прописана средства и опрему за личну заштиту на раду или ако са њима пажљиво не рукује, ако самовољно искључује, мења или уклања безбедносне уређаје на средствима за рад (члан 35);

2) ако, у складу са својим сазнањима, одмах не обавести послодавца о неправилностима, недостацима, штетностима, опасностима или другој појави која би на радном месту могла да угрози његову безбедност и здравље или безбедност и здравље других запослених (члан 36. став 1).

XII. ПРЕЛАЗНЕ И ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 76.

Правна лица овлашћена на основу прописа који су важили до ступања на снагу овог закона, да врше претходне и периодичне лекарске прегледе, периодичне прегледе и испитивање оруђа за рад и радне средине, као и оспособљавање запослених из заштите на раду, ускладиће своје пословање са одредбама овог закона у року од годину дана од дана ступања на снагу овог закона.

Члан 77.

До доношења прописа из чл. 15. став 2, 18. ст. 4, 6. и 7, 43. став 2, 49. став 2. и 51. став 2. овог закона примењиваће се:

1) Правилник о условима за вршење прегледа техничке документације, прегледа и испитивања оруђа за рад, опасних материја, инсталација и радне средине, средстава и опреме личне заштите и оспособљавање радника за безбедан рад („Службени гласник РС”, број 13/00);

2) Правилник о поступку прегледа и испитивања радне средине, опасних материја, оруђа за рад, инсталација и средстава и опреме личне заштите („Службени гласник РС”, број 7/99);

3) Правилник о садржају елабората о уређењу градилишта („Службени гласник РС”, број 31/92);

4) Правилник о вођењу евиденција из заштите на раду („Службени гласник РС”, број 2/92);

5) Правилник о поступку и условима за вршење претходних и периодичних лекарских прегледа радника („Службени гласник РС”, број 23/92);

6) Правилник о садржини и начину издавања листе о повреди на раду („Службени гласник РС”, број 2/92);

7) Правилник о поступку утврђивања испуњености прописаних услова из заштите на раду („Службени гласник РС”, број 7/99);

8) Правилник о висини трошкова поступка утврђивања испуњености прописаних услова из заштите на раду („Службени гласник РС”, бр. 40/01 и 53/01).

Члан 78.

До доношења прописа о превентивним мерама за безбедност и здравље на раду, ако нису у супротности са овим законом, примењиваће се мере заштите на раду (правила) садржана у следећим прописима:

1) Правилник о посебним мерама заштите на раду на преради неметалних минерала („Службени гласник СРС”, број 2/83);

2) Правилник о посебним мерама заштите на раду у железничком саобраћају („Службени гласник СРС”, број 19/85);

3) брисана је (види члан 37. Закона - 91/2015-6)

4) Правилник о посебним мерама заштите на раду у црној металургији („Службени гласник СРС”, број 25/87);

5) Правилник о општим мерама заштите на раду за грађевинске објекте намењене за радне и помоћне просторије („Службени гласник СРС”, број 29/87);

6) Правилник о посебним мерама заштите на раду у шумарству („Службени гласник СРС”, број 33/88);

7) Правилник о посебним мерама заштите на раду при механичкој преради и обради дрвета и сличних материјала („Службени гласник СРС”, број 51/88);

8) Правилник о општим мерама заштите на раду од опасног дејства електричне струје у објектима намењеним за рад, радним просторијама и на радилиштима („Службени гласник СРС”, број 21/89);

9) Правилник о заштити на раду при извођењу грађевинских радова („Службени гласник СРС”, број 53/97).

Члан 79.

До доношења прописа о општим и посебним мерама безбедности и здравља на раду, уколико нису у супротности са овим законом, примењиваће се мере заштите на раду (правила), садржана у следећим прописима:

1) брисана је (види члан 38. Закона - 91/2015-6)

2) Правилник о хигијенским и техничким заштитним мерама при раду у кудељарама („Службени лист ФНРЈ”, број 56/47);

3) брисана је (види члан 38. Закона - 91/2015-6)

4) Правилник о хигијенским и техничким заштитним мерама при раду у каменоломима и цигланама, као и код вађења глине, песка и шљунка („Службени лист ФНРЈ”, број 69/48), осим чл. 58–61;

5) Правилник о техничким и здравствено – техничким заштитним мерама на радовима при хемијско-технолошким процесима („Службени лист ФНРЈ”, број 55/50) – Прилог број 9;

6) Правилник о хигијенским и техничким заштитним мерама при ронилачким радовима („Службени лист ФНРЈ”, број 36/58);

7) Правилник о хигијенско-техничким заштитним мерама при лучко-транспортном раду („Службени лист ФНРЈ”, број 14/64);

8) Правилник о заштити на раду при термичком обрађивању легура лаких метала у купатилима са нитратним солима („Службени лист СФРЈ”, број 48/65);

9) Правилник о заштити на раду при одржавању моторних возила и превозу моторним возилима („Службени лист СФРЈ”, број 55/65);

10) брисана је (види члан 38. Закона - 91/2015-6)

11) Правилник о заштити на раду при утовару терета у теретна моторна возила и истовару терета из таквих возила („Службени лист СФРЈ”, број 17/66);

12) Упутство о начину вршења надзора над придржавањем прописа о заштити на раду у предузећима која производе за одређене војне потребе („Службени лист СФРЈ”, број 23/66);

13) Правилник о заштити на раду и о техничким мерама за развијаче ацетилена и ацетиленске станице („Службени лист СФРЈ”, бр. 6/67, 29/67, 27/69, 52/90 и 6/92);

14) брисана је (види члан 38. Закона - 91/2015-6)

15) Наредба о забрани употребе моторних бензина за одмашћивање, прање или чишћење металних делова предмета од другог материјала („Службени лист СФРЈ”, број 23/67);

16) Правилник о заштити на раду у пољопривреди („Службени лист СФРЈ”, број 34/68);

17) Правилник о обезбеђивању смештаја и исхране радника, односно њиховог превоза од места становања до места рада и натраг („Службени лист СФРЈ”, број 41/68);

18) Правилник о средствима личне заштите на раду и личној заштитној опреми („Службени лист СФРЈ”, број 35/69);

19) Правилник о заштити на раду при изради експлозива и барута и манипулисању експлозивима и барутима („Службени лист СФРЈ”, број 55/69);

20) Правилник о посебним мерама и нормативима заштите на раду при преради и обради коже, крзна и отпадака коже („Службени лист СФРЈ”, број 47/70);

21) Правилник о опреми и поступку за пружање прве помоћи и организовању службе спасавања у случају незгоде на раду („Службени лист СФРЈ”, број 21/71);

22) Правилник о мерама и нормативима заштите на раду на оруђима за рад („Службени лист СФРЈ”, број 18/91);

23) Правилник о мерама и нормативима заштите на раду од буке у радним просторијама („Службени лист СФРЈ”, број 21/92).

Члан 80.

Акт о процени ризика из члана 13. ст. 1. и 2. овог закона послодавци су дужни да донесу у року од годину дана од дана ступања на снагу акта из члана 13. став 4. овог закона.

Члан 81.

Даном ступања на снагу овог закона престаје да важи Закон о заштити на раду („Службени гласник РС”, бр. 42/91, 53/93, 67/93, 48/94 и 42/98).

Члан 82.

Овај закон ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

ОДРЕДБЕ КОЈЕ НИСУ УНЕТЕ У "ПРЕЧИШЋЕН ТЕКСТ" ЗАКОНА

(Закон о изменама и допунама Закона о безбедности и здрављу на раду: "Службени гласник РС", број 91/2015-6)

Члан 40.

Подзаконски акти из чл. 3, 5. и 31. (нови члан 60а) овог закона биће донети у року од годину дана од дана ступања на снагу овог закона, а подзаконски акти из члана 18. овог закона

биће донети у року од две године од дана ступања на снагу овог закона.

Стручни испит, положен пре ступања на снагу овог закона, остаје да важи.

Лице које се 1. децембра 2017. године затекне да обавља послове безбедности и здравља на раду, а не испуњава услове утврђене у члану 17. овог закона, може да настави да обавља те послове до испуњења услова утврђених овим законом, а најдуже пет година, осим лица које их је обављало до дана почетка примене члана 17. и којем је до испуњења услова за престанак радног односа са правом на старосну пензију преостало највише пет година.

Правна лица и предузетници којима су издате лиценце из члана 55. тач. 1) и 2) Закона о безбедности и здрављу на раду, ускладиће своје пословање са одредбама овог закона у року од годину дана од дана ступања на снагу овог закона.

Правна лица и предузетници којима је лиценца издата пре пет и више година дужни су да захтев за обнављање лиценце у складу са овим законом поднесу без одлагања, а најкасније у року од 30 дана од дана ступања на снагу овог закона, а правна лица и предузетници код којих од издавања лиценце није протекло пет година дужни су да захтев за обнављање лиценце у складу са овим законом поднесу најкасније 30 дана пре него што се напуни пет година од дана издавања лиценце.

Члан 41.

Овај закон ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”, осим члана 17. који се примењује од 1. децембра 2017. године.

На основу члана 123. тачка 3. Устава Републике Србије, а у вези са чланом 7. Закона о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, број 101/05),

Влада доноси

УРЕДБУ
о безбедности и здрављу на раду на привременим или покретним градилиштима

(„Службени гласник РС”, бр. 14/09, 95/10 и 98/18)

I. ОСНОВНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 1.

Овом уредбом прописују се минимални захтеви које су инвеститор, односно заступник инвеститора за реализацију пројекта, координатор за безбедност и здравље на раду у фази израде пројекта, координатор за безбедност и здравље на раду у фази извођења грађевинских радова, послодавац и друга лица дужни да испуне у обезбеђивању примене превентивних мера на привременим или покретним градилиштима.

Члан 2.

Ова уредба се не примењује на надземну и подземну експлоатацију руда и дубинско бушење.

Члан 3.

Поједини изрази који се користе у овој уредби имају следеће значење:

1) привремена или покретна градилишта (у даљем тексту: градилишта), јесу сва градилишта, односно места у простору на којима се изводе радови наведени у Прегледу радова при изградњи објекта (Прилог 1);

2) инвеститор јесте правно лице, предузетник или физичко лице за чије потребе се гради објекат;

3) заступник инвеститора за реализацију пројекта (у даљем тексту: заступник инвеститора) јесте правно лице, предузетник или физичко лице, које је у име инвеститора одговорно за израду пројекта и/или извођење радова и/или стручни надзор над извођењем радова;

4) координатор за безбедност и здравље на раду у фази израде пројекта (у даљем тексту: координатор за израду пројекта), јесте физичко лице које инвеститор, односно заступник инвеститора писменим актом одреди да, у току израде пројекта, обавља послове из члана 11. ове уредбе;

5) координатор за безбедност и здравље на раду у фази извођења радова (у даљем тексту: координатор за извођење радова), јесте физичко лице које инвеститор, односно заступник инвеститора писменим актом одреди да, у току извођења радова, обавља послове из члана 13. ове уредбе;

6) друго лице јесте предузетник који самостално обавља делатност и при томе радно не ангажује друга лица, односно који нема својство послодавца у складу са прописима у области безбедности и здравља на раду или било које друго физичко лице које нема својство запосленог**;**

7) рад на висини јесте сваки рад који запослени обавља користећи ослонце на висини два метра и више од чврсте подлоге при чему радни простор није заштићен од пада са висине.

Израз – извођач радова, утврђен је прописима о планирању и изградњи.

Израз – послодавац, утврђен је Законом о безбедности и здрављу на раду.

Преглед радова при изградњи објекта (Прилог 1) одштампан је уз ову уредбу и чини њен саставни део.

II. ОДРЕЂИВАЊЕ КООРДИНАТОРА ЗА ИЗРАДУ ПРОЈЕКТА И КООРДИНАТОРА ЗА ИЗВОЂЕЊЕ РАДОВА

Члан 4.

Инвеститор, односно заступник инвеститора је дужан да одреди једног или више координатора за израду пројекта и једног или више координатора за извођење радова када на градилишту изводе или је предвиђено да ће радове изводити два или више извођача радова.

Обавезе инвеститора, односно заступника инвеститора, из става 1. овог члана, не односе се на изградњу објеката површине до 300 m², осим у случајевима када се изводе радови наведени у Прегледу радова при којима се појављује специфичан ризик од настанка повреда и оштећења здравља запослених (Прилог 2) или

је при изградњи таквог објекта потребна Пријава градилишта (Прилог 3).

Преглед радова при којима се појављује специфичан ризик од настанка повреда и оштећења здравља запослених (Прилог 2) и Пријава градилишта (Прилог 3) одштампани су уз ову уредбу и чине њен саставни део.

Члан 5.

За координатора за израду пројекта може бити одређено лице које има:

1) стечено високо образовање одговарајуће струке на нивоу еквивалентном академским студијама односно струковним студијама обима од најмање 300 ЕСПБ, у области: архитектуре, грађевинског инжењерства, електротехничког и рачунарског инжењерства, машинског инжењерства или саобраћајног инжењерства;

2) лиценцу за одговорног пројектанта у складу са прописима о планирању и изградњи и

3) положен стручни испит за обављање послова координатора за израду пројекта у складу са овом уредбом.

Члан 6.

За координатора за извођење радова може бити одређено лице које има:

1) стечено високо образовање одговарајуће струке на нивоу еквивалентном академским студијама односно струковним студијама обима од најмање 240 ЕСПБ, у области: архитектуре, грађевинског инжењерства, електротехничког и рачунарског инжењерства, инжењерства заштите животне средине и заштите на раду, машинског инжењерства или саобраћајног инжењерства;

2) положен стручни испит за обављање послова координатора за извођење радова у складу са овом уредбом и

3) најмање три године радног искуства на:

(1) пословима изградње објеката или

(2) пословима безбедности и здравља на раду код извођача радова.

Запослени код извођача радова не може бити одређен за координатора за извођење радова.

Члан 7.

Програм и начин припреме и полагања стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта и стручног испита за обављање послова координатора за извођење радова из чл. 5. и 6. ове уредбе прописује министар надлежан за рад.

Управа за безбедност и здравље на раду организује припрему за полагање стручног испита за обављање послова координатора за израду пројекта и стручног испита за обављање послова координатора за извођење радова из чл. 5. и 6. ове уредбе.

Стручни испит за обављање послова координатора за израду пројекта и координатора за извођење радова полаже се у Управи за безбедност и здравље на раду пред одговарајућом комисијом коју образује министар надлежан за рад.

Брисан је ранији став 4. (види члан 5. Уредбе - 98/2018-8)

III. ПЛАН ПРЕВЕНТИВНИХ МЕРА БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ

Члан 8.

Инвеститор, односно заступник инвеститора је дужан да, пре почетка рада на градилишту, обезбеди да се изради План превентивних мера безбедности и здравља на раду (Прилог 5).

План превентивних мера безбедности и здравља на раду (Прилог 5) из става 1. овог члана и техничка документација за изградњу објекта у складу са прописима о планирању и изградњи чине основу за процену ризика од настанка повреда и оштећења здравља на радним местима и у радној околини на предметном градилишту.

Процена ризика, из става 2. овог члана, врши се у складу са прописима у области безбедности и здравља на раду, а начин и мере за њихово отклањање чине саставни део елабората о уређењу градилишта који израђује послодавац.

Инвеститор, односно заступник инвеститора је дужан да обезбеди да се изврше измене или допуне Плана превентивних мера безбедности и здравља на раду (Прилог 5) из става 1. овог члана, услед насталих промена које утичу на примену мера за безбедан и здрав рад на градилишту, најкасније пет дана пре почетка обављања радова на које те промене утичу.

Послодавац је дужан да изврши корекцију мера за безбедан и здрав рад у складу са насталим променама које могу утицати на безбедност и здравље на раду.

План превентивних мера безбедности и здравља на раду (Прилог 5) одштампан је уз ову уредбу и чини њен саставни део.

IV. ПРИЈАВА ГРАДИЛИШТА

Члан 9.

Инвеститор, односно заступник инвеститора је дужан да попуни Пријаву градилишта (Прилог 3) у случају када је на градилишту:

1) планирано трајање радова дуже од 30 радних дана и истовремено ради више од 20 запослених или

2) планираним обимом радоа обухваћено више од 500 лица или дана.

Инвеститор, односно заступник инвеститора је дужан да попуни Пријаву градилишта (Прилог 3) без обзира на трајање радова и број запослених који изводе те радове, када се на градилишту изводе радови наведени у Прегледу радова при којима се појављује специфичан ризик од настанка повреда и оштећења здравља запослених (Прилог 2).

Инвеститор, односно заступник инвеститора је дужан да попуњену Пријаву градилишта (Прилог 3) достави надлежној инспекцији рада најкасније 15 дана пре почетка рада на градилишту, а копију Пријаве градилишта (Прилог 3) постави на видно место на градилишту.

Инвеститор, односно заступник инвеститора је дужан да ажурира Пријаву градилишта (Прилог 3) у случају промена које утичу на завршетак радова, увођење новог послодавца или другог лица или привремене обуставе радова на градилишту и да ажурирану Пријаву градилишта (Прилог 3) достави надлежној инспекцији рада најкасније у року од 15 дана од дана ажурирања, а копију ажуриране Пријаве градилишта (Прилог 3) постави на видно место на градилишту.

Инвеститор, односно заступник инвеститора дужан је да упозна координатора за извођење радова са увођењем послодавца или другог лица пре почетка њиховог рада на градилишту.

V. ФАЗА ИЗРАДЕ ПРОЈЕКТА

1. Примена начела превенције

Члан 10.

Инвеститор, односно заступник инвеститора је дужан да, у свим фазама припреме и израде пројекта, узима у обзир начела обезбеђивања превентивних мера, која су утврђена Законом о безбедности и здрављу на раду, а нарочито када:

1) одлучује о архитектонским, техничким, технолошким и/или организационим решењима, у циљу планирања различитих активности или фаза радова који треба да се изводе истовремено или један за другим;

2) процењује време потребно за завршетак тих радова или фаза радова.

Инвеститор, односно заступник инвеститора је дужан да, у свим фазама припреме и израде пројекта, води рачуна о потребној садржини Плана превентивних мера безбедности и здравља на раду (Прилог 5) и докумената из члана 11. став 1. тачка 4) ове уредбе и њиховим изменама.

2. Послови координатора за израду пројекта

Члан 11.

Координатор за израду пројекта обавља следеће послове:

1) врши координацију примене начела превенције у случајевима наведеним у члану 10. ове уредбе;

2) израђује План првентивних мера безбедности и здравља на раду (Прилог 5) којим је одређено уређење градилишта и специфичне мере за безбедан и здрав рад на том градилишту;

3) води рачуна да се при изради Плана превентивних мера безбедности и здравља на раду (Прилог 5), када је потребно, узму у обзир све индустријске активности у близини градилишта;

4) припрема документа, која у складу са карактеристикама пројекта, садрже релевантне информације из области безбедности и здравља на раду које је потребно узети у обзир у току извођења свих радова на градилишту.

План превентивних мера безбедности и здравља на раду (Прилог 5), из става 1. тачка 2. овог члана, мора да садржи и специфичне мере за безбедан и здрав рад за радове наведене у Прегледу радова при којима се појављује специфичан ризик од настанка повреда и оштећења здравља запослених (Прилог 2).

VI. ФАЗА ИЗВОЂЕЊА РАДОВА

1. Примена начела превенције

Члан 12.

За време извођења радова на градилишту, примењују се превентивне мере безбедности и здравља на раду, полазећи од начела утврђених Законом о безбедности и здрављу на раду, а нарочито мере које се односе на:

1) одржавање уређености и задовољавајућег нивоа чистоће градилишта;

2) избор локација радних места и обезбеђивање доступности тим радним местима одређивањем саобраћајних површина, пролаза, прелаза и сл., за запослене и опрему за рад;

3) утврђивање услова под којима се ради са разним материјалима;

4) одржавање у исправном стању средстава за рад и инсталација и спровођење превентивних и периодичних прегледа и испитивања опреме за рад, у циљу остваривања безбедних и здравих услова за рад на градилишту;

5) планирање и утврђивање површина и локација за складиштење разних материјала, а нарочито опасних материја;

6) утврђивање услова за уклањање употребљених опасних материја;

7) складиштење и одлагање или уклањање отпада и шута;

8) усклађивање времена потребног за извођење појединих врста и фаза радова сагласно прогресу извођења радова на градилишту;

9) сарадњу између послодаваца и других лица на градилишту;

10) индустријске активности у близини градилишта.

2. Послови координатора за извођење радова

Члан 13.

Координатор за извођење радова обавља следеће послове:

1) врши координацију примене начела превенције у случајевима када се:

(1) одлучује о техничким, технолошким и/или организационим решењима, у циљу планирања различитих елемената или фаза радова који треба да се изводе истовремено или један за другим,

(2) процењују рокови потребни за завршетак тих радова или фаза радова;

2) координира реализацију планираних активности са циљем да се обезбеди да послодавци и друга лица:

(1) доследно примењују превентивне мере у складу са одредбама члана 12. ове уредбе,

(2) где је неопходно, примењују специфичне мере из Плана превентивних мера безбедности и здравља на раду (Прилог 5);

3) предлаже покретање поступка израде измена или допуна Плана превентивних мера безбедности и здравља на раду (Прилог 5) и докумената из члана 11. став 1. тачка 4) ове уредбе и обезбеђује податке потребне да се изврше те измене и допуне, узимајући у обзир настале промене на градилишту;

4) организује сарадњу и међусобно обавештавање свих послодаваца и других лица који истовремено или један за другим изводе радове на градилишту, врши координацију њихових активности у погледу спровођења мера за безбедност и здравље на раду ради спречавања настанка повреда на раду и професионалних болести;

5) обезбеђује да сви послодаваци и друга лица на градилишту буду упознати са Планом превентивних мера безбедности и здравља на раду (Прилог 5), односно са његовим изменама или допунама;

6) координира споразуме ради провере да се радне активности изводе правилно;

7) предузима мере ради обезбеђивања да приступ на градилиште имају само лица која имају дозволу да могу да уђу на градилиште;

8) обавештава надлежну инспекцију рада о случајевима када послодавци и друга лица не примењују мере за безбедан и здрав рад**;**

9) свакодневно обилази градилиште на коме врши координацију;

10) води Евиденцију о обиласку градилишта (Прилог 6) и упознаје инвеститора, односно заступника инвеститора о променама на градилишту.

Евиденција о обиласку градилишта (Прилог 6) одштампан је уз ову уредбу и чини њен саставни део.

VII. ОДГОВОРНОСТ ИНВЕСТИТОРА, ОДНОСНО ЗАСТУПНИКА ИНВЕСТИТОРА, ПОСЛОДАВЦА И ДРУГИХ ЛИЦА

Члан 14.

Одређивање координатора, за обављање послова из чл. 11. и 13. ове уредбе, не ослобађа инвеститора, односно заступника инвеститора одговорности које имају у вези са обављањем тих послова.

Инвеститор, односно заступник инвеститора не могу своје обавезе и одговорности прописане овом уредбом пренети на послодавца.

Обезбеђивање спровођења одредаба чл. 11. и 13. ове уредбе, не утиче на обавезе и одговорности послодавца и других лица на градилишту, у вези са применом мера безбедности и здравља на раду.

VIII. ОБАВЕЗЕ ПОСЛОДАВЦА

1. Опште обавезе

Члан 15.

Послодавац је дужан да:

1) обезбеди запосленом рад на радном месту и у радној околини на којима су примењене мере безбедности и здравља на раду, а нарочито да при примени превентивних мера у складу са одредбама члана 12. ове уредбе, спроводи мере за безбедан и здрав рад утврђене у Прегледу мера за безбедан и здрав рад на привременим и покретним градилиштима (Прилог 4);

2) при извођењу радова на градилишту узима у обзир инструкције и упутства које добија од координатора за израду пројекта и координатора за извођење радова, као и да сарађује са другим послодавцима и лицима у примени мера безбедности и здравља на раду.

Сви послодавци на градилишту су дужни да се упознају са Планом превентивних мера безбедности и здравља на раду (Прилог 5), односно његовим изменама и допунама о чему писмено извештавају инвеститора, односно заступника инвеститора.

Преглед мера за безбедан и здрав рад на привременим и покретним градилиштима (Прилог 4) одштампан је уз ову уредбу и чини њен саставни део.

2. Обавештавање запослених

Члан 16.

Послодавац је дужан да запосленима или њиховим представницима за безбедност и здравље на раду обезбеди све информације које се односе на безбедност и здравље на раду, а нарочито о мерама које се предузимају у циљу остваривања безбедних и здравих услова за рад на градилишту.

Информације морају бити разумљиве запосленима на које се односе.

3. Сарадња са запосленима

Члан 17.

Послодавац и запослени, односно њихови представници за безбедност и здравље на раду дужни су да сарађују у вези са свим питањима која се односе на безбедност и здравље на раду на градилишту, а нарочито када се ради о примени одредаба чл. 12, 13. и 15. ове уредбе, водећи рачуна о ризицима од настанка повреда и оштећења здравља запослених и величини градилишта.

IX. ОБАВЕЗЕ ДРУГИХ ЛИЦА НА ГРАДИЛИШТУ

Члан 18.

Друга лица која учествују у раду на градилишту дужна су да примењују прописе из области безбедности и здравља на раду, друге прописе и мере из Прегледа мера за безбедан и здрав рад на привременим и покретним градилиштима (Прилог 4) ове уредбе, као и да узимају у обзир инструкције и упутства координатора за израду пројекта и координатора за извођење радова и сарађују са другим послодавцима и лицима у примени мера за безбедан и здрав рад.

X. НАДЗОР

Члан 19.

Инспекцијски надзор над применом ове уредбе врши министарство надлежно за рад – Инспекторат за рад, у складу са законом.

XI. КАЗНЕНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 20.

Новчаном казном од 800.000 до 1.000.000 динара казниће се за прекршај инвеститор, односно заступник инвеститора, са својством правног лица:

1) ако не одреди једног или више координатора за израду пројекта и једног или више координатора за извођење радова, када на градилишту радове изводи или је предвиђено да ће радове изводити два или више извођача радова (члан 4. став 1);

2) ако не обезбеди да се, пре почетка рада на градилишту, изради План превентивних мера безбедности и здравља на раду (члан 8. став 1);

3) ако не обезбеди да се изврше измене или допуне Плана превентивних мера безбедности и здравља на раду, услед насталих промена које утичу на примену мера за безбедан и здрав рад на градилишту, најкасније пет дана пре почетка обављања радова на које те промене утичу (члан 8. став 4);

4) ако не достави попуњену Пријаву градилишта надлежној инспекцији рада најкасније 15 дана пре почетка рада градилишта, као и ако копију Пријаве градилишта не постави на видно место на градилишту (члан 9. став 3);

5) ако не ажурира Пријаву градилишта у случају промена које утичу на рок завршетка радова, у случају увођења новог послодавца или другог лица или привремене обуставе радова на градилишту, као и ако ажурирану пријаву градилишта не достави надлежној инспекцији рада најкасније у року од 15 дана од дана ажурирања, а копију ажуриране Пријаве градилишта не постави на видно место на градилишту (члан 9. став 4);

6) ако нису обављени послови из чл. 11. и 13. ове уредбе, за чије обављање је био дужан да одреди координатора за израду пројекта и координатора за извођење радова.

Новчаном казном од 400.000 до 500.000 динара казниће се за прекршај из става 1. овог члана, инвеститор, односно заступник инвеститора, са својством предузетника.

Новчаном казном од 40.000 до 50.000 динара, казниће се за прекршај, из става 1. овог члана, директор односно друго одговорно лице у правном лицу.

Новчаном казном од 40.000 до 50.000 динара казниће се за прекршај, из става 1. овог члана, инвеститор, односно заступник инвеститора, са својством физичког лица.

Члан 21.

Новчаном казном од 800.000 до 1.000.000 динара казниће се за прекршај послодавац са својством правног лица:

1) ако не спроводи мере за безбедан и здрав рад утврђене у Прегледу мера за безбедан и здрав рад на привременим и покретним градилиштима (члан 15. став 1. тачка 1);

2) ако писмено не извести инвеститора, односно заступника инвеститора да се упознао са Планом превентивних мера безбедности и здравља на раду, односно његовим изменама и допунама (члан 15. став 2).

Новчаном казном од 400.000 до 500.000 динара казниће се за прекршај, из става 1. овог члана, послодавац са својством предузетника.

Новчаном казном од 40.000 до 50.000 динара казниће се за прекршај, из става 1. овог члана, директор односно друго одговорно лице у правном лицу.

Члан 22.

Новчаном казном од 400.000 до 600.000 динара казниће се за прекршај послодавац са својством правног лица ако запосленима или њиховим представницима не обезбеди све информације о мерама које је предузео у циљу остваривања безбедних и здравих услова за рад на градилишту (члан 16).

Новчаном казном од 200.000 до 300.000 динара, казниће се за прекршај из става 1. овог члана, послодавац са својством предузетника.

Новчаном казном од 30.000 до 40.000 динара казниће се за прекршај из става 1. овог члана, директор односно друго одговорно лице у правном лицу.

Члан 23.

Новчаном казном од 40.000 до 50.000 динара казниће се за прекршај физичко лице које нема својство послодавца у складу са прописима у области безбедности и здравља на раду или које нема својство запосленог, ако не примењује мере из Прегледа

мера за безбедан и здрав рад на привременим и покретним градилиштима (члан 18).

Члан 24.

Новчаном казном од 40.000 до 50.000 динара казниће се за прекршај координатор за израду пројекта, са својством физичког лица:

1) ако не врши координацију примене основних начела превенције из ове уредбе (члан 11. став 1. тачка 1);

2) ако не изради План превентивних мера безбедности и здравља на раду (члан 11. став 1. тачка 2);

3) ако не припреми документа, која у складу са карактеристикама пројекта, садрже релевантне информације из области безбедности и здравља на раду које је потребно узети у обзир у току извођења свих радова на градилишту (члан 11. став 1. тачка 4).

Члан 25.

Новчаном казном од 40.000 до 50.000 динара казниће се за прекршај координатор за извођење радова, са својством физичког лица, ако не обавља послове прописане овом уредбом (члан 13).

XII. ПРЕЛАЗНЕ И ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 26.

Посебне мере и нормативи заштите на раду на градилиштима који су прописани Правилником о заштити на раду при извођењу грађевинских радова („Службени гласник РС”, број 53/97) примењују се, уколико нису у супротности са мерама утврђеним у Прегледу мера за безбедан и здрав рад на привременим и покретним градилиштима (Прилог 4).

Члан 27.

Ова уредба ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”, изузев одредаба члана 4. ст. 1. и 2, члана 8. и чл. 10–13. које ступају на снагу 1. јула 2011. године.

Прилози

НАПОМЕНА ИЗДАВАЧА: Уредбом о изменама и допунама Уредбе о безбедности и здрављу на раду на привременим или покретним градилиштима („Службени гласник РС”, број 98/2018) додат је Прилог 6 - Евиденција о обиласку градилишта (види члан 10. Уредбе - 98/2018-8)

ПРЕГЛЕД РАДОВА ПРИ ИЗГРАДЊИ ОБЈЕКТА

1. Ископавање.
2. Земљани радови.
3. Грађење.
4. Монтажа и демонтажа већ произведених елемената.
5. Реконструкција или опремање.
6. Адаптација.
7. Реновирање.
8. Санација.
9. Демонтирање.
10. Рушење.
11. Инвестиционо одржавање.
12. Одржавање – бојење и чишћење.
13. Дренажа.

ПРЕГЛЕД РАДОВА ПРИ КОЈИМА СЕ ПОЈАВЉУЈЕ СПЕЦИФИЧАН РИЗИК ОД НАСТАНКА ПОВРЕДА И ОШТЕЋЕЊА ЗДРАВЉА ЗАПОСЛЕНИХ

1. Рад при којем се појављује посебан ризик за запослене од: затрпавања у ископима дубљим од 1 m услед обрушавања земље, пропадања услед рада на меком или мочварном терену или пада са висине веће од 2 m, при чему је тај ризик повећан услед саме природе процеса рада или утицаја околине радног места.

2. Рад при којем се појављује посебан ризик за запослене услед излагања хемијским или биолошким агенсима, односно при којем се јављају посебне опасности и/или штетности или је за обављање тог рада прописан лекарски преглед запослених.

3. Рад при којем су запослени изложени јонизујућем зрачењу.

4. Рад у близини електричних водова високог напона.

5. Рад при којем се појављује посебан ризик за запослене од утапања.

6. Рад на бунарима, под земљом и у тунелима.

7. Рад који обављају рониоци уз употребу система за довод свежег или компримованог ваздуха.

8. Рад који обављају запослени у кесонима са ваздухом под притиском.

9. Рад са експлозивним материјама.

10. Рад на монтажи или расклапању тешких монтажних склопова.

ПРИЈАВА ГРАДИЛИШТА

1.	Датум отпремања	
2.	Тачна адреса/локација градилишта	
3.	Инвеститор	..... (пословно име/ ..... (адреса седишта
4.	Врста изградње	1. грађење 2. реконструкција 5. санација 6. остало-_ _ _ _ _
5.	Заступник инвеститора	..... (пословно име/ ..... (адреса седишта
6.	Координатор за израду пројекта	..... (име и ..... (адреса пре
7.	Координатор за извођење радова	..... (име и ..... (адреса пре
8.	Планирани датум почетка радова на градилишту	
	Планирано трајање радова	

ПРЕГЛЕД МЕРА ЗА БЕЗБЕДАН И ЗДРАВ РАД НА ПРИВРЕМЕНИМ И ПОКРЕТНИМ ГРАДИЛИШТИМА

А. ОПШТЕ МЕРЕ

1. Стабилност и чврстоћа

1.1. Материјали, опрема и уопште било који елементи који услед било каквог померања могу да утичу на безбедност и здравље запослених, морају да буду на одговарајући и безбедан начин учвршћени.

1.2. Приступ било којим подлогама које нису довољно чврсте није дозвољен, осим у случају када је обезбеђена опрема и уређаји који омогућавају безбедно извођење радова.

2. Енергетске инсталације

2.1. Електричне инсталације морају да буду пројектоване, постављене и коришћене тако да не представљају опасност која може да буде узрок пожара или експлозије.

Сва лица на градилишту морају да буду заштићена од опасног дејства електричне енергије, односно од опасности од директног или индиректног додира инсталација и опреме под напоном.

2.2. При пројектовању, постављању и избору заштитне опреме и уређаја морају се узети у обзир врста и снага енергије која се разводи, спољашњи утицаји и компетентност лица која имају приступ деловима инсталација.

3. Саобраћајне површине и излази за евакуацију у случају опасности

3.1. Саобраћајне површине намењене за кретање возила и лица (у даљем тексту: саобраћајне површине) и излази за евакуацију у случају опасности морају увек да буду слободни и омогућавати излаз најкраћом саобраћајном површином до безбедног подручја.

3.2. У случају опасности, запосленима мора бити обезбеђена благовремена и безбедна евакуација са свих радних места на градилишту.

3.3. Број, распоред и величина саобраћајних површина и излаза за евакуацију у случају опасности зависе од врсте опреме за рад која се користи, величине градилишта и радних и помоћних просторија и највећег броја лица који могу бити присутни на градилишту.

3.4. Саобраћајне површине и излази за евакуацију у случају опасности морају да буду обележени одговарајућим ознакама, у складу са прописима о безбедности и здрављу на раду. Ознаке морају бити постојане и постављене на одговарајућим местима.

3.5. Саобраћајне површине и излази за евакуацију у случају опасности, као и саобраћајне површине и врата која омогућавају приступ њима, морају бити слободни од било каквих препрека тако да се могу користити у сваком тренутку без сметњи.

3.6. Саобраћајне површине и излази за евакуацију у случају опасности који захтевају осветљење, морају имати безбедносно осветљење одговарајућег интензитета у случају престанка општег осветљења, односно престанка снабдевања градилишта електричном енергијом.

4. Откривање и гашење пожара

4.1. У зависности од карактеристика градилишта, величине и начина коришћења просторија, опреме, физичких и хемијских карактеристика присутних материја и највећег могућег броја присутних лица, на градилишту се мора обезбедити довољан број уређаја и инсталација за гашење пожара и, где је то потребно, за откривање и јављање пожара.

4.2. За уређаје и инсталације за откривање, јављање и гашење пожара мора се спроводити периодична провера исправности и редовно сервисирање и одржавање у исправном стању.

4.3. Опрема за гашење пожара која није уграђена мора да буде лако доступна, једноставна за употребу и обележена одговарајућим ознакама које морају бити постојане и постављене на одговарајућим местима.

4.4. У случају интервенције гашења пожара, техничке интервенције спасавања лица и имовине и друге интервенције, за ватрогасна возила мора да буде обезбеђен одговарајући и несметан прилаз.

4.5. Потребно је обезбедити услове за сигурну евакуацију лица и имовине у случају пожара и других интервенција.

5. Проветравање

5.1. На радним местима предузимају се мере ради обезбеђивања довољне количине свежег ваздуха, узимајући у обзир радне методе и активности, односно послове који се обављају у процесу рада и физичке напоре који се захтевају од запослених.

5.2. Када се користи систем принудног проветравања, тај систем се мора одржавати у исправном стању, а запослени не смеју бити изложени повећаној брзини струјања ваздуха штетној по здравље. Систем за принудно проветравање ваздуха мора бити опремљен уређајем за јављање квара.

6. Излагање опасностима и штетностима

6.1. Запослени не смеју бити изложени нивоима физичких, хемијских, биолошких или осталих штетности који су штетни по безбедност и здравље.

6.2. Ако запослени морају ући у простор у чијој се атмосфери налазе опасне материје или није садржано довољно кисеоника или је запаљива, атмосфера у том простору мора да буде под надзором уз обавезну примену одговарајућих мера за спречавање опасности и штетности.

6.3. Запослени ни у ком случају не сме да буде изложен високом ризику од настанка повреда или оштећења здравља у затвореној атмосфери, уколико није под сталним спољним надзором и уколико нису предузете све мере да му се у сваком моменту може пружити одговарајућа помоћ.

7. Температура

7.1. У току рада на градилишту методе рада и активности, као и физичко оптерећење запосленог морају бити одређени према температури околине.

8. Природно и вештачко осветљење радног места, просторија и саобраћајних површина

8.1. Радна места, просторије и саобраћајне површине морају, у највећој могућој мери, имати довољно природне

светлости, а ноћу и кад природна светлост није довољна, обезбеђује се одговарајуће вештачко осветљење. Тамо где је то потребно треба користити преносне изворе светлости који су заштићени од механичких оштећења. Боја вештачког осветљења које се користи не сме да утиче на препознавање ознака за безбедност.

8.2. Инсталације за осветљавање радних места, просторија и саобраћајних површина морају бити постављене тако да не представљају опасност за запослене која би се појавила у зависности од врсте осветљења.

8.3. Радна места, просторије и саобраћајне површине где запослени могу бити изложени посебним ризицима, у случају нестанка вештачког осветљења, морају бити опремљени безбедносним осветљењем одговарајуће јачине.

9. Врата и капије

9.1.Клизна врата морају да буду уграђена са безбедоносним уређајем који спречава да врата искоче из шина и да се сруше.

9.2. Врата и капије које се отварају на горе морају да буду уграђене са механизмом који спречава њихов пад.

9.3. Врата и капије дуж саобраћајних површина за евакуацију морају да буду обележени на одговарајући начин.

9.4. У непосредној близини капија које су пре свега намењене за пролаз возила, морају да буду и посебна врата за пролаз лица, уколико пролаз лица кроз те капије није безбедан. Та врата морају бити видно обележена и увек проходна.

9.5. Врата на механизовани погон морају да функционишу тако да запослени нису изложени опасностима од настанка повреда. Та врата морају да буду уграђена са заштитном блокадом за тренутно заустављање која мора да буде лако уочљива и приступачна. Уколико се, у случају нестанка напајања, врата не отварају аутоматски, мора бити могуће ручно их отворити.

10. Саобраћајне површине – опасне зоне

10.1. Саобраћајне површине, укључујући степеништа, непокретне лествe, места и рампе за утовар и истовар, морају бити планирани, размештени и израђени тако да се обезбеди једноставан, безбедан и одговарајући приступ на начин да

запослени који раде у близини тих саобраћајних површина не буду изложени опасностима.

10.2. Димензије саобраћајних површина за кретање лица и/или превоз робе, укључујући и саобраћајне површине који се користе за утовар и истовар материјала, морају да буду одређене у зависности од броја могућих корисника и врсте активности које се обављају. Уколико се ове саобраћајне површине користе за кретање возила, мора се обезбедити довољно простора за безбедно кретање или друга адекватна заштита за остале кориснике. Саобраћајне површине морају бити видно обележене одговарајућим ознакама, морају се редовно контролисати и примерено одржавати.

10.3. Између саобраћајних површина за кретање возила и врата, капија, прелаза за лица, ходника и степеништа потребно је обезбедити довољну ширину пролаза.

10.4. Ако на градилишту постоје места којима је приступ ограничен – опасне зоне, те зоне морају да буду опремљене направама које спречавају приступ неовлашћеним лицима. Потребно је предузети одговарајуће мере у циљу заштите запослених који су овлашћени да улазе у опасне зоне. Опасне зоне морају бити јасно обележене одговарајућим ознакама.

11. Места и рампе за утовар и истовар

11.1. Места и рампе за утовар и истовар морају да одговарају димензијама терета којим се манипулише.

11.2. Места и рампе за утовар и истовар морају да имају најмање један излаз.

11.3. Рампе за утовар и истовар морају да буду обезбеђене тако да се спречава пад запослених.

12. Несметано кретање на радном месту

12.1. Површине на радном месту морају да буду уређене тако да се запослени могу несметано кретати при обављању послова, узимајући у обзир сву опрему или уређаје који се користе на тим површинама.

13. Прва помоћ

13.1. Послодавац је дужан да обезбеди пружање прве помоћи, да оспособи одговарајући број запослених који ће увек

бити на располагању за пружање прве помоћи. Мора се обезбедити превоз запослених, у случају повреде или изненадног обољења, ради обезбеђивања лечења.

13.2. Потребно је обезбедити једну или више просторија за пружање прве помоћи, уколико је то због обима и врсте послова потребно.

13.3. Просторије за пружање прве помоћи морају да буду опремљене неопходном опремом за пружање прве помоћи и приступачне за манипулацију носилима. Просторије морају бити обележене одговарајућим ознакама.

13.4. Опрема за пружање прве помоћи мора да буде доступна и приступачна на свим местима где услови рада то захтевају и обележена у складу са прописима. Адреса и број телефона најближе службе хитне помоћи морају бити истакнути на видном месту.

14. Помоћне просторије

14.1. Гардеробе и гардеробни ормани

14.1.1. Адекватне гардеробе и гардеробни ормани морају да буду обезбеђени за запослене који користе радна одела и униформе уколико се због здравствених или других разлога не може очекивати да се пресвлаче у другим просторијама. Гардеробе морају бити приступачне, довољног капацитета и да имају места за седење.

14.1.2. Гардеробе морају да буду довољно велике и, када је потребно, мора се омогућити сваком запосленом да може да осуши мокру радну одећу и да одложи и закључа своју личну одећу и ствари. Када околности то захтевају (нпр. опасне материје, влага, нечистоћа и сл.) морају се обезбедити услови у којима се радна одећа чува на месту одвојено од личне одеће и ствари.

14.1.3. Неопходно је обезбедити одвојене гардеробе или одвојено коришћење гардероба за мушкарце и жене.

14.1.4. Уколико није неопходно обезбедити гардеробе у складу са одредбама тачке 14.1.1. тада за сваког запосленог мора да буде обезбеђен простор у којем може да закључа своју личну одећу и ствари.

14.2. Тушеви и умиваоници

14.2.1. За запослене мора да буде обезбеђен довољан број одговарајућих тушева, ако то захтева природа посла или из здравствених разлога. Неопходно је обезбедити одвојене тушеве или одвојено коришћење тушева за мушкарце и жене.

14.2.2. Купатила са тушевима морају бити довољно велика како би сваки запослени могао да се опере без ограничења у погледу услова или одговарајућих хигијенских стандарда. Тушеви морају да имају топлу и хладну текућу воду.

14.2.3. Уколико није неопходно обезбедити тушеве у складу са одредбама тачке 14.2.1. у близини радних места и гардероба мора да буде обезбеђен довољан број умиваоника са текућом водом (топлом водом ако је потребно). Неопходно је обезбедити одвојене умиваонике или одвојено коришћење умиваоника за мушкарце и жене, уколико то захтевају разлози за приватност.

14.2.4. Ако су просторије са тушевима или умиваоницима одвојене од гардероба, те просторије мора да буду непосредно повезане.

14.3. Тоалети

14.3.1. У близини радних места, радних просторија, просторија за одмор, гардероба и просторија са тушевима, морају бити обезбеђене посебне просторије са одговарајућим бројем тоалета и умиваоника. Неопходно је обезбедити одвојене тоалете или одвојено коришћење тоалета за мушкарце и жене.

15. Просторије за одмор и/или смештај

15.1. У циљу обезбеђивања безбедности и здравља, а нарочито у односу на врсту послова, број запослених или удаљеност градилишта од места боравка запослених, запосленима мора да буду обезбеђене приступачне просторије за одмор и/или смештај.

15.2. Просторије за одмор и/или смештај морају да буду довољно велике и опремљене одговарајућим бројем столова и седишта са наслоном за довољан број запослених.

15.3. Ако не постоје посебне просторије за одмор, мора се обезбедити други простор где ће запослени моћи да буду за време одмора.

15.4. Сталне просторије за смештај, осим када се користе у изузетним приликама, морају имати задовољавајуће гардеробе, тушеве, тоалете, просторију за одмор и просторију за коришћење

слободног времена. Оне морају да буду опремљене, узимајући у обзир број запослених, креветима, орманима, столовима и седиштима са наслоном, уређене тако да су, ако је то потребно, одвојене за мушкарце и жене.

15.5. У просторијама за одмор и/или смештај потребно је спровести одговарајуће мере како би се заштитили непушачи од штетног утицаја дуванског дима. Ако је потребно, просторије за одмор и/или смештај пушача треба да буду одвојене.

16. Труднице и мајке које доје

16.1. Трудницама и мајкама које доје мора се обезбедити да, у одговарајућим условима, легну и одморе се.

17. Запослени са инвалидитетом

17.1. Радна места морају да буду организована тако да се узме у обзир приступачност радног места (врата, пролази, степеништа, помоћне просторије и др.) запосленима са инвалидитетом.

18. Остало

18.1. Спољне границе и круг градилишта морају да буду обележени ознакама и изведени тако да буду јасно видљиви и препознатљиви.

18.2. Запосленима на градилишту мора да буде обезбеђена довољна количина воде за пиће и по могућности и друга безалкохолна пића како у помоћним просторијама тако и у близини радног места.

18.3. Запосленима мора да буду:

18.3.1. обезбеђене посебне просторије са задовољавајућим хигијенским условима за узимање хране и

18.3.2. када је то потребно, обезбеђене просторије за припрему хране у задовољавајућим хигијенским условима.

Б. ПОСЕБНЕ МЕРЕ

I. Радна места у затвореном простору

1. Стабилност и чврстоћа

1.1. Објекти морају да имају структуру и стабилност који одговарају њиховој намени.

2. Врата за евакуацију у случају опасности

2.1. Врата за евакуацију у случају опасности морају се отварати у правцу излаза из објекта. Врата за евакуацију у случају опасности не смеју да буду закључана или на други начин блокирана тако да их свако лице које треба да их користи не може лако и брзо отворити. Коришћење клизних или ротационих врата, као врата за евакуацију у случају опасности није дозвољено.

3. Проветравање

3.1. Ако се користе уређаји за климатизацију или вентилацију, рад тих уређаја не сме изазивати непријатност запосленима услед повећане брзине струјања ваздуха. Све наслаге прашине и нечистоће у уређајима за климатизацију или вентилацију, које могу да угрозе здравље запослених услед загађења ваздуха, морају да буду одмах уклоњене.

4. Температура

4.1. Температура у просторијама за одмор, просторијама за запослене који су на дужности, у санитарним просторијама, просторијама за узимање хране и просторијама за пружање прве помоћи мора да буде одговарајућа у складу са наменом тих просторија.

4.2. Прозори, кровни прозори и стаклене преграде морају да буду изведени тако да спречавају прекомерно дејство сунчеве светлости на температуру у просторијама, у односу на природу посла и намену просторија.

5. Природно и вештачко осветљење

5.1. Радна места мора да имају, у највећој могућој мери, довољно природне светлости и морају бити опремљена изворима вештачког осветљења који морају да обезбеде адекватну осветљеност у циљу остваривања безбедних и здравих услова за рад.

6. Подови, зидови, таванице просторија

6.1. Подови у радним просторијама не смеју имати опасне избочине, рупе, нагибе и бити клизави и морају бити стабилни и чврсти.

6.2. Површине подова, зидова и таваница у просторијама морају да буду такви да могу да се чисте или одржавају на потребном нивоу хигијене.

6.3. Провидни или прозрачни зидови, а нарочито преградни зидови од стакла, у просторијама или у близини радних места и саобраћајних површина морају бити видно означени и израђени од безбедног материјала или на тим местима морају да буду заштићени тако да запослени не могу да дођу у контакт са њима или да претрпе повреду у случају њиховог лома.

7. Прозори и кровни прозори

7.1. Прозори и кровни прозори морају да буду изведени тако да запослени могу да их отварају, затварају, подешавају или осигурају на безбедан начин. Када су отворени, не смеју се налазити у таквом положају да изазову опасност за запослене.

7.2. Прозори и кровни прозори морају бити пројектовани и изведени са опремом или на други начин опремљени уређајима који омогућавају њихово чишћење без опасности по запослене који обављају тај посао и остале запослене који се налазе у непосредној близини.

8. Врата и капије

8.1. Положај, број и димензије врата и капија као и материјали од којих су израђени морају да буду одређени у зависности од природе и намене просторија или простора.

8.2. Провидна врата морају бити обележена одговарајућим, лако уочљивим ознакама.

8.3. Салонска врата и капије морају да буду провидна или да имају провидне површине.

8.4. Ако провидне или прозрачне површине на вратима и капијама нису израђене од безбедних материјала и ако постоји опасност, да у случају лома врата или капије, запослени претрпе повреду те површине морају бити заштићене од лома.

9. Саобраћајне површине

9.1. Где употреба опреме и просторија то захтевају, у циљу заштите запослених саобраћајне површине за кретање запослених морају бити јасно и видно означени.

10. Посебне мере за покретне степенице и стазе

10.1. Покретне степенице и стазе морају да функционишу безбедно. Покретне степенице и стазе морају да буду опремљене са свим неопходним заштитним уређајима и лако уочљивим и доступним заштитним блокадама.

11. Величина просторија

11.1. Радне просторије морају имати довољну површину пода и висину тако да је запосленима омогућено да безбедно обављају свој рад, без ризика по њихову безбедност, здравље и благостање на раду.

II. Радна места на отвореном простору

1. Стабилност и чврстоћа

1.1. Покретне или непокретне радне површине, без обзира на висину на којој су постављене, морају да буду стабилне и чврсте, узимајући у обзир:

1.1.1. број запослених који их користи;

1.1.2. највећу носивост и расподелу оптерећења;

1.1.3. спољне утицаје којима су изложени.

1.2. Ако ослонци и друге компоненте потпорне конструкције радне површине нису сами по себи стабилни, њихова стабилност се мора обезбедити одговарајућим безбедним методама учвршћивања да би се спречила случајна или неочекивана померања целе конструкције или појединих њених делова.

1.3. Провера

1.3.1. Стабилност и чврстоћа радних површина морају се на одговарајући начин проверавати, а нарочито код сваке промене нивоа по висини или дубини.

2. Енергетске инсталације

2.1. Енергетске инсталације, а нарочито оне које су изложене спољним утицајима, морају се редовно прегледати и одржавати у исправном стању.

2.2. Инсталације које су постојале пре почетка рада на градилишту морају да буду идентификоване, прегледане и означене.

2.3. Кад год је то могуће, постојеће ваздушне електричне водове треба преместити изван градилишта или искључити њихово напајање. Ако то није могуће, мора се поставити одговарајућа заштита или упозорења да би се обезбедило да запослени, возила, електричне и друге инсталације на градилишту не дођу у директан или индиректан додир са ваздушним електричним водовима. Ако возила пролазе испод ваздушних електричних водова мора се поставити одговарајућа заштита и ознаке упозорења.

3. Атмосферски утицаји

3.1. Запослени морају бити заштићени од штетног дејства атмосферских утицаја на њихову безбедност и здравље.

4. Предмети који могу пасти

4.1. Кад год је то технички изводљиво, запослени морају бити заштићени од предмета који могу да падну на њих обезбеђивањем конструкција и објеката за колективну безбедност и здравље на раду.

4.2. Материјали и опрема морају бити распоређени или постављени тако да се не могу срушити или превртнути.

4.3. Када год је то потребно, пролази на градилишту морају да буду наткривени или приступ опасним местима мора да буде забрањен.

5. Пад са висине

5.1. Пад са висине мора се спречити физичким ограђивањем радних места на висини прописаним заштитним оградама.

5.2. Рад на висини може се обављати искључиво уз коришћење одговарајуће заштитне опреме или примену колективних мера заштите као што су заштитне корпе, радне платформе или заштитне мреже. Ако употреба такве опреме, услед природе посла није могућа, мора се применом других мера обезбедити одговарајућа безбедност запослених.

6. Скеле и лествe

6.1. Све скеле морају бити пројектоване, постављене и одржаване у складу са прописима, да се не сруше или случајно помере.

6.2. Радни подови, прелази и приступи на радне етаже скеле морају бити постављени, димензионисани, заштићени и коришћени тако да запослени не могу да падну са њих и да не буду изложени предметима који могу пасти на њих.

6.3. Скеле се морају прегледати и контролисати од стране стручног лица на градилишту, а могу се користити након извршеног прегледа и издатог одобрења за коришћење. Прегледи и контроле се врше:

6.3.1. пре почетка коришћења као и пре коришћења на новом месту рада после премештања;

6.3.2. у току коришћења у редовним временским размацима;

6.3.3. после било какве модификације, после дужег коришћења, после излагања лошем времену или потресима и било ком сличном утицају који би угрозио стабилност и чврстину скеле.

6.4. Лествe морају бити довољно чврсте и одржаване у исправном стању. Лествe морају правилно да се користе и приликом употребе морају да се постављају на местима која одговарају њиховој намени.

6.5. Покретне скеле морају бити обезбеђене од неконтролисаног померања.

7. Опрема за дизање

7.1. Сва опрема за дизање, укључујући њихове саставне делове, додатну опрему, анкере и носаче, мора да буде:

7.1.1. пројектована и израђена у складу са прописима и довољно чврста за коришћење у складу са наменом;

7.1.2. правилно постављена и коришћена;

7.1.3. одржавана у исправном стању;

7.1.4. прегледана и испитана у складу са прописима;

7.1.5. коришћена од стране стручно оспособљених запослених.

7.2. На својој опреми за дизање мора бити јасно назначена носивост.

7.3. Опрема за дизање не сме се користити за намене за које није предвиђена.

8. Возила и опрема за ископавање и преношење материјала

8.1. Сва возила и опрема за ископавање и преношење материјала која се користе, мора да буде:

8.1.1. пројектована и израђена у складу са прописима, узимајући у обзир принципе ергономије;

8.1.2. одржавана у исправном стању;

8.1.3. коришћена у складу са њиховом наменом.

8.2. Возачи и лица која управљају возилима и опремом за ископавање, преношење и превоз материјала морају да буду стручно оспособљени за руковање том опремом.

8.3. Морају се применити превентивне мере да би се обезбедило да возила и опрема за ископавање и преношење материјала не упадне у ископе или воду.

8.4. Возила и опрема за ископавање, преношење и превоз материјала, када је то потребно, морају да буду опремљени заштитним конструкцијама које штите возача, односно руковаоца у случају превртања и/или од падајућих предмета.

9. Инсталације, опрема и уређаји

9.1. Инсталације, опрема и уређаји, укључујући и ручни алат, морају да буду:

9.1.1. пројектована и израђена у складу са прописима, узимајући у обзир принципе ергономије;

9.1.2. одржавана у исправном стању;

9.1.3. коришћена у складу са њиховом наменом;

9.1.4. инсталацијама, опремом и уређајима могу да рукују и/или да са њима управљају само стручно оспособљена лица.

9.2. Уређаји и опрема под притиском морају се редовно прегледати и испитивати у складу са прописима.

10. Ископи, бунари, подземни радови, тунели и земљани радови

10.1. За време извођења радова на ископима, у бунарима, под земљом, у тунелима и земљаних радова, морају се применити мере за безбедан и здрав рад, а посебно:

10.1.1. користити одговарајуће подграде или насипе;

10.1.2. отклонити опасности од пада запослених, материјала или предмета или поплава;

10.1.3. обезбедити задовољавајуће проветравање у свим радним просторима, односно обезбедити свеж ваздух који није загађен и штетан за здравље запослених;

10.1.4. обезбедити запосленима евакуацију до безбедне зоне у случају пожара, поплаве или обрушавања материјала.

10.2. Пре почетка радова на ископавању морају се предузети мере како би се препознале и смањиле опасности које могу да настану на местима на којима постоје подземни водови или друге инсталације.

10.3. Приступи ископима морају да буду обезбеђени и безбедни.

10.4. Материјали и возила морају да буду прописно удаљени од ископа, а ако је потребно, треба поставити одговарајуће ограде.

11. Рушење

11.1. У случају када радови на рушењу објекта или конструкције могу да представљају опасност морају се:

11.1.1. одредити одговарајуће мере, методе и поступак рушења;

11.1.2. планирати и изводити радови искључиво под надзором стручног лица.

12. Метални и бетонски рамови, оплате и тешки монтажни елементи

12.1. Метални или бетонски рамови и њихови елементи, оплате, монтажни елементи или привремени носачи и подупирачи морају се монтирати и демонтирати само под надзором стручног лица.

12.2. Морају да буду примењене превентивне мере за безбедност запослених од опасности које настају услед привремене недовољне чврстоће или нестабилности конструкције.

12.3. Оплате, привремени носачи и подупирачи морају се пројектовати и конструисати, односно израдити, поставити и одржавати тако да без опасности могу поднети оптерећење и напрезање коме могу бити изложени.

13. Потпорне конструкције и кесони

13.1. Потпорне конструкције и кесони морају да буду:

13.1.1. израђени од материјала одговарајуће чврстоће;

13.1.2. опремљени како би се запослени у случају уласка воде или материјала могли склонити на безбедно место.

13.2. Постављање, монтажа, измене или демонтажа потпорних конструкција или кесона мора да се обавља под надзором стручног лица.

13.3. Стручно лице мора у одређеним временским интервалима да изврши преглед свих потпорних конструкција и кесона.

14. Радови на крову

14.1. Уколико је неопходно, да би се смањили ризици, морају да буду примењене колективне мере за безбедност и здравље на раду ради спречавања пада запослених, алата или других предмета или материјала.

14.2. Кад запослени раде на крову или у близини крова или на било којој другој површини која је израђена од ломљивих материјала кроз које могу да пропадну, морају да буду примењене мере да се обезбеди да се запослени крећу пажљиво и да не дође до пада са крова или кроз кров.

ПЛАН ПРЕВЕНТИВНИХ МЕРА БЕЗБЕДНОСТИ И ЗДРАВЉА НА РАДУ

I. План превентивних мера безбедности и здравља на раду садржи:

1. Шему градилишта, односно ситуациони план, који садржи:

1) дужине појединих страна грађевинске парцеле;

2) висинске коте постојећег земљишта и нивелације;

3) регулационе и грађевинске линије и положај и спратност објекта;

4) положај и бројеве суседних катастарских парцела и зграда, као и назив улице;

5) приказ објекта на коме се изводе радови;

6) радни положај опреме за рад, са уцртаним маневарским зонама код покретне опреме за рад, односно са уцртаним манипулационим зонама код дизалица уз шематски приказ линија заштитних ограда, запрека и друго;

7) локације радних и помоћних просторија, просторија за одмор и/или смештај и просторија за пружање прве помоћи, са уцртаним безбедним прилазима при коришћењу и одржавању;

8) трасе саобраћајних површина;

9) приказ локација за паркирање и одржавање возила са припадајућим просторијама, са уцртаним безбедним прилазима;

10) приказ локација за складиштење материјала, монтажних елемената и готових производа, са уцртаним безбедним прилазима;

11) приказ локација за складиштење опасних материја, са уцртаним безбедним прилазима;

12) приказ енергетских објеката и инсталација, са уцртаним безбедним прилазима при коришћењу и одржавању;

13) приказ мреже питке, техничке и отпадних вода са објектима и опремом за коришћење и одржавање и начина за спречавање приступа неовлашћеним лицима;

14) ситуацију затечених објеката на градилишту са приказом начина обезбеђења лица, возила и ових објеката;

15) границе градилишта и начин спречавања приступа неовлашћеним лицима и возилима и животињама.

2. Опис организације и технологије извођења радова.

3. План фаза и рокова извођења појединих радова, са детаљним инструкцијама за координацију активности послодаваца и других лица.

4. Специфичне мере за безбедан и здрав рад у односу на индустријске активности у близини градилишта.

5. Специфичне мере за безбедан и здрав рад за радове наведене у Прегледу радова при којима се појављује специфичан ризик од настанка повреда и оштећења здравља запослених (Прилог 2).

II. Оверава: Инвеститор/Заступник инвеститора (непотребно прецртати):

У , дана

М.П. Потпис

Образац 6

ЕВИДЕНЦИЈА О ОБИЛАСКУ ГРАДИЛИШТА

1.	Датум обиласка	
2.	Тачна адреса/локација градилишта	
3.	Опис стања на градилишту са приложеним фотографијама	
4.	Опис уочених недостатака	

5.	Предлог за отклањање недостатака	.....
6.	Задужен за отклањање недостатака	..... (Извођач радова) ..... (Послодавац) ..... (Друго лице)
7.	Напомене:	.....

Координатор за извођење радова

_____
Име и презиме

_____
Потпис

На основу члана 13. став 4. Закона о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, број 101/05),

министар рада, запошљавања и социјалне политике доноси

ПРАВИЛНИК
о начину и поступку процене ризика на радном месту и у радној околини

(„Службени гласник РС”, бр. 72/06, 84/06 - исправка, 30/10 и 102/15)

Садржина правилника
Члан 1.

Овим правилником утврђују се начин и поступак процене ризика од настанка повреда на раду или оштећења здравља, односно обољења запосленог на радном месту и у радној околини, као и начин и мере за њихово отклањање, које послодавац уређује актом о процени ризика.

Основ и сврха процене ризика
Члан 2.

Процена ризика и мере које послодавац утврди обезбеђују се применом прописа о безбедности и здрављу на раду и других прописа, а примењују се ради отклањања опасности и штетности на радном месту и у радној околини, односно ради отклањања или смањења ризика, у обиму којим се спречава повреда на раду, оштећење здравља или обољење запосленог.

Обухват процене ризика
Члан 3.

Процена ризика заснива се на систематском евидентирању и процењивању свих фактора у процесу рада - могућих врста опасности и штетности на радном месту и у радној околини које могу да проузрокују повреду на раду, оштећење здравља или обољење запосленог.

Проценом ризика сагледавају се организација рада, радни процеси, средства за рад, сировине и материјали који се користе у технолошким и радним процесима, средства и опрема за личну заштиту на раду, као и други елементи који могу да изазову ризик од повреда на раду, оштећења здравља или обољења запосленог.

Процена ризика обухвата:

1) опште податке о послодавцу;

2) опис технолошког и радног процеса, опис средстава за рад, и њихово груписање и опис средстава и опреме за личну заштиту на раду;

3) снимање организације рада;

4) препознавање и утврђивање опасности и штетности на радном месту и у радној околини;

5) процењивање ризика у односу на опасности и штетности;

6) утврђивање начина и мера за отклањање, смањење или спречавање ризика;

7) закључак;

8) измене и допуне акта о процени ризика.

Општи подаци о послодавцу

Члан 4.

Општи подаци о послодавцу садрже:

1) пословно име (назив), седиште, односно адресу послодавца;

2) делатност послодавца;

3) податке о лицима која врше процену ризика и лицима која учествују у процењивању ризика (име, презиме, стручна спрема и др.).

Опис технолошког и радног процеса, опис средстава за рад (и њихово груписање) и средстава и опреме за личну заштиту на раду.

Члан 5.

Опис технолошког и радног процеса, опис средстава за рад која се користе у тим процесима (и њихово груписање) и опис средстава и опреме за личну заштиту на раду врши се на начин погодан за прикупљање и процењивање потребних информација о тим процесима и средствима према постојећем стању.

Описом се обухватају:

1) објекти који се користе као радни и помоћни простор, укључујући и објекте на отвореном простору, са свим припадајућим инсталацијама;

2) опрема за рад (машине, уређаји, постројења, инсталације, алат и сл.) која се користи у процесу рада и врши се њихово груписање;

3) конструкције и објекти за колективну безбедност и здравље на раду (заштита на прелазима, пролазима и прилазима, заклони од топлотних и других зрачења, заштита од удара електричне струје, општа вентилација и климатизација и сл.), опис њихове намене и начина коришћења;

4) помоћне конструкције и објекти, као и конструкције и објекти који се привремено користе за рад и кретање запослених (скела, радна платформа, тунелска подграда, конструкција за спречавање одрона земље при копању дубоких ровова и сл.);

5) друга средства за рад која се користе у процесу рада или су на било који начин повезана са процесом рада, њихова намена и начин коришћења;

6) средства и опрема за личну заштиту на раду;

7) сировине и материјали који се користе;

8) други потребни елементи.

Снимање организације рада
Члан 6.

Снимање организације рада обухвата увид у акт послодавца којим се уређује његово унутрашње уређење, односно организација и систематизација радних места за обављање послова из делатности послодавца и другу документацију послодавца која се односи на организацију рада, као и непосредну проверу прописане, односно утврђене организације рада и фактичког стања организације рада код послодавца.

Снимак организације рада послодавца садржи послове, називе и локацију радних места где се обављају послови, услове за заснивање радног односа и број запослених на тим радним местима, од тога број жена, мушкараца, млађих од 18 година, инвалида, радно време и време проведено на одређеним пословима, одступања прописане, односно утврђене организације рада од фактичког стања организације рада код послодавца и др.

Препознавање и утврђивање опасности и штетности на радном месту и у радној околини

Члан 7.

Препознавање и утврђивање опасности и штетности на радном месту и у радној околини врши се на основу података који се прикупљају из документације којом располаже послодавац, посматрањем и праћењем процеса рада на радном месту, прибављањем потребних информација од запослених и информација из других извора и разврставањем у врсте прикупљених података, односно могућих опасности и штетности на које ти подаци указују.

При утврђивању података о опасностима и штетностима на радном месту и у радној околини полази се од постојећег стања безбедности и здравља на раду (важећи стручни налази о извршеним прегледима и провери опреме за рад**,** као и о извршеним испитивањима услова радне околине, извештаји о претходним и периодичним лекарским прегледима запослених, подаци о повредама на раду, професионалним болестима и обољењима у вези са радом, средствима и опремом за личну заштиту на раду, анализа предузетих мера ради спречавања повреда на раду, професионалних болести и обољења у вези са радом, инспекцијски налази о извршеном надзору, упутства за безбедан рад, прописана документација за употребу и одржавање, односно паковање, транспорт, коришћење, складиштење, уништавање и др.).

Опасности и штетности групишу се у зависности од њихове врсте и природе**.**

Члан 8.

Опасности се групишу у:

1) механичке опасности, које се појављују коришћењем опреме за рад, као што су:

(1) недовољна безбедност због ротирајућих или покретних делова,

(2) слободно кретање делова или материјала који могу нанети повреду запосленом,

(3) унутрашњи транспорт и кретање радних машина или возила, као и померања одређене опреме за рад,

(4) коришћење опасних средстава за рад, која могу произвести експлозије или пожар,

(5) немогућност или ограниченост правовременог уклањања са места рада, изложеност затварању, механичком удару, поклапању, и сл.,

(6) други фактори који могу да се појаве као механички извори опасности;

2) опасности које се појављују у вези са карактеристикама радног места, као што су:

(1) опасне површине (подови и све врсте газишта, површине са којима запослени долази у додир, а које имају оштре ивице - рубове, шиљке, грубе површине, избочене делове, и сл.),

(2) рад на висини или у дубини, у смислу прописа о безбедности и здрављу на раду,

(3) рад у скученом, ограниченом или опасном простору (између два или више фиксираних делова, између покретних делова или возила, рад у затвореном простору који је недовољно осветљен или проветраван, и сл.),

(4) могућност клизања или спотицања (мокре или клизаве површине),

(5) физичка нестабилност радног места,

(6) могуће последице или сметње услед обавезне употребе средстава или опреме за личну заштиту на раду,

(7) утицаји услед обављања процеса рада коришћењем неодговарајућих или неприлагођених метода рада,

(8) друге опасности које се могу појавити у вези са карактеристикама радног места и начином рада (коришћење средстава и опреме за личну заштиту на раду која оптерећују запосленог, и сл.);

3) опасности које се појављују коришћењем електричне енергије, као што су:

(1) опасност од директног додира са деловима електричне инсталације и опреме под напоном,

(2) опасност од индиректног додира,

(3) опасност од топлотног дејства које развијају електрична опрема и инсталације (прегревање, пожар, експлозија, електрични лук или варничење, и др.),

(4) опасности услед удара грома и последица атмосферског пражњења,

(5) опасност од штетног утицаја електростатичког наелектрисања,

(6) друге опасности које се могу појавити у вези са коришћењем електричне енергије.

Члан 9.

Штетности се групишу у:

1) штетности које настају или се појављују у процесу рада, као што су:

(1) хемијске штетности, прашина и димови (удисање, гушење, уношење у организам, продор у тело кроз кожу, опекотине, тровање, и сл.),

(2) физичке штетности (бука и вибрације),

(3) биолошке штетности (инфекције, излагање микроорганизмима и алергентима),

(4) штетни утицаји микроклиме (висока или ниска температура, влажност и брзина струјања ваздуха),

(5) неодговарајућа - недовољна осветљеност,

(6) штетни утицаји зрачења (топлотног, јонизујућег или нејонизујућег, ласерског, ултразвучног),

(7) штетни климатски утицаји (рад на отвореном),

(8) штетности које настају коришћењем опасних материја у производњи, транспорту, паковању, складиштењу или уништавању,

(9) друге штетности које се појављују у радном процесу, а које могу да буду узрок повреде на раду запосленог, професионалног обољења или обољења у вези са радом;

2) штетности које проистичу из психичких и психофизиолошких напора који се узрочно везују за радно место и послове које запослени обавља, као што су:

(1) напори или телесна напрезања (ручно преношење терета, гурање или вучење терета, разне дуготрајне повећане телесне активности и сл.),

(2) нефизиолошки положај тела (дуготрајно стајање, седење, чучање, клечање и сл.),

(3) напори при обављању одређених послова који проузрокују психолошка оптерећења (стрес, монотонија и сл.),

(4) одговорност у примању и преношењу информација, коришћење одговарајућег знања и способности, одговорност у правилима понашања, одговорност за брзе измене радних процедура, интензитет у раду, просторна условљеност радног места, конфликтне ситуације, рад са странкама и новцем, недовољна мотивација за рад, одговорност у руковођењу, и сл.;

3) штетности везане за организацију рада, као што су: рад дужи од пуног радног времена (прековремени рад), рад у сменама, скраћено радно време, рад ноћу, приправност за случај интервенција, и сл.;

4) остале штетности које се појављују на радним местима, као што су:

(1) штетности које проузрокују друга лица (насиље према лицима која раде на шалтерима, лица на обезбеђењу, и сл.),

(2) рад са животињама,

(3) рад у атмосфери са високим или ниским притиском,

(4) рад у близини воде или испод површине воде.

Процењивање ризика у односу на опасности и штетности

Члан 10.

Процена ризика заснива се на анализи вероватноће настанка и тежине могуће повреде на раду, оштећења здравља или

обољења запосленог у вези са радом проузрокованих на радном месту и у радној околини.

На основу прикупљених података и препознатих, односно утврђених опасности и штетности и утврђене листе опасности и штетности у радној околини на сваком радном месту, избором и применом одговарајућих метода врши се процењивање ризика - *вероватноће настанка и тежине повреда на раду, оштећења здравља или обољења запосленог.

Процењивање ризика врши се за сваку препознату, односно утврђену опасност или штетност, упоређивањем са дозвољеним вредностима прописаним одговарајућим прописима у области безбедности и здравља на раду, техничким прописима, стандардима и препорукама.

Вероватноћа настанка повреде на раду, оштећења здравља или обољења запосленог у вези са радом, проузрокованих опасностима и штетностима на радном месту и у радној околини, процењује се на основу претходне анализе која узима у обзир учесталост и трајање изложености запослених опасностима и штетностима, вероватноћу настанка опасног догађаја и техничке или друге могућности за њихово избегавање, односно ограничење.

Тежина могуће повреде на раду, оштећења здравља или обољења запосленог процењује се на основу претходне анализе која узима у обзир предвидиву врсту повреде (смртна, тешка, колективна или лака повреда на раду) која се може очекивати.

Ако се утврди да на радном месту и поред потпуно примењених мера у области безбедности и здравља на раду и других мера, постоје опасности и штетности, које према налазу процењивача ризика могу да изазову повреду или угрозе здравље запосленог, сматра се да је такво место са повећаним ризиком, што се утврђује актом о процени ризика.

Утврђивање начина и мера за отклањање, смањење или спречавање ризика

Члан 11.

На основу процењених ризика на радном месту и у радној околини, послодавац утврђује начин и мере за њихово спречавање, отклањање или смањење на најмању могућу меру.

Ако су процењени ризици такве природе да живот и здравље запослених нису теже угрожени, а за чије отклањање су потребна већа инвестициона улагања, актом о процени ризика могу се утврдити мере и рокови за њихово спровођење којима се у потпуности отклањају ризици или којима се они смањују на најмању могућу меру.

О спровођењу мера за отклањање, смањење или спречавање ризика стара се послодавац непосредно или преко лица одређеног за безбедност и здравље на раду или другог лица одређеног актом о процени ризика.

Члан 12.

Мере за спречавање, отклањање или смањење ризика послодавац утврђује полазећи од процењеног ризика, утврђеног приоритета и поштујући принципе превенције, у складу са прописима о безбедности и здрављу на раду, техничким прописима, стандардима или опште признатим мерама.

Мере које се утврђују за спречавање, отклањање или смањење ризика јесу:

1) одржавање средстава за рад у исправном стању и вршење прегледа и провере опреме за рад;

2) обезбеђивање прописаних услова за безбедан и здрав рад у радној околини;

3) оспособљавање запослених за безбедан и здрав рад;

4) обезбеђивање средстава и опреме за личну заштиту на раду и њихово одржавање у исправном стању;

5) упућивање запослених на претходне и периодичне лекарске прегледе у складу са оценом службе медицине рада, и др.

Члан 13.

На основу оцене службе медицине рада, послодавац актом о процени ризика утврђује посебне здравствене услове које морају испуњавати запослени на радном месту са повећаним ризиком.

Закључак

Члан 14.

По спроведеном поступку снимања организације рада, препознавања и утврђивања опасности и штетности, процењивања ризика у односу на опасности и штетности и

утврђивања начина и мера за отклањање, смањење или спречавање ризика, у складу са овим правилником, послодавац доноси закључак.

Закључак садржи:

1) сва радна места на којима је извршена процена ризика;

2) радна места која су утврђена као радна места са повећаним ризиком;

3) приоритете у отклањању ризика;

4) изјаву послодавца којом се обавезује да ће применити све утврђене мере за безбедан и здрав рад на радним местима и у радној околини у складу са актом о процени ризика.

Измене и допуне акта о процени ризика

Члан 15.

Акт о процени ризика на радном месту и у радној околини подлеже потпуној измени и допуни након сваке колективне повреде на раду са смртним последицама, која се догоди на радном месту и у радној околини послодавца.

Акт о процени ризика на радном месту и у радној околини подлеже делимичним изменама и допунама (у делу који се односи на одређено радно место и с њим повезана радна места), и то:

1) у случају смртне повреде на раду и тешке повреде на раду;

2) у случају појаве сваке нове опасности или штетности, односно промене нивоа ризика у процесу рада;

3) када мере које се утврде за спречавање, отклањање или смањење ризика нису одговарајуће или не одговарају процењеном стању;

4) када је процена заснована на подацима који нису ажурни;

5) када постоје могућности и начини за унапређење, односно допуну процењених ризика.

Члан 16.

Акт о процени ризика на радном месту и у радној околини подлеже потпуној или делимичној измени или допуни и на основу утврђене испуњености услова из члана 15. овог правилника и наложене мере инспектора рада.

Покретање поступка процене ризика
Члан 17.

Поступак процене ризика покреће послодавац доношењем одлуке о покретању поступка процене ризика.

Одређивање лица одговорних за спровођење процене ризика
Члан 18.

Послодавац одлуком о покретању поступка процене ризика одређује једно или више лица одговорних за спровођење поступка процене ризика у складу са овим правилником (у даљем тексту: стручно лице).

Стручно лице може да буде послодавац, запослени код послодавца или запослени код правног лица или предузетника са лиценцом за обављање послова безбедности и здравља на раду, уколико има положен стручни испит о практичној оспособљености за обављање послова безбедности и здравља на раду.

Послодавац који је одређен да буде стручно лице није дужан да има положен одговарајући стручни испит уколико послове безбедности и здравља на раду може да обавља сам без положеног одговарајућег стручног испита.

Послодавац, у случају када за вршење процене ризика ангажује правно лице или предузетника са лиценцом за обављање послова безбедности и здравља на раду, на основу уговора о ангажовању правног лица или предузетника одређује једно или више стручних лица из реда запослених код ангажованог правног лица или предузетника.

План спровођења поступка процене ризика
Члан 19.

Стручно лице саставља план спровођења поступка процене ризика који одобрава послодавац, а који садржи:

1) правни основ за процену ризика (прописи у области безбедности и здравља на раду, национални и међународни стандарди, и др.);

2) организацију и координацију спровођења, измена и допуна поступка процене ризика;

3) списак правних и физичких лица компетентних за процењивање ризика (у даљем тексту: процењивачи ризика);

4) методе за вршење процене ризика;

5) фазе и рокове за процену ризика;

6) начин прикупљања документације потребне за процену ризика (упутства за безбедан рад, упутства за одржавање, стручни налази о прегледима и провери опреме за рад, испитивања услова радне околине и др.);

7) информисање процењивача ризика;

8) координацију између процењивача ризика;

9) начин прибављања информација за процену ризика од запослених;

10) консултације са представницима запослених и информисање представника запослених о резултатима процене ризика и предузетим мерама;

11) друге радње потребне за спровођење, измене и допуне поступка процене ризика.

Ако послодавац ангажује правно лице, односно предузетника за обављање послова процене ризика, ангажовано правно лице, односно предузетник, уз план спровођења поступка процене ризика прилаже фотокопију лиценце за обављање послова безбедности и здравља на раду.

План спровођења поступка процене ризика јесте саставни део документације о процени ризика.

Провера ефикасности примене акта о процени ризика

Члан 20.

Провера ефикасности примене акта о процени ризика врши се непрекидно, тако што се проверава ефикасност спроведених мера и процењује успешност њиховог спровођења у погледу отклањања и смањења ризика.

Проверу ефикасности примене акта о процени ризика врши лице одређено за безбедност и здравље на раду код послодавца.

Ако у поступку провере ефикасности примене акта о процени ризика лице за безбедност и здравље на раду уочи њихову неефикасност, предлаже корекцију тих мера.

Поступак спровођења корективних мера врши се изменама и допунама акта о процени ризика.

Прелазна и завршна одредба

Члан 21.

Послодавац је дужан да акт о процени ризика, усклађен са одредбама овог правилника, донесе у року од годину дана од дана ступања на снагу овог правилника, у складу са законом.

До доношења акта о процени ризика према одредбама овог правилника, мере безбедности и здравља на раду које се спроводе ради спречавања повреда на раду, професионалних обољења и болести у вези са радом спроводе се сагласно одредбама општег акта или уговора о раду којим се код послодавца уређују права, обавезе и одговорности из области безбедности и здравља на раду.

Члан 22.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном гласнику Републике Србије".

На основу члана 7. став 2. Закона о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, број 101/05),

министар рада и социјалне политике доноси

ПРАВИЛНИК
о превентивним мерама за безбедан и здрав рад на радном месту

(„Службени гласник РС”, бр. 21/09 и 1/19)

I. Основне одредбе

Члан 1.

Овим правилником прописују се минимални захтеви које је послодавац дужан да испуни у обезбеђивању примене превентивних мера за безбедан и здрав рад на радном месту.

Члан 2.

Радно место, у смислу овог правилника, јесте простор намењен за обављање послова код послодавца у објекту намењеном за радне и помоћне просторије или у објекту намењеном за рад на отвореном простору или на отвореном простору, у којем запослени борави или има приступ у току рада и који је под непосредном или посредном контролом послодавца.

Радне просторије и простор намењен за рад на отвореном, у смислу овог правилника, јесу просторије и простор у којима се обављају процеси рада.

Помоћне просторије, у смислу овог правилника, јесу просторије које су намењене за хигијенске, санитарне и друге потребе запослених (просторије за одмор, санитарне просторије, просторије за пружање прве помоћи, просторије за повремено загревање запослених и др.).

Члан 3.

Овај правилник не примењује се на:

1) саобраћајна средства возила и транспортна средства;

2) привремена или покретна радна места;

3) надземну и подземну експлоатацију руда и дубинско бушење;

4) пловила за улов рибе;

5) пољопривредно, шумско и друго земљиште на коме послодавци обављају делатност, а који су удаљени од њихових

објеката намењених за радне и помоћне просторије или објеката намењених за рад на отвореном простору.

II. Обавезе послодавца

Члан 4.

Послодавац је дужан да обезбеди запосленом рад на радном месту на којем су спроведене мере за безбедан и здрав рад утврђене у Прегледу мера за безбедан и здрав рад на радном месту.

Преглед мера за безбедан и здрав рад на радном месту одштампан је уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 5.

Послодавац је дужан да обезбеди:

1) да саобраћајне површине намењене за кретање возила и лица (у даљем тексту: саобраћајне површине) ка излазима за евакуацију у случају опасности, као и сами излази, увек буду слободни;

2) да се редовно врши техничко одржавање радног места и опреме за рад, а нарочито опреме наведене у Прегледу мера за безбедан и здрав рад на радном месту, а све уочене недостатке који могу да утичу на безбедност и здравље на раду отклони одмах;

3) да се радно место и опрема за рад, а нарочито опрема наведена у тач. 4. и 5. Прегледа мера за безбедан и здрав рад на радном месту, редовно чисти и одржава на задовољавајућем нивоу хигијене;

4) да се редовно одржава и проверава исправност опреме и уређаја намењених за спречавање или отклањање опасности и/или штетности, а нарочито опреме наведене у Прегледу мера за безбедан и здрав рад на радном месту.

III. Обавештавање запослених

Члан 6.

Послодавац је дужан да запосленима и/или њиховим представницима за безбедност и здравље на раду обезбеди све информације које се односе на безбедност и здравље на раду, а нарочито о мерама које се предузимају у циљу остваривања безбедних и здравих услова за рад на радном месту.

IV. Сарадња послодавца и запослених

Члан 7.

Послодавац и запослени и/или њихови представници за безбедност и здравље на раду дужни су да сарађују у вези са питањима која се односе на безбедност и здравље на радном месту у складу са Законом.

V. Прелазне и завршне одредбе

Члан 8.

Послодавци који су, пре ступања на снагу овог правилника, започели обављање делатности, односно обезбедили запосленом рад на радном месту на којем су примењене опште мере заштите на раду за грађевинске објекте намењене за радне и помоћне просторије, дужни су да своје пословање ускладе са одредбама овог правилника у року од три године.

Члан 9.

Даном ступања на снагу овог правилника престаје да важи Правилник о општим мерама заштите на раду за грађевинске објекте намењене за радне и помоћне просторије („Службени гласник РС”, број 29/87).

Члан 10.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

ПРЕГЛЕД МЕРА ЗА БЕЗБЕДАН И ЗДРАВ РАД НА РАДНОМ МЕСТУ

Уводна напомена:

Обавезе наведене у Прегледу мера за безбедан и здрав рад на радном месту примењују се кад год то захтевају карактеристике радног места, активности, околности или опасности, како на радном месту које се користи први пут, тако и на радном месту које се већ користи.

1. Стабилност и чврстоћа

1.1. Објекти намењени за радне и помоћне просторије и простор намењен за рад на отвореном морају да имају структуру и стабилност који одговарају њиховој намени.

2. Инсталације

2.1. Електричне инсталације

2.1.1. Електричне инсталације морају да буду пројектоване и постављене тако да не представљају опасност која може бити узрок пожара или експлозије. Сва лица морају да буду заштићена од опасног дејства електричне струје, односно од опасности од директног или индиректног додира инсталација и опреме под напоном.

2.1.2. При пројектовању, постављању и избору материјала и заштитних уређаја мора се узети у обзир висина напона, спољашњи утицаји и компетентност лица која имају приступ деловима инсталација.

2.1.3. Електричне инсталације, а нарочито оне које су изложене спољашњим утицајима, морају се редовно прегледати и одржавати у исправном стању.

2.2. Инсталације за развођење флуида

2.2.1. Инсталације за развођење флуида (компримованог ваздуха, гасова, пара, воде, технолошких раствора и течности и др.) морају да буду пројектоване и постављене тако да не представљају опасност која може бити узрок пожара или експлозије.

2.2.2. Сва лица морају да буду заштићена од опасног и/или штетног дејства флуида који се разводи инсталацијом, односно од ризика насталих опасним и/или штетним деловањем флуида.

2.2.3. Инсталације за развођење флуида, а нарочито инсталације којима се разводе запаљиви, експлозивни, отровни или загушљиви флуиди, морају се редовно прегледати и одржавати у исправном стању.

3. Саобраћајне површине и излази за евакуацију у случају опасности

3.1. Саобраћајне површине и излази за евакуацију у случају опасности морају увек да буду слободни и омогућавати излаз најкраћом саобраћајном површином до безбедног подручја.

3.2. У случају опасности, запосленима мора бити обезбеђена благовремена и безбедна евакуација са свих радних места.

3.3. Број, распоред и величина саобраћајних површина и излаза за евакуацију у случају опасности зависе од врсте опреме за рад која се користи, величине објекта у којем се налазе радна места и највећег броја лица која могу бити присутна у објекту.

3.4. Врата за евакуацију у случају опасности морају се отварати у правцу излаза из објекта. Коришћење клизних или ротационих врата, као врата за евакуацију у случају опасности није дозвољено. Врата за евакуацију у случају опасности не смеју да буду закључана или на други начин блокирана тако да их свако лице које треба да их користи не може лако и брзо отворити.

3.5. Саобраћајне површине и излази за евакуацију морају бити обележени одговарајућим ознакама, у складу са прописима о безбедности и здрављу на раду. Ознаке морају да буду постављене на одговарајућим местима и постојане.

3.6. Врата за евакуацију у случају опасности не смеју да буду закључана.

3.7. Саобраћајне површине и излази за евакуацију у случају опасности, као и саобраћајне површине и врата која омогућавају приступ њима, морају бити слободни од било каквих препрека тако да се могу користити у сваком тренутку без сметњи.

3.8. Саобраћајне површине и излази за евакуацију у случају опасности који захтевају осветљење, морају имати безбедносно осветљење одговарајућег интензитета у случају престанка општег осветљења, односно престанка снабдевања електричном енергијом.

4. Откривање и гашење пожара

4.1. Откривање и гашење пожара мора да буде обезбеђено у складу са прописима о заштити од пожара, а нарочито да:

4.1.1. у зависности од величине и намене објекта, опреме за рад, физичких и хемијских карактеристика присутних материја и највећег могућег броја присутних лица у објекту, на радним местима се мора обезбедити довољан број уређаја и инсталација за гашење пожара и, где је то потребно, за откривање и јављање пожара;

4.1.2. опрема за гашење пожара која није уграђена мора да буде лако доступна, једноставна за употребу и обележена одговарајућим ознакама које морају бити постојане и постављене на одговарајућим местима.

5. Проветравање на радним местима у затвореном простору

5.1. На радним местима у затвореном простору мора да буде обезбеђена довољна количина свежег ваздуха, узимајући у обзир радне методе и активности, односно послове који се обављају у процесу рада и физичке напоре који се захтевају од запослених.

5.2. Када се користи систем принудног проветравања, тај систем мора се одржавати у исправном стању.

5.3. Систем за принудно проветравање ваздуха мора бити опремљен уређајем за јављање квара.

5.4. Ако се користе уређаји за климатизацију или вентилацију, рад тих уређаја не сме изазивати непријатност запосленима услед повећане брзине струјања ваздуха.

5.5. Све наслаге прашине и нечистоће у уређајима за климатизацију или вентилацију, које могу да угрозе здравље запослених услед загађења ваздуха, морају да буду одмах уклоњене.

6. Температура у радним и помоћним просторијама

6.1. У току рада температура у радним и помоћним просторијама у којима се налазе радна места мора да буде одговарајућа, у зависности од метода рада и активности, као и физичког оптерећења запослених, осим на радним местима на којима је условљена технолошким процесом.

6.2. Температура у просторијама за одмор, просторијама за запослене који су на дужности, у санитарним просторијама и просторијама за пружање прве помоћи мора да буде одговарајућа у складу са наменом тих просторија.

6.3. Прозори, кровни прозори и стаклене преграде морају да буду изведени тако да спречавају прекомерно дејство сунчеве светлости на радном месту у зависности од природе послова.

6.4. Температура, релативна влажност и брзина струјања ваздуха у радним просторијама морају да буду у складу са вредностима наведеним у Табели 1.

Табела 1

Врста рада	Температура спољашњег ваздуха								
	до +5 °C			од +5 до +15 °C			више од +15 °C		
	Температура [°C]	Рел. влажност [%]	Брзина струјања [m/s]	Температура [°C]	Рел. влажност [%]	Брзина струјања [m/s]	Температура [°C]	Рел. влажност [%] [1]	Брзина струјања [m/s]
лак физички рад	18–28	max 75	max 0,3	18–28	max 75	max 0,6	max 28	28 °C→55 26 °C→60 24 °C→65 < 24 °C→73	max 0,5
средњи физички рад	15–28	max 75	max 0,5	15–28	max 75	max 0,6	max 28	28 °C→55 26 °C→60 24 °C→65 < 24 °C→73	max 0,7
тешки физички рад	15–28	max 75	max 0,5	15–28	max 75	max 0,6	max 28	28 °C→55 26 °C→60 24 °C→65 < 24 °C→73	max 1,0

7. Природно и вештачко осветљење радних и помоћних просторија

7.1. Радна места морају да имају, у највећој могућој мери, довољно природне светлости и морају бити опремљена изворима вештачког осветљена који морају да обезбеде адекватну осветљеност у циљу остваривања безбедних и здравих услова рада.

7.2. Инсталације за осветљавање радних и помоћних просторија морају да буду постављене тако да не представљају опасност за запослене која би се појавила у зависности од врсте осветљења.

7.3. Радна места где су запослени посебно изложени ризицима у случају нестанка вештачког осветљења, морају бити опремљени безбедносним осветљењем одговарајуће јачине.

7.4. Осветљење на радним местима се обезбеђује и одржава у складу са условима технолошког процеса тако да осветљеност радног места буде равномерна и уједначена.

7.5. Боја вештачког осветљења која се користи не сме да утиче на препознавање ознака за безбедност и здравље на раду.

8. Подови, зидови, таванице и кровови радних и помоћних просторија

8.1. Подови радних и помоћних просторија не смеју имати опасне избочине, рупе или нагибе и бити клизави и морају бити стабилни и чврсти.

8.2. Подови радних и помоћних просторија морају да буду адекватно топлотно изоловани, узимајући у обзир врсту послова и физичке активности запослених.

8.3. Подови радних просторија у којима се запослени задржава дуже од два сата, ради обављања радних активности, морају имати коефицијент пролаза топлоте мањи од 6 Њ/м²К.

8.4. Површине подова, зидова и таваница у просторијама морају да буду такви да могу да се чисте или одржавају на потребном нивоу хигијене.

8.5. Подови, зидови и таванице радних и помоћних просторија морају да буду отпорни на оштећење од механичких и других утицаја, водонепропусни и изведени тако да обезбеђују заштиту од атмосферских утицаја, буке и вибрација и спречавају продирање опасних материја.

8.6. Подови радних просторија морају да буду електро-проводљиви или електро-изолациони у зависности од услова технолошког процеса.

8.7. Подови радних просторија морају да буду изведени са нагибом према отворима одводних канала, ако у просторијама може доћи до разливања течности или кондензације водене или других пара.

8.8. Зидови радних и помоћних просторија морају да буду изведени тако да се код отвора у зиду чија је висина парапета мања од 90 cm поставља заштитна ограда.

8.9. Провидни или прозрачни зидови, а нарочито преградни зидови од стакла, у просторијама или у близини радних места и саобраћајних површина морају бити видно означени и израђени од безбедног материјала или на тим местима морају да буду заштићени тако да запослени не могу да дођу у контакт са њима или да претрпе повреду у случају њиховог лома.

8.10. Приступ крововима који су израђени од недовољно чврстог материјала не сме бити дозвољен, осим у случају када је обезбеђена опрема или су предузете посебне мере за безбедан рад на крову.

9. Прозори и кровни прозори

9.1. Прозори и кровни прозори морају да буду изведени тако да запослени могу да их отварају, затварају, подешавају или осигурају на безбедан начин. Када су отворени, не смеју се налазити у таквом положају да изазову опасност за запослене.

9.2. Прозори и кровни прозори морају бити пројектовани и изведени са опремом или на други начин опремљени уређајима који омогућавају њихово чишћење без ризика по запослене који обављају то чишћење и остале запослене који се налазе у непосредној близини.

10. Врата и капије

10.1. Положај, број и димензије врата и капија као и материјали од којих су израђени морају да буду одређени у зависности од природе и намене просторија или простора.

10.2. Провидна врата морају бити обележена одговарајућим, лако уочљивим ознакама.

10.3. Салонска врата и капије морају да буду провидна или да имају провидне површине.

10.4. Ако провидне или прозрачне површине на вратима и капијама нису израђене од безбедних материјала и ако постоји опасност, да у случају лома врата или капије, запослени претрпе повреду те површине морају бити заштићене од лома.

10.5. Клизна врата морају да буду уграђена са безбедоносним уређајем који спречава да врата искоче из шина и да се сруше.

10.6. Врата и капије које се отварају на горе морају да буду уграђене са механизмом који спречава њихов пад.

10.7. Врата дуж саобраћајних површина за евакуацију морају да буду обележена на одговарајући начин и изведена да се могу отварати са унутрашње стране брзо и лако у сваком тренутку без било каквих препрека или помагала док су запослени присутни на радним местима.

10.8. У непосредној близини капија које су намењене за пролаз возила, морају да буду и посебна врата за пролаз лица, уколико пролаз лица кроз те капије није безбедан. Та врата морају бити видно обележена и увек слободна.

10.9. Врата на механизовани погон морају да функционишу тако да запослени нису изложени опасностима од настанка повреда. Та врата морају да буду уграђена са заштитном блокадом за тренутно заустављање која мора да буде лако уочљива и приступачна. Уколико се, у случају нестанка напајања, врата не отварају аутоматски, мора бити могуће ручно их отворити.

10.10. Врата на просторијама код којих постоји опасност од експлозије, израђују се од материјала који не може да произведе варницу, а постављају се тако да се отварају у правцу излаза.

11. Саобраћајне површине – опасне зоне

11.1. Саобраћајне површине, укључујући степеништа, непокретне лествe, места и рампе за утовар и истовар, морају бити размештени и изграђени тако да се обезбеди једноставан, безбедан и одговарајући приступ лицима и возилима на начин да запослени који раде у близини тих саобраћајних површина не буду изложени опасностима.

11.2. Димензије саобраћајних површина за кретање лица и/или превоз робе морају да буду одређене у зависности од броја могућих корисника и врсте активности које се обављају.

11.3. Ако се саобраћајне површине користе за кретање возила, мора се обезбедити довољно широк и безбедан пролаз за кретање лица.

11.4. Између саобраћајних површина за кретање возила и врата, капија, пролаза за лица, ходника и степеништа потребно је обезбедити довољну ширину пролаза.

11.5. У зависности од намене радне просторије и врсте опреме, саобраћајне површине морају бити видно обележене одговарајућим ознакама.

11.6. Саобраћајне површине се морају редовно контролисати и одржавати у исправном стању.

11.7. Саобраћајне површине се постављају у нивоу пода тако да одступање не прелази ± 1,0 cm.

11.8. Саобраћајне површине и пролази у радним просторијама морају да буду изведени тако да њихова ширина буде једнака или већа од одговарајуће вредности наведене у Табели 2.

Табела 2

Саобраћајне површине и пролази	Ширина [m]
Главна саобраћајна површина – пролаз за запослене	1,50
Споредна саобраћајна површина – пролаз за запослене	1,00
Пролази за чишћење, одржавање и послуживање опреме за рад	0,75
Саобраћајна површина за кретање возила	1,80
Додатак на ширину возила, односно најширег дела који се превози да би се добила оптимална ширина пролаза	0,80
Просторије ширине до 15 m – један пролаз	1,80
Просторије ширине од 16 m до 40 m – један пролаз	2,40
Просторије ширине од 41 m до 80 m	један пролаз 3,00 два пролаза по 2,00
Просторије ширине преко 80 m, на сваких 40 m ширине по један пролаз	3,00

11.9. Ако на радним местима постоје места којима је приступ ограничен – опасне зоне, те зоне морају да буду опремљене направама које спречавају приступ неовлашћеним лицима. Потребно је предузети одговарајуће мере у циљу заштите запослених који су овлашћени да улазе у опасне зоне. Опасне зоне морају бити јасно обележене одговарајућим ознакама.

12. Степеништа

12.1. Степеништа се изводе и одржавају тако да обезбеђују:

12.1.1. несметано излажење из свих делова објекта;

12.1.2. потребну пропусну моћ;

12.1.3. најкраћи пут према излазу из објекта са јасно означеним смером кретања ка степеништу.

12.2. Степеништа се изводе са степеницама једнаког облика и димензија.

12.3. Завојно степениште изводи се тако да, на најужем делу, ширина газишта не буде мања од 10 cm.

12.4. На степеништу које има преко 10 степеника заштитна ограда се поставља са обе стране, а на степеништу до 10 степеника, уколико не премошћава подлогу на коју се може пасти са висине веће од 1 m, ограда се може поставити само са једне стране.

13. Заштитне ограде

13.1. Пролази, прелази, радне платформе и сва радна места на висини већој од 1 m од пода или подлоге на коју се може пасти, ограђују се заштитном оградом.

13.2. Заштитне ограде изводе се тако да обезбеђују:

13.2.1. стабилност појединих елемената, међусобне везе елемената и ограде у целини, прорачунатих на најнеповољније хоризонтално и вертикално оптерећење, које се може појавити;

13.2.2. конструкцију ограде са таквим распоредом елемената, у равни ограде, да једна димензија слободног отвора у огради не буде већа од 25 цм;

13.2.3. да елементи испуне ограде буду са унутрашње стране стуба ограде;

13.2.4. да висина од површине пода или подлоге до горње ивице ограде не буде мања од 100 cm, а код косих ограда на

степеништима, да висина буде најмања 100 cm мерено вертикално од средине газишта до горње ивице ограде;

13.2.5. да крајеви елемената ограде буду чврсто ослоњени, да не буду постављени у облику препуста;

13.2.6. да површине елемената ограде буду глатке и без неравнина о које би се могли повредити делови тела запослених или закачити одећа.

14. Посебне мере за покретне степенице и стаз

14.1. Покретне степенице и стазе морају да функционишу безбедно. Покретне степенице и стазе морају да буду опремљене са свим неопходним заштитним уређајима и лако уочљивим и доступним заштитним блокадама.

15. Места и рампе за утовар и истовар

15.1. Места и рампе за утовар и истовар морају да одговарају димензијама терета којим се манипулише.

15.2. Места и рампе за утовар и истовар морају да имају најмање један излаз, а када је то технички могуће морају имати излазе на две стране.

15.3. Рампе за утовар и истовар морају да буду обезбеђене тако да се спречава пад запослених.

15.4. Места и рампе за утовар и истовар морају да имају структуру и стабилност који одговарају њиховој намени.

15.5. Саобраћајне површине ка местима и рампама за утовар и истовар морају да буду очишћене од леда и снега и посуте песком или шљунком.

15.6. Ширина саобраћајних површина из тачке 15.5. не сме бити мања од 5 m при двосмерном кретању возила, односно 3 m при једносмерном кретању возила.

15.7. Приликом постављања возила на местима и рампама за утовар и истовар, растојање између возила која стоје у колони не сме бити мање од 1 m, а растојање између возила која стоје једно поред другог не сме бити мање од 1,5 m.

15.8. Брзина кретања возила на местима и рампама за утовар и истовар и саобраћајним површинама ка њима не сме бити већа од 10 km/h , а у затвореним магацинима и складиштима не сме бити већа од 5 km/h .

15.9. Места и рампе за утовар и истовар морају бити ноћу осветљене светлошћу јачине најмање 10 Ldž.

16. Димензије радних и помоћних просторија – слободан простор за запослене

16.1. Радне просторије морају имати довољну висину, површину пода и ваздушни простор тако да је запосленима омогућено да безбедно обављају свој рад, без ризика по њихову безбедност, здравље и благостање на раду, а вредности чисте висине, површине и запремине по једном запосленом морају бити једнаке или веће од одговарајућих вредности наведених у Табели 3.

Табела 3

Послови који се обављају у радној просторији	Најмања величина слободног простора		
	Чиста висина [m]	Површина по једном запосленом [m^2]	Запремина по једном запосленом [m^3]
Производни процеси у халама, погонима, радионицама и сл., где се у процесу рада не појављују штетности	2,60	2,00	10,00
Производни процеси у халама, погонима, радионицама и сл., где се у процесу рада појављују штетности	3,00	2,00	12,00
Пројектантски и административни послови	2,40	3,00	10,00
Производни процеси у објектима у старим градским језгрима и сл., где се у процесу рада не појављују штетности	2,20	2,00	10,00

16.1.1. Чистом висином просторије, сматра се светла висина од завршеног пода до завршене таванице без неравнина, инсталација и уређаја.

16.1.2. Слободном површином пода, сматра се површина пода без опреме за рад, инсталација, материјала, готових производа и инвентара, осим радног стола и столице.

16.1.3. Слободном запремином, сматра се ваздушни простор, без опреме за рад, инсталација, инвентара и простора који се користи за складиштење.

16.2. Величине слободних простора на радним местима морају бити такве да омогућавају запосленима несметано кретање ради обављања радних активности**,** а ако то није могуће, из разлога специфичних за то радно место, запосленом мора бити обезбеђена довољна слобода кретања близу његовог радног места.

16.3. Чиста висина помоћних просторија обезбеђује се и одржава тако да не буде мања од 2,60 m.

16.4. Привремени објекти (типа контејнера или киоска), у којима се налазе просторије за радна места, могу се користити за радна места, ако чиста висина просторија није мања од 2,20 m.

17. Просторије за одмор

17.1. У циљу обезбеђивања безбедности и здравља, запосленима морају да буду обезбеђене приступачне просторије за одмор у зависности од врсте послова и броја присутних запослених.

17.2. Одредба тачке 17.1. се не односи на запослене који раде у канцеларијама или сличним радним просторијама, у којима је обезбеђен одговарајући одмор током паузе.

17.3. Просторије за одмор морају да буду довољно велике и опремљене одговарајућим бројем столова и седишта са наслоном за довољан број запослених. У тим просторијама потребно је спровести одговарајуће мере како би се заштитили непушачи од штетног утицаја дуванског дима.

17.4. Ако се просторије за одмор користе за узимање хране морају да имају умиваоник са топлом и хладном водом и обезбеђено проветравање.

17.5. Ако у току рада долази до редовних и честих прекида рада, а просторија за одмор није обезбеђена, мора се обезбедити

друга просторија у којој запослени могу да бораве у току тих прекида. У тим просторијама предузимају се одговарајуће мере како би се заштитили непушачи од штетног утицаја дуванског дима.

18. Труднице и мајке које доје

18.1. Трудницама и мајкама које доје мора се обезбедити да, у одговарајућим условима, легну и одморе се.

19. Санитарне просторије

19.1. Гардеробе и гардеробни ормани

19.1.1. Адекватне гардеробе и гардеробни ормани морају да буду обезбеђени за запослене који користе радна одела и униформе уколико се због здравствених или других разлога не може очекивати да се пресвлаче у другим просторијама. Гардеробе морају бити приступачне, довољног капацитета и да имају места за седење.

19.1.2. Гардеробе морају да буду довољно велике и да у њима сваки запослени има могућност да закључа своју личну одећу и ствари у току радног времена. Када околности то захтевају (нпр. опасне материје, влага, нечистоћа и сл.) морају се обезбедити услови у којима се радна одећа чува на месту одвојено од личне одеће и ствари.

19.1.3. Неопходно је обезбедити одвојене гардеробе или одвојено коришћење гардероба за мушкарце и жене.

19.1.4. Уколико није неопходно обезбедити гардеробе, у складу са одредбама из тачке 19.1.1. тада за сваког запосленог мора да буде обезбеђен простор у којем може да одложи своју личну одећу.

19.1.5. Температура ваздуха у гардеробама не сме да буде мања од 17ºC.

19.2. Тушеви и умиваоници

19.2.1. За запослене мора да буде обезбеђен довољан број одговарајућих тушева, ако то захтева природа посла или из здравствених разлога, а нарочито за запослене који обављају послове при којима долази до прљања, квашења тела и одеће, знојења и појаве прашине, као и за запослене који раде са отровним, заразним или јонизујућим материјама и запослене који учествују у процесу прераде прехрамбених производа или израде

стерилних материјала. Неопходно је обезбедити одвојене тушеве или одвојено коришћење тушева за мушкарце и жене.

19.2.2. Купатила са тушевима морају бити довољно велика како би сваки запослени могао да се опере без ограничења у погледу услова или одговарајућих хигијенских стандарда. Тушеви морају да имају топлу и хладну текућу воду.

19.2.3. Број тушева у купатилу одређује се зависно од врсте послова и броја присутних запослених, тако што се:

19.2.3.1. за послове код којих долази до појаве штетних материја, прашине и јачег знојења, или долази до квашења обуће и одеће обезбеђује један туш на највише пет запослених;

19.2.3.2. у случају из тачке 19.2.3.1. кад се не појављују штетне материје обезбеђује се један туш на највише десет запослених;

19.2.3.3. за послове код којих не долази до јачег знојења, прашине, квашења обуће и одеће, односно код којих не долази до појаве штетних материја обезбеђује се један туш на највише 20 запослених.

19.2.4. Уколико није неопходно обезбедити тушеве у складу са одредбама тачке 19.2.1. у близини радних места и гардероба мора да буде обезбеђен довољан број умиваоника са текућом водом (топлом водом ако је потребно). Неопходно је обезбедити одвојене умиваонике или одвојено коришћење умиваоника за мушкарце и жене, уколико то захтевају разлози за приватност.

19.2.5. У умиваоницима запослени морају имати на располагању средства за умивање и дезинфекцију руку, као и средство за сушење руку.

19.2.6. Ако су просторије са тушевима или умиваоницима одвојене од гардероба, те просторије морају да буду непосредно повезане.

19.3. Тоалети

19.3.1. У близини радних места, радних просторија, просторија за одмор, гардероба и просторија са тушевима, морају бити обезбеђене посебне просторије са одговарајућим бројем тоалета и умиваоника. Потребно је обезбедити одвојене тоалете или одвојено коришћење тоалета за мушкарце и жене.

20. Просторије за пружање прве помоћи

20.1. У зависности од величине објекта, врсте послова и учесталости повреда на раду мора да буде обезбеђена једна или више просторија за пружање прве помоћи. Где постоји већа могућност настанка повреда на раду на сваких 100 запослених мора да буде обезбеђена најмање једна просторија за пружање прве помоћи.

20.2. Просторије за пружање прве помоћи морају бити опремљене неопходним инсталацијама, опремом за пружање прве помоћи и приступачне за манипулацију носилима. Просторије за пружање прве помоћи морају бити обележене одговарајућим ознакама.

20.3. Опрема за пружање прве помоћи мора да буде доступна и приступачна на свим местима где услови рада то захтевају и обележена у складу са прописима.

20.4. Адреса и број телефона најближе службе хитне помоћи и здравствене установе, као и имена запослених који су оспособљени и одређени за пружање прве помоћи, морају бити истакнути на видном месту.

21. Просторије за повремено загревање запослених

21.1. Просторије за повремено загревање запослених морају бити обезбеђене за запослене који обављају послове у магацинима, складиштима, хладњачама или на отвореном простору, а њихова величина одређује се у зависности од броја запослених који ће их истовремено користити.

21.2. Температура ваздуха у просторијама за повремено загревање запослених не сме да буде мања од 15ºC.

22. Запослени са инвалидитетом

22.1. Радна места морају да буду организована тако да се узме у обзир приступачност радног места (врата, пролази, степеништа, помоћне просторије и др.) запосленима са инвалидитетом.

23. Радна места у објектима намењеним за рад на отвореном или на отвореном простору

23.1. Радна места, саобраћајне површине и други простори или инсталације који се налазе на отвореном, а на којима раде

или их користе запослени приликом обављања својих радних активности морају да буду организовани на начин да омогуће безбедно кретање лица и возила.

23.2. Одредбе тач. 11, 14. и 15. овог прегледа мера, примењују се на главне саобраћајне површине на локацији послодавца, на саобраћајне површине које се користе за редовно одржавање, прегледе и испитивање инсталација, као и на места и рампе за утовар и истовар.

23.3. Одредбе тачке 11. овог прегледа мера примењују се и за рад на отвореном простору.

23.4. Простор за рад на отвореном мора бити осветљен вештачким осветљењем када природно осветљење није задовољавајуће.

23.5. Радна места на отвореном простору морају бити тако уређена да запослени који раде на тим раним местима:

23.5.1. буду заштићени од неповољних временских прилика и предмета који могу пасти;

23.5.2. нису изложени нивоима физичких, хемијских, биолошких или осталих штетности који су штетни по безбедност и здравље;

23.5.3. могу брзо да напусте своја радна места и да се склоне на безбедно подручје;

23.5.4. имају обезбеђену прву помоћ;

23.5.5. не могу да се оклизну и падну.

23.6. У непосредној близини места где се обављају технолошки процеси на отвореном простору или врши транспорт опасних материја, постављају се славине или тушеви са чистом, текућом водом.

24. Саобраћајне површине на отвореном простору

24.1. На саобраћајним површинама на којима се крећу возила, обезбеђују се:

24.1.1. саобраћајни знаци и везе са путевима у складу са прописима о безбедности саобраћаја;

24.1.2. прописано осветљење за време рада ноћу и у условима смањене видљивости;

24.1.3. посебне површине за паркирање путничких и теретних возила;

24.1.4. посебни знаци упозорења, сигнали или браници на местима која немају довољну прегледност.

24.2. Ширине саобраћајних површина и растојања за слободно кретање возила и терета морају бити једнаке или веће од одговарајућих вредности наведених у Табели 4.

Табела 4.

Саобраћајне површине и пролази на отвореном	Ширине и растојања [m]
Ширина једносмерне саобраћајне површине	3,00
Ширина двосмерне саобраћајне површине	5,00
Хоризонтално растојање између објекта и габарита возила мерено по ширини	0,75
Вертикално растојање између објекта и габарита возила мерено по висини	0,50
Ширина пролаза са сваке стране бочних ивица габарита возила	0,50
Висина пролаза више од висине габарита возила	0,50

24.3. Разводи инсталација (електричне енергије, водовода, канализације, гасова, пара, компримованог ваздуха и сл.) постављају се изван саобраћајних површина и других места где постоји могућност њиховог механичког оштећења.

На основу члана 22а Закона о заштити на раду ("Службени гласник РС", бр. 42/91, 53/93, 67/93 и 48/94),

министар за рад, борачка и социјална питања доноси

ПРАВИЛНИК
о заштити на раду при извођењу грађевинских радова

(„Службени гласник РС”, бр. 53/97 и 14/09- др. уредба)

I. ОСНОВНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 1.

Овим правилником прописују се посебне мере и нормативи заштите на раду који се примењују при извођењу грађевинских радова.

Грађевински радови који се изводе на градилишту, у смислу овог правилника, јесу: изградња новог објекта, реконструкција, доградња, поправка или рушење постојећег објекта, затим радови на одржавању објекта са припадајућим инсталацијама, опремом и уређајима, као и припремни радови за извођење радова на објекту, завршни радови на уређењу простора око објекта и радови на ликвидацији градилишта.

При обављању послова других делатности, који се за потребе грађевинских радова изводе у погонима, радионицама, производним и другим плацевима, енергетским објектима и инсталацијама, који се налазе на градилишту или организационо припадају градилишту, примењују се мере заштите на раду утврђене прописима заштите на раду за те делатности, као и мере прописане овим правилником, техничким прописима и југословенским стандардима који уређују материју заштите на раду у тим делатностима.

Члан 2.

Мере и нормативи из овог правилника примењују се на градилишту.

Градилиште, у смислу овог правилника, јесте посебно обележен радни простор, по могућности ограђен, у коме се изводе грађевински радови.

Члан 3.

Грађевински радови изводе се као радни процеси и радне операције, у складу са законом, другим прописима, југословенским стандардима, техничком документацијом и уговором.

Техничка документација израђује се у складу са законом, другим прописима и југословенским стандардима.

Радни процеси код којих постоји повећана опасност од повређивања или појаве професионалних обољења радника, процеси при којима се користе електрични, механички и други уређаји са припадајућим инсталацијама (ако инсталација постоји) и процеси који се изводе уз употребу конструкција и објеката колективне заштите, помоћних конструкција и објеката који се привремено користе за рад и кретање радника, могу да буду започети тек пошто извођач на градилишту обезбеди додатну документацију са описом (по потреби и шемом или техничким приказом) радног процеса и мера заштите на раду.

Код радних процеса који се изводе уз употребу конструкција и објеката колективне заштите или помоћних конструкција и објеката за рад и кретање радника, документација из става 3. овог члана садржи и пројекат са доказом утврђеним прорачунима стабилности конструкције (носећих делова и конструкције у целини), односно објекта (сваке конструкције посебно и објекта у целини), за сваку појединy фазу радног процеса.

Код радних процеса из става 4. овог члана, поред пројекта за извођење са доказом стабилности, документација садржи и део о мерама заштите на раду при постављању (монтажа), коришћењу, одржавању и уклањању (демонтажа) конструкције или објекта.

Кад се у радном процесу користе уређаји, документација из става 3. овог члана, осим дела о мерама заштите на раду при извођењу радног процеса, садржи и део о мерама заштите при укључивању, употреби и руковању, одржавању и престанку употребе уређаја и, ако постоје, припадајућих инсталација.

Документација из ст. 3. до 6. овог члана, потписана од стручног лица које је израдило документацију, може да буде одвојена или да буде у саставу посебног дела прописаног елабората о уређењу градилишта.

Радници који учествују у радним процесима из ст. 3. до 6. овог члана, упознају се пре почетка радног процеса са мерама заштите на раду.

Члан 4.

Ако наручилац и извођач нису међусобно уредили начин обезбеђења мера заштите на раду при постављању, коришћењу, одржавању и уклањању радних и помоћних просторија, производних и других плацева и објеката, прилаза и пролаза за раднике, саобраћајница за возила, опреме, оруђа за рад и уређаја, средстава и опреме личне заштите, конструкција и објеката колективне заштите, помоћних конструкција, као и обезбеђење надзора над спровођењем мера заштите на раду у процесу производње и при раду радника, сматра се да заштита на раду при извођењу грађевинских радова није утврђена у смислу одредаба овог правилника.

II. МЕРЕ И НОРМАТИВИ ЗАШТИТЕ НА РАДУ

1. Уређење градилишта

Члан 5.

Градилиште се уређује тако да се на њему може безбедно обављати рад и кретање радника, оруђа и уређаја за рад и транспортних средстава.

Градилиште се обезбеђује од приступа беспослених лица и од прилаза возила која не врше превоз за потребе градилишта.

За раднике и друга лица, док раде или се крећу по градилишту, коришћење прописаног заштитног шлема, обавезно је.

Грађевински радови обављају се тако да се њиховим извођењем не загађује околина, а у случају буке, вибрација, извођења радова под ноћним осветљењем, раскопавања, кањања, појава прашине, подземне и површинске воде и осталих пратећих појава које могу угрозити околне објекте и становништво, предузимају се мере за њихово отклањање или довођење у дозвољене границе.

Члан 6.

Пешачки пролази и стазе за кретање радника у кругу градилишта уређују се и одржавају на следећи начин:

1) подлога је равна, тврда, у попречном паду ради одводњавања, проходна и по могућности са хоризонталном нивелетом, посута шљунком, каменом или цигларском ситнежи, шљаком или неким сличним материјалом;

2) после јаких киша и других непогода, као и после отапања снега прегледају се са околином и доводе у исправно стање;

3) блато и масне мрље одмах се уклањају, а на почетку стазе постављају се отирачи за блато;

4) у зимско време посипају се да не буду клизаве;

5) за време ноћног рада осветљавају се;

6) на подлози и странама не сме да се налази одбачени материјал, грађа са ексерима, комади са оштрим ивицама и други грађевински отпад;

7) у непосредној близини пролаза и стаза не смеју да се складиште сложајеви грађе, делови оплате, опрема, готови грађевински елементи и други предмети, ако нису обезбеђени од померања, претурања и рушења, нарочито под ударом ветра;

8) не смеју се постављати у нивоу активне јавне саобраћајнице, уколико нису обележене знацима и обезбеђене у складу са саобраћајним прописима;

9) изнад места кретања и рада радника забрањен је пренос терета, рад и кретање других радника, ако нису предузете мере за заштиту од падајућих предмета;

10) уређаји за пренос грађевинских материјала и опреме не смеју да се постављају изнад улаза у објекат, нити изнад прилаза за раднике, а уколико се ово не може избећи постављају се заштитне конструкције од падајућих предмета, сходно одредбама члана 84. овог правилника;

11) не постављају се по дну привремено или местимично исушених водотока или стајаће воде, нити тако да пресецају вододерине или корита падинских брзака;

12) могу се усецати у падине брда или косину насипа или усека, само ако су обезбеђени од одрона са доње и обрушавања са горње стране, и ако је постављена заштитна ограда на ивици косине;

13) када се постављају у близини ивица косина, јама и отвора, ивице се обезбеђују чврстом заштитном оградом за спречавање пада преко ивице, а кад су постављене дуж ножица насипа, подножја косина или падина брда поставља се заштита од обрушавања;

14) када се постављају по терену најмања ширина износи 1,0 м за споредне, а 1,5 м за главне и пролазе и прилазе при посебним условима (у складишту грађе, тесарском плацу и сл.);

15) чиста висина пролаза, која се означава са сваке стране видљивом ознаком, не сме бити мања од 2,0 м, изузетно, кад се изнад пролаза не може избећи појединачна сметња чија ширина не прелази 2,0 м, висина пролаза може бити и мања, али не мања од 1,6 м;

16) највећи дозвољени нагиб пешачких пролаза и стаза на градилишту је 57% или угао подлоге стазе према хоризонтали 30°, а већи нагиби савлађују се степеницама;

17) висина од подлоге пролаза или стазе до електричног кабла, који мора да буде изолован, не сме да буде мања од 3,5 м.

Члан 7.

Неравнине или рупе које се нађу на траси пешачког пролаза или стазе дубоке до 1,0 м затрпавају се.

Ровови, канали, јаме и други отвори у земљишту дубине преко 1,0 м од нивелете стазе, премошћавају се посебним конструкцијама – прелазом.

Прелаз мора бити стабилан, ослоњен на чврсте ослонце и осигуран од померања, а ослонци од слегања.

Прелази распона 1,5 м и већих, морају да имају прорачун стабилности за конструкцију, ослонце који неће да се деформишу или слежу, затим цртеже подужног и попречног пресека и детаља веза међусобних елемената конструкције и веза конструкције за ослонце.

На сваком крају прелаза мора бити истакнута табла са натписом о највећем дозвољеном оптерећењу.

Најмања ширина прелаза износи 80 цм, а нивелета у нагибу до 20%, за веће нагибе постављају се степеништа.

Прелаз се патоше тако да елементи пода у потпуности испуњавају површину прелаза.

Када пелаз није хоризонталан, по горњој површини патоса попречно се накивају дашчице ради спречавања клизања.

Кад је прелаз у нагибу, или кад је ров или отвор дубљи од 1,0 м, поставља се заштитна ограда дуж ивица са обе стране, а код хоризонталних прелаза, ровова и отвора дубине до 1,0 м заштитна ограда поставља се само са једне стране.

Члан 8.

Градилишни путеви по чврстоћи и осталим путним елементима морају бити прилагођени возним и осталим карактеристикама средстава која се по њима крећу.

Ширина коловоза градилишног пута у правој не сме да буде мања од 2,75 м, а најмања слободна висина 4,5 м мерено од највише тачке коловоза.

Брзина кретања возила у кругу градилишта не сме да прелази 20 км/час.

Нагиб путева у кругу градилишта не сме да буде већи од 40%, односно нивелета пута са хоризонталом не сме да заклапа угао већи од 21° и 50 мин, с тим што се већи нагиб може предвидети само уз писано упутство којим се утврђују услови под којима одређене врсте возила и оруђа могу користити пут са повећаним нагибом.

Висина од највише тачке коловоза до електричног кабла, који мора да буде изолован, не сме да буде мања од 6,0 м.

Уређење и одржавање саобраћајница у кругу градилишта изводи се у складу са прописима о саобраћају.

Члан 9.

Објекти у којима се налазе радне и помоћне просторије (канцеларије, лабораторије, радионице, просторије за одмор и пресвлачење радника, санитарни чворови и сл.), затим помоћни објекти, уређаји и конструкције, производни плацеви, паркиралишта, резервоари са течним горивом, магацини за боце са техничким гасовима под притиском и други привремени градилишни објекти, смештају се у безбедне просторе градилишта, а ако то није могуће морају се спровести посебне мере заштите на раду и при кретању радника.

Члан 10.

На градилишту пре почетка радова обезбеђују се клозети, умиваонице, инсталације за пијаћу воду, за отпадне воде, просторије за склањање радника у време непогода, просторија за сушење мокре одеће, за узимање оброка хране и друге просторије, уређаји и инсталације неопходне за обављање хигијенско-санитарних потреба радника.

Члан 11.

Прва помоћ и транспорт повређеног или оболелог радника организује се на градилишту у складу са прописима о првој помоћи.

Кад је објекат који се изграђује удаљен од градитељског насеља (изградња путева, железничких пруга, хидроцентрала и сл.) обезбеђује се прва помоћ и транспорт за случај повреде или обољења радника, истовремено на објекту и у насељу.

2. Земљани радови

Члан 12.

Пре почетка и за време радова у земљаним материјалима и на местима на којима постоји могућност појаве штетних, запаљивих или експлозивних материја, као и у старим јамама, бунарима и другим запуштеним и неиспитаним местима, проверава се присуство ових материја.

Улаз се може дозволити радницима тек кад се утврди да штетне, запаљиве или експлозивне материје нису присутне или је њихово постојање сведено на безопасне количине.

Кад се у рову или јами користи у радном процесу мотор са унутрашњим сагоревањем, предузимају се мере да не дође до штетне концентрације сагорелих гасова повременим или сталним издувавањем гасова и удувавањем свежег ваздуха.

Члан 13.

Ако се земљани радови изводе на месту на коме постоје електроинсталације, инсталације ПТТ, водовода и канализације или друге инсталације, опрема или објекти које користи друго предузеће, земљани радови се врше по упутству добијеном пре почетка радова од организације која одржава те инсталације, опрему или објекте.

Ако се у току земљаних радова наиђе на непознату инсталацију, радови се на том делу обустављају, обезбеђује се спречавање приступа оруђима за рад и транспорт, радницима и другим лицима, док организација која одржава ту инсталацију не постави стручног радника под чијим ће се упутствима и сталним надзором наставити земљани радови.

Члан 14.

Примена експлозива при земљаним радовима дозвољена је само ако је претходно обезбеђена од извођача и оверена од стране инвеститора или надзорне службе техничка документација са мерама заштите на раду, израђена у складу са прописима о манипулацији и употреби експлозивних материја.

Члан 15.

Кад се земљани радови изводе на старим ратним попришштима или складиштима, пре почетка радова проверава се постојање неексплодираних пројектила и других опасних предмета и материја.

Члан 16.

Ако се земљани радови обављају у близини објекта са кога падом или рушењем материјала и других предмета могу да буду угрожени радници, или у близини саобраћајнице са које пешаци или саобраћајна средства у покрету могу да угрозе раднике, пре почетка радова и у току радова спроводе се мере за безбедан рад радника.

Члан 17.

Земљани радови изводе се уз примену посебних мера заштите, ако за поједине земљане радове овим правилником није друкчије одређено.

Посебне мере заштите на раду при извођењу земљаних радова, у смислу овог правилника, јесу мере против обрушавања, одрона при ископима, насипању или изради косина, мере за спречавање клизања околних земљаних слојева, мере против неповољног дејства подземних и површинских вода и друге мере за обезбеђење места рада и кретања радника.

Посебне мере заштите на раду при земљаним радовима изводе се под сталним надзором и упутствима стручног радника.

За земљане радове који се изводе уз примену посебних мера заштите на раду извођач обезбеђује техничку документацију из члана 3. овог правилника.

Не примењујући посебне мере заштите на раду могу се изводити земљани радови на ископу дубине до 1,0 м или насипању у висини до 1,0 м од површине терена ако:

1) земљани материјал остаје у равнотежи при нагибу под којим се радови изводе и при промени природне влаге, додиру са ваздухом, појави подземне воде, дејству површинских вода и потресима од саобраћаја или грађевинских машина у раду;

2) радови не изазивају покретање околних слојева земљане масе;

3) радови не угрожавају оближње објекте, саобраћајнице и остали околни простор;

4) у зони радова нема подземних или надземних инсталација.

Члан 18.

Посебне мере заштите од обрушавања предузимају се при ископима дубљим од 1,0 м или насипима вишим од 1,0 м уколико се ископ или насип изводе под углом једнаким или већим од угла клизне равни материјала у зависности од висине ископа или насипа.

Обрушавање страна ископа спречава се косим ископом под углом мањим од угла клизне равни материјала, степенастим ископом, ако материјал на мањим висинама може вертикално да стоји, а најчешће подградом.

Подграда се састоји од оплате и унутрашњих елемената.

Оплата се поставља тако да прихвата земљане притиске са страна ископа и преноси их на унутрашње елементе подграде који ове силе међусобно расподељују и уравнотежавају.

Оплата не сме да буде тако проређена да се земљани материјал може да обруши у ров. Код растреситих материјала елементи оплате се међусобно приљубљују, а са спољне стране оплате шупљине у земљаном материјалу се затрпавају, да не дође до деформације оплате услед притисака са друге стране.

Хоризонтални унутрашњи елементи подграде не смеју да мењају положај под оптерећењем, па се међусобно чврсто повезују, а између хоризонталних подужних носача оплате, по потреби, постављају се вертикални стубови.

Подграђивање се врши постепено истовремено са ископом, од горње ивице ка дну побијањем оплате и постављањем унутрашњих елемената подграде, уз избацивање ископаног материјала. Вађење се врши обрнутим редоследом, истовремено са затрпавањем.

Материјал употребљен за подграду мора да одговара техничким прописима и југословенским стандардима за материјале носећих конструкција.

Ширина ископа одређује се тако да у попречном пресеку најмања ширина чистог отвора између елемената подграде износи 60 цм.

Места или поља за вертикално спуштање и подизање материјала и опреме кроз подграду, посебно се подграђују и подешавају за несметан пролазак терета, а димензије и међусобна растојања им се одређују у зависности од потреба технолошког процеса.

Члан 19.

Коришћење елемената подграде за намене које нису предвиђене техничком документацијом, забрањено је.

Извођење страна ископа у контра нагибу (угао између страна ископа и хоризонталне равни мањи је од 90° мерено са унутрашње стране), забрањено је.

Поткопавање (изнад ископа постоји затворен свод од земљаног материјала), без предузимања посебних мера заштите, забрањено је.

Кад се ископ врши у земљаним материјалима који су подложни обрушавању, не сме се напредовати са ископом, док се претходно ископани део у потпуности не обезбеди од обрушавања.

Ископани материјал одбацује се на довољно растојање од ивице ископа, тако да се избегне могућност његовог обрушавања у ров, али и да не представља додатно оптерећење на странице ископа.

Оплата надвисује најмање за 20 цм ивицу ископа, да би се спречио пад материјала, алата и других предмета у ископ.

За избацивање земље из ископа са дубине преко 2,0 м употребљавају се међуподови, који се не смеју ослањати на елементе подграде, него имају посебну носећу конструкцију, која се не сме оптеретити тежином, односно количином материјала већом од дозвољене са којом су упознати радници пре почетка посла; међуподови имају ивичну заштиту високу најмање 20 цм.

Члан 20.

При машинском извођењу земљаних радова предузимају се мере за безбедност радника који опслужују уређај и других радника који се крећу или раде у близини уређаја.

Предузимају се мере да се у опасној зони око уређаја у покрету не налази беспослено лице, средство саобраћаја, инсталација, предмет или објекат који би радом уређаја могли да буду угрожени или чије би присуство, односно постојање могло да изазове несигуран рад уређаја.

Уређај може да се употреби само кад су обезбеђени услови за његов правилан рад и маневрисање, као што су одговарајући прилаз, потребан слободан простор, могућност за правилно постављање у радни положај, прегледност и други услови из упутства произвођача за употребу уређаја.

Ивице ископа, насипа или косина оптерећују се уређајима само ако су предузете мере за спречавање обрушавања услед деловања њихове тежине и вибрација.

Забрањен је рад уређаја на меканим, клизавим, стрмим и другим подлогама на којима може да дође до пропадања ослонаца уређаја, поремећаја стабилне равнотеже и неочекиваних померања.

Забрањен је рад уређаја у условима лоше видљивости, неповољних атмосферских и других прилика при којима може да дође до губљења контроле руковаоца над радом или маневрисањем уређаја.

Кад се ров или узана јама копају машински, истовремено са ископом машински се поставља и побија у тло метална заштитна конструкција („Крингсова оплата” и сл.), а радници улазе тек кад је ископани део обезбеђен од обрушавања.

Члан 21.

У току извођења земљаних радова врше се стална осматрања понашања страна ископа, насипа или косина, као и понашања подграде, односно конструкције за спречавање обрушавања, ради благовременог предузимања мера за безбедан рад и кретање радника.

Кад се земљани радови изводе у ножици косина, на косинама, у усецима и засецима врше се осматрања понашања усамљених комада стене или делова земљине масе, па ако се утврди да постоји могућност њиховог покретања, уклањају се са косине или се предузимају мере за спречавање одрона, пре почетка рада радника.

Осматрање подручја рада и кретања радника из ст. 1. и 2. овог члана, обавезно се врши после прекида радова, после временских непогода и после отопљавања након мразева, а пре доласка радника на место рада. Радници не заузимају места рада, док се не омогуће безбедни услови за њихов рад и кретање.

Члан 22.

При изради усека, засека и косина, техничком документацијом утврђује се стабилност косине за нагиб под којим ће радови да се изводе или у случају кад косина није стабилна спроводе се посебне мере заштите на раду за безбедно обављање радова.

Члан 23.

Код ископа ровова или јама мора да буде радницима обезбеђена могућност сигурног силаска и изласка из рова или јаме.

До дубине ископа 3,0 м испод нивоа терена, прилаз могу бити мердевине осигуране од померања и претурања, издигнуте изнад ивице терена најмање 75 цм, у доњем крају осигуране од клизања по подлози. Међусобно растојање мердевина не сме да буде веће од 30,0 м.

Преко дубине од 3,0 м за силазак и излазак из ископа обезбеђује се прописано степениште или прописане пењалице са леђобраном. Међусобно хоризонтално растојање сталних места за силазак или излазак радника из ископа на дубинама преко 3,0 м не сме бити веће од 20,0 м.

При силажењу или излажењу радника, не смеју да буду угрожени од пада предмета остали радници који раде у близини.

Мердевине или степенице редовно се чисте од блата, а за време мраза посипају материјалима за спречавање залеђивања.

Из ископа дубоких преко 1,0 м обезбеђују се начин евакуације и помагало за случај настанка непокретности радника.

Члан 24.

Код радова на ручном ископу отворених дубоких бунара и шахтова (у даљем тексту: бунар) у земљишту подложном обрушавању, предузимају се, поред мера које налажу други прописи и следеће мере заштите на раду:

1) ископ се изводи уз истовремену израду заштитне облоге од обрушавања, која се поставља по омотачу и може бити од привремене подграде, од обзида бунара, од челичних прстенова који се утискују вертикалном силом или армирано – бетонске цеви која тежином савлађује трење и комбиновано;

2) кад се ископ изводи у земљишту са подземном водом, мора се свака фаза ископа обезбедити од дејства спољног воденог стуба на дно ископа (узгон) и на заштитну облогу по омотачу;

3) црпљење провирне воде из унутрашњости бунара не сме се вршити уз извлачење чврстих честица материјала са спољне стране зидова бунара, да не би дошло до пролома околног тла;

4) у горњим слојевима зоне хумуса и растреситог тла ставља се у унутрашњост бунара посебна заштита од обрушавања у виду чврстог заштитног прстена, осигураног од пада у бунар, а дуж ивице бунара поставља се пуна ограда висине најмање 90 цм мерено од нивоа терена, за заштиту од упада земљане ситнежи и других предмета;

5) кад се копа бунар дубине до 2,0 м, поставља се на терену чврста заштитна спољна ограда висине најмање 1,0 м, на растојању од ивица ископа према потребама радног процеса, али не мањем од 1,0 м;

6) кад је бунар дубине преко 2,0 м, на растојању најмање 1,0 м од ивице отвора поставља се пуна заштитна ограда висока најмање 2,0 м;

7) на могућим прилазима градилишту бунара, постављају се табле са забраном прилаза беспосленим лицима;

8) отвор на терену, уколико није ограђен чврстом заштитном оградом, приликом прекида рада мора бити означен и покривен, а ноћу и осветљен; поклопац отвора израђује се и поставља тако да спречи упад пешака;

9) чиста ширина пролаза за раднике не сме бити мања од 60 цм;

10) у току ископа узимају се градилишни узорци земљаног материјала из сваког слоја и врши се осматрање понашања земљаног материјала; у случају промене карактеристика или промене понашања у односу на карактеристике тла предвиђене главним пројектом или документацијом градилишта, не сме се наставити са радом, док се не обаве провере насталих промена и предузму мере за безбедно настављање радова;

11) радници који раде у бунарима дубљим од 3,0 м, морају имати заштитни појас са конопцем за извлачење;

12) извлачење ископаног материјала изнад глава радника забрањено је, осим уколико није постављена надстрешница најмање висине 2,0 м од равни на којој стоје радници, урађена тако да може да заштити раднике од пада земљаног материјала или направе за извлачење;

13) силазак и излазак радника из бунара, обавља се прописаним мердевинама до дубине 3,0 м; преко дубине 3,0 м, зависно од расположивог простора, обавља се прописаним степеништем, пењалицама са прописаним лећобраном или пењалицама са заштитним ужетом учвршћеним на оба краја или кудељним леставама са заштитним ужетом учвршћеним на оба краја; заштитно уже причвршћује се по висини држачима чврсто уграђеним у део завршеног зида на свака 3,0 м; на дубинама преко 3,0 м обавезна је примена заштитног појаса чијим се везивањем за заштитно уже спречава пад радника у околни простор;

14) витло за извлачење и спуштање материјала, алата и опреме мора у погледу мера заштите на раду да одговара прописима о дизалицама.

Члан 25.

За силазак и излазак радника из бунара, шахта или јаме забрањено је коришћење захватних направа за извлачење материјала.

Забрањено је обављање радова у унутрашњости бунара или у близини док се радници налазе испод места на коме се обављају радови.

Члан 26.

Кад се ископ бунара, шахта или јаме врши минирањем, поред мера заштите на раду предвиђених прописима о минирању, примењују се следеће мере:

1) паљење мина сме се вршити само помоћу електричног уређаја са површине терена;

2) пре уласка радника у бунар, шахт или јаму, а после извршеног минирања, врши се провера присутности штетних запаљивих или експлозивних гасова, па ако се утврди њихова присутност, радници не смеју прилазити отвору док се не предузму мере за безбедан рад;

3) после минирања, а пре настављања радова треба проверити стање бочних страна и дна, као и стање примењених заштитних мера, како би се омогућио безбедан наставак радова.

Члан 27.

Кад се бунар, шахт или јама копа под заштитом привремене подграде, израђује се техничка документација у складу са одредбама члана 3. овог правилника, уз додатни приказ озиђивања одоздо на више, истовремено са постепеним уклањањем подграде, али тако да не буде угрожена стабилност и функција преосталог дела.

Ископ и израда бунара, шахта или јаме, као и радови на оправци или чишћењу, изводе се под сталним надзором и уз упутства стручног радника.

Члан 28.

Кад се земљани радови обављају у насељеним местима, поред мера утврђених саобраћајним и другим прописима, предузимају се и следеће мере:

1) круг градилишта се обезбеђује пре почетка и одржава у току радова од опасног упада средстава јавног саобраћаја, постављањем сигнализације, физичких препрека, променом режима саобраћаја, одбацивањем саобраћаја на безбедну удаљеност, скретањем на друге правце, или потпуним укидањем

за време трајања радова; за ове мере потребна је претходна сагласност надлежних органа безбедности саобраћаја и органа за одржавање јавних саобраћајница;

2) круг градилишта ограђује се пре почетка радова и у току године монтажном пуном оградом висине најмање 2,0 м, која је обезбеђена од померања и претурања; код градилишта која се не могу у потпуности оградити, поставља се, ради спречавања присутности беспослених лица, ограда на местима могућих прилаза, а постојећи прилази се запречавају или ограђују, уз постављање знакова обавештења и упозорења;

3) кад градилиште мења положај, односно помера се, као што је случај код ископа ровова за постављање водоводних или канализационих цеви, фазе радног процеса се збијају у краће деонице, радови се обављају паралелно, да би се заузео и оградио што мањи простор;

4) кад се земљани радови изводе у густом градском ткиву није дозвољено гомилање материјала преко количине потребне за једнодневну уградњу, а ископани материјал мора се одвозити истовремено са ископом;

5) недовршени земљани радови морају бити обезбеђени од упада саобраћајних средстава или прилаза беспослених лица;

6) на отворима у огради намењеним за пролаз радника, градилишних возила и уређаја постављају се знаци забране улаза за беспослена лица и возила, а код градилишта са дужим трајањем поставља се капија, а за возила – рампа са службом обезбеђења;

7) улаз у круг градилишта поставља се тако да радници могу безбедно прићи улазу, а излаз из круга тако да радници не излазе непосредно на коловоз који је у јавном саобраћају;

8) на местима на којима радови пресецају постојеће пешачке прилазе стамбеним и другим објектима постављају се прелази са чврстом конструкцијом, заштитном оградом са обе стране и ивичном заштитом за спречавање пада предмета; кад прелаз осим радника користе и грађани, заштитна ограда се поставља са обе стране, а прелаз мора да буде хоризонталан и уграђен у складу са одредбама члана 7. овог правилника;

9) на местима на којима радови пресецају постојеће улазе за возила у објекте, гараже или попречне саобраћајнице, постављају се прелазне конструкције са на оба краја означеним највећим

дозвољеним оптерећењем, а по потреби и габаритом, које се користе, одржавају и уклањају на основу пројекта урађеног у складу са одредбом члана 7. став 4. овог правилника;

10) кад се копа у непосредној близини постојећих објеката, соабраћајница, ПТТ и електричних стубова, извођач радова мора да предузме мере за спречавање њихових оштећења, деформација, слегања или пада и осталих појава које могу угрозити безбедност радника на раду;

11) по завршетку радова, забрањено је остављати рупе и неравнине или делимично затрпане јаме, ровове, шахтове и њихове делове, необезбеђене од упада радника или возила.

3. Радна платформа и лествe (помоћни ослонци)

Члан 29.

Радови на деловима објекта или конструкције издигнутим од подлоге, који се могу обавити са ослонца чија висина не прелази 3,0 м извршавају се помоћу радних платформи или лествi од дрвета или метала (у даљем тексту: помоћни ослонци).

При употреби помоћних ослонаца примењују се следеће мере заштите на раду:

1) помоћни ослонци израђују се, постављају и одржавају тако да могу пренети оптерећење за која су намењени, при чему деформације носећих елемената не смеју прећи дозвољене границе;

2) израђују се да буду самостално стабилни или се причвршћују за чврсте и сигурне ослонце на непомерљивим деловима објекта или конструкције;

3) ослањају се на равну подлогу која се под њима неће померати, слегати, савијати или витоперити;

4) доњи крај обезбеђује се од клизања или померања по подлози;

5) приликом померања или премештања помоћних ослонаца радници не смеју бити на њима;

6) не смеју се користити за друге намене од оних за које су израђени или постављени;

7) кад се помоћни ослонац постави или премести у нов радни положај, може се користити тек пошто стручни радник који врши непосредан надзор над радом радника, организује и

руководи процесом рада или приватни послодавац (у даљем тексту: одговорни радник), изврши преглед и одобри коришћење;

8) у току употребе одговорни радник повремено прегледа стање помоћних ослонаца и забрањује коришћење неисправних, док се не доведу у исправно стање;

9) при обављању радова у близини ивица са којих постоји могућност пада у дубину околног простора најближе дозвољено растојање помоћног ослонца до ивице једнако је његовој двострукој висини, при чему се дуж ивице поставља прописана заштитна ограда;

10) кад се користе помоћни ослонци у близини ивица на растојању краћем од дозвољеног, радник се везује заштитним појасом, по потреби уз помоћ допунског ужета, за сигуран ослонац.

Члан 30.

Радне платформе се ослањају на подлогу преко елемената за ослањање (најчешће дрвених ногара) који морају да буду стабилни и способни да пренесу силе од оптерећења са радног пода на подлогу.

Радни под радне платформе по коме се крећу и стоје радници за време рада је хоризонталан и тако постављен на елементе за ослањање да се по њима не може померати за време рада.

Радни под не сме да има преко ослонца препуштене слободне крајеве, а кад је уздигнут од подлоге више од 1,0 м, по слободним ивицама радног пода поставља се прописана заштитна ограда.

Радни под израђује се у складу са одредбама овог правилника.

Прилаз радном поду поставља се уз платформу или се ослања на њу и израђује се у складу са одредбама овог правилника.

Начин употребе и највеће дозвољено оптерећење радне платформе утврђује одговорни радник и упознаје раднике који ће радити на радној платформи.

Члан 31.

При употреби дрвених или металних лестви за прилаз радној платформи или за обављање радова спроводе се следеће мере заштите на раду:

1) дрвене лестве могу се израђивати само од одабраног дрвета које не сме да има механичка оштећења, нити чворове, пукотине, трула места, лисичавост и друге недостатке;

2) странице лестви израђују се од једног комада дрвета, а у горњем делу се ослањају и по потреби причвршћују за објекте или конструкцију;

3) пречке лестви израђују се од тврдог дрвета правоугаоног пресека, на међусобном (осовинском) растојању не већем од 32 цм;

4) пречке лестви морају да буду усађене или урезане у странице, а не приковане ексерима или везане жицом;

5) растојање страница лестви (чист отвор) не сме да буде мање од 45 цм;

6) у горњем крају странице лестви прелазе ивице пода на које се излази, односно на које су наслоњене, најмање 75 цм, а у доњем крају измичу се од вертикале за 1/4 косог растојања између ослонца на поду и ослонца у горњем делу;

7) кад се радови изводе на клизавој подлози, на доњем крају лестве морају да имају папуче које спречавају клизање, а по потреби у горњем крају вешају се за објекат;

8) двокраке лестве морају да буду осигуране од недозвољеног размицања кракова;

9) двокраке лестве не смеју се употребљавати као прилаз издигнутим радним платформама;

10) једнокраке или двокраке лестве могу да послуже за рад само једног радника и то једнокраке за рад искључиво у правцу лестви;

11) није дозвољено стајање на пречкама лестви, које су ближе врху од 75 цм;

12) металне лестве за прилаз израђују се и употребљавају у складу са одредбама овог правилника;

13) лестве морају да буду чврсте и стабилне при употреби.

4. Заштита од пада преко ивице и упада у отворе

Члан 32.

На ивице преко којих се може пасти у простор дубљи од 1,0 м, на деловима објекта на којима се врше радови, затим на прилазима објекту, на помоћним конструкцијама или уређајима, на деловима објекта који се користе за кретање радника или у чијој се непосредној близини налазе пролази, поставља се заштитна ограда прописана овим правилником.

Остале ивице, на пример спољне ивице на доњим недовршеним спратовима, на којима се привремено не врше радови, а не налазе се у непосредној близини пролаза радника, обезбеђују се запречавањем прилаза ка њима или се поставља на висини 1,0 м од подлоге упозоравајуће уже о коме висе обојене траке (или хоризонтална летва обојена косим пругама) са натписом о забрани пролаза.

На незаштићене ивице лифтовског отвора и недовршеног степеништа и одмориштa, мора се поставити прописана заштитна ограда на свим спратовима. По овим ивицама забрањено је постављати несигурну ограду по принципу „распонке”.

Ако због потребе радног процеса није могуће поставити заштитну ограду, радник који ради поред ивице мора да испуњава прописане услове за рад на висини и мора да буде везан преко заштитног опасача за сигуран ослонац.

После завршеног рада на ивицу се поставља заштитна ограда или се на прилаз ивици поставља запрека са знаком упозорења.

Заштита од упада у отворе спроводи се како за време рада и кретања радника у близини отвора, тако и кад се место радова удаљи од отвора, па све док се отвор не уклони или коначно не обезбеди.

Отвори који се морају оставити у делу објекта или конструкцији на прилазу или у близини пролаза радника, ограђују се чврстом заштитном оградом и означавају видним ознакама, а уколико се због потребе радног процеса не може поставити ограда, морају да се одмах после настанка покрију поклопцима.

Поклопци којима се покривају отвори на градилишту не смеју да буду померљиви или обртни, а морају да буду израђени

и уграђени тако да могу да пренесу најнеповољније оптерећење које може да наиђе.

Код отвора кроз које пролазе радници или се извлачи материјал, ивице које се не користе морају да се ограде заштитном оградом, а по престанку коришћења поставља се заштитна ограда и на остале ивице.

Отвори у зидовима заштићују се заштитном оградом уколико је постојећи парапетни зид нижи од 80 цм од пода, или има отворе шире од 35 цм на крајној страни отвора.

5. Зидарски радови

Члан 33.

Зидање зидова изводи се највише до висине 150 цм од подлоге на којој радник стоји.

Материјал за зидање (опека, блокови, малтер и др.), уз радно место зидара, мора да буде равномерно и стабилно сложен према упутствима које издаје одговорни радник о начину и величини оптерећивања подлоге (тло, међуспратна конструкција, скела, радна платформа и сл.) са које се врши зидање.

Остављање материјала и других средстава за рад на местима која за то нису одређена, забрањено је.

Зидарски материјали који се одлажу, преносе и превозе на палетама, ускладиштавају се на посебно припремљеној подлози која је хоризонтална, равна, очишћена и има довољну чврстоћу да не дође до кривљења и слагања под тежином сложаја.

Палете имају потребну површину да се сложај може стабилно да сложи, затим чврсту конструкцију да без деформација могу да пренесу оптерећење од сложаја на подлогу и прилагођене су уређају за транспорт тако да се подизање, пренос и превоз палета може једноставно и лако обавити.

Складиште грађевинских материјала сложених на палетама поставља се на таквој удаљености од пролаза и саобраћајница да у случају рушења сложаја не буду угрожени пролазници и саобраћај и обезбеђено је од приступа лица која не раде на складишту.

При подизању, преносу и превозу слободно сложених (нису осигурани корпама, рамовима или на неки други начин) материјала на палетама, радници који опслужују морају да се удаље на растојање веће од домашаја највишег елемента у

случају претурања или пада са висине и мора да се обезбеди да се и остала лица не нађу у овој опасној зони.

Члан 34.

При постављању профила и обележавању праваца зидова помоћу жица или осигурања углова помоћу летви, на жице се постављају у одговарајућим размацима обојена упозорења или друге уочљиве ознаке, а испред углова се поставља посебна заштита од укрштених дасака или заштитних ограда.

Члан 35.

Прилази, пролази, стазе на терену или радни подови на скелама и радним платформама са којих се врши зидање и преноси или превози зидарски материјал и алат, изводе се тако да њима без сметњи и безбедно могу да се крећу радници који зидају и радници који истовремено преносе или превозе зидарски материјал или алат.

Подлога по којој се крећу радници при опслуживању мешалице, треба да буде подешена тако да радници не подижу терет на висину већу од 1,20 м, а код краткотрајних радова највише до 1,50 м.

Члан 36.

При машинском справљању зидарских смеша (малтер, бетон), док је бубањ мешалице у покрету, забрањено је:

1) ручно усипавање саставних делова смеше из вреће, кофа и сличних судова непосредно у отвор бубња;

2) убацивање у отвор предмета и алата придржаваних руком, ради пражњења, одгртања, чишћења и других радова;

3) ударање чврстим предметима по деловима мешалице.

Кад се због потреба процеса рада завирује у бубањ користе се заштитне наочаре.

Члан 37.

Код мешалица са корпом за подизање смеше, прилаз радника простору кретања корпе, док је уређај укључен и док корпа није осигурана од изненадног кретања, забрањен је.

Укључивање мешалице на електрични погон, ако није спроведена прописна заштита од удара електричне струје,

забрањено је. Може се користити заштита (склопке, нуловање и сл.) оближњег објекта са којег се врши напајање, а ако то није могуће морају метални делови мешалице да се обезбеде помоћу заштитног уземљивача (сонде, траке, плоче и сл.).

Члан 38.

Ако зидарски радови треба да отпочну на местима на којима је дошло до временског прекида рада, а на којима су раније предузимане мере заштите на раду или раније постављене скеле, заштитне конструкције, прилази и друге помоћне конструкције, пре почетка радова се прегледају затечене мере заштите и заштитне конструкције, затим се обављају поправке и допуне и тек онда одобрава улазак зидарских радника на места рада.

Члан 39.

Зидарски материјали који у додиру са влагом постају штетни по здравље радника, чувају се у посебним сувим просторијама.

Зидарске смеше припремају се (гашење креча, справљење малтера и сл.) у одвојеним просторима круга градилишта, по правилу изван подручја главних пролаза или других производних плацева, у које мора да буде спречен приступ свима, осим радника који раде на припреми смеша.

Члан 40.

При раду са кречом, поред осталих, спроводе се и следеће мере заштите на раду:

1) корито за гашење креча поставља се поред кречне јаме;

2) радник који гаси креч у кориту и радник који вади креч из кречне јаме морају да буду обезбеђени од пада у кречну јаму;

3) кречна јама ограђује се чврстом заштитном оградом са оних страна одакле постоји могућност приступа радника ивици јаме;

4) место рада крај кречне јаме мора да има радни под који не сме да буде клизав, а по ивици радног пода поставља се прописана заштитна ограда;

5) алат за гашење и вађење креча израђује се са дугачком дршком, ради заштите од прскања и испарења из јаме.

Члан 41.

Судови и направе за ручно преношење зидарских смеша подешавају се за лак пренос и пражњење без просипања, прскања и могућности пада смеше на друге раднике. Укупна тежина смеше и суда не сме прелазити 25,0 кг по раднику мушкарцу и 15,0 кг по раднику жени или раднику млађем од 18 година.

Спуштање зидарских материјала за зидање у ископима, шахтовима, окнима, каналима и сличним местима врши се помоћу направа (жљебови, левци) или помоћу транспортних средстава (транспортери, дизалице и др.) зависно од врсте, облика и тежине материјала.

Спуштање тежих терета обављају радници оспособљени за безбедан рад при таквим пословима, под сталним надзором стручног радника.

Члан 42.

Зидање сводова и лукова, монтажа готових елемената међуспратне таванице, постављања монтажних степеника и других елемената изводи се на основу техничке документације, која садржи приказ извођења са редоследом радних операција и мерама заштите на раду.

Код сводова и лукова техничка документација садржи приказ монтаже скеле и оплате, као и време и начин њиховог уклањања, чему се не сме приступити без наређења и упутства одговорног радника.

За време монтаже готових елемената или степеника обезбеђује се тај део објекта и круга градилишта од проласка и присуства лица која не учествују у радном процесу, а степениште се искључује из употребе запрекама и знацима упозорења.

Радове из става 1. овог члана могу да изводе само оспособљени и квалификовани радници, упознати са опасностима које прете при извођењу тих радова и то уз стални надзор стручног радника.

Члан 43.

При извођењу радова на штемовању бетона, при зидарским радовима са каменом, затим торкретирању, односно при радовима код којих постоји могућност упада у око свеже масе или чврсте ситнежи неопходна је употреба заштитних наочара.

Члан 44.

Фабрички и други високи димњаци, као и сви објекти или конструкције код којих је висина пењања или силаска радника са места рада при грађењу, затим при прегледима, одржавању и оправкама у току употребе, већа од 3,0 м морају да имају безбедан приступ од подлоге до радних етажа.

Безбедан приступ из става 1. овог члана обезбеђује се, по правилу, степеништима једнокраким или вишекраким, са унакрсним косим крацима и између њих хоризонталним одмаралиштима, по чијим слободним ивицама се поставља прописана заштитна ограда.

6. Вертикалне лествe са леђобраном и пењалице

Члан 45.

При извођењу грађевинских радова за привремени прилаз деловима објекта или помоћне конструкције, прилаз кровним и другим површинама које су на висини 3,0 м и више од подлоге могу да се израђују, постављају, користе и одржавају вертикалне металне лествe са заштитним леђобраном, у складу са одредбама техничких прописа, југословенских стандарда и следећих мера и норматива заштите на раду:

1) пречке се израђују од округлог гвожђа за армирани бетон, најмањег пречника 25 мм, или од другог материјала, са једнаком могућношћу преношења оптерећења и остваривања деформација;

2) међусобно вертикално растојање (чист отвор пречки) не сме да буде веће од 30 цм;

3) удаљеност пречки од зида објекта не сме да буде мања од 16 цм;

4) странице лествi (образни носачи) постављају се тако да им је међусобно растојање (чист отвор) најмање 45 цм, а уколико се ово растојање повећа, статички се проверава пречник пречки;

5) странице лествi продужавају се изнад ивице платформе на коју се излази, за најмање 150 цм и поставља заштитни леђобран, а на висини 100 цм ка платформи поставља се хоризонтални рукохват;

6) леђобран започиње на висини 3,0 м од подлоге, за платформе високе између 3,0 и 3,5 м започиње на висини 2,0 м, за

платформе високе између 3,50 и 4,00 м започиње на висини 2,50 м;

7) на сваких 2,0 м висине лељобрана уграђује се хоризонтални носач од округлог гвожђа пречника најмање 16 мм или тракастог гвожђа исте носивости, чврсто везан за странице лестви, облика круга пречника светлог отвора најмање 710 мм;

8) између носача лељобрана постављају се хоризонтална укрућења чврсто везана за странице лестви, истог облика као носачи, пречника не мањег од 14 мм и на међусобном вертикалном растојању не већем од 1,0 м;

9) испуну заштитног лељобрана чине вертикална округла гвожђа пречника најмање 14 мм, распоређена по унутрашњој површини носача и укрућења лељобрана на међусобном осовинском растојању највише до 35 цм, мерено по обиму носача лељобрана; испуна мора да буде чврсто спојена са носачима и укрућењима лељобрана;

10) дужина лељобрана не сме да буде мања од 1,75 м

Нормативи из става 1. овог члана важе ако се пречке, носачи и испуна лељобрана израђују од челика Č.0300 V, GA 240/360.

Носећи и елементи испуне лестви могу бити замењени елементима од других материјала различитих попречних пресека, али тако да сваки замењени елеменат има механичке особине (носивост, деформације и др.), карактеристике везе са другим деловима лестви и карактеристике везе лестви са објектом као код прописаних елемената.

Образни носачи се посебно конструишу и статички доказује њихова носивост. По правилу се израђују од тракастог или профилисаног челика са отворима у којима пречке лестви належу на носаче и обезбеђују се од испадања заваривањем или на други начин.

Члан 46.

Највећа дужина крака лестви са заштитним лељобраном у истој, вертикалној осовини без прекида може да износи 10,0 м.

Измештање кракова лестви изводи се по вертикалној осовини, али највише за једну ширину лестви.

Доњи део (дно) сваког крака лестви израђује се као подест са плочом или као под са окцима највећег отвора 4,0 цм x 4,0 цм.

Бочни отвори за пролазак из једног крака у суседни имају најмање димензије: за висину 90 цм, а за ширину 50 цм.

Члан 47.

Вертикалне лествe са заштитним леђобраном постављају се или вешају на страну објекта, или конструкције која није угрожена радовима или саобраћајем.

Делови лествi са леђобраном не смеју имати неправилне нити оштре ивице да не би дошло до повреда радника или закачињања опреме или одеће.

Лествe морају бити чврсто причвршћене и окачене за објекат или конструкцију, да се приликом употребе не померају.

Лествe се морају прегледати од стране искусних стручних радника пре прве употребе, пре употребе после прекида радова или после механичких и других оштећења, као и повремено у току радова.

Члан 48.

Употреба пењалица за пењање или силажење преко висине 3,0 м од подлоге, без заштите од пада са висине забрањена је.

Пењалицама, у смислу овог правилника, сматрају се металне пречке округлог пресека са оба краја уграђене у зидани или бетонски зид објекта, заваривањем или на други начин причвршћене на металну површину објекта или конструкције.

Пењалице се могу употребити код привремених објеката и конструкција и преко висине од 3,0 м, али највише до 10,0 м висине од подлоге, кад се заштитни леђобран не може поставити.

Кад се употребљавају пењалице на висинама преко 3,0 м од подлоге мора да буде постављено вертикално сигурносно уже за везивање заштитног опасача. Уже је чврсто везано на оба краја и на сваких 3,0 м висине посебним држачима за објекат или конструкцију.

На висини из става 4. овог члана пењалице могу користити искључиво радници оспособљени за коришћење заштитног опасача и који испуњавају услове за рад на висини.

Члан 49.

Лествe са заштитним леђобраном изграђују се, постављају, користе и одржавају према техничкој документацији са мерама

заштите на раду, коју обезбеђује извођач, уколико лествe нису саставни део пројекта објекта, односно инвестиционог програма, кад извођач обезбеђује техничку документацију о мерама заштите на раду при постављању лествi, а на основу пројекта који је обезбедио инвеститор.

Техничка документација треба да садржи прорачун носивости сваког елемента лествi и заштитног леђобрана са утврђивањем њихових димензија, затим прорачун међусобних веза елемената и прорачун веза лествi за објекат или конструкцију причвршћењем помоћу држача или качењем помоћу кука, а према најнеповољнијем оптерећењу са ударним коефицијентом сразмерним могућој висини пада радника.

У техничкој документацији приказује се број, димензије, облик и положај, као и начин уграђивања држача или кука за причвршћивање или вешање лествi, са мерама заштите на раду при постављању, затим се описује и приказује свака радна операција процеса монтаже лествi са заштитним леђобраном, као и радне операције причвршћивања лествi са мерама заштите на раду и поступком контроле.

7. Грађење фабричких димњака и појам рада на висини

Члан 50.

Грађење фабричких димњака и сличних објеката као што су силоси, водозахватне куле или преливне грађевине код брана, захтева посебно уређење круга градилишта, обзиром на изузетну опасност од пада предмета са велике висине. Предузимају се следеће мере:

1) градилишне стазе и пролази за раднике, путеви за возила и покретна оруђа постављају се на безбедној удаљености;

2) производни плацеви, објекти са радним и помоћним просторијама и сва места сталног рада радника лоцирају се у безбедна подручја градилишта;

3) повремени рад радника на пословима који нису у непосредној вези са израдом високог објекта, односно коришћење круга градилишта у зони високог објекта, дозвољено је само у време прекида рада на високом објекту;

4) прилази и места рада која се не могу изместити из угрожене зоне обезбеђују се од пада материјала и алата заштитним галеријама и надстрешницама;

5) на месту израде високог објекта, испод радних платформи постављају се прихватне скеле или заштитне мреже, које су по правилу саставни део скеле или уређаја за израду и премештају се или померају заједно са њим; кад се димњак зида са унутрашње стране, остављају се радне платформе, на вертикалном растојању не већем од 3,0 м као заштита од пада предмета;

6) прилаз местима рада на висини израђује се и организује тако да не постоји могућност пада предмета на раднике који се пењу или силазе са објекта, нити њиховим кретањем изазваног случајног пада предмета изван зоне градилишта на којој су спроведене мере заштите од падајућих предмета (обезбеђена зона);

7) транспорт материјала и опреме на објекат, са објекта и по објекту мора да буде тако спроведен да не угрожава делове градилишта изван обезбеђене зоне;

8) зона око високог објекта у којој постоји могућност случајног пада предмета ограђује се, а на улазима постављају знаци упозорења на опасност и знаци забране улаза беспосленим лицима.

Члан 51.

Високи димњаци и слични објекти изграђују се на основу документације о организацији и технологији грађења и мерама заштите на раду при извођењу радова и документације о уређењу градилишта у циљу безбедног рада и кретања радника у зони у којој постоји могућност случајног пада предмета.

Техничком документацијом мора да се пропише у зависности од усвојене технологије и мера заштите на раду, брзина ветра при којој се радови прекидају, променљива према висини на којој су се затекли радови, као и да се наложе мере сигурности, које се морају предузети при прекиду радова.

Радови на изградњи високих димњака и сличних објеката могу се обављати само ако је обезбеђен стални надзор стручног радника.

Члан 52.

Радом на висини, у смислу овог правилника, сматра се рад који радник обавља користећи ослонце на висини 3,0 м и више од

чврсте подлоге при чему радни простор није заштићен од пада са висине.

Чврстом подлогом сматра се подлога чије су деформације под оптерећењем које се на њу преноси у процесу рада занемарљивих величина и немају значаја за стабилност на њу ослоњених конструкција или уређаја.

Радним простором заштићеним од пада са висине сматра се простор који истовремено има:

1) по слободним ивицама радног пода (ивица удаљена више од 20 цм од вертикалног зида објекта или сличне препреке која у потпуности штити од пада преко ивице у околни простор) постављену прописану заштитну ограду;

2) радни под изведен у складу са прописима, а према цртежу који је урађен на основу статичког прорачуна којим је доказана његова стабилност и на коме је приказана веза радног пода са скелом;

3) скелу на коју се поставља радни под са заштитном оградом, изведену према пројекту скеле, а чије је коришћење одобрено записником комисије која је извршила преглед и пријем пре почетка употребе;

4) приступ етажама скеле на којима раде радници обезбеђен помоћу степеништа изведеног у складу са одредбама из тач. 1) – 3) овог става или за мање висине помоћу неког од једноставнијих прописаних прилаза (пењалице са леђобраном, косе рампе, степенице и сл.).

Члан 53.

Рад на висини радник обавља уз примену средстава заштите на раду.

Рад на висини могу обављати само искусни радници који су у свом претходном раду, постепено од малих ка већим висинама, стекли знање и проверили личне способности за обављање ових послова.

Члан 54.

Радови на висини изводе се на основу документације о организацији и технологији извођења са мерама заштите на раду, коју обезбеђује извођач радова.

Рад на висини може се обављати само уз непосредан и стални надзор стручног радника одређеног решењем директора предузећа или приватног послодавца за послове вршења надзора над радом радника.

8. Складиштење резане грађе и сортимената

Члан 55.

Резана грађа и обловина складишти се на плацевима у облику сложајева којима је обезбеђена стабилност.

Грађа са сложаја скида се постепено одозго наниже.

Рушење сложаја или извлачење појединих комада грађе из сложаја није дозвољено.

Члан 56.

Сложајеви грађе ослањају се на чврсте и хоризонталне ослонце постављене на подлогу.

Ослонци или подлога не смеју да се током времена слежу или деформишу.

Сложајеви грађе повремено се прегледају и предузимају се мере за обезбеђење стабилности, уколико је временом дошло до промена које могу проузроковати пад сложаја.

Члан 57.

Висина сложаја од тла не сме да буде већа од:

1) код ручног слагања и скидања

2,0 м за резану грађу

2,0 м за облу грађу;

2) код ручног слагања и скидања преко платформи

4,0 м за резану грађу

3,0 м за облу грађу;

3) код механизованог слагања и скидања

6,0 за резану грађу

3,0 м за облу грађу.

Сложајеви обле грађе, по потреби, осигуравају се подупирачима.

Члан 58.

Између сложеног дрвета није дозвољено кретање радника, изузев оних који раде на складишту грађе.

Пролази за раднике који врше истовар, слагање, скидање и утовар грађе не смеју да буду ужи од 1,50 м.

9. Тесарски радови

Члан 59.

Грађа и елементи изграђени од грађе (оплата и сл.) после сваке употребе чисте се од прљавштине, ексера, металних делова и других предмета који могу да буду узрок повреде радника.

Грађа или елементи оплате после чишћења складиште се на начин и на места одређена елаборатом о уређењу градилишта.

Прљавштина и отпаци уклањају се, одмах после настанка, са радних површина, пролаза и прилаза.

Члан 60.

Грађа и оплата и њени делови не смеју се остављати:

1) делимично монтирани или делимично демонтирани са неучвршћеним или нестабилним преосталим делом;

2) у близини незаштићених ивица објекта, скеле или оплате;

3) на радним подовима прилаза, прелаза, радних платформи или скела, уколико то није пројектом или упутством о коришћењу предвиђено, а ако јесте обезбеђује се од претурања и пада са скеле, нарочито за случај удара ветра.

Члан 61.

Оплата се не сме користити као прилаз, а по елементима оплате забрањено је кретање радника.

Члан 62.

Оштра сечива тесарског алата (секире, тестере, длета и сл.) морају при преносу да буду на подесан начин покривена, ради заштите радника од повређивања.

Члан 63.

Надстрешнице изнад улаза, пролаза и прилаза за заштиту пролазећих радника од падајућих материјала и предмета израђују се тако да задрже падајући предмет и спрече повређивање радника.

Члан 64.

У столарској радионици обављају рад само радници одређени од стране одговорног радника или послодавца.

Списак са именима радника оспособљених за безбедан рад који се одређују за руковање уређајем за механичку обраду дрвета мора да буде потписан од одговорног руководиоца или послодавца, оверен печатом предузећа и истакнут на видном месту поред уређаја.

Приступ у радну просторију столарске радионице дозвољен је само радницима који у њој обављају рад.

10. Коси прилази, пролази и рампе

Члан 65.

Кад се коси прилази, пролази и рампе употребљавају за одлагање, превоз или пренос материјала, део намењен за кретање радника не сме да буде ужи од 60 цм.

Нагиб косих прилаза, пролаза и рампи не треба да прелази 40%, изузетно може да буде под углом од 30°.

На горњој површини пода морају да буду причвршћене летвице висине 12 мм, ширине 24 мм, дужине једнаке ширини пода, на међусобном осовинском растојању од 35 цм.

Коси прилази и пролази на висини већој од 100 цм од подлоге морају да буду ограђени прописаном заштитном оградом.

Члан 66.

Коси прилази, пролази и рампе морају да буду ослоњени на сигурне ослонце и за њих причвршћени.

Наслањање на нестабилне делове објекта или конструкција или на гомиле материјала забрањено је.

Елементи косих прилаза, пролаза и рампи морају да буду међусобно чврсто спојени, да при коришћењу не дође до раздвајања.

Коси прилази, пролази и рампе не смеју се постављати и оптерећивати тако да при коришћењу добију недопуштене угибе или друге деформације.

Морају да буду израђени од исправног материјала, не смеју се користити у оштећеном или недовршеном стању.

Пре употребе и у току радова морају се прегледати од стране руководиоца радова или од њега одређеног одговорног радника и по потреби предузимати мере за довођење у исправно стање.

Члан 67.

За савлађивање нагиба прилаза већих од нагиба из члана 65. став 2. овог правилника, као и за прилазе радним платформама на висинама 3,0 м и више од подлоге употребљавају се степенице.

Градилишне степенице израђују се најчешће од дрвета које мора да одговара прописима за дрвене конструкције.

Степенице се израђују према следећим нормативима:

1) газишта морају да буду усађена или урезана у образне носаче и да имају хоризонталну површину гажења, а израђују се од једног комада;

2) висина степеника не сме бити већа од 30 цм;

3) ширина газишта не сме бити мања од 16 цм;

4) размак (чист отвор) између образних носача не сме да буде мањи од 60 цм;

5) кад премошћавају висину до 1,0 од тла или чврсте подлоге не морају имати заштитну ограду, а за висине 1,0 м и више поставља се ограда са обе стране;

6) висина заштитне ограде на средини газишта износи најмање 100 цм;

7) исте степенице могу се употребити само за један угао;

8) у горњем крају морају да буду чврсто прислоњене за објекат, а у доњем обезбеђене од клизања и померања.

Члан 68.

Градилишне степенице израђују се на основу пројекта у коме сваки елеменат мора да буде димензионисан (димензије и међусобна растојања елемената утврђени статичким прорачуном), као и извршена провера стабилности степеништа као целине за најнеповољније оптерећење.

Пројекат треба да опише начин употребе и дозвољено оптерећење.

Пројекат мора да има цртеже детаља везе појединих елемената и детаља ослањања степеништа, као и цртеже детаља наставка образних носача, кад се ови настављају.

11. Радни подови

Члан 69.

Радни под мора да буде израђен од материјала чије су особине у складу са одредбама прописа и југословенских стандарда о материјалима који се употребљавају за носеће конструкције.

Радни под мора да буде ослоњен тако да се у току коришћења не може померити.

Кад се радни под израђује од дрвета, грађа мора да буде одабрана и обележена да би се употребљавала искључиво за радне подове.

Израда радног пода од дасака препуштених преко ослонца са слободним крајем, забрањена је.

Радни под израђује се према следећим нормативима:

1) кад је намењен за пролаз и кретање радника при раду не сме да буде мање ширине од 80 цм, а кад је намењен и за друге сврхе (депоновање материјала, превоз материјала и опреме и сл.) за пролаз радника обезбеђује се простор ширине најмање 60 цм;

2) даске патоса морају да буду приљубљене једна уз другу по целој ширини радног пода и међусобно обезбеђене од размицања;

3) даска од четинара И класе, ширине 20 цм, дебљине 5 цм, не сме се користити у саставу радног пода, на растојању ослонца већем од 2,0м, при раду на отвореном простору;

4) ивица радног пода не сме да буде удаљена од објекта више од 20 цм, кад није постављена заштитна ограда;

5) по свим слободним ивицама поставља се заштитна ограда са ивичном заштитом за спречавање пада предмета;

6) кад су даске патоса постављене једна преко друге, на чеоним странама горњих дасака поставља се попречна троугласта летва.

Члан 70.

Кад се радни под употребљава на висини 3,0 м и више од подлоге, израђује се на основу пројекта који садржи:

1) прорачун елемената за најнеповољније могуће оптерећење, при чему се прописани дозвољени напони узимају са умањеном вредношћу због изложености атмосферским утицајима кад се ради на отвореном простору;

2) димензије елемената и растојања ослонаца;

3) цртеже детаља ослањања;

4) начин коришћења и дозвољено оптерећење.

За радне подове на висинама до 3,0 м димензије елемената, растојања и начин ослањања, дозвољено оптерећење и начин коришћења одређује одговорни радник.

На видном месту на почетку радног пода постављају се табле са натписом о дозвољеном оптерећењу и начину употребе.

Пре прве употребе и у току коришћења радни под прегледа одговорни радник и предузима мере у случају неисправности или оштећења.

12. Заштитна ограда

Члан 71.

Привремена заштитна ограда (у даљем тексту: заштитна ограда) поставља се на места рада и кретања радника да упозори на опасност, а у случају потребе спречи пад са висине, упад у дубину или заштити од одређене опасности на терену.

Материјал од кога се израђује заштитна ограда мора да одговара прописима о материјалима за конструкције.

Заштитна ограда треба да буде изграђена према следећим нормативима:

1) димензије, растојања и везе елемената ограде морају да одговарају хоризонталном оптерећењу на рукохват ограде од најмање 300 Н по дужном метру, што мора да буде доказано прорачуном и приказно на цртежима за извођење;

2) испуна ограде поставља се са унутрашње стране стубова;

3) у испуни ограде једна димензија чистог отвора не сме да буде већа од 35 цм;

4) кад се за испуну ограде употребљава жичана мрежа отвори квадратних окаца не смеју имати дужу ивицу од 4 цм, а код кружних пречник не сме прелазити 4,5 цм;

5) крајеви испуне не смеју се завршавати препустом, односно не смеју имати слободне крајеве;

6) висина заштитне ограде од газишне површине до горње ивице рукохвата не сме бити мања од 100 цм;

7) кад испод места на којем се поставља заштитна ограда постоји могућност рада или кретања других радника, у доњем

делу ограда има пуну ивичну заштиту, која се састоји од даске постављене насатице, висине намање 20 цм од површине пода;

8) површине заштитне ограде треба да су глатке, не смеју имати испаде, нити оштре ивице, да не би дошло до закачињања одеће и опреме или повређивања радника.

Члан 72.

Заштитне ограде које могу да буду изложене неповољнијем оптерећењу од оптерећења из члана 71. став 3. тачка 1. овог правилика, или које имају посебне намене или посебне услове за постављање, израђују се на основу пројекта са статичким прорачуном и цртежима детаља за израду са описом мера заштите на раду при монтажи и демонтажи.

13. Радне скеле

Члан 73.

Радном скелом, у смислу овог правилника, сматра се привремена, помоћна конструкција која носи радну платформу, радни под, степениште или други прилаз на коме се на висини 3,0 м и већој од подлоге, обавља рад и кретање радника, ручни пренос или ручни превоз опреме, алата и грађевинског материјала.

Радне скеле се постављају, одржавају, користе и уклањају према техничкој документацији која мора да садржи:

1) анализу оптерећења, прорачун сваког носећег елемента скеле, прорачун веза елемената и доказ стабилности скеле у целини;

2) диспозицију конструкције скеле са основним димензијама, изгледом и попречним пресецима;

3) прорачун и приказ ослањања скеле;

4) цртеже елемената скеле са димензијама, међусобним растојањима и детаљима међусобних веза;

5) цртеже положаја и детаља везе скеле са објектом, детаља укрућења, разупирача и других елемената који се користе за обезбеђење стабилности скеле као целине;

6) цртеже радног пода и заштитне ограде у складу са одредбама чл. 70 – 72. овог правилника;

7) цртеже детаља везе радног пода са скелом и везе заштитне ограде са радним подом или скелом;

8) цртеж прилаза радним етажама скеле;

9) одредбу за највеће дозвољено оптерећење и упутство за коришћење и одржавање;

10) редослед и начин монтаже и демонтаже са мерама заштите на раду;

11) атест о исправности употребљених материјала.

Члан 74.

Скеле које се састоје од типских елемената (типске скеле), осим документације из члана 73. овог правилника, морају да имају и потврду о техничкој исправности сваког типског елемента уграђеног у скелу.

Типски елементи се обележавају и воде у посебној евиденцији у коју се уписују датуми и резултати извршених периодичних провера исправности у складу са упутством произвођача.

Пре уграђивања у скелу, руководилац радова или од њега одређени одговорни радник, прегледа и одобрава уградњу исправних типских елемената.

Члан 75.

Техничку документацију за скелу обезбеђује руководилац радова извођача и о њој се стара и води рачуна да са њом буду упознати сви одговорни радници, а са мерама заштите на раду при монтажи, одржавању, демонтажи и сви радници који учествују у овим радовима.

Техничку документацију потписује одговорни пројектант, а оверава предузеће које ју је израдило.

Измена пројекта скеле може се извршити само уз сагласност одговорног пројектанта, о чему на градилишту мора да постоји доказ.

Пре употребе скела се прегледа од стране комисије састављене од стручних радника, који утврђују да ли је скела изведена према техничкој документацији, прописима о заштити на раду, техничким прописима и југословенским стандардима, а код типских скела да ли уграђени елементи испуњавају услове из упутства произвођача и о томе састављају записник. Комисију одређује руководилац радова, односно послодавац.

Записник о прегледу скеле саставни је део документације о скели.

Исправност скеле проверава се повремено у току рада, најмање једанпут месечно, а нарочито после временске непогоде, после поправки, преправки и премештања. Провере врши руководилац радова или од њега одређени одговорни радник, који резултат провере уноси у контролну књигу скеле.

Техничка документација скеле чува се на градилишту до отпреме елемената скеле са градилишта.

Члан 76.

За мање радне скеле, пројекат из члана 75. овог правилника није неопходан, већ се постављање, употреба, одржавање и уклањање изводи према упутствима и под надзором руководиоца радова, односно послодавца или од њих одређеног одговорног радника, у складу са прописима о заштити на раду, техничким прописима и југословенским стандардима, а код типских скела и према упутству произвођача.

Мањим радним скелама, у смислу овог правилника, сматрају се скеле код којих су истовремено испуњени услови:

1) висина од чврсте подлоге не износи више од 5,0 м;

2) корисна површина радног пода није већа од 10,0 м;

3) не користе их истовремено више од два радника;

4) не постављају се у близини ПТТ, електричних и других водова и објеката од посебног друштвеног значаја.

Члан 77.

Скеле могу постављати, преправљати, допуњавати и уклањати само стручни радници, оспособљени и здравствено способни за обављање радова на висини, под сталним надзором одговорног радника.

Ако се у простору израде и коришћења скеле налазе активни електрични водови или друге препреке, постављање не сме започети док се код предузећа надлежног за одржавање не предузму мере за искључење струје, односно измештање или уклањање препреке.

Скела постављена поред или изнад саобраћајница прекрива се на спољној страни покривачем (трска, јута, густа метална или

пластична мрежа и сл.), ради спречавања падања предмета на саобраћајницу.

Радни патос везује се за скелу тако да се спречи померање или одизање појединих елемената или патоса у целини.

Приступи на радне етаже скеле израђују се у складу са одредбама чл. 45, 46, 49. и 67. овог правилника.

Члан 78.

За међусобно спајање елемената скеле могу да се употребе само средства предвиђена техничким прописима и југословенским стандардима, а код типских скела везни елементи израђују се у складу са упутством произвођача.

Везивање појединих елемената скеле у конструктивну целину изводи се тако да не буде умањена носивост елемената или носивост скеле као целине.

14. Носеће скеле

Члан 79.

Носећом скелом, у смислу овог правилника сматра се привремена помоћна конструкција чија је намена да пренесе на подлогу оптерећење од градилишног саобраћаја, уређаја, опреме, инсталација, материјала, привременог објекта или тежину дела конструкције, који је у изради (свеж бетон у оплати, челична или бетонска конструкција у монтажи и сл.) док конструкција не постане способна да пренесе оптерећење на сопствене трајне ослонце (зидови зграде, стубови моста и сл.).

При постављању, коришћењу и уклањању носеће скеле поред мера из пројекта скеле, мера у складу са одредбама чл. 74, 75, 76. и 78. овог правилника, мера утврђених другим прописима о заштити на раду, техничким прописима и југословенским стандардима, спроводе се и следеће мере:

1) темељи стубова скеле постављају се на подлогу чије су сигурност и механичке особине проверени, а код посредног фундирања – на елементе који се одређују према карактеристикама земљишта тако да не дође до померања или слегања темеља;

2) спречава се сливање воде у темеље скеле;

3) ако је тло недовољне носивости, површина ослонаца повећава се подметачима (тврдо дрво, металне подлоге, бетонски блокови и сл;);

4) кад је тло мале носивости, врши се замена земљаног материјала испод ослонца скеле, а код изузетно малих носивости тла изводи се посредно фундирање (најчешће шипови);

5) код металне цевасте скеле, вертикалне цеви (стубови скеле) морају на доњем крају имати металне стопе („папуче”), а у попречној и подужној равни морају да буду међусобно повезане хоризонталним и дијагоналним цевима у просторну целину;

6) спојеви и наставци металних цеви, када се изводе помоћу спојнице са завртњевима, затезање завртњева врши се моментним кључем у складу са упутством произвођача;

7) носачи оплате или носачи преко којих се полажу монтажни комади, учвршћују се у горњем делу скеле против претурања, обезбеђују се од померавања и постављају центрично у односу на осовину стубова скеле;

8) приликом постављања скеле уграђују се направе (најчешће ручне вретенасте дизалице или „кајле” од дрвета) помоћу којих се оплата може лако и безбедно одвојити од скеле или монтажни комад прецизно дотерати на пројектовану коту;

9) при демонтажи скеле пре извлачења носача из горњег дела скеле проверава се да ли је скела у потпуности одвојена од конструкције;

10) за време наношења оптерећења прате се деформације носеће скеле (најчешће помоћу „слегомера”);

11) отпуштање скеле од конструкције може се изводити само по налогу и упутствима руководиоца радова;

15. Висеће скеле

Члан 80.

Висеће скеле при извођењу грађевинских радова користе се само као радне скеле, изузев у посебним случајевима кад се могу користити као заштитне скеле.

Висеће скеле постављају се на оним деловима објекта или конструкције где не постоји могућност постављања стојеће скеле или где би њено постављање изискивало повећане трошкове.

Виseће скеле су привремене помоћне конструкције и морају да имају техничку документацију урађену у складу са одредбом члана 3. став 5. овог правилника.

Конструкција радне платформе израђује се од крутих и чврстих елемената, а употреба ужади или жице забрањена је.

Под и заштитна ограда радне платформе морају да буду израђени у складу са одредбама чл. 69 – 72. овог правилника.

Кад је радна висећа скела померљива, при померању или премештању на радној платформи не смеју да се налазе радници.

Угрожени простор испод висеће радне скеле ограђује се ради спречавања приступа радника и других лица и постављају се табле са упозорењем на опасност од пада предмета.

Члан 81.

Кад се радна платформа висеће скеле подиже и спушта или помера користећи механизован, по правилу електрични погон, висећа скела постаје уређај, који се употребљава при грађевинским радовима најчешће на одржавању и оправкама фасада високих објекта, при изради дубоких шахтова водозахватних грађевина на хидрограђевинским објектима и другим високим објектима на којима постоје делови или површине неприступачне или тешко доступне са унутрашње стране.

О висећој скели чија се радна платформа диже, спушта или помера механизхованим погоном, поред дела техничке документације као помоћне конструкције, мора да постоји и део техничке документације урађен сходно одредби члана 3. став 4. овог правилника усаглашен са упутством произвођача уређаја или произвођача појединих његових делова, затим исправе о резултатима прегледа и испитивања уређаја извршених на новој локацији, пре и у току употребе, са циљем доказивања исправности за рад и постојања прописаних мера заштите на раду.

Документација из става 2. овог члана обезбеђује се сходно техничким прописима за висеће скеле на електрични погон, југословенским стандардима, прописима о мерама заштите на раду на оруђима за рад и другим прописима о заштити на раду и техничким прописима који уређују област заштите на раду.

Документација о извршеним прегледима и испитивањима виseће скеле на механизован погон чува се на градилишту до краја њене употребе.

Пре почетка употребе корисник образује комисију од стручних радника која прегледа техничку документацију и доказе о исправности за рад и примењеним мерама заштите на раду, утврђује да ли постоји сва прописана документација и да ли је виseћа скела израђена и постављена у складу са прописаном документацијом.

Виseћа скела или њени поједини делови не смеју се употребити док комисија за преглед записником не одобри почетак употребе.

У току извођења радова за правилну употребу, за исправност, за рад виseће скеле и одржавање мера заштите на раду чије је постојање утврдила комисија при прегледу пре почетка употребе, одговоран је корисник.

Члан 82.

Виseће радне скеле које се при употреби ручно померају, подижу и спуштају, најчешће помоћу ручног витла, су привремене помоћне конструкције чије радне платформе се користе при извођењу грађевинских детаља, затим код занатских радова, као и за прегледе делова објекта и радове на одржавању.

Виseће скеле из става 1. овог члана се пројектују, израђују и постављају за истовремену употребу од највише два радника.

У саставу техничке документације за виseћу скелу из става 1. овог члана, израђене у складу са одредбом члана 3. став 5. овог правилника, мора да буде израђен и део техничке документације који се односи на прилаз виseћој скели.

Пре почетка коришћења на новом месту употребе корисник образује комисију од стручних радника која прегледа техничку документацију и утврђује да ли је урађена у складу са прописима о изради техничке документације и прописима о заштити на раду и да ли је виseћа скела са прилазом израђена и постављена према техничкој документацији.

Виseћа скела из става 1. овог члана не сме се употреби, нити њен прилаз користити, док комисија за преглед записником не одобри почетак употребе.

Члан 83.

Висеће скеле могу да се користе као заштитне привремене конструкције за спречавање пада радника или пада предмета и грађевинског материјала у простор испод необезбеђене ивице објекта или конструкције, само кад се никакво друго средство заштите не може да примени.

Висећа заштитна скела поставља се само за појединачну заштиту радника од пада или при малим могућим оптерећењима за заштиту од пада предмета и материјала.

Висећа заштитна скела израђује се и поставља на основу техничке документације израђене у складу са одредбама члана 3. став 5. и члана 84. овог правилника.

Да се висећа заштитна скела изради, постави и одржава у складу са техничком документацијом, одговоран је руководилац радова корисника.

16. Заштитне скеле

Члан 84.

Заштитна скела са прихватном платформом или прихватном мрежом поставља се тако да прихватна платформа коју скела носи не буде нижа од 3,0 м испод ивице преко које радник може да падне.

Заштитна скела са надстрешницом намењеном за заштиту радника од падајућих предмета, има висину најмање 2,5 м од подлоге по којој се радници крећу. Изузетно ова висина може бити мања код копања јама, шахтова, бунара и ровова, али не мања од 2,0 м.

Заштитна скела са прихватом платформом и заштитна скела са надстрешницом димензионишу и конструишу се тако да могу да задрже најтежи предмет који има могућност да падне, као и да спрече његово одбијање и расипање по околном простору.

Димензије и конструкција заштитне скеле са прихватном платформом или надстрешницом зависе од могуће висине и путање пада и тежине радника или предмета од којих се за прорачун и израду узима већа.

Ширина прихватне платформе или заштитне надстрешнице не сме да буде мања од 1,5 м.

Кад је дужина опасне зоне већа, постављају се заштитне галерије.

При премештању по висини не сме се претходна заштитна скела демонтирати док се наредна не постави.

Материјал који напада на прихватну платформу и надстрешницу мора да се редовно уклања.

Кад не постоји могућност употребе прихватних платформи или надстрешница, а радови на висини се не обављају појединачно него их изводи група радника, испод угрожених радних места постављају се мреже за прихватање радника у случају пада.

Пролазак радника испод прихватних мрежа, ограничава се на временске интервале кад се на висини не ради, или се забрањује кад постоји могућност пробијања мреже услед пада тежих предмета.

17. Радови у близини саобраћаја

Члан 85.

Забрањено је започети грађевинске радове, као и предузимати било какве мере заштите радника од дејства саобраћаја или мере за безбедност саобраћаја на путу, путном земљишном појасу и заштитном појасу пута (земљишни појас и заштитни појас пута у смислу Закона о путевима) или у заштитном појасу пруге (заштитни појас пруге у смислу Закона о железницама), док нису добијени услови и сагласност надлежног органа за саобраћај којим се одобрава извођење радова.

Радови могу да отпочну тек кад се на градилишту спроведу мере према условима и сагласности добијених од надлежног органа за саобраћај.

18. Израда елемената од преднапрегнутог бетона

Члан 86.

Радови на преднапрезању бетона (у даљем тексту: утезачки радови) могу да се изводе само у радном простору у коме нема кретања и рада других радника.

За постављање или увлачење каблова обезбеђује се приступ ширине најмање 60 цм са обе стране носача.

На местима утезања и инјектирања каблова обезбеђује се простор за смештај прибора и уређаја за утезање и инјектирање каблова и слободан простор ширине најмање по 60 цм са обе стране кабла који се утеже за кретање и рад радника.

Простор за кретање и рад постављају се тако да тело радника никад не буде у правцу снопа жица и да буде изван зоне домашаја прибора за котвљење кабла (котве и клинови) и уређаја за затезање жица (пресе).

При постављању котви и клинова врши се провера да ли су жице кабла паралелне (не смеју бити упредене) и да ли су правилно распоређене по жљебовима или обиму котве и клина.

Слободни врхови жица поравнавају се пре почетка затезања.

Пре пуштања у рад врши се провера исправности пресе, пумпе, манометра, прикључака и спојева, као и стања црева за хидрауличко уље.

У току затезања каблова непрекидно се контролишу остварени напон и издужење жица и упоређују са пројектованим.

Утезање и инјектирање каблова за преднапрегнути бетон не смеју се обављати на ниским температурама, без примене посебних техничких и мера заштите на раду.

По извршеном утезању каблови морају да се одмах инјектирају , а њихови излази на површину бетона (анкерни блок) да се заштите од утицаја корозије.

Утезачки радови на висини могу да се изводе само кад је радни простор обезбеђен од пада са висине, што у смислу овог правилника значи да је:

1) скела израђена према пројекту у коме је доказана њена стабилност;

2) радни под постављен на скели на основу статичког димензионисања елемената према најнеповољнијем оптерећењу;

3) заштитна ограда прописно подигнута дуж слободних ивица пода;

4) прилази урађени у складу са одредбама овог правилника.

За сваки појединi систем утезања и инјектирања каблова извођач обезбеђује да на градилишту постоји пројекат извођења са мерама заштите на раду у складу са упутством произвођача опреме и прибора.

19. Армирачки радови
Члан 87.

Радовима на истовару, утовару, преносу, припреми (исправљање, сечење и савијање) настављању и уградњи

бетонског гвожђа, намењеног за армирано бетонске елементе (у даљем тексту: армирачки радови) не сме се приступити:

1) са дугом косом, ако није везана марамом или покривена капом;

2) са раздрљеном, односно неутегнутом одећом или неодевен;

3) без заштитних ципела и рукавица.

При утовару или истовару арматуре дизалицом, терет се претходно ослобађа од остале арматуре, а насилно чупање из гомиле није дозвољено.

Терети се скидају са врха наслаге.

Арматура у котуру (пречника до 12мм) може да се везује за куку дизалице носећом челичном ужади.

Арматура у петљама, полубунтовима (пречника 14 мм до 28мм) и арматура у правим шипкама (пречника 30 мм до 40 мм) подиже се на помоћном раму, који је за куку дизалице везан носећом челичном ужади.

Шипке арматуре везивањем за рам обезбеђују се од испадања за време преноса.

Радници који су обавили везивање носеће челичне ужади за куку дизалице, морају да се уклоне на безбедну удаљеност, пре него што терет почне да се подиже.

Присуство било којих лица у подручју круга градилишта у коме се врши пренос арматуре, забрањено је.

Окретни добош за одвијање котурова арматуре ограђују се пуном или металном ситно мрежастом оградом.

У току исправљања арматуре забрањено је додиривати уређај са ваљцима на стази за истезање.

За време истезања арматуре на стази не сме да буде радника или других лица, као ни предмета или материјала.

При уграђивању и везивању арматуре радник мора да има обезбеђен сигуран ослонац и безбедну стазу за кретање при раду.

Слободни се крајеви жице којом је извршено везивање арматуре савијају или подвијају.

Електрични каблови под напоном не смеју да буду положени преко арматуре, нити постављени тако да може да дође до додира са арматуром.

Армирачке машине и електрична инсталација на плацу и објектима где се припрема арматура морају да буду редовно

прегледане и одржаване у исправном стању, о чему се води евиденција на градилишту.

20. Бетонски радови

Члан 88.

Бетонским радовима (бетонирање), у смислу овог правилника, сматрају се превоз или пренос по објекту и уграђивање свеже бетонске масе, а затим нега уграђене бетонске масе за време одлежавања у оплати.

Пре почетка бетонирања обављају се припреме за безбедан рад радника, и то:

1) на ивице преко којих може да дође до пада у простор дубок преко 1,0 м поставља се заштитна ограда;

2) изнад арматуре постављају се стазе за ручни пренос или превоз бетонске масе и кретање радника, затим радни подови за пријем свеже бетонске масе кад судове преноси дизалица, радни подови за убацивање масе у оплату, стазе за кретање радника при уграђивању и равнању површине уграђеног бетона; стазе и радни подови израђују се и постављају у складу са одредбама чл. 66 – 71. овог правилника;

3) стазе и радни подови не смеју се ослањати на арматуру, него морају да имају сопствене ослонце постављене на оплату;

4) оштри врхови или ивице спојних и других делова арматуре уклањају се, подвијају или покривају;

5) чишћење оплате и уграђене арматуре од прљавштине и отпадака млазом воде или ваздухом под притиском, изводе се тако да не дође до повређивања радника или лица која се крећу у близини, услед удара одбачених честица или предмета;

6) кад се бетонира ноћу или кад дневно светло није довољно, поставља се електрична расвета, која треба да обезбеди осветљеност од најмање 250 Lx на месту уградње бетона, а најмање 120 Lx на прилазима и стазама;

7) електрични уређаји за уграђивање бетона морају да имају трансформисан напон највише до 42V, а преносне светиљке са припадајућим покретним кабловима до 24V;

8) код контрукција већих распона (хале, мостови и сл.) постављају се слегомери или се врши геодетско осматрање угиба и понашања конструкције скеле при наношењу оптерећења уграђивањем свеже бетонске масе.

Члан 89.

Бетонирање почиње искључиво по наређењу руководиоца радова или од њега одређеног одговорног радника.

При бетонирању се спроводе следеће мере заштите на раду:

1) судови за транспорт свеже бетонске масе које доноси и односи дизалица не смеју да се преносе преко глава радника;

2) прихват судова са бетонском масом који висе о куки дизалице врши се помоћу сигурносних конопаца за усмеравање, а кад руковалац дизалице са свог радног места није у могућности да у потпуности прати кретање терета, усмеравање обавља радник оспособљен за давање знакова (сигналиста);

3) спуштање на радни под мора да буде изведено без удара и њихања, а одвезивање од куке дизалице може да уследи тек пошто је суд стабилно ослоњен, кад се може приступити изливању масе;

4) суд не сме да се претоварује бетонском масом;

5) при уграђивању бетонске масе первибратором радник мора да буде чврсто ослоњен, да не изгуби равнотежу при урањању игле первибратора у бетонску масу;

6) кад се свежа бетонска маса допрема на место уграђивања пумпом за бетон, мора стално да се контролише исправност наставака, поготову флексибилног црева и цевовода, као и прикључка флексибилног црева на цевовод;

7) флексибилно црево не сме се оштро превијати, нити при руковању са њим померати носач цевовода, који може у повратном ходу да одбаци радника;

8) при бетонирању и прању флексибилно црево не сме да буде уперено у раднике;

9) код пријема бетонске масе аутомешалицом не сме да се исипава маса из бубња, док се метални зглавкасти жљеб („рижа”) не причврсти и обезбеди од изненадног померања;

10) пре него што се приступи поливању уграђене бетонске масе уклања се електрична инсталација, која је служила при бетонирању;

11) насилно скидање оплате са бетонских површина помоћу дизалице, забрањено је.

21. Радови на крову

Члан 90.

Кров и његови делови, кровни покривач и конструкција која носи кровни покривач, морају да буду пре почетка радова детаљно прегледани са циљем утврђивања носивости, обезбеђивања сигурних путања за кретање радника по крову и предузимање мера заштите на местима рада за спречавање пропадања кроз кровни покривач и за спречавање пада са крова.

Код кровних покривача од црепа, салонита, лима и других покривача мале носивости за спречавање пропадања постављају се патоси од дасака на површину кровног покривача дуж прилаза местима рада и на местима рада.

Патоси од дасака треба да буду причвршћени за кровни покривач, да при кретању радника не дође до померања или клизања.

Даске патоса полажу се на кровну површину тако да им крајеви буду препуштени преко праваца испод којих се налазе носачи кровног покривача.

Ако је патос израђен у облику повезаних дасака у поља („штосови”), поља треба да буду лака и погодна за ручно премештање и причвршћивање.

Кретање изван постављених патоса по кровном покривачу, забрањено је.

Кровни покривачи чија је носивост непозната или код непроходних кровова, сигурност кретања и рада радника обезбеђује се постављањем прелаза и радних платформи, који морају да буду израђени у складу са одредбама чл. 7. и 30. овог правилника.

Члан 91.

За спречавање пада са крова или прилаза крову пре почетка радова мора да буде постављена прописана заштитна ограда изнад слободних ивица у чијим се близинама изводе радови и на местима одређеним за извлачење или спуштање алата и материјала, као и обезбеђен сигуран прилаз.

Уколико се изнад ивица крова, не може поставити заштитна ограда или код кровова чији је нагиб већи од 20°, на кровној површини могу радити само радници здравствено способни за радове на висини обучени за употребу средстава личне заштите.

Код случајева из става 2. овог члана, пре изласка на површину крова радник мора да буде привезан преко заштитног појаса и заштитног ужета за сигуран ослонац.

Отвори, светларници и окна са стакленим покривачем, уколико се налазе у равни кровног покривача, обезбеђују се у складу са одредбама члана 32. овог правилника.

Прилаз површини крова, уколико није постављен из унутрашњости објекта, мора да буде обезбеђен у складу са одредбама чл. 44 – 49. овог правилника.

Члан 92.

Кад се не могу у потпуности спровести мере заштите на раду из члана 90. овог правилника, постављају се прихватне мреже, заштитне скеле са прихватним платформама или чак појачања носача кровне покривке и друге мере.

Простор испод крова, односно градилишни простор око објекта мора да буде за време радова на крову обезбеђен од приступа лица незапослених на градилишту.

Кад при радовима на крову, није спречен пад предмета с крова, у угроженом простору око објекта и испод кровне површине забрањено је присуство и кретање радника и других лица.

22. Монтажно грађење

Члан 93.

Монтажно грађење изводи се на основу техничке документације (пројекта монтаже) коју обезбеђује извођач радова, а која садржи програм монтажног грађења са описом и приказом мера заштите на раду при изради монтажног елемента (ако се израђује на градилишту) утовару, превозу и истовару, везивању елемената, припреми за дизање, дизању, постављању на објекат, учвршћивању, обради и доради у уграђеном положају.

Техничком документацијом морају да се пропишу места и начин везивања елемената за дизање, редослед дизања и положај елемената при дизању, постављање елемента и начин обезбеђења од претурања и померања на објекту.

Техничком документацијом се обухватају све помоћне конструкције (јармови, привремена лежишта, рамови за укрућивање, радне платформе са прилазима и сл.), помоћни

прибор за дизање (рамови, пантљике, кљешта, образи и сл.), помоћни прибор за причвршћивање монтажног елемента на објекту и спајање са другим деловима објекта.

Техничком документацијом мора да се опише начин употребе уређаја за дизање и пренос елемената, да се наведу карактеристике уређаја (носивост, дохват, угао стреле, радни положај и сл.) и да се одреде нормативи за дизање (дозвољен правац и брзина ветра, брзине дизања, преноса и спуштања терета, температура ваздуха и др.).

Техничком документацијом морају да се предвиде начин и места за везивање и друге мере заштите радника који прихватају, скидају са дизалице и учвршћују монтажне елементе под повећаном могућношћу пада са висине.

Члан 94.

Уређај, помоћне направе и прибор за дизање, постављање и причвршћивање на објекту монтажних елемената, морају да одговарају југословенским стандардима, техничким и прописима о заштити на раду.

Уређаји, помоћне направе и прибор за дизање, постављање и причвршћивање монтажних елемената одређују се према тежини, димензијама, облику, могућности за вешање или подупирање елемената при дизању, затим према потребној висини и дохвату дизања и условима за постављање на објекту.

Монтажни елементи обележавају се према програму монтаже из техничке документације, израђују се и припремају за дизање према редоследу обележавања.

Облик, димензије и места за вешање или ослањање монтажних елемената, треба да буду подешени за лако подизање, преношење и учвршћивање на објекту.

Монтажни елемент који се припрема за подизање и пренос поставља се пре подизања, тако да дизалица не мењајући радни положај може без сметњи да га подигне, пренесе и постави у пројектовани положај.

Везивање елемената за дизалицу врши се на местима и на начин предвиђен техничком документацијом.

Подизање, пренос, постављање и причвршћивање монтажног елемента морају да буду обављени у најкраћем могућем времену, без недозвољених деформација монтажног

елемента или ослонаца на објекту, не исцрпљујући носивост уређаја, помоћних направа и прибора за дизање.

Члан 95.

На високим монтажама радне платформе се израђују у виду висећих платформи (скела), дизалицом се преносе до места постављања, вешају за претходно монтирани и учвршћени део конструкције у близини монтажног наставка конструкције и укрућивањем и повезивањем са конструкцијом доводе у стабилан радни положај.

Радне платформе за високе монтаже и прилази радним платформама израђују се, постављају и скидају са конструкције према опису и детаљним цртежима из пројекта монтаже.

Места монтажних наставака, кад постоји могућност, обезбеђују се прихватним платформама или прихватним мрежама за спречавање пада радника.

За време подизања, преноса и постављања монтажног елемента стајање радника на елементу, уређају за дизање, прибору за вешање или присуство у опасној зони испод терета, забрањено је.

Кретање радника по постављеном монтажном елементу и у његовој близини, док није обезбеђен од претурања и померања осим радника који укрућују елеменат, као и коришћење постављеног елемента за прелаз док нису обезбеђени прописани под и заштитна ограда, забрањено је.

Усмеравање и умиривање монтажног елемента док је у висећем положају врши се са безбедног растојања помоћном ужади или на други посредан начин.

Померање тек постављеног елемента на ослонце врши се посредним путем помоћу приручног помагала, уз услов да је елеменат везан за дизалицу затегнутим прибором.

Монтажни елеменат се отпушта и одвезује са дизалице кад је постављен чврсто на ослонце и осигуран од претурања.

Члан 96.

Дизање и пренос монтажног елемента не сме започети док:

1) се до места постављања елемента на објекту не обезбеди сигуран прилаз;

2) нису постављени у потпуности ослонци и док није припремљен алат и прибор за причвршћивање;

3) није проверено да ли су сви прилази зони монтаже затворени за раднике и остала лица који не учествују у монтажи и да ли у угроженој зони има присутних лица, која морају да напусте угрожену зону;

4) се радници који учествују у монтажи не удаље на безбедно растојање;

5) се не провери да су статичке и механичке карактеристике прибора за дизање и просторни склоп везе елемента са дизалицом у складу са пројектом монтаже.

Пробним подизањем монтажног елемента од подлоге се утврђује:

1) да је везивање или подупирање терета извршено равномерно у односу на тежиште и да при преносу терет неће да се њише или обрће („умирен терет”);

2) да су места везивања на монтажном елементу или помоћној направи чврста, а ужад и везни прибор или други везни алат исправни;

3) да прибор за везивање (ужад, траке и сл.) нема преломе, није пригњечен, упреден, не таре се о необложене ивице елемента и није изложен другим механичким оштећењима;

4) да су испуњени нормативи из техничке документације (дохват, носивост, радни положај уређаја за дизање и пренос, правац и брзина ветра, температура ваздуха и сл.).

Одговорни радник даје знак за почетак дизања и преноса монтажног елемента, пошто се увери да су испуњени услови из ст. 1. и 2. овог члана.

Члан 97.

Утовар, превоз и истовар монтажних елемената обавља се у складу са прописима о мерама заштите на раду при овим радовима.

Уређај за дизање и пренос мора да испуњава одредбе прописа о заштити на раду при раду са дизалицама, техничких прописа и југословенских стандарда.

Помоћне направе и прибор за везивање терета и дизање морају имати атесте о исправности, сходно прописима о прибору за дизање тешких терета.

При истовару или утовару монтажног елемента у моторно возило возач не сме да буде у кабини.

За време дизања, преношења и спуштања монтажног елемента на возило, сигналиста не сме стајати на возилу.

Сигналиста је радник оспособљен за давање знакова руком руковаоцу дизалице за извођење потребних покрета дизалице, у складу са југословенским стандардом.

Члан 98.

Радници који на висини постављају радне платформе или радници који прихватају монтажне елементе, када нема могућности за примену заштитних скела од пада са висине, морају да буду везани заштитним опасачима са што краћом везом, зависно од потребног радијуса кретања, за чврсте делове објекта или монтиране конструкције и сигурна места на њима.

Монтажне радове на висини могу да раде искључиво радници здравствено способни за рад на висини, обучени за монтажерске радове оспособљени за коришћење средстава личне заштите.

Монтажно грађење може се изводити само уз стални надзор одговорног стручног радника.

23. Рушење објеката

Члан 99.

Рушење објекта или дела објекта изводи се према документацији, урађеној на основу података добијених претходним детаљним извиђањем и снимањем објекта и околине.

Документација за рушење објекта, поред осталог треба да садржи и опис изабране методе рушења са редоследом радова при припреми за рушење, самом рушењу и после извршеног рушења и мерама заштите на раду при сваком од ових радова.

Документација о рушењу треба јасно да утврди зоне сигурности и план означавања и уређења њихових граница, мере обезбеђења објекта и саобраћаја изван зоне сигурности и план прилаза за раднике до зона сигурности.

Радове на рушењу објекта могу обављати само радници практично оспособљени за безбедан рад и примену средстава личне заштите при овим радовима.

Припрема, рушење и уклањање делова и материјала срушеног објекта изводи се уз стални надзор одговорног стручног радника.

Члан 100.

За време извођења и снимања објекта, као и за време припремних радова за рушење објекта поставља се чувар који не дозвољава приступ објекту беспосленим лицима.

У току снимања објекта и за време припремних радова за рушење, ложење ватре у унутрашњим просторијама објекта забрањено је.

Пре почетка рушења објекта угрожено подручје се ограђује или на други начин обезбеђује од присуства или уласка лица и средстава саобраћаја, у складу са документацијом о рушењу.

Пре почетка радова на рушењу објекта постојеће инсталације електричне струје, водовода, канализације, гасова и друге инсталације уклањају се или обезбеђују тако да у току рушења и при радовима после рушења, не проузрокују опасност по раднике.

Члан 101.

Ручно рушење објекта изводи се одозго наниже, делови зида и димњаци не смеју се остављати непорушени, него се руше истовремено са осталим деловима објекта.

Суседни зидови или поједини елементи који се не руше, а са зидом, односно елементом који се руши чине стабилну целину, обезбеђују се од пада или деформације, пре него што се приступи рушењу.

Рушење међуспратне односно таванске конструкције може отпочети тек по рушењу и уклањању свих порушених делова изнад нивоа те конструкције.

Ручно рушење слободно стојећих елемената, као што су обимни и преградни зид, ограда, стуб и други елементи, изводи се помоћу одговарајућих радних скела.

Рушење зидова поткопавањем, забрањено је.

Члан 102.

Демонтиране греде, носачи и други тешки или гломазни делови конструкције смеју се са објекта уклањати или спуштати

само помоћу одговарајућих направа или уређаја (рампа, чекрк, дизалица и сл.).

Уклањање растреситог и прашинастог материјала са рушевине врши се помоћу покривених дрвених корита, кроз металне цеви или на други начин који спречава ширење прашине.

Када у материјалу од кога је сграђен објекат који се руши има азбеста, морају да се предузму посебне мере за спречавање да прашина и отпатци не доспеју на алат, одећу, тело радника или у околни простор.

При рушењу вишеспратног објекта гомилање порушеног материјала на појединим спратовима, забрањено је.

Члан 103.

Ако се објекат руши машински, машина треба да се налази на одстојању најмање 1,5 пута већем од висине дела који се руши.

Код машинског рушења гурањем на предњи део машине постављају се помагала од гвожђа или дрвета преко којих се сила преноси на елеменат који се руши, а машина се удаљава на безбедно одстојање.

Јачина на кидање челичног ужета помоћу кога се преноси вучна снага потребна за рушење објекта, мора бити најмање три пута већа од вучне снаге машине.

Између челичног ужета и површине дела објекта који се руши постављају се подметачи ради равномерног преношења вучне силе.

Извлачење бетонских стубова, челичних носача и других делова објекта из рушевине може се изводити тек пошто се претходно ослободе од натрпаног порушеног материјала.

Коришћење машина точкаша за рушење или извлачење тешких делова грађевинског објекта, забрањено је.

Члан 104.

При рушењу појединих делова или објекта у целини минирањем, примењују се прописи о заштити на раду, технички прописи југословенски стандарди о манипулацији и употреби експлозива.

24. Изградња путева

Члан 105.

Грађење путева кроз брдско-планинске или шумске пределе, насељена места у близини активних саобраћајница изводи се, по правилу, уз спровођење посебних мера заштите на раду.

Документација о посебним мерама заштите на раду израђује се у складу са саобраћајним прописима и одредбама члана 16. овог правилника.

Кад се пут гради у условима наведеним у члану 17. став 2. овог правилника, израда документације о мерама заштите на раду је обавезна.

Земљани радови на изградњи путева изводе се уз спровођење мера заштите на раду утврђених у чл. 12–28. овог правилника.

Члан 106.

Кад се радови на грађењу путева, као и радови на изградњи прилаза градилишту или радови у кругу градилишта, изводе у земљишту које указује на могућност постојања отровних змија, овакво градилиште мора да буде снабдевено серумом против змијског уједа и организовано тако да серум може да се допреми до места кретања и рада радника и буде благовремено употребљен у случају потребе.

У свакој смени мора да буде најмање по један радник обучен за правилну употребу серума против змијског уједа.

Члан 107.

Привремене приступне путеве градилишту, пролазе, прилазе и прелазе извођач радова је дужан да одржава у исправном стању, а у зимском периоду да предузима мере за безбедно коришћење.

Члан 108.

Кад се излаз саобраћаја са трасе пута у изградњи обезбеђује постављањем привремених конструкција, ове се изводе према пројекту у коме је доказана њихова стабилност и прописани услови за употребу и одржавање.

Члан 109.

Подземне воде које се појаве на делу пута у изградњи одводе се са градилишта тако да не подлокавају делове пута, косину изнад и испод пута и не угрожавају објекте на путу.

Члан 110.

Ручни превоз материјала, кад се обавља вагонетима, радни колосек (дековиљски) мора да буде осигуран од исклизнућа вагонета и стално одржаван у исправном стању.

Кад је колосек постављен у подужном нагибу, вагонети морају да имају кочнице. Кочење помоћу дрвених греда, дасака или других приручних предмета забрањено је.

При ручном превозу материјала вагонетима брзина вагонета не сме да буде већа од 10 км. на час.

Кад је радни колосек постављен на скели, скела мора да буде израђена на основу пројекта чији је садржај у складу са одредбама члана 79. овог правилника.

Члан 111.

Пролази за раднике између уређаја за припрему камена за изградњу путева (туцаника) у дробилишном постројењу морају да буду широки најмање 100 цм.

Места пролаза изнад којих постоји могућност пада камена обезбеђују се заштитним надстрешницама.

Поред уређаја израђују се прописане радне платформе за кретање и рад радника приликом одржавања и поправки уређаја.

Члан 112.

Убацивање камена у дробилицу изводи се са чврсте радне платформе са прописаном заштитном оградом.

За одглављивање камена користе се посебне куке.

Кад бункер за пријем камена из мајдана има решетку у поду ка отвору дробилице, чишћење решетке или одглављивање камена може се вршити пошто се претходно радници обезбеде од упада у отвор.

Док је дробилица у раду, стајање на ивицама отвора за убацивање камена, забрањено је.

Члан 113.

Радници који раде на дробилици морају да буду заштићени од камене прашине – респираторима или поливањем водом.

Коришћење заштитних наочара је обавезно.

Члан 114.

Материјал који се користи за асфалтирање путева (битумен, катран и други деривати нафте) може да се загрева само у посебним судовима.

Загревање материјала из става 1. овог члана у отвореним судовима, без обзира на место употребе и количину, забрањено је.

Члан 115.

Котлови уређаја за загревање асфалтне масе морају да имају поклопце, ради спречавања прскања масе.

Послуживање уређаја обавља се са радне платформе на којој је постављена заштитна ограда.

Подесним размештајем више уређаја за загревање асфалтне масе спречава се преношење пожара са једног уређаја на други.

Члан 116.

Ложиште пећи котла мора бити заштићено од избијања пламена из ложишта у поље.

Члан 117.

Захватање вреле растопљене асфалтне масе може се вршити само помоћу за то израђених судова.

Врела растопљена асфалтна маса преноси се у посебно израђеним судовима са поклопцима. Судови се не смеју препуњавати.

Члан 118.

Отвор котла за пуњење кречним брашном, агрегатом туцаника и смолом на уређају за кување и мешање асфалтне масе мора да има заштитни поклопац, ради спречавања ширења прашине и штетних гасова.

Уређаји из става 1. овог члана морају да имају направе за одвођење гасова, дима и прашине из круга градилишта.

Члан 119.

Премазивање и квашење ваљка за равнање асфалта врши се помоћу за то израђене направе.

Забрањено је да радник иде испред моторног ваљка и премазује и кваси делове ваљка за равнање асфалтне масе.

Ваљак при ходу уназад мора да буде опремљен ретровизорима за преглед обе ивице путање кретања.

Извођење радова на путањи кретања ваљка, забрањено је.

Члан 120.

Запаљена асфалтна маса не сме се гасити водом.

Средства за гашење запаљене асфалтне масе (песак, цираде и др.) морају да буду припремљена унапред у близини радова.

Члан 121.

Асфалтерске радове могу да обављају само радници упознати са штетностима и опасностима, који су оспособљени и проверени за примену седстава заштите на раду и чија је здравствена способност за обављање ових радова потврђена.

Умивање топлом водом треба да буде омогућено на градилишту радницима после завршеног рада.

25. Изградња мостова

Члан 122.

Прилаз по терену сваком стубном месту и простор око стуба моста уређује се тако да радницима буде обезбеђено безбедно кретање и рад при изради темеља, тела и лежишне греде стуба.

Ослонци и темељи помоћних конструкција као што су радне и носеће скеле, ослонци стубова торањске дизалице, кранске стазе и других градилишних објеката заштићују се или постављају тако да не дође до неповољног дејства атмосферских, површинских и подземних вода, да би се избегло непредвиђено слегање или померање.

Ослонци и темељи и околно земљиште морају да се повремено прегледају, а нарочито после временских непогода, високих водостаја или других прекида рада.

Кад се темељ стуба израђује у јами са подземном водом, примењују се мере заштите од опасног дејства воде са стране и одоздо.

Приликом црпљења провирне воде из темељне јаме мора да се врши стално осматрање стања и понашања примењених мера заштите.

Члан 123.

На радним платформама са којих се врши израда стуба моста, обезбеђују се ојачана места за пријем терета и безбедна места на која се могу радници склонити, док је терет у ваздуху.

Сваки терет који се упућује дизалицом на стуб пре подизања проверава се да ли је исправно везан за куку дизалице и да ли је припремљен за безбедно дизање и пренос.

Конструкција моста повезује се са тереном прописаним прилазом (степеништем) израђеним за најнеповољније оптерећење које може да се нађе на њему. Прилазна конструкција повремено се прегледа и одржава у исправном стању.

Ако се конструкција моста израђује на лицу места (бетонира) на носећој скели или се готови елементи монтирају на привремене ослонце, носећа скела или привремени ослонци не смеју да буду оптерећени док се не изврши преглед од стране стручних радника и записнички не одобри употреба.

Члан 124.

Посебне технологије за изградњу појединих елемената или делова моста као што су фундирање стубова под заштитом прибоја или загата, спуштање отворених бунара, изградња стубова клизном оплатом, монтажа бетонских носача лансирном решетком, постављање ивичних елемената коловозне плоче помоћу покретне висеће радне скеле и друге посебне технологије могу се примењивати само ако су спроведене мере заштите на раду при постављању или изради, употреби, померању или кретању, одржавању и уклањању после употребе, о чему мора бити урађена документација у складу са одредбама члана 3. овог правилника.

Члан 125.

Кад се радови изводе на води, на обали мора да буде обезбеђен сигуран прилаз за раднике и пловила, затим безбедан превоз радника пловилом до радних места на реци и сигуран прилаз пловила и излазак, односно улазак радника у пловило на месту рада.

У близини места рада или у случају текуће воде низводно од места рада, на или изнад површине воде успоставља се дежурство спасиоца са пловилом снабдевеним прибором за спасавање и прву помоћ.

Спасилац може да буде само проверени пливач, оспособљен за руковање спасилачким пловилом, спасилачким прибором и за пружање прве помоћи.

Спасилачко пловило не може се користити за друге сврхе.

На радна места на која се због процеса рада не може поставити и заштита од упада у воду, ако је дубина воде преко 1,5 м, забрањен је приступ радницима непливачима.

За време магловитих дана, нарочито у јутарњим часовима, обезбеђују се сигнална светла за маглу ради оријентације при речном превозу.

Кад се радови изводе на пловној води, ознаке и сигнализација градилишног саобраћаја пловилима морају да буду изведене у складу са прописима о унутрашњој пловидби и да имају сагласност надлежног органа.

Члан 126.

Шипови који се израђују у тлу помоћу челичне радне цеви која се утискује у земљиште истовремено са ископом и под чијом заштитом се бетонира стабло шипа уз постепено извлачење радне цеви у коју је убачен ваздух под притиском којим се бетон уграђује, могу да се изводе на сувом или на води, па се документација о заштити на раду израђује у зависности од тога која се технологија израде примењује на градилишту.

Документација о мерама заштите на раду у делу детаљног описа и приказа радног процеса треба да обухвати припрему на градилишту, постављање радне цеви у вертикалан положај, ископ са контролама, постављање арматуре у радну цев са контролама, бетонирање и уграђивање бетона са вађењем цеви и контролама и постављање радне цеви у нов радни положај или одлагање цеви.

Документација о мерама заштите на раду израђује се на основу упутства произвођача опреме и уређаја, прописа о заштити на раду, техничких прописа и југословенских стандарда који се односе на употребу, одржавање и монтажу опреме, као и технологију израде.

Члан 127.

Горња површина уређаја (замајац) за кружно кретање радне цеви може се користити при изради шипа као радна платформа, ако су осим стабилности радне цеви и услова да је замајац правилно и сигурно, у смислу упутства произвођача, постављен на главу радне цеви, испуњени и следећи услови:

1) уређај и радна цев јесу у стању мировања и осигурани од изненадног стављања у покрет;

2) на спољним ивицама уређаја постављена је заштитна ограда са ивичном заштитом од пада предмета;

3) радници који се налазе на уређају везани су преко заштитног опасача и сигурносног ужета за сигуран ослонац на уређају, ради спречавања упада у отвор радне цеви;

4) приступ на уређај у радном положају дозвољен је искључиво радницима оспособљеним за ове радове и здравствено способним за рад на висини.

Члан 128.

Површина уређаја не сме да буде клизава: блато или масне мрље морају да се уклањају одмах после наношења.

На уређају је забрањено остављање материјала, алата и предмета који могу да падну услед ротације уређаја.

Саставни делови уређаја и инсталације на уређају проверавају се пре стављања уређаја у покрет, да ли су причвршћени и правилно спојени или настављени.

Док је уређај у покрету не смеју се вршити никакве поправке нити радови на уређају и инсталацији.

Кретање радника испод и у пољу деловања покретних делова уређаја, док је уређај у покрету, забрањено је.

Пењање радника на уређај и кретање испод уређаја и када уређај мирује, док се радна цев не обезбеди од пропадања, забрањено је.

Командни пулт којим се управља кретањем замајца и доводи ваздух у уређај, мора да буде тако постављен да се радник – пултиста истовремено догледа са дизалицом, руковаоцем компресора и руководиоцем смене, под чијим непосредним командама и упутствима се обављају радне операције на изради шипа.

Док није извршена провера прикључка сигурносног поклопца за главу радне цеви и провера везе челичне ужади којом се сигурносни поклопац везује за куку дизалице, не сме се приступити подизању цеви.

Док није извршена провера функције вентила сигурности на сигурносном поклопцу не сме се упуштати компримовани ваздух у радну цев.

Члан 129.

За прилаз на радну платформу на замајцу користе се кудељне или пластичне („морнарске") лествe, које у горњем крају морају да буду закачене за конструкцију замајца и осигуране од испадања, а у доњем крају причвршћене или придржане од другог радника, да се не клате.

Поред лествi поставља се и сигурносни конопац обешен на дохват руку радника који се служи лествама, посебно причвршћен и осигуран од испадања.

Истовремено коришћење лествi од два или више радника, забрањено је.

Дужина лествi и сигурносног конопца већа је најмање 1,0 м од висине замајца у највишем положају од терена.

Руководилац смене пре почетка рада смене прегледа исправност лествi и сигурносног конопца и њиховог причвршћења, што понавља и приликом сваког спуштања замајца на земљу.

Члан 130.

Дизалица у радном положају за извлачење радне цеви са замајцем, мора да има носивост најмање 25% већу од укупне тежине уређаја и радне цеви за израду шипа.

Дужина радне цеви за израду шипа одређује се тако да при извлачењу цеви са замајцем у највишем положају, замајац не додирује стрелу дизалице, а у доњем крају да се радна цев може

без сметњи преместити у цев вођицу („претходна цев”) за нови шип.

Члан 131.

На командном пулту за ваздух паралелно се постављају два подједнако баждарена манометра ради међусобне контроле исправности.

Притисак ваздуха у унутрашњости радне цеви у фазама извлачења не би требало да буде већи од 1,5 бара.

Члан 132.

Посебне мере које се предузимају у циљу обезбеђења радника који се спушта у радну цев морају да буду прописане у документацији о мерама заштите на раду при изради шипова.

Поред мера из става 1. овог члана при спуштању радника у радну цев спроводе се и следеће мере:

1) пре уласка радника проверава се присуство отровних и експлозивних гасова у цеви;

2) ако се уноси електрична струја у цев, електричне светиљке прикључују се на снижени напон до 24В, а уређаји на електрични погон прикључују се на напон од 42В;

3) радник се може спуштати у цев само кад нема могућности да дође до наглог продора подземне воде или земљаног материјала у цев;

4) ивице отвора обезбеђују се од упада предмета у цев;

5) уношење и изношење материјала, алата и опреме обавља се пре и по изласку радника из цеви;

6) обустављају се сви други радови на групи шипова којој припада шип у чију радну цев се спушта радник;

7) за време рада радника у цеви уређај не сме да буде у покрету и осигурава се од неочекиваног стављања у покрет;

8) пре уласка радника, цев се осигурава од пропадања и превртања.

Члан 133.

Приликом уласка, рада и изласка радника из радне цеви радник се обезбеђује на следећи начин:

1) везује се преко сигурносног опасача за доњи крај сигурносног ужета, док је горњи крај везан за радну платформу, на дохват руку дежурних радника;

2) на радној платформи замајца два радника стално се дозивају са радником у цеви, а у случају хитне потребе помоћу сигурносног конопца помажу да радник изађе из радне цеви;

3) у току боравка у радној цеви мора да носи на глави заштитни шлем;

4) пре уласка спуштају се лествe, чија је исправност претходно проверена, а горњи крај причвршћен за радну платформу и обезбеђен од испадања; приликом кретања по лествама стално је везан сигурносним конопцем кога ручно попуштају или затежу дежурни радници на радној платформи;

5) поред радника спуштено је и челично уже дизалице, као резервни начин за извлачење радника у случају хитне потребе, због чега дизаличар мора бити у кабини дизалице за све време боравка радника у радној цеви, а дизалица проверена да је у исправном стању;

6) у случају постојања или могућности постојања воде у радној цеви мора да буде опасан сигурносним појасом за пливање;

7) улазак, рад и излазак радника из радне цеви обавља се уз стални надзор одговорног радника.

Члан 134.

Проширење доњег краја шипа изводи се подводно помоћу механичког длета, а у сувом копа се ручно.

Ручно може да се проширује доњи део шипа само у земљаним материјалима код којих нема подземне воде и код којих не може да дође до обрушавања.

Проширење доњег дела шипа кад се ради ручно, не сме да буде веће висине од 1,0 м, а угао омотача према хоризонталној равни не мањи од 60ş. Код шипова пречника испод 120 цм проширење се не ради.

Проширење се израђује тако да се у радној цеви изврши механички ископ до коте фундирања шипа, затим се цев подигне за 1,0 м и обезбеди од пропадања посебном конструкцијом постављеном на сигурне ослонце на терену, после чега се предузимају мере из чл. 132. и 133. овог правилника.

Са ископом проширења може да се отпочне пошто су обављене провере да испод ножа радне цеви и околног земљаног материјала нема процуривања воде нити знакова обрушавања.

Радник копа проширење у слојевима одозго надоле и ископани материјал баца на средину, одакле се машински повремено избацује уз претходни излазак радника из радне цеви.

У току ископа проширења радник мора стално да прати да ли се у поткопу појављују знаци влажења или обрушавања и о томе обавештава раднике на радној платформи.

Члан 135.

Отворени бунари примењују се најчешће у циљу израде темеља у земљаним материјалима са подземном водом или у плитким стајаћим водама и водотоковима, кад се количина провирне воде може савладати пумпама, при чему се црпљење врши истовремено са ископом.

Редослед, дубина и начин ископа поједине фазе изводе се у зависности од врсте земљаног материјала, количине протока подземне воде, облика и тежине бунара, што за неку фазу ископа и спуштања бунара, треба да буде прописано документацијом о изради и спуштању бунара.

Допунска документација о мерама заштите на раду (посебан елаборат о мерама заштите на раду) мора да пропише мере заштите на раду за сваку фазу, односно радну операцију.

Рад радника на спуштању отвореног бунара обавља се уз непрекидан надзор одговорног стручног радника.

Члан 136.

Ископ у отвореним бунарима обавља се ручно испод ножа (доња ојачана ивица зидова бунара), док ископ средишта може да се обавља и машинским путем.

Канали испод ножа бунара копају се у симетричном распореду ради равномерног спуштања бунара, а ископани материјал се одбацује на средиште.

За време ископа ножа и спуштања бунара забрањено је изношење ископаног материјала.

Обављање радова у горњем делу бунара, док радници у доњем делу раде, забрањено је, уколико није постављена заштита

од падајућих предмета на раднике или ако су предмети подложни паду учвршћени и обезбеђени од пада.

Члан 137.

У свакој фази рада, на дно бунара мора да буде обезбеђен силаз, односно са дна бунара излаз у складу са одредбама члана 23. овог правилника.

Осим сталног силаза, односно излаза мора да буде обезбеђен најмање још један резервни, који се користи у случају хитне потребе.

Члан 138.

У унутрашњост бунара увођење електричне струје напона преко 42В, забрањено је. Мотори са унутрашњим сагоревањем могу се употребити само ако је обезбеђена измена ваздуха. Електрични уређаји и инсталација морају да буду израђени у водозаптивној изради.

Електричне инсталације постављају се тако да не дође до њиховог механичког оштећења услед радова у бунару.

26. Кесонски радови

Члан 139.

Кесони се примењују код израде подземних објеката у земљиштима са великим приливом подземне воде, који се не може савладати пумпама, па се у кесон удувава ваздух под притиском већим од атмосферског, ради истискивања воде и омогућавања рада радницима у унутрашњости кесона.

Кесонски радови на градилишту изводе се на основу документације коју обезбеђује извођач радова, која има делове:

1) технички опис и приказ израде кесона, ископа у кесону и вађења ископаног материјала, спуштања кесона и надоградње изнад воде, са билансом тежина према отпорима спуштању (трење, ослањање, узгон);

2) технички опис и приказ инсталације са упутством за употребу и контроле и упутством за монтажу;

3) технички опис и приказ бетонирања кесона на коти фундирања;

4) редослед и опис демонтаже опреме;

5) опис организације радова и радних задатака и дужност сваког учесника.

На основу документације о извођењу кесонских радова сачињава се документација о мерама заштите на раду при извођењу свих радних операција, сходно постојећим техничким и прописима о заштити на раду и искуствима предузећа које изводи кесонске радове.

Члан 140.

Под повећаним ваздушним притиском могу радити искључиво радници:

1) детаљно упознати са могућностима повређивања и штетностима по здравље које могу наступити у радном процесу;

2) обавештени о посебном режиму рада и живота, који треба да проводе за време док раде под повећаним ваздушним притиском;

3) практично оспособљени за обављање својих радних задатака уз примену мера заштите на раду и норматива за рад под повећаним ваздушним притиском;

4) упознати са дужностима и обавезама које морају да испуњавају пред прелазак са нормалног ваздушног притиска на повишени и после рада на повишеном ваздушном притиску при преласку на нормални;

5) са потврђеном здравственом способношћу за обављање рада под повећаним притиском, од стране специјалистичке лекарске комисије, у складу са прописима о периодичним лекарским прегледима радника;

6) лица млађа од 21 године и старија од 40 година не смеју да раде под повећаним ваздушним притиском;

7) надзор над радом радника под повећаним ваздушним притиском могу да обављају лица са старошћу до 45 година уколико испуњавају и остале услове из овог правилника.

Радници који имају гнојни катар у носу, запаљење средњег ува, оштећену бубну опну, оболеле органе за крвоток или дисање, радници склони гојазности или пићу, не смеју да раде под повећаним ваздушним притиском.

Употреба кесона на дубинама већим од 30,0 м испод површине воде, односно људски рад на ваздушном притиску вишем од 3,0 бара надпритиска, забрањен је.

Члан 141.

Свака група радника (бригада кесонаца, група за отклањање кварова и сл.) у повећаном ваздушном притиску обавља радове под сталним надзором искусног одговорног радника, који се стара о примени норматива и спровођењу мера заштите на раду унутар система под повећаним притиском.

Истовремено, са спољне стране система под повећаним ваздушним притиском, други одговорни радник стара се о исправном функционисању уређаја и инсталација везаних за радове у кесону, одговоран је за рад дежурних радника у смени (компресориста, дежурни електричар, механичар, тесар, радник у карантину и санитетској комори, дежурни радник испред главне коморе, бродарски радници и др.).

Члан 142.

Под једнаким надпритиском ваздуха у исто време одржава се систем који чине:

1) кесонска комора (кесон);

2) ваздушна комора (део радне куполе);

3) вертикални пролаз од челичних цеви (веза радне куполе са кесонском комором);

4) цевна инсталација од сабирног резервоара за ваздух до кесонске коморе са флексибилним ојачаним ребрастим цревима на угловним превојима.

Ваздушна предкомора (део радне куполе) повремено се доводи на притисак система, кад радници улазе у систем па прелазе са атмосферског ваздушног притиска на притисак у систему и обрнуто са притиска система на атмосферски, када радници излазе из система напоље.

Члан 143.

Висина од ивице ножа до таванице кесона не сме да буде мања од 2,20 м.

Унутрашње површине плафона и зидова треба да буду бело окречене, ради боље видљивости.

На све отворе цевних инсталација, осим отвора за излазак у вертикални пролаз, које пролазе кроз таваницу кесона треба да буду постављени поклопци („клапне”) који се сами затварају у

случају прекида довода ваздуха. На заптивачима поклопца не сме да буде нечистоће нити механичких оштећења.

Затварач отвора у таваници кесонске коморе за излазак у вертикални пролаз до радне коморе мора да буде пројектован и постављен тако да може по потреби брзо и лако да се постави на отвор, при чему треба да буде заптивач за воду и ваздух, као и да може да издржи оптерећење од хидростатичког притиска воденог стуба.

Спуштање кесона изводи се тако да ископани земљани материјал не захвати овај затварач и поклопце отвора у таваници кесонске коморе да више не могу да се отворе.

Кесонска комора мора да буде опремљена са најмање две идентичне доводне цеви за ваздух од којих је једна резервна и спремна да у сваком моменту може да функционише као главна.

Главна и резервна доводна цев за ваздух не смеју да буду на истом цевоводу.

Кесон има телефонску (индукторску) везу са дежурним радником на спољној страни система под повећаним притиском.

Дежурни радник има телефонску везу са одговорним радником, који руководи сменом.

За случај квара на телефонској инсталацији у систему под надпритиском, обезбеђује се резервни начин споразумевања са спољним дежурним радником, преко радника у радној куполи.

Кесон има уграђен систем за проветравање, односно одстрањивање нечистог или устајалог ваздуха.

У кесону, ваздушној комори и преткомори поставља се термометар и обезбеђује се одржавање сталне, умерене температуре (282–288 K).

Кесон се за време рада радника обезбеђује са питком водом у количини довољној за све раднике.

У кесону се обезбеђује ручна апотека и најмање један радник у свакој смени, обучен за указивање прве помоћи.

За време рада радника у систему под повећаним ваздушним притиском непрекидно се проверава исправност инсталација и сигурносних уређаја, затим притисак ваздуха и понашање воде испод доњих ивица кесона, као и понашање и положај конструкције кесона, вертикалност и заптивеност цевног пролаза и положај радне куполе.

Члан 144.

Кесонска комора, вертикални цевни пролаз, ваздушна комора и преткомора морају да буду осветљени вештачким светлом.

Осветљеност кесонске и ваздушне коморе не сме да буде испод 120 Лх, а осветљеност вертикалног цевног пролаза и преткоморе не мања од 80 Лх.

На светлећа тела у кесону поставља се заштита од механичких удара и оштећења.

Ако у кесонској комори постоји могућност појаве експлозивних гасова електрична инсталација мора да буде урађена у специјалној („С”) изради.

Инсталација за осветљење мора да буде са сниженим напоном на 24В, а инсталација за погон и електромотори на напон до 42В.

Члан 145.

Компресор за снабдевање кесона ваздухом под притиском, мора да има сигурносни вентил за аутоматско затварање довода ваздуха чим ваздух достигне гранични притисак потребан за одређену фазу рада у кесону (дубину од нивоа воде до доње ивице кесона).

Кад се компримовани ваздух сакупља у сабирном резервоару, на који су прикључене доводне цеви за ваздух, сабирни резервоар мора да има свој сигурносни вентил баждарен на максимални радни притисак у кесону, а на обе доводне цеви за ваздух по један вентил са аутоматским затварањем за случај квара на резервоару или компресору.

Ако је компресор на електро погон, мора да постоји резервни компресор на дизел погон, спреман да се одмах укључи у случају нестанка електричне енергије.

Осим манометара у кесонској комори, ваздушној комори и преткомори и споља се постављају манометри ради контроле ваздушног притиска у систему под надпритиском. Манометри у кесонској комори, ваздушној комори и преткомори морају да буду заштићени од механичких оштећења.

Кесонска комора и преткомора у радној куполи морају да имају уграђену звучну или светлосну сигнализацију.

Члан 146.

Оправке уређаја и инсталација за одржавање ваздушног притиска при којима се ремети притисак у току рада радника у кесону, не смеју се изводити.

Уређаји и инсталациони елементи потребни за несметан рад у кесону морају да имају обезбеђене резервне делове.

За случај квара електричног осветљења, сваки радник у систему са повећаним притиском мора да има ручну батеријску лампу.

Металне лествe у вертикалном цевном пролазу за силажење и пењање радника из кесонске коморе у ваздушну комору морају да буду чврсто везане за металну преграду пролаза, а наставци образа лествi глатки и без оштрих ивица. Лествe се морају чистити од блата и друге прљавштине. Кроз вертикални пролаз мора да буде обешено уже за случај потребе извлачења повређеног радника.

Са стране и кроз наставке цевног пролаза не сме процуравати вода, а гумени заптивачи на местима наставка цеви морају да буду чврсто стегнути.

Члан 147.

Силазак са таванице на дно кесонске коморе и пењање са дна у пролаз обезбеђује се монтажним металним мердевинама, које се лако могу скидати и постављати везивањем за крај лествi у цевном пролазу.

Задржавање радника испод отвора вертикалног пролаза у кесонској комори, забрањено је.

Цевни вертикални пролази у горњем делу чврсто се укрућују да се радна купола не би померала.

Број и положај цевних вертикалних пролаза одређује се документацијом о извођењу кесонских радова у зависности од величине кесона, облика, дубине фундирања и осталих елемената који су од значаја за одређивање пролаза за раднике и вертикалног транспорта материјала, алата и опреме.

Отвор у поду ваздушне коморе за вертикални пролаз осигурава се ивичном заштитом од пада предмета.

Радник – машиниста који ради у близини отвора у ваздушној комори, везује се сигурносним опасачем ради заштите од пада у пролаз.

Члан 148.

Ваздух који се убацује у кесон мора да буде свеж и чист. Атмосферски ваздух температуре изнад 288 К или испод 282 К вештачки се хлади или загрева.

У току рада врше се анализе ради утврђивања штетних и експлозивних гасова у кесонској комори.

Кад се ради у земљиштима са органским материјама, појачава се вентилација и учестаност испитивања састава ваздуха.

За сваког радника у кесонској комори мора да се обезбеди најмање 30,0 мł свежег и чистог ваздуха на час.

Члан 149.

При уласку радника у радну ваздушну комору:

1) кад је надпритисак у ваздушној комори до 1 бара време задржавања радника у преткомори или време изједначавања надпритиска у преткомори и ваздушној комори не сме да буде краће од осам минута;

2) кад је надпритисак у ваздушној комори изнад 1 бара време задржавања радника у преткомори или време изједначавања надпритиска у преткомори и ваздушној комори продужава се за по један минут (после истека 8 минута) за сваку даљу десетину (0,1 бара) надпритиска изнад једног бара.

Притисак се мора повећавати равномерно и постепено у временским интервалима из става 1. овог члана.

При изласку радника из радне ваздушне коморе:

1) кад је надпритисак у ваздушној комори до 1 бара време задржавања радника у преткомори или време изједначавања надпритиска у предкомори и ваздушној комори не сме да буде краће од 10 минута;

2) кад је надпритисак у ваздушној комори изнад 1 бара време задржавања радника у преткомори или време изједначавања надпритиска у преткомори и ваздушној комори продужава се за по 2 мин. (после истека 10 минута) за сваку даљу десетину (0,1 бара) надпритиска изнад једног бара.

Притисак се мора смањивати равномерно и постепено у временским интервалима из става 3. овог члана.

За дубине са притиском већим од 1,9 бара време потребно за изједначавање ваздушног притиска приликом уласка и при

изласку из простора под повећаним ваздушним притиском, дају се у посебној табели, коју обезбеђује предузеће које изводи радове, следећи упутство наведено у овом члану.

Члан 150.

Време одређено за изједначавање притиска ваздуха мора да буде, за сваку фазу рада, јасно означено на табли истакнутој у преткомори.

Имена радника који су ушли у систем под повећаним ваздушним притиском исписују се и истичу на табли испред куполе.

Исти такав списак предаје се евидентичару.

У преткомору не сме ући већи број радника, него што је за њу одређено.

Члан 151.

Радници који раде у повећаном ваздушном притиску не смеју пре поласка на рад преоптерећивати стомак, ни пити алкохолна пића.

У кесону је пушење забрањено.

При изласку из кесона радник се мора утоплити и прећи у загрејану просторију посебно изграђену у близини кесона (карантин) ради одмора од 0,5 до 2 сата, зависно од висине радног натпритиска и одлуке градилишног лекара. У овој просторији пије се топло безалкохолно пиће.

Ако се на раднику примете симптоми тзв. кесонске болести (болови у зглобовима, стомаку или у грудима, свраб коже, вртоглавица, главобоља, повраћање, срчане тегобе, крварење на кожи или из носа и сл.), радник се уводи, односно уноси у декомпресиону комору и ставља под повећани ваздушни притисак до радног притиска који је био у кесонској комори, где остаје до престанка обољења. После тога ваздушни притисак у декомпресионој комори смањује се два или три пута успореније од времена одређеног одредбама члана 149. став 3. овог правилника.

Члан 152.

Уређајима за подешавање ваздушног притиска у систему са повећаним ваздушним притиском могу да рукују искључиво

искусни, обучени радници који су практично упознати са начином руковања кесонским уређајима, као и начином указивања прве помоћи радницима оболелим од кесонске болести.

Члан 153.

На градилишту морају да постоје средства за пружање прве помоћи (боце са кисеоником, пулмотори и друга опрема за вештачко дисање).

Уз просторију из члана 151. став 3. овог правилника поставља се просторија за умивање и прање топлом водом, као и одељење за смештај и сушење влажне одеће и обуће.

Члан 154.

Кесонски радници који су одсуствовали више од два дана са рада под повећаним ваздушним притиском, као и после оздрављења од кесонске болести, морају да се подвргну поновном лекарском прегледу пре него што наставе рад у кесону.

Радници који први пут ступају на рад у кесону после специјалистичког лекарског прегледа пробно се испитују за рад под повишеним ваздушним притиском. Испитивање се обавља у декомпресионој комори у којој се повећање притиска врши опрезно и постепено у временским интервалима од 1 минута за 0,1 бара до радног притиска који је у кесонској комори. Под овим притиском радник треба да остане најмање 1 час, са временом декомпресије двоструко успоренијим него код уласка.

Уколико се при пробном испитивању није појавила кесонска болест или друге сметње, радници из става 2. овог члана остају на раду првог дана половину радног времена, другог и трећег дана по 2/3 радног времена, а тек четвртог дана, уколико се нису појавили симптоми нити обољења, могу провести на раду пуно радно време, чиме је испитивање завршено.

За време пробног испитивања здравствено стање радника утврђује се свакодневним лекарским прегледом.

Члан 155.

Радник у кесону може да ради без прекида највише шест недеља, а изузетно, ако није имао симптоме кесонске болести или

друге сметње, два месеца. После овога користи одмор или ради на отвореном најмање толико времена колико је радио у кесону.

Радник који врши надзор над радом радника под повећаним ваздушним притиском може да ради непрекидно, вршећи надзор у једној дневној смени, најдуже 12 недеља, уколико није имао кесонску болест или друге сметње. После овога не сме да ради под надпритиском најмање 8 недеља непрекидно.

Радник из става 2. овог члана може вршити надзор највише у две смене у току радног дана, али да укупно време проведено под повишеним ваздушним притиском не буде дуже од трајања једне смене у одређеној фази (дубина доње ивице кесона од површине воде).

Члан 156.

Пре уласка радника у систем под повећаним ваздушним притиском кесонска апаратура са целокупном инсталацијом пушта се у пробни рад и прегледа од стране стручне комисије коју својим решењем образује руководилац у предузећу који је одговоран за извођење кесонских радова.

Радови у кесону не могу отпочети док комисија из става 1. овог члана записником не потврди да су припреме извршене у складу са документацијом о кесонским радовима, техничким и прописима о заштити на раду.

Записник се чува на градилишту до завршетка кесонских радова.

Приликом прекида кесонских радова са упуштањем воде у унутрашњост кесона, радови под повећаним ваздушним притиском не могу се наставити док се не поступи у смислу ст. 1. и 2. овог члана.

Записник се чува на градилишту до завршетка кесонских радова.

27. Побијање готових шипова

Члан 157.

Готови шипови побијају се помоћу уређаја за побијање са вођицом за усправљање шипа и кретање мајa (макара) у чијој околини, осим руководиоца побијања и руковаоца уређаја (макаристе) за време рада макаре не смеју да буду други радници.

Помоћни радници су присутни на безбедном одстојању и могу да прићу макари само по наређењу руководиоца побијања.

Пењање уз вођицу макаре ради одвезивања шипа, причвршћавање уз вођицу, наглављивање капе за побијање на горњи крај шипа и друге радове у горњем делу макаре, може да обавља радник везан за вођицу сигурносним опасачем, упознат са опасностима при овим радовима и здравствено способан за рад на висини.

Маљ макаре при раду радника на вођици макаре, мора да буде у приземном положају или ако то није изводљиво, маљ мора да буде осигуран осим кочницом на витлу и механичким осигурачем од изненандног пада.

Поправке макаре и њених делова, као и одржавање у исправном стању може вршити само макариста или други радник под непосредним надзором макаристе, кад се не ради о радницима службе одржавања.

Померање макаре заједно са шипом није дозвољено.

Кад се макара помера маљ се налази у спуштеном положају, уколико није друкчије предвиђено упутством произвођача.

28. Израда прибоја, загата и дијафрагми

Члан 158.

За израду прибоја, загата или дијафрагме израђује се документација о извођењу, са описом и приказом начина израде и мерама заштите на раду, у складу са прописима о заштити на раду, сходно одредбама члана 3. овог правилника.

Руководилац радова на побијању талпи, ради израде прибоја, загата или дијафрагме, руководи радом дизаличара, руковаоца уређаја за побијање и помоћним радницима. Радови се одвијају под његовим сталним надзором.

Алат који се користи за дизање и побијање талпи мора да има доказ о механичким и другим особинама, које треба да има у складу са техничким прописима, прописима о заштити на раду и документацијом о извођењу.

Члан 159.

Дизаличар пре него што подигне талпу даје занак сиреном да се радници уклоне из угрожене зоне.

У зони радова за време подизања, преноса и постављања талпе у зид са убрављењем у браву последње талпе зида („шнирање”) може да остане само руководилац побијања, дизаличар и радник који талпу убрављује.

Да би се следећа талпа поставила у зид, претходно постављени део зида треба да буде подешен по правцу и вертикали, учвршћен и довољно стабилан да на њега могу да се обесе лествe за пењање радника и преносна скела за врх талпе („самар”).

Подигнуту талпу дизалицом убрављује у браву претходне талпе радник који стоји у челичној корпи, обешеној о претходно постављене и учвршћене талпе. Прилаз овој корпи (преносној скели) обезбеђује се лествама обешеним о скелу, које се подижу заједно са скелом.

Убрављивање се врши помоћу ручних кљешта подешених за лако прихватање талпе са стране.

Прихватање руком талпе која виси, забрањено је.

За време постављања и убрављивања талпе уређај за набијање треба да буде на земљи, уколико није друкчије предвиђено документацијом о изради прибоја, загата или дијафрагме.

Пре укључења уређаја радници треба да се повуку из подручја рада уређаја, јер постоји опасност од одлетања завртњева због вибрација уређаја.

Руковалац уређаја дужан је да после побијања и извлачења сваке талпе прегледа уређај и по потреби дотегне завртњеве.

Приликом наглављивања уређаја на горњи крај талпе треба ослободити простор од прикључног прибора и црева да не дође до њиховог механичког оштећења.

У току побијања талпе у тло, односно рада набијача, дизаличар ослобађа добош витла, којим је уређај подигнут и избацује га на празан ход.

Приликом постављања прве талпе, ради наглављивања уређаја за побијање, одвезивања талпе од дизалице и других послова на горњем крају талпе, обезбеђује се раднику сигуран прилаз.

Члан 160.

Радници који раде на пословима израде прибоја, загата и дијафрагми побијањем челичних талпи, морају да буду практично обучени за употребу алата и опреме за ове радове и оспособљени за употребу средстава личне заштите.

Радници који ће радити на убрављивању талпи, везивању и одвезивању талпи и уређаја на дизалицу и са дизалице на висини, могу да обављају ове послове ако имају доказ о здравственој способности за рад на висини.

Руковалац уређаја за побијање и извлачење талпи може да буде радник који има искуства на овим пословима, да је одговарајуће струке (руковаоц грађ. машина, бравар, монтер и сл.) и квалификације.

29. Уређај за монтажу готових бетонских носача

Члан 161.

Уређај за постављање готових бетонских, најчешће преднапрегнутих носача на објекат – „лансирна решетка" (у даљем тексту: уређај), обавља подизање носача са места израде или депоније, врши подужни и попречни превоз и пренос носача и поставља их у пројектовани положај.

Место израде или плац за смештај (депонија) готових бетонских носача поставља се најчешће у продужетку подужне осовине објекта, непосредно иза крајњег стуба.

На месту израде или на депонији готових бетонских носача израђују се стабилни ослонци за уређај, поставља се прописан прилаз на уређај и обезбеђује се несметано кретање и рад уређаја.

На делове објекта (зидови, стубови, греде и сл.) и помоћне конструкције (јармови) на које ће се поставити ослонци уређаја, као и на местима на која се спушта носач, поставља се прописан приступ и израђује се радна платформа довољне површине тако да радници могу да одступе при приближавању уређаја или носача, али и да могу несметано да обаве рад.

У току рада уређаја радницима који не учествују у раду уређаја забрањен је приступ на уређај, затим пролаз испод или изнад уређаја, задржавање у непосредној близини уређаја као и приступ испод, изнад и у близини делова објекта или помоћних конструкција на које су постављени ослонци уређаја.

Уређај не сме да се поставља, користи и демонтира ако у „опасној зони" чија величина и обим зависе од висине објекта и месних услова, није омогућено безбедно одвијање јавног и градилишног саобраћаја.

За време кретања уређаја пењање на уређај и силажење са уређаја, забрањено је.

Кретање радника по горњем појасу решеткастог носача уређаја, ако није обезбеђена прописана радна платформа, забрањено је.

У висини спрега доњег појаса решеткастог носача, по ширини обе спољне стране, дуж конструкције уређаја мора да буде постављен лимени решеткасти под.

Кад се уређај не користи, на прилаз уређају постављају се знаци забране приступа и механичке препреке, а електро-разводни орман и управљачке команде морају да буду искључени из енергетског напајања и орман закључан.

Члан 162.

За електрични погон уређаја обезбеђује се на градилишту резервни генератор, који се може укључити одмах по прекиду напајања из основне мреже.

Електрични разводни орман и управљачке команде за витла смештају се у простор доњег појаса решеткастог носача, у близини витла.

Уређај треба да има обезбеђену електричну звучну сигналну справу довољне чујности да руковалац уређаја може да најави градилишту покретање уређаја или терета.

Електрична инсталација има заштитно уземљење металних делова уређаја, као и металних делова ослонаца уређаја на сваком делу објекта или помоћне конструкције на које су постављени.

Пулт за управљање кретањем уређаја и носача има показиваче брзине кретања.

На траси кретања уређаја поставља се показивач појаве и мерач брзине ветра.

Прихват носача за подизање врши се помоћним прибором (осовине, рамови, пантљике, челична ужад, жабице, куке и сл.), којим се носач прихвата искључиво на местима и на начин одређен техничком документацијом.

Помоћни прибор има доказ о потребној носивости и атест о исправности употребљеног материјала.

Помоћни прибор има уграђене елементе (ушке, куке и сл.) за везивање на дизалицу или витло уређаја којим се поставља на носач пре дизања и уклања по завршеном постављању носача.

Кретање уређаја преко ослонца постављених на објекту или помоћним конструкцијама усмерава се навођењем „санки" уређаја које помоћу ручног помагала врше радници обучени за ове послове.

Уређај не сме да буде покренут док носач не буде подигнут на висину и у положај одређен техничком документацијом.

Сигурносно везивање (анкерисање) уређаја за везне елементе на објекту или помоћној конструкцији изводи се само када уређај мирује.

У току кретања уређаја и кретања носача по уређају, као и за време подизања и спуштања носача радници учесници у раду уређаја дужни су да прате понашање носећег и вучног прибора, као и понашање носеће конструкције уређаја и њених ослонаца и у случају настанка промена да одмах обавесте руководиоца процеса рада са уређајем, који одлучује о даљем раду.

Носач постављен на своје место, пре него што се ослободи од носећег прибора уређаја, обезбеђује се од померања и превртања према детаљу из техничке документације.

Кад се уређај врати на плац по следећи носач, пре поновне операције подизања носача, руководилац процеса рада са уређајем детаљно прегледа уређај и у случају појаве промена или деформација не наставља рад са уређајем, већ обавештава свог руководиоца.

Руководилац процеса рада са уређајем је радник са искуством на овим пословима и пословима организовања и руковођења радним операцијама, одговоран за извршење рада са уређајем у складу са документацијом о уређају, прописима о заштити на раду, техничким прописима и југословенским стандардима са искључивим правом давања наредби и упутстава руковаоцу уређаја и осталим учесницима у раду уређаја, које гласно издаје помоћу електричног ручног мегафона.

Члан 163.

Уређај за подизање, пренос и постављање готових носача на објекат је дизалица која преноси терет у висећем положају и спада у оруђа за рад која је предузеће дужно да, осим одржавања у исправном стању путем редовних прегледа, подвргава и периодичним прегледима и испитивањима, сходно прописима о заштити на раду.

Услов за почетак рада при првој употреби или на новом месту употребе је да је прибављена јавна исправа о исправности уређаја и примењеним мерама заштите на раду, сходно прописима о заштити на раду.

Уређај се не сме користити ако није обезбеђена техничка документација, израђена и контролисана према прописима о контроли техничке документације, којом је доказана за услове градилишта на коме ће радити уређај, стабилност уређаја и његових ослонаца, као и стабилност делова објекта на које ће бити постављени ослонци уређаја и објекта у целини при преносу, превозу и довођењу носача у пројектовани положај.

Корисник уређаја обезбеђује пројекат извођења израђен у складу са техничким прописима, југословенским стандардима и упутством произвођача уређаја у коме је описан и технички приказан (цртежи, скице, шеме и сл.) технолошки процес са свим радним операцијама које ће на том градилишту обављати уређај и које ће се обављати у вези са радом уређаја, као што су монтажа и демонтажа уређаја и опреме, постављање и скидање ослонаца уређаја, монтажа и демонтажа помоћних конструкција и сл.

Пројекат извођења треба да утврди, уколико нису прописима или техничком документацијом прописани, нормативе за коришћење уређаја, као што су правац и максимална брзина ветра при којима је дозвољен рад уређаја, максималне дозвољене брзине кретања празног и оптерећеног уређаја, нагиб трасе кретања уређаја, услови за попречно померање, максималне дозвољене брзине при кретању, подизању и спуштању носача, најнижа и највиша температура ваздуха при којима се може радити са уређајем и други технички нормативи који су значајни за безбедно коришћење уређаја.

Пројекат извођења садржи детаље анкера и ослонаца за носећу конструкцију уређаја, места и начин прихвата и положај носача при дизању, преносу и спуштању носача, детаље и

потребну носивост помоћног прибора за прихват носача, детаље и прорачун стабилности помоћних конструкција, радних платформи и прилаза, затим шеме развода електричне инсталације са заштитним уземљењима, као и приказ механичко – кинематичког система за манипулацију са теретом и за кретање уређаја.

Пројекат извођења има други део који се састоји од описа и техничког приказа мера при извођењу радних операција са уређајем и у вези са њим, које се морају спровести у складу са прописима заштите на раду, техничким прописима и југословенским стандардима који обрађују област заштите на раду, ради безбедног рада радника учесника у раду уређаја, осталих радника и околине.

Пројекат извођења треба да буде оверен печатом предузећа и потписан од одговорних радника предузећа одређених решењем директора.

Пре почетка рада, корисник уређаја образује комисију састављену од стручних радника за преглед документације и извршених припрема за рад уређаја.

Задатак комисије је да утврди да ли постоји сва прописана документација, да ли је урађена у складу са прописима о изради и контроли техничке документације и да ли су припреме изведене у складу са документацијом и упутством произвођача уређаја, као и да утврди исправност изведеног стања уређаја са опремом, ослонаца уређаја, помоћних конструкција, делова објекта на које су постављени ослонци уређаја и других носећих елемената и да утврди да ли су спроведене мере заштите на раду радника који учествују у раду уређаја, осталих радника и околине.

Рад са уређајем може да отпочне кад комисија за преглед документације и извршених припрема изда писану сагласност за почетак рада.

30. Мере заштите при радовима на висини

Члан 164.

За време рада на висини радник мора да се придржава следећег:

1) увек да је везан заштитним опасачем, по могућности изнад своје главе, за место чију сигурност проверава пре него што закорачи на нови ослонац;

2) на нови ослонац закорачује и ослања се тек пошто је проверио његову сигурност;

3) не оптерећује свој нови привремени ослонац додатним оптерећењем (материјал, алат и сл.), ако није сигуран да ослонац може да издржи додатно оптерећење;

4) не користи истовремено са другим радником привремени ослонац;

5) приручни алат и остали прибор неопходан за обављање рада оставља на дохват руку на местима са којих неће да падне или га по потреби веже;

6) не сагиње се до положаја лабилне равнотеже тела или лабилне равнотеже тела са предметом који држи у рукама или носи на себи;

7) превезивање прихватног конопца заштитног опасача са једног места на друго обавља у положају у коме је чврсто ослоњен на проверене и сугурне ослонце или, уколико има други прихватни конопац, кад је везан њиме за сигуран ослонац;

8) не искорачује изнад празног простора и не чини нагле покрете;

9) кад се монтажни елеменат приближава, стално га прати погледом и уклања се са његове евентуалне продужне путање;

10) ако није могуће извести радну операцију на начин или по редоследу који је прописан пројектом монтаже или по договору са руководиоцем монтаже, радник не наставља рад, већ заузевши сигуран положај чека и прима нова упутства од одговорног радника по којима наставља даљи рад.

Члан 165.

Радник не сме да отпочне рад, нити да ради на висини ако је уморан, неиспаван, психички растројен, под дејством лекова, седативних средстава, алкохола или других опојних средстава.

Члан 166.

У делу круга градилишта у коме се врши монтажа елемената престају друге активности и спречава се кретање моторних возила или пловила све док се елеменат не постави на место по пројекту монтаже, учврсти и радници не напусте места рада и кретања на висини.

Обезбеђење подручја у коме може доћи до пада предмета врши се у складу са одредбама члана 96. став 1. тач. 3) и 4) овог правилника.

По завршеном постављању монтажног елемента на место одређено пројектом монтаже, елеменат мора да се обезбеди од померања или превртања, у складу са детаљима из пројекта монтаже.

Кад се монтажни радови изводе изнад воде, за време рада радника поставља се низводно од места рада спасилачки чамац са спасиоцем обученим за спасавање дављеника и указивање прве помоћи.

Спасилачки чамац треба да буде снабдевен опремом за спасавање дављеника и опремом за указивање прве помоћи.

31. Тунелски радови

Члан 167.

Тунелским радовима, у смислу овог правилника, сматрају се радови у подземном засведеном простору, као што су радови у тунелима, колекторима, доводним и одводним цевима у хидротехничким објектима, ревизионим или инјекционим галеријама и други подземни радови.

Тунелски радови изводе се на основу пројекта о грађењу тунела, који обезбеђује извођач.

Мере заштите на раду спроводе се у складу са техничким и прописима о заштити на раду, при грађењу тунела, прописима о техничким мерама и заштити на раду при рударским подземним радовима, пројектом о грађењу тунела и овим правилником.

Пројекат о грађењу тунела, поред осталог мора, да садржи:

1) опис редоследа радова и радних операција у свакој фази рада;

2) опис организације извођења радова;

3) технички опис фаза грађења и технички опис радних операција;

4) опис и приказ мера заштите на раду приликом извођења радова.

Члан 168.

Дрвена грађа која се употребљава у тунелима за заштиту од обрушавања (подграда са оплатом) мора да буде од здравог дрвета, без механичких оштећења.

За подграду се, по правилу, употребљава обло или тесано дрво четинара.

Димензије и распоред елеманта подграде са оплатом, редослед постављања, начин међусобног повезивања и други детаљи неопходни за извођење подграде и оплате треба да буду приказани у пројекту о грађењу тунела.

Чист отвор пролаза за раднике не сме да буде мањи од 160 цм за висину и 60 цм за ширину.

Члан 169.

Типски челични монтажни носачи (ременате) заштитних конструкција од обрушавања, постављају се на међусобним растојањима у зависности од врсте земљаног материјала у коме се гради тунел, могућег брдског притиска и врсте оплате и начина њеног постављања.

Пројекат о грађењу тунела мора јасно да пропише растојања, конструкцију ремената, међусобне везе, врсту и начин постављања оплате за земљане материјале на које се наиђе при избијању тунела.

Детаљ постављања заштите од обрушавања са мерама заштите на раду на делу од ивице завршене подграде или завршене тунелске цеви до чела ископа (незаштићена зона), мора да буде посебно разрађен у пројекту о грађењу тунела.

Члан 170.

Заштита од обрушавања у тунелу мора да се поставља упоредо са ископом.

Незаштићена зона може да се оставља само у стенама које су компактне и немају лабилне комаде подложне паду.

Пре него што радници започну радове у зони у којој није постављена заштита од обрушавања, мора да се изврши провера откопаних површина, ради утврђивања и евентуалног уклањања лабилних комада на начин и са помагалима како је предвиђено у пројекту грађења тунела.

Радници који проверавају да ли на откопаној површини има лабилних комада, приликом испитивања стоје у безбедној зони која је претходно проверена, а проверу врше помоћу штапова довољне дужине која им омогућује да су на сигурном одстојању од дела који се испитује.

Члан 171.

Кад се копање тунела врши ископном машином, дужина незаштићене зоне од обрушавања не сме прелазити дужину крака машине.

Члан 172.

За употребу експлозива у тунелима израђује се посебан пројекат о мерама заштите на раду.

Пројекат о мерама заштите на раду при употреби експлозива израђује се у складу са прописима о руковању експлозивним средствима и минирању у рударству и на основу одредаба овог правилника.

Употреба експлозива дозвољена је кад се спроведу мере заштите на раду утврђене пројектом.

За време непогоде радови на минирању са електричним паљењем морају да се обуставе.

Члан 173.

Електрична инсталација у тунелу изводи се са кабловима чија је изолација ојачана због заштите од механичких оштећења.

Електрични водови дуж тунелске цеви, која се користи за смештај водова, подижу се од подлоге по којој се крећу радници на висину најмање:

1) 2,50 м на делу у коме радови нису довршени;

2) 3,50 м на делу у коме су радови довршени.

Електрични водови у тунелској цеви у којој се користи електрична или друга вуча, постављају се дуж тунела на висину одређену пројектом о грађењу тунела, у зависности од врсте вуче, нивелете, габарита кола и других саобраћајно-манипулативних елемената, тако да не дође до механичког додира при евентуалном искакању композиције и скретању возила.

У подручју чела ископа, на удаљености најмање 15,00 м од чела, ако пројектом о грађењу тунела није друкчије предвиђено и

у зони других места рада, морају да се предузму посебне мере против удара електричне струје, као што су снижење напона, галванско раздвајање и друге мере у складу са прописима о заштити на раду од опасног дејства електричне струје.

Члан 174.

Кад се у тунелу појављује вода, електрична инсталација израђује се у степену механичке заштите (од прскајуће воде, од млаза воде, потопљен у води и сл.), утврђеним пројектом о грађењу тунела.

Члан 175.

Осветљеност пролаза и места рада у тунелу утврђује се и изводи у складу са пројектом о грађењу тунела.

Расветна тела у тунелу прикључују се на електричну мрежу са сопственим извором енергије, како би у случају нестанка електричне енергије у спољној мрежи, била обезбеђена осветљеност комуникационог простора.

Употреба карбитских лампи за осветљавање тунела, забрањена је.

Члан 176.

Ако постоје могућности појаве, у смислу прописа којима се уређује заштита на раду, опасних материја у тунелу се врше сталне провере састава ваздуха.

Састав ваздуха у тунелу мора у свему одговарати југословенским стандардима и другим прописима о допуштеној максималној концентрацији опасних материја у атмосфери радних просторија.

Рокове, обим, садржину и начин испитивања састава ваздуха утврђује предузеће које изводи радове и одређује раднике одговорне за обављање провере, као и раднике одговорне за предузимање посебних мера заштите на раду у случају присуства опасних материја.

Извођење радова на изградњи тунела из става 1. овог члана забрањено је, док се на градилишту не спроведу мере из става 3. овог члана.

Члан 177.

Чело ископа и друга радна места у тунелу проветравају се вештачком вентилацијом ако при раду у тунелу настају гасови, прашина, кварцни песак и друге материје штетне по здравље радника, а у количинама изнад максимално дозвољених концентрација према прописима о заштити на раду и југословенским стандардима.

Количине штетних материја на радним местима утврђују се мерењима и доводе се на величине испод граница максимално дозвољених концентрација.

Вентилациона инсталација поставља се према пројекту о грађењу тунела, тако да вентилационе цеви не ометају извођење радова у тунелу, нити да буду изложене механичким оштећењима.

Вентилациона инсталација редовно се прегледа и одржава у исправном стању.

Члан 178.

Подземна вода која притиче у тунел мора да се одводи из тунела тако да места рада, стазе за кретање радника, колосек или коловоз не смеју да буду под водом.

Хоризонтални и пролази са малим падом одводњавају се јарковима или каналима, по потреби пумпама, који својим положајем и дубином не смеју да угрозе безбедност радника при кретању.

Пролази већих подужних нагиба одводњавају се цевима.

Јаркови, канали са пумпним местима и цеви за одводњавање морају се редовно чистити и одржавати у исправном стању.

Одводњавање тунела спроводи се тако да не подрива ослонце заштитне конструкције, не подлокава зидове тунела или облогу тунела, не испира стене у поткопу и не оштећује уређаје и помоћне саобраћајнице.

Члан 179.

Подземну воду која притиче у јаму не треба затварати на месту продора, већ је каптирати и цевима или каналима одвести из тунела.

Затварање места продора воде може се извести само кад је изграђен пројекат који треба да обухвати све мере које морају да

се предузму да заптивање продора не проузрокује опасне или штетне последице по раднике у тунелу.

Члан 180.

Превоз ископаног материјала обавља се не препуњавајући вагонете или возила.

Средствима намењеним за превоз материјала не смеју се превозити радници.

Ускакање и искакање у и из средстава превоза, док су у покрету, забрањено је.

Коловоз или колосек код моторног превоза материјала у тунелу, морају непрекидно да се прегледају и одржавају у исправном стању.

Члан 181.

Кад се превоз у тунелу обавља локомотивском вучом, забрањено је гурање, односно потискивање воза.

Потискивање воза локомотивом може се вршити само кад се вагонети размештају при маневрисању.

Изузетно, потискивање воза локомотивом може се дозволити на краћим растојањима, али тада од стране извођача радова морају да буду утврђени услови под којима се овај превоз обавља и спроведене мере за спречавање незгода.

Вагонети на које су натоварени дугачки предмети не смеју се копчати за локомотиву.

Пругама којима саобраћају локомотиве не сме се истовремено вршити превоз другим превозним средствима.

Крајеви композиције морају да буду осветљени црвеним светиљкама на оба горња рогља.

Члан 182.

Превоз у тунелу помоћу моторне вуче изводи се на основу пројекта о грађењу тунела који утврђује услове за обављање и одржавање превоза.

Поред осталог, пројекат мора да пропише брзину вожње, највеће дозвољено оптерећење, начин превоза радника, сигналне знаке, најмање дозвољено растојање габарита воза до елемената заштитне конструкције, највећи подужни пад или успон подлоге и друге експлоатационе нормативе значајне за сигурност превоза.

32. Минерски радови

Члан 183.

Минерски радови у грађевинарству изводе се уз спровођење мера заштите на раду утврђених прописима о манипулацији и употреби експлозива и експлозивних средстава, прописима о заштитним мерама при руковању експлозивом и лагумању у рудницима, прописима о превозу опасних материја, затим уз примену мера утврђених овим правилником и документацијом о припреми експлозива на градилишту коју, у складу са упутством произвођача, обезбеђује извођач радова.

Документација о примени експлозива на градилишту са мерама заштите на раду приликом примене експлозива на градилишту треба да утврди:

1) начин транспорта кроз градилиште, истовар, складиштење, утовар или преузимање ради превоза, преноса са места употребе, допрему до места употребе, одлагање на месту употребе, са мерама заштите на раду и мерама заштите околине при свакој наведеној радној операцији;

2) начин употребе и мере заштите на раду радника који рукују са експлозивом и мере заштите околине;

3) поступак после извршеног отпуцавања са мерама заштите на раду радника који непосредно учествују и мерама заштите околине.

Члан 184.

Начин употребе експлозива на градилишту и мере заштите на раду при употреби експлозива у документацији о примени експлозива треба да се обухвате кроз следеће радне операције:

1) припреме за бушење рупа (израда прилаза, радних платформи, скела, постављање и учвршћивање опреме за бушење и сл.);

2) бушење рупа (употреба опреме, премештање опреме и сл.);

3) пуњење рупа експлозивом и повезивање експлозивних пуњења;

4) обезбеђивање радника и околине од летећих комада и од потреса услед експлозије;

5) активирање експлозивног пуњења;

6) контроле после извршеног отпуцавања.

Члан 185.

Употреба експлозива на градилишту, док нису спроведене мере према документацији израђеној у складу са одредбама члана 184. овог правилника, забрањена је.

33. Рад са грађевинском механизацијом

Члан 186.

Да би се оруђа и уређаји правилно користили, извођач радова мора да обезбеди:

1) приступни пут месту рада уређаја, тако да чврстоћа коловоза, елементи пута, габарит, удаљеност пута од ивице или ножице косине или ископа, затим мимоилазнице, прелази преко сметњи и други експлоатациони елементи, обезбеђују сигурно кретање уређаја и транспортних средстава;

2) маневарски простор уређаја на месту рада ослобођен од надземних, подземних и приземних сметњи;

3) у радном положају равност и тврдоћу подлоге, потребну површину ослањања и остале услове из упутства произвођача;

4) радни положај или радну стазу уређаја тако да уређај при кретању и раду потресима или сопственом тежином не изазове поремећаје тла, деформације заштитних конструкција или суседних објеката;

5) затварање или обезбеђивање пролаза за раднике кроз маневарски простор уређаја.

Члан 187.

Кад пролаз не може да се затвори, рад уређаја се зауставља док радници не прођу или се радници заустављају на безбедној удаљености док уређај не заврши радну операцију.

Ако не може да се избегне стално кретање радника кроз подручје дејства уређаја, постављају се заштитни привремени објекти, као што су заштитне платформе, надстрешнице, заштитни зидови, галерије, пасареле или подземни пролази испод зоне дејства деловања уређаја.

Уређај се, по правилу, поставља тако да се у његовом маневарском простору, а код дизалица и у манипулационом

простору, не налазе места рада и кретања радника, као ни објекти са радним и помоћним просторијама.

Члан 188.

Кретањем уређаја при обављању радних операција не сме да буде угрожена безбедност радника који опслужују уређај или раде у близини његовог маневарског простора.

Кад више уређаја раде истовремено на стешњеном простору, рад радника обавља се под сталним, непосредним надзором стручног радника који звучним сигналом упозорава раднике.

Сваки самоходни уређај мора да буде опремљен звучним и светлосним сигналом за упозоравање радника. Звучни сигнал се употребљава само кад је то неопходно, да се не повећава постојећа бука.

Члан 189.

Преко кабине руковаоца или преко радника који опслужују уређај или раде у непосредној близини уређаја не сме се обављати утовар, истовар или пренос терета.

Пењање или задржавање радника на уређају док је овај у покрету, забрањено је.

Чишћење, поправка или било какав додир уређаја није дозвољен док се уређај не заустави и обезбеди од изненадног укључења.

Члан 190.

У близини објекта треба користити уређаје се најмањим вибрацијама. Пре употребе уређаја са вибрацијама суседне објекте треба прегледати и оценити, а по потреби и испитати њихову осетљивост на вибрације.

Члан 191.

Уређај који обавља радне операције и при кретању уназад, осим сигнала из члана 188. став 3. овог правилника, опрема се и са огледалима са стране и у управљачкој кабини са могућношћу осматрања из управљачке кабине дела путање иза задњих точкова и прегледности простора иза задњег дела уређаја.

Делови самоходних грађевинских машина (багери, булдожери, ваљци, утоваривачи, дампери и сл.) треба да буду лако заменљиви, а њихова замена не сме да буде скопчана са опасностима од повређивања.

Рамови покретних делова машина (раоник, корпа утоваривача, предња и задња страна виброваљка и сл.) боје се жутом бојом или црно -белим тракама под углом од 45ş према хоризонтали, ради визуелног упозорења радницима.

Члан 192.

Радна места код грађевинских машина и уређаја, на којима се захтева непрекидна присутност и концентрисана пажња, као што су управљачка или руковалачка радна места, кад су постављена на отвореном простору, морају да буду заштићена од утицаја временских непогода (киша, снег, мраз, ветар и сл.).

Прилаз управљачком месту уређаја и прилаз месту на уређају на коме се обавља преглед или поправка обезбеђује се тако да радник може несметано и сигурно да обави пењање и силазак.

Руковалац оруђа или уређаја на погон мотором са унутрашњим сагоревањем и радници који га опслужују заштићују се од штетног дејства издувних гасова.

Члан 193.

Уређај се може употребити за обављање само оних радних операција за које је намењен.

Члан 194.

Ручни, механизовани и алат који се користи у грађевинарству (лопата, будак, тестера, сврдло, чекић, длето, секира, пнеуматски чекић, бензинска тестера, електрична бушилица, брусилица и др.), у погледу материјала, облика и димензија мора да одговара југословенским стандардима.

Коришћење и одржавање алата на механизовани погон дозвољено је искључиво у складу са упутством произвођача.

Употреба неисправног и оштећеног алата, забрањена је.

34. Дизалице и пренос материјала и опреме

Члан 195.

На градилишту на коме се за дизање и пренос терета користе дизалице са кукама и другим захватним направама које висе на челичном ужету дизалице, обезбеђују се у маневарском и манипулативном простору дизалице следеће мере:

1) угрожено подручје се ограђује и постављају упозорења са забраном проласка;

2) код радних операција дизања и преноса терета у трајању неколико часова, угрожено подручје се означава видним ознакама, најчешће тракама разапетим између стубова висине 1,0 м и постављају радници који упозоравају и спречавају приступ у угрожено подручје, све док се радна операција не заврши;

3) код краткотрајних дизања и преноса терета поступа се сходно одредби члана 187. став 1. овог правилника;

4) ако на градилишту наступи случај из члана 187. став 2. овог правилника, заштитне надстрешнице од пада терета са висине израђују се на основу пројекта, којим мора да буде доказано да ће терет, у случају пада, да буде заустављен на конструкцији надстрешнице и да се неће расути по околини.

Члан 196.

На градилишту на коме постоји дизалица са уграђеним вођицама (теретни грађевински лифт), простор око дизалице било да је у окну испод терена или између стубова изнад терена, мора да буде са свих страна ограђен пуном оградом и то по висини, ако платформа дизалице није затворена или нема заштитну ограду по ивицама платформе.

Ако је платформа дизалице из става 1. овог члана затворена или је под платформе ограђен, пуна ограда око окна (шахта) или кавеза дизалице не мора бити изведена по целој висини лифта, него само на спратовима, до висине 2,0 м од пода.

Кад се за ограду окна употребљава метална мрежа, окца мреже не смеју бити већа од 20х20 цм.

На градилишту на коме се користи дизалица са вођицом на сопственом монтажном стубу (скип-дизалица), место утовара и истовара терета обезбеђује се заштитном оградом, а радник који прихвата корпу дизалице и ради поред ивице отвора у заштитној

огради, мора да буде везан заштитним опасачем преко сигурносног ужета за сигуран ослонац.

Приступ у угрожени простор стубне дизалице имају само радници који раде на утовару и истовару материјала, али само када је теретна платформа на терену, односно није изнад њихових глава.

Члан 197.

Постављање, руковање, одржавање, демонтажа и преношење на друго место рада врши се у складу са упутством које обезбеђује извођач радова.

Упутство из става 1. овог члана, којим се утврђују и мере заштите на раду при свакој радној операцији, израђује се у складу са упутством произвођача дизалице.

Члан 198.

Помоћна носећа средства за дизање терета (челична ужад, ланци, карике, куке и сл.) и захватна носећа средства, која се користе на дизалицама или самостално, у погледу заштитних мера морају да одговарају прописима о дизалицама и југословенским стандардима.

Члан 199.

Захватне направе и друга средства за преношење сипког и сличног материјала, својом конструкцијом и обликом морају да одговарају врсти материјала који се у њима преноси, а испадање материјала из ових направа за време преношења спречава се заштитним поклопцем или на други погодан начин.

Захватне направе у облику суда могу се пунити само до висине означене испод горње ивице суда.

На судовима захватних направа видно се означава њихова сопствена тежина, запремина и висина пуњења.

Члан 200.

Простор испод висеће грађевинске котураче или носеће куке дизалице, ограђује се и на ограду поставља упозрење на опасност.

Испод и око витла поставља се заштитна ограда ради заштите од ударца ужета у случају његовог прекида.

Члан 201.

Носачи конзолне дизалице, њихова веза са објектом и дизалицом, израђују се и постављају тако да могу са сигурношћу преузети најнеповољније радно оптерећење конзолне дизалице.

Носачи и детаљи веза из става 1. овог члана изводе се према пројекту кога обезбеђује извођач, а који садржи прорачун стабилности, цртеже за извођење, редослед и опис монтаже и демонтаже.

Члан 202.

Радно место радника који прима материјал са конзолне дизалице мора да буде ограђено чврстом оградом, а радник везан сигурносним ужетом за заштитни појас и сигуран ослонац, ради заштите од пада.

Нагињање преко ивице радне платформе, забрањено је.

Привлачење висећег терета обавља се помоћу шипке са куком, чији други крај држи радник у руци.

Члан 203.

Приликом дизања дугачких предмета конзолном дизалицом (греде, даске, шипке и сл.) радници који примају и скидају терет не смеју уклањати заштитну ограду, уколико нису обезбеђени заштитним појасом од пада у околни простор.

Приликом дизања терета из става 1. овог члана, по целој висини грађевинског објекта уклањају се истурени делови или се постављају заштитне даске које спречавају запињање терета.

Члан 204.

Осветљеност градилишта при ноћном раду на преносу или претовару терета треба да буде најмање 120 Lx, а на местима рада са дизалицом (везивање, одвезивање терета) најмање 250 Lx.

Врх стуба или крај крака стубне дизалице, мора да има црвено сигнално светло, ако је дизалица виша од 20,0 м или ако то захтевају месне прилике (близина аеродрома и сл.).

Члан 205.

Отвори за прилаз товарној платформи грађевинске теретне дизалице, који се по спратовима остављају за утовар и истовар

материјала и опреме, имају врата или чврсте покретне ограде које се после завршеног утовара или истовара затварају.

Члан 206.

Свака дизалица са кавезом или платформом мора да има аутоматски уређај за кочење у случају прекида ужета, као и направу за аутоматско спречавање дизања платформе изнад дозвољене висине.

За споразумевање између руковаоца дизалице и радника који врше утовар и истовар материјала, дизалице смештене у окну имају електричну сигнализацију.

Члан 207.

Теретна платформа дизалице треба да има посебан сигурносни уређај за причвршћивање за платформу колица, јапанера и других средстава за превожење матријала, ради спречавања померања по платформи у току дизања.

Члан 208.

Механизоване транспортне траке за преношење сипког материјала имају уређај за аутоматско заустављање рада траке при прекиду електричне енергије.

Механизоване транспортне траке поред којих се не може избећи кретање радника, затим траке поред којих се обављају ручни претоварни радови, имају на покретним деловима механичку заштиту за спречавање приступа делова тела, одеће, обуће и ручног алата радника у опасну зону.

Траке у систему које се не догледају са командног места, опремају се са сигурносним ужетом за механичко искључење погона у случају хитне потребе.

Додир траке и њених покретних делова руком или другим делом тела радника док је трака у покрету, забрањен је.

35. Превоз материјала и опреме

Члан 209.

Превоз грађевинског материјала железничким средствима може да се обавља на градилишту, само ако су железнички колосек, постројења, сигнализација и мере безбедности изведене на основу документације коју обезбеђује извођач радова.

Документација о железничком превозу кроз градилиште треба да садржи све елементе за извођење, затим упутства и техничке услове за коришћење и одржавање мера о безбедности саобраћаја, у складу са прописима о железничком саобраћају и мере заштите у складу са прописима о заштити на раду на железницама.

Члан 210.

Колосек за шинска возила за превожење грађевинског материјала по градилишту, полаже се на тло које је претходно нивелисано и набијено у складу са техничким прописима о грађењу колосека за ову врсту превоза.

Димензије прагова и њихов размак, као и профил шина колосека изводе се тако да одговарају максималном оптерећењу вагонета за превожење материјала.

Шине колосека морају да буду прописно причвршћене за прагове.

Уздужни нагиб грађевинског колосека не треба да прелази 20‰.

Слободно хоризонтално растојање габарита вагонета са теретом до објекта, сложаја грађе, разних уређаја, не сме да буде мање од 70 цм.

Члан 211.

Окретница за вагонете има осигурач за спречавање нежељеног обртања плоче окретнице.

На крајевима грађевинског колосека поставља се чврст браник (праг причвршћен попреко на шине или браник постављен на обе шине).

Члан 212.

Вагонети са преклопном корпом имају осигурач који спречава претурање корпе за време вожње.

Преклопни механизам на вагонету подешава се тако да се вагонет при истовару материјала не може да претури или да спадне са колосека.

Квачила за спајање вагонета треба да буду лака за руковање и да имају осигураче за спречавање испадања.

Вагонети на колосецима са уздужним нагибом већим од 10‰ имају уграђене кочнице.

Члан 213.

Међусобно одстојање вагонета који се покрећу гурањем људском снагом, при брзини нормалног хода радника који гура вагонет по водоравном колосеку не сме да буде мање од 10,0 м

Вагонет заустављен на колосеку подметањем зауставних папуча, осигурава се од неочекиваног покретања.

Вуча вагонета људском снагом, забрањена је.

Вожња радника на вагонетима за превоз материјала, забрањена је.

Члан 214.

Колосек подешен за покретање вагонета људском снагом поставља се на насуту и поравнату стазу у нивоу прагова између колосека.

Члан 215.

Колосеци и средства за спуштање (свозница) или дизање (успињача) материјала постављају се, употребљавају и демонтирају уз примену прописа о заштитним мерама на површинским откопима угља, металних и неметалних сировина, као и прописа о превозу у косим подземним просторијама.

Члан 216.

Посебна возила за превожење (демпер) или утовар грађевинског материјала (утоваривач), смеју се употребљавати само за сврхе за које су конструисана и израђена.

Руковање овим средствима може да буде поверено само возачима, стручним и оспособљеним за безбедно руковање.

Члан 217.

Превожење, утовар и истовар грађевинског материјала моторним средствима на градилишту обавља се уз примену мера заштите на раду утврђених прописима о заштити на раду при одржавању моторних возила и превозу моторним возилима и прописима о заштити на раду при утовару терета у теретна возила и истовару терета из таквих возила.

36. Привремена електрична инсталација

Члан 218.

Градилишне (привремене) електричне инсталације, инсталациони прибор, уређаји, опрема и постројења постављају се према техничкој документацији и приказу, а по потреби и опису мера заштите радника од опасног дејства електричне струје.

Техничка документација са мерама заштите на раду за електричне инсталације ниског напона на градилишту за објекат који се гради, дограђује, поправља, преправља или руши, као и за његове делове, израђује се на основу прописа и стандарда за привремене електричне инсталације чији су захтеви строжији, док се за радне и остале просторије градилишта (канцеларије, гардеробе, ресторани, спаваонице, тоалети, купатила и друге радне и помоћне просторије) израђује на основу прописа и стандарда са општим захтевима.

Радне и помоћне просторије, као и радни простори, при пројектовању и постављању привремених електричних инсталација за осветљење и погон у кругу градилишта, класификују се према спољашњим утицајима, у складу са југословенским стандардима.

Заштитне мере од опасног дејства електричне струје код електричних инсталација и инсталационог прибора обезбеђују се уградњом материјала и опреме у складу са стандардима који утврђују начин заштите за простор градилишта класификован према спољашњим утицајима који делују на том градилишту (присуство воде, надморска висина, температура околине, одсуство страних чврстих тела, корозивних или прљајућих материја, начин употребе и сл.).

Документацију из става 1. овог члана обезбеђује извођач радова и чува на градилишту.

Члан 219.

Електричне инсталације на градилишту могу постављати, поправљати, одржавати и уклањати само стручни радници, упознати са опасностима које се могу појавити при тим радовима и оспособљени за примену мера заштите на раду којима се те опасности отклањају.

Члан 220.

Расклопни блок (разводни орман, разводна табла, командни пулт и сл). састоји се од затворене кутије најчешће од лима, која има задњу монтажну плочу а спреда врата, која покривају целу предњу страну и отварају се у поље.

Расклопни блок поставља се на приступачном месту на стабилан носач тако да средина радног дела кутије буде на висини 1,50 – 1,80 м од површине на којој стоји радник.

Ако је расклопни блок постављен на носач од метала, носач се мора повезати са заштитним проводником или проводником за изједначење потенцијала.

Постављање расклопног блока по терену градилишта, на радни патос скеле и на бетонску плочу по којој се крећу радници, забрањено је.

Расклопни блок мора да буде постављен изван подручја могућих механичких оштећења (манипулативни простор дизалице, градилишна саобраћајница, пролаз радника и сл.) и мора да буде заштићен од атмосферских падавина, хемијских и топлотних утицаја, влаге, масноће, прашине и друге прљавштине.

Расклопни блок се поставља у тачки напајања електричне инсталације из извора електричне енергије, по правилу у средишту употребе на једнакој удаљености од разних потрошача. Уколико се градилиште напаја из више извора, у тачки напајања сваке инсталације поставља се расклопни блок у коме морају да буду обезбеђени главна управљачка апаратура и главни уређај за заштиту.

Уређаји за растављање и заштиту напојних и разводних струјних кола могу да буду у главном расклопном блоку или у одвојеним разводним расклопним блоковима који се напајају из главног, али не могу да буду изван расклопног блока.

Уређај за растављање напајања мора да има обезбеђење искљученог положаја, бравом или смештајем у кућиште које се може закључати.

Сваки разводни расклопни блок за напајање електричних потрошача мора да буде опремљен уређајем за заштиту од прекомерних струја, уређајем за заштиту од индиректног додира и прикључницама.

Прикључнице морају да буду постављене у унутрашњости расклопног блока или на спољној страни зидова расклопног блока или ормана.

Члан 221.

Улази (врата, капије) заштитних ограда око електричних уређаја морају да се закључавају.

Кућишта електропроводљивих делова морају да буду изведена тако да њихово скидање, односно откривање може да се изврши само употребом кључа или другог одговарајућег алата.

Расклопни блокови морају да буду опремљени направама за закључавање.

Чување и употреба кључева може да буде поверена искључиво радницима који испуњавају услове из члана 219. овог правилника.

Члан 222.

Прикључивање на електричну мрежу електромотора, електрифицираног алата, уређаја, електричног осветљења и других електричних пријемника може да се врши само помоћу направа предвиђених за ове намене.

Електрична инсталација на градилишту треба да буде тако изведена да се са једног места могу да искључују сви проводници под напоном оних потрошача код којих може доћи до потребе за хитним искључењем.

Уређаји за искључивање, уз мере за спречавање нежељеног укључења, постављају се на електричне инсталације за кранове, лифтове, транспортне траке и друге уређаје при чијем одржавању може да дође до повређивања радника.

Прикључивање електричних пријемника на електричну мрежу увијањем крајева проводника или на други непрописан начин забрањено је.

Настављање електричних проводника дозвољено је само помоћу продужне кутије од материјала са отпорношћу на механичка оштећења, постављеном са утичним делом према извору напајања и утикачем (виљушком) на страни потрошача.

Електрична инсталација се поставља тако да не буде механичких напрезања на спојевима проводника, осим ако нису посебно израђени за ту сврху.

Члан 223.

Каблови за напајање електричном енегијом не могу се постављати у пролазима, на пешачким стазама, односно на местима на којима може доћи до механичких оштећења.

На местима на којима се не може избећи постављање у подручје могућих механичких оштећења, за каблове и инсталациони прибор чија је изолација изабрана према спољним утицајима у складу са класификацијом југословенских стандарда, изводи се посебна заштита од механичких оштећења и додира са конструкцијом постројења или заштита постављањем ван дохвата руку радника или домашаја оруђа, уређаја или транспортног средства које би могло да изазове оштећење.

Привремене електричне инсталације на отвореном простору градилишта изводе се употребом изолованих одговарајућих проводника који се учвршћују на стабилним стубовима тако да се најнижа тачка проводника налази на висини од највише тачке подлоге за најмање:

1) 2,5 м над радним местом;

2) 3,5 м над пешачким пролазом;

3) 6,0 м над колским пролазом.

Изузетно, над радним местом изоловани проводник може да се постави и на мањој висини од 2,5 м, ако је смештен у цев или челични профил довољне механичке чврстоће, тако да не може да дође до оштећења изолације кабла.

На висини испод 2,5 м могу се постављати светиљке општег осветљења напона 220 В са механичком заштитом светиљке и изолацијом која искључје могућност додира радника са њеним проводљивим деловима, а уколико се ово не може да обезбеди, светиљке општег осветљења (нису преносне) прикључују се на снижени напон до 42 В.

Члан 224.

Грађевинска опрема, машине и уређаји на електрични погон у градилишним радионицама и на производним плацевима смештене у затвореном и покривеном простору изван кога се не користе, заштићују се од механичких и топлотних оштећења, додира са агресивним материјама (киселине, базе и друга хемијска једињења), прашине и нечистоће, а поготову влаге или друге проводне средине.

На опреми, машинама и уређајима на електрични погон смештеним и обезбеђеним у складу са ставом 1. овог члана, примењују се мере заштите у складу са упутством произвођача, прописима о заштити на раду од опасног дејства електричне струје, техничким прописима и југословенским стандардима о електричној опреми индустриских машина.

Електрична опрема и уређаји који се премештају по деловима градилишта на којима се не могу обезбедити услови из става 1. овог члана, већ су присутне влажна и друга проводна средина, могућност механичких оштећења и други отежани услови за употребу, електрична опрема и уређаји морају да имају степен заштите најмање IP 44 према југословенским стандардима, осим електричне опреме која се користи у тунелима, бунарима, јамама, рововима и другим местима рада на којима је присутна вода, кад се примењује степен заштите најмање IP 55.

Члан 225.

Електрични ручни алат не сме да се користи у грађевинарству, ако није израђен у складу са прописима о заштити на раду и југословенским стандардима за преносне алате са електромоторима.

Преносни ручни алат и оруђа на електрични погон која се при употреби држе у руци (у даљем тексту: преносни алат) могу се користити на отвореном простору само ако су класе II или III по класификацији извршеној по југословенском стандарду.

На нарочито неповољним местима рада (велика проводљивост пода и средине) преносни алат мора се прикључити на напон до 50 V или на напон 220 V преко трансформатора за раздвајање.

Трансформатор за снижени напон 220/50 V, као и трансформатор за раздвајање 220/220V мора да буде класе II.

Функцију заштите од удара електричне струје галванским раздвајањем имају и претварачи учестаности.

Трансформатори за раздвајање и претварачи учестаности, као и трансформатори за снижење напона постављају се на заштићена и сува места.

Члан 226.

Кабл преносног алата заштићује се од механичких и других оштећења, а преносни алат треба увек да има исправну уводницу на месту уласка кабла у кућиште преносног алата.

За време рада са преносним алатом није дозвољено натезање и ломљење прикључних каблова, нити њихово укрштање са челичним ужадима, кабловима за заваривање са цревима и цевоводима за довод гасова код апарата за гасно резање и другим материјалима који могу да оштете прикључне каблове.

Члан 227.

Укључивање и искључивање преносног алата из прикључнице врши се само при искљученом положају прекидача на алату.

Преносни алат искључује се из електричне инсталације, при сваком удаљавању са места рада или престанку рада, односно дужем прекиду рада.

Додавање алата на електрични погон другом раднику, док је алат у погону, забрањено је.

Алат на електрични погон, кад није у употреби, чува се у просторијама у којима нема влаге.

Радник који издаје преносни алат на електрични погон претходно проверава стање и исправност прикључног кабла, затегнутост завртњева, исправност прекидача, непрекидност жила прикључног кабла, исправност и одсуство спољних оштећења изолационог кућишта.

Издавање оштећеног или неисправног преносног алата, забрањено је.

Члан 228.

Места рада на градилишту при ноћном раду осветљавају се вештачким осветљењем најниже осветљености 120 Lx, а пролази и прилази вештачким осветљењем најниже осветљености 80 Lx.

Поред осветљења из става 1. овог члана, градилиште има и оријентационо осветљење, ради обављања ноћне чуварске службе, најниже осветљености 25 Lx.

Преносне електричне светиљке могу да се користе на градилишту само ако за напајање користе снижени напон до 24V.

Члан 229.

Електрична инсталација, уређаји и опрема на градилишту могу да се пусте у рад тек после провере њихове исправности у складу са прописима о заштити на раду.

Периодична провера исправности заштите од опасног дејства електричне струје код електричне инсталације са уграђеним уређајима, врши се у складу са актом предузећа које одржава електричне инсталације у исправном стању.

О резултатима провере заштите од опасног дејства електричне струје саставља се записник, који садржи закључак о укупном стању електричне инсталације.

Резултати прегледа и провере заштите од удара електричне струје и записници о стању електричне инсталације чувају се на градилишту, док се електрична инсталација не уклони.

Члан 230.

Кад се претходним испитивањима или на други начин утврди да ће у радној средини објекта у коме ће се обављати радови бити присутни експлозивни гасови, електрична инсталација и електрични уређаји који ће се користити у том објекту при извођењу радова морају да буду изведени у противексплозијској заштити одговарајућег степена.

37. Опасне материје

Члан 231.

Материје утврђене прописима о заштити на раду као опасне материје могу се превозити, преносити, истоварати, утоварати, складиштити и употребљавати на градилишту само кад су предузете мере заштите од њиховог опасног деловања на раднике и радну средину градилишта.

Мере заштите се предузимају у складу са прописима о заштити на раду, техничким прописима и југословенским стандардима о складиштењу, манипулисању и употреби опасних материја, а у сагласности са упутством произвођача за безбедан рад и употребу, односно техничко-технолошким подацима иностраног испоручиоца за увезену опасну материју.

Члан 232.

Технички гасови и њихове смеше (кисеоник, дисугас и др.) допремају се на градилиште и користе на градилишту у прописаним челичним боцама.

Боце се складиште у издвојеном објекту који се не може користити у друге сврхе, нити се у њега сме складиштити опрема, алат или други материјали.

Објекат се заштићује од атмосферског пражњења.

Метални делови објекта везују се на заштитни уземљивач.

Објекат нема вештачко грејање, нема прозоре, проветравање се обавља природним путем кроз отворе у горњем делу зидова.

Спољни зидови могу да буду зидани (најмања дебљина зида 1/2 опеке) или бетонски.

Кровна покривка израђује се од ватроотпорног лаког материјала, тако да штити унутрашњост објекта од продора атмосферских падавина и сунчевих зрака, као и од упада варница, дејства топлотних извора и других неповољних утицаја на ускладиштене боце.

Ако постоји електрично осветљење, електрична инсталација и светлећа тела изводе се према захтевима прописа и југословенских стандарда за просторије у којима се складиште материје са експлозивним испарењима.

Објекат се поставља у круг градилишта, удаљен од других објеката, радних плацева, депонија и саобраћајница, али са лаким прилазом за возила.

Врата на објекту морају да буду закључана, осим кад је присутан радник одговоран за складиштење и манипулацију са боцама у објекту и испред објекта, који располаже и стара се о кључевима.

Старање о кључевима може да буде поверено само раднику упознатом са опасностима при непрописном руковању и складиштењу боца, оспособљеном за руковање са боцама и примену мера заштите у случају потребе.

Објекат за смештај боца са спољне стране има натписе, истакнуте на видном месту о забрани пушења и приношења отвореног пламена.

Члан 233.

У објекту за смештај боца са техничким гасовима сваки гас има засебну просторију у коју се смештају пуне боце одвојено од празних боца.

Просторија за смештај боца има чисту (од пода до најнижег елемента покривке) висину најмање 2,20 м, док се површина пода одређује у зависности од потребе складиштења, али тако да је обезбеђен несметан приступ боцама и простор за манипулацију.

Просторије су међусобно одвојене лаким пуним, ватроотпорним зидом.

Свака просторија има своја пуна врата, која се отварају у поље и израђују се од материјала који не варничи.

Под просторије израђује се од материјала који не варничи и одржава се тако да буде увек сув.

Боце не смеју да буду ослоњене на зид просторије, нити да буду положене по поду. Постављају се у вертикалном положају обезбеђене држачима од материјала који не варничи, од претурања и међусобног додира и трења.

Боце се могу постављати и у стабилне сталке (улошке од материјала и везног прибора који не варничи) у вертикалном или косом положају, под углом не мањим од 45ş према хоризонтали.

Уношење масних материја у просторију намењену за складиштење боца са техничким гасовима, приступ са замашћеним рукама, алатом и опремом, као и улаз у замашћеној одећи или обући, забрањен је.

Боце смештене у просторије треба да буду очишћене од масноће и друге прљавштине, механички и корозијом неоштећене, суве са провереним цевоводима и вентилима да не испуштају и са до краја заврнутим заштитним капама.

Члан 234.

На градилиштима на којима нема потребе за изградњом објекта за складиштење боца са техничким гасовима због мале потрошње, или нема услова за његову изградњу, дозвољен је смештај највише до једног пара пуних или делимично пуних боца са истим гасом (једна боца у употреби на градилишту, друга боца ускладиштена).

Смештај боца по завршетку дневне употребе врши се у одељењу намењеном искључиво за смештај и чување боца, при

чему сваки гас има засебан одељак у коме се смештају пуне или делимично пуне боце одвојено од празних.

Ако одељење нема кровни покривач, боце се прекривају даскама, ciрадом и сличном покривком, тако да буде обезбеђена заштита од атмосферских падавина, сунчевих зрака, варница, масноће и других неповољних утицаја, али да не буде додира боце и покривке.

Одељење не сме да буде постављено испод или поред станова, радних просторија, у манипулативном простору дизалице, поред пролаза радника, поред саобраћајнице и других места са којих могу да буду угрожени радници или околина.

Боце не смеју да буду на мањем растојању од 5 м до грејних уређаја и 10 м од отворених извора ватре.

За смештај и чување боца у унутрашњости одељења важе исти услови као за смештај и чување у просторији објекта намењеног за складиштење боца са техничким гасовима.

Знаци упозорења постављају се, одељење закључава и старање о кључевима обавља као код објекта намењеног за складиштење боца.

Остављање боца са техничким гасовима после завршене дневне употребе по пролазима, степеништима, скелама, радионицама и другим местима која нису намењена за смештај боца, забрањено је.

По престанку потребе за коришћењем техничких гасова или у случају прекида радова, боце се морају одстранити са градилишта.

Члан 235.

Експлозиви и експлозивна средства чувају се на градилишту у посебним складиштима изграђеним према прописима о манипулацији и складиштењу експлозива, чија је употреба за ову сврху одобрена од надлежног органа.

Експлозив се може допремити на градилиште тек кад се спроведу мере заштите на раду при складиштењу и манипулацији са експлозивом и експлозивним средствима.

Члан 236.

Деловање опасних гасовитих материја или испарење опасних материја на градилишту отклања се применом следећих заштитних мера:

1) проветравањем просторије пре уласка радника;

2) кад се у просторијама, јамама, рововима, окнима, поткопима и тунелима користе уређаји са погонским моторима на унутрашње сагоревање, као и друга средства која троше кисеоник, обезбеђује се непрекидно одвођење сагорелих гасова и истовремено добијање свежег ваздуха или се забрањује рад таквих средстава;

3) забраном загревања помоћу отвореног или провизорног ложишта (коксаре, мангале и сл.) радних просторија и простора;

4) забраном уласка радника у затворене просторије, судове или радни простор у коме је обављен рад, предстоји рад или се чувају опасне материје, док нису предузете одговарајуће мере заштите од њиховог опасног деловања по живот и здравље радника.

38. Садржај пријаве о почетку радова

Члан 237.

Пријава којом предузеће, сходно прописима о заштити на раду, извештава надлежну инспекцију рада о почетку свога рада или рада своје организационе јединице треба да садржи следеће податке:

1) назив (из уговора о грађењу) радова који се изводе, број под којим је уговор код извођача заведен и датум потписивања основног уговора о грађењу и додатног (анекса), уколико постоји;

2) назив и адресу седишта наручиоца радова;

3) назив и адресу седишта предузећа које изводи радове (извођач) са шифром основне делатности, а за приватне послодавце и где је кад и под којим бројем регистрован за радове које изводи;

4) назив и адресу седишта организације која је израдила главни пројекат и име, презиме и стручну спрему одговорног пројектанта;

5) назив и адресу седишта организације која врши стручни надзор над извођењем радова, у смислу прописа о изградњи објеката;

6) назив, адресу, задњу пошту и, уколико постоји, број телефона радне јединице предузећа (управа градње, градилиште и сл.) која непосредно изводи радове и адресу објекта на коме се изводе радови;

7) име, презиме и стручну спрему одговорног радника – руководиоца радова;

8) датум уговореног почетка и завршетка радова или уговорени рок грађења, са датумом од кога се рачуна почетак извођења радова.

Предузеће може, осим података наведених у ставу 1. овог члана, приложити и друге податке за које сматра да су од значаја за инспекцију рада.

Пријаву потписује директор предузећа или од њега овлашћени радник, а код приватних послодаваца власник предузећа или од њега овлашћено лице.

Пријава се доставља надлежној инспекцији рада у два једнака примерка, оверена печатом предузећа.

III. ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 238.

Даном ступања на снагу овог правилника престаје примена Правилника о заштити на раду у грађевинарству („Службени лист СФРЈ”, бр. 42/68 и 45/68).

Члан 239.

Овај правилник објавиће се у „Службеном гласнику Републике Србије”, а ступа на снагу 1. марта 1998. године.

На основу члана 18. став 4. Закона о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, бр. 101/05 и 91/15),

министар рада, запошљавања и социјалне политике доноси

ПРАВИЛНИК
о садржају елабората о уређењу градилишта

(„Службени гласник РС”, бр. 121/12 и 102/15)

Члан 1.

Овим правилником прописује се садржај елабората о уређењу градилишта на коме се изводе радови на изградњи објекта у складу са прописима о безбедности и здрављу на раду на привременим или покретним градилиштима, а којим се, у складу са извршеном проценом ризика од настанка повреда и оштећења здравља на радним местима и у радној околини (за организацију и технологију извођења радова) на градилишту на коме се изводе радови, сагласно пројектној документацији и применом техничких прописа и прописа о безбедности и здрављу на раду, врши детаљна техничко-технолошка разрада мера за спречавање, отклањање или смањење ризика, у односу на послове и активности које се врше приликом извођења радова.

Члан 2.

Елаборат о уређењу градилишта садржи:

1) шему градилишта, односно ситуациони план;

2) опис радова;

3) мере за безбедност и здравље на раду.

Када на градилишту радове изводи један послодавац или када радове изводи више послодаваца један за другим, сваки од послодаваца дужан је да изради елаборат о уређењу градилишта који садржи шему градилишта, односно ситуациони план, опис радова и мере за безбедност и здравље на раду.

Послодавац који изводи радове на градилишту на коме је у складу са прописима о безбедности и здрављу на раду потребно обезбедити План превентивних мера израђује елаборат о уређењу градилишта који садржи опис радова и мере за безбедност и здравље на раду, а преузима шему градилишта, односно ситуациони план из Плана превентивних мера.

Садржина елабората о уређењу градилишта треба да буде доступна на градилишту и да одговара фактичком стању, као и да обухвати неопходне и ажурне прилоге, и то:

1) списак радних места са повећаним ризиком;

2) списак запослених распоређених на радним местима са повећаним ризиком и лекарским прегледима запослених распоређених на та радна места;

3) списак запослених оспособљених за безбедан и здрав рад, укључујући и потписан списак запослених који су упознати са мерама за безбедност и здравље на раду утврђеним у одговарајућем елаборату.

Члан 3.

Шема градилишта садржи:

1) дужине појединих страна грађевинске парцеле;

2) висинске коте постојећег земљишта и нивелације;

3) регулационе и грађевинске линије и положај и спратност објекта;

4) положај и бројеве суседних катастарских парцела и зграда, као и назив улице;

5) приказ објекта на коме се изводе радови;

6) радни положај опреме за рад, са уцртаним маневарским зонама код покретне опреме за рад, односно са уцртаним манипулационим зонама код дизалица уз шематски приказ линија заштитних ограда, запрека и друго;

7) локације радних и помоћних просторија, просторија за одмор и/или смештај и просторија за пружање прве помоћи, са уцртаним безбедним прилазима при коришћењу и одржавању;

8) трасе саобраћајних површина;

9) приказ локација за паркирање и одржавање возила са припадајућим просторијама, са уцртаним безбедним прилазима;

10) приказ локација за складиштење материјала, монтажних елемената и готових производа, са уцртаним безбедним прилазима;

11) приказ локација за складиштење опасних материја, са уцртаним безбедним прилазима;

12) приказ енергетских објеката и инсталација, са уцртаним безбедним прилазима при коришћењу и одржавању;

13) приказ мреже питке, техничке и отпадних вода са објектима и опремом за коришћење и одржавање и начина за спречавање приступа неовлашћеним лицима;

14) ситуацију затечених објеката на градилишту са приказом начина обезбеђења лица, возила и ових објеката;

15) границе градилишта и начин спречавања приступа неовлашћеним лицима и возилима и животињама;

16) садржај и обим истраживања терена пре почетка радова, уколико се планира да се градилиште или његов део налазе на терену за разминирање.

Члан 4.

Опис радова садржи:

1) начин и организација извођења радова (технолошки и радни процес);

2) преглед средства и опреме за личну заштиту на раду према пословима који захтевају њихово коришћење.

Члан 5.

Мере за безбедност и здравље на раду садрже:

1) мере за отклањање, смањење или спречавање ризика у односу на радове који се изводе на градилишту;

2) начин организовања пружања прве помоћи на градилишту, спасавање и евакуацију у случају опасности;

3) мере за отклањање, смањење или спречавање ризика при употреби експлозива (истовар, складиштење, утовар, превоз, одлагање на месту употребе и употреба експлозива), као и предузимање мера, ако се утврди присуство опасних предмета (неексплодираних направа), односно материја и мера за њихово стручно уклањање;

4) мере за отклањање, смањење или спречавање ризика при монтажном грађењу обухватају истовар, складиштење, постављање у положај за дизање, дизање елемената, постављање у пројектовани положај и осигурање од претурања или пада у подигнутом положају;

5) мере заштите запослених од средстава саобраћаја и мере за несметано одвијање саобраћаја, када кроз подручје градилишта пролази јавни пут.

Члан 6.

Даном ступања на снагу овог правилника престаје да важи Правилник о садржају елабората о уређењу градилишта („Службени гласник РС”, број 31/92).

Члан 7.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

На основу члана 7. став 2. Закона о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, број 101/05),

министар рада и социјалне политике доноси

ПРАВИЛНИК
о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу опреме за рад

(„Службени гласник РС”, бр. 23/09, 123/12, 102/15 и 101/18)

I. Основне одредбе

Члан 1.

Овим правилником прописују се минимални захтеви које је послодавац дужан да испуни у обезбеђивању примене превентивних мера при коришћењу опреме за рад.

Члан 2.

Поједини изрази који се користе у овом правилнику имају следеће значење:

1) опрема за рад је машина, уређај, постројење, инсталација, алат и сл. која се користи у процесу рада;

2) коришћење опреме за рад јесу све активности које се односе на опрему за рад као што су покретање или заустављање, односно њена употреба, транспортовање, поправљање, измене којима се не мења намена, одржавање, сервисирање и специфично чишћење;

3) употреба опреме за рад јесте њено подешавање, програмирање или репрограмирање, покретање, заустављање и чишћење;

4) подручје опасности јесте подручје унутар опреме за рад и/или у њеној околини, у којем за запосленог који је изложен опасностима и/или штетностима постоји ризик од настанка повреда и оштећења здравља;

5) запослени који је изложен опасностима и/или штетностима јесте сваки запослени који се у потпуности или делимично налази у подручју опасности;

6) руковалац јесте запослени који у оквиру послова које обавља користи опрему за рад;

7) рад на висини при коришћењу опреме за рад јесу све активности приликом којих постоји опасност од пада лица са

висине веће од два метра од подлоге услед тога што радни простор није заштићен од пада са висине.

Члан 3.

Послодавац који при коришћењу опреме за рад изменама те опреме мења њену намену подлеже обавезама које су посебним прописима утврђене за произвођаче.

Члан 4.

Послодавац који обавља послове стављања у погон опреме за рад (њено састављање, инсталирање и подешавање) и искључивања из погона опреме за рад, дужан је да обезбеди да су при обављању тих послова спроведене мере за безбедан и здрав рад и да се при томе у потпуности поштују инструкције произвођача.

II. Обавезе послодавца

Члан 5.

Послодавац је дужан да обезбеди да опрему за рад може да користи само запослени који је за то стручно оспособљен.

Послодавац за своје потребе може извршити стручно оспособљавање запосленог који користи опрему за рад, о чему издаје потврду.

Члан 6.

Послодавац је дужан да обезбеди примену мера безбедности и здравља на раду при коришћењу опреме за рад, а посебно:

1) да се опрема за рад користи у складу са наменом;

2) да је опрема за рад одговарајућа за обављање послова или да је на правилан начин прилагођена за ту сврху;

3) да се опрема за рад користи у складу са свим безбедносно-техничким подацима наведеним у документацији произвођача, односно испоручиоца.

Послодавац је дужан да при избору опреме за рад води рачуна о специфичним радним условима и постојећим опасностима и штетностима на радним местима и у радној околини, као и о опасностима и штетностима које могу настати при коришћењу те опреме за рад.

Послодавац је дужан да обезбеди да се применом мера безбедности и здравља на раду при коришћењу опреме за рад ризик од настанка повреда и оштећења здравља за запослене отклони или сведе на најмању могућу меру.

Члан 6а

Послодавац је дужан да при коришћењу опреме за рад спроводи мере за безбедан и здрав рад утврђене у Прегледу општих мера (Прилог 1.) и Прегледу мера при коришћењу опреме за рад (Прилог 2.).

Преглед општих мера (Прилог 1.) и Преглед мера при коришћењу опреме за рад (Прилог 2.), одштампани су уз овај правилник и чине његов саставни део.

Члан 7.

Послодавац је дужан да руковаоцима обезбеди упутство за употребу опреме за рад.

Члан 8.

Послодавац је дужан да, у случају када се при коришћењу опреме за рад појављују специфични ризици од настанка повреда и оштећења здравља запослених, обезбеди:

1) да ту опрему за рад могу да користе само руковаоци и

2) да поправљање, измене којима се не мења намена, одржавање, сервисирање и чишћење те опреме обављају запослени који су за то посебно одређени.

Члан 9.

Послодавац је дужан да приликом примене превентивних мера за безбедан и здрав рад узме у обзир положај запосленог при коришћењу опреме за рад на радном месту и да обезбеди да се у потпуности поштују ергономски принципи.

III. Превентивни и периодични прегледи и провере опреме за рад

Члан 10.

Послодавац је дужан да ангажује правно лице са лиценцом за вршење превентивних и периодичних прегледа и провере опреме за рад.

Послодавац који је обезбедио коришћење опреме за рад изван локације свога седишта, дужан је да обезбеди да примерак стручног налаза о извршеном превентивном и периодичном прегледу и провери опреме за рад буде доступан на локацији на којој се опрема користи.

IV. Обавештавање запослених

Члан 11.

Послодавац је дужан да запосленима или њиховим представницима за безбедност и здравље на раду обезбеди информације које се односе на безбедност и здравље на раду, а нарочито о мерама које се предузимају у циљу остваривања безбедних и здравих услова за рад при коришћењу опреме за рад.

Информације морају да садрже минимум података који се односе на:

1) услове коришћења опреме за рад;

2) предвидиве неуобичајене ситуације и

3) закључке који су добијени на основу искустава стечених при коришћењу опреме за рад.

Информације морају бити разумљиве запосленима на које се односе.

V. Оспособљавање запослених

Члан 12.

Послодавац је дужан да у току оспособљавања за безбедан и здрав рад, запослене који нису руковаоци, упозна са свим врстама ризика који се за њих могу појавити при коришћењу опреме за рад на радном месту и у радној околини.

Послодавац је дужан да запосленима који обављају послове наведене у члану 8. тачка 2) овог правилника обезбеди додатно оспособљавање за безбедан и здрав рад и да путем упутства или инструкција у писменој форми упозна запосленог о обављању тих послова на безбедан начин.

VI. Сарадња послодавца и запослених

Члан 13.

Послодавац и запослени, односно њихови представници за безбедност и здравље на раду**,** у складу са законом којим се уређује безбедност и здравље на раду, дужни су да сарађују у

вези са свим питањима која се односе на коришћење опреме за рад.

VII. Прелазне и завршне одредбе

Члан 14.

Превентивне мере за безбедан и здрав рад при коришћењу опрема за рад, односно мере и нормативи заштите на раду који су прописани Правилником о мерама и нормативима заштите на раду на оруђима за рад („Службени лист СФРЈ”, број 18/91) примењују се, уколико нису у супротности са одредбама овог правилника.

Члан 15.

Послодавци који су, пре ступања на снагу овог правилника, започели обављање делатности, односно обезбедили да су при коришћењу опреме за рад примењене мере и нормативи заштите на раду који нису у супротности са одредбама овог правилника, дужни су да своје пословање ускладе са одредбама овог правилника у року од годину дана од дана ступања на снагу овог правилника.

Члан 16.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

ОДРЕДБЕ КОЈЕ НИСУ УНЕТЕ У "ПРЕЧИШЋЕН ТЕКСТ" ПРАВИЛНИКА

Правилник о допунама Правилника о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу опреме за рад („Службени гласник РС”, број 123/2012-85)

Члан 3.

Даном ступања на снагу овог правилника престаје да важи Правилник о мерама и нормативима заштите на раду на оруђима за рад („Службени лист СФРЈ”, број 18/91).

Члан 4.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

Прилози

НАПОМЕНА ИЗДАВАЧА: Прилог 1-Преглед општих мера и Прилог 2-Преглед мера при коришћењу опреме за рад, који чине саставни део овог правилника, додати су Правилником о допунама Правилника о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу опреме за рад (види члан 2. Правилника - 123/2012-85).

Прилог 1. - Преглед општих мера

Прилог 2. - Преглед мера при коришћењу опреме за рад

Преглед општих мера

1. Општа напомена

1.1. Опште мере при коришћењу опреме за рад примењују се на сву опрему за рад.

2. Општи захтеви за опрему за рад

2.1. Управљачки уређаји опреме за рад који утичу на безбедност морају бити јасно видљиви и препознатљиви и на одговарајући начин означени где је то потребно.

2.1.2. Управљачки уређаји морају да се налазе изван подручја опасности тако да њихова употреба не може да проузрокује додатну опасност, осим у случајевима где је то неопходно за одређене управљачке уређаје. Управљачки уређаји не смеју да изазову било какву опасност која би била резултат њихове ненамерне употребе.

2.1.3. Ако је потребно, са главног управљачког положаја, руковалац мора да буде у стању да обезбеди да нико није присутан у подручју опасности. У случају када то није могуће, сигнал упозорења звучни и/или визуелни мора аутоматски да се укључи сваки пут пре покретања машине. Запослени који је изложен мора да има довољно времена и могућности да брзо избегне опасности које је проузроковало покретање или заустављање опреме за рад.

2.1.4. Управљачки системи морају бити безбедни и морају бити изабрани тако да се узимају у обзир откази, кварови и ограничења који се могу очекивати у планираним околностима употребе.

2.2. Покретање опреме за рад мора бити могуће само намерним активирањем уређаја предвиђеног за ту сврху.

2.2.1. Исти захтев се примењује при:

1) поновном покретању опреме за рад након заустављања из било ког разлога;

2) вршењу значајних промена радних услова (нпр. брзине, притиска, и сл.), под условом да поновно покретање опреме за рад и значајне промене радних услова не проузрокује било какву опасност по запослене.

2.2.2. Овај захтев се не односи на поновно покретање опреме за рад или промену радних услова који су резултат нормалног радног циклуса аутоматског уређаја.

2.3. Сва опрема за рад мора бити опремљена са управљачким уређајем за потпуно и безбедно заустављање.

2.3.1. Свака радна станица мора бити опремљена управљачким уређајем за заустављање појединих елемената или целокупне опреме за рад, у зависности од врсте опасности, тако да опрема за рад остане безбедна. Управљачки уређај за заустављање опреме за рад мора имати приоритет у односу на управљачке уређаје за њено покретање. Када се опрема за рад или њени потенцијално опасни делови зауставе, мора се прекинути напајање енергијом одговарајућих покретача.

2.4. Где је то могуће, и у зависности од опасности коју представља опрема за рад и њено нормално време заустављања, опрема за рад мора бити опремљена са уређајем за заустављање у случају опасности.

2.5. Опрема за рад која представља ризик због падања или избацивања предмета током рада мора имати и одговарајући безбедносни уређај сразмерно ризику којем је изложена.

2.5.1. Опрема за рад која представља ризик због емисија гасова, испарења, течности или прашине, мора бити снабдевена одговарајућим уређајима за задржавање и/или одстрањивање опасних материја у близини извора опасности.

2.6. Опрема за рад и њени делови мора, када је то неопходно због безбедности и здравља запослених, да буду стабилизовани средствима за причвршћивање или неким другим средствима.

2.7. Уколико постоји ризик од лома или разарања делова опреме за рад, који представљају озбиљну опасност по безбедност и здравље запослених, неопходно је предузети одговарајуће мере заштите.

2.8. Уколико постоји ризик од механичког контакта са покретним деловима опреме за рад који може да доведе до повреде, ти делови морају да буду опремљени заштитницима или уређајима који спречавају приступ подручју опасности или који заустављају кретање опасних делова пре него што се дође у подручје опасности.

2.8.1. Заштитници и уређаји за заштиту:

1) морају да буду робустне конструкције;

2) не смеју проузроковати додатне опасности;

3) морају бити такви да се не могу лако уклонити или онеспособити;

4) морају да буду постављени на одговарајућем растојању од подручја опасности;

5) морају што је могуће мање ометати преглед производног процеса;

6) морају да буду такви да омогућавају активности које су неопходне да би се монтирали или заменили делови приликом одржавања, при чему се приступ ограничава само на она подручја у којима треба да се обави посао и, уколико је могуће, без уклањања заштитника или уређаја за заштиту.

2.9. Подручја и места на којима се ради на опреми за рад или врши одржавање опреме за рад, морају бити на одговарајући начин осветљена у складу са врстом активности која се обавља.

2.10. Делови опреме за рад који су изложени веома високим или веома ниским температурама морају, када је то неопходно, да буду заштићени како би се избегао ризик да запослени дођу у контакт или приђу сувише близу.

2.11. Уређаји за упозорење на опреми за рад морају бити недвосмислени, лако уочљиви и разумљиви.

2.12. Опрема за рад може се користи искључиво за обављање оних послова и у оним условима који су у складу са њеном наменом.

2.13. Мора да постоји могућност да се операције одржавања обављају када је опрема за рад заустављена. Ако то није могуће, мора да постоји могућност да се предузму одговарајуће мере заштите за обављање таквих операција или да се такве операције обављају изван подручја опасности.

2.13.1. Ако било која опрема за рад има књигу одржавања, она мора бити ажурна.

2.14. Сва опрема за рад мора бити опремљена уређајима за прекид напајања од свих извора енергије који морају бити јасно препознатљиви.

2.14.1. Поновно повезивање са извором енергије мора да се изврши тако да тај поступак не представља ризик за запослене.

2.15. Опрема за рад мора да има ознаке и уређаје за упозорење како би се обезбедила заштита безбедности и здравља запослених.

2.16. Запослени морају имати безбедан приступ свим подручјима која су неопходна за производњу, подешавање и одржавање опреме за рад и морају бити у могућности да у њима безбедно бораве.

2.17. Сва опрема за рад мора бити одговарајућа како би се запослени заштитили од ризика од избијања пожара, прегревања или испуштања гасова, прашине, течности, испарења или других супстанци које се производе, користе или складиште у опреми за рад.

2.18. Сва опрема за рад мора бити одговарајућа како би се спречили ризици од експлозије опреме за рад или супстанци које се производе, користе или складиште у опреми за рад.

2.19. Сва опрема за рад мора бити одговарајућа како би се омогућила заштита запослених који су изложени опасности од директног или индиректног додира инсталација и опреме под напоном.

3. Додатни захтеви за одређене категорије опреме за рад

3.1. Захтеви за покретну опрему за рад, без обзира да ли је опрема за рад самоходна или не.

3.1.1. Опрема за рад на којој се возе запослени мора бити опремљена на такав начин да се смање ризици по запослене за време вожње.

3.1.1.1. Ти ризици мора да обухвате ризике од додира са точковима или шинама или захватања у њима.

3.1.2. Тамо где постоји могућност случајног блокирања покретних делова опреме за рад и њених пратећих делова и/или било чега што се вуче, а што може да представља одређени ризик, таква опрема за рад мора да буде опремљена или прилагођена на начин да се спречи блокирање покретних делова опреме за рад.

3.1.2.1. У случају када се такво блокирање не може избећи, потребно је предузети све мере да се избегну сви штетни утицаји по запослене.

3.1.3. Тамо где се погонско вратило за пренос снаге између покретних делова опреме за рад може запрљати или оштетити

услед вучења по подлози, на располагању морају бити средства за његово причвршћивање.

3.1.4. Покретна опрема за рад на којој се возе запослени мора бити пројектована на такав начин да се у нормалним условима коришћења ограниче ризици који настају услед окретања и превртања опреме:

1) заштитном конструкцијом која ће осигурати да опрема за рад не може да се нагне или преврне;

2) конструкцијом која омогућава довољан простор између запослених који управљају опремом за рад у случају да опрема за рад може да се нагне или преврне;

3) неким другим уређајем којим се постиже сличан ефекат.

3.1.4.1. Заштитне конструкције могу да буду саставни део опреме за рад.

3.1.4.2. Заштитне конструкције нису неопходне када је опрема за рад причвршћена у току рада или када је пројектована на такав начин да превртање није могуће.

3.1.4.3. Тамо где постоји ризик да запослени који управља опремом за рад у случају превртања опреме за рад буде пригњечен између делова опреме за рад и подлоге, мора бити уграђена посебна заштитна конструкција која ће то спречити.

3.1.5. Самоходно возило на механизовани погон у коме се налазе један или више запослених мора бити прилагођено или опремљено тако да ограничи ризик од превртања, нпр:

1) постављањем кабине за возача;

2) заштитном конструкцијом која спречава превртање;

3) конструкцијом која осигурава, у случају да се самоходно возило на механизовани погон преврне, довољан простор између подлоге и одређених делова самоходног возила на механизовани погон и запослених у њему;

4) конструкцијом која обезбеђује да запослени на седишту за возача не могу бити пригњечени деловима самоходног возило на механизовани погон које се преврнуло.

3.1.6. Самоходна опрема за рад која при покретању може изазвати ризике за лица, мора да испуни следеће захтеве:

1) мора имати уређаје који спречавају случајно покретање опреме;

2) мора имати одговарајуће уређаје за смањивање последица судара у случају када постоји више од једног покретног дела опреме који се крећу по шинама истовремено;

3) мора имати уређај за кочење и заустављање. Кад то безбедносна ограничења захтевају, у случају отказа главног уређаја којим се управља мора бити обезбеђен управљачки уређај за случај опасности са потпуно независним и лако доступним командама за успоравање и заустављање;

4) у случају када је прегледност возача ограничена на такав начин да то утиче на безбедност, потребно је уградити одговарајуће помоћне уређаје који ће омогућити бољу прегледност;

5) опрема за рад пројектована за коришћење ноћу или на тамним местима мора бити опремљена одговарајућим осветљењем за рад који се обавља и мора обезбедити довољну безбедност за запослене;

6) опрема за рад која представља опасност од пожара било самостално или у смислу онога што вуче и/или носи тако да може да угрози запослене, мора бити опремљена одговарајућим противпожарним апаратима, уколико такви апарати нису доступни у близини места на коме се та опрема користи;

7) опрема за рад са даљинским управљањем мора бити опремљена уређајима за аутоматско и тренутно заустављање чим изађе из контролисаног простора;

8) опрема за рад на даљинско управљање која под нормалним условима може изазвати опасност од пригњечења или повреда, мора имати уређаје који штите од тог ризика, уколико не постоје други одговарајући уређаји за контролу ризика.

3.2. Захтеви за рад опреме за дизање терета

3.2.1. Када је опрема за рад која служи за дизање терета уграђена, неопходно је у току коришћења обезбедити њену снагу и стабилност, посебно имајући у виду терет који треба да се подиже и напрезање које се ствара на месту постављања или причвршћивања на конструкцију.

3.2.2. Машина за дизање терета мора бити јасно обележена са дозвољеним радним оптерећењем и, где је неопходно, мора да постоји плочица која показује радно оптерећење за сваку конфигурацију машине.

3.2.2.1. Прибор за дизање мора бити обележен на такав начин да је могуће идентификовати карактеристике које су битне за безбедно коришћење.

3.2.2.2. Опрема за рад која није пројектована за дизање лица, али би могла бити погрешно коришћена у ту сврху, мора имати јасно и неизбрисиво упозорење о забрани дизања лица.

3.2.3. Трајно уграђена опрема за рад мора бити израђена тако да се смање ризици у вези са теретом да:

1) удари запослене;

2) не може да дође до опасног померања или слободног пада;

3) неочекивано падне.

3.2.4. Опрема за рад за дизање или премештање запослених мора бити таква да:

1) спречи ризик од пада корпе тамо где она постоји, помоћу одговарајућих уређаја;

2) спречи да корисник испадне из корпе тамо где она постоји;

3) спречи да корисник буде, пригњечен, захваћен односно затворен или ударен нарочито путем случајног додира са објектима;

4) осигура да лица заробљена у корпи у случају незгоде нису изложена опасности и могу да се ослободе.

3.2.4.1. Ако из разлога у вези са разликама од места и висине, није могуће избећи ризике наведене у тачки 1) никаквим мерама безбедности, неопходно је уградити уже за вешање са повећаним коефицијентом безбедности које треба проверавати сваког радног дана.

Преглед мера при коришћењу опреме за рад

1. Општа напомена

1.1. Захтеви утврђени у овом прилогу примењују се када постоје ризици при коришћењу одговарајуће опреме за рад.

2. Општи захтеви при коришћењу опреме за рад

2.1. Опрема за рад мора бити монтирана, постављена и коришћена на такав начин да се смање ризици по кориснике и друге запослене, тако што ће се обезбедити довољно простора између покретних делова опреме за рад и непокретних или покретних делова у њеној околини и како би сви облици енергије и супстанце које се користе или које настају могли бити унети или уклоњени на безбедан начин.

2.2. Опрема за рад мора бити монтирана или демонтирана под безбедним условима, нарочито поштујући упуства која је доставио произвођач.

2.3. Опрема за рад коју може да удари гром при коришћењу мора бити заштићена одговарајућим уређајима или средствима против удара грома.

3. Одредбе у вези коришћења покретне опреме за рад, самоходне или без сопственог погона

3.1. Самоходну опрему за рад могу да користе само запослени који су стручно оспособљени за безбедну употребу такве опреме.

3.2. Ако се самоходна опрема за рад креће у радном простору потребно је придржавати се прописаних мера за брзину кретања, ширину саобраћајних површина, стања подлоге и нагиба.

3.3. Организационе мере морају бити предузете како би се спречило да запослени који иду пешице уђу у подручје рада самоходне опреме за рад.

3.3.1. Ако радови могу да се обаве само ако су присутни запослени који иду пешице, морају се предузети одговарајуће мере како би се спречило да запослени буду повређени самоходном опремом за рад.

3.4. Превоз запослених на покретној опреми за рад на механизовани погон дозвољен је само ако постоје одговарајући безбедносни уређаји за ту сврху. Ако се радови обављају у току превоза, потребно је подесити брзину кретања.

3.5. Покретна опрема за рад која има мотор са унутрашњим сагоревањем не сме се користи у радним просторима, ако се не обезбеде довољне количине свежег ваздуха, да не би изазвала опасност по безбедност и здравље запослених.

4. Одредбе у вези коришћења опреме за рад за дизање терета

4.1. Општа разматрања

4.1.1. Опрема за рад која је покретна или се може демонтирати и која је пројектована за дизање терета мора бити коришћена на начин којим се обезбеђује њена стабилност у току коришћења у свим предвидивим условима, узимајући у обзир стање подлоге.

4.1.2. Дизање лица дозвољено је на опреми за рад уз примену прибора за дизање који су пројектовани за ту сврху.

4.1.2.1. Изузетно, опрема за рад која није пројектована за дизање лица може се користи у ту сврху, под условом да су предузете одговарајуће мере како би се осигурала безбедност и здравље на раду.

4.1.2.2. Када се запослени налазе на опреми за рад која је пројектована за дизање терета, мора у сваком тренутку бити попуњен контролни положај. Лица која се подижу морају бити опремљена поузданим средствима комуникације. У случају опасности, мора бити обезбеђена њихова безбедна евакуација.

4.1.3. Морају бити спроведене мере да запослени нису присутни испод терета који виси, осим у случају када се посао не може обавити на другачији начин.

4.1.3.1. Терет не сме да се преноси изнад незаштићених радних места на којима су присутни запослени.

4.1.3.2. У случају, ако то услед природе посла није могуће, мора се применом других мера обезбедити одговарајућа безбедност запослених.

4.1.4. Прибор за дизање терета мора бити изабран према карактеристикама терета који се преноси, тачкама затезања,

причвршћивања и атмосферским условима, узимајући у обзир начин и путању дизања. Прибор за дизање мора бити јасно обележен тако да су корисници упознати са његовим карактеристикама тамо где се прибор не демонтира након коришћења.

4.1.5. Прибор за дизање мора се чувати на начин који обезбеђује да се не оштети или да се не смањи поузданост.

4.2. Опрема за рад за дизање терета који није вођен

4.2.1. Када су два или више елемента опреме за рад за дизање терета који није вођен монтирани или постављени на локацији тако да се њихови радијуси преклапају, морају се предузети одговарајуће мере да се избегне сударање терета и/или самих делова опреме.

4.2.2. Када се покретна опрема за рад користи за дизање терета који није вођен морају се предузети одговарајуће мере да се спречи њено нагињање, превртање, померање или клизање. Морају се вршити контроле како би се осигурало да се ове мере правилно примењују.

4.2.3. Уколико руковалац опреме за рад која је пројектована за дизање терета који није вођен нема непосредну видљивост целокупне путање терета, било директно или уз помоћ помоћног уређаја који обезбеђује неопходне информације, стручно лице мора бити у комуникацији са руковаоцем и да га наводи, а морају се предузети и организационе мере да се спречи сударање терета које би могло да угрози запослене.

4.2.4. Рад мора бити организован на такав начин да се при ручном везивању или скидању терета, такав рад може обавити безбедно, посебно тако да запослени има непосредну или посредну контролу над опремом за рад.

4.2.5. Све операције дизања терета морају бити правилно планиране, са одговарајућим надзором и спроводити на начин да заштите безбедност запослених.

4.2.5.1. Посебно, ако терет мора бити подигнут истовременим коришћењем два или више делова опреме за дизање терета који није вођен, мора се утврдити и применити поступак да би се обезбедила добра координација између руковалаца.

4.2.6. Уколико опрема за рад која је пројектована за дизање терета који није вођен не може да задржи терет у случају

потпуног или делимичног прекида снабдевања електричном енергијом, морају се спровести одговарајуће мере да би се избегло излагање запослених ризицима који могу настати из тог догађаја.

4.2.6.1. Терет који виси не сме бити остављен без надзора осим у случају када је забрањен приступ у подручје опасности, а терет безбедно виси и безбедно се држи.

4.2.7. Коришћење на отвореном опреме за рад која је пројектована за дизање терета који није вођен мора бити обустављено када се метеоролошки услови погоршају до те мере да угрожавају безбедно коришћење опреме за рад и излажу запослене ризицима. Морају се предузети одговарајуће мере да се избегне превртање опреме како би се избегли ризици по запослене.

5. Одредбе у вези коришћења опреме за рад намењене за привремене радове на висини

5.1. Опште одредбе

5.1.1. Уколико привремени рад на висини не може да се обави безбедно и под одговарајућим ергономским условима са одговарајуће површине, мора се одабрати опрема за рад која је најпогоднија за обезбеђивање и одржавање безбедних услова рада. Мора се дати предност колективним над појединачним мерама безбедности и здравља на раду. Димензије опреме за рад треба да одговарају природи посла који се обавља, предвидивим оптерећењима и да омогуће безбедан пролаз.

5.1.1.1. За приступ привременим радним местима на висини морају се изабрати најпогоднија средства према учесталости пролаза, висини коју треба достићи, као и трајању радова. Извршени избор мора да омогућава евакуацију у случају опасности. Пролаз у оба смера између средстава приступа и платформи, спратова или пролаза не сме да проузрокује додатни ризик од пада.

5.1.2. Лествe се могу користити на радним местима за рад на висини само у случајевима када према тачки 5.1.1. коришћење друге безбедније опреме за рад није оправдано због ниског ризика и кратког трајања коришћења или постојећих опасности и штетности на месту рада које послодавац не може да промени.

5.1.3. Приступ ужетом и технике постављања ужета могу се користити само у случајевима за које је на основу процене ризика очигледно да се рад може обавити безбедно и без коришћења друге, безбедније опреме за рад.

5.1.3.1. Узимајући у обзир процену ризика у зависности од трајања радова и ергономских ограничења, мора се обезбедити место за седење са одговарајућим пратећим прибором.

5.1.4. У зависности од врсте опреме за рад изабране на основу претходно наведеног, морају се одредити одговарајуће мере за смањење ризика по запослене на најмању могућу меру битне за ту врсту опреме. Уколико је неопходно, мора бити обезбеђено уграђивање заштитних ограда како би се спречили падови. Оне морају бити одговарајуће конфигурације и довољно чврсте да спрече, односно зауставе падове са висине и да спрече повређивање запослених колико је то могуће. Заштитна ограда за спречавање падова може се прекинути само на местима за приступ лествама или степеништу.

5.1.5. Када обављање одређеног задатка захтева привремено уклањање заштитне ограде за спречавање падова, морају се предузети одговарајуће мере безбедности и здравља на раду. Задатак се не сме извршити док се те мере не предузму. Када се одређени задатак заврши било трајно или привремено, поново се уграђује заштитна ограда за спречавање падова.

5.1.6. Привремени рад на висини може се обављати само када временски услови не угрожавају безбедност и здравље запослених.

5.2. Посебне одредбе у вези са коришћењем лестви

5.2.1. Лествe морају бити постављене тако да се обезбеди њихова стабилност током коришћења. Преносиве лествe морају бити постављене на стабилан, чврст, непокретни ослонац одговарајуће величине, тако да пречке остану хоризонтално. Висеће лествe морају бити безбедно причвршћене, са изузетком лестви од ужади, како не би могле да се помере или љуљају.

5.2.2. Ослонци преносивих лестви морају бити обезбеђени против клизања током коришћења, путем учвршћивања уређаја против клизања на горњим односно доњим крајевима страница, или било којим другим поступком који даје исти резултат. Лествe које се користе за приступ морају бити довољне дужине да вире изнад платформе на коју се врши приступ, осим уколико друге

мере нису предузете да се осигура чврст рукохват. Расклопиве лествe и лествe на извлачење морају се користити тако да се спречи померање различитих делова један у односу на други. Мора се спречити померање покретних лестви пре него што се на њих стане.

5.2.3. Лествe се морају користити на такав начин да су сигуран рукохват и сигуран ослонац доступни запосленима у сваком тренутку. Нарочито, уколико се терет преноси ручно на лествама, то не сме да спречи сигуран рукохват.

5.3. Посебне одредбе у вези са коришћењем скела

5.3.1. У случају када подаци са прорачунима за одабрану скелу нису доступни или када ови подаци не обухватају конструкцију која се разматра, морају се извршити прорачуни чврстоће и стабилности у случају да се скела не монтира у складу са утврђеним редоследом монтаже.

5.3.2 У зависности од типа одабране скеле, стручно лице мора да изради пројекат монтаже, коришћења и демонтаже. Пројекат може бити у облику типског пројекта, допуњеног позицијама које се односе на посебне детаље за ту скелу.

5.3.3 Мора се спречити да носећи елементи скеле буду на клизавој површини, било причвршћивањем, обезбеђивањем уређаја против клизања или неким другим средством које даје исти резултат, а носећа површина мора издржати оптерећење коме је изложена. Стабилност скеле мора се осигурати. Случајно покретање скеле на точковима мора се спречити одговарајућим уређајима у току рада на висини. Забрањено је транспортовање скеле када су запослени на скели. Забрањено је транспортовање скеле више од 5 m.

5.3.4. Димензије, облик и уређење радне етаже скеле мора одговарати природи посла који се обавља и бити погодан за терет који се преноси, као и да омогући безбедан рад и кретање. Радне етаже скеле морају бити монтиране тако да се њихове компоненте не померају при редовном коришћењу. Не сме бити опасних размака између елемената радне етаже и вертикалне заштитне ограде за спречавање падова.

5.3.5. Када делови скеле нису спремни за коришћење, на пример прилиником монтаже, демонтаже или измена, морају бити обележени ознакама упозорења и опремљене направама које спречавају улаз у подручје опасности.

5.3.6. Скеле се могу монтирати, демонтирати или битно изменити само уз преглед стручно оспособљених лица и тај посао могу обављати запослени који су за то одређени у складу са чланом 8. овог правилника, а нарочито у вези:

1) разумевања пројекта монтаже, демонтаже или измене на скели;

2) безбедности током монтаже, демонтаже или измена на скели;

3) мера за превенцију ризика од пада лица или предмета;

4) мера безбедности у случају промена временских услова који би могли неповољно да утичу на безбедност скеле;

5) дозвољеног оптерећења;

6) било којих других ризика при монтажи, демонтажи или изменама на скели који могу да се појаве.

5.3.6.1. Стручно лице која врши преглед и запослени који су за то одређени морају имати пројекат за монтажу и демонтажу из тачке 5.3.2, укључујући писана упутства која су саставни део пројекта.

5.4. Посебне одредбе у вези коришћења ужади и технике постављања ужади

5.4.1. Приступање коришћењу ужади и техника постављања ужади морају бити у складу са следећим условима:

1) систем се мора састојати од најмање два посебно причвршћена ужета, где једно служи као средство за приступ, спуштање и подршку (радно уже), а друго као резерва (безбедносно уже);

2) запосленима се мора обезбедити одговарајући заштитни опасач, који морају да користе и којим морају бити повезани са безбедносним ужетом;

3) радно уже мора бити опремљено уређајима за безбедно подизање и спуштање и мора имати систем за заштиту од пада који спречава пад корисника, у случају да он изгуби контролу над својим покретима. Безбедносно уже мора бити опремљено покретним системом за заштиту од пада који прати кретање запосленог;

4) алати и други прибор који запослени користи морају бити причвршћени за његов опасач или место за седење или неким другим одговарајућим средством;

5) рад мора бити правилно планиран и надгледан, тако да запослени може бити одмах спашен у случају опасности;

6) запосленима мора бити обезбеђено одговарајуће оспособљавање у складу са чланом 12. овог правилника у вези са планираним радовима, а нарочито о процедурама спасавања.

5.4.1.1. Изузетно, у колико на основу процене ризика употреба другог ужета може представљати ризике који настају његовим коришћењем, може се дозволити коришћење једног ужета, под условом да се предузму одговарајуће мере безбедности и здравља на раду.

На основу члана 15. став 2. Закона о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, број 101/05),

министар рада, запошљавања и социјалне политике доноси

ПРАВИЛНИК
о поступку прегледа и провере опреме за рад и испитивања услова радне околине

(„Службени гласник РС”, бр. 94/06, 108/06 - исправка, 114/14 и 102/15)

I. САДРЖИНА ПРАВИЛНИКА

Члан 1.

Овим правилником прописују се поступак и рокови превентивних и периодичних прегледа и провере опреме за рад, као и превентивних и периодичних испитивања услова радне околине, односно хемијских, биолошких и физичких штетности (осим јонизујућих зрачења), микроклиме и осветљености.

II. ПРЕГЛЕДИ И ПРОВЕРЕ ОПРЕМЕ ЗА РАД

Предмет превентивних и периодичних прегледа и провере опреме за рад

Члан 2.

Превентивним и периодичним прегледима **и** проверама опреме за рад проверава се и утврђује да ли су на опреми за рад, прописаној овим правилником, која се користи у процесу рада, примењене мере безбедности и здравља на раду утврђене прописима у области безбедности и здравља на раду, техничким прописима, стандардима и упутствима произвођача.

Опрема за рад која подлеже превентивним и периодичним прегледима и проверама

Члан 3.

Опрема за рад која подлеже превентивним и периодичним прегледима и проверама, у смислу овог правилника, јесте:

1) дизалица и уређај носивости од 0,5 тона и више, као и привремено постављена конзолна дизалица и витло носивости од 0,5 тоне и више, на механизовани погон, који служе за дизање, спуштање и преношење терета помоћу челичног или другог ужета, ланца, хидраулика и др.;

2) регална дизалица на механизовани погон (у регалном ходнику и ван њега, везана за шине или која има на други начин аутоматски регулисане позиције) која служи за уношење у регал и узимање из регала палета или материјала;

3) подизна платформа на механизовани погон која, помоћу уграђене платформе или корпе, служи за дизање и спуштање запослених ради обављања радних операција;

4) висећа скела, на механизовани погон, која на вертикалним површинама зграда, на фасадама зграда, градилиштима и у објектима намењеним за радне и помоћне просторије служи за дизање и спуштање запослених и материјала;

5) самоходно возило, на механизовани погон, које се користи за унутрашњи транспорт - вучу, потискивање, дизање, спуштање и преношење терета;

6) преса, маказе, нож и ваљак, на механизовани погон који су фиксно постављени, за сечење, пресовање, савијање и извлачење материјала, а у које се материјал за обраду улаже или вади ручно;

7) опрема за прераду и обраду дрвета, пластичних и сличних материјала, на механизовани погон, која је фиксно постављена, у коју се материјал за обраду улаже или вади ручно;

8) уређаји у којима се наносе и суше премазна средства чије компоненте у додиру са ваздухом образују запаљиве и експлозивне смеше, испарења и хемијске штетности опасне по здравље запослених;

9) опрема, односно постројења за производњу, пуњење, мерење и контролу, са цевоводима за напајање, развођење и транспорт експлозивних, отровних и загушљивих флуида-*гасова или течности, осим природног гаса (земни гас), у објектима који се користе као радни и помоћни простор;

10) противексплозијско заштићена опрема за рад, која се користи у технолошким процесима;

11) привремена електрична инсталација са уређајима, опремом и прибором, постављена за време изградње грађевинских објеката или извођења других радова;

12) опрема за рад (машине, уређаји, постројења, инсталације и алати) за коју је послодавац актом о процени

ризика утврдио да се на њој врше превентивни и периодични прегледи и провере.

Вршилац превентивних и периодичних прегледа и провере опреме за рад

Члан 4.

Прегледе и провере опреме за рад врши правно лице са лиценцом за обављање послова прегледа и провере опреме за рад, које поседује одговарајуће инструменте и уређаје за вршење прегледа и провере наведене са техничким карактеристикама у прихваћеној методологији.

Стручни налаз

Члан 5.

О извршеном прегледу и провери опреме за рад издаје се стручни налаз.

Уз стручни налаз правно лице које је обавило прегледе и провере опреме за рад прилаже копију лиценце тог правног лица и одговорног лица које је потписало стручни налаз.

Садржина стручног налаза

Члан 6.

Стручни налаз, обавезно, садржи:

1) пословно име и седиште правног лица са лиценцом које је обавило прегледе и провере и издало стручни налаз;

2) број стручног налаза и датум његовог издавања;

3) позив на прописе, односно акте и документе на основу којих је утврђена обавеза вршења прегледа и провере опреме за рад;

4) назив и седиште корисника опреме за рад;

5) место и време вршења прегледа и провере опреме за рад;

6) име и презиме одговорног лица са лиценцом за обављање прегледа и провере опреме за рад, које потписује стручни налаз;

7) име и презиме и стручна спрема лица која су**,** у складу са методологијама вршила прегледе и провере опреме за рад;

8) податке о опреми за рад која је предмет прегледа и провере (ближи подаци којима се идентификује опрема са описом намене, односно местом рада у простору – фотографија и скица

са положајем и локацијом у простору, као и о материјалима и сировинама који се користе);

9) податке о инструментима и уређајима који су коришћени у поступку прегледа и провере опреме за рад;

10) утврђено стање са измереним величинама, односно вредностима и величинама и вредностима карактеристичним за одређене елементе провере у складу са методологијама прегледа и провере опреме за рад, са наведеним поступком провере и провереним декларисаним вредностима, као и посебно исказане и утврђене недостатке и неправилности према прописима.

11) закључак да ли су на прегледаној и провереној опреми за рад примењене или нису примењене прописане мере за безбедност и здравље на раду, односно да ли је опрема безбедна за употребу – коришћење.

Рокови за превентивне прегледе и провере опреме за рад

Члан 7.

Превентивни прегледи и провере опреме за рад обављају се пре почетка коришћења, односно пре давања на употребу запосленима, после реконструкције или хаварије, као и пре почетка рада на новом месту рада ако је опрема премештена са једног на друго место.

Превентивни прегледи и провере опреме за рад не обављају се за опрему за рад коју, приликом првог стављања у употребу, није потребно склапати, састављати или монтирати или опрему за рад коју је произвођач ставио у погон и предао на коришћење послодавцу.

Рокови за периодичне прегледе и провере опреме за рад

Члан 8.

Периодични прегледи и провере опреме за рад обављају се у року који је утврђен техничким прописима и стандардима или који је одређен упутством произвођача, а најкасније у року од три године од дана претходног прегледа и провере**,** осим периодичних прегледа и провере привремене електричне инсталације са уређајима, опремом и прибором, који се обављају у року од годину дана од дана претходног прегледа и провере и периодичних прегледа и провере опреме за рад коју послодавац

утврди актом о процени ризика, који се обављају у року утврђеном тим актом.

III. ИСПИТИВАЊЕ УСЛОВА РАДНЕ ОКОЛИНЕ

Предмет превентивних и периодичних испитивања услова радне околине

Члан 9.

Превентивним и периодичним испитивањима услова радне околине (у даљем тексту: испитивања) проверава се и утврђује да ли су на радном месту у радној околини примењене мере безбедности и здравља на раду утврђене прописима у области безбедности и здравља на раду, техничким прописима и стандардима.

Садржина и обим испитивања

Члан 10.

Испитивања обухватају:

1) микроклиму (температура, брзина струјања и релативна влажност ваздуха);

2) хемијске штетности (гасови, паре, димови и прашине);

3) физичке штетности (бука, вибрације и штетна зрачења – осим јонизујућих зрачења);

4) осветљеност;

5) биолошке штетности.

Испитивања се обављају анализом свих елемената услова радне околине тако да се даје јединствена оцена обављеног испитивања.

Испитивања се, по правилу, врше у условима када раде сви технолошки капацитети (опрема за рад, инсталације за климатизацију, проветравање и сл.), што се посебно наводи у стручном налазу.

Испитивање микроклиме

Члан 11.

Испитивања микроклиме врши се на радним местима у радној околини у којој се обавља процес рада, односно у којој се запослени крећу, или задржавају дуже од два сата у току радне смене.

Испитивања микроклиме врше се у летњем и зимском периоду, а не врше се у просторијама у којима технолошки поступак условљава одређене климатске услове.

Испитивања микроклиме у летњем периоду врши се кад је спољна температура изнад 25 степени Целзијуса, а у зимском периоду када је спољна температура испод 5 степени Целзијуса.

Испитивања микроклиме врши се у складу са прихваћеном методологијом испитивања микроклиме, прописима у области безбедности и здравља на раду, техничким прописима, стандардима и препорукама.

Испитивање хемијских штетности
Члан 12.

Испитивања хемијских штетности врши се на радном месту у радној околини где се у технолошким и радним процесима појављују хемијске штетности.

Испитивања хемијских штетности врши се узимањем најмање једног узорка на радном месту најближем извору штетности.

Ако је утврђена концентрација хемијских штетности на радном месту најближем извору штетности изнад дозвољених концентрација, испитивање хемијских штетности врши се узимањем најмање једног узорка и на осталим радним местима на којима се оправдано очекују те штетности.

На радним местима на којима је у поступку испитивања утврђена концентрација хемијских штетности изнад дозвољених концентрација врши се континуално испитивање ради процене ризика и предузимања мера за смањење штетности и заштиту здравља запослених.

Испитивање хемијских штетности врши се у складу са прихваћеном методологијом испитивања хемијских штетности квалитативном и квантитативном анализом, прописима у области безбедности и здравља на раду, техничким прописима и стандардима.

Испитивање физичких штетности
Члан 13.

Испитивање физичких штетности врши се на радном месту у радној околини где се при технолошком и радном процесу појављују бука, вибрације и штетна зрачења.

Испитивања буке, вибрација и штетних зрачења обухвата мерење, анализу и упоређивање измерених величина са дозвољеним вредностима.

Испитивање физичких штетности врши се у складу са прихваћеним методологијама испитивања буке, вибрација и штетних зрачења, прописима у области безбедности и здравља на раду, техничким прописима, стандардима и препорукама.

Испитивање осветљености
Члан 14.

Испитивање осветљености на радном месту у радној околини врши се у складу са прихваћеном методологијом испитивања и мерења осветљености, прописима у области безбедности и здравља на раду, техничким прописима и стандардима.

Испитивање биолошких штетности
Члан 15.

Испитивање биолошких штетности (вируси, бактерије, паразити, гљивице, плесни и др.) обавља се у радним просторијама и на свим радним местима где могу да се оправдано очекују у процесу рада.

Испитивање биолошких штетности врши се у складу са прихваћеном методологијом испитивања присутности биолошких штетности, квантитативном и квалитативном анализом.

Вршилац превентивних и периодичних испитивања услова радне околине
Члан 16.

Испитивање услова радне околине, осим испитивања биолошких штетности, може да врши правно лице са лиценцом за обављање послова испитивања услова радне околине, које поседује одговарајуће инструменте и уређаје за вршење

испитивања и мерења, наведене са техничким карактеристикама у прихваћеној методологији.

Испитивање услова радне околине-биолошких штетности може да врши правно лице са лиценцом за обављање послова испитивања услова радне околине – биолошких штетности, које поседује одговарајуће инструменте, опрему, лабораторије и уређаје за испитивања и анализу биолошких штетности, наведене са техничким карактеристикама у прихваћеној методологији.

Стручни налаз
Члан 17.

О извршеном испитивању услова радне околине издаје се стручни налаз.

Уз стручни налаз правно лице које је обавило испитивања услова радне околине прилаже копију лиценце тог правног лица и одговорног лица које је потписало стручни налаз.

Стручни налаз издаје се у целини за сва обављена испитивања услова радне околине, а у зависности од технолошког процеса.

Изузетно за испитивање биолошких штетности може се издати посебан стручни налаз.

Садржина стручног налаза
Члан 18.

Стручни налаз, обавезно, садржи:

1) пословно име и седиште правног лица са лиценцом које је обавило испитивање услова радне околине и издало стручни налаз;

2) број стручног налаза и датум његовог издавања;

3) позив на прописе на основу којих је утврђена обавеза вршења испитивања услова радне околине;

4) назив и седиште корисника код ког су вршена испитивања услова радне околине;

5) место и време вршења испитивања услова радне околине;

6) име и презиме одговорног лица са лиценцом за обављање испитивања услова радне околине, које потписује стручни налаз;

7) име и презиме и стручна спрема лица која су, у складу са методологијама вршила испитивања услова радне околине;

8) податке којима се ближе одређују радна места у радној околини и места на којима су вршена испитивања (опис, фотографија, скица, графички приказ у простору и сл.) са параметрима услова рада који су утврђени у току испитивања;

9) податке о инструментима и уређајима који су коришћени у поступку испитивања услова радне околине;

10) утврђено стање, нивои или величине карактеристични за одређене елементе испитивања, у складу са методологијама испитивања услова радне околине као и посебно исказане ризике по здравље запослених због присуства физичких и хемијских штетности изнад дозвољених нивоа или концентрација, недовољне осветљености и микроклиме изван зоне конфора;

11) закључак да ли су на радном месту и у радној околини измерене величине у дозвољеним границама, односно да ли су примењене или нису примењене прописане мере за безбедност и здравље на раду.

Извештај о испитивању
Члан 19.

На основу наложене мере инспектора рада или за потребе процене ризика врше се испитивања појединих елемената услова радне околине за која се издаје извештај о испитивању са истом садржином коју има стручни налаз.

Рокови за превентивне прегледе и испитивања услова радне околине
Члан 20.

Превентивна испитивања услова радне околине обављају се у року од шест месеци од почетка рада радног, односно технолошког процеса, реконструкције објекта у ком се обавља радни процес (уређаја за грејање, вентилацију или климатизацију, и сл.) или замене техничких капацитета којима се мењају услови рада.

Рокови за периодична испитивања услова радне околине

Члан 21.

Периодична испитивања услова радне околине обављају се на радном месту у радној околини у року од три године од дана претходног испитивања.

IV. ПРЕЛАЗНЕ И ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 22.

Даном ступања на снагу овог правилника престаје да важи Правилник о поступку прегледа и испитивања радне средине, опасних материја, оруђа за рад, инсталација и средстава и опреме личне заштите („Службени гласник РС”, број 7/99).

Члан 23.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

На основу члану 90. Закона о заштити на раду („Службени гласник СР Србије”, бр. 21/78, 23/78, 22/79 и 10/85), а по прибављеном мишљењу Савеза синдиката Србије и надлежних републичких органа,

Републички комитет за рад доноси

ПРАВИЛНИК
о општим мерама заштите на раду од опасног дејства електричне струје у објектима намењеним за рад, радним просторијама и на радилиштима

(„Службени гласник СРС”, број 21/89)

I. ОПШТЕ ОДРЕДБЕ

Члан 1.

Овим правилником утврђују се опште мере заштите на раду од опасног дејства електричне струје у објектима намењеним за рад, радним просторијама и на радилиштима.

Опште мере заштите на раду од опасног дејства електричне струје примењују се и при обављању радова на електричним постројењима, при употреби електричних уређаја и при коришћењу електричних инсталација називних неизменичних напона виших од 50 V и учестаности 50 Hz, односно називних једносмерних напона виших од 120 V без неизменичне компоненте.

Члан 2.

Мере заштите на раду прописане овим правилником обезбеђују се и примењују код пројектовања, изградње, реконструкције и коришћења инвестиционих објеката и средстава рада.

Члан 3.

Електротехнички инсталациони материјал, као и све електричне направе, постројења, уређаји и средства заштите на раду морају одговарати важећим прописима, стандардима и опште признатим правилима заштите на раду.

Члан 4.

Наведени изрази, у смислу овог правилника, имају следећа значења:

1. електроенергетски објекат (у даљем тексту: објекат) је грађевинско-електромонтажна целина која служи за производњу, пренос, трансформацију и дистрибуцију електричне енергије;

2. електрична погонска просторија је просторија у згради или отворени простор одређен првенствено за смештај и погон електричних постројења у које је дозвољен приступ првенствено лицима која одржавају таква постројења или њима рукују, као и радницима овлашћеним да врше надзор;

3. затворена електрична погонска просторија је просторија у згради или отворени простор одређен искључиво за смештај и погон електричних постројења, која је приликом рада постројења закључана и у коју је приступ дозвољен само лицима која одржавају та постројења или њима рукују и лицима која врше непосредни надзор;

4. место рада је простор у објекту или поред објекта у коме извршилац обавља радни задатак;

5. осигурати место рада значи применити одређени поступак, заштитну опрему и лична заштитна средства у циљу спречавања повреде радника на раду;

6. радови у близини напона су такви радови који се обављају на прописаној удаљености од дела електричног постројења под напоном који из објективних разлога није могуће искључити;

7. радови у безнапонском стању су такви радови који се изводе на или поред електроенергетских објеката на којима је са свих електрично проводљивих делова искључен напон, а пре почетка рада предузете прописане заштитне мере;

8. радови под напоном су радови на деловима електроенергетских објеката који су под напоном;

9. привремене инсталације су инсталације које су привремено постављене за осветљење и погон за време израде грађевинских објеката и извођења других радова;

10. заштитна средства су уређаји, направе, преносне и превозне справе које служе за заштиту лица која раде у или на електричним постројењима од удара електричне струје, деловања

електричног лука, електричног поља, продуката горења, од пада са висине и других опасних дејстава по живот и здравље радника;

11. основна заштитна средства су електроизолациона заштитна средства чија изолација трајно издржава радни напон електричног постројења приликом додиривања електрично проводивих делова под напоном;

12. допунска заштитна средства су електроизолациона заштитна средства која при датом напону не могу самостално да обезбеде потребну заштиту од удара електричне струје, већ према потреби допуњују основна заштитна средства, а као основна заштитна средства могу служити за заштиту од напона додира и напона корака;

13. електрични удар је takVo стање у коме радник постаје део електричног кола услед директног додира, као и услед појаве напона додира, односно напона корака, тако да кроз тело радника протиче електрична струја;

14. радилишта су радни простори изван радних просторија у којима се обавља рад, односно у којима се крећу или претежни део радног времена задржавају радници;

15. сигурносни размак је најкраће дозвољено растојање радника, односно неизолованог алата или предмета којим се радник служи и дела електроенергетског постројења под напоном;

16. преносни алат је електрична машина на моторни или магнетни погон намењена за обављање механичког рада која се може држати руком, пренети са места на место и одложити у току рада, а конструисана је тако да погонски и радни део чине целину;

17. преносни алат класе I је такав преносни алат који поред основне изолације има и додатну заштитну меру од удара електричне струје за случај пробоја изолације;

18. преносни алат класе II је такав преносни алат који поред основне изолације има и појачану или двоструку изолацију која не захтева заштитно уземљење;

19. преносни алат класе III је такав преносни алат који се прикључује само на заштитни мали напон у циљу заштите од електричног удара;

20. заштитни мали напон је називни напон који не прелази:

– 42 V између два проводника код трофазног напајања и између проводника и уземљења,

– 24 V између фазног и неутралног напајања при оптерећеном стању мреже,

– 50 V између фазног проводника, односно 29 V између фазног и неутралног проводника у неоптерећеном стању мреже код трофазног напајања;

21. трансформатор за раздвајање је трансформатор предвиђен да на принципу галванских одвојених струјних кола напаја алат називним напоном (примарни је намотај галвански одвојен од секундарног двоструком, односно појачаном изолацијом);

22. заштитни трансформатор за раздвајање је такав трансформатор за раздвајање који поред галванске одвојености примарног и секундарног намотаја има и снижени напон на секундару (у даљем тексту: заштитни трансформатор);

23. постројење у погону је стање постројења у процесу производње, преноса, дистрибуције и коришћења електричне енергије;

24. опслуживање постројења обухвата надзор и контролу над стањем постројења, као и манипулације и подешавања;

25. радови на електричним постројењима и објектима обухватају радове на одржавању и реконструкцији постројења.

II. КЛАСИФИКАЦИЈА ОПАСНОСТИ ОД ЕЛЕКТРИЧНЕ СТРУЈЕ И ПОДЕЛА ОБЈЕКАТА НА ЗОНЕ ОПАСНОСТИ

Члан 5.

Приликом пројектовања, изградње или реконструкције, с обзиром на опасности од повређивања електричном струјом, радне просторије и простори класификују се према спољашњим утицајима у складу са одговарајућим југословенским стандардима.

Класификација спољашњих утицаја из става 1. овог члана представља елеменат пројектног задатка за израду техничке документације одговарајуће електричне инсталације.

Члан 6.

У односу на спољашње утицаје електрична опрема и инсталације у радним просторијама и просторима мора бити

изабрана и постављена према одговарајућим југословенским стандардима и важећим техничким прописима за такVу врсту електроенергетских инсталација.

Члан 7.

Према степену опасности од електричне струје, а у циљу регулисања безопасног приступа у електрична постројења преко 1000 V дефинишу се три зоне, и то:

– I зона – зона слободног кретања, односно зона у којој нису потребна посебна упозорења и упутства о понашању на мере заштите;

– II зона – зона манипулације и контроле – у коју спадају електричне погонске просторије и затворене електричне погонске просторије;

– III зона – зона опасности је простор око делова под напоном на удаљености мањој од сигурносног размака.

Члан 8.

Организација удруженог рада одговарајућим актом утврђује зоне у својим објектима у смислу члана 7. овог правилника, услове приступа у објекте, као и начин кретања, придржавајући се следећих начела:

а) да је у I зони дозвољено кретање свим радницима са радним задатком, а за посетиоце обавезна пратња стручног лица;

б) да је у II зони дозвољено слободно кретање радницима електроструке корисника објекта који долазе по радном задатку, за остале раднике у зависности од степена њихове обучености и степена опасности која прети оцењује се када је потребна пратња, надзор, односно примена одговарајућих заштитних мера, а посетиоци обавезно морају имати пратњу стручног лица;

в) да је приступ у III зони дозвољен код радова у безнапонском стању;

– радницима који спроводе осигурање места рада,

– радницима наведеним у документу за рад, после осигурања места рада, извршних припрема за рад у близини напона, односно за рад под напоном,

– лицима унутрашњег и спољног надзора.

III. ТЕХНИЧКЕ ЗАШТИТНЕ МЕРЕ

Члан 9.

Техничке заштитне мере обезбеђују се избором и уградњом адекватне опреме и материјала, у складу са одговарајућим стандардима и уз примену других заштитних мера на основу претходно извршене класификације просторија и простора према одредбама члана 5. овог правилника.

Члан 10.

У радним просторијама и на радиштима спроводе се одговарајуће техничке мере заштите од електричног удара, пожара који проузрокује електрична енергија, прекомерне струје, кратких спојева, пренапона, недостатка или пада напона.

У радним просторијама и на радиштима класификованих према спољашњим утицајима (члан5), приликом примене заштитних мера из става 1. овог члана узимају се у обзир и спољашњи утицаји.

IV. ЕЛЕКТРИЧНА ПОСТРОЈЕЊА

Члан 11.

Приступ у електричне погонске просторије и у затворене електричне погонске просторије по правилу није дозвољен неупућеним и неовлашћеним лицима.

Забрана приступа из става 1. овог члана истиче се на улазним вратима.

Приступ у електричне погонске просторије и у затворене електричне погонске просторије лицима из става 1. овог члана дозвољен је само у пратњи стручног лица.

Члан 12.

На електроенергетским објектима и постројењима могу самостално радити или радом руководити само стручна лица.

На електроенергетским објектима и постројењима могу радити и друга лица, али само уз пратњу, односно надзор овлашћеног радника.

Улазак и кретање посетилаца у електроенергетским објектима и постројењима врши се уз обавезну пратњу стручног лица, у складу са интерним актом организације.

1. Основна правила безбедног рада при руковању електричним постројењима напона преко 1000 V

1.1. Опслуживање

Члан 13.

Врата просторија електропостројења морају стално бити закључана. Врата из разводних постројења морају се отварати у правцу других просторија или споља и имати самозатварајуће браве с ручицама, које се откључавају без кључа са стране разводног постројења. Врата између одељења истог разводног постројења или међу суседним просторијама два разводна постројења могу бити без браве, али морају имати уређај који учвршћује врата у затвореном положају и не омета отварање врата у оба смера.

За сваку просторију електропостројења треба имати најмање два комплета кључева, од којих је један резервни. Кључеви од просторија разводних постројења не смеју се подударати са кључевима за врата ћелија.

Начин обезбеђења, чувања, издавања и враћања кључева од просторија електропостројења уређује се актом организације.

Члан 14.

Опслуживање постројења могу вршити само стручна лица.

Стручна лица из става 1. овог члана морају бити упозната са мерама заштите на раду и техничком регулативом из своје области рада, затим са пружањем прве помоћи код електричних удара и поступком у случају пожара.

Члан 15.

Преглед електричних постројења врши се искључиво са спољне стране ограде, односно препреке.

Изузетно, преглед затворених разводних постројења може се вршити и уласком иза ограде, односно препреке, под условом да преглед врше најмање два стручна лица.

При вршењу прегледа електричних постројења у III зони опасности не могу се обављати други радови.

Члан 16.

Није дозвољен приступ месту земљоспоја на растојању мањем од 4 m у затвореним постројењима, односно од 8 m на отвореном простору.

Изузетно од става 1. овог члана дозвољен је приступ и на мањем растојању само у случају вршења манипулација са комутационим уређајем при отклањању земљоспоја, а такође и приликом ослобађања пострадалог из струјног круга, при чему се користе одговарајућа заштитна средства.

Члан 17.

Искључење струјног кола помоћу растављача врши се тако што се струјно коло претходно прекине одговарајућим прекидачем снаге, затим провери да ли је механизам и стварно искључен, па се растави струјно коло одговарајућим растављачима и на крају провери исправност обављања манипулација.

Манипулација укључења врши се обрнутим редом, уз проверу исправности извршених радњи, односно поступка.

У току укључења, односно искључења струјног кола лица која обављају манипулације не смеју бити ометана од других лица, нити се друга лица могу налазити у близини уређаја са којима се манипулише.

Члан 18.

Код манипулације расклопним апаратима које се врше помоћу ручних погона или изолационих мотки обавезна је употреба заштитног шлема и електроизолационих рукавица.

Члан 19.

Замена високонапонских осигурача може се вршити само у неоптерећеном струјном колу, а замена осигурача под напоном врши се уз примену изолационих клешта и осталих заштитних средстава.

1.2. Радови

Члан 20.

Радови у електричним постројењима с обзиром на заштитне мере, деле се на три категорије:

а) радови у безнапонском стању;
б) радови у близини напона; и
в) радови под напоном.

Члан 21.

Приликом уношења у електрична постројења дугачких проводљивих предмета и манипулације са њима у разводним постројењима у којима поједини делови под напоном нису заштићени од додира, поступа се са посебном пажњом, уз непрекидан надзор другог лица.

Члан 22.

При раду у електричним постројењима није дозвољена употреба неисправних изолационих средстава.

Члан 23.

Електрорадови на отвореном простору не могу се обављати:

– при невремену праћеном атмосферским пражњењем које се може пренети на место рада;

– при ветру изнад 60 km/h, ако се радови обављају на висини изнад 3 m;

– код температуре испод –18°C и изнад +35°C у хладу.

Руководилац радова одлучује када ће се прекинути рад у случају из става 1. алинеја 1. овог члана и о могућности рада на висини при ветру брзине испод 60 km/h.

Руководилац радова одлучује да ли је могућ рад при појави кише, магле и снежних падавина, а изузетно може, у случају посебних околности, по сопственој процени, одлучити да се рад настави и под тежим условима из става 1. овог члана, осим у случају из алинеје 1. тог става.

1.2.1. Мере за безбедан рад у безнапонском стању

Члан 24.

Пре почетка радова у безнапонском стању место рада обезбеђује се применом заштитних мера према следећем редоследу:

а) прекидач се искључује и, ако то конструктивне карактеристике дозвољавају, видљиво одваја од напона;

б) спречава се случајно поновно укључивање прекидача и растављача;

в) на одговарајући начин утврђује безнапонско стање;

г) изврши уземљивање и кратка спајања;

д) ограђује место рада од делова под напоном.

Члан 25.

Приликом осигурања места рада у трафостаницама са даљинским управљањем, претходно се искључује даљинско управљање и на одговарајући начин спречава и случајно поновно укључење објекта или дела објекта на коме се ради.

Члан 26.

У постројењима код којих се извршење прекида не може уочити на видљив начин, констатација прекида врши се путем помоћног струјног кола са сигнализацијом или на други поуздан начин.

Члан 27.

У електроенергетским објектима направе за уземљивање и кратко спајање постављају се:

– на местима одвајања од напона;

– на свакој искључној галвански одвојеној деоници у близини места рада, која може доћи под напон или се на њој може индуковати напон;

– на месту рада, и то на свим проводницима.

Члан 28.

Замена високонапонских осигурача и преглед Blucholz релеа у безнапонском стању може се вршити и без кратког спајања и уземљивања, без ограђивања делова под напоном, као и без дозволе за рад издате у смислу овог правилника, при чему се:

– за искључене делове постројења сматра као да су под напоном;

– замена високонапонских осигурача изводи изолационим алатом и применом личних заштитних средстава.

Члан 29.

Утврђивање безнапонског стања на једносистемским надземним водовима може се извршити и пребацивањем танког проводника са набацивачком пушком преко фазних проводника.

Члан 30.

На надземним водовима изнад 1000 V, осим уземљивања и кратког спајања на месту рада, мора се извршити уземљивање и кратко спајање на свим местима одвајања од галвански одвојене мреже која остаје под напоном.

Члан 31.

Кад се радови обављају само на једном стубу, преносне направе за уземљивање и кратко спајање на надземном воду постављају се:

– на једном месту, што ближе месту рада, уколико се проводници не раздвајају;

– на свакој галвански одвојеној деоници, уколико се проводници раздвајају у две или више галвански одвојене деонице.

Кад се радови обављају на више стубова, преносне направе из става 1. овог члана постављају се са сваке стране радне деонице са које може да дође до продора напона, с тим што удаљеност између постављених преносних направа не сме бити већа од 2 km.

Кад постоји укрштање између водова на радној деоници са другим водом под напоном, на стубу радне деонице који је најближи месту укрштања постављају се и додатне преносне направе за уземљивање и кратко спајање.

Члан 32.

Код радова на кабловском воду уземљивање и кратко спајање врши се обавезно на свим местима одвајања од напона, а на месту рада ако то дозвољава технологија рада.

Уколико се место рада налази на преласку кабла у надземни вод, обавезно се врши уземљивање и кратко спајање и на месту рада.

Члан 33.

Пре почетка радова на већ одређеном каблу треба извршити механичко пробијање кабла одговарајућим уређајем или алатом са изолованом ручком.

Ако због технологије рада поступак из става 1. овог члана није изводљив, треба применити друге довољно сигурне методе (примена индикатора са шиљком преко изолације жила и др.).

Ако је поуздано утврђен тражени кабл, не мора се спроводити поступак на начин утврђен ст. 1. и 2. овог члана.

Члан 34.

Ако каблови са уземљеним металним плаштом леже у подручју утицаја мреже једносмерне или наизменичне струје за жељезнице или леже у подручју напонског лека мреже са уземљеном неутралном тачком, метални омотач се мора премостити на месту рада бакарним проводником пресека најмање 16 mm^2, и то пре сечења кабла.

Члан 35.

Код радова на кабловским водовима преко којих се може пренети потенцијал из постројења напајања на место рада, прорачуном и анализом одређују се места и начин уземљивања и кратког спајања.

Код радова на кабловским водовима код којих, услед дејства напојне железничке мреже, постоји опасност од пренетог потенцијала, прорачуном и анализом утврђује се степен опасности и спроводе мере уземљивања, кратког спајања, изједначавања потенцијала и друге заштитне мере.

1.2.2. Мере за безбедан рад у близини напона

Члан 36.

При радовима који се изводе у близини напона суседни делови под напоном осигуравају се од случајног непосредног или посредног додира, помоћу довољно чврстих и поуздано постављених изолационих заштитних преграда, плоча, прекривача и других заштитних средстава.

Код називних напона изнад 1000 V најмањи сигурносни размак између делова под напоном и изолационе заштите преграде не сме бити мањи:

изнад	1	до	6 kV	90 mm	у простроријии
изнад	6	до	10 kV	115 mm	у простроријии
изнад	6	до	10 kV	150 mm	на отвореном
изнад	10	до	20 kV	215 mm	у простроријии и на отвореном
изнад	20	до	35 kV	325 mm	у простроријии и на отвореном
изнад	35	до	110 kV	1100 mm	у простроријии и на отвореном
изнад	110	до	220 kV	2200 mm	у простроријии и на отвореном
изнад	220	до	400 kV	2900 mm	у простроријии и на отвореном

Изузетно од става 2. овог члана, за унутрашња постројења називног напона до 35 kV наведени размаци могу бити и мањи, ако се примени изолациона заштитна плоча од материјала такве електричне чврстоће и других особина да издржи сва прописана испитивања за одређени степен изолације.

Члан 37.

Радови у близини напона могу се изводити без примене изолационе заштитне преграде или плоче, ако не постоји могућност примене изолационе заштитне преграде или плоче (постројења старијих конструкција и сл.).

У случају из става 1. овог члана, сигурносни размак од делова под напоном не сме бити мањи:

изнад	1	до	10 kV	400 mm	у простор ији
изнад	1	до	10 kV	700 mm	на отвореном
изнад	10	до	35 kV	700 mm	у простор ији и на отвореном
изнад	35	до	110 kV	1150 mm	у простор ији и на отвореном
изнад	110	до	220 kV	2300 mm	у простор ији и на отвореном
изнад	220	до	400 kV	2900 mm	у простор ији и на отвореном

Члан 38.

При употреби лестава, гломазних предмета и транспортних средства у спољним постројењима и код радова на водовима, најмањи сигурносни размак приближавања од делова под напоном не сме бити мањи:

		до	1 kV	800 mm
изнад	1	до	10 kV	1200 mm
изнад	10	до	35 kV	1500 mm
изнад	35	до	110 kV	2000 mm
изнад	110	до	220 kV	3000 mm
изнад	220	до	400 kV	4000 mm

Члан 39.

На вишесистемским далеководима напона изнад 35 kV, могу се изводити радови само на систему који је искључен, а ако је бар један од осталих система под напоном, морају бити испуњени и следећи услови:

– да сигурносни размак није мањи од размака из члана 38. овог правилника за одговарајући ред напона;

– да се радови не могу вршити истовремено на више стубова, већ само на једном стубу, на коме се врши уземљивање и кратко спајање;

– да крајеви вода не смеју бити уземљени;

– да се извод између излазног растављача и прекидача кратко споји и уземљи.

Члан 40.

На вишесистемским водовима напона до 35 kV, могу се изводити радови само на систему који је искључен, а ако је бар један од осталих система под напоном, морају бити испуњени и следећи услови:

– да се рад обавља са покретном платформом (корпом) постављеном са спољашње стране искљученог вода;

– да између радника и алата, односно прибора којим се служи и делова под напоном сигурносни размак није мањи од размака из члана 38. овог правилника за одговарајући ред напона;

– да се радови не могу вршити истовремено на више стубова већ само на једном стубу, на коме се врши уземљивање и кратко спајање;

– да крајеви вода не смеју бити уземљени;

– да је на крајевима вода, уколико за то постоји конструкциона могућност, извршено уземљење и кратко спајање између прекидача и излазног растављача.

Члан 41.

Приликом извођења радова на вишесистемским водовима из чл. 39. и 40. овог правилника, кад неки од система остају под напоном, преузимају се и посебне мере за спречавање замене система који је искључен системом који је под напоном, односно мере за утврђивање који је систем под напоном.

Члан 42.

Приликом извођења радова на далеководу чија траса иде упоредо са далеководом под напоном, на основу прорачуна и анализе електромагнетних и електростатичких утицаја далековода под напоном на далековод на коме се изводе радови, посебно се одређује место и начин уземљења и кратког спајања у циљу отклањања ових утицаја.

Мере из става 1. овог члана предузимају се и приликом радова на развлачењу проводника упоредо са надземним водовима под напоном, на основу прорачуна и анализе електромагнетних и електростатичких утицаја надземних водова под напоном на упоредо развлачене проводнике.

Члан 43.

Ако се проводници вода на коме се ради развлаче или затежу испод или изнад вода под напоном, предузимају се потребне мере у циљу одржавања сигурносног размака из члана 38. овог правилника, за одговарајући ред напона.

Члан 44.

Ако се на истим стубовима налазе нисконапонски и високонапонски водови, дозвољен је рад на нисконапонском воду док се високонапонски налази под напоном, ако је између радника и неизолованог алата, односно прибора којим се радник служи и делова под напоном осигуран минималан размак према члану 38. овог правилника и ако се нисконапонски вод уземљи и кратко споји на месту рада.

Члан 45.

На стубовима водова високог напона могу се изводити радови у близини делова под напоном, ако се њима не нарушава стабилност стуба и ако је обезбеђено одржавање сигурносног размака из члана 38. овог правилника.

Ако у извођењу радова из става 1. овог члана учествују приучена лица, на видни начин означавају се и границе кретања.

Члан 46.

Приликом сечења грана и дрвећа у близини вода који се налази под напоном морају се одржавати сигурносни размаци из члана 38. овог правилника.

У току сечења, не сме се дозволити неконтролисани пад дрвећа и грана у близини вода. Не сме се оставити засечено дрво, а није дозвољено ни пењање на дрво које се сече.

Члан 47.

Приликом радова на прелазима преко других објеката (железнице, путеви и др.) примењују се следеће заштитне мере:

– усклађивање плана радова, како би се саобраћај што мање ометао;

– стално одржавање сигурносног размака из члана 38. овог правилника.

1.2.3. Мере за безбедан рад под напоном

Члан 48.

Радови на деловима објекта који су под напоном могу се изводити ако:

– је изабран систем рада под напоном и радни поступак утврђен и проверен;

– постоје писана упутства за сваку врсту рада;

– постоји одговарајући изолациони алат, помоћна средства, заштитна опрема, односно лична заштитна средства за сваку врту рада у складу са изабраним системом рада под напоном;

– радник испуњава посебне психофизичке способности за овај рад, ако је обучен и ако је извршена провера његовог знања за одређене врсте радова под напоном; и

– је радник на периодичним проверама показао задовољавајуће резултате у погледу обучености за одређену врсту рада и психофизичке способности.

Члан 49.

Радови под напоном не смеју се изводити ако:

– на месту рада електрична варница може да изазове пожар или експлозију; и

– при постојању околности из члана 23. овог правилника.

1.3. Документи за рад

Члан 50.

Радови на електроенергетском објекту могу се изводити само на основу одговарајућих докумената за рад, као што су: налог за рад, дозвола за рад, обавештење о завршетку рада, депеша и програм рада.

Члан 51.

Налог за рад којим надлежни руководилац одређује одговорно стручно лице за извршење конкретног радног задатка може се издати:

– писмено – преко одређеног обрасца или телепринтером;

– усмено уз истовремено снимање говора; и

– путем говорних телекомуникационих веза, уз уписивање података у одређене обрасце и сравњивање текста.

Налог за рад даје се тако да извршиоцу буде јасан задатак – где и шта треба да уради.

Члан 52.

Дозвола за рад, која се издаје за извођење радова у безнапонском стању у III зони опасности и радова у близини напона у случају примене мера из члана 24. овог правилника, издаје се пре почетка радова, и то:

– писмено – на одређеном обрасцу или телепринтером (уз повратну потврду пријема), и

– путем говорних телекомуникационих веза и уз уписивања података у одређене обрасце и сравњивање текста.

Члан 53.

Обавештењем о завршетку рада руководилац извештава овлашћено лице да су радови завршени, уклоњен сав алат, материјал и заштитна опрема и да су радници удаљени са места рада, као и да је објекат спреман за стављање у погон. Пријава завршетка радова се подноси на исти начин на који се издаје дозвола за рад.

Депешом, која се обавезно обострано уписује у књигу депеша, дају се кратка и важна обавештења, као и захтеви и одобрења погонског значаја. Депеша се преноси путем говорних

и телекомуникационих веза, уз сравњивање уписаног текста телеграмом или телексом.

Програм рада, којим се обједињује рад више радних група и одређује координатор радова, израђује се за сложеније радове у којима учествује више радних група.

1.4. Организационе мере за безбедан рад

Члан 54.

Рад на објектима организује се тако да се омогући највећа могућа безбедност радника.

За објекте морају постојати детаљна упутства о манипулацији, раду и сигурности при опслуживању и одржавању постројења.

Вршење надзора, организације рада и непосредних техничких радова, као и издавање докумената за рад могу обављати само лица која имају потребне стручне kVалификације и овлашћења према одговарајућим интерним актима организације.

Члан 55.

Све радове у високонапонским објектима укључујући и осигурање места рада уз повећане опасности, осим манипулација и визуелних прегледа објеката, морају вршити најмање два лица.

Ако рад изводи више радника, један од њих одређује се за руководиоца радова.

Члан 56.

Пошто од овлашћеног лица добије дозволу и остала документа за рад, руководилац радова на месту рада:

– проверава да ли су спроведене заштитне мере;

– утврђује границе делова постројења у безнапонском стању;

– по потреби спроводи додатне заштитне мере.

У одређеним случајевима, зависно од конструкције мреже, руководилац радова може добити и дозволу за рад за самоискључење, на основу које је дужан да сам искључи и осигура место рада.

Руководилац радова пре почетка рада упозорава раднике на границе делова постројења у безнапонском стању и делова под

напоном, на присутне опасности и на примену личних заштитних средстава и заштитне опреме и упознаје их са спроведеним заштитним мерама.

Извршење радова може започети тек кад њихов почетак објави руководилац радова, а не само на основу претходног договора о томе да ће радови започети у одређено време.

Члан 57.

Приликом вршења мерења и испитивања, делова постројења морају бити уземљени и кратко спојени за све време прикључивања, односно скидања мерних инструмената.

Ако то природа поступка захтева, приликом мерења и испитивања, и то само за време очитавања резултата мерења, уземљивачи се могу привремено скинути.

Члан 58.

По завршетку рада руководилац радова проверава исправност извршених радова, даје налог радног групи да уклони сав алат, прибор и осигурања места рада и да напусти место рада, а затим на поуздан начин обавештава овлашћено лице за издавање дозволе за рад да су радови завршени и да је објекат спреман за погон.

Члан 59.

По добијеном обавештењу да су радови завршени и да је објекат спреман за погон, тек пошто лице овлашћено за издавање дозволе за рад уклони она осигурања места рада које је то лице поставило или су постављена по његовом налогу, објекат се може ставити у погон.

Није дозвољено укључивање постројења само на основу претходног договора, без поузданог обавештења о завршетку рада и спремности објекта за погон.

2. Основна правила безбедног рада при руковању електричним постројењима напона до 1000 V

2.1. Опслуживање

Члан 60.

Све радове у нисконапонским објектима врше најмање два радника, осим манипулација са комутационим уређајем у

разводном постројењу, на разводној плочи и другим елементима, које може да врши и појединац који познаје електричну шему, електрично постројење и који је обучен за обављање тих манипулација.

Члан 61.

Поред манипулација из члана 60. овог правилника, преглед нисконапонских постројења, појединачно може вршити:

– овлашћено стручно лице;

– стручно лице или лице које рукује електричним постројењем.

Члан 62.

Кључеве од постројења, електричних ормана, уређаја за покретање, управљачких пултова и других уређаја и елемената, који морају бити обезбеђени, а чији се начин обезбеђења, издавања и враћања уређује интерним актом, могу лично имати и лица која рукују електричним постројењима и она се са њима задужују.

Члан 63.

Замена топљивих уметака осигурача обавља се у безнапонском стању.

Изузетно од става 1. овог члана, замена топљивих уметака осигурача може се вршити под оптерећењем у следећим случајевима:

– замена топљивих уметака нисконапонских осигурача типа D и DO, под условом да струја (A) за дати напон (V) не премашује вредности датих у табели:

Напон (V)		=	Струја (A)
»			
до 380			до 63
преко 380			до 16
	до 24		изнад 0
	изнад 24		
	до 60		до 16
	изнад 60		
	до 110		до 6

и да су примењена одговарајућа заштитна средства;

– замена високоучинских и нисконапонских осигурача, ако замену обављају посебно обучена стручна лица уз примену изолационих ручица, заштитног шлема, заштитних наочара или штита, кожних рукавица, односно других одговарајућих заштитних средстава.

2.2. Радови

Члан 64.

Радови у електричним постројењима, у погледу заштитних мера од опасног дејства електричне струје, разврставају се у три категорије:

а) радови у безнапонском стању;

б) радови у близини делова под напоном; и

в) радови под напоном.

Члан 65.

Нису дозвољени радови на надземним водовима, надземним уводима и комутационим уређајима, који су непосредно спојени са надземним водовима при постојању услова из члана 23. овог правилника.

2.2.1. Мере за безбедан рад у безнапонском стању

Члан 66.

При радовима у безнапонском стању у објекту морају се спровести по ниже наведеном редоследу следеће мере:

а) извршити неопходна искључења;

б) предузети мере које би спречиле појаву напона услед случајног укључења комутационог уређаја;

в) проверити одсуство напона на деловима електропостројења на којима се обављају радови;

г) извести уземљивање и кратко спајање помоћу преносних уземљивача свих проводника који су под напоном у нормалном погону, укључујући и неутрални проводник;

д) извршити ограђивање места рада и делова под напоном и истаћи упозорење да се изводе радови.

Ако се јавним осветљењем управља фотоћелијама, при осигурању места рада у безнапонском стању треба онемогућити њихово функционисање.

Код радова са разводима ниског напона и изолованим надземним водовима ниског напона мере из става 1. тачка г) овог члана не морају се применити ако је осигурано безнапонско стање и не постоји опасност повратних напона и продирања атмосферских пражњења на место рада.

Помоћна струјна кола која се налазе на месту рада не морају се искључити уколико је спречен непосредан додир са неизолованим деловима струјног кола и уколико се преко њих не може изазивати неконтролисано укључивање расклопних апарата.

Члан 67.

Код надземних водова називних напона до 1000 V на дрвеним стубовима и другим стубовима без земљовода није потребно уземљивање и кратко спајање на местима одвајања од напона кад се сви проводници фазни и неутрални и проводник за јавно осветљење споје.

У случају из става 1. овог члана, приликом кратког спајања, прво се врши спајање са неутралним проводником, а затим са осталим (фазни и проводник за јавно осветљење), док се скидање кратког споја врши обрнутим редом.

Члан 68.

Код кабловских водова називног напона до 1000 V није потребно уземљивање и кратко спајање на местима одвајања од напона и на месту рада кад је поуздано осигурано безнапонско стање, осим у случају преласка кабловског вода у надземни, када се обавезно врши уземљивање и кратко спајање.

Члан 69.

При радовима на кабловским водовима називног напона до 1000 V у безнапонском стању примењују се одредбе чл. 34. и 35. овог правилника.

Члан 70.

Није дозвољена примена импровизованих направа за проверу безнапонског стања.

2.2.2. Мере за безбедан рад у близини делова под напоном

Члан 71.

При радовима који се изводе у близини напона суседни делови под напоном осигуравају се од случајног непосредног додира радника са деловима под напоном, помоћу довољно чврстих и поуздано постављених изолационих заштитних преграда, плоча, прекривача и других заштитних средстава.

Члан 72.

При употреби лестава, гломазних предмета и транспортних средства у спољним постројењима код радова на водовима, најмањи сигурносни размак приближавања делова под напоном одређује се према одредби члана 38. овог правилника.

2.2.3. Мере за безбедан рад под напоном

Члан 73.

На деловима електроенергетских објеката, код којих називни напони између проводника под напоном или напон између проводника под напоном и земље не прелазе 50 V наизменичног напона, односно 120 V једносмерног напона, дозвољен је рад под напоном уз примену кожних заштитних рукавица и изолованог електричног алата.

Радови на деловима електроенергетског објекта који су под напоном изнад напона из става 1. овог члана, дозвољени су под условима из чл. 48. и 49. овог правилника.

2.3. Организационе мере за безбедан рад

Члан 74.

Радови у електричном постројењу напона до 1000 V врше се по налогу овлашћеног стручног лица.

Члан 75.

Начин припреме рада, издавања дозвола за рад, вршења надзора за време рада, прекид и завршетак рада на објектима до 1000 V организација уређује одговарајућим општим актом.

3. Мере за спречавање повреда од дејства електричне струје индукованог напона

Члан 76.

При извођењу радова на надземним електроенергетским водовима у близини других водова под напоном, поред примене заштитних мера из члана 24. овог правилника, предузимају се и следеће мере заштите:

– при обучавању радника који ће радити на надземним водовима посебно се указује на опасност од појаве индукованог напона и на превентивне мере за спречавање повреда од удара електричне струје индукованог напона;

– забранити постављање уземљивача, направе за уземљивање и кратко спајање у насуте гомиле земље;

– приликом постављања, односно скидања направа за уземљивање и кратко спајање употребом изолационе мотке са ужадима, радник се не сме налазити на растојању од вода краћем од дужине изолационог дела мотке;

– при додавању алата са земље и других направа монтеру који се налази на стубу надземног вода или на дизалици, користити изолационо уже;

– при вршењу поправки и регулације на линијском растављачу постављају се направе за уземљивање и кратко спајање, без обзира да ли растављач има ножеве за уземљење;

– при раду на надземним водовима са више проводника по фази, који су међусобно раздвојени изолационим умецима, врши се уземљивање сваког проводника.

4. Заштитна средства за рад у електричним постројењима

Члан 77.

За заштиту од електричног удара, деловања електричног лука, продуката горења и пада са висине, при извођењу радова на електроенергетским објектима користе се:

а) изолационе мотке, изолациона клешта за осигураче и за електрична мерења и индикатори напона;

б) изолациона средства за радове под напоном и електро-монтерски алат са изолационим ручицама – држачима;

в) електро-изолацоне рукавице, електроизолациона обућа изолационе простирке и прекривачи и изолациона постоља;

г) преносне направе за уземљивање и кратко спајање;

д) средства за ограђивање и изоловање од делова под напоном и ознаке упозорења;

ђ) заштине наочаре, кожне рукавице, гас маске, сигурносни појас, осигуравајућа ужад и заштитни шлем и друга одговарајућа заштитна средства.

Заштитна изолациона средства из става 1. овог члана могу се користити као основна или допунска.

Члан 78.

Основна изолациона средства су:

– изолационе мотке;

– изолациона кљешта за вађење осигурача и мерење електричне струје;

– индикатори напона;

– средства за радове под високим напоном (изолационе мотке, платформе, погон вуча која се непосредно додирује са проводником);

– изолационе преграде;

– мотке за учвршћивање изолационих преграда и друга заштитна средства чија изолација трајно издржава радни напон електричног постројења приликом додиривања електрично проводивих делова под напоном.

Изолациони материјали код изолационих средстава која се користе као основна морају бити изведени према висини назívног напона постројења.

Изолационе рукавице, обућа и простирке и друга изолациона заштитна средства која се користе као допунска, могу се употребљавати као основна за заштиту од напона додира на деловима постројења који нису под напоном у нормалним погонским условима.

Члан 79.

Општим актом организације утврђују се опремљеност мобилних екипа и електроенергетских постројења потребним средствима заштите, као и начин њиховог одржавања.

Члан 80.

Приликом коришћења заштитних средства из члана 77. овог правилника мора се водити рачуна о следећем:

– изолациона заштитна средства користити само према намени у електричном постројењу, за напоне за које је предвиђено заштитно средство;

– изолациона заштитна средства могу се користити у условима постројења влажности само ако су конструисана и упутством произвођача предвиђена за рад у тим условима;

– заштитна средства не могу се користити пре него што се изврши провера рока њихове употребе и постројења механичких и других оштећења, односно исправности и изврши њихово чишћење.

5. Уземљивање и кратко спајање

Члан 81.

Уземљивање и кратко спајање врши се земљоспојником или преносном направом за уземљивање и кратко спајање.

Пресек ужета преносних направа за уземљивање и кратко спајање, које је израђено од танких бакарних жица и чије су стезаљке таквих димензија да могу да издрже очекивана термичка и динамичка напрезања струје кратког споја, врши се према следећој табели:

Пресек бакарног ужета у mm2 у kA у трајању од (секунде)			Највећа дозвољена струја кратког споја			
10 C	0,2 C		5 C	2 C	1 C	0,5
16	4,4	7	1,0	1,4	2,2	3,2
25	6,8	11	1,5	2,2	3,5	5,0
35	9,6	15,4	2,2	3,1	4,8	7,0
50	14	22	3,1	4,3	7,0	10,0
70	19,5	30,8	4,0	6,0	9,5	14,0
95	26,5	41,9	5,8	8,3	13	18,5
120	33,5	52,9	7,5	10,5	16,5	23,5
150	42	66,1	9,2	13,0	21	29,5

Члан 82.

Изузетно од члана 81. став 2. овог правилника, ако је вод идентификован и ако је на крајевима вода, на којима би могао да продре погонски напон спроведено уземљивање и кратко спајање помоћу направа које су димензионисане тако да издрже очекиване струје кратког споја, за уземљивање и кратко спајање на месту рада може се користити и уже мањег пресека (најчешће 25 mm^2).

Члан 83.

За уземљивање и кратко спајање не могу се користити оштећене преносне направе, као и преносне направе које су, услед струје кратког споја, биле изложене напрезању.

Члан 84.

Уземљене металне конструкције могу се користити за уземљивање и кратко спајање ако, с обзиром на проводљивост, имају еквивалентан пресек према табели из члана 81. овог правилника и ако су спојеви у конструкцији добро проводљиви.

Члан 85.

Ради одвођења индукованих напона који се могу јавити у постројењима врло високих напона услед електростатичких и електромагнетских утицаја, металне скеле, дизалице, транспортна средства и остали дугачки проводни предмети привремено се уземљују бакарним проводником пресека 16 mm^2.

6. Повера и обезбеђење стабилности дрвених стубова

Члан 86.

Пре почетка рада на старим дрвеним стубовима проверава се њихова чврстина (појава трулости и сл.).

Пре пењања на стубове код којих је утврђена трулост исти се морају обезбедити од рушења неком од поузданих метода (анкерисање, троножац и сл.).

V. РАДНЕ ПРОСТОРИЈЕ И ГРАДИЛИШТА

1. Сталне електричне инсталације

Члан 87.

Сталне електричне инсталације у радним просторијама изводе се на основу класификације радне просторије, односно простора у складу са чланом 5. овог правилника и одговарајућим техничким прописима који регулишу ову област.

Члан 88.

На свим електричним инсталацијама, уређајима и направама, у свим радним просторијама и другим просторима примењују се одговарајуће мере заштите од електричног удара у складу са одговарајућим југословенским стандардима, без обзира на класификацију у смислу члана 5. овог правилника.

У циљу заштите од експлозије у радним просторијама и другим просторима, изузев рудника, примењују се заштитне мере и одговарајућа електрична инсталација и уређаји у складу са југословенским стандардима којима је регулисана против-експлозијска заштита.

На објектима у којима се налазе просторије из става 2. овог члана изводи се громобранска заштита ради спречавања експлозија, односно пожара и удара електричне струје услед пражњења атмосферског електрицитета, у складу са строжим условима који су прописани за заштиту од удара грома.

2. Привремене електричне инсталације

Члан 89.

Привремене електричне инсталације на радилиштима изводе се на основу класификације просторије, односно простора у складу са чланом 5. овог правилника и одговарајућих техничких прописа за ову област.

Члан 90.

Неизоловани делови електричних постројења (проводници, шине, контакт прекидачи и осигурачи, стезаљке електричних машина и апарата и сл.), који се налазе изван електричних погонских просторија морају са свих страна бити ограђени или да се налазе изван дохвата руке.

Није дозвољено остављање неизолованих крајева проводника или каблова после демонтаже апарата или уређаја.

Члан 91.

Уређаји за стављање у погон машина, односно механизама не смеју бити доступни неовлашћеним лицима.

Стављање у погон више машина, односно механизама једним уређајем може се вршити само ако је то предвиђено упутством произвођача и ако те машине, односно механизми представљају једну техничку, односно технолошку целину.

Покретни контактни уређаји за укључивање не смеју да се налазе под напоном у искљученом положају, нити да тежином својих покретних делова затварају струјно коло.

Члан 92.

Ограде и кућишта електропроводљивих делова морају да буду изведени тако да њихово скидање, односно откривање може да се изврши само употребом кључа или другог одговарајућег алата.

Члан 93.

Привремене електричне инсталације на отвореном простору радилишта изводе се употребом изолованих одговарајућих проводника који се учвршћују на стабилним стубовима, тако да се најнижа тачка проводника налази на најмање 2,5 m висине над радним местом, 3,5 m над пешачким пролазима, односно најмање 6 м над колским пролазима.

Изузетно од става 1. овог члана, над радним местом изоловани проводник може се поставити и на висини мањој од 2,5 m, с тим што мора бити смештен у цев или одговарајући профил довољне механичке издржљивости.

На висини испод 2,5 m могу се постављати светиљке општег осветљења напона 220 V са изолацијом која искључује могућност додира радника са њеним проводљивим деловима, а уколико се не могу обезбедити takVe светиљке, за напајање се користи снижени напон (највише 42 V).

Члан 94.

Електрична инсталација на радилиштима треба да буде тако изведена да се са једног места могу искључити сви проводници под напоном.

Након искључења напона главним прекидачем, обавезно је искључивање опасних алата сопственим прекидачима.

Члан 95.

Сви монтажни и ремонтни радови на електричним мрежама и постројењима и радови на прикључивању и отпајању (клемовању) проводника морају се вршити при искљученом напону уз примену правила из чл. 24. и 56. овог правилника.

Изузетно од става 1. овог члана, радови који се изводе са мерном изолационом мотком и прикључивање покретних механизама помоћу специјалних проводних уређаја, могу се вршити и под напоном.

Члан 96.

Замена прегорелих осигурача може се вршити и под напоном, уз обавезно искључење оптерећења.

Члан 97.

Замена сијалица по правилу се обавља у безнапонском стању.

Замена сијалица снаге до 1000 W и напона према земљи до 250 V, може се вршити под напоном ако се обавља са одговарајућом опрезношћу и уз примену одговарајућих заштитних средстава.

Члан 98.

Светиљке и електрифицирани алати напона до 50 V морају да се напајају из заштитних трансформатора изграђених у складу са одговарајућим југословенским стандардима, а алати високе учестаности из одговарајућих претварача учестаности.

За напајање светиљки и алата из става 1. овог члана не смеју се користити аутотрансформатори, индуктивни калемови и реостати за добијање нижих напона.

Члан 99.

Прикључивање на електричну мрежу електромотора, електрифицираног алата, уређаја електричног осветљења и других електричних пријемника може се вршити само помоћу предвиђених уређаја и направа за ове намене.

Забрањено је прикључивање електричних пријемника на електричну мрежу увијањем крајева проводника или на други импровизован начин.

Члан 100.

Радници који рукују електричним инсталацијама и електричним постројењима на радилиштима морају приликом рада да користе изолационе рукавице, кожне рукавице, изолациону обућу, алат са изолационим ручицама и друга одговарајућа заштитна средства.

Изолациона средства из става 1. овог члана не смеју се користити по истеку предвиђеног рока употребе, нити ако се периодичним прегледом њихове исправности утврди да нису исправна за употребу.

Члан 101.

Забрањена је употреба гумених заштитних средстава која имају убоде и напрслине.

Гумена заштитна средства морају се пре употребе прегледати и очистити од прљавштине, а у случају појаве влаге детаљно обрисати и осушити.

VI. ПРЕНОСНИ АЛАТ, ПРЕНОСНЕ ЕЛЕКТРИЧНЕ СВЕТИЉКЕ И ЗАШТИТНИ ТРАНСФОРМАТОРИ

Члан 102.

Код коришћења преносних алата, врста и услова њиховог коришћења одређују се у зависности од класификације просторија према спољашњим утицајима (члан 5), а према следећој табели:

Класа просторије	Напон алата (V)	Услови коришћења Алат Класа
Без повећане опасности	до 50	I – без уземљења уђишта 127 – 220 I – II
Са повећаном опасношћу	до 50	III II 127 – 220
Нарочито опасне	до 50	III 127 – 220 II или I са прикључком преко трансформатора за раздвајање

Изузетно од става 1. овог члана, радови у металним резервоарима, котловима, цилиндрима, цевоводима, ложиштима, одводима гасова из котла и другим нарочито проводљивим срединама сматрају се нарочито опасним, без обзира на класификацију простора према спољним утицајима где се исти налазе.

На отвореном простору може се обављати рад само са преносним алатима класе II или III.

Члан 103.

Прикључивање преносног алата на електричну инсталацију може се вршити само помоћу квалитетно изолованих проводника у заједничком плашту или радионичким гајтаном чији је пресек проводника најмање 1,5 mm^2. За заштиту доводних проводника од прејаког савијања и оштећења на алату се постављају добро учвршћене уводнице од изолационог материјала.

Члан 104.

Заштита од напона додира преносног алата класе I изводи се помоћу посебног заштитног проводника који се налази у истом плашту са фазним и неутралним проводником.

За заштиту од напона додира из става 1. овог члана забрањено је коришћење неутралног проводника.

Члан 105.

Кабл преносног алата мора бити заштићен од оштећења.

За време рада са преносним алатом није дозвољено натезање и ломљење прикључних каблова, нити њихово укрштање са челичним ужадима, кабловима за заваривање, са цревима која служе за довод гасова код апарата за гасно резање и заваривање и са другим материјалима који могу да оштете прикључне каблове.

Члан 106.

Укључивање и искључивање преносног алата из прикључнице врши се само при искљученом положају прекидача на алату.

При сваком удаљавању са места рада и прекиду (нестанку) напона за време рада са преносним алатом, алат се мора искључити из електричне инсталације.

Члан 107.

При раду са преносним алатом забрањено је:

– додавање алата у активном стању;

– уношење преносних заштитних трансформатора, трансформатора за раздвајање и претварача учестаности у унутрашњост котлова и металних резервоара;

– давање на употребу електрифицираног алата другим лицима, а нарочито лицима која нису обучена за рад са таквим алатом.

Члан 108.

Када се не користи, преносни алат мора да се чува у просторијама без влаге.

Члан 109.

Преносни алати, преносне светиљке, трансформатори за раздвајање, заштитни трансформатори и претварачи учестаности морају да се провере на: спој са масом, непрекидност заштитног проводника, исправност изолације напојних проводника и

оголелост проводљивих делова и изолованост између радног и погонског дела алата. Трансформатори морају још да се провере и на одсуство споја међу намотима вишег и нижег напона.

Радна организација уређује начин и учесталост провера из става 1. овог члана.

Члан 110.

Радник који издаје преносни алат и који га прима обавезно се морају осведочити у исправност алата, при чему се врши провера: затегнутости завртњева појединих детаља преносног алата, стање проводника – кабла, одсуство спољних оштећења његове изолације и прелома жила, исправност прекидача и заштитног проводника.

Издавање неисправног преносног алата није дозвољено.

Члан 111.

Ако за време рада примети неисправност преносног алата, радник одмах прекида рад и враћа неисправан алат на проверу и поправку.

Члан 112.

Ручне светиљке морају испуњавати услове предвиђене одговарајућим југословенским стандардом, а за рад у котловима и сличним објектима морају бити заштићене заштитном мрежом и заштитним стаклом.

Приликом рада у котловима и другим нарочито проводним просторијама, ручне светиљке прикључују се на напон до 24 V који се код наизменичне струје добија помоћу преносних заштитних трансформатора изграђених у складу са одговарајућим југословенским стандардом, а код једносмерне струје напајање се врши помоћу акумулатора.

Члан 113.

За прикључење преносних ручних електричних светиљки могу се користити само квалитетно изоловани проводници у заједничком плашту или радионички гајтани.

Члан 114.

Ако се за време рада примети неисправност преносне електричне светиљке, кабла или заштитног трансформатора, треба их одмах заменити исправним.

У нарочито проводљивим просторијама, односно срединама забрањена је замена сијалица на преносним светиљкама.

Члан 115.

Трансформатор за раздвајање и заштитни трансформатор на који се прикључује преносна ручна светиљка или преносни алат, не уноси се у нарочито проводљиве просторије односно средине (котао, метални суд, шахт, ров и сл.).

За обезбеђење сниженог напона на који се прикључују преносни алати и ручне светиљке не смеју се користити аутотрансформатори.

Члан 116.

Преносни алати и ручне преносне светиљке прикључују се на трансформатор за раздвајање, односно заштитни трансформатор само на прикључницу која се налази на секундарној страни трансформатора и која се разликује од стандардних прикључница 127 V и 220 V.

Трансформатор за раздвајање и заштитни трансформатор на примарној страни имају прикључни кабл са утикачем.

(3) Прикључни кабл из става 2. овог члана заштићен је изолованим савитљивим плаштом.

Члан 117.

Заштитни трансформатор мора да има инвентарски број.

Заштитни трансформатори и преносне светиљке морају да се чувају у одговарајућим просторијама.

При издавању заштитног трансформатора и преносних светиљки, радник који их издаје и радник који их прима, морају да се осведоче у њихову исправност.

VII. ИСПИТИВАЊЕ, НАДЗОР И КОНТРОЛА

Члан 118.

У циљу примене, односно обезбеђења услова за примену мера заштите на раду утврђених овим правилником, организације

удруженог рада врше систематску контролу исправности, одржавање електричних постројења и инсталација и прегледе и испитивања заштитних средстава у роковима предвиђеним актом организације.

О резултатима прегледа и испитивања води се евиденција која нарочито садржи:

– датум и место прегледа, испитивања, односно мерења;

– податке о методу мерења и употребљеним инструментима;

– начин и резултате испитивања, односно мерења;

– оцену резултата;

– име, презиме, звање и потпис стручног лица које је вршило мерење, односно испитивање.

Члан 119.

Преглед и испитивање стања примењених мера заштите од електричног удара предвиђених одговарајућим југословенским стандардима, врши се:

– пре пуштања у погон постројења, инсталација и оруђа за рад;

– након реконструкција;

– периодично у роковима прописаним актом организације.

Члан 120.

Преглед и испитивање личних заштитних средстава и заштитне опреме врши се у складу са одговарајућим југословенским стандардом.

Члан 121.

Кад се превентивна испитивања и мерења обављају покретним испитним колима, примењују се следеће заштитне мере:

1. покретне испитне лабораторије морају имати прекидач са видљивим прекидом контакта на доводу електричне енергије, са заштитом од случајног додира делова под напоном;

2. покретне испитне лабораторије морају имати светлосне сигнале који упозоравају на присутност напона у високонапонском делу покретне лабораторије;

3. не примењивати спојне проводнике без специјалних завршница;

4. забранити присуство људи у близини опреме која се испитује;

5. оклоп покретне лабораторије мора обавезно да буде уземљен посебним земљоводом од еластичног бакарног проводника са пресеком од најмање 10 mm^2;

6. вршилац мерења мора лично пре сваког подизања испитног напона да удаљава људе од испитног кола и од опреме која се испитује и да проверава искључивање и уземљивање кола после завршетка сваког испитивања.

VIII. ПРЕЛАЗНЕ И ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 122.

Организације удруженог рада ускладиће самоуправна општа акта о заштити на раду са одредбама овог правилника у року од шест месеци од дана ступања на снагу овог правилника.

Члан 123.

Даном ступања на снагу овог правилника одредбе Правилника о заштитним мерама против опасности од електричне струје у радним просторијама и радилиштима ("Службени лист ФНРЈ", број 107/47), престају да се примењују као правила у смислу члана 94. тачка 5. Закона о заштити на раду ("Службени гласник СР Србије", бр. 21/78, 23/78, 22/79 и 10/85).

Члан 124.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном гласнику Социјалистичке Републике Србије".

На основу члана 7. став 2. Закона о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, број 101/05),

министар рада и социјалне политике доноси

ПРАВИЛНИК
о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при коришћењу средстава и опреме за личну заштиту на раду

(„Службени гласник РС”, бр. 92/08 и 101/18)

I. Опште одредбе

Члан 1.

Овим правилником прописују се минимални захтеви које је послодавац дужан да испуни у обезбеђивању примене превентивних мера при коришћењу средстава и опреме за личну заштиту на раду.

Члан 2.

Средства и опрема за личну заштиту на раду, у смислу овог правилника, јесу сва средства и опрема које запослени носи, држи или на било који други начин користи на раду, са циљем да га заштити од једне или више истовремено насталих опасности и/или штетности, односно да отклони или смањи ризик од настанка повреда и оштећења здравља.

Средства и опрема за личну заштиту на раду, у смислу овог правилника, јесу и сва помоћна средства или додаци која су намењена за остваривање циља из става 1. овог члана.

Средствима и опремом за личну заштиту на раду, у смислу овог правилника, не сматрају се:

1) обично радно одело или униформа, које није посебно намењено за заштиту безбедности и здравља на раду запосленог;

2) средство и опрема које користе запослени у службама за прву помоћ и спасавање;

3) средства и опрема за личну заштиту војника, полицајаца и запослених у другим државним органима, која су утврђена посебним прописима;

4) средства и опрема намењена за запослене у друмском саобраћају;

5) спортска средства и опрема;

6) средства и опрема за самоодбрану и застрашивање;

7) преносни уређаји и апарати за откривање и јављање опасности и сметњи.

Члан 3.

Средства и опрему за личну заштиту на раду користи запослени на радном месту и у радној околини, односно приликом обављања послова и радних активности, на којима се опасности и/или штетности, односно ризици од настанка повреда и оштећења здравља, не могу отклонити или у довољној мери смањити применом техничких, технолошких, организационих и других мера у области безбедности и здравља на раду.

II. Обавезе послодавца

1. Обезбеђивање средстава и опреме за личну заштиту на раду

Члан 4.

Послодавац је дужан да запосленом обезбеди коришћење средстава и опреме за личну заштиту на раду.

Члан 5.

Послодавац је дужан да обезбеди запосленом средства и опрему за личну заштиту на раду која морају да:

1) буду израђена у складу са прописима о безбедности производа;

2) одговарају постојећим условима на радном месту и у радној околини;

3) буду наменски израђена за отклањање или смањење ризика на радном месту и као таква не смеју да повећавају постојеће или произведу нове ризике за безбедност и здравље запослених;

4) одговарају специфичним ергономским захтевима на радном месту и здравственом стању запосленог;

5) буду тако израђена да их запослени може правилно и на једноставан начин користити и после подешавања, поправке, дораде и сл.

Када запослени, због више опасности и штетности којима је изложен, мора користити истовремено различита средства и/или опрему за личну заштиту на раду, послодавац је дужан да обезбеди да та средства и опрема буду међусобно прилагодљива

и да при томе ефикасно штите запосленог од опасности и штетности којима је изложен на раду.

2. Одређивање средстава и опреме за личну заштиту на раду

Члан 6.

Послодавац је дужан да одреди средства и опрему за личну заштиту на раду на основу процене ризика од настанка повреда и оштећења здравља запослених, односно препознатих и утврђених опасности и штетности којима су запослени изложени на радном месту и у радној околини.

Послодавац је дужан да сачини Преглед опасности и штетности које захтевају коришћење средстава и/или опреме за личну заштиту на раду (Прилог 1), као и да одреди средства и опрему за личну заштиту на раду која одговарају Прегледу средстава и опреме за личну заштиту на раду (Прилог 2).

Прилози из става 2. овог члана одштампани су уз овај правилник и чине његов саставни део.

Члан 7.

Послодавац одређује врсту средстава и/или опреме за личну заштиту на раду и услове њиховог коришћења који одговарају стању на радном месту и у радној околини, узимајући у обзир врсту и учесталост излагања опасностима и штетностима, ниво ризика, карактеристике радног места и ефикасност заштите запосленог средствима и опремом за личну заштиту на раду у односу на услове у којима мора да их користи.

3. Процена средстава и опреме за личну заштиту на раду

Члан 8.

Послодавац је дужан да пре избора средстава и опреме за личну заштиту на раду, коју планира да изда на коришћење запосленом, изврши процену да ли иста испуњавају захтеве из чл. 5. и 6. овог правилника.

Процена обухвата следеће елементе:

1) анализу и процену ризика који не могу да се отклоне или смање другим мерама;

2) особине које мора да поседује средство и/или опрема за личну заштиту на раду да би ефикасно отклонила или смањила

ризике из тачке 1) овог става, као и ризике који могу настати коришћењем тог средства и/или опреме;

3) упоређивање особина средства и/или опреме која може да се набави, а која испуњава услове из тачке 2) овог става.

Послодавац је дужан да процену из става 1. овог члана измени и допуни увек када дође до промена у било ком њеном елементу.

4. Коришћење средстава и опреме зе личну заштиту на раду

Члан 9.

Послодавац је дужан да изда на коришћење одговарајућа средства и опрему за личну заштиту на раду запосленом који ради на пословима утврђеним у Прегледу средстава и опреме за личну заштиту на раду према пословима који захтевају њихово коришћење (Прилог 3).

Прилог из става 1. овог члана одштампан је уз овај правилник и чини његов саставни део.

Послодавац је дужан да при давању на коришћење средства и/или опреме за личну заштиту на раду запосленом, поштује начело према коме су средство и/или опрема за личну заштиту на раду намењени за његово лично коришћење.

Када околности захтевају да одређено средство и/или опрему за личну заштиту на раду користи више запослених, послодавац је дужан да предузме све што је потребно да такво коришћење не угрози здравље и хигијену запослених.

Члан 10.

Послодавац је дужан да обезбеди да коришћење средстава и/или опреме за личну заштиту на раду не проузрокује финансијске обавезе за запослене.

Послодавац је дужан да запосленом на коришћење да само исправна средства и/или опрему за личну заштиту на раду, при чему потребним чувањем, одржавањем, поправкама и заменама обезбеђује задовољавајуће хигијенско стање средстава и/или опреме за личну заштиту на раду.

Послодавац обезбеђује да запослени користе средства и/или опрему за личну заштиту на раду искључиво у складу са њиховом наменом, осим у изузетним и специфичним случајевима.

Послодавац је дужан да обезбеди да запослени буду упознати и да користе средства и/или опрему за личну заштиту на раду у складу са свим безбедносно-техничким подацима за та средства и/или опрему за личну заштиту на раду.

Послодавац је дужан да обезбеди документацију у којој су наведени подаци из става 4. овог члана на језику који запослени разуме.

Члан 11.

Послодавац је дужан да, благовремено и пре почетка коришћења средстава и/или опреме за личну заштиту на раду, упозна запосленог са ризицима од настанка повреда и оштећења здравља, због којих има обавезу да користи дата средства и/или опрему за личну заштиту на раду.

Послодавац је дужан да теоријски и практично оспособи запослене за правилно коришћење средстава и/или опреме за личну заштиту на раду.

Практично оспособљавање запослених, из става 2. овог члана, подразумева демонстрацију коришћења.

III. Обавештавање запослених

Члан 12.

Послодавац је дужан да запосленима или њиховим представницима за безбедност и здравље на раду обезбеди све информације које се односе на безбедност и здравље на раду, а нарочито о мерама које се предузимају у циљу заштите безбедности и здравља на раду запослених при коришћењу средстава и опреме за личну заштиту на раду.

IV. Сарадња послодавца и запослених

Члан 13.

Послодавац и запослени, односно њихови представници за безбедност и здравље на раду дужни су да сарађују у вези са свим питањима која се односе на коришћење средстава и опреме за личну заштиту на раду**,** у складу са законом којим се уређује безбедност и здравље на раду.

Запослени и њихови представници имају право на увид у документацију која се односи на средства и опрему за личну

заштиту на раду, а која представља основ за њихово одређивање и коришћење.

V. Прелазне и завршне одредбе

Члан 14.

Послодавци који су, пре ступања на снагу овог правилника, започели обављање делатности, односно обезбедили коришћење средстава и опреме за личну заштиту на раду дужни су да своје пословање ускладе са одредбама овог правилника у року од годину дана од дана ступања на снагу овог правилника.

Члан 15.

Даном ступања на снагу овог правилника престаје да важи Правилник о средствима личне заштите на раду и личној заштитној опреми („Службени лист СФРЈ”, број 35/69).

Члан 16.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

Прилог 1

ПРЕГЛЕД ОПАСНОСТИ И ШТЕТНОСТИ КОЈЕ ЗАХТЕВАЈУ КОРИШЋЕЊЕ СРЕДСТАВА И/ИЛИ ОПРЕМЕ ЗА ЛИЧНУ ЗАШТИТУ НА РАДУ

			О П А С Н О С Т И И Ш Т Е Т Н О С Т И																				
			Ф И З И Ч К Е											Х Е М И Ј С К Е						Б И О Л О Ш К Е			
			МЕХАНИЧКЕ					ТОПЛОПТНЕ		ПРИ КОРИШЋЕЊУ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ	ЗРАЧЕЊА		БУКА	АЕРОСОЛИ			ТЕЧНОСТИ		ГАСОВИ И ПАРЕ				
			пад са висине	ударац, судар, пригњечење	убод, окрзнуће	вибрације	оклизнуће - пад	врелина	хладноћа		нејонизујућа	јонизујућа		прашина	дим	пара	потапање	прскање, бризгање		патогене бактерије	патогени вируси	гљивице	неинфективни биолошки агенси
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
ДЕЛОВИ ТЕЛА	**глава**	Лобања																					
		Уши																					
		Очи																					
		Дисајни путеви																					
		Лице																					
		Цела глава																					
	рука	Шака																					
		Остали делови																					
	нога	Стопало																					
		Остали делови																					
	остало	Кожа																					
		Труп																					
		Унутрашњи органи																					
		Цело тело																					

ПРЕГЛЕД СРЕДСТАВА И ОПРЕМЕ ЗА ЛИЧНУ ЗАШТИТУ НА РАДУ

1. ЗАШТИТА ГЛАВЕ

- заштитни шлем за коришћење у индустрији (рударство, грађевинарство и друге индустрије),
- индустријске заштитне капе, шешири, мреже за косу - са или без штитника за очи, за заштиту скалпа,
- заштитне капуљаче, мараме и др. (од тканине, непропусне тканине, итд.).

2. ЗАШТИТА СЛУХА

- антифони и сличне направе,
- шлем са потпуном акустичном заштитом,
- наушнице које могу да се причврсте на индустријске шлемове
- штитници за уши са пријемником за ниско-фреквентну индукцију,
- штитници за уши са опремом за комуникацију.

3. ЗАШТИТА ОЧИЈУ И ЛИЦА

- наочаре,
- заштитне наочаре,
- наочаре које штите од рентгенског, ултраљубичастог, инфрацрвеног, ласерског и другог зрачења,
- штитници за лице,
- маске и шлемови за заваривање (ручне маске, маске које се причвршћују траком за главу или маске које могу да се причврсте на заштитне шлемове).

4. ЗАШТИТА ДИСАЈНИХ ОРГАНА

- филтрирајући апарати, маске или полумаске са филтерима за прашину, гасове и радиоактивну прашину,
- изолациони апарати са цревом за довод свежег или компримованог ваздуха са маском за цело лице, полумаском или склопом усника,
- уређаји за заштиту органа за дисање са покретном маском за заваривање,
- ронилачки апарат,
- ронилачко одело.

5. ЗАШТИТА РУКУ И ШАКА

рукавице за заштиту при:

- раду са опремом за рад (од убода, посекотина, вибрација и сл.),
- раду са хемикалијама,
- коришћењу електричне енергије и високим температурама,

- рукавице код којих су сви прсти заједно осим палца,
- навлаке за прсте,
- заштитни рукави,
- штитник за зглоб шаке при тешком раду,
- рукавице без прстију,
- заштитне рукавице.

6. ЗАШТИТА СТОПАЛА И НОГУ

- плитке ципеле, плитке чизме, дубоке чизме, заштитне чизме,
- ципеле које могу брзо да се развежу и скину,
- ципеле са додатним ојачањем у пределу прстију (са челичном капном и сл.),
- ципеле и каљаче са ђоновима отпорним на дејство топлоте,
- ципеле, чизме и каљаче отпорне на дејство топлоте,
- термо-ципеле, чизме и каљаче,
- ципеле, чизме и каљаче отпорне на вибрације,
- антистатичке ципеле, чизме и каљаче,
- изолационе ципеле, чизме и каљаче,
- чизме за руковаоце тестером са ланцем,
- цокуле,
- штитници за колена и потколенице,
- уметнути штитници свода стопала,
- камашне,
- уложне табанице које могу да се уклоне (отпорне на високу температуру, пробадање или знојење),
- клинови који могу да се уклоне, за ход по леду, снегу или клизавом терену.

7. ЗАШТИТА КОЖЕ

- заштитне креме/масти.

8. ЗАШТИТА ТРУПА И АБДОМЕНА

- заштитни прслуци, јакне и кецеље за заштиту при раду са опремом за рад (од пробадања, посекотина, прскања растопљеног метала, итд.),
- заштитни прслуци, јакне и кецеље за заштиту при раду са хемикалијама,
- термо прслуци,
- прслуци за спасавање,
- кецеље за заштиту од рентгенског зрачења,
- опасачи за тело.

9. ЗАШТИТА ЦЕЛОГ ТЕЛА:

- опрема за спречавање падова:
    - опрема за спречавање падова са висине и у дубину (потпуна опрема са свим пратећим елементима),
    - опрема за спречавање падова са апсорбером кинетичке енергије (пуна опрема са свим пратећим елементима),
    - уређаји који придржавају тело (заштитни опасач),
- заштитна одећа:
    - заштитно радно одело (из два дела или једноделно),
    - одело за заштиту при раду са опремом за рад (од пробадања, посекотина, итд.),
    - одело за заштиту при раду са хемикалијама,
    - одело за заштиту од прскања растопљеног метала и инфрацрвеног зрачења,
    - одело које је отпорно на високе температуре,
    - термо одело,
    - одело за заштиту од радиоактивног зрачења,
    - одело за заштиту од прашине,
    - одело за заштиту од гасова,
    - одело од флуоресцентних или рефлектујућих материјала и пратећи елементи (траке за руке, рукавице, итд.),
    - заштитни покривачи.

ПРЕГЛЕД СРЕДСТАВА И ОПРЕМЕ ЗА ЛИЧНУ ЗАШТИТУ НА РАДУ ПРЕМА ПОСЛОВИМА КОЈИ ЗАХТЕВАЈУ ЊИХОВО КОРИШЋЕЊЕ

1. ЗАШТИТА ГЛАВЕ (ЗАШТИТА ЛОБАЊЕ)

Заштитни шлемови

- грађевински радови, пре свега радови на, испод или у близини скела и подигнутим местима за рад, подизање и скидање оплата, састављање и монтирање, рад на скелама и рад на рушењу грађевинских објеката,
- рад на челичним мостовима, металним конструкцијама, стубовима, торњевима, металним хидрауличним постројењима, у железарама, ваљаоницама, великим контејнерима, великим цевоводима, котларницама и електранама,
- рад у јамама, рударским окнима, рововима и тунелима,
- рад са земљом и каменом,
- рад у подземним коповима, каменоломима, површинским коповима, рад на одвожењу угља,
- рад на машинама за бушење земље,
- минирање,
- рад у близини лифтова, погонских механизама лифтова, дизалица и транспортера,
- рад на високим пећима, у челичанама, у топионицама, у ваљаоницама, на обради метала, ковању и ливењу,
- рад са индустријским пећима, контејнерима, машинама, силосима, бункерима и цевоводима,
- бродоградња,
- премештање вагона (маневрисање),
- рад у кланицама.

2. ЗАШТИТА СТОПАЛА

Заштитне ципеле са непробојним ђоновима

- рад на основним конструкцијама, рад на темељима и рад на изградњи саобраћајница (путева),
- рад на скелама,

- рушење грађевинских објеката, зидова и конструкција,
- рад са бетонским грађевинским елементима који укључује и подизање и скидање оплата,
- рад на градилиштима и складиштима,
- рад на крову.

Заштитне ципеле без непробојних ђонова

- рад на челичним мостовима, металним конструкцијама, стубовима, торњевима, лифтовима, металним хидрауличним постројењима, у железарама, ваљаоницама, великим контејнерима, великим цевоводима, дизалицама, котларницама и електранама,
- градња пећи, инсталација за грејање и вентилацију и склапање металних делова,
- рад на реконструкцији и одржавању,
- рад на високим пећима, у челичанама, у топионицама, у ваљаоницама, на обради метала, ковању, на топлом пресовању и извлачењу,
- рад у каменоломима и површинским коповима, рад на одвожењу угља,
- рад на обради и преради камена,
- рад на производњи равног стакла и стаклених предмета,
- рад са калупима у керамичкој индустрији,
- рад на облагању пећи у керамичкој индустрији,
- рад на одливцима у керамичкој индустрији и индустрији грађевинских материјала,
- транспорт и складиштење,
- рад са замрзнутим комадима меса и пакетима конзервисане хране,
- бродоградња,
- премештање железничких вагона-маневрисање.

Заштитне ципеле са потпетицама или клиновима и непробојним ђоновима

- рад на крову.

Заштитне ципеле са ђоновима од изолационог материјала

- рад са и на екстремно хладним или врућим материјалима.

Заштитне ципеле које лако могу да се скину

- у случајевима када постоји ризик да ће растопљене материје продрети у обућу.

3. ЗАШТИТА ОЧИЈУ ИЛИ ЛИЦА

Заштитне наочаре, штитници или маске за лице

- заваривање, брушење и резање,
- рад на заптивању и клесарски радови,
- рад на обради и преради камена,
- рад са ручним механизованим алатима,
- рад на машинама за обраду скидањем материјала при чему настају мали-ситни опиљци,
- ковање,
- уклањање и ломљење делова,
- прскање абразивних материја,
- рад са киселинама и базама, средствима за дезинфекцију и корозивним средствима за чишћење,
- рад са распршеним течностима,
- рад са и у близини растопљених материјала,
- рад са изворима топлотног зрачења,
- рад са ласерима.

4. ЗАШТИТА ДИСАЈНИХ ОРГАНА

Средства и опрема за заштиту дисајних органа/изолациони апарати

- рад у контејнерима, затвореним просторима и индустријским пећима које раде на гас, где постоји концентрација гаса или недовољна концентрација кисеоника,
- рад у близини високих пећи,
- рад у близини гасних конвертора и гасовода високих пећи,
- рад у близини испусних отвора високих пећи уколико постоји опасност од димова и испарења тешких метала,
- рад на облагању пећи и посуда које иду у пећи где постоји опасност од појаве прашине,
- употреба боја у спреју када није обезбеђено одговарајуће одстрањивање прашине,
- рад у окнима, канализацији и осталим подземним просторима везаним за канализацију,

- рад у хладњачама где постоји опасност од изливања супстанце која се користи за хлађење.

5. ЗАШТИТА СЛУХА

Штитници за уши

- рад на пресама за метал,
- рад са пнеуматским бушилицама,
- рад особља које на аеродромима опслужује авионе,
- побијање шипова,
- рад на преради дрвета и текстила.

6. ЗАШТИТА ТЕЛА, РУКУ И ШАКА

Заштитна одећа

- рад са киселинама и базама, средствима за дезинфекцију и корозивним средствима за чишћење,
- рад са или у близини врућих материјала или на местима где се осећа дејство повишене температуре,
- рад на производњи равног стакла,
- пескарење,
- рад у коморама за дубоко замрзавање и хладњачама.

Заштитна одећа од незапаљивих материјала (ватроотпорна одећа)

- заваривање у затвореном или скученом простору.

Непробојне кецеље

- вађење костију и сечење,
- рад са ручним ножевима који подразумева повлачење ножа према телу.

Кожне кецеље

- заваривање,
- ковање,
- ливење.

Заштита подлактице

- вађење костију и сечење.

Рукавице

- заваривање,
- руковање предметима са оштрим ивицама, осим када је у питању опрема за рад код које постоји опасност да ће рукавица бити захваћена деловима те опреме,
- небезбедан рад са киселинама и базама.

Рукавице са металним нитнама или плетивом

- вађење костију и сечење,
- сечење при којем се користе ручни ножеви за производњу месних производа и клање у кланицама,
- замена ножева на машинама за сечење или резање.

7. НЕПРОМОЧИВА ОДЕЋА

- рад на отвореном по киши и хладном времену.

8. ОДЕЋА ОД РЕФЛЕКТУЈУЋИХ МАТЕРИЈАЛА

- рад при ком запослени морају да буду јасно видљиви.

9. ЗАШТИТНИ ОПАСАЧ

- рад на скелама,
- монтажа већ произведених грађевинских елемената на висини,
- рад на стубовима.

10. БЕЗБЕДНОСНА УЖАД

- рад у кабинама високих дизалица,
- рад на високорегалним дизалицама,
- рад у високим деловима торњева на бушотинама,
- рад у окнима и канализационим одводима.

11. ЗАШТИТА КОЖЕ

- рад са и на преради и производњи средстава за премазивање,
- рад на штављењу коже.

На основу члана 123. тачка 3. Устава Републике Србије, а у вези са чланом 7. Закона о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, бр. 101/05 и 91/15) и члана 42. став 1. Закона о Влади („Службени гласник РС”, бр. 55/05, 71/05 – исправка, 101/07, 65/08, 16/11, 68/12 – УС, 72/12, 7/14 – УС и 44/14),

Влада доноси

УРЕДБУ
о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању азбесту

(„Службени гласник РС”, број 108/15)

Члан 1.

Овом уредбом прописују се захтеви које је послодавац дужан да испуни у обезбеђивању примене превентивних мера са циљем отклањања или свођења на најмању могућу меру ризика од оштећења здравља запослених који настају или могу да настану при излагању азбесту на раду.

Овом уредбом утврђују се гранична вредност изложености азбесту и други посебни захтеви.

Члан 2.

Азбест, у смислу ове уредбе, јесу следећи влакнасти силикати:
1) азбестни актинолит, CAS број 77536-66-4;
2) азбестни грунерит (амозит), CAS број 12172-73-5;
3) азбестни антофилит, CAS број 77536-67-5;
4) кризотил, CAS број 12001-29-5;
5) крокидолит, CAS број 12001-28-4;
6) азбестни тремолит, CAS број 77536-68-6.

Члан 3.

Ова уредба се примењује на радним местима на којима се обављају послови при којима запослени јесу или могу бити изложени прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест.

Послодавац је дужан да, за сва радна места у радној околини на којима постоји могућност излагања запослених прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже

азбест, изврши процену ризика – са циљем да се утврди ниво ризика и то полазећи од специфичне природе и степена изложености запослених прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест.

Одредбе чл. 4, 17. и 18. ове уредбе не морају се примењивати на радним местима на којима се обављају послови при којима је излагање запослених прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест повремено и ниског интензитета и за које је на основу процене ризика очигледно да гранична вредност изложености азбесту неће бити прекорачена, а која обухватају:

1) краткотрајне повремене послове на одржавању при којима се рукује недробљивим материјалима;

2) послове уклањања без деформисања неразграђених материјала код којих је азбест чврсто повезан;

3) послове херметичког затварања или пломбирања материјала који садрже азбест, а који су у добром стању;

4) послове при којима је обезбеђено праћење и контрола квалитета ваздуха и извршено узимање узорака са циљем да се утврди да ли одређени материјал садржи азбест.

Послодавац је дужан да се у поступку процене ризика консултује са запосленима и/или њиховим представницима за безбедност и здравље на раду.

Послодавац је дужан да изврши делимичну измену и допуну акта о процени ризика када постоји разлог да се поверује у нетачност процене ризика или уколико је дошло до битне промене у обављању послова, односно појаве нових опасности и штетности.

Министар надлежан за рад ближе одређује послове из става 3. овог члана, након што сагласно Закону о социјално-економском савету прибави мишљење социјалних партнера.

Члан 4.

Послодавац је дужан да надлежној инспекцији рада пријави обављање послова при којима запослени јесу или могу бити изложени прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест, најмање осам дана пре почетка обављања тих послова.

Пријава из става 1. овог члана мора да садржи податке о:

1) локацији на којој се обављају ти послови;

2) врсти и количини азбеста који се користи или којим се рукује;

3) пословима и радним процесима који се обављају;

4) броју ангажованих запослених;

5) датуму отпочињања и времену трајања тих послова;

6) предузетим мерама како би се ограничило излагање запослених азбесту.

Послодавац је дужан да надлежној инспекцији рада достави нову пријаву из става 1. овог члана, када се услови рада промене тако да је значајно повећано излагање прашини од азбеста или материјала који садрже азбест, најкасније у року од осам дана од дана настанка тих промена.

Послодавац је дужан да запосленима и/или њиховим представницима за безбедност и здравље на раду омогући увид у пријаву из ст. 1. и 3. овог члана.

Мере из ст. од 1. до 4. овог члана примењују се у складу са чланом 3. став 3. ове уредбе.

Члан 5.

Забрањено је обављање послова при којима се прскањем наноси азбест и процеси рада у којима се користе изолациони или звучно изолациони материјали мале густине (мање од 1 g/cm^3) који садрже азбест.

Забрањено је обављање послова при којима су запослени изложени азбестним влакнима током експлоатације азбеста или израде и прераде производа од азбеста или израде и прераде производа којима је намерно додат азбест, осим послова обраде и одлагања производа који настају као резултат послова рушења и уклањања азбеста.

Члан 6.

Послодавац је дужан да изложеност запослених прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест на радном месту сведе на најмању могућу меру, а у сваком случају испод граничне вредности изложености применом превентивних мера, а нарочито да:

1) број запослених који јесу или могу бити изложени прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест сведе на најмањи могући број;

2) радне процесе планира и пројектује тако да се не ствара прашина која потиче од азбеста или уколико то није могуће да спречи ослобађање те прашине у ваздух;

3) обезбеди средства за рад која се могу редовно и ефикасно чистити и одржавати;

4) обезбеди да се азбест или материјал који садржи азбест складиште и транспортују у одговарајућој херметички затвореној амбалажи;

5) обезбеди да се отпад сакупља и уклања са радног места у најкраћем могућем року у одговарајућој херметички затвореној и прописно означеној амбалажи.

Одредба става 1. тачка 5) овог члана не примењује се на површинску и подземну експлоатацију минералних сировина, а са овим отпадом поступа се у складу са прописима који уређују управљање отпадом.

Члан 7.

Послодавац је дужан да, на основу препознатих штетности које настају или могу да настану на радном месту у радној околини услед присуства прашине која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест, ангажује правно лице са лиценцом ради спровођења превентивних и периодичних испитивања услова радне околине са циљем да се применом превентивних мера обезбеди да се изложеност запослених прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест сведе на најмању могућу у сваком случају на вредност која је мања од граничне вредности изложености азбесту.

Правно лице са лиценцом за обављање послова испитивања услова радне околине дужно је да у поступку превентивних и периодичних испитивања услова радне околине:

одреди мерна места тако да су узорци узети на тим мерним местима репрезентативни за запослене који су изложени прашини од азбеста или материјала који садрже азбест;

2) изврши узимање репрезентативног узорка у временском интервалу толиком да може да се утврди излагање током осмочасовног радног времена.

Правно лице са лиценцом за обављање послова испитивања услова радне околине дужно је да се у поступку одређивања мерних места консултује са запосленима и/или њиховим представницима за безбедност и здравље на раду.

Правно лице са лиценцом за обављање послова испитивања услова радне околине дужно је да у поступку превентивних и периодичних испитивања услова радне околине за бројање азбестних влакана користи метод фазноконтрастне оптичке микроскопије у складу са препоруком Светске здравствене организације ISBN 92 4 154496 1 или да број тих влакана утврди другом методом која даје еквивалентне резултате.

За потребе мерења азбеста у ваздуху из става 1. овог члана узимају се у обзир само влакна дужине веће од 5 μm, ширине мање од 3 μm и односом дужина/ширина већим од 3:1.

Препорука Светске здравствене организације из става 4. овог члана одштампана је у Прилогу 1. ове уредбе и чини њен саставни део.

Члан 8.

Гранична вредност изложености азбесту је 0,1 азбестно влакно по cm^3 ваздуха у току осмочасовног временски пондерисаног просека.

Послодавац је дужан да обезбеди да ниједан запослени не буде изложен концентрацији азбеста већој од граничне вредности изложености из става 1. овог члана.

Члан 9.

Послодавац је дужан што је могуће пре, уколико је изложеност већа од граничне вредности изложености азбесту, утврди разлоге због којих је дошло до прекорачења граничне вредности изложености азбесту и да предузме одговарајуће мере.

Послодавац је дужан да обезбеди да се на радним местима где је изложеност већа од граничне вредности изложености азбесту заустави обављање послова све док се не предузму одговарајуће мере.

Послодавац је дужан да након спроведених превентивних мера које треба да смање изложеност испод граничне вредности изложености азбесту ангажује правно лице са лиценцом ради

спровођења превентивних испитивања услова радне околине са циљем да се провери ефикасност спроведених мера.

Послодавац је дужан да запосленима, који обављају послове на радним местима на којима се применом других мера изложеност запослених прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест не може смањити испод граничне вредности изложености азбесту, обезбеди коришћење средстава и опреме за заштиту дисајних органа и контролу њихове употребе у складу са наменом.

Послодавац је дужан да обезбеди да коришћење средстава и опреме за заштиту дисајних органа буде привремено и сведено на неопходан минимум за сваког запосленог.

Послодавац је дужан да за време коришћења средстава и опреме за заштиту дисајних органа, запосленима обезбеди потребно време одмора у зависности од личних и климатских услова, као и када је то потребно, у консултацији са запосленима и/или представницима запослених за безбедност и здравље на раду.

Члан 10.

Послодавац је дужан да пре отпочињања радова на рушењу или одржавању предузме све мере да би се утврдило присуство материјала који садрже азбест и да при томе прибави све неопходне информације од власника средстава за рад.

Послодавац је дужан да, када постоји било каква сумња у присуство азбеста у одређеном материјалу или конструкцији, поступи у складу са обавезама које су прописане овом уредбом и применљиве у конкретној ситуацији.

Члан 11.

Послодавац је дужан да, при обављању радова рушења, уклањања азбеста, поправке и одржавања када се може предвидети да ће гранична вредност изложености азбесту утврђена у члану 8. ове уредбе бити прекорачена и поред тога што су примењене техничке превентивне мере за смањење концентрације азбеста у ваздуху, спроведе превентивне мере за безбедност и здравље на раду запослених док су ангажовани за обављање тих радова, а нарочито да:

1) запосленима обезбеди коришћење одговарајућих средства и опреме за заштиту дисајних органа и друга средства и опрему за личну заштиту на раду и контролу њихове употребе у складу са наменом;

2) обезбеди и истакне ознаке упозорења да гранична вредност изложености азбесту може да буде прекорачена;

3) спречи ширење прашине од азбеста или материјала који садрже азбест ван радног места.

Послодавац је дужан да се о превентивним мерама које се предузимају у складу са ставом 1. овог члана консултује са запосленима и/или представницима запослених за безбедност и здравље на раду, пре почетка обављања ових радова.

Члан 12.

Послодавац је дужан да изради План рада пре почетка отпочињања радова на рушењу или уклањању азбеста и/или производа који садрже азбест из објеката, конструкција, инсталација, постројења или пловила.

Планом рада морају се утврдити све мере ради обезбеђивања безбедности и здравља запослених на раду.

План рада, из става 1. овог члана, поред превентивних мера садржи податке о:

1) врсти радова и планираном времену њиховог трајања;

2) локацији на којој се изводе радови;

3) начину и поступку рада за радове који обухватају коришћење азбеста или материјала који садрже азбест;

4) карактеристикама опреме која ће се користити за:

(1) заштиту и деконтаминацију запослених који обављају те радове;

(2) заштиту других лица која су присутна на локацији на којој се изводе радови или у непосредној близини.

У Плану рада из става 1. овог члана, мора се посебно навести да:

1) се азбест и/или производи који садрже азбест уклоне пре него што се отпочне са рушењем, осим уколико би такав редослед извођења радова повећао ризик по безбедност и здравље запослених;

2) се када је потребно, обезбеде средстава и опрема за личну заштиту на раду у складу са чланом 11. став 1. тачка 1) ове уредбе;

3) када су радови на рушењу или уклањању азбеста завршени, послодавац је дужан ангажује правно лице са лиценцом ради спровођења превентивних испитивања услова радне околине са циљем да се провери непостојање ризика од излагања азбеста на радном месту.

Послодавац је дужан да План рада, из става 1. овог члана, достави надлежној инспекцији рада најкасније осам дана пре почетка отпочињања радова.

Члан 13.

Послодавац је дужан да оспособи за безбедан и здрав рад запослене који јесу или могу бити изложени прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест.

Периодичне провере оспособљености за безбедан и здрав рад, врше се најкасније у року од једне године од дана претходне провере. Трошкови оспособљавања за безбедан и здрав рад не могу бити на терет запосленог.

Послодавац је дужан да донесе програм оспособљавања за безбедан и здрав рад. Садржај оспособљавања за безбедан и здрав рад мора да буде лако разумљив за запослене.

Послодавац је дужан да у току оспособљавања за безбедан и здрав рад запослене упозна са свим врстама ризика који се могу појавити на радном месту и у радној околини и о конкретним мерама, а посебно о:

1) особинама азбеста и његовом утицају на здравље укључујући синергетски ефекат пушења;

2) врстама производа или материјала који садрже или се претпоставља да садрже азбест;

3) врсти послова при којима може доћи до излагања азбесту и значају превентивних контрола да би се изложеност свела на најмању меру;

4) практичном обављању послова на безбедан и здрав начин, контроли обављања послова и средствима и опреми за личну заштиту на раду;

5) одговарајућој намени, избору, одређивању, ограничењима и правилном коришћењу средстава и опреме за заштиту дисајних органа;

6) поступцима у ванредним ситуацијама;

7) поступцима деконтаминације;

8) одлагању отпада;

9) праћењу здравственог стања.

Члан 14.

Радове на рушењу или уклањању азбеста мора да обавља оператер (правно лице или предузетник), који је у складу са прописом о управљању отпадом добио одговарајућу дозволу за управљање отпадом који садржи азбест.

Члан 15.

Послодавац је дужан да обезбеди запосленом који јесте или може бити изложен прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест, рад при којем су спроведене мере безбедности и здравља на раду, а нарочито да обезбеди:

1) да радна места на којима се обављају наведени послови буду:

(1) јасно разграничена и обележена одговарајућим ознакама у складу са прописима о безбедности и здрављу на раду и натписом „ОПАСНОСТ – АЗБЕСТНА ВЛАКНА!”,

(2) обезбеђена од приступа запослених који не раде на тим радним местима,

(3) простори где се спроводи забрана пушења;

2) одговарајуће помоћне просторије, као и да у тим просторијама запослени не буду изложени прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест;

3) одговарајуће радно одело или средство и опрему за личну заштиту на раду који се не износе ван локације послодавца, а уколико се њихово чишћење и одржавање врши у за то опремљеним сервисима, радно одело и средство и опрема за личну заштиту на раду се до тих сервиса морају транспортовати у затвореним контејнерима;

4) да се радно одело и средство и опрема за личну заштиту на раду чувају одвојено од личне одеће и ствари запослених;

5) просторије са одговарајућим бројем тоалета и умиваоника како би запослени могли да се оперу и одговарајући број тушева за запослене који обављају послове при којима долази до појаве прашине;

6) да се средства и опрема за личну заштиту на раду одлажу у за то одређено место, редовним чишћењем одржавају у задовољавајућем хигијенском стању након сваког коришћења, поправљају и замењују пре коришћења уколико су оштећена.

Мере из става 1. овог члана примењују се у складу са чланом 3. став 3. ове уредбе.

Послодавац је дужан да обезбеди да спровођење мера безбедности и здравља на раду из овог члана, не проузрокује финансијске трошкове за запослене.

Члан 16.

Послодавац је дужан да када се обављају послови при којима запослени јесу или могу бити изложени прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест, предузме одговарајуће мере како би обезбедио да запослени и њихови представници за безбедност и здравље на раду буду информисани о:

1) ризицима по здравље услед излагања прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест;

2) постојању утврђене граничне вредности изложености азбесту и обавези вршења превентивних и периодичних испитивања услова радне околине;

3) хигијенским захтевима и спровођењу забране пушења;

4) значају правилног коришћења и одржавања средстава и опреме за личну заштиту на раду и радног одела;

5) значају примене превентивних мера за смањење изложености прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест.

Поред мера из става 1. овог члана, послодавац је дужан да у складу са чланом 3. став 3. ове уредбе предузме одговарајуће мере да:

1) запослени и/или њихови представници за безбедност и здравље на раду имају увид у резултате мерења концентрације азбеста у ваздуху уз објашњење значења тих резултата;

2) ако дође до прекорачења граничне вредности изложености азбесту из члана 8. ове уредбе, запослени и/или њихови представници за безбедност и здравље на раду буду у најкраћем могућем року информисани да је дошло до прекорачења граничне вредности изложености азбесту, о разлозима због којих је дошло до прекорачења, да се са њима консултује о мерама које треба предузети, а у ванредним ситуацијама да их обавести о мерама које су већ предузете.

Члан 17.

Послодавац је дужан да обезбеди праћење здравственог стања запослених који јесу или могу бити изложени прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест, кроз претходне и периодичне лекарске прегледе запослених на радним местима са повећаним ризиком и циљане лекарске прегледе, у складу са прописима у области безбедности и здравља на раду и здравствене заштите.

Послодавац је дужан да запосленог који ради на радном месту из члана 3. став 1. ове уредбе, а које није актом о процени ризика утврђено као радно место са повећаним ризиком, упућује на циљане лекарске прегледе пре почетка рада и све док запослени јесте или може да буде изложен прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест.

Циљани лекарски прегледи, из става 2. овог члана, врше се на начин, по поступку и у роковима као и претходни и периодични лекарски прегледи запослених на радним местима са повећаним ризиком.

Лекарски преглед запосленог мора да обухвати преглед грудног коша и узима у обзир Препоруке за праћење здравственог стања запослених (Прилог 2.).

Појединачни здравствени картон за сваког запосленог води се у складу са прописима о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства.

Служба медицине рада која прати здравствено стање запослених, на основу резултата лекарских прегледа, може одредити мере за личну заштиту, као што су ограничено коришћење средстава и опреме за личну заштиту на раду, потребно време одмора, забрана излагања азбесту и друге мере.

Праћење здравственог стања запослених врши се на основу предлога службе медицине рада, на терет послодавца, и после завршетка обављања послова из члана 3. став 1. ове уредбе, односно престанка радног односа.

Када запослени или послодавац није задовољан оценом службе медицине рада може тражити мишљење друге службе медицине рада, које је за послодавца обавезујуће.

Мере из ст. од 1. до 8. овог члана примењују се у складу са чланом 3. став 3. ове уредбе.

Препоруке за праћење здравственог стања запослених (Прилог 2.) одштампане су уз ову уредбу и чине њен саставни део.

Члан 18.

Послодавац је дужан да води и чува евиденцију запослених који обављају послове при којима јесу или могу бити изложени прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест, у коју се уносе лични подаци: име и презиме запосленог, назив радног места, врста и трајање послова и степен изложености.

Служба медицине рада која врши прегледе има приступ овој евиденцији. Запослени има право приступа својим личним подацима о здравственом стању. Запослени и/или представници запослених за безбедност и здравље на раду имају приступ анонимним и колективним информацијама из евиденције запослених који обављају послове при којима јесу или могу бити изложени прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест, које не садрже личне податке.

Евиденција из става 1. овог члана и здравствени картон из члана 17. став 5. ове уредбе, чувају се 40 година по престанку изложености у складу са прописима о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства.

Документација из става 3. овог члана мора да буде доступна надлежном органу у складу са прописима о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства и после престанка обављања делатности.

Мере из ст. од 1. до 4. овог члана примењују се у складу са чланом 3. став 3. ове уредбе.

Евиденција запослених који обављају послове при којима јесу или могу бити изложени прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест води се на прописаном обрасцу (Прилог 3.) који је одштампан уз ову уредбу и чини њен саставни део.

Члан 19.

Регистар о признатим случајевима азбестозе и мезотелиома води се у складу са прописима о здравственој документацији и евиденцијама у области здравства.

Члан 20.

Новчаном казном од 500.000 до 1.000.000 динара казниће се за прекршај послодавац са својством правног лица ако:

1) обавља послове при којима се прскањем наноси азбест и процесе рада у којима се користе изолациони или звучно изолациони материјали мале густине (мање од 1 g/cm^3) који садрже азбест (члан 5. став 1);

2) обавља послове при којима су запослени изложени азбестним влакнима током експлоатације азбеста, или израде и прераде производа од азбеста, или израде и прераде производа којима је намерно додат азбест, осим послова обраде и одлагања производа који настају као резултат послова рушења и уклањања азбеста (члан 5. став 2);

3) не примењује превентивне мере прописане овом уредбом (чл. 6, 11. и 15);

4) не заустави обављање послова на радним местима где је изложеност већа од граничне вредности изложености азбесту (члан 9. став 2);

5) запосленима, који обављају послове на радним местима на којима се применом других мера изложеност запослених прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест не може смањити испод граничне вредности изложености азбесту, не обезбеди коришћење средстава и опреме за заштиту дисајних органа и контролу њихове употребе у складу са наменом (члан 9. став 4);

6) не изради План рада пре почетка отпочињања радова на рушењу или уклањању азбеста и/или производа који садрже азбест из објеката, конструкција, инсталација, постројења или

пловила и не достави надлежној инспекцији рада најкасније осам дана пре почетка отпочињања радова (члан 12);

7) не обезбеди праћење здравственог стања запослених који јесу или могу бити изложени прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест, кроз претходне и периодичне лекарске прегледе запослених на радним местима са повећаним ризиком и циљане лекарске прегледе, у складу са прописима у области безбедности и здравља на раду и здравствене заштите (члан 17. став 1).

Новчаном казном од 100.000 до 500.000 динара за прекршај из става 1. овог члана казниће се предузетник.

Новчаном казном од 20.000 до 60.000 динара казниће се за прекршај из става 1. овог члана одговорно лице у правном лицу, односно заступник правног лица.

Члан 21.

Новчаном казном од 100.000 до 600.000 динара казниће се за прекршај послодавац са својством правног лица ако:

1) надлежној инспекцији рада не пријави обављање послова при којима запослени јесу или могу бити изложени прашини која потиче од абеста или материјала који садрже азбест, најмање осам дана пре почетка обављања тих послова (члан 4. став 1);

2) не достави нову пријаву, када се услови рада промене тако да је значајно повећано излагање прашини од азбеста или материјала који садрже азбест, најкасније у року од осам дана од дана настанка тих промена (члан 4. став 3);

3) радове на рушењу или уклањању азбеста не обавља оператер (правно лице или предузетник), који је у складу са прописом о управљању отпадом добио одговарајућу дозволу за управљање отпадом који садржи азбест (члан 14);

4) запослене и њихове представнике за безбедност и здравље на раду не информише о мерама које је предузео (члан 16);

5) не води и не чува евиденцију запослених који обављају послове при којима јесу или могу бити изложени прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест (члан 18. став 1).

Новчаном казном од 80.000 до 300.000 динара за прекршај из става 1. овог члана казниће се предузетник.

Новчаном казном од 20.000 до 60.000 динара казниће се за прекршај из става 1. овог члана одговорно лице у правном лицу, односно заступник правног лица.

Члан 22.

Новчаном казном од 100.000 до 600.000 динара казниће се за прекршај правно лице ако у поступку превентивних и периодичних испитивања услова радне околине за бројање азбестних влакана не користи метод фазноконтрастне оптичке микроскопије у складу са препоруком Светске здравствене организације ISBN 92 4 154496 1 или број тих влакана не утврди другом методом која даје еквивалентне резултате (члан 7. став 4).

Новчаном казном од 20.000 до 60.000 динара казниће се за прекршај из става 1. овог члана одговорно лице за испитивање услова радне околине у правном лицу.

Члан 23.

Даном ступања на снагу ове уредбе престаје да важи Правилник о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању азбесту („Службени гласник РС”, бр. 106/09, 6/10 – исправка и 15/10 – исправка).

Члан 24.

Ова уредба ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

Одређивање бројчане концентрације влакана у ваздуху
Препоручени метод фазноконтрастне оптичке микроскопије
(метод мембранског филтера)

WHO каталогизација библиотеке о подацима публикације
Одређивање бројчане концентрације влакана у ваздуху: препоручени метод фазно-контрастне оптичке микроскопије (метод мембранског филтера).
1. Загађивачи ваздуха, професионална анализа,
2. Методе мониторинга животне средине,
3. Фазноконтрастна микроскопија

ISBN 92 4 154496 1 (NLM класификација: WA 450)

Светска здравствена организација поздравља захтеве за дозволу делимичне или потпуне репродукције или превода својих публикација. Захтев са описом намене би требало послати Канцеларији за публикације, Светска здравствена организација, Женева, Швајцарска, која ће радо пружити најновије информације о било каквим променама које су направљене у тексту, плановима за нова издања, репринтима и већ доступним преводима.

© Светска здравствена организација 1997.
Публикације Светске здравствене организације уживају заштиту ауторских права у складу са одредбама Протокола 2 Универзалне конвенције о ауторским правима. Сва права резервисана.
Коришћене ознаке и презентација материјала у овој публикацији не укључују изразе било каквих мишљења о делу Секретаријата Светске здравствене организације која се тичу законског статуса било које земље, територије, града или области или о њеним овлашћењима или која се тичу разграничења њених граница или административних линија.
Помињање одређених компанија или производа произвођача не укључује да су они потврђени или препоручени од стране Светске здравствене организације и да имају предност у односу на друге сличне природе, који нису поменути. Грешке и пропусти

изузети, имена власничких производа су одређена почетним великим словима.

Графичка припрема у Хонг Конгу
Штампано у Енглеској
95/10760-Best set/Clays-7000

Министарство надлежно за послове рада гарантује за тачност превода оригиналног текста „Determination of airborne fibre number concentrations, A recommended method, by phase-contrast optical microscopy (membrane filter method)", на српски језик и Светска здравствена организација, Женева, Швајцарска је сагласна за публикацију наведеног текста.

Предговор

Инхалација влакана која се преносе ваздухом на радном месту може проузроковати бројна професионална обољења дисајних путева, која знатно доприносе обољевању и смртности међу запосленима у земљама у развоју као и у развијеним земљама. Праћење концентрације влакана у ваздуху је важан инструмент стручњацима медицине рада за процену изложености и потребе да се она редовно контролише, као и за евалуацију ефикасности примењених мера и карактеризацију изложености у епидемиолошким студијама. Ипак, бројност различитих метода је до сада ометала упоредивост резултата, као и могућност провере тачности како би се обезбедила поузданост добијених података.

Методолошки оквир који дозвољава смисаона поређења између резултата добијених од различитих истраживача и лабораторија је од изузетне користи за све аспекте хигијене рада, а нарочито за процену изложености и мониторинг животне средине. Осим провере тачности, схеме за осигурање квалитета, поређење и размена података као и међународне заједничке студије зависе од употребе компатибилних методологија. Поузданост и компарабилност резултата мониторинга и изложености су такође од суштинског значаја за осигурање да су превентивни системи контроле радних места адекватни и ефективни. Надзор медицине рада и могућност да се успоставе корелације између епидемиолошких индикатора и оних из животне средине, такође зависи од могућности да се упореде подаци из различитих извора.

Због тога је Светска здравствена организација (WHO) спровела пројекат који за циљ има да успостави јединствену методологију за бројчану процену концентрације влакана у ваздуху радне средине. Нацрт текста о спецификацији овог метода је иницијално припремио dr N.P. Crawford, Институт медицине рада, Единбург, Шкотска. Током четири састанка међународне радне групе експерата (погледајте Анекс 3 списак учесника са последњег састанка), тренутне методе евалуације су упоређене, а њихове разлике идентификоване и анализиране, са освртом на разумевање ефекта ових разлика на резултате бројања влакана у ваздуху. Радна група је постигла консензус о препорученом методу за бројчано одређивање концентрације влакана у ваздуху путем фазноконтрастне оптичке микроскопије. Улога dr Crawford као извештача на последњем састанку и његов рад у ревидирању нацрта рукописа су захвално признати.

Сарадња између Међународне организације рада (ILO), Европске Комисије (EC), Међународне организације за стандардизацију (ISO), Европског комитета за стандардизацију (CEN), Међународне групе за безбедност влакана (IFSG), као и националних агенција, нарочито Здравствених и безбедносних извршних тела Уједињеног краљевства (HSE) и Националног института за безбедност и медицину рада САД-а (NIOSH), је била основа за овај пројекат и такође уз велику захвалност препозната. Посебна захвалност због финансијске подршке коју су пружили дугује се EC и IFSG.

Посебно признање би такође требало одати изузетном личном доприносу неколико чланова радне групе, нарочито Dr N.G Vest (WHO), Dr P. Baron (NIOSH) и господину S. Houston (IFSG) као и госпођи B. Goecler, Медицина рада, WHO.

У својој првој фази овај пројекат се фокусирао на методологију, тако да ауторитативно научно знање може бити употребљено да се обезбеде тачна и прецизна мерења бројчане концентрације броја влакана у ваздуху. У својој другој фази пројекат ће разматрати светске напоре за проверу тачности, осигурање квалитета и техничку сарадњу, укључујући оспособљавање и едукацију.

Dr. M.I. Mikhev
Шеф, Медицина рада

Кратки опис карактеристика методе

Принцип методе

Узорак се прикупља повлачењем познате запремине ваздуха кроз мембрански филтер посредством пумпе за узорковање. Филтер би требало да буде провидан („очишћен”) и монтиран на микроскопско предметно стакло (плочицу). Влакна на измереној области филтера се визуелно броје коришћењем фазноконтрастне оптичке микроскопије (PCOM), и израчунава се бројчана концентрација влакана у запремини ваздуха.

Узорковање

Филтер:	Мембрана од смеше целулозних или нитроцелулозних естара, величине поре од 0,8 µm до 1,2 µm, пречника 25 mm.
Држач филтера:	Уклопљен са електрично проводљивим поклопцем.
Транспорт:	У затвореним држачима.
Проток:	0,5 $l \cdot min^{-1}$ до 16 $l \cdot min^{-1}$. Прилагођен да даје 100 влакана·mm^{-2} до 650 влакана·mm^{-2}.
Слепа проба:	Медиј за узорковање, 4% филтера. Поље ≥ 2% узорака. Лабораторија, опционо.

Припрема узорка

Ацетон-триацетин за влакна са индексом рефракције > 1.51, стабилан ≥ 1 године.
Ацетон/нагризање/вода за влакна са рефрактивним индексом ≤ 1.51, нестабилан.

Процена узорка

Техника:	Фазноконтрастна оптичка микроскопија.
Микроскоп:	Позитивни фазни контраст, објектив x 40, увећање x 400-600.
	Walton-Beckett мерна скала окулара, тип G-22 (пречник 100 µm ± 2 µm).
	Тест препарат са HSE/NPL Ознаком II.
	Еталонирано микроскопско предметно стакло (микрометар) (дужина 1 mm, подела 2 µm).
Подешавање:	Да се испуне захтеви видљивости тест микроскопског предметног стакла.
Анализирана супстанца:	Влакна (визуелни број)
Правила бројања:	Одаберите насумично поља за бројање, у складу са дефинисаним критеријумима. Влакно које се рачуна је дугачко > 5 µm, широко < 3 µm и са односом дужине и ширине > 3:1, у складу са дефинисаним правилима када се преклапа са мрежном скалом окулара и када додирује остала влакна или честице.
Доња граница мерења:	10 влакана по 100 поља окулара.
Утицаји и репродуктибилност:	Погледајте одељке 4 и 5.

1. Увод

Многе земље су успоставиле своје границе изложености за влакна која се налазе у ваздуху радних места у смислу бројчане концентрације влакана, на пример, број влакана у једном

милилитру ваздуха. Метод који се типично користи за одређивање ових концентрација за поређење са границама изложености је такозвани метод мембранског филтера. Ипак, искуство је показало да овај метод не даје увек упоредиве резултате када га користе различите лабораторије и различити аналитичари. Заправо, његова прецизност је међу најслабијима у односу на било који други метод процене у хигијени рада. Разлике у резултатима могу настати услед варијација у методи узорковања, припреми узорка, оптичкој микроскопији, израчунавању резултата и другим факторима, али нарочито као резултат субјективних ефеката повезаних са визуелним бројањем влакана. Такве разлике имају и систематичне и насумичне компоненте. Примена стандардних процедура и успостављење репродуктибилних рутина је једини начин за контролисање већине извора грешака присутних у методи мембранског филтера, која је упркос својим ограничењима једини метод погодан за широко распрострањену употребу у развијеним и земљама у развоју.

Међународне, регионалне и националне организације објавиле су бројне описе за методу мембранског филтера. Разлике у детаљима између спецификација су пронађене у оба случаја и када се оне примењују на различите врсте влакана али и на исту врсту влакна (на пример: EEC, 1983; WHO, 1985; ISO, 1993; NIOSH, 1994). Сада постоји мање разлика у спецификацијама него раније, али разлике још увек постоје и могу имати важан систематски ефекат на резултате. Величина ових систематских варијација зависи од методе узорковања, врсте филтера и коришћеног процеса. Даље усклађивање је потребно да би се елиминисала спецификација метода као извор варијације и уз адекватно оспособљавање и контролу квалитета обезбедила компарабилност између резултата измерених од стране различитих микроскописта и лабораторија.

Метод који препоручује WHO, као што је наведено у главном тексту ове публикације, у вези је са мерењима бројчане концентрације влакана у ваздуху свих врста у сврху процене личне изложености у радној средини. Потребне модификације за примену у статистичком мониторингу су описане у Анексу 1. Ове спецификације су настале на основу претходно припремљеног приказа релевантне литературе (Crawford, 1992. године).

Стратегије узорковања нису обухваћене овом публикацијом, али приручник за оспособљавање за овај метод, као и стратегије узорковања специфичне за влакна, су предвиђене. Стратегије узорковања су такође добро обухваћене у специјалистичкој литератури (на пример: NIOSH, 1977; ACGIH, 1991; AIHA, 1991; BOHS, 1993; NIOSH, 1994; ACGIH, 1995; CEN, 1995).

Поуздани резултати зависе од учешћа у адекватном програму осигурања квалитета. У том циљу требало би пратити опште захтеве за техничку компетенцију мерних лабораторија објављених од Међународне организације за стандардизацију (ISO, 1990). Микроскописти би требало да учествују у интралабораторијским проверама бројања, а лабораторије би требало да учествују у схемама провера оспособљености.

Надамо се да ће ова публикација мотивисати преглед бројних спецификација метода које су тренутно у употреби и да ће овде представљени метод на крају користити све земље, без обзира на врсту влакна које се процењује.

2. Обим примене

Метод приказан на наредним страницама применљив је на процену концентрације влакана у ваздуху на радним местима, најчешће се односи на личну изложеност, за сва природна и синтетичка влакна, укључујући азбестне врсте, друга природна и вештачка минерална влакна. Метод се може користити при узорковању и мониторингу обављеном за сврхе:

- поређења са границама изложености на радном месту,
- епидемиологије,
- процене ефективности примењених контролних мера и мониторинга ефеката модификација процеса.

Метод је адекватан за горе поменуте примене када је потребна информација о бројчаној концентрацији влакана у ваздуху. Границе изложености на радном месту за нека влакна могу бити изражене и гравиметријским јединицама ($mg \cdot m^{-3}$), у овим случајевима, концентрације масе се мере другим методама описаним у „Безбедност при коришћењу минералних и синтетичких влакана” (ILO, 1990). За разлику од метода мембранског филтера, ове гравиметријске методе нису карактеристичне за влакна, с обзиром да су честице и небројива влакна укључена у масу.

Метод који је овде приказан мери бројчану концентрацију влакана у ваздуху, дефинисаних као предмете дужине > 5 μm, ширине < 3 μm и односа дужине/ширине (аспект размере) > 3:1, користећи фазноконтрастну оптичку микроскопију.

Постављајући горњу границу ширине значи да се, код неких типова влакана, нека широка влакна неће бројати. Сва влакна која задовољавају критеријуме димензије и правила бројања дефинисана у одељку 3.2.3. овог метода би требало да се рачунају.

Многа влакна су сувише мала да би била видљива оптичком микроскопијом. Минимална видљива ширина зависи од раздвојне моћи оптичког система, разлике у индексу рефракције између влакна и средине која га окружује и визуелне оштрине микроскописте. Са добрим, тачно подешеним микроскопом који је усклађен са спецификацијом овог метода, граница видљивости је у начелу око 0,13 μm до 0,15 μm. Ипак у пракси, најмања видљива влакна ће бити широка око 0,2 μm до 0,25 μm. Пошто нека влакна падају испод границе видљивости, број PCOM влакна представља само одређен однос укупног броја присутних влакана (тачан однос варира и зависи од фактора као што су тип узорка и аналитичар). Стога број представља само индекс бројчане концентрације влакана и није апсолутна мера броја присутних влакана.

Коришћење ове методе има друга ограничења када се примењује на узорке који садрже „тањирасте" (равне) или ацикуларне (игличасте) честице и сходно томе не би требало да се примењује без потпуног разумевања атмосфере радног места (ISO, 1993). Метод не дозвољава одређивање хемијског састава или кристалографске структуре влакана и стога се не може самостално користити за одређивање разлике између различитих типова влакана. Ипак, додатна информација о врсти или величини влакна се може добити коришћењем других метода када је то потребно, као што је микроскопија са поларизованим светлошћу, скенирајућа електронска микроскопија и трансмисиона електронска микроскопија. Анекс 2 даје смернице о обиму и примени ових метода. Такве методе могу бити посебно адекватне када су различите врсте влакана присутне на истом радном месту и када је прашина која се преноси ваздухом смеша влакана и других врста честица. Додатне методе су такође

корисне за епидемиолошке студије, где се обично тражи детаљнија карактеризација својстава азбестних загађивача.

3. Спецификација параметара

За параметре метода који су доле приказани, препоручена спецификација је обично приказана у курзиву после наслова одељка. Додатне информације су приказане обичним словима. Овај додатни материјал може укључити једну или више других спецификација које се могу користити, под условом да је корисник доказао да дају еквивалентне резултате онима који су добијени препорученом спецификацијом.

3.1. Узорковање

3.1.1. Филтер

Мембрана филтера би требало да буде састављена од мешавине целулозних или нитроцелулозних естара и требало би да има поре величине од 0,8 μm до 1,2 μm и пречник од 25 mm.

Коришћењем филтера са већим порама уочен је мањи број влакана. Опсег величине горе поменутих пора има погодну филтрацију и карактеристике опадања притиска. Он такође дозвољава опсег за разумне варијације у брзини протока који може бити потребан да би се постигле оптималне густине влакана. Филтери са порама величине < 0,8 μm пружају повећан отпор протоку који може изазвати проблеме за неке пумпе.

Утврђено је да су измерене концентрације влакана са филтерима пречника 13 mm, 25 mm и 37 mm компарабилне, када су изложене истој површинској брзини током узорковања. Ипак, филтери од 25 mm имају предност над филтерима од 37 mm у том смислу што је мања величина уређаја за узорковање приступачнија личном узорковању, јер се уколико је потребно, цео филтер може намонтирати, а имајући у виду да су сада држачи филтера од 25 mm широко распрострањени и имају међународну употребу. Постоје извештаји о неједнакости наслага како на филтерима од 25 mm тако и на онима од 37 mm. Упркос овом проблему, преостаје велики број опсега за варијације у пречнику филтера који се могу користити да би се добиле оптималне густине влакана. У будућности, нарочито филтери од 13 mm могу постати корисни услед прогресивног смањења концентрације влакана на већини радних места.

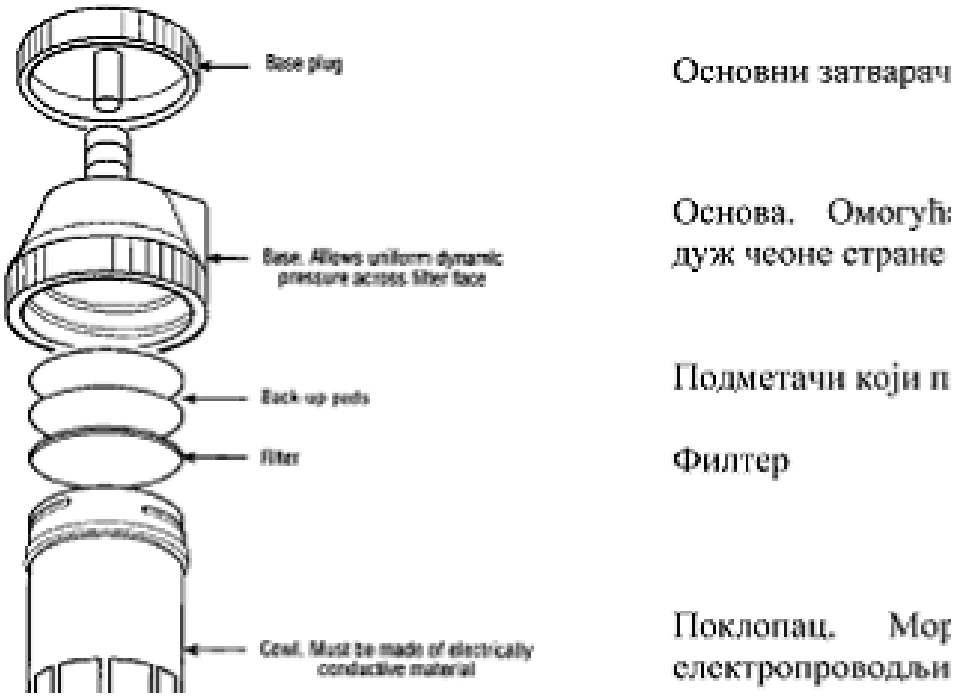
Могу се користити и мрежасти и немрежасти филтери. Штампане мреже помажу и при фокусирању микроскопа на раван део влакана и при идентификовању позиције. Штавише, било какво кривљење линија мреже филтера указује на поремећај дистрибуције влакана повезан са грешкама у процесу монтирања филтера.

Квалитет сваке партије филтера би требало проверити пре употребе (погледајте одељак 3.1.8).

Пречник изложене области филтера такође мора бити познат. Уколико су компоненте држача филтера које могу утицати на ово (на пример О-прстен) промењене, ефективни пречник би требало поново измерити. Прихватљив метод укључује сакупљање узорка из густог облака тамне прашине и монтирање филтера на предметно стакло микроскопа на нормалан начин. Пречник тамних наслага се може измерити размерником, али при томе треба имати у виду да је предметно стакло углавном смештено на сточић микроскопа, а филтер посматран малим увећањем док је пречник тамне области искошен померањем сточића. Раздаљина померања се добија из скале размерника сталка. Требало би да се измере два пречника на сваком филтеру, а на овај начин треба проверити три филтера у различитим држачима. Уколико се користе различите врсте држача филтера, процес би требало поновити за сваку врсту. Под условом да се три измерена пречника филтера не разликују за више од 1 mm, узима се аритметичка средина измерених вредности и она се користи као ефективни пречник филтера. Уколико се открије да су разлике у пречнику веће од 1 mm, требало би испитати технике узорковања и монтирања филтера. Општи изглед филтера би могао открити проблеме са држачима филтера или процедуром монтирања (на пример, цурење или неједнака наслага). Ефективни пречник филтера не би требало да буде мањи од 20 mm.

Забележена је појава игличастих предмета на узорцима прикупљеним на мембранским филтерима који су пре монтирања поквашени (и који су задржали нешто влаге). Предмети, који се појављују око 4 дана после чишћења и монтирања са ацетон-триацетином, задовољавају дефиницију бројивих влакана у одељку 3.2.3. Филтери би требало стога да се осуше пре него што се очисте и намонтирају.

Електростатичко одбијање влакана од стране филтера се може јавити и вероватније је да ће се десити у условима ниже влажности. У таквим случајевима, филтер се може претходно третирати одговарајућом површински активном материјом да би се елиминисао електростатички набој. Површински активна материја би требало да буде са сертификатом да је без честица. Једна од погодних процедура је урањање филтера у 0.1 % раствор бензетонијумхлорида и сушење преко ноћи на упијајућем папиру да би се спречило да локализоване куглице детергента блокирају део филтера (Марк, 1974).

Слика 1. Приказ раздвојеног личног узоркивача

3.1.2. Држач филтера

Углавном би требало користити држач филтера са отвореном чеоном страном уклопљен са проводничким поклопцем.

Пример држача филтера погодног за лично узорковање је приказан на Слици 1.

Поклопац помаже да се филтер заштити од случајних контаминација и ненамерне физичке штете, док допушта једнообразне наслаге влакана. Дужина поклопца је уобичајено 1,5

до 3,0 пута већа од ефективне величине филтера. Краћи поклопци се могу користити уколико се покаже да могу давати исте резултате као и дужи. Требало би водити рачуна да је поклопац добро намештен тако да цурење буде минимално.
Скупљајућа трака се може употребити да би се помогло причвршћивање поклопца за држач филтера, она одржава спојеве чистим и спречава загађиваче да доспеју на филтер када је држач филтера расклопљен.
Проводнички поклопац би требало да се користи за смањење ризика губитка влакана услед електростатичких ефеката. До њих може доћи у условима веома ниске влажности и са аеросолима са влакнима високог набоја. За бројање би требало одабрати поља посматрања према центру филтера (избегавајући спољашњи регион 4 mm од обода филтера), пошто због акумулације статичког електрицитета у близини ивице филтера може доћи до губитка влакана у том делу филтера (погледајте одељак 3.2.3). Важно је побринути се да попуњеност филтера буде у оквирима оптималног опсега густине влакана, наведеног у овом методу (погледајте одељак 3.1.5), да би се случајна грешка бројања свела на минимум.
У неким ситуацијама, влакна се могу наталожити на поклопцу због електростатичких ефеката или случајног препуњавања филтера. Повремено се поклопци испирају да би се сакупила и избројала ова влакна. Могуће је да испирање влакана са поклопца и њихово таложење на филтер могу увести случајну грешку бројања. Штавише, некоришћени пластични поклопци могу у великој мери бити контаминирани „позадинским" влакнима (на пример опиљцима пластике) која се могу ослободити при испирању. Стога би, сва влакна испрана са поклопца требало занемарити када се одређује концентрација влакана у ваздуху. Када је предвиђено да се наслаге влакана на поклопцу рачунају, може се користити држач филтера са отвореном главом без поклопца.
Уколико се користе О-прстенови, они би требало да буду направљени од политетрафлуоретилена. За херметичко повезивање држача филтера са пумпом неопходно је применити флексибилно црево.
При правилној употреби, поклопац ће показивати надоле. За лично узорковање, држач филтера би требало да буде

причвршћен за горњи ревер или рамени део одеће запосленог, што је могуће ближе устима и носу, али у сваком случају не даље од 300 mm. Када год је могуће, иста позиција апаратуре за узорковање би требало да буде усвојена за сваког запосленог. У неким околностима, већа концентрација се може очекивати са једне стране запосленог него са друге, апаратура за узорковање би тада требало да буде позиционирана на страну на којој се очекује виши резултат.
У будућности ће, апаратура за узорковање са селекцијом величине честица, заменити апаратуру са поклопцем. Она се може усвојити као специфичнији и тачнији начин за узорковање влакана што би отклонило потребу да се одређује ширина влакана, а и смањило би позадинске сметње изазване присуством великих честица.

3.1.3. Чување и транспорт

Не би требало користити фиксативе. Филтере би требало транспортовати у затвореним држачима, које би требало отварати само непосредно пре употребе и затварати одмах потом.
Искуство је показало да је причвршћивање влакана за површину филтера цитолошким или другим фиксативима непотребно и да то не треба радити.
Пожељно је транспортовати филтере у главама филтера. Уколико је ово непрактично, могу се користити чисте, одмашћене конзерве са поклопцима који се уклапају при затварању или слични контејнери за транспорт филтера. Лепљива трака се може користити да се за конзерву причврсти чиста, неизложена ивица филтера (уколико је коришћена конзерва), а трака се потом може исећи са филтера хируршким скалпелом. Држачи филтера или конзерве би требало да буду спаковани у чврсте контејнере са довољно меканог материјала за паковање да би се спречило ломљење и вибрирање филтера. Контејнери би требало да буду јасно обележени, а неопходан је опрез како би се избегло случајно поновно коришћење филтера. Сами филтери не би требало да буду обележени у ову сврху, због ризика да се не оштете.
Требало би водити рачуна да се електростатички ефекти при руковању филтерима сведу на минимум. Кутије обложене стиропором не би требало да се користе.

Да би се минимизирала контаминација, држачи филтера и поклопци се морају очистити пре употребе, а филтере би требало паковати, распакивати и анализирати у области која је што је могуће више ослобођена контаминације. При руковању са филтерима, мора се стално водити рачуна, да се они хватају само по ивици и то само добрим, квалитетним пинцетама. Улаз у поклопац би требало да буде затворен заштитном капом или чепом пре и током транспорта.

3.1.4. Пумпа за узорковање

Преносива пумпа која ради на батерије се уобичајено користи за (лично узорковање. Капацитет батерије би требало да буде довољан за континуирани рад током одабраног времена за узорковање. Проток, са филтером повезаним на пумпу, би требало да буде без пулсација.

Пумпа би требало да обезбеђује равномеран проток, који би требало да буде у оквиру ± 10 % од потребног протока за предвиђене брзине протока ≤ 2 $l \cdot min^{-1}$ и у оквиру ±5 % за брзине протоке > 2 $l \cdot min^{-1}$. Она би требало да буде у стању да одржава ову брзину протока кроз филтер током читавог периода узорковања. Ова прихватљива варијација укључује сваку промену брзине протока изазвану променама у оријентацији пумпе. Пумпа би требало да буде лака и преносива, уколико је она превише велика да би стала у џеп запосленог треба је причврстити каишем око појаса. Батерија би требало да буде довољног капацитета да покреће пумпу у оквирима наведених граница протока током читавог периода мерења. Иако су пумпе углавном већ опремљене пригушивачима пулсација протока, спољашњи пригушивач би можда требало инсталирати између пумпе и филтера.

Можда ће бити неопходно да се пумпа загреје, у зависности од врсте пумпе и услова средине. Да би се ово урадило, пумпу треба повезати флексибилним цревом са напуњеним држачем филтера и пустити је да ради на изабраној брзини протока 15 min како би се брзина протока стабилизовала (искуства могу показати да је загревање непотребно код неких типова пумпи са стабилизованим протоком). Филтер би тада требало одбацити и ставити нови за прикупљање узорка (такође, посебни држач филтера, са постављеним филтером, се може користити за загревање неколико пумпи). После загревања проток би требало

поново подесити на одабрану брзину протока, користећи еталонирани мерач протока ваздуха. Једна од задовољавајућих процедура је да се повеже еталонирани мерач на улаз поклопца путем чепа или цеви. По завршеном подешавању протока, пумпу би требало искључити и ставити заштитну капу на улаз у поклопац. Пумпа не би требало да ради без филтера, да би се избегла свака штета од честица прашине.
Цурење у систему за узорковање би се могло проверити активирањем пумпе са затвореним држачем филтера и повезаним уређајем за мерење протока. Сваки мерљиви проток назначава цурење које се мора елиминисати пре него што се започне узорковање.

3.1.5. Оптимално пуњење филтера влакнима

Када је контаминација од невлакнастих честица ниска, циљани опсег за густине влакана за оптималну тачност и прецизност би требало да буде око 100 влакана·mm^{-2} до 650 влакана·mm^{-2}. Горња граница циљаног опсега густине влакана се може повећати на 1000 влакана·mm^{-2} уколико је присутно релативно мало интерферирајућих честица али се може и смањити у случају присуства доста невлакнастих честица или агломерата. У посебним околностима доњи ниво опсега густине може бити такође смањен.
Грешке при процени концентрације влакана могу проистећи из субјективних разлика у визуелном бројању влакана. Уопштено, али не и редовно, бројеви влакана су потцењени при високим густинама и прецењени при нижим густинама. Такође, при нижим густинама варијабилност бројања влакана се повећава. И субјективна пристрасност и варијабилност које зависе од густине су минимизиране када су опсези густине влакана у оквирима горе наведених граница за „чисте" узорке. Бројање влакана у том опсегу густине узорка се може постићи адекватним избором брзине протока, дужином узорковања и пречником филтера.
У ситуацијама када су присутне невлакнасте честице или агломерати, може бити неопходно да се смањи максимална густина влакана са циљем да се минимизира затамњивање влакана другим честицама. Када су пуњења влакана мања од око 100 влакана ·mm^{-2}, резултати су подложни већим грешкама при бројању. Такви резултати се и даље могу користити у одређеним

околностима (на пример, када индикације за мерење концентрације влакана дозвољавају ниску прецизност), под условом да су они изнад најниже мерљиве густине влакана (погледајте одељак 4.3).

3.1.6. Брзина протока

Брзина протока при узорковању би требало да буде у опсегу од 0.5 $l \cdot min^{-1}$ до 2.0 $l \cdot min^{-1}$ када се поређење резултата мерења обавља са граничним вредностима концентрације влакана дефинисаним за референтни период од 4 h или 8 h. Брзина протока би требало да се подеси, када год је то могуће, како би се добиле густине влакна у оптималном опсегу ради тачности и прецизности.

За поређења са граничним вредностима дефинисаним за краће периоде (на пример, 10 min) брзина протока се може повећати на 16 $l \cdot min^{-1}$.

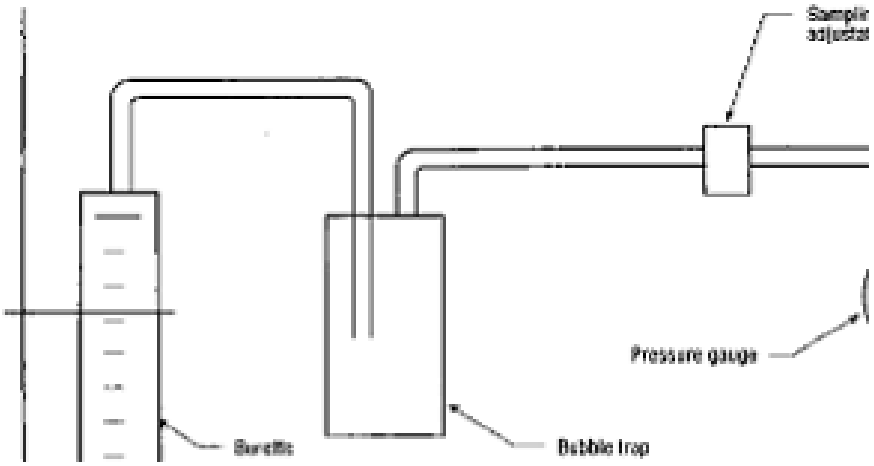
У широком опсегу брзина протока, ефикасност узорковања је у великој мери независна од брзине протока. То значи да брзина протока може варирати, под условом да дају исто пуњење филтера или пуњења у оквиру оптималног опсега за густину влакана наведену у овој методи.

Најнижа брзина протока у оквиру дефинисаног опсега би требало да буде таква да минимизира губитак прецизности, а највиша брзина би требало да буде унутар ефикасног радног капацитета пумпе за узорковање при раду пумпе у нормалним условима. Горе наведени опсези брзине протока узимају у обзир ове факторе у већини случајева.

Из практичних разлога, било би најпогодније користити јединствену брзину протока за већину радних места у фабрици, брзину протока би требало мењати само за она радна места где искуство или подаци указују да је потребна друга брзина протока (или промена пречника филтера) како би се добила прихватљива пуњења филтера.

Подешени радни мерач протока је неопходан при првој употреби пумпе и када се потом проверава проток. Ово би, уобичајено, требало да буде преносиви мерач протока променљиве области мерења или мерач протока заснован на пловку (на пример, „ротаметар”), претходно подешен према главном мерачу протока. Главни мерач протока би по могућству требало да буде мерач

протока чија је тачност у складу са националним еталоном и који се користи са великом пажњом на услове из Уверења о еталонирању. Мерач протока типа „мехурића" се такође може користити (Слика 2). Ово је уређај у коме пумпа која се тестира провлачи филм сапуна кроз дефинисану цев. Пролаз филма је подешен између две ознаке чије раздвајање дефинише познату запремину. Литарска бирета може послужити као погодна цев. Запремина између ознака се може проверити пуњењем бирете дестилованом водом и омогућавајући температурама да се стабилизују. Одливањем запремине и мерењем воде омогућено је израчунавање зависности запремине од температуре. Адекватан раствор сапунице се може направити мешањем једног дела концентрисане течности за испирање (детергент), два дела глицерола и четири дела воде. Бирета мора бити темељно наквашена раствором, и можда може бити неопходно неколико покушаја провлачења филма кроз цев пре него што цев буде довољно мокра да би се ово доследно постигло. (Да би се ова подешавања могла пратити потребно је такође упоредити часовнике са временским еталоном као и употребу сертификованих тежина).

Слика 2. Подешавање брзине протока путем мерача брзине протока са „мехурићима"
Burette - Бирета
Soap - Сапуница
Beaker. Can be raised to capture a film of soap - Лабораторијска чаша. Може бити подигнута да би се ухватио сапунски филм

Bubble trap - Хватач мехурића
Pressure gauge - Мерач притиска
Sampling head or adjustable clamp - Узоркивач или подесива штипаљка
Pump - Пумпа

Радни мерач протока мора бити довољно осетљив да дозволи очитавање протока унутар ± 10 % за степене протока ≤ 2 $l \cdot min^{-1}$ и унутар ± 5 % за степене > 2 $l \cdot min^{-1}$. Уколико испуњава ове захтеве, мерач протока уграђен у пумпу се такође може користити, али мора бити еталониран са држачем филтера и постављеним филтером. Уколико се ради о уграђеном мерачу протока типа ротаметра очитавање се мора вршити при вертикалном положају пумпе. Уколико има било каквих цурења између главе узоркивача и мерача протока, очитавање ће бити нетачно.
Брзину протока би требало проверити најмање пре и после узорковања. Уколико је измерена разлика у очитавању већа од 10 %, узорак би требало одбацити.
Главни мерач протока би требало користити само за подешавање радног мерача протока, и ни у једну другу сврху. Учесталост еталонирања главног и подешавање радног мерача протока ће зависити од износа и врсте употребе којој су изложени мерачи протока. Уопштено, еталонирање би требало вршити најмање једном годишње за главни мерач протока и подешавање једном месечно за радни мерач протока, уколико нема документованих доказа који би оправдали чешће разлоге за еталонирање и подешавање.
Следеће додатне тачке у вези са процедуром подешавања би требало нагласити:
- Радни мерач протока би уобичајено требало да буде подешен у складу са главним мерачем протока,
- Да би се свеле на минимум грешке услед пада притиска између два мерача, цев која повезује мераче протока не би требало да буде пречника мањег од повезујућих портова мерача протока и њена дужина би требало да се одржава на минимуму. Све везе би требало да буду херметичке,
- Никаква ограничења или вентили не би требало да буду уклопљени између два мерача протока,

- Када су одабрани мерачи протока промењиве области мерења и за главни и за радни мерач протока, дужина скале главног мерача протока би требало да буде једнака или већа од дужине скале радног мерача протока,
- Еталонирање би требало да покрива очекивани опсег брзина протока за сваки коришћени мерач протока,

Радни мерачи протока се користе у условима средине који у великој мери варирају. Сва мерења узорака ваздуха су узета у обзир са запреминском брзином протока (на пример, степен протока измерен и изражен при преовлађујућој температури и притиску) а не брзини протока масе (на пример, брзина протока коригована на стандардној температури и притиску). Подешавање или корекција брзине протока је стога од суштинске важности уколико пумпа ради под условима који су знатно другачији од услова подешавања (на пример, разлике у висини). Уколико је могуће, подешавање би требало спровести на месту узорковања. Уколико ово није могуће, корекција може бити потребна уколико су на пумпу утицале промене температуре и притиска. Реална брзина протока се израчунава путем једначине:

$$Qa = Qc\sqrt{\frac{}{}}$$

При чему је
Qa= реална брзина протока
Qc= подешена брзина протока (вредност ротаметра)
Pc = притисак ваздуха на месту подешавања
Pa = притисак ваздуха на месту узорковања
Ta = температура ваздуха на месту узорковања
Tc = температура ваздуха на месту подешавања

Брзина протока би требало да буде коригована уколико су разлике у температури или притиску средине између места подешавања и узорковања веће од 5 %.

На почетку периода узорковања, заштитна капа се мора отклонити са држача филтера, пумпа се мора покренути и забележити време. Брзину протока би требало периодично проверавати (на пример, на сваких сат времена) током узорковања, користећи еталониран мерач протока, који је поново

подешен на одабрану брзину протока. Искуство би могло указати да је ово непотребно код неких типова пумпи, али је ипак препоручљиво потврдити да опрема функционише задовољавајуће. На крају периода узорковања требало би забележити време, проверити брзину протока, искључити пумпу и заменити заштитну капу на држачу филтера.

3.1.7. Временско трајање узорковања

Временско трајање узорковања за сваки узорак би требало да узме у обзир разматрање пуњења филтера детаљно објашњена у одељку 3.1.5.

Следећа формула се може користити за одређивање временског трајања узорковања за сваки узорак:

$$t = \frac{A}{a} X \frac{L}{cc \cdot r}$$

при чему је

t = трајање узорковања (min)

A = ефективна површина филтера (mm^2)

a = површина мерне скале окулара (mm^2)

L = потребно пуњење филтера (влакана/површина мерне скале окулара)

cc = просечна концентрација влакана (влакана·ml^{-1}) која се очекује током трајања узорковања

r = брзина протока ($ml \cdot min^{-1}$)

Када је информација о претходним мерењима доступна, требало би је користити у процени трајања узорковања, иначе гранична вредност је корисна полазна тачка. Када је граница изложености у националном законодавству наведена за кратак временски период, тај период се може користити као трајање појединачног узорковања. Добијање оптималних пуњења влакнима захтева узимање у обзир интеракције између времена узорковања, запремине, брзине протока и могуће концентрације влакана. Време узорковања би требало да се мери прецизно (до у оквиру ± 2.5 %) користећи по могућству часовнике чија се тачност редовно упоређује са националним еталоном.

3.1.8. Слепа проба

Максималан прихватљиви број влакана за празне филтере је 5 влакана на 100 области мерне скале окулара.

Празни филтери се користе да би се проверила контаминација филтера по набављању и током руковања, чувања и транспорта на свим нивоима (на терену и у лабораторији).

Постоје три врсте слепе пробе:

(1) оне које су извучене из сваке кутије од 25 филтера у лабораторији и намонтиране и пребројане пре узорковања да би се проверило да ли је та серија филтера задовољавајућа (слепе пробе „медија који се користи за узорковање филтера"),

(2) оне које су однете у зону узорковања и подвргнуте истом третману као и нормални узорци али без скидања капице са држача филтера, без провлачења ваздуха кроз њих и без качења на запосленог. Оне се онда монтирају и броје („теренске" слепе пробе),

(3) оне које су извучене из задовољавајућих серија филтера (погледајте под (1)) и намонтиране и пребројане да би се проверила лабораторијска контаминација („лабораторијске" слепе пробе).

За узорковање слепе пробе медија који се користи за узорковање, уобичајена процедура је да се одаберу четири празна филтера из сваке серије од 100 (тј. по један из сваке мале кутије од 25). Пропорција теренских слепих проба би требало обично да буде око 2 % од укупног броја узорака, уколико не постоје разлози да се верује да је потребно више теренских слепих проба. Лабораторијска слепа проба се може проценити заједно са сваком серијом рутинских узорака или после ако је контаминација услед лабораторијских извора очекивана.

Средња густина влакана за празне филтере који су укључени у поређење варира у опсегу од 0,3 влакана·mm^{-2} до 6,7 влакана·mm^{-2}. Последња вредност одговара вредности од око 5 влакана на 100 области окулара, максималном прихватљивом броју за празне филтере у овом методу.

Када год је могуће, идентитет празних филтера би требало да буде непознат микроскописти док се не заврши процес бројања. Уколико се добију повишени бројеви, прво би требало испитати потенцијалне интерне разлоге (на пример, грешку микроскописте, контаминацију покривке). Уколико се закључи да

је проблем у филтеру, цела серија од 100 комада би требало да се одбаци. У случају контаминације, мерења би требало сматрати само грубом проценом концентрације влакана у ваздуху.
Број влакана на теренским слепим пробама би уобичајено требало да се одузме од броја влакана узорка, али ако је број влакана у теренским слепим пробама висок (тј. изнад максимално прихватљиве границе) требало би испитати разлоге.

3.2. Евалуација

3.2.1. Припрема узорка

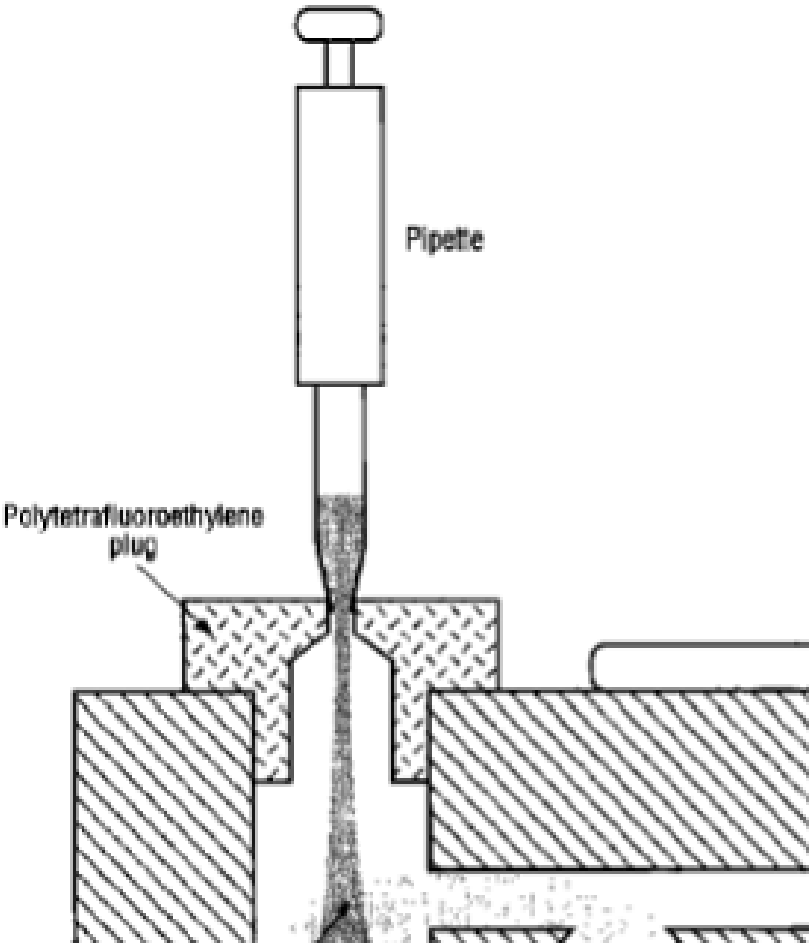
Требало би користити ацетон-триацетин метод за чишћење и монтирање филтера за влакна са рефрактивним индексима већим од 1.51. За неорганска влакна са нижим рефрактивним индексима, требало би користити методу ацетон/нагризање/вода.
Цео филтер или његов део, се може монтирати. Може бити неопходно да се део филтера остави немонтиран, да би се испратило да ли евалуација намонтираног дела указује да је потребна додатна анализа (на пример, идентификација влакна). Ако је потребно урадити подподелу филтера, сечење би требало обавити скалпелом „котрљањем" сечива од напред ка позади дуж филтера. Не треба користити маказе. Филтер би требало сећи дуж пречника на клинасте сегменте који су величине бар једне четвртине површине филтера. За нека органска влакна, сечење филтера може резултовати значајним губитком влакана.
Систематске варијације у нивоима бројања од највише 20 до 30 % прате различите методе монтирања филтера. За дато влакно, употреба истоветне процедуре елиминише такве разлике. Метод чишћења филтера заснован на употреби ацетонских пара је у широкој међународној употреби, али се мора пажљиво примењивати. Било какво озбиљно кривљење филтера проузроковаће невалидни узорак. Такође, за нека органска влакна, овај метод би требало потврдити адекватним контролама, јер се влакна у некој мери могу растворити у ацетону.
Принцип овог метода чишћења филтера се састоји у томе да је филтер изложен парама ацетона, које кондензују на филтеру, скупљајући његове поре и чинећи га провидним. Филтер се потом причвршћује за стаклену страну где изгледа као провидан, а идеално, као једнообразни пластични филм са свим влакнима на горњој површини. Течност се мора додати да би се обезбедио

оптимални контраст. Уколико индекс рефракције (RI) влакана прелази 1,51, триацетин (глицерол триацетат) је задовољавајући, за неорганска влакна са RI ≤ 1,51, површина филтера мора бити нагрижена да би влакна била изложена, а као контрастна течност се користи вода. Монтирани филтери за које се користи метод ацетон триацетина кваре се веома споро, уколико до тога уопште и дође, метода ацетон/нагризање/вода није ни изблиза тако стабилна. Важно је да се провере реагенси и материјали који се користе за монтирање због евентуалне контаминације. Препоручује се вежба за монтирање филтера да би се стекло знање пре коришћења правог узорка. Филтере за узорковање који су изложени високој влажности би требало пажљиво осушити пре излагања ацетону, да би се побољшала њихова јасноћа.

Пажња: Паре ацетона су изузетно запаљиве и благо токсичне. Никада га не треба користити у близини отвореног пламена.

Паре ацетона се могу произвести путем једне од три методе: метод „врућe каде" (препоручује се), метод „бојлера" и метод „рефлукс кондензатора". Два последња метода се морају користити у дигесторима.

Приликом методе вруће каде, који је приказан на Слици 3, у каду са интегралним грејачем убризгано је тек толико ацетона колико је довољно да се очисти један филтер. Ацетон испарава и јавља се као млаз паре из отвора, испод ког је смештен филтер. Комерцијалну верзију вруће каде би требало користити у складу са упутствима произвођача. Филтер се поставља централно на чисто микроскопско предметно стакло, са страном са узорком окренутом нагоре, са ивицама мреже паралелним са ивицама предметног стакла. Око 0,25 ml ацетона се убризгава у каду, тако да се пара појављује као ток изнад филтера. Филтер се чисти. Мала количина ацетона која се користи минимизира ризик од пожара, иако би запаљиве изворе требало држати подаље, а боцу са ацетоном чувати затворену када није у употреби.

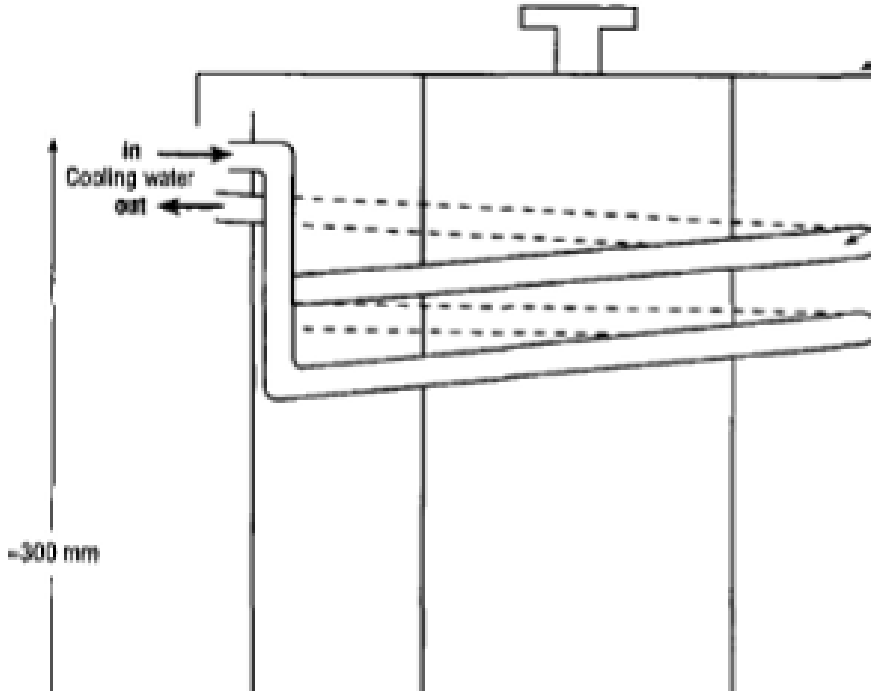
Слика 3. Метод топлог купатила
Pipetted acetone liquid - Пипетирани течни ацетон
Pipette - Пипета
Acetone vapour - Паре ацетона
Heated aluminium block - Загрејани алуминијумски блок
Polytetrafluoroethylene plug - Политетрафлуоретиленски (тефлонски) уметак
Slide with filter - Микроскопско предметно стакло са филтером
Surface thermometer - Површински термометар

У методу бојлера, илустрованом на Слици 4, ацетон испарава у високом, уском суду са равним дном са расхладним намотајем при врху. Поклопац би требало да има чврсту жичану подлогу

која је за њега закачена, да би чврсто држала микроскопско предметно стакло. Намотај носи хладну воду, која задржава већину пара ацетона у најнижем делу суда. Линија воде би требало да укључи индикатор који јасно показује куда вода тече. Потребан је извор топлоте који не може запалити паре ацетона, као што је рециркулишућа уљана када. Могући извори паљења, укључујући електричне прекидаче подложне варничењу, би требало избегавати. Водена пара произведена у топлом купатилу, алтернативни извор топлоте, може довести до слабије јасноће очишћених филтера. Употреба дигестора је неопходна код бојлера, а саветује се примена колектора који би се налазио око бојлера и који би у случају просипања ацетона задржао просути ацетон.

Ацетонски бојлер ствара област пара ограничених намотајем за хлађење, који умањује ризик од ватре. Количину коришћеног ацетона би требало свести на минимум, и не би га требало остављати у апаратури када она није у употреби, такође, не би га требало оставити да ври када чишћење заправо није у току.

Поклопац би требало држати на месту када год је то могуће. Изворе пламена би требало држати даље од опреме, а правило „Забрањено пушење" би требало да буде на снази.

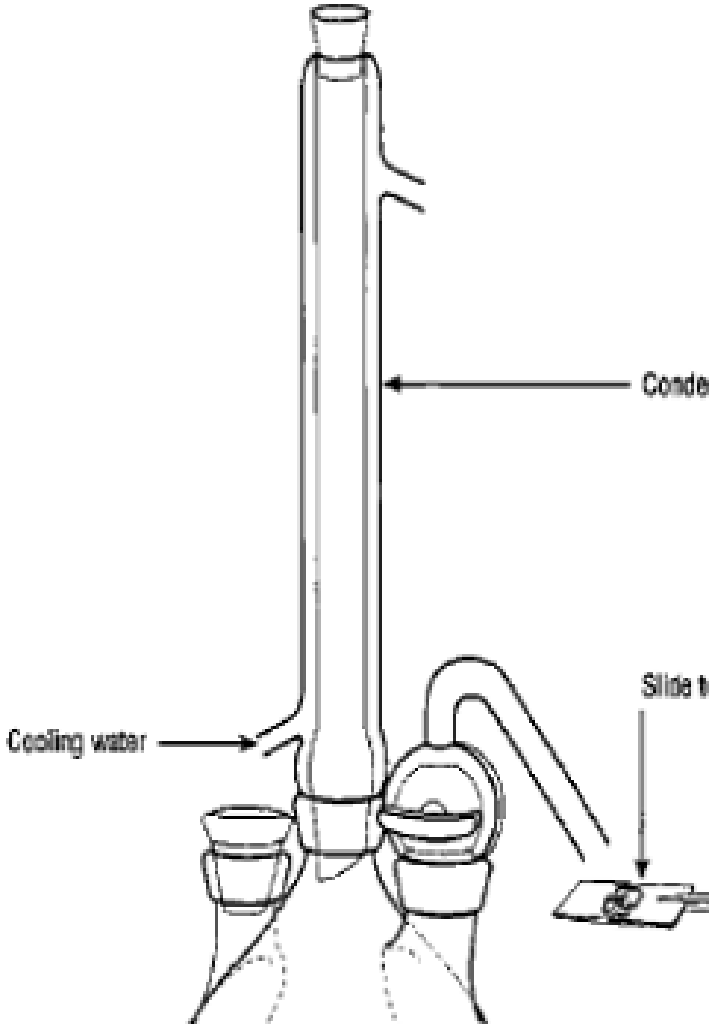
Слика 4. Метод бојлера
Wire frame to hold slide - Жичани рам (подлога) који носи микроскопско предметно стакло
In - Улаз
Cooling water - Вода за хлађење
Out - Излаз
Lid - Поклопац
Cooling coil - Намотај хладњака
Metal vessel - Метални суд
Acetone – Ацетон

Вода за хлађење на намотају је укључена, запремина од око 30 ml ацетона је стављена у суд, поклопац је замењен и суд загрејан. Када ацетон проври, поклопац се склања, микроскопско предметно стакло се ставља на постоље са мембранским

филтером који је централно постављен на микроскопско предметно стакло, са страном са узорком окренутом нагоре, а линијама мреже паралелним са ивицама микроскопског предметног стакла. Поклопац се мења, спуштајући препарат у испарење у суду, микроскопско предметно стакло би требало да се очисти за неколико секунди и затим се склања.

При методи рефлукс кондензатора, приказаног на Слици 5, течност ацетона је садржана у боци са три грлића која је уклопљена са рефлукс кондензатором на отвору једног од грлића. Један од преостала два отвора грлића се запушава, а преостали отвор се уклапа са двосмерном чесмом којом се ослобађају паре ацетона. Ацетон ври док уједначена пара ацетона не почне да излази кроз отвор.

Филтер се поставља са страном са узорком нагоре на чисто микроскопско предметно стакло, које се потом држи чистом пинцетом директно у пари, око 15 mm до 25 mm од отвора, у трајању од 3 s до 5 s, филтер се полако помера дуж отвора да би се обезбедила једнака покривеност док филтер не постане провидан. Превише испарења (а нарочито капљица течног ацетона) ће уништити филтер разједињавањем или лепљењем истог до те мере да се не може употребити. Микроскопско предметно стакло не би требало да буде претходно загрејано, обзиром на то да се испарења ацетона морају кондензовати на плочици ради доброг чишћења филтера.

Слика 5. Метод рефлукс кондензатора
Cooling water - Вода за хлађење
Condesing colum - Кондензациона колона
Slide to be cleared - Микроскопско предметно стакло са филтером који се „чисти”
Acetone - Ацетон
Water-bath - Водено купатило

У свакој методи, дозвољено је да ацетон испарава из филтера неколико минута и тада се користи микропипета да би се капљица триацетина (око 10 µl) ставила на филтер или покривно

стакло. То је довољно да се прекрије цео филтер, када је покривно стакло на месту, без сувишног преливања око ивица. Покривно стакло се пажљиво спушта на филтер под углом, тако да је сав ваздух избачен, али га не треба притискати на филтер. Филтер постаје мање грануларног изгледа у кратком року и бројање може почети чим је препарат чист. У неким случајевима, ако је чишћење споро, може бити потребно да се препарат остави 24 h или да се загрева 15 min на око 50 ºC пре бројања. Фиксирани узорци ће обично остати годину дана или дуже без приметних оштећења, иако се нека мала кретања влакана могу догодити. Препоручљиво је чувати фиксиране препарате у равном положају. Квалитети дугорочног чувања се могу побољшати фарбањем око ивица покривке са агенсима за микроскопску фиксацију.

Уколико је RI влакна ≤ 1,51 (што је и тачно за већину неорганских влакана), требало би користити следеће методе. Процедура чишћења ацетоном скупља филтер до око 15 % његове првобитне дебљине, формирајући јасан пластични филм који има минималну деформацију и не квари се. Влакна се утисну у површину, али могу бити невидљива под фазноконтрастним осветљењем уколико је индекс рефракције влакна близак индексу рефракције филтера. Влакна стога морају бити изложена, нагризањем површине филтера и њиховим потапањем у течност са изразито различитим RI.

Да би се обавило нагризање, микроскопско предметно стакло и филтер се стављају на плазма чистач да би се отклонила површина филтера. Овим су влакна изложена, али још увек закачена за филтер. Примена кисеоника са брзином протока од 8 $cm^3 \cdot min^{-1}$ током око 7 min уз примену директне и рефлектоване радиофреквентне енергије снаге од 100 W и 2 W се препоручује од Le Guen-a и сарадника (1980). Информација је доступна и на другим местима о подешавању других врста плазма чистача (Burdett, 1988).

Кап или две дестиловане воде се ставља на нагрижени филтер, а покривно стакло се ставља на врх, опет би требало водити рачуна да се не заробе мехурићи ваздуха. Количина воде би требало да буде довољна да попуни простор између филтера и покривног стакла без сувишног одливања. Вода има RI 1,33 и пружа добар контраст, чак и са влакнима ниског RI. Неопходно је припремити

слепе пробе филтера да би се утврдило да у води нема влакнастих или бактеријских контаминација, у зависности од налаза, може бити потребно да се вода филтрира.
Чистоћу би требало одржавати све време. Нечиста припрема препарата ће резултирати у контаминацији и погрешним резултатима. Микроскопска предметна стакла, покривна стакла, скалпел и пинцета би требало да буду очишћени марамицом за стакло или индустријском папирном марамицом, а требало би проверити да су без контаминације и положени на чисту површину, на пример на папирић марамице за стакло пре монтирања узорака.

3.2.2. Оптички захтеви
Микроскоп
Микроскоп би требало поставити тако да су бразде у блоку 5 HSE/NPL[1] Ознака II тест препарата видљиве, оне у блоку 6 могу бити делимично видљиве, али оне у блоку 7 не би требало да буду видљиве.
Остале карактеристике задовољавајућих микроскопа су:
- Köhler-ово светло или Köhler-ов тип извора светлости, да би се обезбедило равномерно осветљење узорка,
- Склоп подстепена који садржи Abbe или ахроматски фазноконтрасни кондензатор у централном фокусном постољу и фазноконтрастни прстен са централним подешавањем независним од механизма централног кондензатора,
- Уграђени механички сталак, са држачима препарата и x-y померање,
- Објектив слабог увећања, на пример увећања x 10, који је користан за лоцирање еталонираног микроскопског предметног стакла и решетке тест препарата као и за обављање прелиминарних провера једнакости наслага прашине на филтеру,
- Позитивни фазноконтрастни објектив великог увећања, са уобичајеним увећањем x 40, објектив који се користи за бројање. Нумеричка апертура објектива, који одређује резолуцију микроскопа, би требало да буде између 0,65 и 0,75, а пожељно између 0,65 и 0,70. Апсорпција фазног прстена би требало да буде између 65% и 85%, а пожељно је између 65% и 75%,

[1] Директорат за безбедност и здравље на раду, Лабораторија за физику, Уједињено Краљевство

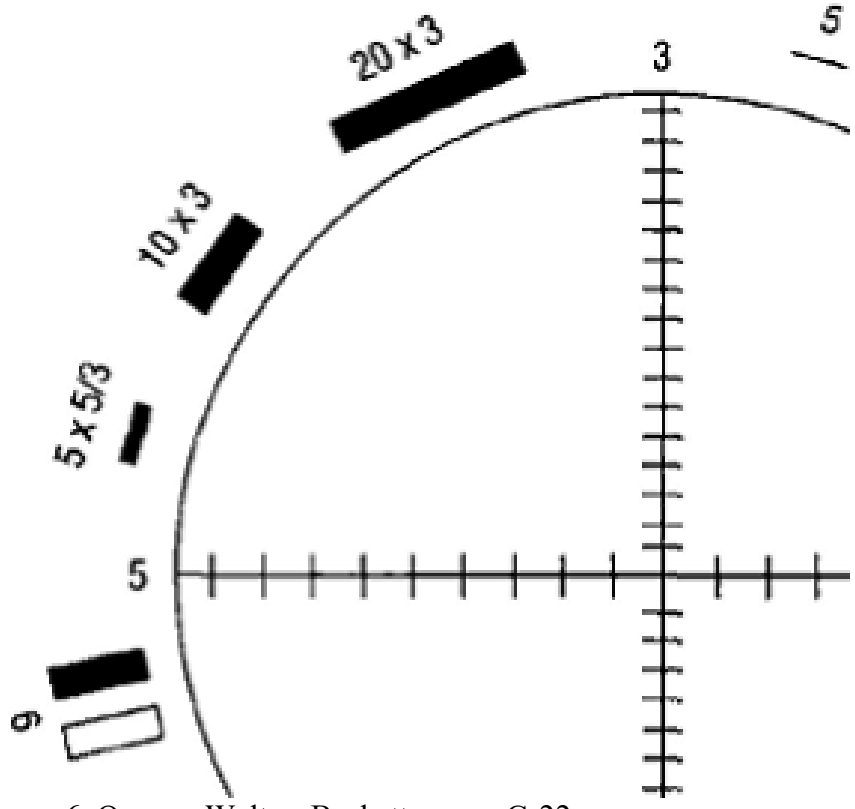
- Бинокуларна сочива, пожељан је тип широког поља, који производи укупно увећање од 400 до 600 пута, али пожељно је 500 пута (које одговара објективу са увећањем од 40 пута и окулару од 12,5 пута). Барем једно од сочива мора бити фокусирајућег типа са могућношћу уметања мерне скале окулара,
- Walton-Beckett мерна скала окулара, типа G-22, уклопљен са микроскопом корисника,
- Бројни додаци, укључујући:
- Центрирајући телескоп или Bertrand-ово сочиво, да би се обезбедио тачан поредак фазних прстенова у кондензатору и објективу,
- Зелени филтер, који олакшава посматрање с обзиром на то да је оптика микроскопа пројектована за таласну дужину зеленог светла,
- Еталонирано микроскопско предметно стакло (микрометар),
- HSE/NPL Ознака II фазноконтрастни тест препарат,
- Покривна стакла дебљине компатибилне са дизајном објектива (на пример, бр. 1 ½, уобичајено 0,16 mm до 0,19 mm дебљине) и око 25 mm пречника или ширине,
- Микроскопско предментно стакло од око 76 · 25 mm и дебљине 0,8 до 1,0 mm.

Разлике у најмањим ширинама влакана које се могу открити помоћу различитих фазноконтрасних микроскопа, могу допринети интерлабораторијским разликама при бројању, с обзиром на то да се типичне дистрибуције пречника влакна протежу далеко испод границе детекције фазноконтрасних микроскопа. Стога је од пресудне важности да се одржи једнообразни ниво детекције на граници видљивости и зато је квалитет микроскопа, укључујући његово подешавање и одржавање, од критичне важности.

Задовољавајући квалитет бројања могу постићи лабораторије које користе различите микроскопе са спецификацијама које су у складу са горе описаним карактеристикама. Саветује се да све компоненте микроскопа буду од истог произвођача. Микроскоп би требало редовно еталонирати и одржавати, обављање еталонирања и одржавања би требало документовати.

Скала G-22 Walton-Beckett је једина скала која је посебно осмишљена за бројање влакана чије су димензије назначене у овој методи. Ова скала (Слика 6) је кружног облика, са пречником од 100 μm у равни објектива и подељен је на квадранте линијама размере у 3 μm и 5 μm поделама, ту се око периферије налазе приказани и облици критичних вредности дужине, ширине и аспектних односа.

Сврха мерне скале окулара је да одреди област у видном пољу у оквиру које се врши пребројавање влакана и да пружи референтне слике и размере познатих димензија које се користе за одмеравање величине влакана. Различити облици и величине мерне скале окулара могу утицати на резултате бројања. Скала мора бити направљена за микроскоп са којим се користи, узимајући у обзир право увећање.

Слика 6. Окулар Walton-Backett, врста G-22

Када се мерна скала окулара наручује, неопходно је да се назначи врста микроскопа, спољни пречник стакленог диска скале окулара и такође, удаљеност изражена у милиметрима за мерну скалу која кореспондира са 100 μm у равни објектива микроскопа. Та удаљеност може бити измерена и било којом другом мерном скалом окулара на следећи начин:
- микроскоп би требао да буде постављен као и када се користи за бројање расположивом мерном скалом,
- еталонирано микроскопско предметно стакло (микрометар) би требало користити за мерење очигледне дужине L, изражене у μm, мерне скале,
- мрежу би тада требало уклонити са окулара и мерити праву дужину Y, изражену у mm, скале на мрежи, праву дужину X, изражену у mm, која кореспондира са очигледном дужином од 100 μm би требало израчунати на следећи начин:

$$X= 100\ Y/L$$

Вредност X је дужина на скали која кореспондира вредности 100 μm на равни објектива који би требало да буде добијен приликом наручивања микроскопа. Y би требало мерити у оквиру ± 2 %. Уколико микроскоп има помично мерило са вијком за мерење унутрашњег пречника и густине објекта на свом постољу и уколико ниједан бољи метод није на располагању, Y се може измерити постављањем расположиве скале на постоље, посматрањем исте на малом увећању и посматрањем колико далеко (у милиметрима) постоље мора бити померено да се обухвати дужина Y на скали.
Након пријема, скалу Walton-Backett би требало унети у микроскоп за који је наручена. Њен видљиви пречник у равни објектива би требало проверити еталонираним микроскопским предметним стаклом и он би требао да износи између 98 μm и 102 μm.
Овај пречник би требало проверити посредством микроскопа који је постављен за употребу и са одговарајућом корективном дужином тубуса уколико се може подесити. Код неких микроскопа подешавање интерокуларне удаљености мења увећање, па би тај ефекат требало проверити код коришћеног микроскопа. Уколико је тај ефекат очигледан, пречник скале би

требало мерити при истој интерокуларној удаљености која је коришћена и током рачунања. Измерени пречник би требало користити у рачунањима.

Еталонирано микроскопско предментно стакло (микрометар)

Еталонирано микроскопско предментно стакло (микрометар) се користи да би се измерио пречник Walton-Backett мерне скале окулара. Кадгод је то могуће, микрометар би требао да буде еталониран према националним или међународним еталонима.
Било би пожељно да лабораторија располаже са најмање два таква микрометра:
- један који је интерни референтни еталон и којим се може пратити веза са националним или међународним еталонима. Такав референтни еталон би требало користити за интерно еталонирање других микрометара и ни у једну другу сврху. Веза са националним еталоном се постиже коришћењем услуга организације која поседује националну акредитацију за еталонирање ове врсте или организације која поседује национални еталон. Лабораторија за мерење влакана би од организације за еталонирање требала да прибави доказ о еталонирању у облику званичног сертификата. Микрометар којим се може пратити веза са националним еталоном треба поново еталонирати само уколико се учини да је дошло до промене у његовом стању или прецизности,
- *један (или више) који се користе за мерење пречника мерне скале окулара.* Овај радни микрометар мора бити еталониран када је нов и најмање једанпут годишње након тога (или чешће ако је потребно), коришћењем микрометра којим се може пратити веза са националним еталоном. То се чини мерењем пречника мерне скале окулара користећи сваки микрометар и упоређивањем резултата.
Као што је већ наведено, у зависности од микроскопа, дужина тубуса и интерокуларна удаљеност могу да утичу на увећање, њих би микроскописта требао да прецизно подеси пре него што се приступи мерењу мерне скале окулара. Пречник мерне скале окулара у равни објектива би требало проверавати сваког дана, пре сваке сесије бројања влакана. Сваки аналитичар, после прецизног прилагођавања микроскопа свом виду, засебно треба

да измери пречник видокруга. За ову сврху би било пожељно да микрометар има скалу дугу 1 mm са поделом од 2 μm, пошто мерна скала окулара треба да буде мерена до 100 μm ± 2 μm. Резултат би требао да буде забележен, а измерени пречник коришћен у рачунању густине или концентрација влакана.

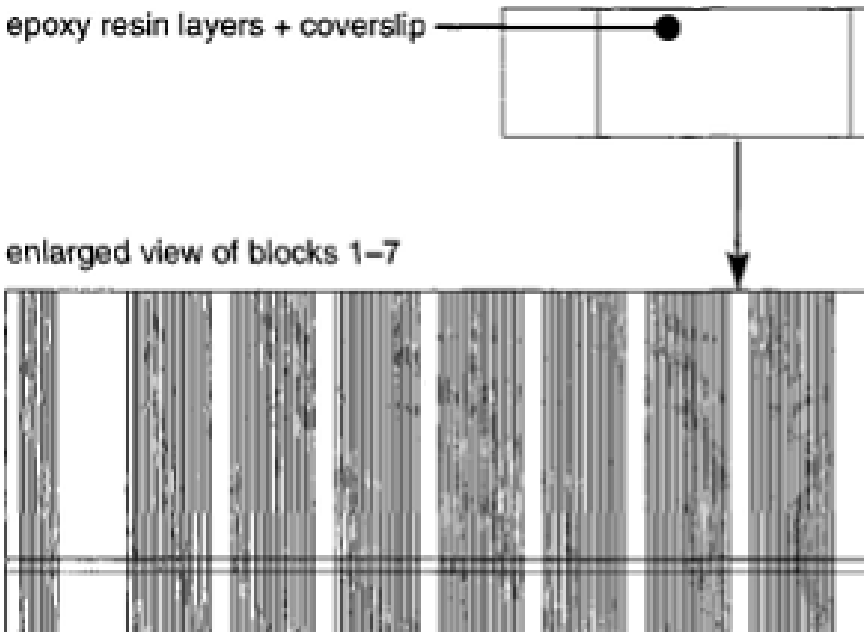
Тест препарат

HSE/NPL Ознака II тест препарат (види слику 7) је једини комерцијално доступни препарат за тестирање лимита детекције.

Овај тест препарат проверава или стандардизује визуелни лимит детекције фазноконтрасног микроскопа. Важан фактор који доприноси међулабораторијским разликама у резултатима су разлике у најмањим ширинама влакана које могу бити детектоване. То је нарочито случај када микроскопи нису добро подешени пре почетка испитивања узорака.

Тест препарат HSE/NPL Ознака II се састоји од конвенционалног микроскопског предметног стакла са паралелним наборима смоле чија се ширина смањује (није приказано на слици 7) у седам блокова, на којима се налази покривно стакло са другим слојем смоле мало ниже вредности RI. Први слој смоле је реплика главног препарата, други слој производи промену оптичке фазе која осликава ону која се види када се поставе филтери са влакнима. Микроскоп (и посматрач) се могу оценити на основу најфинијих набора смоле које могу видети. Да би комбинација микроскоп/посматрач била задовољавајућа, набори у блоку 5 би требали да буду видљиви, они у блоку 6 могу бити делимично видљиви, али они у блоку 7 не би требали да буду видљиви.

Микроскоп би требао да буде подешен у складу са инструкцијама произвођача и његову исправност би требало проверавати тест препаратом на почетку сваке сесије бројања влакана. Пре приступања пребројавању влакана у узорку, може бити потребно фино подешавање фокуса као и фокуса кондензатора.

Слика 7. Схематски приказ HSE/NPL Ознака II објектног стакла микроскопа

3.2.3 Бројање и одређивање величине влакана
Скенирање малим увећањем
Целокупна област филтера би требала да буде скенирана објективом са малим увећањем (на пример x 10) ради провере једнообразности накупљања влакана.
Предметно стакло микроскопа са постављеним филтером је постављено на сталак микроскопа, а влакна на највишој површини филтера су постављена у фокус. Влакна би требала да буду равномерно наталожена по површини филтера (изузев на ивици која је обично покривена ободом држача филтера, на њему не би требале да се налазе честице прашине и влакана). Уколико области посматране у оквиру скенирања малим увећањем покажу уочљиве разлике у дистрибуцији или велику агрегацију влакана или прашине, филтер би требало одбацити.

Одабир области бројања
Области бројања би требале да буду насумично одабране у оквиру изложене области филтера који је предмет анализе.

Области које леже у оквиру 4 mm од ивице филтера (или 2 mm од линије сечења) би требала да буду одбачене. Области би такође требале да буду одбачене и уколико а) решетка филтера омета, у целости или делимично, видик, б) је више од 1/8 мерне области покривено агрегираним влакнима и/или честицама, дискретним делићима или мехурићима или в) лице које користи микроскоп оцени да су влакна толико нејасна да не могу бити поуздано пребројана.

Процедура насумичног одабира је много репрезентативнија за цео филтер него друге процедуре, на пример за одабир поља дуж пречника филтера. Добра идеја је да се филтер (теоретски) подели у једнаке области на пример квадранте у оквиру којих се испитује приближно подједнак број насумичних области. Фини фокус мора бити прилагођен за свако ново поље и може бити потребно да се врши његова замена од влакна до влакна. Микроскописта би требало да континуално врши фокус на свако влакно које се броји. Бројање би требало да се одвија ка центру филтера, где су губици због електростатичких ефеката занемарљиви, избегавајући спољну регију периферије филтера од 4 mm. Уколико се догоди неки од услова наведених под а), б) или в), микроскописта би требало да игнорише то поље и да настави са следећим. Уколико број одбачених поља превазилази 10 % од броја прихваћених поља или уколико микроскописта оцени да је узорак небројив или непрецизан, то би требало пријавити.

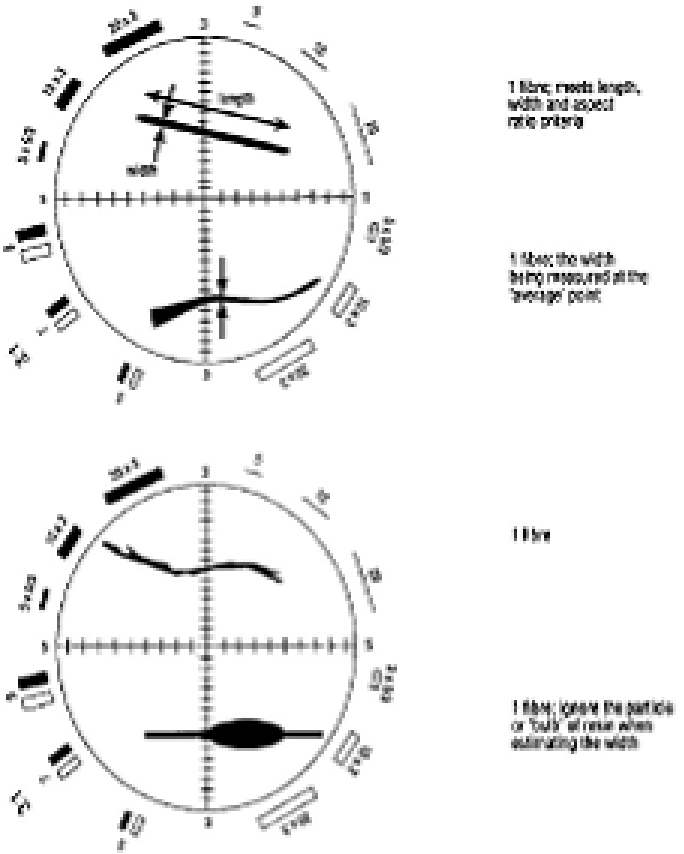
Услови рада у лабораторији

Потребно је да се обезбеди да начин рада и радна средина у лабораторији не врше нежељен утицај на тачност бројања.

Услови рада у лабораторији могу утицати на резултате бројања различитих микроскописта. Различити начини бележења података могу такође изазвати неслагање између микроскописта због разлика у замору ока. Бележење података поље-по-поље укључује рефокусирање ока након бројања сваког поља, док континуирано регистровање електричним или механичким бројачем драстично смањује потребу за рефокусирањем и на тај начин смањује замор испитивача. Када је могуће, радна средина би требала да буде без вибрација и таква да испитивач може да седи удобно и опуштено. Да би се минимизирао замор ока, било би пожељно, да сваки периферни видик изван микроскопа буде

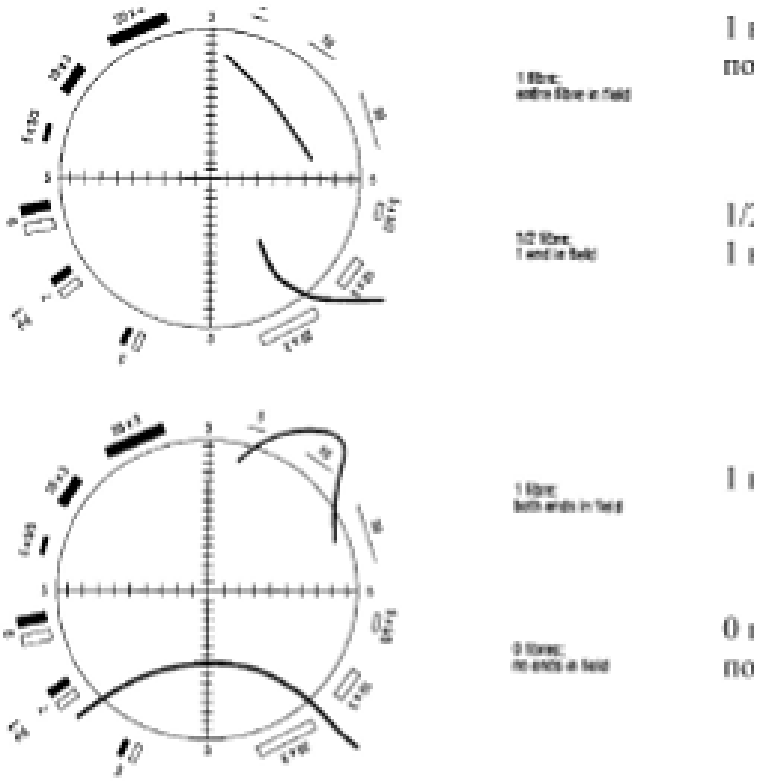
незаклоњен и уз непроменљиво пригушено светло. Алтернативно, може се користити матирана позадина. Никада не треба вршити бројање уз јаку дневну светлост, пошто она може умањити контраст између влакана и позадине.
Број влакана који су предмет пребројавања од стране аналитичара у одређеном временском периоду би требао да буде ограничен пошто замор ока може имати супротан утицај на квалитет бројања. Препоручује се да максимални дневни број радних сати износи 6 h и да лице које користи микроскоп користи паузе у трајању од 10 min до 20 min након 1 h рада, имајући у виду да дужина трајања паузе зависи од особе која ради са микроскопом, узорака и услова рада у лабораторији. За време тих периода паузе требало би упражњавати вежбе за очи, горњи део леђа и врат. Број узорака који су предмет дневне евалуације се разликује од микроскописте до микроскописте, у типичним условима потребно је 10 min до 25 min за евалуацију узорка.

Правила бројања
Требало би примењивати доле наведена правила бројања.
Влакна из ваздуха прикупљена на мембранским филтерима се појављују у широкој лепези облика, од појединачних влакана до сложених конфигурација и агломерата. У таквим случајевима, микроскописта може имати тешкоће у дефинисању и пребројавању влакана. Поред тога, различита правила бројања могу довести до разлика у резултатима. С тим у вези, од суштинске важности је да се при бројању влакана (објективом x 40) користи један јединствени скуп правила. Доле наведена правила су у ствари адаптација правила усаглашених од Техничког Комитета (WHO, 1985) за вештачка минерална влакна, примери примене ових правила су приказани на сликама 8–11.
- Бројиво влакно је честица дужа од 5 μm, чија је ширина мања од 3 μm, а однос дужине и ширине већи од 3:1. Бројиво влакно чија се оба краја налазе у пољу окулара се броји као 1 влакно, бројиво влакно чији се само један крај налази у пољу окулара се рачуна као половина влакна. Влакно које у потпуности прелази окулар, тако да се ниједан крај не налази у пољу окулара, не рачуна се.

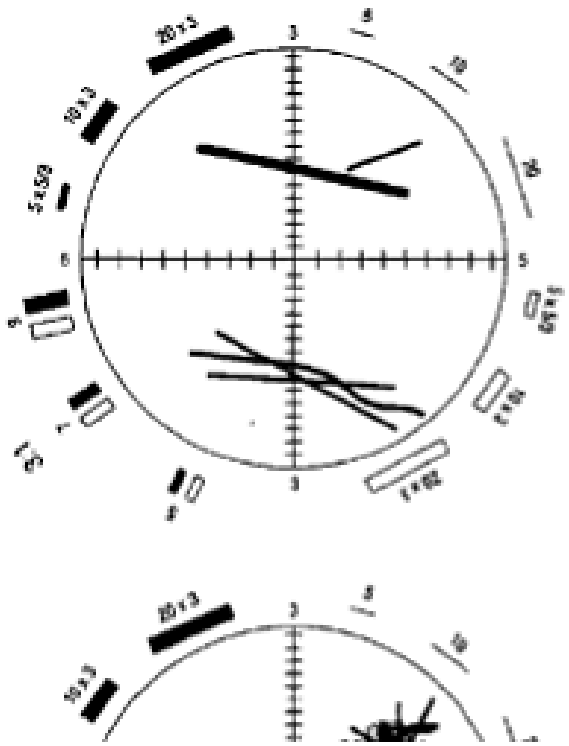
Слика 8. Примери примене правила за бројање влакана: појединачна влакна

- Уколико ширина влакна варира у односу на своју дужину, репрезентативна просечна ширина би требала да буде узета у обзир. Избочине у влакнима, као оне које понекад ствара смола, би требале да буду игнорисане. У случају дилеме, као референтну вредност за ширину треба узети < 3 µm. Влакна која су прилепљена (или наизглед прилепљена) нефиброзним влакнима би требала да буду процењивана као да честица не постоји, у сваком случају, само дужина видљивог дела влакна се узима у обзир, а не део који није јасан (изузев када се влакно које пролази кроз честицу може видети као непрекидано).

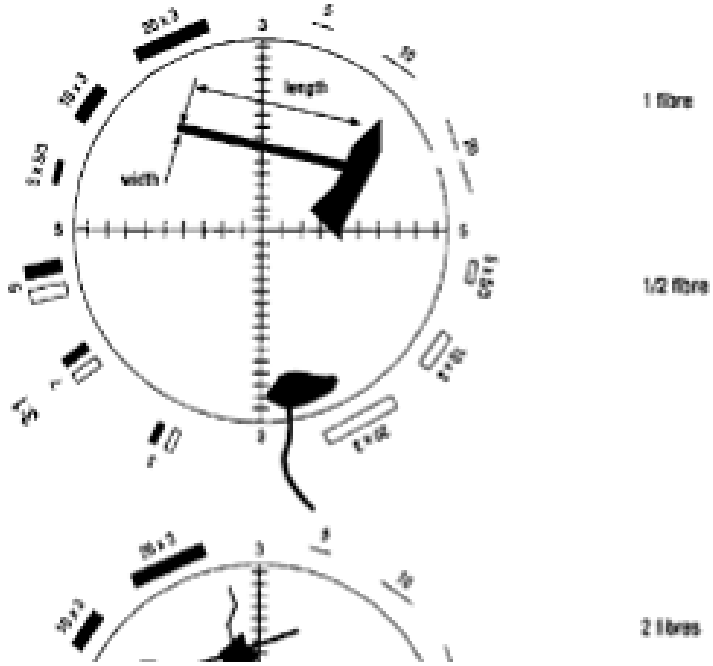
Слика 9. Примери примене правила за бројање влакана, правило које се односи на случајеве када се крајеви налазе у пољу посматрања и примери раздвојених влакана.

- Раздвојено влакно се дефинише као агломерат влакана који на једној или више тачака своје дужине изгледају као чврсте и неподељене целине али се на другим местима стиче утисак да су подељени на снопове.

Слика 10. Примери примене правила за бројање влакана: груписана влакна

- Раздвојена влакна би требало третирати као појединачна влакна. Ширина раздвојеног влакна се мери дуж неподељеног дела, а не у раздвојеном делу. Када се неколико влакана појави у некој групи, влакна би требала да буду процењивана као одвојена влакна уколико се могу лако разликовати. Када формирају групу у којој се не могу лако разликовати, ту групу би требало игнорисати уколико не задовољава димензије за бројиво влакно и у том случају се рачуна као 1 влакно.
- Правила о одабиру поља и одбацивању описана у одељку 3.2.3. би требала да се примењују.
- Најмање се мора пребројати 100 влакана или испитати 100 поља окулара. Међутим, влакна морају бити пребројана у најмање 20 поља окулара, чак и ако она садрже више од 100 влакана.

Слика 11. Примери примене правила бројања влакана: влакна у контакту са честицама

3.2.4. Израчунавање концентрације влакана
(а) За сваки појединачан узорак, концентрација влакана у ваздуху се добија на следећи начин:

$$c = \frac{A \cdot}{}$$

где је c = концентрација (влакана·ml^{-1})
A = ефективна површина филтера (mm^2)
N = укупан број пребројаних влакана
a = површина мерне скале окулара (mm^2)
n = број испитаних поља окулара
r = проток ваздуха кроз филтер ($ml \cdot min^{-1}$)
t = временско трајање узорковања за појединачни узорак (min)

Алтернативно, може се користити и следећа формула:

$$c = 10^3 \cdot \frac{D}{\cdot}$$

где је c = концентрација (влакана·ml^{-1})
D = пречник изложеног поља филтера (mm)
N = укупан број пребројаних влакана
d = пречник мерне скале окулара (μm)
n = број испитаних поља окулара
v = запремина узоркованог ваздуха (l)

(б) Када је узето у обзир неколико узорака различитих трајања, просечне концентрације мерене у односу на време (C_{twa}) су дате кроз формулу:

$$c_{twa} = \frac{\sum C_i \cdot t_i}{\sum} = \frac{c_1 \cdot t_1 + c_2 \cdot t}{}$$

где је C_{twa} = просечна концентрација мерена у односу на време (влакана·ml^{-1})
c_i = концентрација појединачног узорка (влакана·ml^{-1})
t_i = трајање узорковања појединачног узорка (min)
Σti = сума трајања узорковања (min)
$\Sigma C_i \cdot t_i$ = сума производа c_i и t_i
n = укупан број узорака

Уколико су трајања узорака једнака, просечна концентрација (c_a) може бити добијена из поједностављене једначине:

$$c_a = \frac{\sum C_i}{} = \frac{c_1 + c_2}{}$$

где је c_a = просечна концентрација (влакана·ml^{-1})
c_i = вредност концентрације појединачног узорка (влакана·ml^{-1})
Σc_i = сума концентрација узорака (влакана·ml^{-1})
n = укупан број узорака

(ц) Просечна концентрација за реалан период рада (смена) може бити добијена на различите начине. Уколико временско трајање узорковања кореспондира са трајањем смене, концентрације

влакана израчуната из горе наведеног (а) даје концентрацију која представља просечну сменску концентрацију (c_{sa}). Уколико је временско трајање узорковања краће од трајања смене, а узорак се сматра репрезентативним за читаву смену, просечна сменска концентрација једнака је концентрацији тог узорка. Уколико је узето неколико узастопних, консекутивних, узорака, а при томе је укупно временско трајање узорковања једнако трајању смене, просечна концентрација узорака по смени се рачуна у складу са једном од једначина (б) наведених горе, у зависности од тога да ли су временска трајања узорковања једнака или не. Уколико је неколико узорака узето насумице током трајања смене и ако је укупно временско трајање узорковања мање од трајања смене, просечна сменска концентрација може бити израчуната као и у случају наведеном горе (б), под условом да се може претпоставити да су узорци репрезентативни за целу смену.
(д) Да би се упоредила просечна сменска концентрација са граничном вредности експозиције које су дате за утврђени референтни период (обично 8 h), ако је смена дужа или краћа у односу на утврђен референтни период, просечна сменска концентрација мора бити помножена одређеним фактором (f). Ово прилагођавање даје хипотетичку концентрацију којој би запослени, чије је трајање смене једнако утврђеном референтном периоду, требао бити изложен да би се добио еквивалентан ниво излагања. Ова хипотетичка концентрација се назива еквивалентна концентрација (C_{cq}) и рачуна се на следећи начин:

$$c_{cq} = f \cdot c_{sa}$$

где је

f = (трајање реалног периода рада (смена) изражене у сатима))/(трајање утврђеног референтног пери

Пример 1
Утврђен референтни период = 8 h
Реални период рада (смена) = 12 h
Просечна сменска концентрација (c_{sa}) = 1,2 влакана·ml^{-1}
f = 12/8 = 1,5
c_{cq}= 1,5 · 1,2 = 1,8 влакана·ml^{-1}

Пример 2
Утврђен референтни период = 8 h
Реални период рада (смена) = 5 h
Просечна сменска концентрација (c_{sa}) = 1,2 влакана·ml^{-1}
f = 5/8 = 0,625
c_{cq}= 0,625 · 1,2 = 0,75 влакана·ml^{-1}

4. Тачност, прецизност и доња граница мерења
4.1. Тачност
Пошто није могуће сазнати „праву" концентрацију влакана у датој количини прашине, апсолутна тачност описане методе не може бити процењена. Међутим, познати су различити фактори који утичу на испитивање узорка.
Микроскописти у начелу бележе мање вредности за густе и веће вредности за оскудне узорке прашине. Када се влакна узоркују у атмосфери релативно сиромашној интерферирајућим честицама, распон густине узорка за оптималну тачност је између 100 влакана·mm^{-2} и 1000 влакана·mm^{-2}, за густине изнад ове резултати могу бити потцењени док за ниже густине резултати могу бити прецењени. Ипак, не треба вршити никакве корекције. Резултати изван оптималног распона би требали да буду пријављени као резултати мање тачности.
У срединама у којима постоји више од једне врсте влакна, присуство различитих врста влакана или честица може ометати тачност резултата. Случајна суперимпозиција нефиброзних честица може проузроковати да се влакно не обрачуна у целини већ делимично, пропорционално средњој величини и концентрацији интерферирајућих честица. У пракси, ефекти случајне суперимпозиције на резултате бројања су мали у поређењу са интериндивидуалним разликама микроскописта и нису значајни за правила описана у овом методу.
Процедура бројања која се користи може довести до разлика у резултатима до којих су дошли различити микроскописти у оквиру исте лабораторије, а чак и чешће између лабораторија. Такве разлике би требале да буду сведене на минимум одговарајућим оспособљавањем према препорученој процедури, интерном контролом квалитета и провером тачности (погледати одељак 5).
4.2. Прецизност

Фактори који доприносе недовољној прецизности су: анализа релативно малог дела површине филтера и варијабилна дистрибуција влакана на површини (статистичка варијација), постојања различитих спецификација метода (систематска варијација) и могућности настанка разлика у бројању од стране различитих микроскописта (субјективна варијација). Систематска и субјективна варијација могу бити редуковане усаглашавањем метода који се користе, оспособљавањем запослених, обезбеђивањем услова да лабораторије учествују у провери тачности и спровођењем тестова интерне контроле квалитета (погледати одељак 5). Чак и када је све примењено, статистичке варијације су неизбежни извор грешака. У овом методу, статистичка варијација зависи од укупног броја влакана која се броје и једнообразности дистрибуције влакана на филтеру.

Дистрибуција влакана на филтеру може се апроксимирати Poisson-овим моделом дистрибуције. Теоретски, процес рачунања насумице дистрибуираних (Poisson) влакана даје коефицијент варијације (CV) једнак $(\sqrt{N})^{-1} \cdot 100$, где је N број пребројаних влакана. Коефицијент варијације CV је отуда 10% за 100 влакана и 32 % за 10 влакана. У Табели 1. је представљен теоретски CV за различите бројеве пребројаних влакана, узимајући у обзир само статистичке варијације.

Међутим, у пракси је реални CV већи због додатне компоненте варијације која је повезана са субјективним разликама у бројању влакана микроскописте појединца као и између различитих микроскописта. Табела 2 даје типичне CV у оквиру лабораторије где је у примени задовољавајућа схема контроле квалитета и где се броји N влакана.

Из Табеле 2. се може видети да бројање више од 100 влакана даје само мало побољшање у погледу прецизности. Такође, ове методе губе прецизност са смањењем броја пребројаних влакана, губитак прецизности се убрзава упоредо са смањењем броја пребројаних влакана испод 10.

Табела 1. Коефицијенти варијације за дистрибуцију влакана према методи Poisson

N	CV (%) на основу Poisson-ове дистрибуције
5	45
7	38
10	32
20	22
50	14
80	11
100	10
200	07

Табела 2. Типични коефицијенти варијације у оквиру лабораторије

N	Типични CV (%)	90 % границе поверења средњих вредности код поновљених одређивања	
		Доња	Горња
5	49	2,0	11,0
7	43	3,2	14,0
10	37	5,1	18,5
20	30	11,7	33,2
50	25	33	76
80	23	53	118
100	22	68	149
200	21	139	291

Међулабораторијски CV могу бити два пута већи од унутарлабораторијских CV или чак већи уколико је контрола квалитета оскудна. Просечни међулабораторијски CV за више од 100 влакана достиже до 45 % за лабораторије које дају задовољавајуће резултате у провери тачности.

Правила бројања назначена у овом методу су формулисана тако да минимализују субјективне одлуке и оптимализују прецизност и с тим у вези, од њих се очекује да имају користан утицај на унутарлабораторијску као и међулабораторијску прецизност.

4.3 Доња граница мерења

Грешке постају велике када је број влакана која су предмет бројања мали. Из Табеле 2. се може видети да прави средњи износ за 10 влакана у односу на 100 поља окулара даје износ од 5 влакана или мање у око 5 % случајева. То је највећи прихватљив износ за празан филтер, стога је разумљиво да 10 влакана по 100 поља окулара буде сматрано као најнижи ниво мерења влакана изнад „позадинске" контаминације. Овај ниво кореспондира густини влакана филтера од око 13 влакана·mm^{-2}, таква мера је приближна и има 90 % границе поверења од око 6,5 и 23,5 влакана·mm^{-2}. Најнижа мерљива концентрација у ваздуху зависи од запремине узорка и ефективне површине филтера. На пример, овај ниво (13 влакана·mm^{-2}) кореспондира са 0.02 влакана·mm^{-1} за узорак од 240 l и ефективну површину филтера од 380 mm^2.

Ова анализа узима у обзир само унутарлабораторијску прецизност. Одступање и међулабораторијске разлике могу даље умањити поузданост резултата за ниске густине (и ниске концентрације) и даље подићи доњу границу мерења.

5. Осигурање квалитета

Резултати добијени методом мембранских филтера су поуздани само уколико је коришћен свеобухватан програм осигурања квалитета. Потребно је следити одредбе публикације „Општи захтеви за техничку компетентност лабораторија које врше анализе" (ISO, 1990). Схеме националне акредитације засноване на захтевима ове публикације су установљене у многим земљама, а у некима су назначени додатни захтеви за мерење влакана (на пример NAMAS, 1989).

Од суштинске важности је да они који учествују у узимању узорака или евалуацији влакана у ваздуху не буду само корисници валидираног метода већ и да прођу одговарајуће оспособљавање и редовне евалуације. Такво оспособљавање и евалуација могу захтевати присуство на прописаним курсевима,

било у оквиру сопствене организације било на националном нивоу. Овлашћеним лицима може бити наложено да имају или да раде под надзором лица које има релевантну формалну квалификацију, ти запослени би требало да имају одговарајуће искуство.

Есенцијални део гаранције квалитета је вршење провера бројања, због великих разлика у резултатима добијеним у оквиру и између лабораторија које користе визуелно бројање. Лабораторије које користе препоручени метод би требале да учествују у националној и међународној схеми провере стручности и вештина како би се минимализовале међулабораторијске варијације. Међународна схема тестирања стручности је тренутно предвиђена као допуна овој методи. Микроскописти би требало, такође, да учествују у унутарлабораторијским проверама бројања. Међулабораторијска размена и верификација узорака може додатно допунити напоре интерне контроле квалитета.

Две врсте провере бројања би требале да буду примењене у лабораторији: бројање сталних, карактеристичних референтних узорака и дупло бројање рутинских узорака. Лабораторија би требала да на одговарајући начин одржава скуп референтних узорака који обухвата широк дијапазон влакана и материјала из мноштва рутинских извора узорака. Ови референтни узорци би требали да буду евалуирани периодично (на пример 4 узорка месечно) од стране свих микроскописта а износи би требали да буду упоређивани са референтним износима добијеним на истим узорцима. Референтни износ обично произилази из претходних бројања и може, на пример, представљати средњу вредност за најмање 15 претходних визуелних бројања. Резултате сваког микроскописте требало би вредновати у односу на дефинисане критеријуме за задовољавајући учинак (ови критеријуми би требали да буду строжији него они у схемама провере тачности). Поред тога, дефинисана фракција рутинских узорака у лабораторији (на пример 1 у 10) би требала да буде поновно израчуната од стране другог аналитичара када год је могуће, а разлика између износа упоређена са критеријумима за задовољавајући учинак. Уколико резултати превазиђу прихватљиво одступање, могући разлози би требали да буду истражени и предузете корективне акције. Требало би систематски чувати записе о контроли квалитета.

Референце:

ACGIH (1991) Exposure assessment for epidemiology and hazard control. Cincinnati, OH, American Conference of Governmental Industrial Hygienists.

ACGIH (1995) Air sampling instruments, 8th ed. Cincinnati, OH, American Conference of Governmental Industrial Hygienists.

AIHA (1991) A strategy for occupational exposure assessment. Fairfax, VA, American Industrial Hygiene Association.

BOHS (1993) Sampling strategies for airborne contaminants in the workplace. Lecds, H & H Scientific Consultants (British Occupational Hygiene Society Technical Guide, No. 11).

Burdett GJ (1988) Calibration of low temperature ashers for etching mixed esters of cellulose fibres for TEM analysis of asbestos. London, Health and Safety Executive (unpublished document IR/L/DI/88/08, available on request from Health and Safety Laboratory, Health and Safety Executive, Broad Lane, Sheffield, S. Yorks, England).

CEN (1995) Workplace atmospheres: guidance for the assessment of exposure by inhalation to chemical agents for comparison with limit values and measurement strategy. Brussels, European Committee for Standardization (Publication No. EN689).

Crawford NP (1992) Literature review and proposed specifications for a WHO recommended method (membrane filter method) for determining airborne fibre concentrations in workplace atmospheres. Geneva, World Health Organization (unpublished document, available on request from Occupational Health, World Health Organization, 121 1 Geneva 27, Switzerland).

EEC (1983) Council directive of 19 September 1983 on the protection of workers from the risks related to exposure to asbestos at work. Official journal of the European Communities, L263:25-32.

ILO (1990) Safety in the use of mineral and synthetic fibres. Geneva, International Labour Office (Working document and report of the Meeting of Experts on Safety in the Use of Mineral and Synthetic Fibres, Geneva, 17-25 April 1989).

ISO (1993) Air quality-determination of the number concentration of airborne inorganic fibres by phase contrast optical microscopy-membrane filter method. I S 0 8672:1993. Geneva, International Organization for Standardization.

ISO (1990) General requirements for the technical competence of testing laboratories. Geneva, International Organization for Standardization (IS0 Guide No. 25).

Le Guen JMM, Rooker SJ, Vaughan NP (1980) A new technique for the scanning electron microscopy of particles collected on membrane filters. Environmental science and technology, 14: 1008-1 01 1.

Mark D (1974) Problems associated with the use of membrane filters for dust sampling when compositional analysis is required. Annals of occupational hygiene, 17:35-40.

NAMAS (1989) Asbestos analysis-accreditation for fibre counting and identification by the use of light optical microscopy. Teddington, England, National Measurement Accreditation Service (NAMAS Information Sheet No. 11, 2nd ed.).

NIOSH (1977) Occupational exposure sampling strategy manual. Cincinnati, OH, National Institute for Occupational Safety and Health (NIOSH Publication No. 77-173).
NIOSH (1994) NIOSH manual of analytical methods, 4th ed. Cincinnati, OH, National Institute for Occupational Safety and Health.
WHO (1985) Reference methods for measuring airborne man-made mineral fibres. Copenhagen, World Health Organization Regional Office for Europe (Environmental Health Report No. 4).

Повезане теме

AIA (1988) Reference method for the determination of airborne asbestos fibre concentrations at workplaces by light microscopy (membrane filter method). London, Asbestos International Association (AIA Recommended Technical Method No. 1).
ARC (1971) The measurement of airborne asbestos dust by the membrane filter method. Rochdale, England, Asbestos Research Council (Technical Note No. 1).
ANOHSC (1988) Asbestos: code of practice and guidance notes. Canberra, Australian National Occupational Health and Safety Commission.
Hawkins NC, Norwood SK, Rock JC, eds. (1991) A strategy for occupational exposure assessment. Akron, OH, American Industrial Hygiene Association.
HSE (1988) Man-made mineralfibres: airborne number concentration by phase-contrust light microscopy. London, Health and Safety Executive (Methods for the Determination of Hazardous Substances, No. 59).
HSE (1990) Asbestos fibres in air: light microscope methods for use with control of asbestos at work regulations. London, Health and Safety Executive (Methods for the Determination of Hazardous Substances, No. 39/3).
IARC (1988) Man-made mineral fibres. Lyon, International Agency for Research on Cancer (IARC Monographs on the Evaluation of the Carcinogenic Risk of Chemicals to Humans, Vol. 43).
ILO (1984) Safety in the use of asbestos: ILO code ofpractice. Geneva, International Labour Office.
Leidel NA, Busch KA, Lynch JR (1977) Occupational exposure sampling strategy manual. Cincinnati, OH, National Institute of Occupational Safety and Health (NIOSH Publication No. 77-173).
NAMAS (1992) Accreditation for asbestos sampling. Teddington, England, National Measurement Accreditation Service (NAMAS Information Sheet No. 24).
OSHA (1990) Asbestos in air. Salt Lake City, UT, Occupational Safety and Health Administration (OSHA Method ID-160).

Статички мониторинг

Статички мониторинг се користи за процену ефективности техника за контролу процеса, откривање извора контаминације, утврђивање „позадинске" концентрације влакана итд. и не даје репрезентативну вредност личне изложености. Узорци прикупљени на фиксираним локацијама, на пример, изван области скидања и затварања (енкапсулације) азбеста и унутар просторија за деконтаминацију, ради надзора чишћења након процеса скидања и затварања азбеста и унутар зграда или бродова који садрже азбест се називају статички узорци и чине основу статичког мониторинга. Ова врста узорака се често врши када постоји висока пропорција влакана другачијих од оних које су од превасходног интереса или честица које су у складу са дефиницијом влакна датој у одељку 3.2.3. Такве интерференције могу изазвати проблеме у тумачењу резултата добијених овом методом, што може бити решено само прибављањем информација о саставу влакана коришћењем других метода (на пример електронском микроскопијом).

Параметри и методологија назначени за лично узорковање се у начелу односе и на статички мониторинг. Главне разлике су наведене у следећој дискусији.

Узимање узорака

Узорци се узимају на фиксираним локацијама. Глава узоркивача би требала да буде постављена на сталак, обично 1 m до 2 m изнад нивоа пода, а поклопац окренут на доле, тако да омогући слободно струјање ваздуха око улаза. При постављању узоркивача водити рачуна о позицији и односима са локалним изворима прашине или чистог ваздуха. Унакрсно струјање ваздуха од више од 1 $m \cdot s^{-1}$ може умањити укупан број прикупљених влакана.

Брзина протока

Репрезентативна брзина протока би требала да буде у распону 0,5 $l \cdot min^{-1}$ до 16 $l \cdot min^{-1}$.

Брзине протока су обично више за статичко узорковање него за лично узорковање. Поред наведеног распона, треба напоменути

да је утврђено да је ефикасност узорковања (кризотил) независна од брзине протока.

Правило престанка бројања

Требало би пребројати 100 влакана или испитати 200 поља окулара у зависности шта прво наступи. Међутим, требало би да влакна буду пребројана у најмање 20 поља окулара.

У многим ситуацијама статичког мониторинга неопходно је да се изврши контрола 200 поља окулара.

Уколико се статички мониторинг користи у мерењу азбеста у ваздуху, на пример у сврху смањења количине азбеста и стога се врше упоређивања са индикатором чистоће, може бити неопходно да се изврши евалуација 200 поља окулара или преброји 100 влакана. На пример, ако 30 влакана у 200 поља указује на концентрацију од 0,015 влакана· ml^{-1} (а индикатор чистоће је 0,010 влакана·ml^{-1}), могуће је одмах пријавити да је облога, која је примењена за смањење изложености азбесту, незадовољавајућа чим се изброји 30 влакана, иако се испитивало свега неколико поља.

Правило о престанку бројања и минималној укупној запремини узорка је обично такво да је број влакана пребројаних у близини вредности типичних индикатора чистоће испод доње границе препорученог распона густине за оптималну тачност и прецизност или чак испод границе детекције ове методе. С тим у вези, процене концентрације често могу бити само приближне вредности. Граница детекције зависи од количине узорка и требала би да је предочена од стране лабораторије заједно са њеним резултатима. На пример, ако претпоставимо да је количина узорка 480 l, ефективна површина филтера 380 mm^2 и да се испитује 200 поља окулара, граница детекције је 0.010 влакана· ml^{-1}. Резултат бројања чија је вредност испод ове границе не би требало да се бројчано представља, већ само као < 0,010 влакана·ml^{-1}.

Карактеризација влакана

Ова публикација описује метод за бројање влакана који не врши диференцијацију између врста влакана. Иако познавање материјала који се користе у процесу даје смернице шта би могли да испитујемо у узорцима ваздуха, једине технике које дозвољавају научно утврђивање врсте влакна присутног у узорку се заснивају на различитим врстама микроскопије. У одабиру аналитичке методе и лабораторије, потребно је размотрити неколико фактора. Примењена техника би требала да буде способна да изврши разликовање између врста влакана у узорку и требало би да је врши искусан аналитичар. Било би пожељно да аналитичар буде лице са високим образовањем из геологије, хемије, природних наука или сличне дисциплине, са најмање две године искуства са одговарајућим методама анализе влакана. Важно је проценити протокол осигурања квалитета лабораторије, који би требао да се обухвати, када је то могуће, учешће у екстерном програму тестирања тачности.

Овде наведене методе су развијене за азбест и друге минерале или неорганска влакна. Најјефтинија и најдоступнија техника за карактеризацију влакана је микроскопија са поларизованом светлошћу (PLM), која може бити коришћена за идентификацију многих врста влакана све док су та влакна шира од 1 μm. Технике електронске микроскопије су много скупље и могу бити коришћене да пруже додатне информације по потреби. Скенирајућа електронска микроскопија (SEM), заједно са анализом енерго-дисперзивног детектора X-зрака (EDXA), могу у начелу бити коришћени да се утврди елементарни састав влакана ширих од 0,2 μm. Најскупља метода, аналитичка трансмисиона електронска микроскопија (TEM), је опште призната као најтачнија техника за карактерисање неорганских влакана и може бити коришћена да пружи хемијске и структуралне информације за влакна ширине до 0.01 μm. Трошкови TEM анализе су отприлике већи од трошкова PLM или PCOM, што се тиче SEM, трошкови су између ова два претходно наведена метода.

Методе применљиве за влакна у ваздуху

Микроскопија са поларизованом светлошћу

За влакна шира од 1 μm, PLM техника може бити коришћена за евалуацију оптичких својстава појединачних влакана. Публиковане су следеће методе карактеризације влакана посредством PLM:

- Method 9002. Asbestos (bulk): by polarized light microscopy, 2nd ed. Cincinnati, OH, National Institute for Occupational Safety and Health, 1994 (available from NIOSH, 4676 Columbia Parkway, Cincinnati, OH 45226, USA).
- Test method for the determination of asbestos in bulk building materials (EPA/600/R-93/116). Washington, DC, Environmental Protection Agency, 1993 (available from EPA, 401 M Street SW, Washington, DC 20460, USA).
- Test method: interim method for the determination of asbestos in bulk insulation samples (EPA/600/M4-82/020). Washington, DC, Environmental Protection Agency, 1982 (available from EPA, 401 M Street NNj, Washington, DC 20460, USA).
- Asbestos in bulk materials: sampling and identification by polarised light microscopy (PLM). London, Health and Safety Executive, 1994 (Methods for the Determination of Hazardous Substances, No. 77; available from HSE Books, P.O. Bodħ 1999, Sudbury, Suffolk, COlO 6FS, England).

Скенирајућа електронска микроскопија

За рутинске анализе, SEM омогућава добру визуелизацију морфологије влакана до ширине од око 0,05 μm, у зависности од метода који се користи. Поред тога, анализатор енерго-дисперзивног детектора X-зрака може бити употребљен да се одреди елементарни састав влакана чија је ширина већа од око 0,2 μm. Натријум и лакши елементи се, у начелу, не могу пратити посредством SEM/EDXA. Детаљна анализа узорака прикупљених на мембранским филтерима није могућа због нестабилности медијума филтера, стабилнији медијум филтера на пример поликарбонатни филтери би требали стога да буду коришћени уколико се предвиђа испитивање SEM.

Публиковане су следеће методе карактеризације влакана посредством SEM:
- Methods of monitoring and evaluating airborne man-made mineral fibres: report on a WHO consultation. Copenhagen, World Health Organization Regional Office for Europe, 1981 WHO Regional Office for Europe, Scherfigsvej 8, DK-2100 Copenhagen 0, Denmark).
- Method RTM2. Paris, Asbestos International Association (available from MA, 10 rue de la Pepinik-e, 75008 Paris, France).
- Method for the separate determination of asbestos and other inorganic fibres: raster electron microscopic method (ZHI/120/46). Sankt Augustin, Germany, Federation of Industrial Injuries Insurance Institutions, 1991 (available from Federation of Industrial Injuries Insurance Institutions, Alte Heerstrasse 11 1,53757 Sankt Augustin, Germany).

Трансмисиона електронска микроскопија
Употреба уређаја TEM омогућава карактеризацију појединачних влакана која могу бити ширине до 0,01 μm. На располагању су две моћне квалитативне технике: дифракција електрона (ED), која омогућава да се утврди честична структура кристала и (као и код SEM) EDXA, која омогућава да се утврди елементарни састав појединачних влакана. У комбинацији са ED и EDXA, TEM је посебно користан за идентификацију неорганских кристалних влакана и у начелу, пружа најпотпунију могућу идентификацију. За некристалне неорганске материјале, TEM је сличан скенирајућем електронском микроскопу (SEM) у погледу сензитивности. Генерално, TEM се не користи за квалитативну анализу органских материјала. Припрема узорака за TEM је сложенија него за SEM.
Публиковане су следеће методе карактеризације влакана посредством TEM:
- Ambient air determination of asbestos fibres: direct transfer transmission electron microscopy method. Geneva, International Organization for Standardization, 1991 (available from nternational Organization for Standardization, 1 rue de Varembt, 1211 Geneva 20, Switzerland).
- Method 7402. Asbestos: by transmission electron microscopy, 2nd ed. Cincinnati, OH, National Institute for Occupational Safety and

Health, 1994 (available from NIOSH, 4676 Columbia Parkway, Cincinnati, OH 45226, USA).
- Interim transmission electron microscopy analytical methods: mandatory and non-mandatory; and mandatory section to determine completion of response actions. Washington, DC, Environmental Protection Agency, 1987 (Code of Federal Regulations, 40, Part 763, Appendix A to subpart E; available from EPA, 401 M Street SW, Washington, DC 20460, USA).

Методе које се примењују код масивних материјала
Дифракција рендгенских зрака (XRD)
У анализи XRD, узорак масивних материјала је изложен снопу рендгенских зрака и мери се угао дифракционог зрачења. Ова техника омогућава утврђивање кристалне структуре минералних једињења.
Публиковане су следеће методе карактеризације влакана посредством XRD:
- Method 9000. Asbestos (chrysotile): by X-ray diffraction. Cincinnati, OH, National Institute for Occupational Safety and Health, 1994 (available from NIOSH, 4676 Columbia Parkway, Cincinnati, OH 45226, USA).
- Test method for the determination of asbestos in bulk building materials (EPA/600/R-93/116). Washington, DC, Environmental Protection Agency, 1993 (available from EPA, 401 M Street SW, Washington, DC 20460, USA).

Хемијска анализа
Неке хемијске анализе су биле коришћене да укажу на присуство извесних елемената или функционалних група у узорцима масивних материјала, али те методе не праве разлику између влакана и других материјала са истим хемијским својствима. Комерцијално доступне аналитичке опреме могу да открију присуство магнезијума (кризотил) и гвожђа (амфиболни азбест). Други тестови могу бити коришћени за детекцију вештачких органских влакана.
Публиковане су следеће методе карактеризације влакана посредством хемијске анализе:
- Test for screening asbestos. Cincinnati, OH, National Institute for Occupational Safety and Health, 1979 (Publication No. 80-110;

available from NIOSH, 4676 Columbia Parkway, Cincinnati, OH, 45226, USA).

Апсорпција инфрацрвеним зрацима (IR)
Ова техника показује само могуће присуство извесних функционалних група у компонентама које се анализирају и не могу бити разликоване између влакана и других материјала са истим хемијским својствима. Резонантна апсорпција IR зрачења мери вршне „пикове" вредности које су индикативне за различите функционалне групе. Та техника може бити корисна у идентификовању одређених органских влакана.
Публиковане су следеће методе карактеризације влакана посредством апсорпције инфрацрвеним зрацима:
- Method for the determination of chrysotile and amphibole forms of asbestos (ZHI/120/30). Sankt Augustin, Germany, Federation of Industrial Injuries Insurance Institutions, 1985 (available from Federation of Industrial Injuries Insurance Institutions, Alte Heerstrasse 11 1, 53757 Sankt Augustin, Germany).

Анекс 3

Списак учесника на завршном састанку
Женева, 31. јануар - 2. фебруар 1994.
Dr M. C. Arroyo, National Institute of Occupational Health and Safety, Baracaldo, Spain
Dr P. Baron, National Institute for Occupational Safety and Health, Cincinnati, OH, USA (Co-rapporteur)
Mr P. Buchanan, Luxembourg (representing the European Commission)
Mr P. Class, Rueil-Malmaison, France (representing the European Ceramic Fibres Industry Association)
Ms R. Cosca-Sliney, University Institute of Medicine and Occupational Hygiene, Lausanne, Switzerland
Dr N. P. Crawford, Institute of Occupational Medicine, Edinburgh, Scotland (Rapporteur)
Dr G. W. Gibbs, Winterburn, Alberta, Canada (representing the International Commission on Occupational Health)
Mrs B. Goelzer, Occupational Health, World Health Organization, Geneva, Switzerland (Secretary)

Mr F. I. Grunder, American Industrial Hygiene Association, Fairfax, VA, USA
Mr S. Houston, International Fibre Safety Group, Montreal, Canada
Dr E. Kauffer, National Institute of Research and Safety, Vandoeuvre, France
Professor S. Krantz, National Institute of Occupational Health, Solna, Sweden
Professor Y. Kusaka, Department of Environmental Health, Fukui Medical School, Fukui, Japan
Dr J. LeBel, Asbestos Institute, Sherbrooke, Quebec, Canada
Dr M. Lesage, International Labour Office, Geneva, Switzerland
Professor M. Lippman, Department of Environmental Medicine, New York University, Tuxedo, NY, USA
Dr A. Marconi, Istituto Superiore di Saniti, Rome, Italy
Dr M. I. Mikheev, Chief, Occupational Health, World Health Organization, Geneva, Switzerland
Dr T. K.-W. Ng, Occupational Health, World Health Organization, Geneva, Switzerland
Mr G. Perrault, Quebec Research Institute for Health and Occupational Safety, Montreal, Canada
Mr A. L. Rickards, Rugby, England (representing Asbestos International Association)
Dr G. Riediger, Sankt Augustin, Germany (representing the European Committee for Standardization)
Dr H. U. Sabir, Occupational Health and Safety Institute, Ankara, Turkey
Mrs M. M. Teixeira Lima, Brasilia, Brazil (representing the National Foundation for Occupational Health (Fundacentro))
Professor F. Valic, Zagreb, Croatia (representing the International Programme on Chemical Safety)
Mr R. A. Versen, Littleton, CO, USA (representing the Thermal Insulation Manufacturers Association)
Dr N. G. West, Health and Safety Executive, Sheffield, England (Chairman)

ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРАЋЕЊЕ ЗДРАВСТВЕНОГ СТАЊА ЗАПОСЛЕНИХ

1. Постојеће знање указује на то да излагање слободним азбестним влакнима може проузроковати следеће болести:
1) азбестозу;
2) мезотелиом;
3) бронхијални карцином;
4) гастроинтестинални карцином.

2. Служба медицине рада која врши оцену здравствене способности запослених изложених азбесту, мора да буде упозната са условима или околностима излагања за сваког запосленог.

3. Лекарски преглед запослених треба да се обавља у складу са начелима и праксом медицине рада и треба да обухвати најмање следеће мере:
1) вођење евиденције о здравственој и професионалној анамнези запосленог;
2) лични разговор;
3) општи преглед који обухвата преглед грудног коша;
4) функционални преглед плућа (спирометрија).

Служба медицине рада која врши оцену здравствене способности треба да донесе одлуку о даљим испитивањима, као што су цитолошки преглед спутума или рендгенски снимак грудног коша или томодензитометрија у складу са савременим достигнућима доступних медицини рада.

Прилог 3

Евиденција
о запосленима распоређеним на радна места на којима се обављају послови при којима запослени јесу или могу бити изложени прашини која потиче од азбеста или материјала који садрже азбест

_____ _____ _____
Пословно име послодавца Адреса седишта послодавца ПИБ послодавца

Редни број	Име и презиме запосленог	Назив радног места	Врста и трајање послова	Степен изложености
1.				
2.				
3.				
4.				

_____ _____
Лице за безбедност и здравље на раду М.П. Послодавац

На основу члана 7. став 2. Закона о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, број 101/05),

министар рада и социјалне политике доноси

ПРАВИЛНИК
о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању хемијским материјама

(„Службени гласник РС”, бр. 106/09 и 117/17)

I. Основне одредбе

Члан 1.

Овим правилником прописују се минимални захтеви за безбедност и здравље на раду које је послодавац дужан да испуни у обезбеђивању примене превентивних мера ради отклањања или смањења ризика од настанка повреда или оштећења здравља запослених који настају или могу да настану услед излагања хемијским материјама на радном месту или су резултат било које активности која укључује хемијске материје.

Члан 2.

Брисан је (види члан 1. Правилника - 117/2017-20)

Члан 3.

Поједини изрази који се користе у овом правилнику имају следеће значење:

1) хемијска материја јесте сваки хемијски елемент или једињење, само или у смеши, у природном стању или добијен у производном процесу, који се користи или ослобађа, укључујући ослобађање у облику отпада, при обављању било које активности, било да је произведен намерно или не, као и да ли се ставља у промет или не;

2) опасна хемијска материја јесте:

(1) свака хемијска материја која испуњава критеријуме за класификацију као опасна у било коју класу физичке опасности и/или опасности по здравље у складу са прописом којим се уређује класификација, паковање, обележавање и оглашавање хемикалије и одређеног производа у складу са Глобално хармонизованим системом за класификацију и обележавање УН,

без обзира да ли је та материја класификована у складу са овим прописом,

(2) свака хемијска материја која, иако није класификована као опасна према критеријумима за класификацију и обележавање, у смислу тачке 2) потачке (1) овог члана, а може, због својих физичко-хемијских, хемијских или токсиколошких својстава и начина на који се користи или је присутна на радном месту, представљати ризик за безбедност и здравље запослених, укључујући сваку хемијску материју за коју је одредбама члана 4. овог правилника, утврђена гранична вредност изложености на радном месту;

3) активност која укључује хемијске материје, јесте било која активност при којој се хемијске материје користе или намеравају да се користе у било ком процесу, укључујући производњу, руковање, складиштење, транспорт или одлагање и обраду, или настају из таквих активности;

4) гранична вредност изложености на радном месту јесте просечна концентрација опасне хемијске материје у ваздуху на радном месту у зони дисања запосленог, при нормалним микроклиматским условима рада и уз лакши физички рад, а израчуната у одређеном временском периоду, у односу на назначени референтни период, за коју се сматра да није штетна по здравље запосленог, ако запослени ради при концентрацији опасне хемијске материје која је нижа или једнака граничној вредности опасне хемијске материје, осам сати дневно, а изражена у mg/mi или ml/mi [ppm].

Гранична вредност изложености дата је за осмочасовну изложеност.

Гранична вредност за паре и гасове је дата за температуру од 20 ^{0}C и притисак од 1,013 x 105 Pa;

5) краткотрајна гранична вредност изложености јесте она концентрација опасне хемијске материје којој запослени може бити изложен без опасности по оштећење здравља краће време. Изложеност таквој концентрацији опасне хемијске материје може трајати највише 15 минута и не сме се поновити више од четири пута током радног времена. Између два периода изложености таквој концентрацији мора проћи најмање 60 минута. Вредности краткотрајне изложености изражавају се у mg/mi или ml/mI [ppm];

6) биолошка гранична вредност јесте граница концентрације у одговарајућем биолошком медијуму одговарајуће материје, њеног метаболита или индикаторима ефеката;

7) праћење здравственог стања јесте оцена здравственог стања запосленог у односу на изложеност утицају одређеним хемијским материјама на радном месту;

8) опасност јесте својство хемијске материје која потенцијално може да делује штетно;

9) ризик јесте вероватноћа настанка повреде, обољења или оштећења здравља запосленог при коришћењу и/или изложености хемијској материји.

II. Граничне вредности изложености на радном месту и биолошке граничне вредности

Члан 4.

Обавезујуће граничне вредности изложености хемијским материјама на радном месту дате су у прилогу 1. овог правилника.

Обавезујуће биолошке граничне вредности дате су у прилогу 2. овог правилника.

Обавезујуће граничне вредности изложености хемијским материјама на радном месту и Обавезујуће биолошке граничне вредности одштампане су уз овај правилник и чине његов саставни део.

III. Обавезе послодавца

1. Процењивање ризика у односу на опасне хемијске материје

Члан 5.

Послодавац је дужан да при процени ризика, у смислу прописа о безбедности и здрављу на раду, прво утврди да ли су опасне хемијске материје присутне на радном месту. Уколико послодавац утврди њихову присутност, дужан је да процени ризик по безбедност и здравље запослених који се јавља услед присуства тих хемијских материја, узимајући у обзир следеће:

1) њихова опасна својства;

2) информације о безбедности и здрављу на раду које доставља снабдевач, на пример безбедносни лист *(safety data sheet)*;

3) ниво, врсту и трајање изложености;

4) околности при раду који укључује такве материје, укључујући и њихову количину;

5) све граничне вредности изложености хемијским материјама на радном месту и/или биолошке граничне вредности;

6) ефекат превентивних мера које су предузете или треба да буду предузете;

7) извештаје о резултатима праћења здравственог стања, уколико су доступни.

Послодавац је дужан да од снабдевача опасне хемијске материје или из других поузданих извора прибави и додатне информације које су потребне за процену ризика, а те информације могу садржати специфичне процене ризика за кориснике у смислу прописа о хемикалијама.

Послодавац је дужан да актом о процени ризика у писменој форми, донетим у складу са Законом о безбедности и здрављу на раду, утврди које мере за спречавање, отклањање или смањење ризика од хемијских материја су примењене у смислу чл. 6. и 7. овог правилника. У закључку акта о процени ризика послодавац може дати образложење да врста и природа опасности и/или штетности везаних за присутне хемијске материје чине даљу детаљну процену ризика непотребном.

Послодавац је дужан да изврши делимичну измену и допуну акта о процени ризика у случају када је дошло до значајних промена у процесу рада, односно када утврђене мере за безбедан и здрав рад нису одговарајуће или када резултати праћења здравственог стања запосленог покажу да је то неопходно.

Послодавац је дужан да у поступку процене ризика сагледа све активности на радном месту (на пример и одржавање), приликом којих је могуће очекивати повећану изложеност хемијским материјама, као и друге факторе у процесу рада који могу да угрозе безбедност и здравље запослених, односно ризике од настанка повреда на раду и/или оштећења здравља који се не могу отклонити или у довољној мери смањити, чак и када су спроведене све техничке мере.

На радним местима где приликом обављања активности долази до изложености запосленог дејству више врста опасних хемијских материја, послодавац је дужан да процени ризик који представља комбинацију свих опасних хемијских материја.

Послодавац је дужан да у случају нове активности на радном месту која обухвата опасне хемијске материје, обезбеди да та активност почиње тек након што је извршена процена ризика и када су утврђене и спроведене све превентивне мере за безбедан и здрав рад.

2. Примена начела превенције

Члан 6.

Послодавац је дужан да примењује превентивне мере за безбедност и здравље на раду приликом обављања сваке активности која укључује опасне хемијске материје, у складу са Законом о безбедности и здрављу на раду и одредбама овог правилника.

Послодавац је дужан да, ризик од настанка повреда и/или оштећења здравља запосленог на радном месту које укључује хемијске материје спречи, отклони или смањи на најмању могућу меру:

1) планирањем и организацијом система рада на радном месту;

2) обезбеђивањем одговарајуће опреме за рад са хемијским материјама, као и увођењем поступака одржавања који осигуравају безбедност и здравље запосленог;

3) смањењем на минимум броја запослених који су изложени или могу да буду изложени опасним хемијским материјама;

4) смањењем трајања и интензитета изложености на минимум;

5) применом одговарајућих хигијенских мера;

6) смањењем количине хемијских материја присутних на радном месту на минимум потребних за ту врсту активности;

7) утврђивањем одговарајућих радних поступака укључујући и упутства за безбедно руковање, складиштење, и транспорт опасних хемијских материја и отпада који садржи такве хемијске материје у оквиру радног места.

На радном месту где се, у смислу члана 5. став 1. овог правилника, утврди ризик од настанка повреде или оштећења здравља запосленог, послодавац је дужан да обезбеди примену превентивних мера, у смислу чл. 7, 8. и 11. овог правилника.

На радном месту где се, у смислу члана 5. став 1. овог правилника, утврди да због присутне количине хемијских материја постоји само незнатан ризик од настанка повреда или оштећења здравља запосленог и да су предузете мере, у смислу ст. 1. и 2. овог члана, довољне да смање ризик одредбе чл. 7, 8. и 11. овог правилника се не примењују.

3. Превентивне мере

Члан 7.

Послодавац је дужан да ризик од настанка повреда на раду и/или оштећења здравља запослених на радном месту услед дејства опасних хемијских материја спречи, отклони или смањи на најмању могућу меру.

Послодавац је дужан да, у примени става 1. овог члана, предност даје замени, тако што избегава употребу опасне хемијске материје и замењује је хемијском материјом или процесом који, под условима његове употребе, није опасан или је мање опасан за безбедност и здравље запослених.

Када је активност такве природе да ризик није могуће спречити, отклонити или смањити заменом, имајући у виду активност и процену ризика прописану чланом 5. овог правилника, послодавац је дужан да смањи ризик на најмању могућу меру применом превентивних мера утврђених проценом ризика спроведеном у смислу члана 5. овог правилника.

Ове мере укључују, по реду приоритета:

1) пројектовање одговарајућих процеса рада и техничке контроле, као и употребу одговарајуће опреме и материјала, како би се избегло или у највећој могућој мери смањило ослобађање опасних хемијских материја које могу представљати ризик од повреда на раду или оштећења здравља запосленог на радном месту;

2) примену колективних мера безбедности и здравља на раду на извору ризика, као што су одговарајућа вентилација и одговарајуће организационе мере;

3) тамо где изложеност не може бити спречена другим средствима, примењују се појединачне мере за безбедност и здравље на раду, укључујући и средства и опрему за личну заштиту на раду.

Поред примене мера, из ст. 2, 3. и 4. овог члана, послодавац је дужан да обезбеди праћење здравственог стања запослених, у смислу члана 11. овог правилника.

Послодавац је дужан да, редовно, као и када дође до промене услова радне околине који могу утицати на изложеност запослених хемијским материјама, ангажује правно лице са лиценцом за вршење превентивних и периодичних испитивања услова радне околине који могу бити опасни по здравље запослених на радном месту, посебно у односу на граничне вредности изложености на радном месту.

Послодавац је дужан да приликом спровођења процене ризика, из члана 5. овог правилника, узима у обзир резултате испитивања из става 6. овог члана.

Послодавац је дужан да приликом сваког прекорачења граничне вредности изложености на радном месту, узимајући у обзир податке о врсти хемијске материје и нивоу изложености из стручног налаза, одмах спроведе све превентивне мере за безбедан и здрав рад, како би изложеност запосленог хемијској материји била у дозвољеним границама.

На основу спроведеног поступка процене ризика и примене начела превенције, у смислу чл. 5 и 6. овог правилника, послодавац је дужан да предузима техничке и/или организационе мере које одговарају врсти активности, укључујући складиштење, руковање и одвајање некомпатибилних хемијских материја, обезбеђујући запосленима заштиту од опасности које настају услед физичко-хемијских својстава хемијских материја.

Наведене мере послодавац предузима према приоритету тако да:

1) спречи присуство опасних концентрација запаљивих супстанци или опасних количина нестабилних супстанци на радном месту, или где природа посла то не дозвољава;

2) избегава присуство извора паљења који могу да изазову пожар и експлозију, или неповољне услове који могу да доведу до штетних физичких ефеката хемијски нестабилних супстанци или смеша супстанци;

3) ублажи штетне утицаје по здравље и безбедност запослених у случају пожара или експлозије узрокованих паљењем запаљивих супстанци, или штетних физичких утицаја хемијски нестабилних супстанци или смеша супстанци.

Опрема за рад и системи за безбедност које послодавац обезбеђује за заштиту запослених морају да буду облика, израђени и набављени у складу са прописима о безбедности производа, као и да обезбеђују потпуну безбедност и здравље запослених.

У примени техничких и/или организационих мера које предузима, послодавац је дужан да узме у обзир усаглашеност опреме за рад и безбедносних система са захтевима за употребу у потенцијално експлозивној атмосфери.

Послодавац је дужан да спроводи мере контроле и/или испитивања склопова постројења, опреме за рад и безбедносних система или обезбеђује опрему за спречавање експлозија, или уређаје за ослобађање експлозивног притиска.

4. Поступци у случају повреда на раду и опасних појава

Члан. 8.

У циљу спровођења безбедности и здравља на раду, ради спречавања повреда на раду и оштећења здравља запослених или опасних појава, због присуства опасних хемијских материја на радном месту, послодавац је дужан да утврди поступке који се примењују када до таквог догађаја дође. Тим поступцима утврђује се практично оспособљавање запослених које треба да се спроводи у редовним интервалима, укључујући и обезбеђивање пружања прве помоћи и опреме за прву помоћ.

У случају када дође до догађаја, из става 1. овог члана, послодавац је дужан да одмах предузме мере за смањење утицаја тог догађаја и обавештава запослене који су одређени за отклањање утицаја тог догађаја.

У циљу успостављања нормалног стања, послодавац је дужан да:

1) спроведе одговарајуће мере за отклањање настале ситуације, што је пре могуће;

2) дозволи рад у угроженом подручју или друге неопходне радње само оним запосленима који су неопходни за рад у угроженом подручју.

Послодавац је дужан да, запосленима којима је дозволио рад у угроженом подручју, обезбеди одговарајућа средства и опрему за личну заштиту на раду, као и другу специјалну безбедносну опрему. Запослени су дужни да користе средства и

опрему за личну заштиту као и безбедносну опрему све док такво стање траје. Такво стање не сме бити трајно.

Послодавац је дужан да спречи присуство у угроженом подручју лицима која нису заштићена одговарајућим средствима и опремом за личну заштиту, односно која не употребљавају другу специјалну безбедносну опрему.

Послодавац је дужан да обезбеди системе за упозорење и комуникацију којима се сигнализира повећана опасност за безбедност и здравље на раду запослених, које укључују одговарајуће поступање и мере санације, као и акције усмерене на указивање помоћи, евакуацију и спасавање, одмах када настане потреба.

Послодавац је дужан да обезбеди да све информације о хитним поступцима, које обухватају опасне хемијске материје, буду доступне надлежним унутрашњим и спољним службама за поступање у случају повреда на раду и опасних појава.

Те информације морају да садрже:

1) претходно обавештење о свим могућим опасностима и штетностима на раду, поступке о утврђивању опасности и штетности, и начин и мере за њихово отклањање, тако да службе за хитне случајеве могу да припреме сопствене поступке за реакцију и друге потребне мере;

2) све доступне информације о опасностима и штетностима које се јављају или могу да се јаве у време повреда на раду или опасних појава, укључујући и податке о поступцима прописаним у складу са овим чланом.

5. Информисање и оспособљавање запослених

Члан 9.

Послодавац је дужан да запослени и/или њихови представници за безбедност и здравље на раду буду:

1) информисани о подацима добијеним на основу акта о процени ризика, спроведеног у смислу члана 5. овог правилника, и информисани о изменама и допунама акта о процени ризика када дође до значајних промена у процесу рада;

2) информисани о опасним хемијским материјама које се јављају на радном месту, врсти и називу тих материја, ризику од настанка повреда на раду или оштећења здравља запослених,

обавезујућим граничним вредностима изложености на радном месту и другим законским одредбама;

3) информисани и оспособљени за безбедан и здрав рад и упознати са одговарајућим мерама за спречавање, отклањање или смањивање ризика од повреда на раду или оштећења здравља, које треба да предузму да не би угрозили своју безбедност и здравље као и безбедност и здравље других лица на радном месту;

4) информисани где се налазе сви безбедносни листови (safety data sheet) достављени од снабдевача.

Послодавац је дужан да води рачуна да подаци о којима информише запослене одговарају исходу процене ризика спроведене у смислу члана 5. овог правилника. Начин информисања може да буде путем обавештавања, упутстава или инструкција, усмено или писмено, у зависности од врсте и нивоа ризика, утврђеног у поступку процене ризика.

Послодавац је дужан да, узимајући у обзир околности које се мењају, врши измене и допуне свих информација које се односе на процену ризика при излагању хемијским материјама.

Ако посуде и цевоводи за опасне хемијске материје, који се користе у процесу рада, нису обележени, у складу са прописима о обележавању хемијских материја и прописаним ознакама за безбедност и здравље на радном месту, послодавац је дужан да обезбеди да се садржај у посудама и цевоводима, као и врсте материја са пратећим опасностима, могу јасно препознати.

Снабдевачи или произвођачи опасних хемијских материја дужни су да на захтев послодавца обезбеде све податке о опасним хемијским материјама који су потребни за процену ризика у смислу члана 5. став 1. овог правилника.

IV. Остале одредбе

1. Забране

Члан 10.

У циљу спречавања изложености запослених ризицима од повреда на раду и оштећења здравља, насталих услед дејства одређених хемијских материја и/или одређених активности које укључују хемијске материје, забрањује се производња, прерада или коришћење на радном месту хемијских материја и активности садржаних у Прилогу 3.

Списак хемијских материја и/или активности чија је производња, прерада или коришћење на радном месту забрањена дат је у Прилогу 3. који је одштампан уз овај правилник и чини његов саставни део.

Изузетно се могу дозволити одступања од захтева, наведених у става 1. овог члана, у случајевима за:

1) искључиву сврху научног истраживања и тестирања, укључујући и анализе;

2) активности намењене отклањању хемијских материја присутних у облику нус-производа или отпада;

3) производњу хемијских материја наведених у ставу 1. овог члана, у сврху коришћења као полупроизвода, и за такво коришћење.

Послодавац је дужан да спречи излагање запослених хемијским материјама наведеним у ставу 1. овог члана, и да обезбеди да се производња и најраније могуће коришћење таквих хемијских материја као полупроизвода обавља у затвореном систему, тако да се наведене хемијске материје могу отклонити само ако је то потребно за контролу или поправку система.

Када су одступања дозвољена, у смислу става 2. овог члана, послодавац је дужан да пре употребе хемијских материја из Прилога 3, извести надлежну инспекцију рада најмање осам дана пре почетка рада.

Извештај мора да садржи следеће податке:

1) разлог због кога се одступање захтева;

2) количину хемијских материја која ће се користити годишње;

3) активности и/или реакције или обухваћене процесе;

4) број запослених који би могли бити изложени;

5) предвиђене превентивне мере за безбедност и здравље на раду за те запослене;

6) техничке и организационе мере предузете за спречавање изложености запослених.

2. Праћење здравственог стања

Члан 11.

Послодавац је дужан да, обезбеди прописано праћење здравственог стања за запослене који раде, или треба да раде, на радним местима за које резултати процене ризика, из члана 5.

овог правилника, утврде да су радна места са повећаним ризиком од настанка повреда на раду или оштећења здравља.

Резултати добијени по основу праћења здравственог стања запосленог узимају се у обзир ако су примењене превентивне мере за безбедност и здравље на раду на радном месту са повећаним ризиком, а одговарајући су тамо где:

1) је изложеност запосленог опасним хемијским материјама таква да се утврђена

болест или неповољан утицај на здравље могу повезати са изложеношћу;

2) постоји вероватноћа да се болест или утицаји на здравље могу појавити због нарочито тешких услова рада запосленог;

3) дијагностички поступак не представља ризик за запосленог;

4) постоје проверени дијагностички поступци за откривање болести или утицаја на здравље.

У случају где је обавезујућа биолошка гранична вредност утврђена, како је то наведено у Прилогу 2, праћење здравственог стања запосленог који ради или треба да ради на радном месту са повећаним ризиком је обавезан захтев за рад са одређеним опасним хемијским материјама, у складу са поступцима и периодима наведеним у том прилогу.

Послодавац је дужан да обавести запосленог о услову из претходног става овог члана пре почетка обављања активности које укључују ризик од изложености наведеној опасној хемијској материји.

За сваког запосленог из става 1. овог члана, за кога се прати здравствено стање води се евиденција и стално се допуњују подаци о здравственом стању и подаци о изложености хемијским материјама.

Подаци о праћењу здравственог стања и изложености садрже резултате изведеног праћења здравственог стања и било које додатне информације које су важне за појединачну изложеност запосленог. Биолошки мониторинг може бити део праћења здравственог стања.

Подаци о здравственом стању и изложености се чувају у одговарајућем облику који обезбеђује могућност накнадног увида уз поштовање обавезе о поверљивости личних података. Сваком

запосленом потребно је обезбедити приступ својим личним подацима о здравственом стању и изложености.

На захтев надлежног органа послодавац је дужан да стави на располагање податке о праћењу здравственог стања из става 1. овог члана.

Пре престанка пословања послодавац је дужан да, надлежном органу достави податке о изложености и здравственом стању запослених за које је било извршено праћење здравственог стања због рада са опасним хемијским материјама.

Када се на основу праћења здравственог стања запосленог утврди да је:

1) код запосленог утврђена болест или да постоји неповољан утицај на здравље, за које служба медицине рада сматра да су резултат изложености опасним хемијским материјама на радном месту, или

2) обавезујућа биолошка гранична вредност прекорачена,

служба медицине рада обавештава запосленог о резултатима који се односе на њега лично, укључујући и информације и савет у вези са начином праћења здравственог стања коме треба да се подвргне по завршетку изложености.

У случају, из става 10. овог члана, послодавац је дужан да:

1) изврши проверу процене ризика, спроведене у смислу члана 5. став 1. овог правилника;

2) изврши проверу мера које су утврђене за спречавање, отклањање или смањење ризика у смислу чл. 6. и 7 овог правилника;

3) уважи мишљење службе медицине рада или инспекције рада при спровођењу мера у циљу спречавања, отклањања или смањења ризика, у смислу члана 7. овог правилника, укључујући могућност премештаја запосленог на друго радно место на коме не постоји ризик од даље изложености;

4) обезбеди стално праћење здравственог стања запосленог и других запослених који су били слично изложени. У таквим случајевима може служба медицине рада или инспекција рада да предложи да ти запослени изврше додатке лекарске прегледе.

3. Сарадња послодавца и запослених

Члан 12.

Послодавац је дужан да обезбеди консултацију и сарадњу са запосленима, односно њиховим представницима за безбедност и здравље на раду у вези са свим питањима која се односе на излагање хемијским материјама.

V. Прелазна и завршна одредба

Члан 13.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”, а примењује се од 1. јануара 2013. године.

Прилози

НАПОМЕНА ИЗДАВАЧА: Правилником о изменама и допунама Правилника о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при излагању хемијским материјама ("Службени гласник РС", број 117/2017) Прилог 2. Обавезујуће биолошке граничне вредности и праћење здравственог стања, замењен је новим прилогом (види члан 4. Правилника - 117/2017-20).

Прилог 1 - Обавезујуће граничне вредности изложености хемијским материјама на радном месту

Прилог 2 - Обавезујуће билолошке граничне вредности и праћење здравственог стања

Прилог 3 - Списак хемијских материја и/или активности чија је производња, прерада или коришћење на радном месту забрањена

ОБАВЕЗУЈУЋЕ ГРАНИЧНЕ ВРЕДНОСТИ ИЗЛОЖЕНОСТИ ХЕМИЈСКИМ МАТЕРИЈАМА НА РАДНОМ МЕСТУ

Ознаке у Прилогу 1 имају следеће значење:

EINECS br. – идентификациони број из Европског инвентара постојећих хемијских супстанци (European Inventory of Existing Commercial Chemical Substances).

CAS br. – идентификациони број из Хемијских апстраката (Chemical Abstracts Service).

Концентрација одређене опасне материје у ваздуху је количина те материје у јединици запремине ваздуха. Исказује се у mg/m^3 или ml/m^3 [ppm]. Концентрација гасова или паре у mg/m^3 може да се прерачуна у ml/m^3 [ppm] и обрнуто на основу следећих једначина:

1 ppm = 1 ml/m^3 = 1 cm^3/m^3

c[mg/m^3]=**c**[ppm] x M/24,04

c[ppm]=**c**[mg/m^3] x 24,04/M

c = концентрација

M = молекулска маса хемијске материје

Моларна запремина гаса износи 24,04 l/mol при температури 20°C и притиску од 1,013 x 10^5 Pa.

ГВИ – гранична вредност изложености на радном месту.

КГВИ – краткотрајна гранична вредност изложености.

Гранична вредност изложености прашини дата је као укупна прашина.

Карц. кат. 1 – хемијске материје за које је доказано да су карциногене за човека.

Карц. кат. 2 – хемијске материје које су вероватно карциногене за човека.

Карц. кат. 3 – хемијске материје које изазивају забринутост због могућег карциногеног деловања за човека.

Мут. кат. 1 – хемијске материје за које се зна да имају мутагено деловање на човека.

Мут. кат. 2 – хемијске материје које вероватно имају мутагено деловање на човека.

Мут. кат. 3 – хемијске материје које изазивају забринутост због могућег мутагеног деловања на човека.

Репр. кат. 1 – хемијске материје за које се зна да смањују репродуктивну способност код људи и/или материје за које се зна да делују токсично у процесу раста и развоја код људи.

Репр. кат. 2 – хемијске материје које вероватно смањују репродуктивну способност код људи и/или материје које вероватно делују токсично у процесу раста и развоја код људи.

Репр. кат. 3 – хемијске материје за које се претпоставља да могу смањити репродуктивну способност код људи и/или материје за које се претпоставља да могу да делују токсично у процесу раста и развоја код људи.

EU0 – напомена да се ради о хемијским материјама за које су утврђене обавезујуће граничне вредности

изложености према Директиви 1999/38/ЕЗ и Директиви 98/24/ЕЗ.

EU – напомена да се ради о хемијским материјама за које су утврђене индикативне граничне вредности изложености према Директиви 91/322/ЕЕЗ.

EU* – напомена да се ради о хемијским материјама за које су утврђене индикативне граничне вредности изложености према Директиви 2000/39/ЕЗ (прва листа).

EU** – напомена да се ради о хемијским материјама за које су утврђене индикативне граничне вредности изложености према Директиви 2006/15/ЕЗ (друга листа).

К – напомена да хемијска материја може штетно деловати на кожу.

Редни број	EINECS br.	CAS br.	Назив материје	Граничне вредности				Карц. кат.	Мут. кат.	Репр. кат.	Напомена
				ГВИ		КГВИ					
				mg/m^3	ppm	mg/m^3	ppm				
1	200-662-2	67-64-1	ацетон; пропанон	1 210	500						EU*
2	200-835-2	75-05-8	ацетонитрил; цијанометан	70	40						EU**; K
3	203-470-7	107-18-6	алил-алкохол	4.8	2	12.1	5				EU*
4		625-16-1	амилацетат, терцијарни; 1,1-диметилпропилацетат	270	50	540	100				EU*
5	205-483-3	141-43-5	2-аминоетанол; етаноламин	2.5	1	7.6	3				EU **; K
6	231-635-3	7664-41-7	амонијак, анхидровани	14	20	36	50				EU*; K
7	233-271-0	10102-43-9	азот моноксид	30	25						EU
8	231-714-2	7697-37-2	азотна киселина			2.6	1				EU**
9		80-05-7	бис-фенол (инхалабилна прашина)	10							
10			баријум (растворљива једињења као Ba)	0.5							EU**
11	200-753-7	71-43-2	бензен	3.25	1						EUO
12	231-778-1	7726-95-6	бром	0.7	0.1						EU**
13	201-159-0	78-93-3	бутанон; метил-етил-кетон	600	200	900	300				EU*
14	205-480-7	141-32-2	н-бутилакрилат	11	2	53	10				EU*
15	203-905-0	111-76-2	2-бутоксиетанол	98	20	246	50				EU*
16	203-933-3	112-07-2	2-бутоксиетилацетат; бутил-гликол-ацетат	133	20	333	50				EU*; K

Редни број	EINECS br.	CAS br.	Назив материје	Граничне вредности				Карц. кат.	Мут. кат.	Репр. кат.	Напомена
				ГВИ		КГВИ					
				mg/m^3	ppm	mg/m^3	ppm				
17	203-961-6	112-34-5	2-(2-бутоксиетокси)етанол; диетилен-гликол монобутил-етар	67.5	10	101.2	15				EU**
18	206-992-3	420-04-2	цијанамид	1	0.58						EU**; K
19	203-806-2	110-82-7	циклохексан	700	200						EU**
20	203-631-1	108-94-1	циклохексанон	40.8	10	81.6	20				EU*; K
21	203-716-3	109-89-7	диетиламин	15	5	30	10				EU**
22	200-467-2	60-29-7	диетилетар; етар	308	100	616	200				EU*
23	202-425-9	95-50-1	1,2-дихлоробензен; о-дихлорбензен	122	20	306	50				EU*; K
24	203-400-5	106-46-7	1,4-дихлорбензен; п-дихлорбензен	122	20	306	50	3			EU*
25	200-863-5	75-34-3	1,1-дихлоретан	412	100						EU*; K
26		68-12-2	Н.Н-диметилформамид	15	5	30	10				K
27	204-826-4	127-19-5	Н,Н-диметилацетамид	36	10	72	20			2	EU*; K
28	204-697-4	124-40-3	диметиламин	3.8	2	9.4	5				EU*
29	204-065-8	115-10-6	диметилетар	1 920	1 000						EU*
30		1634-04-4	терц-бутил метил етар	183.5	50	367	100				
31	200-834-7	75-04-7	етиламин	9.4	5						EU*
32		140-88-5	етил акрилат	21	5	42	10				

Редни број	EINECS br.	CAS br.	Назив материје	Граничне вредности				Карц. кат.	Мут. кат.	Репр. кат.	Напомена
				ГВИ		КГВИ					
				mg/m^3	ppm	mg/m^3	ppm				
33	202-849-4	100-41-4	етилбензен	442	100	884	200				EU*; K
34	203-473-3	107-21-1	етилен гликол; етандиол	52	20	104	40				EU*; K
35		110-80-5	2-етоксиетанол	8	2						K
36		111-15-9	2-етоксиетилацетат	11	2						K
37	202-705-0	98-83-9	2-фенилпропен; алфа метилстирен	246	50	492	100				EU*
38	203-632-7	108-95-2	фенол	8	2	16	4		3		K
39	231-954-8	7782-41-4	флуор	1.58	1	3.16	2				EU*
40			флуориди, неоргански	2.5							EU*
41	232-260-8	7803-51-2	фосфин; фосфорин	0.14	0.1	0.28	0.2				EU**
42	231-633-2	7664-38-2	фосфорна киселина; ортофосфорна киселина	1		2					EU*
43	215-242-4	1314-80-3	фосфор-пентасулфид	1							EU**
44	233-060-3	10026-13-8	фосфор-пентахлорид	1							EU**
45	215-236-1	1314-56-3	фосфор-пентоксид ди фосфор пентоксид	1	0.2						EU**
46	200-870-3	75-44-5	фозген; карбонилхлорид	0.08	0.02	0.4	0.1				EU*
47	231-959-5	7782-50-5	хлор			1.5	0.5				EU**

Редни број	EINECS br.	CAS br.	Назив материје	Граничне вредности				Карц. кат.	Мут. кат.	Репр. кат.	Напомена
				ГВИ		КГВИ					
				mg/m^3	ppm	mg/m^3	ppm				
48	203-628-5	108-90-7	хлорбензен; монохлорбензен	23	5	70	15				EU**; K
49	200-871-9	75-45-6	хлородифлуорометан	3 600	1 000						EU*
50	200-830-5	75-00-3	хлоретан	268	100			3			EU**
51	200-663-8	67-66-3	хлороформ; трихлорметан	10	2			3			EU*; K
52	203-777-6	110-54-3	н-хексан	72	20					3	EU**
53	205-563-8	142-82-5	н-хептан	2 085	500						EU*
54	203-767-1	110-43-0	хептан-2-он	238	50	475	100				EU*; K
55	203-388-1	106-35-4	хептан-3-он; бутилетилкетон	95	20						EU*
56			хром метал, неорганска једињења хрома (II) и неорганска једињења хрома (III) (нерастворљива)	2							EU**
57	201-142-8	78-78-4	изопентан; 2-метилбутан	3 000	1 000						EU**
58	204-662-3	123-92-2	изопентилацетат	270	50	540	100				EU*
59	215-137-3	1305-62-0	калцијум хидроксид	5							EU
60			калај, неорганска једињења	2							EU

Редни број	EINECS br.	CAS br.	Назив материје	Граничне вредности				Карц. кат.	Мут. кат.	Репр. кат.	Напомена
				ГВИ		КГВИ					
				mg/m^3	ppm	mg/m^3	ppm				
61	203-313-2	105-60-2	е-капролактам (прашина и пара)	10		40					EU*
62	215-293-2	1319-77-3	крезол (сви изомери)	22	5						EU
63	215-535-7	1330-20-7	ксилен, мешани изомери, чист	221	50	442	100				EU*; K
64	203-576-3	108-38-3	м-ксилен	221	50	442	100				EU*; K
65	202-422-2	95-47-6	о-ксилен	221	50	442	100				EU*; K
66	203-396-5	106-42-3	п-ксилен	221	50	442	100				EU*; K
67	202-704-5	98-82-8	кумен	100	20	250	50				EU*; K
68	231-484-3	7580-67-8	литијум хидрид	0.025							EU
69	200-659-6	67-56-1	метанол	260	200						EU**; K
70	208-394-8	526-73-8	1.2.3-триметилбензен	100	20						EU*
71		96-33-3	метил-акрилат	18	5	36	10				
72		80-62-6	метил-метакрилат	200	50		100				
73		624-83-9	метил изоцијанат				0.02				
74	210-946-8	626-38-0	1-метилбутилацетат	270	50	540	100				EU*
75	203-737-8	110-12-3	5-метилхексан-2-он; изоамил-метил-кетон	95	20						EU*; K
76	208-793-7	541-85-5	5-метилхептан-3-он	53	10	107	20				EU*

Редни број	EINECS br.	CAS br.	Назив материје	Граничне вредности				Карц. кат.	Мут. кат.	Репр. кат.	Напомена
				ГВИ		КГВИ					
				mg/m^3	ppm	mg/m^3	ppm				
77	203-550-1	108-10-1	4-метилпентан-2-он; изобутил-метил-кетон	83	20	208	50				EU*
78		872-50-4	Н-метил-2-пиролидин	40	10	80	20				K
79	203-906-6	111-77-3	2-(2-метоксиетокси)етанол; диетиленгликолмонометилетар	50.1	10					3	EU**; K
80		109-86-4	2-метоксиетанол	3	1						K
81	203-603-9	108-65-6	2-метокси-1-метилетилацетат	275	50	550	100				EU*; K
82		110-49-6	2-метокси-етилацетат	5	1						K
83	252-104-2	34590-94-8	(2-метоксиметилетокси)-пропанол	308	50						EU*; K
84	203-539-1	107-98-2	1-метокси-пропанол-2	375	100	568	150				EU*; K
85	203-604-4	108-67-8	мезитилен (триметилбензен)	100	20						EU*
86	200-579-1	64-18-6	мравља киселина	9	5						EU**
87	203-815-1	110-91-8	морфолин	36	10	72	20				EU**
88	202-049-5	91-20-3	нафтален	50	10			3			EU
89	247-852-1	26628-22-8	натријум-азид	0.1		0.3					EU*; K
90	207-343-7	463-82-1	неопентан: 2,2-диметилпропан	3 000	1 000						EU**
91	200-193-3	54-11-5	никотин (ИСО)	0.5							EU**; K

Редни број	EINECS br.	CAS br.	Назив материје	Граничне вредности				Карц. кат.	Мут. кат.	Репр. кат.	Напомена
				ГВИ		КГВИ					
				mg/m^3	ppm	mg/m^3	ppm				
92	202-716-0	98-95-3	нитробензен	1	0.2			3		3	EU**; K
93	205-634-3	144-62-7	оксална киселина	1							EU**
94		123-91-1	1.4-диоксан	73	20						
95			олово и његова неорганска једињења	0.15						1 i 3	EU0
96	203-692-4	109-66-0	пентан	3 000	1 000						EU**
97	211-047-3	628-63-7	пентил-ацетат	270	50	540	100				EU*
98		620-11-1	3-пентил-ацетат	270	50	540	100				EU*
99	201-865-9	88-89-1	пикринска киселина; 2,4,6-тринитрофенол	0.1							EU
100	203-808-3	110-85-0	пиперазин	0.1		0.3				3	EU*
101	231-116-1	7440-06-4	платина метал	1							EU
102	232-319-8	8003-34-7	пиретрум (пречишћен од сензитивних лактона)	1							EU**
103	203-809-9	110-86-1	пиридин	15	5						EU
104			прашина тврдог дрвета	5				1			EU0
105	201-176-3	79-09-4	пропионска киселина	31	10	62	20				EU*

Редни број	EINECS br.	CAS br.	Назив материје	Граничне вредности				Карц. кат.	Мут. кат.	Репр. кат.	Напомена
				ГВИ		КГВИ					
				mg/m^3	ppm	mg/m^3	ppm				
106	203-585-2	108-46-3	резорцинол	45	10	92	20				EU**; K
107	200-580-7	64-19-7	сирћетна киселина	25	10						EU
108		7664-93-9	сумпорна киселина (пара)	0.05							
109	231-131-3	7440-22-4	сребро, метал	0.1							EU*
110			сребро (растворљива једињења као сребро)	0.01							EU**
111	222-995-2	3689-24-5	сулфотеп (ИСО)	0.1							EU*; K
112	203-726-8	109-99-9	тетрахидрофуран	150	50	300	100				EU*; K
113	203-625-9	108-88-3	толуен	192	50	384	100				EU**; K
114	204-469-4	121-44-8	триетиламин	8.4	2	12.6	3				EU*; K
115	204-428-0	120-82-1	1,2,4-трихлорбензен	15.1	2	37.8	5				EU*; K
116	200-756-3	71-55-6	1,1,1-трихлоретан; метилхлороформ	555	100	1 110	200				EU*
117	202-436-9	95-63-6	1,2,4-триметилбензен	100	20						EU*
118	204-696-9	124-38-9	угљен-диоксид	9 000	5 000						EU**
119		75-15-0	угљен-дисулфид	15	5						K
120		108-05-4	винил-ацетат	17.6	5	35.2	10				

Редни број	EINECS br.	CAS br.	Назив материје	Граничне вредности				Карц. кат.	Мут. кат.	Репр. кат.	Напомена
				ГВИ		КГВИ					
				mg/m^3	ppm	mg/m^3	ppm				
121	200-831-0	75-01-4	винил-хлорид мономер; хлороетилен	7.77	3			1			EU0
122	233-113-0	10035-10-6	водоник бромид, бромоводоник			6.7	2				EU*
123	231-634-8	7664-39-3	водоник флуорид, флуороводоник	1.5	1.8	2.5	3				EU*
124	231-595-7	7647-01-0	водоник хлорид, хлороводоник	8	5	15	10				EU*
125		7783-06-4	водоник сулфид	7	5	14	10				
126	231-978-9	7783-07-5	водоник селенид	0.07	0.02	0.17	0.05				EU*
127		7439-97-6	жива и двовалентна неорганска једињења живе (мерена као жива)	0.02							
		21908-53-2	жива оксид (мерен као жива)	0.02							
		7487-94-7	живахлорид	0.02							

Прилог 2

ОБАВЕЗУЈУЋЕ БИОЛОШКЕ ГРАНИЧНЕ ВРЕДНОСТИ И ПРАЋЕЊЕ ЗДРАВСТВЕНОГ СТАЊА

Опасна хемијска материја	Карактеристични индикатор	Биолошки узорак	Време узорковања	Биолошка гранична вредност	Напомена
олово (елементарно и неорганска једињења)	олово	крв	није битно	70μg Pb/100ml **krvi****	ЕУ
		урин	једнократни узорак или урин сакупљен у току 24 часа	43,68 μmol/mol **kreatinina*** (80 μg/g**kreatinina*)**	
	дехидратаза δ-аминолевулинске киселине	крв	није битно	15 U/LE	
	протопорфирин у еритроцитима	крв	након изложености током 2-3 месеца (узорак заштитити од светлости)	2,67 μmol/LE (1,50 mg/LE)	интерференција недостатка гвожђа (сидеропенична анемија)
	однос између тиоцијаната у урину (mg/g креатинина) и карбоксихемоглобина у крви (%)	урин и крв	урин и крв сакупљени на крају радне смене	< 3	интерференција пушења искључена

* За све резултате који се изражавају на креатинин, концентрације креатинина < 0.5g/L и >3,0g/L не могу се узети у обзир.

** Праћење здравственог стања треба обавити кад је гранична вредност олова у крви запосленог виша од 40 μg/100ml крви.

ЕУ – гранична вредност по директиви ЕУ

Прилог 3

СПИСАК ХЕМИЈСКИХ МАТЕРИЈА И/ИЛИ АКТИВНОСТИ ЧИЈА ЈЕ ПРОИЗВОДЊА, ПРЕРАДА ИЛИ КОРИШЋЕЊЕ НА РАДНОМ МЕСТУ ЗАБРАЊЕНА

Забрањена је производња или употреба на радном месту хемијских материја и активности које укључују доле наведене хемијске материје. Забрана се не примењује уколико је хемијска материја присутна у другој хемијској материји, или као саставни део отпада, под условом да је њена појединачна концентрација у тој материји нижа од граничне концентрације назначене у табели.

Ознаке у Прилогу 3 имају следеће значење:
EINECS br. – идентификациони број из Европског инвентара постојећих хемијских супстанци (European Inventory of Existing Commercial Chemical Substances).
CAS br. – идентификациони број из Хемијских апстраката (Chemical Abstracts Service).

(а) Хемијске материје

Редни број	EINECS br.	CAS br.	Назив материје	Граничне концентрације (масени проценти)
1	202-080-4	91-59-8	2-нафтиламин и његове соли	0.1 %
2	202-177-1	92-67-1	4-аминодифенил и његове соли	0.1 %
3	202-199-1	92-87-5	бензидин и његове соли	0.1 %
4	202-204-7	92-93-3	4-нитродифенил	0.1 %

(б) Активности

Ниједна.

На основу члана 7. став 2. Закона о безбедности и здрављу на раду („Службени гласник РС”, број 101/05),

министар рада и социјалне политике доноси

ПРАВИЛНИК
о превентивним мерама за безбедан и здрав рад при ручном преношењу терета

(„Службени гласник РС”, број 106/09)

I. Основне одредбе
Члан 1.

Овим правилником прописују се минимални захтеви које је послодавац дужан да испуни у обезбеђивању примене превентивних мера при ручном преношењу терета при којем нарочито постоји ризик од настанка повреде или обољења кичменог стуба.

Члан 2.

Ручно преношење терета, у смислу овог правилника, представља свако преношење или придржавање терета масе веће од три килограма од стране једног или више запослених, укључујући подизање, спуштање, гурање, вучење, ношење или померање терета при којем, услед његових карактеристика или неповољних ергономских услова, нарочито постоји ризик од настанка повреде или обољења кичменог стуба запослених.

Члан 3.

Под изразом кичмени стуб подразумева се кичмени стуб са свим припадајућим структурама.

II. Обавезе послодавца
Члан 4.

Послодавац је дужан да предузме одговарајуће организационе мере или да користи одговарајућа средства, а нарочито опрему за рад на механизовани погон да би избегао ручно преношење терета.

Послодавац је дужан да, где није могуће избећи ручно преношење терета, предузме одговарајуће организационе мере, користи одговарајућа средства или да обезбеди запосленима

коришћење таквих средстава са циљем да се отклони или смањи ризик од настанка повреде или обољења кичменог стуба који настаје при том ручном преношењу терета.

Члан 5.

Послодавац је дужан да, у случају када се ручно преношење терета не може избећи, организује обављање послова тако да се ручно преношење терета обавља на безбедан и здрав начин и да:

1) процени, уколико је могуће пре почетка обављања послова, безбедносне и здравствене услове на раду према врсти послова узимајући у обзир карактеристике терета;

2) спровођењем превентивних мера отклони или смањи ризик од настанка повреде кичменог стуба запослених, узимајући у обзир карактеристике радне околине и захтеве који се јављају при обављању послова.

Послодавац је дужан да, ради процене безбедносних и здравствених услова на раду и спровођења превентивних мера, изврши процену ризика на радном месту и у радној околини на коме се ручно преношење терета не може избећи, узимајући у обзир факторе ризика у складу са Прегледом фактора ризика (Прилог 1), односно да изврши делимичну измену и допуну акта о процени ризика уколико је процена ризика извршена тако да нису евидентирани и процењени фактори ризика наведени у Прилогу 1.

Преглед фактора ризика (Прилог 1) одштампан је уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 6.

Послодавац је дужан да обезбеди да радни процес буде прилагођен телесним и психичким могућностима запосленог, односно да при распоређивању запосленог на послове на којима се ручно преношење терета није могло избећи узме у обзир индивидуалне факторе ризика за те запослене у складу са Прегледом индивидуалних фактора ризика (Прилог 2).

Преглед индивидуалних фактора ризика (Прилог 2) одштампан је уз овај правилник и чини његов саставни део.

Члан 7.

Послодавац је дужан да, у случају када се ручно преношење терета не може избећи, организује обављање послова тако да

запослени подижу или носе терет чија маса не прелази одговарајућу вредност у складу са вредностима наведеним у Табели 1.

Табела 1.

Старосна доб запослених	Највећа дозвољена маса терета [kg]	
	мушкарци	жене
15 до 19 година	35	10
од 19 до 45 година	50	25
више од 45 година	40	15

Послодавац је дужан да, у случају када се ручно преношење терета не може избећи, организује обављање послова тако да труднице не обављају послове ручног преношења терета.

Члан 8.

Послодавац је дужан да, у случају када се ручно преношење терета не може избећи, организује обављање послова тако да кумулативна маса терета који запослени подижу и носе не прелази одговарајућу вредност у складу са вредностима наведеним у Табели 2.

Табела 2.

Дужина ношења [m]	Учестаност ношења [min-1]	Кумулативна маса		
		[kg/min]	[kg/h]	[kg/8h]
≤ 1	8	120	7.200	10.000
>1 ≤ 2	5	75	4.500	10.000
> 2 ≤ 4	4	60	3.000	10.000
> 4 ≤ 10	2	30	1.500	10.000
> 10 ≤ 20	1	15	750	6.000

Кумулативна маса терета јесте производ масе терета и учестаности ношења у јединици времена.

Кумулативна маса терета који подижу и носе жене не сме да буде већа од 4.000 у току осмочасовног радног времена.

III. Обавештавање запослених
Члан 9.

Послодавац је дужан да запосленима или њиховим представницима за безбедност и здравље на раду обезбеди све информације које се односе на безбедност и здравље на раду, а нарочито о мерама које се предузимају у циљу остваривања безбедних и здравих услова за рад при ручном преношењу терета.

Информације морају да садрже минимум података који се односе на:

1) масу терета;

2) тежиште најтеже стране терета код ексцентричних терета.

IV. Оспособљавање запослених
Члан 10.

Послодавац је дужан да у току оспособљавања за безбедан и здрав рад, запослене који ручно преносе терет упозна са свим врстама ризика који се могу појавити на радном месту и у радној околини, а који настају при ручном преношењу терета.

V. Сарадња послодавца и запослених
Члан 11.

Послодавац и запослени, односно њихови представници за безбедност и здравље на раду дужни су да сарађују у вези са свим питањима која се односе на ручно преношење терета.

VI. Прелазне и завршне одредбе
Члан 12.

Послодавци који су, пре ступања на снагу овог правилника, започели обављање делатности, односно организовали обављање послова тако да запослени обављају послове ручног преношења терета, дужни су да своје пословање ускладе са одредбама овог правилника у року од две године од дана ступања на снагу овог правилника, осим са одредбом члана 7. став 2. овог правилника –

коју су дужни да примењују од дана ступања на снагу овог правилника.

Члан 13.

Овај правилник ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

Прилог 1

ПРЕГЛЕД ФАКТОРА РИЗИКА

1. Карактеристике терета

При ручном преношењу терета нарочито постоји ризик од настанка повреде или обољења кичменог стуба, ако је терет:

– сувише тежак или велик;

– гломазан или га је тешко прихватити;

– нестабилан или се његов садржај помера;

– позициониран на начин који захтева да се терет држи или преноси на удаљености од трупа или тако да захтева савијање или увијање трупа;

– због свог облика и/или састава такав да лако може проузроковати повреду на раду запосленог, нарочито у случају судара или удара.

2. Потребан физички напор

При ручном преношењу терета нарочито постоји ризик од настанка повреде или обољења кичменог стуба, ако потребан физички напор:

– је сувише велик;

– се само постиже увијањем трупа;

– настаје као последица изненадног померања терета;

– је учињен са телом у нестабилном положају.

3. Карактеристике радне околине

Карактеристике радне околине могу нарочито да повећају ризик од настанка повреде или обољења кичменог стуба, ако:

– нема довољно простора за обављање послова, а посебно уколико је висина простора недовољна;

– су подови или радне површине неравни због чега постоји опасност од спотицања или су клизави у односу на обућу који запослени користи;

– радно место или радна околина онемогућавају безбедан положај терета у односу на тело запосленог или положај тела запосленог;

– постоје разлике у нивоима пода или радне површине услед чега се ручно преношење терета врши на различитим висинама;

– су подови или радне површине нестабилне;

– су услови радне околине неодговарајући.

4. Захтеви који се јављају при обављању послова

При ручном преношењу терета нарочито постоји ризик од настанка повреде или обољења кичменог стуба, ако се при обављању послова јављају, један или више, следећих захтева:

– сувише учестао или продужен физички напор који посебно оптерећује кичмени стуб;

– недовољно дугачак период одмора или опоравка од напора;

– велика висина подизања или дужина ношења или померања;

– брзина рада коју захтева обављање послова, а на коју запослени не може да утиче.

Прилог 2

ПРЕГЛЕД ИНДИВИДУАЛНИХ
ФАКТОРА РИЗИКА

При ручном преношењу терета нарочито постоји ризик од настанка повреде или обољења кичменог стуба, ако:

– радни процес није прилагођен телесним и психичким могућностима запосленог;

– запослени користи средства и опрему за личну заштиту на раду.

ЗАКОН
о планирању и изградњи

(„*Службени гласник РС”, бр. 72/09, 81/09 - исправка, 64/10 - УС, 24/11, 121/12, 42/13 -УС, 50/13 - УС, 98/13 - УС, 132/14, 145/14, 83/18, 31/19 и 37/19 - др. закон)*

НАПОМЕНА: Закон о изменама и допунама Закона о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", број 83/2018) ступио је на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”, односно 6. новембра 2018. године, осим одредаба чл. 72. и 73. овог закона (којима су измењени чл. 144. и 145. Закона) које ступају на снагу 1. јануара 2019. године и члана 26. овог закона (којим су додати називи чланова и чл. 47а-47в). које ступају на снагу 1. јануара 2020. године (види члан 110. Закона - 83/2018-18).

I. ОСНОВНЕ ОДРЕДБЕ

1. Предмет уређивања

Члан 1.

Овим законом уређује се: услови и начин уређења простора, уређивање и коришћење грађевинског земљишта и изградња објеката; вршење надзора над применом одредаба овог закона и инспекцијски надзор; друга питања од значаја за уређење простора, уређивање и коришћење грађевинског земљишта и за изградњу објеката.

Одредбе овог закона не односе се на планирање и уређење простора, односно изградњу и уклањање објеката који се у смислу закона којим се уређује одбрана сматрају војним комплексима, односно војним објектима, као и на изградњу објеката који се у смислу закона којим се уређује рударство сматрају рударским објектима, постројењима и уређајима.

2. Појмови

Члан 2.

Поједини изрази употребљени у овом закону имају следеће значење:

1) брисана је (види члан 2. Закона - 132/2014-3)

2) брисана је (види члан 2. Закона - 132/2014-3)

3) брисана је (види члан 2. Закона - 132/2014-3)

4) намена земљишта јесте начин коришћења земљишта одређен планским документом;

5) претежна намена земљишта јесте начин коришћења земљишта за више различитих намена, од којих је једна преовлађујућа;

6) површина јавне намене јесте простор одређен планским документом за уређење или изградњу објеката јавне намене или јавних површина за које је предвиђено утврђивање јавног интереса, у складу са посебним законом (улице, тргови, паркови и др.);

7) обухват плана јесте просторно или административно одређена целина за коју је предвиђена израда неког просторног или урбанистичког плана у складу са законом;

8) урбана обнова јесте скуп планских, градитељских и других мера којима се обнавља, уређује или реконструише изграђени део града или градског насеља;

9) регулациона линија јесте линија која раздваја површину одређене јавне намене од површина предвиђених за друге јавне и остале намене;

10) грађевинска линија јесте линија на, изнад и испод површине земље и воде до које је дозвољено грађење основног габарита објекта;

11) номенклатура статистичких територијалних јединица јесте скуп појмова, назива и симбола који описује групе територијалних јединица са нивоима груписања и која садржи критеријуме по којима је извршено груписање, а коју усваја Влада, на предлог републичког органа надлежног за послове статистике;

12) бруто развијена грађевинска површина јесте збир површина свих надземних етажа објекта, мерених у нивоу подова свих делова објекта – спољне мере ободних зидова (са облогама, парапетима и оградама);

13) индекс заузетости парцеле јесте однос габарита хоризонталне пројекције изграђеног или планираног објекта и укупне површине грађевинске парцеле, изражен у процентима;

14) индекс изграђености парцеле јесте однос (количник) бруто развијене грађевинске површине изграђеног или планираног објекта и укупне површине грађевинске парцеле;

15) ESPON јесте европска мрежа институција које се баве прикупљањем информација и показатеља за просторно планирање;

15а) директива Inspire је документ којим се постављају основна правила усмерена ка успостављању Инфраструктуре просторних информација у Европској унији, а у Србији се спроводи кроз Националну инфраструктуру геопросторних података;

16) насељено место јесте изграђени, функционално обједињени простор на коме су обезбеђени услови за живот и рад људи и задовољавање заједничких потреба становника;

17) град јесте насеље које је као град утврђено законом;

18) село јесте насеље чије се становништво претежно бави пољопривредом, а које није седиште општине;

19) грађевинско подручје јесте уређени и изграђени део насељеног места, као и неизграђени део подручја одређен планским документом за заштиту, уређење или изградњу објекта;

20) грађевинска парцела јесте део грађевинског земљишта, са приступом јавној саобраћајној површини, која је изграђена или планом предвиђена за изградњу која се дефинише координатама преломних тачака у државној пројекцији;

20а) грађевински комплекс представља, целину која се састоји од више међусобно повезаних самосталних функционалних целина, односно катастарских парцела, које могу имати различиту намену;

20б) стамбени комплекс јесте просторна целина која се састоји од више повезаних самосталних функционалних целина, односно катастарских парцела, које имају претежну стамбену намену (породично или вишепородично становање), и у оквиру кога се формирају зелене и слободне површине, на земљишту остале намене;

20в) стамбени блок јесте заокружена просторна целина у грађевинском подручју насељеног места, правилног геометријског облика са претежном стамбеном наменом (по правилу вишепородично становање), оивичен је јавним саобраћајним површинама, а унутар блока се формирају интерне саобраћајнице, колско–пешачке стазе, слободне и зелене површине у јавном коришћењу. Према начину грађења стамбени блокови могу бити ивично и слободно грађени, односно отворени, полуотворени и затворени. Отворени стамбени блок се

састоји од слободностојећих објеката вишепородичног становања на земљишту које је у јавном коришћењу. Полуотворени стамбени блок чине објекти изграђени у прекинутом низу. Затворени стамбени блок чине објекти изграђени у непрекинутом низу са свих страна блока;

20г) привредно-индустријски комплекс представља целину која се састоји од више међусобно повезаних самосталних функционалних целина, односно катастарских парцела, које могу имати различиту намену у функцији производних, непроизводних или других привредних делатности, односно производње енергије;

21) инвеститор јесте лице за чије потребе се гради објекат и на чије име гласи грађевинска дозвола;

22) објекат јесте грађевина спојена са тлом, изведена од сврсисходно повезаних грађевинских производа, односно грађевинских радова, која представља физичку, функционалну, техничко-технолошку или биотехничку целину (зграде и инжењерски објекти и сл.), који може бити подземни или надземни;

22а) објекти јавне намене су објекти намењени за јавно коришћење и могу бити објекти јавне намене у јавној својини по основу посебних закона (линијски инфраструктурни објекти, објекти за потребе државних органа, органа територијалне аутономије и локалне самоуправе итд.) и остали објекти јавне намене који могу бити у свим облицима својине (болнице, домови здравља, домови за старе, објекти образовања, отворени и затворени спортски и рекреативни објекти, објекти културе, саобраћајни терминали, поште и други објекти);

22б) класа у смислу овог закона представља групу грађевинских објеката, односно радова, сврстаних према заједничким карактеристикама у погледу структурне и технолошке сложености, утицаја на животну средину и намене, односно ризика који прати њихово извођење односно коришћење;

23) зграда јесте објекат са кровом и спољним зидовима, изграђена као самостална употребна целина која пружа заштиту од временских и спољних утицаја, а намењена је за становање, обављање неке делатности или за смештај и чување животиња, робе, опреме за различите производне и услужне делатности и др. Зградама се сматрају и објекти који имају кров, али немају (све) зидове (нпр. надстрешница), као и објекти који су претежно или

потпуно смештени испод површине земље (склоништа, подземне гараже и сл.);

24) помоћни објекат јесте објекат који је у функцији главног објекта, а гради се на истој парцели на којој је саграђен или може бити саграђен главни стамбени, пословни или објекат јавне намене (гараже, оставе, септичке јаме, бунари, цистерне за воду и сл.);

24а) економски објекти јесу објекти за гајење животиња (стаје за гајење коња, штале за гајење говеда, објекти за гајење живине, коза, оваца и свиња, као и објекти за гајење голубова, кунића, украсне живине и птица); пратећи објекти за гајење домаћих животиња (испусти за стоку, бетонске писте за одлагање чврстог стајњака, објекти за складиштење осоке); објекти за складиштење сточне хране (сеници, магацини за складиштење концентроване сточне хране, бетониране сило јаме и сило тренчеви), објекти за складиштење пољопривредних производа (амбари, кошеви), рибњаци, кречане, ћумуране и други слични објекти на пољопривредном газдинству (објекти за машине и возила, пушнице, сушионице и сл.);

24б) скијашка стаза јесте уређена и обележена површина јавног скијалишта као уређене јавне површине која се одређује на основу закона којим се уређују јавна скијалишта. За скијашку стазу не одређује се грађевинско земљиште, а може бити на свим врстама земљишта (грађевинско, пољопривредно и шумско), већ се за уређење скијашке стазе примењују правила и прописи за партерно уређење земљишта, уз обавезну антиерозиону заштиту и може бити у свим облицима својине;

24в) ски-вучница је жичара која ужетом вуче лица са одговарајућом опремом по тлу;

24г) скијашка трака је специфична вучна инсталација са специфичним техничко-технолошким карактеристикама;

24д) опрема су појединачни уређаји, машине, процесне инсталације и други производи од којих се састоји постројење, који могу бити и самостално уграђени у објекат ради технолошког или другог процеса којем је објекат намењен;

24ђ) основни захтеви за објекте су захтеви које објекат треба да задовољи током економски прихватљивог века употребе, утврђени посебним прописима;

25) брисана је (види члан 2. Закона - 24/2011-3)

26) линијски инфраструктурни објекат јесте јавни пут, јавна железничка инфраструктура, електроенергетски вод, нафтовод, продуктовод, гасовод, деривациони цевовод, објекат висинског превоза, линијска инфраструктура електронских комуникација, водоводна и канализациона инфраструктура и сл. који може бити надземни или подземни, чија изградња је предвиђена одговарајућим планским документом, као и објекти у њиховој функцији;

26а) тунели (путни, железнички или за посебну намену) су посебна врста подземних инфраструктурних објеката, чијом изградњом се не нарушава коришћење земљишта на површини терена постојеће намене, уз евентуална техничка ограничења које дефинише плански документ;

26б) подземни делови инфраструктуре и система за наводњавање су посебна врста подземних инфраструктурних објеката који се граде у пољопривредне сврхе, а чијом се изградњом на пољопривредном и шумском земљишту, као и на грађевинском земљишту које се користи у пољопривредне сврхе, не нарушава коришћење земљишта на површини терена постојеће намене и издавање локацијских услова за изградњу ових објеката не може се условљавати постојањем, односно довољном развијеношћу планске документације за подручје на коме се налазе парцеле на којима се планира изградња;

27) комунална инфраструктура јесу сви објекти инфраструктуре за које решење за извођење радова, односно грађевинску дозволу издаје јединица локалне самоуправе, као и објекти јавне намене у јавној својини јединице локалне самоуправе, који су актом јединице локалне самоуправе одређени као објекти од посебног значаја;

27в) клизиште је вид ерозије земљишта која се одвија под утицајем природних и сеизмолошких прилика при чему се део стеновите или растресите масе одваја од подлоге и неконтролисано клизи по клизној површини;

28) припремни радови јесу радови који претходе грађењу објекта и односе се нарочито на: рушење постојећих објеката на парцели, измештање постојеће инфраструктуре на парцели, рашчишћавање терена на парцели, одвожење употребљеног грађевинског материјала (шута) на депонију, обезбеђење простора за допрему и смештај грађевинских производа и опреме, грађење и постављање објеката, инсталација и опреме

привременог карактера за потребе извођења радова (постављање градилишне ограде, контејнера и сл.), земљани радови, радови којима се обезбеђује сигурност суседних објеката, односно сигурност и стабилност терена (шипови, дијафрагме, потпорни зидови и сл.), обезбеђивање несметаног одвијања саобраћаја и коришћење околног простора;

29) техничка документација јесте скуп пројеката који се израђују ради: утврђивања концепта објекта, разраде услова, начина изградње објекта и за потребе одржавања објекта;

30) изградња објекта јесте скуп радњи који обухвата: претходне радове, израду и контролу техничке документације, припремне радове за грађење, грађење објекта и стручни надзор у току грађења објекта;

31) грађење јесте извођење грађевинских и грађевинско-занатских радова, уградња грађевинских производа, постројења и опреме;

32) реконструкција јесте извођење грађевинских и других радова на постојећем објекту у габариту и волумену објекта којима се утиче на испуњавање основних захтева за објекат, мења технолошки процес; мења спољни изглед објекта или повећава број функционалних јединица, врши замена уређаја, постројења, опреме и инсталација са повећањем капацитета;

32а) реконструкција линијског инфраструктурног објекта јесте извођење грађевинских радова у заштитном појасу, у складу са посебним законом, којима се може променити габарит, волумен, положај или опрема постојећег објекта, као и извођење радова који обухватају радове великог обима, замене елемента на постојећим линијским објектима, којима се не мења њено целокупно функционисање;

33) доградња јесте извођење грађевинских и других радова којима се изграђује нови простор ван постојећег габарита објекта, као и надзиђивање објекта, и са њим чини грађевинску, функционалну или техничку целину;

34) адаптација јесте извођење грађевинских и других радова на постојећем објекту, којима се: врши промена организације простора у објекту, врши замена уређаја, постројења, опреме и инсталација истог капацитета, а којима се не утиче на стабилност и сигурност објекта, не мењају конструктивни елементи, не мења спољни изглед и не утиче на безбедност суседних објеката, саобраћаја, заштите од пожара и животне средине;

35) санација јесте извођење грађевинских и других радова на постојећем објекту којима се врши поправка уређаја, постројења и опреме, односно замена конструктивних елемената објекта, којима се не мења спољни изглед, не утиче на безбедност суседних објеката, саобраћаја и животне средине и не утиче на заштиту природног и непокретног културног добра, односно његове заштићене околине, осим рестаураторских, конзерваторских и радова на ревитализацији;

35а) санација клизишта обухвата све радове којима се врши санирање клизишта насталих на грађевинском, шумском, пољопривредном, путном или другој врсти земљишта. Ови радови обухватају рашчишћавање и отклањање наноса насталих као последица клизања тла, пројектовање, обезбеђење потребне техничке документације, потребних грађевинских услова и извођење грађевинских радова потребних за санацију и заштиту од појаве новог клизишта;

36) инвестиционо одржавање је извођење грађевинско-занатских, односно других радова зависно од врсте објекта у циљу побољшања услова коришћења објекта у току експлоатације;

36а) текуће (редовно) одржавање објекта јесте извођење радова који се предузимају ради спречавања оштећења која настају употребом објекта или ради отклањања тих оштећења, а састоје се од прегледа, поправки и предузимања превентивних и заштитних мера, односно сви радови којима се обезбеђује одржавање објекта на задовољавајућем нивоу употребљивости, као што су кречење, фарбање, замена облога, замена санитарија, радијатора, замена унутрашње и спољашње столарије и браварије, замена унутрашњих инсталација и опреме без повећања капацитета и други слични радови, ако се њима не мења спољни изглед зграде и ако немају утицај на заједничке делове зграде и њихово коришћење;

37) рестаураторски, конзерваторски и радови на ревитализацији културних добара су радови који се изводе на непокретним културним добрима и њиховој заштићеној околини, у складу са посебним и овим законом;

38) градилиште јесте земљиште или објекат, посебно обележено, на коме се гради, реконструише или уклања објекат, односно изводе радови на одржавању објекта;

39) уклањање објекта или његовог дела јесте извођење радова на рушењу објекта или дела објекта;

40) стандарди приступачности јесу обавезне техничке мере, стандарди и услови пројектовања, планирања и изградње којима се осигурава несметано кретање и приступ особама са инвалидитетом, деци и старим особама;

41) сепарат о техничким условима изградње (у даљем тексту: сепарат) јесте документ који доноси ималац јавних овлашћења у оквиру своје надлежности кад плански документ не садржи услове, односно податке за израду техничке документације, који садржи одговарајуће услове и податке за израду техничке документације, а нарочито капацитете и место прикључења на комуналну и другу инфраструктуру према класама објеката и деловима подручја за које се доноси;

42) имаоци јавних овлашћења су државни органи, органи аутономне покрајине и локалне самоуправе, посебне организације и друга лица која врше јавна овлашћења у складу са законом;

42а) услови за пројектовање, односно прикључење јесу услови које издају имаоци јавних овлашћења у обједињеној процедури у поступку издавања локацијских услова на захтев надлежног органа, у складу са планским документом, а који се не издају у форми управног акта, већ се њима искључиво дефинишу прецизни услови под којим се објекат чија је изградња предвиђена планским документом може реализовати и представљају саставни део локацијских услова;

43) финансијер јесте лице које по основу закљученог и овереног уговора са инвеститором финансира, односно суфинансира изградњу, доградњу, реконструкцију, адаптацију, санацију или извођење других грађевинских односно инвестиционих радова предвиђених овим законом и на основу тог уговора стиче одређена права и обавезе које су овим законом прописане за инвеститора у складу са тим уговором, осим стицања права својине на објекту који је предмет изградње;

44) електроенергетски објекти су објекти за производњу, трансформацију, дистрибуцију и пренос електричне енергије;

45) стратешки енергетски објекти су објекти који су одређени као стратешки сагласно прописима којима је уређена област енергетике;

46) сертификат о енергетским својствима зграда је документ који приказује енергетска својства зграде, има прописани садржај, изглед, услове и начин издавања и издат је кроз Централни регистар енергетских пасоша (ЦРЕП);

47) Централни регистар енергетских пасоша (ЦРЕП) је информациони систем преко кога се врши издавање сертификата о енергетским својствима зграда и у којем се воде базе података о овлашћеним организацијама које испуњавају прописане услове за издавање сертификата, одговорним инжењерима за енергетску ефикасност зграда који су запослени у тим организацијама и издатим сертификатима о енергетским својствима зграда;

48) севесо постројење и севесо комплекс су постројење и комплекс који могу имати утицај на животну средину и одређују се у складу са прописима којима се уређује животна средина;

49) техничка грешка у планским документима јесте грешка која се уочи у току спровођења усвојеног планског документа у текстуалном или графичком делу планског документа, а односи се на грешке у називима, бројевима, графичким симболима (тачкама, линијама и површинама), као и друге очигледне нетачности и нелогичности које се јављају у текстуалном и графичком делу планског документа (објављеном тексту и овереним графичким приказима).

Сви изрази у овом закону употребљени у мушком роду подразумевају се и у женском роду и обрнуто.

НАПОМЕНА ИЗДАВАЧА: Чланом 2. Закона о изменама и допунама Закона о планирању и изградњи ("Службени гласник РС", број 132/2014), у члану 2. Закона о планирању и изградњи, после тачке 27б) додаје се нова тачка 27в). Будући да у Закону о планирању и изградњи није постојала тачка 27б) Редакција је ову измену спровела тако што је тачку 27в) додала после тачке 27).

3. Начела за уређење и коришћење простора

Члан 3.

Планирање, уређење и коришћење простора заснива се на следећим начелима:

1) одрживог развоја кроз интегрални приступ у планирању;

2) равномерног територијалног развоја;

3) рационалног коришћења земљишта подстицањем мера урбане и руралне обнове и реконструкције;

4) рационалног и одрживог коришћења необновљивих ресурса и оптималног коришћења обновљивих ресурса;

5) заштите и одрживог коришћења природних добара и непокретних културних добара;

6) превенције техничко-технолошких несрећа, заштите од пожара и експлозија, заштите од природних непогода, отклањања узрока који изазивају климатске промене;

7) планирања и уређења простора за потребе одбране земље;

8) усаглашености са европским прописима и стандардима из области планирања и уређења простора;

9) унапређења и коришћење информационих технологија које доприносе бољој ефикасности и економичности рада јавне управе на пословима изградње;

10) учешћа јавности;

11) очувања обичаја и традиције;

12) очувања специфичности предела;

13) хоризонталне и вертикалне координације.

Одрживи развој из става 1. тачка 1) овог члана представља усклађивање економских, социјалних и еколошких аспеката развоја, рационално коришћење необновљивих и обезбеђење услова за веће коришћење обновљивих ресурса, што садашњим и будућим генерацијама омогућава задовољавање њихових потреба и побољшање квалитета живота.

Хоризонтална координација из става 1. тачка 13) овог члана, подразумева повезивање са суседним територијама у току планирања ради решавања заједничких функција и интереса, као и повезивање и партиципацију свих учесника у просторном развоју јавног и цивилног сектора и грађана.

Вертикална координација из става 1. тачка 13) овог члана подразумева успостављање веза свих нивоа просторног и урбанистичког планирања и уређења простора, од националног ка регионалном и даље ка локалном нивоу, као и информисање, сарадњу и координацију између локалних иницијатива, планова и пројеката са регионалним и државним плановима и акцијама.

4. Унапређење енергетске ефикасности
Енергетска својства објекта
Члан 4.

Унапређење енергетске ефикасности је смањење потрошње свих врста енергије, уштеда енергије и обезбеђење одрживе

градње применом техничких мера, стандарда и услова планирања, пројектовања, изградње и употребе зграда и простора.

Зграда која за своје функционисање подразумева утрошак енергије, мора бити пројектована, изграђена, коришћена и одржавана на начин којим се обезбеђују прописана енергетска својства зграда.

Енергетска својства зграда јесу стварно потрошена или прорачуната количина енергије која задовољава различите потребе које су у вези са стандардизованим коришћењем, а односе се нарочито на енергију за грејање, припрему топле воде, хлађење, вентилацију и осветљење.

Енергетска својства утврђују се издавањем сертификата о енергетским својствима зграда који издаје овлашћена организација која испуњава прописане услове за издавање сертификата о енергетским својствима објеката.

Сертификат о енергетским својствима зграда издаје се кроз Централни регистар енергетских пасоша (ЦРЕП), који води министарство надлежно за послове грађевинарства.

Сертификат о енергетским својствима зграда чини саставни део техничке документације која се прилаже уз захтев за издавање употребне дозволе.

Испуњеност услова из става 4. овог члана посебним решењем утврђује министар надлежан за послове грађевинарства.

На решење из става 7. овог члана не може се изјавити жалба али се тужбом може покренути управни спор.

Обавеза из става 2. овог члана не односи се на зграде које посебним прописом одреди министар надлежан за послове грађевинарства.

5. Несметано кретање и приступ особама са инвалидитетом, деци и старим особама

Члан 5.

Зграде јавне и пословне намене, као и други објекти за јавну употребу (улице, тргови, паркови и сл.), морају се пројектовати, градити и одржавати тако да свим корисницима, а нарочито особама са инвалидитетом, деци и старим особама, омогућавају несметан приступ, кретање и боравак, односно коришћење у складу са одговарајућим техничким прописима чији су саставни део стандарди који дефинишу обавезне техничке мере и услове

пројектовања, планирања и изградње, којима се осигурава несметано кретање и приступ особама са инвалидитетом, деци и старим особама.

Стамбене и стамбено-пословне зграде са десет и више станова морају се пројектовати и градити тако да се свим корисницима, а нарочито особама са инвалидитетом, деци и старим особама омогућава несметан приступ, кретање, боравак и рад.

6. Грађевински производи

Члан 6.

Грађевински производ је сваки производ или склоп који је произведен и стављен на тржиште ради сталне уградње у објекте или њихове делове и чије перформансе имају утицај на перформансе објеката у погледу основних захтева за објекте.

Грађевински производи, морају испуњавати захтеве прописане овим законом и посебним прописима, као и техничке захтеве са аспекта сеизмолошких, климатских и других особености Републике Србије.

Брисан је ранији наслов изнад члана 7. (види члан 4. Закона - 83/2018-18)

Члан 7.

Брисан је (види члан 4. Закона - 83/2018-18)

8. Обједињена процедура у поступцима за издавање аката у остваривању права на изградњу и коришћење објеката

Члан 8.

Министарство надлежно за послове грађевинарства, надлежни орган аутономне покрајине, односно надлежни орган јединице локалне самоуправе (у даљем тексту: надлежни орган), дужни су да одреде посебну организациону целину у свом саставу, која спроводи обједињену процедуру за: издавање локацијских услова; издавање грађевинске дозволе; пријаву радова; издавање употребне дозволе; за прибављање услова за пројектовање, односно прикључење објеката на инфраструктурну мрежу; за прибављање исправа и других докумената које издају имаоци јавних овлашћења, а услов су за изградњу објеката, односно за издавање локацијских услова, грађевинске дозволе и употребне дозволе из њихове надлежности, као и обезбеђење

услова за прикључење на инфраструктурну мрежу и за упис права својине на изграђеном објекту и за утврђивање кућног броја (у даљем тексту: обједињена процедура).

Надлежни орган спроводи обједињену процедуру и у случајевима издавања решења из члана 145. овог закона.

У оквиру обједињене процедуре спроводи се и измена локацијских услова, односно решења о грађевинској дозволи.

Руководилац надлежне службе је одговоран за ефикасно спровођење обједињене процедуре.

Министар надлежан за послове грађевинарства ближе прописује начин и поступак спровођења обједињене процедуре.

9. Размена докумената и поднесака у обједињеној процедури и њихова форма

Члан 8а

Размена докумената и поднесака у обједињеној процедури обавља се електронским путем осим за документе и поднеске који садрже тајне податке и који су означени степеном тајности у складу са прописима којима се уређује тајност података.

Сва акта која у вези са обједињеном процедуром доносе надлежни органи и имаоци јавних овлашћења, као и поднесци и документи који се достављају у обједињеној процедури, укључујући и техничку документацију, достављају се у форми електронског документа.

Ако се у обједињеној процедури доставља акт, односно документ који је претходно изворно сачињен у папирној форми, доставља се примерак тог акта, односно документа који је дигитализован и оверен у складу са законом којим се уређује електронско пословање.

Дигитализацију документа у складу са ставом 3. овог члана за потребе спровођења обједињене процедуре, поред лица утврђених законом који уређује електронско пословање, може извршити и лице са лиценцом одговорног пројектанта, уписано у одговарајући струковни регистар или адвокат уписан у именик адвоката, ако то лице својим квалификованим електронским потписом истовремено потписује и поднесак у обједињеној процедури уз који се тај акт, односно документ доставља.

Изузетно од става 2. овог члана, лице регистровано за коришћење услуга електронске управе поднесак може поднети и преко портала е-Управа, у складу са законом којим се уређује

електронска управа, у ком случају се идентификација подносиоца врши у складу са тим законом.

Изузетно од ст. 2. и 3. овог члана, треће лице које тражи да му се у обједињеној процедури призна својство странке у поступку, односно ако на одлуке донете у том поступку изјављује правне лекове, није дужно да користи електронске документе, нити да се надлежном органу обраћа електронским путем.

Ако надлежни орган у случају из става 6. овог члана прими поднесак и документ у папирној форми, дужан је да исти дигитализује и да потврди истоветност те копије оригиналу, чиме копија добија исту доказну снагу као оригинал у оквиру спровођења тог поступка.

Министар надлежан за послове грађевинарства ближе уређује начин размене докумената и поднесака из става 1. овог члана и форму у којој се достављају техничка документација и акта из става 2. овог члана.

10. Поступање имаоца јавних овлашћења у обједињеној процедури

Члан 8б

Надлежни орган је дужан да у року од пет радних дана од дана пријема захтева за издавање локацијских услова, имаоцима јавних овлашћења, који у складу са овим законом и посебним прописом утврђују услове за пројектовање, односно прикључење, достави захтев за издавањем тих услова, ако се они не могу прибавити увидом у плански документ, односно сепарат.

Ималац јавних овлашћења је дужан да поступи по захтеву из става 1. овог члана, у року од 15 дана од дана пријема захтева, а за објекте из члана 133. овог закона у року од 30 дана од дана пријема захтева.

Ако је претходни услов за изградњу објекта изградња недостајуће инфраструктуре, ималац јавних овлашћења је дужан да у условима за пројектовање, односно прикључење наведе ту чињеницу и информацију о планираном начину финансирања и роковима изградње недостајуће инфраструктуре.

Услови за пројектовање, односно прикључење не могу бити у супротности са планским документом на основу кога се издају локацијски услови, нити се њима могу мењати планским документом утврђени урбанистички параметри, односно оспоравати планским документом утврђене намене.

Ако ималац јавних овлашћења не може да поступи по захтеву због недостатака у садржини идејног решења, дужан је да наведе све недостатке које је потребно исправити како би издао акт о условима за пројектовање, односно прикључење у складу са захтевом.

Ако ималац јавних овлашћења не поступи у року и на начин из ст. 2, 3. и 4. овог члана надлежни орган о томе обавештава подносиоца захтева и подноси захтев за покретање прекршајног поступка у складу са чланом 211а овог закона.

Ималац јавних овлашћења има право на накнаду стварних трошкова за издавање тражених услова за пројектовање, односно прикључење, као и спровођење других радњи из своје надлежности.

Услови за пројектовање, односно прикључење ималаца јавних овлашћења садрже и износ накнаде за прикључење на инфраструктурну мрежу, као и износ других накнада, односно такси, у складу са посебним законом.

Ако ималац јавних овлашћења обавештење о висини накнаде из става 7. овог члана достави у року од три радна дана од дана пријема захтева за издавање услова за пројектовање, односно прикључење, обавеза плаћања накнаде доспева пре издавања локацијских услова, а у супротном сматра се да се ималац јавних овлашћења изјаснио да ће те услове издати без накнаде, о чему надлежни орган обавештава подносиоца захтева без одлагања.

Обавеза плаћања накнаде из става 8. овог члана, доспева пре прикључења на мрежу, а накнаде које нису у вези са прикључењем на инфраструктурну мрежу, односно таксе, пре издавања употребне дозволе.

Изузетно од става 10. овог члана, обавеза плаћања накнаде из става 8. овог члана доспева по пријему коначног обрачуна те накнаде, ако се инвеститор у захтеву за прикључење објекта на инфраструктурну мрежу, односно у захтеву за издавање употребне дозволе, изјаснио да ће ту накнаду платити након пријем коначног обрачуна.

У случају да је објекат изведен у складу са условима за прикључење, ималац јавних овлашћења дужан је да изврши прикључење објекта на комуналну и другу инфраструктуру и да о томе обавести надлежни орган у року од 15 дана од дана пријема захтева за прикључење, ако локацијским условима није предвиђено другачије.

Одредбе ст. 6–10. овог члана не примењују се за прикључење објекта на преносну електроенергетску мрежу (изнад 110 kV).

11. Регистар обједињених процедура
Члан 8в

Надлежни орган је дужан да обједињену процедуру спроводи тако што води електронску, јавно доступну базу података о току сваког појединачног предмета, од подношења захтева за издавање локацијских услова, до издавања употребне дозволе, која садржи и акта прибављена и издата у тој процедури (у даљем тексту: регистар обједињених процедура).

У надлежном органу одређује се лице које води регистар обједињених процедура (у даљем тексту: регистратор).

Регистратор је дужан да обезбеди објављивање локацијских услова, грађевинске и употребне дозволе у електронском облику путем интернета, у року од три радна дана од дана њиховог издавања.

Регистратор је одговоран за законито, систематично и ажурно вођење регистра обједињених процедура, у складу са овим законом.

Регистратор је дужан да поднесе прекршајну пријаву из члана 211а овог закона, против имаоца јавних овлашћења и одговорног лица имаоца јавних овлашћења, ако током спровођења обједињене процедуре тај ималац јавних овлашћења не поступа на начин и у роковима прописаним овим законом, најкасније у року од три радна дана од истека прописаног рока за поступање од стране имаоца јавних овлашћења.

Руководилац надлежне службе има права и одговорности која су овим законом прописана за регистратора, ако се у надлежном органу не одреди регистратор у складу са ставом 2. овог члана.

Министар надлежан за послове грађевинарства прописује вођење и садржину регистра обједињених процедура, обавезе и овлашћења регистратора и обим јавне доступности података и докумената садржаних у регистру.

12. Централна евиденција обједињених процедура
Члан 8г

Агенција за привредне регистре води јединствену, централну, јавну, електронску базу података, у којој су

обједињени подаци из свих регистара обједињених процедура на територији Републике Србије, као и акта садржана у тим регистрима (у даљем тексту: централна евиденција), преко регистратора централне евиденције и обезбеђује доступност тих података и аката у складу са законом, као и приступ актима које надлежни органи објављују у складу са чланом 8в став 3. овог закона.

Регистратор централне евиденције формира централну евиденцију преузимањем података и електронских докумената из регистара обједињених процедура из члана 8в овог закона и стара се о јавној доступности те евиденције.

Министар надлежан за послове грађевинарства ближе уређује начин вођења електронске евиденције из става 1. овог члана.

Регистратора централне евиденције именује управни одбор Агенције, уз претходну сагласност Владе.

Регистратор централне евиденције је дужан да Влади доставља извештаје о спровођењу обједињене процедуре на годишњем нивоу.

Регистратор централне евиденције је дужан да Влади и министарству надлежном за послове грађевинарства доставља и друге извештаје и анализе у вези са спровођењем обједињене процедуре, у складу са њиховим захтевом.

Регистратор централне евиденције дужан је да без одлагања поднесе прекршајну пријаву:

1) против одговорног лица у надлежном органу, због прекршаја из члана 209. став 1. тачка 2) овог закона;

2) против регистратора, због прекршаја из члана 211б овог закона, ако не поднесе пријаву у складу са чланом 8в став 5. овог закона.

13. Спровођење обједињене процедуре
Члан 8д

Надлежни орган:

1) по захтеву за издавање локацијских услова, те услове издаје најкасније у року од пет радних дана од прибављања свих услова, исправа и других докумената у складу са чланом 8б овог закона;

2) по захтеву за издавање грађевинске дозволе, дозволу издаје најкасније у року од пет радних дана од дана подношења захтева за издавање грађевинске дозволе;

3) по пријави радова, потврђује пријем без одлагања, осим ако се уз пријаву радова подноси средство обезбеђења из члана 98. овог закона, у ком случају након провере ваљаности средства обезбеђења пријаву радова потврђује, односно одбацује решењем, у року од пет радних дана;

3а) по пријави завршетка изградње темеља, потврђује њен пријем без одлагања, осим ако уз пријаву није поднета прописана документација, у ком случају о томе без одлагања, а најкасније наредног радног дана, од пријема захтева, обавештава подносиоца захтева;

3б) по пријави завршетка изградње објекта у конструктивном смислу, потврђује њен пријем без одлагања, осим ако уз пријаву није поднета прописана документација, у ком случају о томе без одлагања, а најкасније наредног радног дана, од пријема захтева, обавештава подносиоца захтева;

3в) по захтеву за давање сагласности на техничку документацију у погледу мере заштите од пожара, упућује тај захтев органу надлежном за заштиту од пожара без одлагања, а најкасније наредног радног дана, од дана пријема захтева и у истом року одлуку надлежног органа за заштиту од пожара доставља инвеститору;

4) по захтеву за прикључење објекта на инфраструктуру, упућује тај захтев имаоцу јавних овлашћења у року од три радна дана од дана подношења захтева;

5) по захтеву за издавање употребне дозволе, дозволу издаје најкасније у року од пет радних дана од дана подношења захтева за издавање употребне дозволе;

6) по захтеву за издавање решења из члана 145. овог закона решење издаје најкасније у року од пет радних дана од дана подношења захтева.

Форму и садржину захтева и пријаве из става 1. овог члана, као и документације која се подноси уз захтеве и пријаву, прописује министар надлежан за послове грађевинарства.

У оквиру рокова прописаних у ставу 1. овог члана, надлежни орган је дужан да по службеној дужности, у име и за рачун подносиоца захтева, прибавља све акте, услове и друга

документа, које издају имаоци јавних овлашћења, а услов су за спровођење обједињене процедуре.

Решење о издатој грађевинској дозволи, пријаву радова, пријаву темеља и пријаву завршетка објекта у конструктивном смислу надлежни орган доставља грађевинској инспекцији без одлагања, а локацијске услове прослеђује имаоцима јавних овлашћења ради информисања и резервације капацитета инфраструктуре на коју објекат након изградње треба да се прикључи, у року од три дана од дана издавања.

Ако је овим законом прописано да се у посебним случајевима грађења, односно извођења радова, не спроводи одређена фаза обједињене процедуре или је та фаза поједностављена, за спровођење поједностављене и преосталих фаза обједињене процедуре важе рокови прописани у ставу 1. овог члана, ако другачије није прописано законом.

Изузетно од става 1. тачка 5) овог члана, у случају неусклађености техничке документације која се доставља ради издавања употребне дозволе са елаборатом геодетских радова за изведени објекат и посебне делове објекта, односно ако је та неусклађеност разлог за измену употребне дозволе у циљу уписа објекта у катастар, рок за издавање употребне дозволе се рачуна од дана достављања техничке документације која је усклађена са елаборатом геодетских радова.

14. Границе овлашћења надлежног органа

Члан 8ђ

Током спровођења обједињене процедуре, надлежни орган искључиво врши проверу испуњености формалних услова за изградњу и не упушта се у оцену техничке документације, нити испитује веродостојност докумената које прибавља у тој процедури, већ локацијске услове, грађевинску и употребну дозволу издаје, а пријаву радова потврђује, у складу са актима и другим документима из члана 8б овог закона.

Надлежни орган у складу са ставом 1. овог члана проверава искључиво испуњеност следећих формалних услова:

1) надлежност за поступање по захтеву, односно пријави;

2) да ли је подносилац захтева, односно пријаве лице које, у складу са овим законом, може бити подносилац захтева односно пријаве;

3) да ли захтев, односно пријава садржи све прописане податке;

4) да ли је уз захтев, односно пријаву приложена сва документација прописана овим законом и подзаконским актима донетим на основу овог закона;

5) да ли је уз захтев приложен доказ о уплати прописане накнаде, односно таксе;

6) да ли су подаци наведени у изводу из пројекта, који је саставни део захтева за издавање грађевинске дозволе, у складу са издатим локацијским условима.

Податке из службених евиденција, који су неопходни за спровођење обједињене процедуре, надлежни орган обезбеђује преко сервисне магистрале органа у складу са прописима који уређују електронску управу, без плаћања таксе.

Подаци прибављени на начин из става 3. овог члана сматрају се поузданим и имају исту доказну снагу као оверени изводи из тих евиденција.

По захтеву за издавање, односно измену грађевинске дозволе и употребне дозволе, односно решења из члана 145. овог закона надлежни орган у роковима из члана 8д став 1. овог закона доноси решење .

Ако одбаци захтев из разлога што нису испуњени формални услови за даље поступање по захтеву, надлежни орган је дужан да таксативно наведе све недостатке, односно разлоге за одбацивање, након чијег ће отклањања моћи да поступи у складу са захтевом.

Ако подносилац захтева отклони утврђене недостатке и поднесе усаглашени захтев најкасније у року од 30 дана од дана објављивања акта из става 6. овог члана, не доставља поново документацију, нити плаћа административну таксу и друге накнаде које је већ доставио, односно платио у поступку у коме је тај акт донет.

Ако одбаци захтев за издавање локацијских услова због недостатака идејног решења, надлежни орган у поступку по усаглашеном захтеву неће поновно прибављати услове ималаца јавних овлашћења који су прибављени у поступку у коме је захтев одбачен, нити имаоци јавних овлашћења могу поново наплатити накнаду за издавање тих услова осим ако су у измењеном идејном решењу промењени елементи битни за утврђивање тих услова.

У случају штете настале као последица примене техничке документације, на основу које је издата грађевинска дозвола или решење из члана 145. овог закона, за коју се накнадно утврди да није у складу са прописима и правилима струке, за штету солидарно одговарају пројектант који је израдио и потписао техничку документацију, вршилац техничке контроле и инвеститор.

Министар надлежан за послове грађевинарства ближе утврђује садржај извода из пројекта .

Брисан је наслов изнад члана 9. (види члан 4. Закона - 24/2011-3)

Члан 9.

Брисан је (види члан 4. Закона - 24/2011-3)

II. ПРОСТОРНО И УРБАНИСТИЧКО ПЛАНИРАЊЕ

1. Документи просторног и урбанистичког планирања

Члан 10.

Документи просторног и урбанистичког планирања су:

1) плански документи;

2) документи за спровођење просторних планова;

3) урбанистичко-технички документи;

4) Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије;

5) Национална архитектонска стратегија.

Документи просторног и урбанистичког планирања садрже мере уређења и припреме територије за потребе одбране земље, као и податке о подручјима и зонама објеката од посебног значаја и интереса за одбрану земље.

Посебан прилог који се односи на посебне мере уређења и припреме територије за потребе одбране земље је саставни део плана, уколико министарство надлежно за послове одбране не одлучи другачије.

1.1. Плански документи

Члан 11.

Плански документи су просторни и урбанистички планови.

Просторни планови су:

1) Просторни план Републике Србије;

2) Регионални просторни план;

3) Просторни план јединице локалне самоуправе;

4) Просторни план подручја посебне намене.

Урбанистички планови су:

1) Генерални урбанистички план;

2) План генералне регулације;

3) План детаљне регулације.

Израда и доношење планских докумената су од јавног интереса за Републику Србију.

Плански документи се израђују за временски период од највише 25 година.

1.2. Документи за спровођење просторних планова

Члан 12.

Документи за спровођење просторних планова су:

1) програм имплементације Просторног плана Републике Србије;

2) програм имплементације регионалног просторног плана;

3) брисана је (види члан 11. Закона - 132/2014-3)

1.3. Урбанистичко-технички документи

Члан 13.

Урбанистичко-технички документи за спровођење планских докумената су:

1) урбанистички пројекат;

2) пројекат препарцелације и парцелације;

Брисана је ранија тачка 3) (види члан 5. Закона - 24/2011-3)

3) елаборат геодетских радова за исправку граница суседних парцела и спајање две суседне парцеле истог власника.

2. Просторни планови

2.1. Просторни план Републике Србије

Члан 14.

Просторни план Републике Србије доноси се за територију Републике Србије и основни је плански документ просторног планирања и развоја у Републици.

Остали плански документи морају бити у складу са Просторним планом Републике Србије.

Просторни план Републике Србије има стратешко-развојну и општу регулаторну функцију.

Просторни план Републике Србије доноси се за период од најмање 10 година, а највише до 25 година.

Просторни план Републике Србије може се мењати и пре истека рока за који је донет.

Члан 15.

Просторни план Републике Србије садржи нарочито:

1) полазне основе за израду плана;

2) оцену постојећег стања;

3) циљеве и принципе просторног развоја;

4) принципе и пропозиције заштите, уређења и развоја природе и природних система;

5) просторни развој и дистрибуцију становништва;

6) мреже насеља и јавних служби;

7) просторни развој саобраћаја и инфраструктурних система од значаја за Републику Србију;

8) концепцију и пропозиције просторног развоја привреде;

9) мере заштите, уређења и унапређења природних добара и непокретних културних добара;

10) мере заштите животне средине;

11) брисана је (види члан 13. Закона - 132/2014-3)

12) дефинисање интеррегионалних и интрарегионалних функционалних мрежа;

13) планске целине заједничких просторних и развојних обележја, за које ће бити донети просторни планови нижег реда;

14) мере за спровођење просторног плана;

15) дугорочне развојне стратегије Републике Србије.

Брисан је ранији став 2. (види члан 6. Закона - 24/2011-3)

Извештај о стратешкој процени утицаја на животну средину је саставни део документационе основе планског документа.

Члан 16.

Одлуку о изради Просторног плана Републике Србије доноси Влада, на предлог министарства надлежног за послове просторног планирања.

Одлука из става 1. овог члана садржи податке о циљу доношења, року израде, извору средства за израду, месту одржавања јавног увида и др.

Одлука из става 1. овог члана објављује се у „Службеном гласнику Републике Србије”.

1.2. Регионални просторни план

Члан 17.

Регионални просторни план се израђује за веће просторне целине административног, функционалног, географског или статистичког карактера, усмерене ка заједничким циљевима и пројектима регионалног развоја.

Регионални просторни план је плански документ који уз уважавање специфичних потреба које произлазе из регионалних посебности, разрађује циљеве просторног уређења и одређује рационално коришћење простора, у складу са суседним регионима и општинама.

Брисан је ранији став 3. (види члан 7. Закона - 24/2011-3)

Члан 18.

Регионални просторни план садржи нарочито:

1) полазне основе за израду плана;

2) оцену постојећег стања;

3) циљеве и принципе регионалног просторног развоја;

4) концепцију регионалног просторног развоја;

5) принципе и пропозиције заштите, уређења и развоја природе и природних система;

6) концепцију и пропозиције просторног развоја и дистрибуције становништва, мреже насељених места и јавних служби;

7) функционално повезивање насељених места;

8) принципе и пропозиције просторног развоја привреде, дистрибуцију активности и употребу земљишта;

9) просторни развој саобраћаја, регионалних инфраструктурних система и повезивање са инфраструктурним системима од значаја за Републику Србију;

10) мере заштите, уређења и унапређења природних добара и непокретних културних добара;

11) дефинисање интеррегионалних и интрарегионалних функционалних веза и трансграничне сарадње;

12) мере заштите животне средине;

13) мере за подстицање регионалног развоја;

14) мере за равномерни територијални развој региона;

15) мере и инструменте за остваривање регионалног просторног плана и приоритетних планских решења, односно стратешко развојних пројеката за прву етапу спровођења;

16) мере за спровођење регионалног просторног плана.

Брисан је ранији став 2. (види члан 8. Закона - 24/2011-3)

Извештај о стратешкој процени утицаја на животну средину је саставни део документационе основе планског документа.

2.3. Просторни план јединице локалне самоуправе

Члан 19.

Просторни план јединице локалне самоуправе доноси се за територију јединице локалне самоуправе и одређује смернице за развој делатности и намену површина, као и услове за одрживи и равномерни развој на територији јединице локалне самоуправе.

Члан 20.

Просторни план јединице локалне самоуправе садржи нарочито:

1) обухват грађевинског подручја;

2) планиране намене простора;

3) мрежу насеља и дистрибуцију служби и делатности;

4) просторни развој саобраћаја и инфраструктурних система;

5) делове територије за које је предвиђена израда урбанистичког плана или урбанистичког пројекта;

6) уређајне основе за села;

7) планирану заштиту, уређење, коришћење и развој природних и културних добара и животне средине;

8) правила уређења и правила грађења за делове територије за које није предвиђена израда урбанистичког плана;

9) мере и инструменте за спровођење плана;

10) мере за равномерни територијални развој јединице локалне самоуправе.

Извештај о стратешкој процени утицаја на животну средину је саставни део документационе основе планског документа.

За делове административног подручја града Београда, ван обухвата генералног урбанистичког плана, доносе се просторни планови градских општина са елементима и садржајем просторног плана јединице локалне самоуправе у складу са овим законом.

Члан 20а

Уређајна основа за село се израђује обавезно за села која немају донет плански документ са детаљношћу која је потребна за издавање локацијских услова и саставни је део просторног

плана јединице локалне самоуправе, односно доноси се за села за која није предвиђена израда планског документа.

Кад се уређајна основа за село израђује пре или након донетог просторног плана њихова израда и доношење се врши у складу са одредбама овог закона које се односе на израду и доношење урбанистичког плана.

Уређајна основа за село спроводи се директно издавањем локацијских услова, а садржи нарочито:

1) границу просторног обухвата;

2) детаљну поделу подручја на просторне целине у односу на њихову намену;

3) приказ грађевинског подручја (катастарских парцела);

4) приказ површина јавне намене;

5) регулацију и нивелацију;

6) правила уређења и грађења по просторним целинама;

7) друге детаљне услове коришћења, уређења и заштите простора и објеката.

Уређајна основа за село се израђује у сврху просторног развоја села и подстицања његовог одрживог развоја, уважавајући типолошке и морфолошке различитости, а нарочито:

1) геоморфолошке (равничарска, долинска, брдска, планинска и др. села),

2) регионалне и традиционалне (збијен, разбијен тип села, повремено и стално насељена села, напуштена села), као и

3) друге различитости.

Изузетно до доношења уређајне основе за село из става 1. овог члана, локацијски услови се могу издати на основу општих правила уређења и грађења, и то за објекте који по својој намени, величини и капацитетима не мењају намену и изглед простора и који немају негативни утицај на околно подручје, а нарочито за:

1) изградњу нових објеката у непосредној близини постојећих или срушених објеката,

2) реконструкцију постојећих објеката или нове изградње на истој катастарској парцели.

2.4. Просторни план подручја посебне намене

Члан 21.

Просторни план подручја посебне намене доноси се за подручја која захтевају посебан режим организације, уређења, коришћења и заштите простора, пројекте од значаја за Републику

Србију или за подручја одређена Просторним планом Републике Србије, или другим просторним планом, а нарочито за:

1) подручје са природним, културно-историјским или амбијенталним вредностима;

2) подручје са могућношћу експлоатације минералних сировина;

3) подручје са могућношћу коришћења туристичких потенцијала;

4) подручје са могућношћу коришћења хидропотенцијала;

5) за реализацију пројеката за које Влада утврди да су пројекти од значаја за Републику Србију;

6) за изградњу објеката за које грађевинску дозволу издаје министарство надлежно за послове грађевинарства или надлежни орган аутономне покрајине.

Извештај о стратешкој процени утицаја на животну средину је саставни део документационе основе планског документа.

На изградњу електроенергетске преносне и дистрибутивне мреже и електронске комуникационе мреже и уређаја, које су у функцији изградње објеката или уређења простора предвиђених просторним планом подручја посебне намене, а налазе се изван обухвата тог плана, могу се применити и одредбе из чл. 69. и 217. овог закона.

Члан 22.

Просторни план подручја посебне намене садржи нарочито:

1) полазне основе за израду плана;

2) оцену постојећег стања (SWOT анализа);

3) посебно обележавање грађевинског подручја са границама подручја;

4) делове територије за које је предвиђена израда урбанистичког плана;

5) циљеве, принципе и оперативне циљеве просторног развоја подручја посебне намене;

6) концепцију просторног развоја подручја посебне намене;

7) концепцију и пропозицију заштите, уређења и развоја природе и природних система;

8) концепцију и пропозиције у односу на евентуалне демографско-социјалне проблеме;

9) просторни развој функције посебне намене, дистрибуцију активности и употребу земљишта;

10) просторни развој саобраћаја, инфраструктурних система и повезивање са другим мрежама;

11) правила уређења и грађења и друге елементе регулације за делове територије у обухвату плана за које није предвиђена израда урбанистичког плана;

12) мере заштите, уређења и унапређења природних и културних добара;

13) мере заштите животне средине;

14) мере и инструменти за остваривање просторног плана подручја посебне намене и приоритетних планских решења;

15) мере за спровођење просторног плана посебне намене.

Стратешка процена утицаја на животну средину је саставни део плана.

Изузетно за линијске инфраструктурне објекте, просторни план подручја посебне намене може се израђивати паралелно са израдом идејног пројекта који садржи све потребне техничке податке.

3. Урбанистички планови

3.1. Генерални урбанистички план

Члан 23.

Генерални урбанистички план се доноси као стратешки развојни план, са општим елементима просторног развоја.

Генерални урбанистички план се доноси за насељено место, које је у складу са Законом о територијалној организацији Републике Србије („Службени гласник РС”, број 129/07), утврђено као град, односно град Београд.

Члан 24.

Генерални урбанистички план садржи нарочито:

1) границе плана и обухват грађевинског подручја;

2) генерална урбанистичка решења са наменама површина које су претежно планиране у грађевинском подручју;

3) генералне правце и коридоре за саобраћајну, енергетску, водопривредну, комуналну и другу инфраструктуру;

4) поделу на целине за даљу планску разраду плановима генералне регулације за цело грађевинско подручје;

5) друге елементе који су значајни за даљу планску разраду урбанистичког плана.

3.2. План генералне регулације

Члан 25.

План генералне регулације се обавезно доноси за насељено место које је седиште јединице локалне самоуправе, а може се донети и за друга насељена места на територији општине, односно града, односно града Београда, када је то предвиђено просторним планом јединице локалне самоуправе.

За јединице локалне самоуправе за које се по овом закону доноси генерални урбанистички план, планови генералне регулације се обавезно доносе за цело грађевинско подручје насељеног места, по деловима насељеног места.

План генералне регулације из става 2. овог члана може се донети и за мреже објеката и површине јавне намене.

План генералне регулације је основни план регулације који се директно спроводи применом правила уређења и грађења на целом обухвату планског документа.

Изузетно од става 1. овог члана, спровођење плана генералне регулације може се предвидети кроз израду плана детаљне регулације у случају када није могуће на целом обухвату плана генералне регулације одредити регулацију, односно правила уређења и грађења.

Члан 26.

План генералне регулације садржи нарочито:

1) границе плана и обухват грађевинског подручја;

2) поделу простора на посебне целине и зоне;

3) претежну намену земљишта по зонама и целинама;

4) регулационе и грађевинске линије;

5) потребне нивелационе коте раскрсница улица и површина јавне намене;

5а) попис парцела и опис локација за јавне површине, садржаје и објекте;

6) коридоре и капацитете за саобраћајну, енергетску, комуналну и другу инфраструктуру;

7) мере заштите културно-историјских споменика и заштићених природних целина;

8) зоне за које се доноси план детаљне регулације са прописаном забраном изградње до његовог доношења;

9) локације за које се обавезно израђује урбанистички пројекат, односно расписује конкурс;

10) правила уређења и правила грађења за целокупни обухват планског документа;

11) друге елементе значајне за спровођење плана.

3.3. План детаљне регулације

Члан 27.

План детаљне регулације се доноси за делове насељеног места, уређење неформалних насеља, зоне урбане обнове, инфраструктурне коридоре и објекте и подручја за која је обавеза његове израде одређена претходно донетим планским документом.

План детаљне регулације може се донети и када просторним, односно урбанистичким планом јединице локалне самоуправе његова израда није одређена, на основу одлуке надлежног органа или по захтеву лица које са јединицом локалне самоуправе закључи уговор о финансирању израде тог планског документа.

Изузетно за линијске инфраструктурне објекте, план детаљне регулације, може да се израђује истовремено са израдом идејног пројекта који садржи све потребне техничке податке.

За зоне урбане обнове планом детаљне регулације разрађују се нарочито и композициони или обликовни план и план партерног уређења.

Када је планским документом ширег подручја предвиђена израда плана детаљне регулације, тај плански документ ширег подручја мора да садржи правила регулације, парцелације и грађења која ће се примењивати приликом издавања локацијских услова и спровођења поступака парцелације и препарцелације до доношења плана детаљне регулације.

Одлуком о изради планског документа из става 1. овог члана може се утврдити период забране изградње у обухвату тог планског документа, а најдуже 12 месеци од дана доношења те одлуке. Ако у прописаном року план детаљне регулације не буде усвојен, локацијски услови издаће се у складу са чланом 57. став 5. овог закона.

Члан 28.

План детаљне регулације садржи нарочито:

1) границе плана и обухват грађевинског подручја, поделу простора на посебне целине и зоне;

2) детаљну намену земљишта;

3) регулационе линије улица и јавних површина и грађевинске линије са елементима за обележавање на геодетској подлози;

4) нивелационе коте улица и јавних површина (нивелациони план);

5) попис парцела и опис локација за јавне површине, садржаје и објекте;

6) коридоре и капацитете за саобраћајну, енергетску, комуналну и другу инфраструктуру;

7) мере заштите културно-историјских споменика и заштићених природних целина;

8) локације за које се обавезно израђује урбанистички пројекат или расписује конкурс;

9) правила уређења и правила грађења по целинама и зонама;

10) друге елементе значајне за спровођење плана детаљне регулације.

За зоне урбане обнове планом детаљне регулације разрађују се нарочито и композициони или обликовни план и план партерног уређења.

Када се урбанистичким планом намена земљишта мења тако да нова намена захтева битно другачију парцелацију план детаљне регулације може садржати и план парцелације.

4. Саставни делови планских докумената

Члан 29.

Саставни делови просторног плана подручја посебне намене, просторног плана јединице локалне самоуправе и урбанистичких планова су:

1) правила уређења;

2) правила грађења;

3) графички део.

4.1. Правила уређења

Члан 30.

Правила уређења садржана у просторном плану подручја посебне намене, просторном плану јединице локалне самоуправе и урбанистичким плановима садрже нарочито:

1) концепцију уређења карактеристичних грађевинских зона или карактеристичних целина одређених планом према

морфолошким, планским, историјско-амбијенталним, обликовним и другим карактеристикама;

2) урбанистичке и друге услове за уређење и изградњу површина и објеката јавне намене и мреже саобраћајне и друге инфраструктуре, као и услове за њихово прикључење;

3) степен комуналне опремљености грађевинског земљишта по целинама или зонама из планског документа, који је потребан за издавање локацијске и грађевинске дозволе;

4) услове и мере заштите природних добара и непокретних културних добара и заштите природног и културног наслеђа, животне средине и живота и здравља људи;

5), услове којима се површине и објекти јавне намене чине приступачним особама са инвалидитетом, у складу са стандардима приступачности;

6) попис објеката за које се пре санације или реконструкције морају израдити конзерваторски или други услови за предузимање мера техничке заштите и других радова у складу са посебним законом;

7) мере енергетске ефикасности изградње;

8) друге елементе значајне за спровођење планског документа.

Правила уређења за делове у обухвату планских докумената за које је одређена даља планска разрада су правила усмеравајућег карактера за даљу планску разраду.

4.2. Правила грађења

Члан 31.

Правила грађења у просторном плану подручја посебне намене, просторног плана јединице локалне самоуправе и плановима генералне и детаљне регулације садрже нарочито:

1) врсту и намену односно компатибилне намене објеката који се могу градити у појединачним зонама под условима утврђеним планским документом, односно класу и намену објеката чија је изградња забрањена у тим зонама;

2) услове за парцелацију, препарцелацију и формирање грађевинске парцеле, као и минималну и максималну површину грађевинске парцеле;

3) положај објеката у односу на регулацију и у односу на границе грађевинске парцеле;

4) највећи дозвољени индекс заузетости или изграђености грађевинске парцеле;

5) највећу дозвољену висину или спратност објеката;

6) услове за изградњу других објеката на истој грађевинској парцели;

7) услове и начин обезбеђивања приступа парцели и простора за паркирање возила.

Ако услови за пројектовање, односно прикључење, нису утврђени планским документом, орган надлежан за издавање грађевинске дозволе ће их прибавити из сепарата.

Одлуку о доношењу, односно измени и допуни сепарата, доноси надлежни ималац јавних овлашћења, по потреби, на сопствену иницијативу, или на иницијативу органа надлежног за издавање грађевинске дозволе.

Сепаратом се може утврдити за које класе и намене објеката и у којим деловима подручја за које се доноси је потребно прибавити услове ималаца јавних овлашћења, у складу са овим законом.

Услови садржани у планском документу, односно прибављени из сепарата или прибављени од имаоца јавног овлашћења, имају исту правну снагу и обавезујући су за све учеснике у поступку.

Правила грађења у зависности од врсте планског документа могу да садрже и друге услове архитектонског обликовања, материјализације, завршне обраде, колорита и друго.

4.3. Графички део плана

Члан 32.

Графичким делом планског документа приказују се решења у складу са садржином плана.

Графички део просторног плана израђује се на топографским картама, а могу се користити, у зависности од расположивости и потребног нивоа детаљности и сателитски снимци, карте из постојећих географских информационих система, ажурне георефернциране ортофото подлоге и оверени катастарско-топографски планови.

Графички део урбанистичког плана израђује се по правилу на овереном катастарско-топографском, односно овереном топографском плану, односно овереном катастарском плану.

Графички део урбанистичког плана, осим плана детаљне регулације, може се израђивати и на ажурним георефернцираним ортофото подлогама, сателитским снимцима или картама из постојећих географских информационих система.

Графички део планског документа израђује се у дигиталном облику, а за потребе јавног увида презентује се и у аналогном облику.

5. Усклађеност планских докумената

Члан 33.

Документи просторног и урбанистичког планирања морају бити усклађени, тако да документ ужег подручја мора бити у складу са документом ширег подручја.

Плански документи морају бити у складу са Просторним планом Републике Србије.

На регионални просторни план за подручје аутономне покрајине, регионални просторни план за подручје града Београда, просторни план јединице локалне самоуправе,, после јавног увида, прибавља се сагласност министра надлежног за послове просторног планирања и урбанизма, у погледу усклађености тих планова са планским документима ширег подручја, овим законом и прописима донетим на основу овог закона, у року који не може бити дужи од 30 дана од дана пријема захтева за давање сагласности.

На просторни план јединице локалне самоуправе, после јавног увида, прибавља се сагласност надлежног органа аутономне покрајине, у погледу усклађености тог плана са планским документима ширег значаја, овим законом и прописима донетим на основу овог закона, у року који не може бити дужи од 30 дана од дана пријема захтева за давање сагласности.

На урбанистички план који се израђује у обухвату плана подручја посебне намене унутар граница проглашеног или заштићеног природног добра, после јавног увида, прибавља се сагласност министра надлежног за послове просторног планирања и урбанизма, односно надлежног органа аутономне покрајине, у погледу усклађености са планским документима ширег подручја, овим законом и прописима донетим на основу овог закона, у року који не може бити дужи од 30 дана од дана пријема захтева за давање сагласности.

Контролу усклађености регионалног просторног плана за подручје аутономне покрајине, регионалног просторног плана за подручје града Београда, просторног плана јединице локалне самоуправе, генералног урбанистичког плана и урбанистичког плана који се израђује у обухвату просторног плана подручја посебне намене унутар граница заштићеног подручја, са актом о проглашењу заштићеног подручја врши, у року од 15 дана од дана подношења захтева за контролу усклађености планског документа, комисија коју образује министар надлежан за послове просторног планирања и урбанизма, односно, за планске документе на територији аутономне покрајине, комисија коју образује надлежни орган аутономне покрајине.

Средства за рад комисије коју образује министар надлежан за послове просторног планирања и урбанизма обезбеђују се у буџету Републике Србије, а за рад комисије коју образује надлежни орган аутономне покрајине у буџету аутономне покрајине.

По извршеној контроли из става 6. овог члана, комисија саставља извештај и у року од осам дана од дана извршене контроле, доставља га министру надлежном за послове грађевинарства, односно надлежном органу аутономне покрајине.

У случају да министар надлежан за послове просторног планирања и урбанизма утврди да нема услова за давање сагласности на план, наложиће носиоцу израде планског документа израду новог нацрта тог планског документа у року од 90 дана од дана достављања налога.

Ако у року из става 6. овог члана контрола усклађености није извршена, сматраће се да је сагласност дата.

У фази израде и доношења планског документа, прибављају се сагласности и мишљења, прописани овим законом.

6. Обавезна достава прилога планског документа

Члан 34.

Органу надлежном за послове државног премера и катастра доставља се прилог регулационо-нивелационог решења улица и јавних површина са елементима за обележавање на геодетској подлози.

7. Надлежност за доношење планских докумената

Члан 35.

Просторни план Републике Србије доноси Народна скупштина Републике Србије, на предлог Владе.

Просторни план подручја посебне намене доноси Влада, на предлог министарства надлежног за послове просторног планирања, а за подручја која се у целини налазе на територији аутономне покрајине скупштина аутономне покрајине.

Брисан је ранији став 3. (види члан 20. Закона - 24/2011-3)

Регионални просторни план , осим регионалног просторног плана аутономне покрајине и регионалног просторног плана за подручје града Београда, доноси Влада, на предлог министарства надлежног за послове просторног планирања.

Регионални просторни план за подручје аутономне покрајине доноси скупштина аутономне покрајине.

Регионални просторни план за подручје града Београда доноси скупштина града Београда.

Брисани су ранији ст. 7. и 8. (види члан 20. Закона - 24/2011-3)

Просторни план јединице локалне самоуправе доноси скупштина јединице локалне самоуправе.

Урбанистички план доноси скупштина јединице локалне самоуправе.

8. Израда докумената просторног и урбанистичког планирања

Члан 36.

Документе просторног и урбанистичког планирања под условима прописаним овим законом, може да израђује јавно предузеће, односно друга организација чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе, за обављање послова просторног и урбанистичког планирања, као и привредна друштва, односно друга правна лица, која су уписана у регистар привредних субјеката и која испуњавају услове прописане овим законом и прописима донетим на основу овог закона.

Документе просторног и урбанистичког планирања може да израђује правно лице из става 1. овог члана које има одговарајућу лиценцу.

Министар надлежан за послове просторног планирања и урбанизма образује комисију за утврђивање испуњености услова за израду докумената просторног и урбанистичког планирања.

Министар надлежан за послове просторног планирања и урбанизма доноси решење о испуњености услова правног лица за израду докумената просторног и урбанистичког планирања на предлог комисије за утврђивање испуњености услова за израду докумената просторног и урбанистичког планирања. Решење о испуњености услова правног лица за израду докумената просторног и урбанистичког планирања коначно је даном достављања решења. Решење о испуњености услова правног лица за израду докумената просторног и урбанистичког планирања важи две године, од дана издавања.

Ако утврди да правно лице не испуњава услове за израду докумената просторног и урбанистичког планирања, као и ако утврди да је лиценца издата на основу нетачних или неистинитих података министар надлежан за послове просторног планирања и урбанизма доноси решење којим укида, односно поништава решење о испуњености услова за израду докумената просторног и урбанистичког планирања (лиценце).

Трошкове утврђивања испуњености услова за израду докумената просторног и урбанистичког планирања, сноси подносилац захтева.

Висина трошкова за утврђивање испуњености услова за израду докумената просторног и урбанистичког планирања, саставни је део решења из става 4. овог члана.

Израдом просторних, односно урбанистичких планова руководи одговорни планер, односно одговорни урбаниста.

9. Одговорни планер
Члан 37.

Одговорни планер може бити лице са стеченим високим образовањем на нивоу еквивалентном академским студијама односно струковним студијама обима од најмање 300 ЕСПБ, најмање пет година одговарајућег стручног искуства на изради докумената просторног планирања, одговарајућом лиценцом у складу са овим законом и које је уписано у регистар лиценцираних инжењера, архитеката и просторних планера.

Стручним резултатима из става 1. овог члана сматрају се резултати остварени на руковођењу, изради или сарадњи на изради најмање два документа просторног планирања.

Одговорни планер даје изјаву да је плански документ усклађен са овим законом и прописима донетим на основу овог закона.

10. Одговорни урбаниста

Члан 38.

Одговорни урбаниста може бити лице са стеченим високим образовањем одговарајуће струке, на нивоу еквивалентном академским студијама односно струковним студијама обима од најмање 300 ЕСПБ, најмање пет година одговарајућег стручног искуства на изради докумената урбанистичког планирања, одговарајућом лиценцом у складу са овим законом и које је уписано у регистар лиценцираних инжењера, архитеката и просторних планера.

Стручним резултатима из става 1. овог члана сматрају се резултати остварени на руковођењу, изради или сарадњи на изради најмање два документа урбанистичког планирања.

Одговорни урбаниста даје изјаву да је плански документ усклађен са овим законом и прописима донетим на основу овог закона.

11. Средства за израду планских докумената

Члан 39.

Средства за израду планских докумената обезбеђују се у буџету или из других извора, у складу са законом.

Министарство надлежно за послове просторног планирања може, на захтев јединице локалне самоуправе, да су/финансира израду појединих планских докумената.

Министарство надлежно за послове урбанизма може у циљу укључивања Републике Србије у процес интеграција финансирати израду националних програма којима се уређује политика урбаног развоја, архитектонска политика, урбана обнова и сл.

12. Уступање подлога

Члан 40.

У циљу израде, односно измене планског документа, на захтев министарства надлежног за послове просторног планирања и урбанизма, аутономне покрајине или јединице локалне самоуправе, надлежни орган, односно организација уступају постојеће копије топографског и катастарског плана, односно дигиталне записе, односно катастар подземних инсталација, односно ортофото снимке, без накнаде.

Све подлоге уступају се у року од 15 дана.

Изузетно од става 2. овог члана, подлоге се могу уступити у року од 30 дана уз образложење надлежног органа, односно организације за непоступање у року из става 2. овог члана.

13. Доступност и објављивање планских докумената

Члан 41.

Плански документи са прилозима морају бити доступни на увид јавности у седишту доносиоца, осим посебног прилога који се односи на посебне мере уређења и припреме територије за потребе одбране земље.

По доношењу планских докумената, текстуални део свих планских докумената се објављује у службеном гласилу доносиоца планских докумената, односно у службеном гласилу Републике Србије, службеном гласилу аутономне покрајине или службеном гласилу јединице локалне самоуправе, осим посебног прилога који се односи на посебне мере уређења и припреме територије за потребе одбране земље.

Плански документ из става 2. овог члана објављује се у електронском облику и доступан је на интернету, осим посебног прилога који се односи на посебне мере уређења и припреме територије за потребе одбране земље.

Плански документи су јавно доступни у Централном регистру планских докумената.

Брисан је ранији наслов изнад члана 42. (види члан 21. Закона - 83/2018-18)

Члан 42.

Брисан је (види члан 21. Закона - 83/2018-18)

Централни регистар планских докумената

Члан 43.

Сви плански документи који се доносе у складу са овим законом евидентирају се у Централном регистру планских докумената (у даљем тексту: Регистар).

Регистар води орган надлежан за послове државног премера и катастра.

По ступању на снагу планског документа, доносилац плана је дужан да тај документ достави органу из става 2. овог члана у року од десет дана од дана ступања на снагу тог планског документа, у формату који прописује министар надлежан за послове просторног планирања, односно урбанизма.

Сви плански документи, евидентирани у Регистру, доступни су заинтересованим лицима и у електронском облику, путем интернета, без накнаде.

За потребе праћења стања у простору, министарство надлежно за послове просторног планирања образује национални информациони систем планских докумената и стања у простору, у складу са начелима INSPIRE директиве, чији је саставни део Регистар планских докумената, у оквиру дигиталне платформе Националне инфраструктуре геопросторних података, сагласно закону којим се уређује област националне инфраструктуре геопросторних података.

Сви плански документи, евидентирани у националном информационом систему планских докумената, јавно су доступни у електронском облику на интернету без накнаде, осим посебног прилога који се односи на посебне мере уређења и припреме територије за потребе одбране земље.

Члан 44.

Брисан је (види члан 24. Закона – 24/2011-3)

Члан 45.

За потребе праћења стања у простору надлежни орган јединице локалне самоуправе образује локални информациони систем планских докумената и стања у простору, у складу са начелима INSPIRE директиве.

Брисан је ранији став 2. (види члан 23. Закона - 83/2018-18)

Сви плански документи, евидентирани у локалном информационом систему, доступни су заинтересованим лицима и

у електронском облику, на интернету осим посебног прилога који се односи на посебне мере уређења и припреме територије за потребе одбране земље.

16. Поступак за доношење планских докумената

16.а Рани јавни увид

Члан 45а

После доношења одлуке о изради просторног, односно урбанистичког плана, носилац израде плана организује упознавање јавности (правних и физичких лица) са општим циљевима и сврхом израде плана, могућим решењима за развој просторне целине, могућим решењима за урбану обнову, као и ефектима планирања.

Рани јавни увид оглашава се у средствима јавног информисања и у електронском облику на интернет страници јединице локалне самоуправе и на интернет страници доносиоца плана и траје 15 дана. Рани јавни увид почиње даном оглашавања.

У току раног јавног увида прибављају се услови и други значајни подаци за израду планског документа од органа, посебних организација, ималаца јавних овлашћења и других институција. Органи, посебне организације, имаоци јавних овлашћења и друге институције дужни су да по захтеву носиоца израде планског документа доставе услове и све расположиве податке у току трајања раног јавног увида, а најдуже у року од 15 дана од дана пријема захтева. Изузетно услови и сви расположиви подаци се могу уступити у року од 30 дана уз образложење надлежног органа, односно организације за непоступање у наведеном року.

Све примедбе и сугестије правних и физичких лица евидентира носилац израде планског документа, а евидентиране примедбе и сугестије могу утицати на планска решења.

Јавност мора имати могућност изјашњавања, а евидентиране примедбе могу утицати на планска решења.

Рани јавни увид и јавни увид обавља комисија за планове јединице локалне самоуправе за планска документа из надлежности јединице локалне самоуправе, односно комисија за јавни увид за просторне планове у надлежности Републике Србије коју образује министарство надлежно за послове просторног планирања и урбанизма, а за просторне планове у

надлежности аутономне покрајине комисија за јавни увид коју образује орган аутономне покрајине надлежан за послове просторног планирања и урбанизма.

Средства за обављање раног јавног увида обезбеђују се у буџету Републике Србије, буџету аутономне покрајине, односно у буџету јединице локалне самоуправе.

16.1. Одлука о изради планских докумената

Члан 46.

Одлуку о изради планског документа доноси орган надлежан за његово доношење, по претходно прибављеном мишљењу органа надлежног за стручну контролу, односно комисије за планове.

Одлука из става 1. овог члана садржи нарочито:

1) назив планског документа;

2) оквирне границе обухвата планског документа са описом;

3) услове и смернице планских докумената вишег реда и развојних стратегија ;

4) принципе планирања, коришћења, уређења и заштите простора;

5) визија и циљеви планирања, коришћења, уређења и заштите планског подручја;

6) концептуални оквир планирања, коришћења, уређења и заштите планског подручја са структуром основних намена простора и коришћења земљишта;

7) рок за израду планског документа;

8) начин финансирања израде планског документа ;

9) место и начин обављања јавног увида;

10) одлуку о изради или неприступању изради стратешке процене утицаја.

Одлука о изради се објављује у одговарајућем службеном гласилу и Централном регистру планских докумената.

Брисан је ранији став 4. (види члан 25. Закона - 83/2018-18)

У циљу израде, односно измене просторног и урбанистичког плана, на захтев министарства надлежног за послове одбране, надлежни орган за послове државног премера и катастра уступа постојеће копије катастарских подлога, катастар подземних водова, као и орто-фото снимке без накнаде.

Одлуком о изменама и допунама планског документа дефинише се део обухвата планског документа који се мења.

Брисан је ранији став 7. (види члан 25. Закона - 83/2018-18)

Пре доношења одлуке о изради планског документа, носилац израде плана прибавља мишљење надлежног органа за послове заштите животне средине о потреби израде стратешке процене утицаја на животну средину.

16.2. Израда и уступање израде планских докумената

Члан 47.

Носилац израде планских докумената је надлежни орган за послове просторног и урбанистичког планирања у Републици Србији, аутономној покрајини, општини, граду и граду Београду.

Орган из става 1. овог члана може уступити израду докумената просторног и урбанистичког планирања привредном друштву, односно другом правном лицу које у складу са одредбама овог закона испуњава прописане услове за израду планских докумената.

Уступање израде планских докумената врши се у складу са законом којим се уређују јавне набавке.

16.2.1. Процедура у поступцима припреме и праћења израде планских докумената

Члан 47а

Носилац израде планског документа дужан је да одреди организациону јединицу у свом саставу, која спроводи процедуру: припреме, разматрања, доношења и објављивања одлуке о изради планског документа; израде и уступања израде планског документа; стручне контроле планског документа; раног јавног увида и јавног увида у плански документ; припреме, разматрања, доношења и објављивања планског документа, као и уношења планских докумената у Централни регистар планских докумената (у даљем тексту: процедура у поступцима припреме и праћења израде планских докумената).

Носилац израде планског документа спроводи процедуру у поступцима припреме и праћења израде планских докумената и у случајевима измене и допуне планских докумената.

У оквиру процедуре у поступцима припреме и праћења израде планских докумената спроводи се и исправљање техничких грешака у планским документима. Исправка техничке грешке производи правно дејство од када и плански документ у којем се исправља техничка грешка.

Руководилац организационе јединице из става 1. овог члана је одговоран за спровођење процедуре у поступцима припреме и праћења израде планских докумената.

Министар надлежан за послове просторног планирања и урбанизма ближе прописује начин и поступак спровођења процедуре припреме и праћења израде планских докумената.

16.2.2. Поступање органа, посебних организација, имаоца јавних овлашћења и других институција у поступцима припреме и праћења израде планских докумената

Члан 47б

Носилац израде планског документа у току раног јавног увида доставља надлежним органима, посебним организацијама и имаоцима јавних овлашћења, који у складу са овим законом и посебним прописима утврђују услове за планирање и уређење простора, захтев за издавање тих услова.

Надлежни орган, посебна организација, односно ималац јавних овлашћења дужан је да поступи по захтеву из става 1. овог члана, у року од 15 дана од дана пријема захтева. Изузетно, може се поступити и у року од 30 дана од дана пријема захтева, уз образложење надлежног органа, односно организације за непоступање у наведеном року.

Ако орган, посебна организација, односно ималац јавних овлашћења не поступи у року из става 2. овог члана, сматраће се да се изјаснио да нема посебних услова за планирање и уређење простора.

Орган, посебна организација, односно ималац јавних овлашћења издаје услове и податке за израду планског документа без накнаде и таксе, осим накнаде стварних трошкова (материјални трошкови).

16.2.3. Размена поднесака и докумената у поступцима припреме и праћења израде планских докумената

Члан 47в

Размена докумената и поднесака у поступцима припреме и праћења израде планских докумената обавља се електронски, осим докумената и поднесака за који је одређен степен тајности у складу са прописима којима се уређује тајност података.

Сва акта која су у вези са утврђивањем услова за планирање и уређење простора и која доносе надлежни органи, посебне организације и имаоци јавних овлашћења, као и поднесци и документи који се достављају у процедури у поступцима припреме и праћења израде планских докумената, достављају се у форми електронског документа, осим аката поднесака и докумената за који је одређен степен тајности у складу са прописима којима се уређује тајност података.

16.3. Нацрт планског документа

Члан 48.

По објављивању одлуке о изради планског документа, носилац израде приступа изради нацрта планског документа.

За потребе израде нацрта плана носилац израде прикупља податке, нарочито о: постојећој планској документацији, подлогама, посебним условима за заштиту и уређење простора, другој документацији значајној за израду плана, стању и капацитетима инфраструктуре, другим подацима неопходним за израду плана као и податке из извештаја о примедбама јавности прибављеним у фази раног јавног увида.

Нацрт плана садржи графички део и текстуално образложење са потребним нумеричким показатељима.

Нацрт плана подлеже стручној контроли у складу са овим законом.

Нацрт за измену и допуну планског документа, у зависности од потребе, може да садржи само текстуални прилог.

16.4. Стручна контрола планских докумената

Члан 49.

Пре излагања на јавни увид, нацрт планског документа подлеже стручној контроли.

Стручна контрола обухвата проверу усклађености планског документа са планским документима ширег подручја, одлуком о изради, овим законом, стандардима и нормативима, као и проверу оправданости планског решења.

Стручну контролу Просторног плана Републике Србије, просторног плана подручја посебне намене и регионалног просторног плана, врши комисија коју образује министарство надлежно за послове просторног планирања.

Стручну контролу просторног плана подручја посебне намене и регионалног просторног плана за подручја која су у целини на територији аутономне покрајине, врши комисија коју образује надлежни орган аутономне покрајине. Једна трећина чланова комисије именује се на предлог министра надлежног за послове просторног планирања.

Стручну контролу планских докумената јединица локалне самоуправе врши комисија за планове, у року од 15 дана од дана подношења захтева за вршење стручне контроле.

По извршеној стручној контроли, у року од осам дана саставља се извештај, који садржи податке о извршеној контроли, са свим примедбама и мишљењима надлежног органа, односно комисије за планове по свакој примедби.

Извештај из става 6. овог члана је обавезујућ и саставни је део образложења планског документа.

Средства за стручну контролу обезбеђују се у буџету Републике Србије, буџету аутономне покрајине, односно буџету јединице локалне самоуправе.

16.5. Јавни увид
Члан 50.

Излагање планског документа на јавни увид врши се после извршене стручне контроле. Излагање планског документа на јавни увид оглашава се у дневном и локалном листу и траје 30 дана од дана оглашавања. О излагању планског документа на јавни увид стара се министарство надлежно за послове просторног планирања, односно орган јединице локалне самоуправе надлежан за послове просторног и урбанистичког планирања.

У случају да надлежни орган донесе одлуку о понављању јавног увида за део нацрта планског документа, јавни увид не може да траје краће од 15 дана од дана оглашавања.

О извршеном јавном увиду планског документа, надлежни орган, односно комисија за планове сачињава извештај који садржи податке о извршеном јавном увиду, са свим примедбама и одлукама по свакој примедби.

Извештај из става 3. овог члана доставља се носиоцу израде планског документа, које је дужно да у року од 30 дана од дана достављања извештаја поступи по одлукама садржаним уставу 3. овог члана.

Средства за обављање јавног увида обезбеђују се у буџету Републике Србије, буџету аутономне покрајине, односно у буџету јединице локалне самоуправе.

Члан 51.

У случају да након јавног увида у нацрт планског документа надлежни орган, односно комисија за планове утврди да усвојене примедбе суштински мењају плански документ, доноси одлуку којом се носиоцу израде налаже да изради нови нацрт планског документа, у року који не може бити дужи од 60 дана од дана доношења одлуке.

Нацрт планског документа из става 1. овог члана подлеже стручној контроли.

16.5а Главни урбаниста

Члан 51а

Главни урбаниста координира израду планских докумената и врши координацију рада између органа надлежног за послове урбанизма и јавних предузећа и других институција укључених у поступке израде и доношења планских докумената.

Главни урбаниста је по функцији председник комисије за планове.

Главног урбанисту именује скупштина општине, односно града, односно града Београда, на период од четири године.

Главни урбаниста може бити лице са стеченим високим образовањем, односно смером на академским студијама другог степена (дипломске академске студије – мастер, специјалистичке академске студије, специјалистичке струковне студије), односно на основним академским студијама у трајању од најмање пет година у области архитектуре и одговарајућом лиценцом издатом у складу са овим законом и најмање десет година радног искуства у области урбанистичког планирања и архитектуре.

Скупштина општине, односно града, односно Скупштина града Београда, ближе уређује положај, овлашћења, као и права и дужности главног урбанисте. Актом о унутрашњој организацији јединице локалне самоуправе може се предвидети оснивање организационе јединице главног урбанисте, одредити делокруг ове организационе јединице, као и уредити друга питања значајна за рад.

16.5б Измене и допуне планских докумената

Члан 51б

Измене и допуне планског документа обављају се по поступку за израду планског документа прописаним овим законом и прописима донетима на основу овог закона.

У случају мањих измена и допуна планског документа, примењује се скраћени поступак измена и допуна планског документа.

У скраћеном поступку измена и допуна планског документа подразумева се да се не спроводи поступак раног јавног увида, на начин да се израђује нацрт измена и допуна планског документа, као и да се спроводи поступак јавног увида у трајању од најмање 15 дана.

Скраћени поступак измена и допуна планског документа уређује се актом о изменама и допунама планског документа у складу са чланом 46. овог закона. Актом о изменама и допунама планског документа прописује се поступак израде измена и допуна планског документа, као и трајање јавног увида.

Предмет измена и допуна планског документа у скраћеном поступку је само део планског документа који се мења, а не плански документ у целини.

Скраћени поступак се примењује и у случајевима када се ради измена и допуна плана ради усклађивања са планом вишег реда, односно када се ради само текстуална измена плана, за потребе изградње инфраструктурних објеката или објеката јавне намене у смислу овог закона, и то у случају када изградња није могућа без промене планског документа којим су планирани ти објекти.

16.6. Комисија за планове

Члан 52.

Ради обављања стручних послова у поступку израде и спровођења планских докумената, стручне провере усклађености урбанистичког пројекта са планским документом и овим законом, као и давања стручног мишљења по захтеву надлежних органа управе, скупштина јединице локалне самоуправе образује комисију за планове (у даљем тексту: Комисија).

Председник и чланови Комисије именују се из реда стручњака за област просторног планирања и урбанизма и других области које су од значаја за обављање стручних послова у

области планирања, уређења простора и изградње, са одговарајућом лиценцом, у складу са овим законом.

Једна трећина чланова именује се на предлог министра надлежног за послове просторног планирања и урбанизма.

За планове који се доносе на територији аутономне покрајине, једна трећина чланова именује се на предлог органа аутономне покрајине надлежног за послове урбанизма и грађевинарства.

Мандат председника и чланова Комисије траје четири године.

Средства за рад Комисије обезбеђују се у буџету јединице локалне самоуправе.

Број чланова, начин рада, састав и друга питања од значаја за рад Комисије, одређује се подзаконским актом који доноси министар надлежан за послове просторног планирања и урбанизма и актом о образовању Комисије.

За обављање појединих стручних послова за потребе Комисије, орган надлежан за образовање Комисије може ангажовати друга правна и физичка лица.

17. Информација о локацији
Члан 53.

Информација о локацији садржи податке о могућностима и ограничењима градње на катастарској парцели, односно на више катастарских парцела, на основу планског документа.

Брисани су ранији ст. 2. и 3. (види члан 38. Закона - 132/2014-3)

Информацију о локацији издаје орган надлежан за издавање локацијских услова у року од осам дана од дана подношења захтева, уз накнаду стварних трошкова издавања те информације.

17.а Локацијски услови
Члан 53а

Локацијски услови садрже све урбанистичке, техничке и друге услове и податке потребне за израду идејног пројекта, пројекта за грађевинску дозволу и пројекта за извођење, у складу са овим законом и издају се за катастарску парцелу која испуњава услове за грађевинску парцелу.

Изузетно од става 1. овог члана, локацијски услови се могу издати и за више катастарских парцела, уз обавезу инвеститора да пре издавања употребне дозволе изврши спајање тих парцела у складу са овим законом.

Изузетно од става 1. овог члана, за изградњу линијских инфраструктурних објеката и објеката комуналне инфраструктуре, локацијски услови се могу издати за више катастарских парцела, односно делова катастарских парцела, уз обавезу инвеститора да пре издавања употребне дозволе изврши спајање тих катастарских парцела, у складу са овим законом.

Локацијске услове за објекте из члана 133. овог закона издаје министарство надлежно за послове урбанизма, односно надлежни орган аутономне покрајине за објекте из члана 134. овог закона.

Локацијске услове за објекте који нису одређени у чл. 133. и 134. овог закона, издаје надлежни орган јединице локалне самоуправе.

Уз захтев за издавање локацијских услова подноси се идејно решење будућег објекта, односно дела објекта (скица, цртеж, графички приказ и сл.), израђено у складу са правилником којим се ближе уређује садржина техничке документације.

Локацијским условима може се предвидети и фазна, односно етапна изградња.

Инвеститор није дужан да прибави локацијске услове у случају када изводи радове на инвестиционом одржавању објекта и уклањању препрека за особе са инвалидитетом, радове којима се не мења спољни изглед, не повећава број функционалних јединица и капацитет инсталација, када врши адаптацију, санацију, грађење зиданих ограда, као и у свим осталим случајевима извођења радова којима се не врши прикључење на комуналну инфраструктуру односно не мењају капацитети и функционалност постојећих прикључака на инфраструктурну мрежу, осим ако је овим законом или прописом којим се уређују локацијски услови прописано другачије.

Брисан је ранији назив члана 54. (види члан 40. Закона - 132/2014-3)

Члан 54.

Ако плански документ, односно сепарат, не садржи могућности, ограничења и услове за изградњу објеката, односно све услове за прикључење на комуналну, саобраћајну и осталу

инфраструктуру, надлежни орган те услове прибавља по службеној дужности, о трошку подносиоца захтева уз накнаду стварних трошкова издавања. Имаоци јавних овлашћења дужни су да те услове по захтеву надлежног органа доставе у року од 15 дана од дана пријема захтева.

До доношења урбанистичког плана у складу са овим законом, локацијски услови за доградњу постојеће комуналне инфраструктуре издају се у складу са фактичким стањем у регулацији постојеће саобраћајнице или друге јавне површине.

Члан 55.

Локацијски услови садрже све урбанистичке, техничке и друге услове и податке потребне за израду идејног, односно пројекта за грађевинску дозволу и пројекта за извођење, као и податке о:

1) броју и површини катастарске парцеле, осим за линијске инфраструктурне објекте и антенске стубове;

2) називу планског документа, односно планском документу и урбанистичком пројекту на основу којег се издају локацијски услови и правила грађења за зону или целину у којој се налази предметна парцела;

3) услове за прикључење на комуналну, саобраћајну и другу инфраструктуру;

4) податке о постојећим објектима на тој парцели које је потребно уклонити пре грађења;

4а) о томе да ли је у вези са изградњом објекта или извођењем радова у складу са издатим локацијским условима потребно покренути поступак прибављања сагласности на студију процене утицаја на животну средину, односно одлуке да није потребна израда те студије;

5) друге услове у складу са посебним законом.

Члан 56.

Надлежни орган је дужан да у року од пет радних дана од дана прибављања свих потребних услова и других података од имаоца јавних овлашћења изда локацијске услове.

На издате локацијске услове може се поднети приговор надлежном општинском, односно градском већу, преко првостепеног органа, у року од три дана од дана достављања локацијских услова, а ако је локацијске услове издало надлежно

министарство или надлежни орган аутономне покрајине, приговор се изјављује Влади, преко надлежног министарства.

Ако се приговор односи и на услове ималаца јавних овлашћења пре достављања надлежном органу из става 2. овог члана, орган који је издао локацијске услове је дужан да без одлагања приговор достави имаоцима јавних овлашћења на изјашњење.

У случају из става 3. овог члана ималац јавних овлашћења је дужан да се најкасније у року од 15 дана, односно 30 дана за објекте из члана 133. овог закона изјасни на наводе из приговора, ако су неосновани или да измени услове у складу са захтевом, односно приговором.

Ако ималац јавних овлашћења не поступи у року и на начин прописан ставом 4. овог члана, сматраће се да се сагласио са наводима из приговора и надлежни орган из става 2. овог члана ће изменити локацијске услове у складу са захтевом, односно приговором, осим ако је такав акт очигледно противан принудним прописима.

Орган из става 2. овог члана је дужан да одлуку по приговору донесе најкасније у року од 60 дана од дана подношења приговора, осим у случају објеката из члана 133. овог закона када је рок 90 дана од подношења приговора.

На коначни управни акт из става 2. овог члана, тужбом се може покренути управни спор.

Члан 57.

Локацијски услови се издају на основу просторног плана подручја посебне намене и просторног плана јединице локалне самоуправе, за делове територије у обухвату плана за које није предвиђена израда урбанистичког плана.

Локацијски услови се издају на основу плана генералне регулације, за делове територије за које није предвиђена израда плана детаљне регулације.

Локацијски услови се издају на основу плана детаљне регулације.

Уколико је планским документом предвиђена израда урбанистичког пројекта, или је урбанистички пројекат израђен по захтеву инвеститора, локацијски услови се издају на основу тог планског документа и урбанистичког пројекта.

Уколико је за подручје, на коме се налази катастарска парцела за коју је поднет захтев за издавање локацијских услова, предвиђена обавеза даље планске разраде, а такав плански документ није донет у року прописаном чланом 27. став 6. овог закона, локацијски услови издају се на основу подзаконског акта којим се уређују општа правила парцелације, уређења и грађења, и на основу постојећег планског документа који садржи елементе регулације.

Локацијски услови из става 5. овог члана обавезно садрже: класу и намену објекта, положај објекта у односу на регулационе линије, дозвољени индекс заузетости парцеле, дозвољену висину објекта, бруто развијену грађевинску површину објекта (БРГП), услове и начин обезбеђења приступа парцели и простора за паркирање возила.

Локацијски услови важе две године од дана издавања или до истека важења грађевинске дозволе издате у складу са тим условима, за катастарску парцелу за коју је поднет захтев.

У случају фазне изградње, локацијски услови важе до истека важења грађевинске дозволе последње фазе, издате у складу са тим условима.

Подносилац захтева може поднети захтев за измену једног или више услова за пројектовање, односно прикључење објекта на инфраструктурну мрежу у ком случају се врши измена локацијских услова.

Услови које достављају имаоци јавних овлашћења не могу бити у супротности са условима из планског документа на основу кога се издају локацијски услови, нити мењати утврђени урбанистички параметри.

Уколико ималац јавних овлашћења поступи супротно одредбама става 10. овог члана, надлежни орган издаје локацијске услове искључиво у складу са урбанистичким и другим параметрима из важећег планског документа.

Ако након издавања локацијских услова неки од ималаца јавних овлашћења измени услове који су саставни део издатих локацијских услова, одговоран је за штету коју је инвеститор претрпео услед предузимања активности на основу првобитно издатих локацијских услова.

19. Документи за спровођење просторних планова

Програм имплементације

Члан 58.

Програм имплементације Просторног плана Републике Србије утврђује мере и активности за спровођење Просторног плана Републике Србије за раздобље од пет година.

Програм имплементације Просторног плана Републике Србије доноси Влада, на предлог министарства надлежног за послове просторног планирања, у року од једне године од дана ступања на снагу Просторног плана Републике Србије.

Програм имплементације регионалног просторног плана утврђује мере и активности за спровођење регионалног просторног плана за раздобље од пет година.

Програм имплементације регионалног просторног плана доноси орган надлежан за доношење плана, у року од једне године од дана ступања на снагу регионалног просторног плана.

Брисани су ранији ст. 5. и 6. (види члан 30. Закона – 24/2011-3)

Орган надлежан за послове просторног планирања дужан је да органу који је донео Програм подноси двогодишње извештаје о остваривању просторног плана.

Измене и допуне програма из ст. 1. и 3. овог члана, на основу анализе ефеката примењених мера и стања у простору могу бити извршене и пре истека рока од пет година, на предлог органа надлежног за послове просторног планирања.

Члан 59.

Брисан је (види члан 44. Закона - 132/2014-3)

20. Урбанистичко-технички документи

20.1. Урбанистички пројекат

Члан 60.

Урбанистички пројекат се израђује када је то предвиђено планским документом или на захтев инвеститора, за потребе урбанистичко-архитектонског обликовања површина јавне намене и урбанистичко-архитектонске разраде локација.

Урбанистички пројекат се може израдити и за изградњу објеката јавне намене за потребе утврђивања јавног интереса, без измене планског документа, изузев за утврђивање јавног интереса за пројекте у заштићеним подручјима.

Урбанистички пројекат се може израдити и за изградњу објекта који је у функцији обављања делатности пољопривредног газдинства, односно делатности сеоског туристичког домаћинства, наутичког туризма и/или ловног туризма (нпр. објекти за прераду и чување пољопривредних производа, објекти за смештај и исхрану туриста и сл.), за подручје које није у обухвату планског документа који се може директно применити.

Степен комуналне опремљености и остале инфраструктуре, као и услови за формирање грађевинске парцеле, за објекте из става 2. овог члана, биће ближе уређени подзаконским актом који доноси министар надлежан за послове урбанизма.

Урбанистичким пројектом може се изузетно, у случају усклађивања са важећим планским документом тог или ширег подручја, применити урбанистички параметри, и то на начин да се користи или највећи дозвољени индекс заузетости или највећи дозвољени индекс изграђености грађевинске парцеле, односно највећа дозвољена висина или највећа дозвољена спратност објеката, у зависности од карактеристика локације и архитектонско-урбанистичког контекста. Урбанистичким пројектом може се прописати и висинско уједначавање венаца или слемена објеката изграђених у блоку до максимално предвиђене висине објекта изграђеног у складу са законом у том блоку.

Члан 61.

Урбанистички пројекат се израђује за једну или више катастарских парцела на овереном катастарско-топографском плану.

Урбанистичким пројектом за урбанистичко-архитектонску разраду локације може се утврдити промена и прецизно дефинисање планираних намена у оквиру планом дефинисаних компатибилности, према процедури за потврђивање урбанистичког пројекта утврђеној овим законом.

Промена и прецизно дефинисање планираних намена, у смислу става 2. овог члана, дозвољена је када је планом предвиђена било која од компатибилних намена.

Члан 62.

Урбанистички пројекат може да израђује привредно друштво, односно друго правно лице или предузетник, који су

уписани у одговарајући регистар за израду урбанистичких планова и израду техничке документације.

Израдом урбанистичког пројекта руководи одговорни урбаниста архитектонске струке са одговарајућом лиценцом.

Члан 63.

Орган јединице локалне самоуправе надлежан за послове урбанизма потврђује да урбанистички пројекат није у супротности са важећим планским документом и овим законом и подзаконским актима донетим на основу овог закона.

Пре потврђивања урбанистичког пројекта, орган надлежан за послове урбанизма организује јавну презентацију урбанистичког пројекта у трајању од седам дана.

У случају када се урбанистички пројекат израђује за објекат јавне намене за потребе утврђивања јавног интереса, надлежни орган за потврђивање урбанистичког пројекта обавезно обавештава све власнике, односно кориснике непокретности у обухвату урбанистичког пројекта, односно власнике, односно кориснике непокретности у непосредном суседству, као и имаоце јавних овлашћења о изради урбанистичког пројекта и јавној презентацији.

На јавној презентацији се евидентирају све примедбе и сугестије заинтересованих лица.

По истеку рока за јавну презентацију, надлежни орган у року од три дана доставља урбанистички пројекат са свим примедбама и сугестијама комисији за планове.

Комисија за планове дужна је да, у року од осам дана од дана пријема, размотри све примедбе и сугестије са јавне презентације, изврши стручну контролу и утврди да ли је урбанистички пројекат у супротности са планом ширег подручја, о чему сачињава писмени извештај са предлогом о прихватању или одбијању урбанистичког пројекта.

Орган надлежан за послове урбанизма дужан је да, у року од пет дана од дана добијања предлога комисије из става 6. овог члана, потврди или одбије потврђивање урбанистичког пројекта и о томе без одлагања писменим путем обавести подносиоца захтева.

На обавештење из става 7. овог члана може се поднети приговор општинском, односно градском већу, односно Влади или надлежном органу аутономне покрајине у случају када се

ради о потврђивању урбанистичког пројекта из надлежности министарства надлежног за послове урбанизма, односно из надлежности органа аутономне покрајине надлежног за послове урбанизма, у року од три дана.

Орган који је потврдио урбанистички пројекат дужан је да у року од пет дана од дана потврђивања пројекта, тај пројекат објави на својој интернет страници.

Члан 63а

Урбанистички пројекат који се израђује за изградњу објеката за које грађевинску дозволу издаје министарство надлежно за послове грађевинарства, односно надлежни орган аутономне покрајине, потврђује министарство надлежно за послове урбанизма, односно орган аутономне покрајине надлежан за послове урбанизма.

Министар надлежан за послове урбанизма, односно надлежни орган аутономне покрајине за послове урбанизма пре потврђивања урбанистичког пројекта из става 1. овог члана формира комисију за стручну контролу урбанистичког пројекта, која потврђује да урбанистички пројекат није у супротности са важећим планским документом и овим законом и подзаконским актима донетим на основу овог закона.

Средства за рад комисије из става 2. овог члана обезбеђују се у буџету Републике Србије, односно буџету аутономне покрајине.

Министар надлежан за послове урбанизма ближе прописује начин и поступак потврђивања урбанистичког пројекта за потребе изградње објеката из члана 133. овог закона и делокруга комисије из става 2. овог члана.

Члан 64.

Планом генералне регулације и планом детаљне регулације може се утврдити обавеза расписивања урбанистичко-архитектонског конкурса за решење локација које су од значаја за јединицу локалне самоуправе.

20.2. Пројекат препарцелације и парцелације

Члан 65.

На већем броју катастарских парцела може се образовати једна или више грађевинских парцела на основу пројекта препарцелације, на начин и под условима утврђеним у планском

документу, а уколико планский документ није донет, образоваће се на основу подзаконског акта којим се утврђују општа правила парцелације, регулације и изградње.

На једној катастарској парцели може се образовати већи број грађевинских парцела, које се могу делити парцелацијом до минимума утврђеног применом правила о парцелацији или укрупнити препарцелацијом, а према планираној или постојећој изграђености, односно, планираној или постојећој намени грађевинске парцеле, на основу пројекта парцелације, под условима и на начин прописаним у ставу 1. овог члана.

Пројекат препарцелације, односно парцелације израђује овлашћено привредно друштво, односно друго правно лице или предузетник које је уписано у одговарајући регистар. Саставни део пројекта препарцелације, односно парцелације је и пројекат геодетског обележавања. Израдом пројекта препарцелације, односно парцелације руководи одговорни урбаниста архитектонске струке.

Пројекат из става 3. овог члана потврђује орган јединице локалне самоуправе надлежан за послове урбанизма, у року од 10 дана.

Ако надлежни орган утврди да пројекат препарцелације, односно парцелације није урађен у складу са важећим планским документом, односно подзаконским актом којим се утврђују општа правила парцелације, регулације и изградње, обавестиће о томе подносиоца захтева.

Подносилац захтева може поднети приговор на обавештење из става 5. овог члана општинском, односно градском већу, у року од три дана од дана од дана достављања.

Члан 66.

Орган надлежан за послове државног премера и катастра проводи препарцелацију, односно парцелацију.

Уз захтев за провођење препарцелације, односно парцелације подноси се доказ о решеним имовинско-правним односима за све катастарске парцеле и пројекат препарцелације, односно парцелације потврђен од стране органа надлежног за послове урбанизма јединице локалне самоуправе, чији саставни део је пројекат геодетског обележавања.

Када део катастарске парцеле која је у јавној својини треба припојити суседној катастарској парцели у циљу формирања

грађевинске парцеле, у поступку препарцелације формира се посебна катастарска парцела која се може отуђити у складу са одредбама посебног закона.

По захтеву за провођење препарцелације, односно парцелације, орган надлежан за послове државног премера и катастра, доноси решење о формирању катастарске/их парцеле/а.

Примерак решења доставља се и надлежном органу који је потврдио пројекат препарцелације, односно парцелације.

На решење из става 4. овог члана може се изјавити жалба у року од осам дана од дана достављања решења.

Правноснажно решење из става 4. овог члана, орган надлежан за послове државног премера и катастра доставља и пореској управи на територији на којој се налази предметна непокретност.

Члан 67.

Кад је пројекат препарцелације израђен за потребе експропријације, као и за грађевинске парцеле јавне намене одређене на основу плана парцелације садржаног у планском документу, уз захтев за провођење препарцелације подноси се пројекат препарцелације потврђен од стране органа надлежног за послове урбанизма.

Орган надлежан за послове државног премера и катастра доноси решење о формирању катастарских парцела, на основу пројекта препарцелације, односно плана парцелације за грађевинске парцеле јавне намене садржане у планском документу и/или пројекту геодетског обележавања.

На решење из става 2. овог члана може се изјавити жалба у року од осам дана од дана достављања решења.

Решењем из става 2. овог члана не мења се власник на новоформираним катастарским парцелама.

Примерак решења из става 2. овог члана доставља се власницима грађевинског земљишта и подносиоцу захтева.

20.3. Геодетски елаборат исправке граница суседних парцела и спајање суседних парцела истог власника

Члан 68.

Исправка граница суседних катастарских парцела, спајање суседних катастарских парцела истог власника, као и спајање суседних парцела на којима је исто лице власник или дугорочни

закупац на основу ранијих прописа, врши се на основу елабората геодетских радова.

Елаборат геодетских радова из става 1. овог члана израђује се у складу са прописима о државном премеру и катастру.

Пре израде елабората геодетских радова, власник катастарске парцеле решава имовинско правне односе.

Уколико је суседна катастарска парцела у јавној својини, сагласност за исправку границе даје надлежни правобранилац.

Власник парцеле, након израде елабората геодетских радова, подноси захтев за исправку граница парцеле органу надлежном за послове државног премера и катастра.

Уз захтев из става 5. овог члана, власник подноси и доказ о решеним имовинско правним односима.

Приликом исправке границе суседних парцела мора се поштовати правило да катастарска парцела у јавној својини која се припаја суседној парцели не испуњава услове за посебну грађевинску парцелу, као и да је мање површине од парцеле којој се припаја.

Трошкове исправке граница парцеле сноси власник, односно закупац катастарске парцеле.

20.3а Урбанистичко-архитектонски конкурс

Члан 68а

Урбанистичко-архитектонским конкурсом се бира програмско, урбанистичко, композиционо или пејзажно решење за одређену локацију или идејно архитектонско решење за један или више објеката, као и партерно или пејзажно уређење делова или целине предметне локације.

Конкурс представља скуп активности на прикупљању и оцењивању ауторских решења за локације које су од значаја за јединицу локалне самоуправе.

Начин и поступак за расписивање и спровођење урбанистичко-архитектонског конкурса ближе прописује министар надлежан за послове урбанизма.

20.4. Посебни случајеви формирања грађевинске парцеле

Члан 69.

За грађење, односно постављање објеката из члана 2. тач. 20г), 26), 26б), 27) и 44) овог закона, електронских објеката или комуникационих мрежа и уређаја, може се формирати

грађевинска парцела која одступа од површине или положаја предвиђених планским документом за ту зону, под условом да постоји приступ том објекту, односно тим уређајима, ради одржавања и отклањања кварова или хаварије на њима. Као доказ о решеном приступу јавној саобраћајној површини признаје се и уписано право службености на парцелама послужног добра у корист парцела на повласном добру, односно уговор о успостављању права службености пролаза закључен са власником послужног добра, односно сагласност власника послужног добра, односно решење о експропријацији у циљу успостављања тог права службености коначно у управном поступку, односно правноснажно решење ванпарничног суда којим се успоставља то право службености, односно други доказ о успостављању права службености кроз парцеле које представљају послужно добро, а налазе се између јавне саобраћајне површине и повласне парцеле.

За постављање трансформаторских станица 10/0,4 kV, 20/0,4 kV 35/0,4 kV и 35/10 kV, мерно-регулационих станица за гас код потрошача, електродистрибутивних, електропреносних, анемометарских и метеоролошких стубова, као и стубова електронских комуникација, не формира се посебна грађевинска парцела.

За објекте из става 1. овог члана, који се састоје из подземних и надземних делова, грађевинска парцела формира се само за делове тих објеката који су везани за површину земљишта (главни објекат, улазна и излазна места, ревизиона окна и сл.), док се за подземне делове тих објеката у траси коридора не формира посебна грађевинска парцела.

За надземне електроенергетске водове и елисе ветротурбина не формира се посебна грађевинска парцела.

Надлежни орган дозвољава изградњу објеката из ст. 2. и 4. овог члана, као и подземних делова објеката из става 1. овог члана у траси коридора, на постојећим парцелама, без обавезе парцелације, односно препарцелације у циљу изградње тих објеката, односно не тражи као посебан доказ у поступку пројекат парцелације, односно препарцелације изграђен у складу са овим законом.

Ако се надземни делови линијских инфраструктурних објеката, са изузетком надземних електроенергетских водова, простиру преко територија две или више катастарских општина,

пре издавања употребне дозволе, формира се једна или више грађевинских парцела, тако да једна грађевинска парцела представља збир делова појединачних катастарских парцела унутар границе катастарске општине, осим у случају када је као доказ о решеним имовинско-правним односима у поступку издавања грађевинске дозволе поднет уговор о праву службености, у складу са овим законом.

Објекти из ст. 1. и 2. овог члана могу се градити на пољопривредном земљишту, без обзира на катастарску класу пољопривредног земљишта, као и на шумском земљишту, без потребе прибављања сагласности министарства надлежног за послове пољопривреде. За потребе изградње наведених објеката на пољопривредном и шумском земљишту, могу се примењивати одредбе овог закона које се односе на препарцелацију, парцелацију и исправку граница суседних парцела, као и одредбе о одступању од површине или положаја предвиђених планским документом у складу са ставом 1. овог члана, као и одредбе о непостојању обавезе парцелације, односно препарцелације из ст. 2, 3, 4. и 5. овог члана, уколико су примењиве у зависности од врсте објеката.

Земљиште изнад подземног линијског инфраструктурног објекта или испод надземног линијског инфраструктурног објекта, не мора представљати површину јавне намене. Изнад подземног инфраструктурног објекта или испод надземног линијског инфраструктурног објекта изузетно могу се градити објекти у складу са овим законом, уз прибављање техничких услова у складу са посебним законом, зависно од врсте инфраструктурног објекта.

Као доказ о решеним имовинско-правним односима на земљишту, за објекте из ст. 1. и 2. овог члана, осим доказа прописаних чланом 135. овог закона, може се поднети и уговор о установљавању права службености, односно уговор о закупу земљишта у приватној својини са власником земљишта, закључен у складу са посебним прописима, као и уговор о успостављању права службености закључен са власником, односно корисником земљишта који је ималац јавних овлашћења, на период који одреди власник, односно корисник земљишта, као и решење о успостављању права службености експропријацијом на том земљишту за ту намену, коначно у управном поступку, као и правноснажно решење ванпарничног суда о успостављању права

службености на том земљишту за ту намену. За изградњу, доградњу или реконструкцију комуналне инфраструктуре и линијских инфраструктурних и електроенергетских објеката, као доказ о решеним имовинско-правним односима на земљишту, може се, уместо прописаних доказа из овог члана и других доказа прописаних овим законом доставити и попис катастарских парцела са приложеним сагласностима власника, односно корисника земљишта, односно изјаве инвеститора да ће пре издавања употребне дозволе решити имовинско-правне односе на непокретности. Када се као доказ о решеним имовинско-правним односима на земљишту прилаже уговор о установљавању права службености, уговор о закупу земљишта или сагласност власника или корисника земљишта, односно решење о успостављању права службености експропријацијом или правноснажно решење ванпарничног суда о успостављању права службености, орган надлежан за послове државног премера и катастра уписује право својине само на објекту, а уговор, односно сагласност власника, односно решење којим је службеност успостављена, уписује се у евиденцију катастра непокретности.

Када је Република Србија власник грађевинског земљишта на коме није уписано право коришћења у корист неког другог лица, Републичка дирекција за имовину Републике Србије, у име Републике Србије, даје сагласност која се уписује као забележба или закључује уговор о успостављању права службености на том земљишту, најкасније у року од 30 дана од дана подношења уредног захтева.

На земљишту изнад подземних делова објекта из става 1. овог члана и на земљишту испод надземних електроенергетских водова и елиса ветротурбина, инвеститор има право пролаза испод или прелета изнад земљишта, уз обавезу сопственика, односно држаоца тог земљишта да не омета изградњу, одржавање и употребу тог објекта.

У случају из става 11. овог члана, не доставља се доказ о решеним имовинско-правним односима у смислу става 9. овог члана, нити се формира грађевинска парцела за предметно земљиште, без обзира на намену земљишта.

Инвеститор за изградњу објеката из ст. 1. и 2. овог члана има право пролаза и провоза преко суседног и околног земљишта које је у својини других власника, ради извођења радова у току

изградње, када то захтева технолошки поступак и на начин који је у складу са таквим технолошким поступком.

Сви власници и држаоци суседног и околног земљишта дужни су да омогуће несметани приступ градилишту и трпе извођење радова за потребе изградње објекта или уређаја из става 1. овог члана.

Инвеститор је дужан да власницима или држаоцима земљишта из става 12. овог члана, као и суседног или околног земљишта из става 13. овог члана, надокнади штету коју учини извођењем радова, пролазом и превозом, односно да врати земљиште у првобитно стање. Ако се не постигне споразум о висини накнаде штете, одлуку о накнади штете доноси надлежни суд.

20.5. Одређивање земљишта за редовну употребу објекта у посебним случајевима

Члан 70.

Земљиште за редовну употребу јесте земљиште испод објекта и земљиште око објекта, које испуњава услове за грађевинску парцелу и које по спроведеном поступку, у складу са овим законом, постаје катастарска парцела.

Земљиште за редовну употребу објекта изграђеног у отвореном стамбеном блоку и стамбеном комплексу јесте земљиште испод објекта, а по захтеву подносиоца захтева у поступку легализације, односно озакоњења, надлежни орган може одредити грађевинско земљиште испод објекта као земљиште за редовну употребу, уз обавезу подносиоца захтева да у року од пет година од дана правноснажности решења о озакоњењу покрене поступак за утврђивање земљишта за редовну употребу, у складу са овим законом.

Евиденцију катастарских парцела из поступка озакоњења из става 2. овог члана, води орган који је донео решење о озакоњењу, уз обавезу да свако донето решење из става 2. овог члана достави и органу надлежном за имовинско-правне послове. Када је објекат изграђен на земљишту у јавној својини Републике Србије, примерак решења доставља се Републичкој дирекцији за имовину Републике Србије.

Ако је предмет стицања само земљиште испод објекта из става 2. овог члана у отвореном стамбеном блоку или стамбеном комплексу, надлежни орган одређује и површину тог земљишта,

на основу копије плана парцеле са уцртаном основом постојећег објекта, што представља грађевинску парцелу на којој надлежни орган може утврдити решењем право на изградњу објекта. Инвеститор изградње објекта на тој грађевинској парцели има обавезу формирања катастарске парцеле пре издавања решења о употребној дозволи.

Власници на посебним деловима објекта изграђених у отвореном стамбеном блоку или стамбеном комплексу имају право уписа удела на грађевинском земљишту испод објекта по правноснажности решења о употребној дозволи за предметни објекат.

Ако је предмет стицања само земљиште испод објекта из става 2. овог члана за потребе озакоњења, надлежни орган, решењем којим се прекида поступак озакоњења до решавања имовинско-правних односа на земљишту на коме се незаконито изграђен објекат налази, одређује и површину тог земљишта, на основу копије плана парцеле са уцртаном основом постојећег објекта. Власник објекта који је предмет озакоњења на тој грађевинској парцели има обавезу формирања катастарске парцеле пре издавања решења о озакоњењу објекта.

У случају из става 6. овог члана, ако је земљиште испод објекта у јавној својини Републике Србије, надлежни орган у поступку озакоњења на утврђену површину земљишта прибавља сагласност Републичке дирекције за имовину Републике Србије.

Акт из става 7. овог члана представља исправу подобну за формирање катастарске парцеле. По формирању катастарске парцеле Републичка дирекција за имовину Републике Србије отуђује новоформирану катастарску парцелу власнику објекта из става 6. овог члана, у складу са овим и посебним законом.

Захтев за утврђивање земљишта за редовну употребу објекта и формирање грађевинске парцеле подноси се органу јединице локалне самоуправе надлежном за имовинско-правне послове (у даљем тексту: надлежни орган), ако:

1) постојећа катастарска парцела на којој је објекат саграђен представља само земљиште испод објекта, осим у случају прописаним овим законом;

2) се ради о објекту за који је поднет захтев за озакоњење за који је надлежни орган утврдио да постоји могућност озакоњења у смислу испуњености претходних услова и донео закључак којим се поступак озакоњења прекида у циљу решавања

имовинско-правних односа на земљишту или објекту који је уписан у евиденцију о непокретности и правима на њима у складу са раније важећим законима којима је уређивана легализација објеката или на основу Закона о легализацији објеката („Службени гласник РС”, бр. 95/13 и 117/14), када је такав објекат изграђен на грађевинском земљишту на коме је као носилац права коришћења, односно власник уписана Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе или правно лице чији су оснивачи Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе или неко друго правно, односно физичко лице;

3) се ради о објекту који је уписан у евиденцију о непокретности и правима на њима у складу са Законом о посебним условима за упис права својине на објектима изграђеним без грађевинске дозволе („Службени гласник РС”, број 25/13), када је такав објекат изграђен на грађевинском земљишту на коме је као носилац права коришћења, односно власник уписана Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе или правно лице чији су оснивачи Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе или неко друго правно, односно физичко лице.

Уз захтев из става 9. овог члана власник објекта доставља доказ о праву својине и основ стицања, односно доказ да је по поднетом захтеву орган надлежан за послове легализације утврдио могућност легализације, односно донео решење о легализацији објекта, копију плана парцеле и уверење органа надлежног за послове државног премера и катастра да ли је извршено обележавање, односно формирање катастарске парцеле и по ком основу.

По пријему захтева из става 9. овог члана надлежни орган прибавља по службеној дужности од органа надлежног за послове урбанизма извештај да ли постојећа катастарска парцела испуњава услове да буде одређена као земљиште за редовну употребу објекта и услове за грађевинску парцелу, односно да ли је, ради утврђивања земљишта за редовну употребу објекта потребно израдити пројекат препарцелације, односно парцелације, да ли постоје урбанистички услови за израду ових пројеката, односно прибави мишљење, ако је већ извршено обележавање или формирање катастарске парцеле, да израда пројекта препарцелације, односно парцелације није потребна.

Ако орган за послове урбанизма утврди да је потребна израда пројекта препарцелације, односно парцелације, извештај садржи и предлог за формирање грађевинске парцеле.

Извештај из става 11. овог члана, као и пројекат препарцелације, односно парцелације, израђују се у складу са условима садржаним у важећем планском документу, а нарочито са условима који се односе на положај постојећег објекта у односу на регулацију и границе катастарске парцеле, услове и начин приступа катастарској парцели, општи минимум у погледу површине који парцела мора испуњавати у односу на намену и површину постојећег објекта или у складу са општим правилима за формирање грађевинске парцеле прописаним у пропису којим се уређују општа правила за парцелацију, регулацију и изградњу.

Ако извештај из става 11. овог члана садржи обавезу израде пројекта препарцелације, односно парцелације, надлежни орган обавештава подносиоца захтева о потреби израде пројекта, са предлогом за формирање катастарске парцеле.

Ако се на основу извештаја из става 11. овог члана утврди да нема урбанистичких услова за израду пројекта препарцелације, односно парцелације, надлежни орган о томе обавештава подносиоца захтева, који има право да у року од три дана од дана добијања обавештења поднесе приговор општинском, односно градском већу.

Пре доношења одлуке о отуђењу земљишта, односно пре доношења решења о озакоњењу објекта, односно пре уписа права својине власника на посебним деловима објекта, постоји обавеза формирања посебне катастарске парцеле испод објекта и уписа новоформиране парцеле у евиденцију на непокретностима и правима на њима.

Решење о утврђивању земљишта за редовну употребу и формирању грађевинске парцеле, по спроведеном поступку, доноси надлежни орган.

Решењем из става 16. овог члана одређују се сви елементи потребни за формирање катастарске парцеле, односно утврђује се да је постојећа катастарска парцела истовремено и грађевинска парцела, а саставни део решења је потврђени пројекат препарцелације, односно парцелације који садржи пројекат геодетског обележавања, односно констатацију да је катастарска парцела већ обележена, односно формирана.

Решењем из става 16. овог члана утврђује се престанак права коришћења, односно права својине дотадашњег корисника, односно власника грађевинског земљишта и право власника објекта да право својине на грађевинском земљишту, које је одређено као земљиште за редовну употребу објекта, стекне непосредном погодбом, по тржишној цени, у складу са овим законом.

На решење из става 16. овог члана може се изјавити жалба министарству надлежном за послове грађевинарства, у року од осам дана од дана достављања решења.

Правноснажно решење из става 16. овог члана је основ за провођење промене код органа надлежног за послове државног премера и катастра.

Ако је грађевинска парцела формирана до 11. септембра 2009. године у складу за законом, надлежни орган ту чињеницу прихвата као стечено право у поступку одређивања земљишта за редовну употребу објекта, односно таква катастарска парцела се сматра парцелом која у утврђеној површини служи за редовну употребу објекта, а право својине на тој парцели биће уписано у складу са законом.

Поступак из става 21. овог члана спроводи орган надлежан за послове државног премера и катастра, на основу доказа да је грађевинска парцела формирана, односно обележена пре 11. септембра 2009. године.

Право трајног коришћења паркинг места у отвореном стамбеном блоку и стамбеном комплексу, које је инвеститор пренео правним послом трећем лицу, може се даље прометовати и располагати у обиму стечених права. Овим правним послом не стичу се услови за упис својинских права у евиденцију непокретности и правима на њима, али се правни посао којим се преноси то право може уписати као забележба у евиденцију непокретности и правима на њима.

Брисан је ранији назив главе III. (види члан 54. Закона - 132/2014-3)

Чл. 71-81.

Брисани су (види члан 54. Закона - 132/2014-3)

IV. ГРАЂЕВИНСКО ЗЕМЉИШТЕ

1. Појам грађевинског земљишта

Члан 82.

Грађевинско земљиште је земљиште које је одређено законом или планским документом за изградњу и коришћење објеката, као и земљиште на којем су изграђени објекти у складу са законом.

2. Коришћење грађевинског земљишта

Члан 83.

Грађевинско земљиште се користи према намени одређеној планским документом, на начин којим се обезбеђује његово рационално коришћење, у складу са законом.

Ступањем на снагу планског документа којим је промењена намена земљишта у грађевинско земљиште, власници тог земљишта стичу права и обавезе прописане овим законом и подзаконским актима донетим на основу закона, без обзира на чињеницу што орган надлежан за упис на непокретностима и правима на њима није спровео промену у јавној књизи о евиденцији непокретности и права.

Грађевинско земљиште коме је намена промењена у складу са ставом 2. овог члана, може се користити и у друге сврхе, до привођења земљишта планираној намени.

За промену намене земљишта у грађевинско земљиште плаћа се накнада, ако је то предвиђено посебним законом.

3. Својински режим

Члан 84.

Грађевинско земљиште може бити у свим облицима својине.

Право својине на грађевинском земљишту у јавној својини има Република Србија, аутономна покрајина, односно јединица локалне самоуправе.

Члан 85.

Грађевинско земљиште је у промету.

Грађевинско земљиште у јавној својини је у промету, под условима прописаним овим законом и другим прописима.

3.1. Право закупа на грађевинском земљишту у јавној својини

Члан 86.

Власник грађевинског земљишта у јавној својини може грађевинско земљиште дати у закуп ради изградње објекта за који се издаје привремена грађевинска дозвола у складу са чланом 147. овог закона, у случају реализације пројеката од значаја за Републику Србију, као и у случајевима предвиђеним у члану 100. ст. 2. и 3. овог закона.

Када се грађевинско земљиште даје у закуп ради изградње објеката за које је законом предвиђено издавање привремене грађевинске дозволе, уговор о закупу се закључује на одређено време, најдуже до пет година.

4. Врсте грађевинског земљишта

Члан 87.

Грађевинско земљиште може бити:

1) изграђено и неизграђено;

2) уређено и неуређено.

4.1. Промена намене пољопривредног и шумског земљишта у грађевинско земљиште

Члан 88.

Када се планским документом промени намена пољопривредног и шумског у грађевинско земљиште, орган надлежан за доношење планског документа је дужан да у року од 15 дана од дана ступања на снагу тог документа, органу надлежном за послове државног премера и катастра достави плански документ који садржи попис катастарских парцела којима је промењена намена или опис границе планског документа са пописом катастарских парцела са одговарајућим графичким приказом.

Орган надлежан за послове државног премера и катастра у року од 15 дана по добијању акта из става 1. овог члана решењем проводи насталу промену и ставља забележбу о обавези плаћања накнаде за промену намене пољопривредног и шумског земљишта у базу података катастра непокретности из које се издаје лист непокретности.

Пољопривредно земљиште којем је планским документом промењена намена у грађевинско, до привођења земљишта намени може се користити за пољопривредну производњу.

Решење из става 2. овог члана доставља се власнику земљишта, министарству надлежном за послове пољопривреде и надлежном пореском органу у року од 15 дана од дана доношења решења.

Власник катастарске парцеле којој је промењена намена из пољопривредног и шумског у грађевинско земљиште, дужан је да плати накнаду за промену намене земљишта пре издавања грађевинске дозволе, у складу са законом којим се уређује пољопривредно земљиште или законом којим се уређује шумско земљиште.

Ако је промена намене, односно врсте земљишта из пољопривредног у грађевинско извршена на основу закона, планског документа, одлуке надлежног органа или уколико је изграђен објекат у складу са законом до 15. јула 1992. године, односно до дана ступања на снагу Закона о пољопривредном земљишту („Службени гласник РС”, број 49/92), не плаћа се накнада за промену намене земљишта, без обзира што је као култура одређене класе тог земљишта уписана њива, виноград, воћњак, ливада, пашњак, трстик-мочвара или неплодно земљиште.

Накнада за промену намене пољопривредног и шумског у грађевинско земљиште не плаћа се приликом изградње објеката од значаја за Републику Србију, као и за изградњу објеката јавне намене у складу са програмом уређивања грађевинског земљишта када је обвезник плаћања Република Србија, аутономна покрајина, односно јединица локалне самоуправе, као и јавна предузећа чији су оснивачи Република Србија, аутономна покрајина, односно јединица локалне самоуправе.

Промена намене из шумског у грађевинско земљиште садржана у планском документу сматра се општим интересом у складу са чланом 10. Закона о шумама („Службени гласник РС”, бр. 30/10, 93/12 и 89/15).

Од дана ступања на снагу планског документа којим је извршена промена намене пољопривредног и шумског земљишта у грађевинско земљиште, власник таквог земљишта остварује сва права власника на грађевинском земљишту, у складу са овим законом.

Влада, на предлог министарства надлежног за послове грађевинарства, утврђује пројекте за изградњу објеката од значаја за Републику Србију.

4.2. Промена намене шумског земљишта у грађевинско земљиште

Члан 89.

Брисан је (види члан 44. Закона - 83/2018-18)

4.3. Изграђено и неизграђено грађевинско земљиште

Члан 90.

Грађевинско земљиште може бити изграђено и неизграђено.

Изграђено грађевинско земљиште је земљиште на коме су изграђени објекти намењени за трајну употребу, у складу са законом.

Неизграђено грађевинско земљиште је земљиште на коме нису изграђени објекти, на коме су изграђени објекти без грађевинске дозволе и привремени објекти.

4.4. Уређено и неуређено грађевинско земљиште

Члан 91.

Грађевинско земљиште може бити уређено и неуређено.

Уређено грађевинско земљиште је земљиште које је у складу са планским документом комунално опремљено за грађење и коришћење (изграђен приступни пут, електромрежа, обезбеђено снабдевање водом и обезбеђени други услови).

4.5. Припремање и опремање грађевинског земљишта средствима физичких или правних лица

Члан 92.

Грађевинско земљиште које није уређено у смислу овог закона, а налази се у обухвату планског документа на основу кога се могу издати локацијски услови, односно грађевинска дозвола, може се припремити, односно опремити и средствима физичких или правних лица.

Лице из става 1. овог члана подноси надлежном органу јединице локалне самоуправе, односно лицу из члана 94. овог закона, предлог о финансирању припремања, односно опремања грађевинског земљишта, по коме је надлежни орган дужан да поступи у року од 15 дана од дана пријема предлога.

Надлежни орган, односно лице из члана 94. овог закона може са лицем из става 1. овог члана закључити уговор о заједничком припремању, односно опремању грађевинског земљишта, који нарочито садржи:

1) податке о локацији, односно зони у којој се планира опремања грађевинског земљишта;

2) податке из планског документа и техничке услове за изградњу;

3) податке из програма уређивања грађевинског земљишта;

4) границе локације која се припрема, односно опрема са пописом катастарских парцела;

5) динамику и рок изградње;

6) обавезу јединице локалне самоуправе као инвеститора да обезбеди стручни надзор у току извођења радова;

7) одређивање учешћа сваке уговорне стране у обезбеђивању, односно финансирању израде техничке документације и стручне контроле техничке документације, извођењу радова и избору извођача радова, као и других трошкова у вези са опремањем грађевинског земљишта, укључујући висину и рокове обезбеђивања финансијских и других средстава;

8) одређивање објеката који се граде и који ће прећи у својину јединице локалне самоуправе;

9) одређивање износа учешћа лица из става 1. овог члана у финансирању припремања, односно опремања грађевинског земљишта који ће бити умањен за износ доприноса за уређивање грађевинског земљишта;

10) средства обезбеђења испуњења обавеза уговорних страна.

5. Уређивање грађевинског земљишта

Члан 93.

Уређивање грађевинског земљишта обухвата његово припремање и опремање.

Припремање земљишта обухвата истражне радове, израду геодетских, геолошких и других подлога, израду планске и техничке документације, програма за уређивање земљишта, расељавање, уклањање објеката, санирање терена и друге радове.

Поред радова из става 2. овог члана, на подручјима која су била изложена ратним дејствима, обавља се и провера о

постојању заосталих експлозивних средстава, у складу са законом.

Опремање земљишта обухвата изградњу објеката комуналне инфраструктуре и изградњу и уређење површина јавне намене.

Члан 94.

Уређивање грађевинског земљишта обавља се у складу са важећим планским документом према средњорочним и годишњим програмима уређивања које доноси јединица локалне самоуправе, уз старање о заштити, рационалном и одрживом коришћењу земљишта.

Ради обезбеђивања услова за уређивање, употребу, унапређивање и заштиту грађевинског земљишта, Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе може да оснује привредно друштво, јавно предузеће, односно другу организацију или да вршење ових послова обезбеди на други начин, у складу са законом, односно статутом.

6. Извори финансирања уређивања грађевинског земљишта

Члан 95.

Финансирање уређивања грађевинског земљишта обезбеђује се из средства остварених од:

1) доприноса за уређивање грађевинског земљишта;

2) закупнине за грађевинско земљиште;

3) отуђења или размене грађевинског земљишта;

4) претварања права закупа у право својине, у складу са овим законом;

5) других извора у складу са законом.

6.1. Допринос за уређивање грађевинског земљишта

Члан 96.

За уређивање грађевинског земљишта плаћа се допринос јединици локалне самоуправе на чијој територији је планирана изградња објекта.

Новчана средства добијена од доприноса за уређење грађевинског земљишта користе се за уређивање (припремање и опремање) грађевинског земљишта, прибављање грађевинског

земљишта у јавну својину и изградњу и одржавање објеката комуналне инфраструктуре.

Члан 97.

Допринос за уређивање грађевинског земљишта плаћа инвеститор.

Износ доприноса се утврђује решењем о издавању грађевинске дозволе тако што се основица коју чини просечна цена квадратног метра станова новоградње у јединици локалне самоуправе, односно градској општини, према последњим објављеним подацима органа надлежног за послове статистике, помножи са укупном нето површином објекта који је предмет градње, израженом у метрима квадратним, и са коефицијентом зоне и коефицијентом намене објекта које утврђује јединица локалне самоуправе.

Коефицијент зоне из става 2. овог члана не може бити већи од 0,1, а коефицијент намене не може бити већи од 1,5.

Брисан је ранији став 4. (види члан 1. Закона - 145/2014-72)

Износ доприноса за уређивање грађевинског земљишта се умањује за трошкове инфраструктурног опремања грађевинског земљишта средствима инвеститора, на основу уговора закљученог у складу са чланом 92. овог закона, као и за вредност земљишта које инвеститор уступа јединици локалне самоуправе за изградњу инфраструктурних објеката.

Јединица локалне самоуправе најкасније до 30. новембра текуће године утврђује коефицијенте из става 2. овог члана.

Инвеститор који достави одговарајуће средство обезбеђења плаћања има право да износ доприноса за уређивање грађевинског земљишта исплати у најмање 36 месечних рата, а онај који плаћа накнаду једнократно, пре подношења пријаве радова, има право на умањење у износу од најмање 30%, у складу са одлуком јединице локалне самоуправе.

Скупштина јединице локалне самоуправе општим актом утврђује зоне и врсте намена објекта из става 2. овог члана, износе коефицијената зоне и коефицијената намене, критеријуме, износ и поступак умањивања доприноса за уређивање грађевинског земљишта посебна умањења износа доприноса за недостајућу инфраструктуру као и услове и начин обрачуна умањења из става 5. овог члана, и друге погодности за инвеститоре, метод валоризације у случају плаћања у ратама као

и друга питања од значаја за обрачун и наплату доприноса за уређивање грађевинског земљишта, у складу са овим законом, а својим појединачним актом може предвидети додатне погодности за плаћање доприноса за објекте од посебног значаја за развој јединице локалне самоуправе. Не могу се предвидети умањења износа доприноса за објекте станоградње, осим по основу прописаном у ставу 5. овог члана, као и за објекте социјалног становања код којих је инвеститор Република Србија, аутономна покрајина или јединица локалне самоуправе.

Допринос за уређивање грађевинског земљишта не обрачунава се за објекте јавне намене у јавној својини, објекте комуналне и друге инфраструктуре, производне и складишне објекте, подземне етаже објеката високоградње (простор намењен за гаражирање возила, подстанице, трансформаторске станице и разводна постројења, оставе, вешернице и сл.), осим за делове подземних етажа који се користе за комерцијалне делатности. Допринос се не обрачунава ни за отворена паркиралишта, интерне саобраћајнице, отворена дечја игралишта, отворене спортске терене и атлетске стазе.

Допринос за уређивање грађевинског земљишта се плаћа када се намена објекта, односно дела објекта, мења из једне намене у другу намену за коју је прописан већи износ доприноса.

Инвеститор који уклања постојећи објекат који је изграђен у складу са законом, односно легализован или озакоњен у циљу изградње новог објекта на истој локацији, плаћа допринос за уређивање грађевинског земљишта само за разлику у броју квадрата корисне површине између објекта који планира да изгради и објекта који се уклања.

Приликом обрачуна површина постојећег објекта, бруто развијена грађевинска површина се утврђује увидом у издату употребну дозволу или техничку документацију на основу које је издата употребна дозвола, односно увидом у правноснажно решење о легализацији, односно озакоњењу објекта и техничку документацију на основу које су та решења издата.

Ако за јединицу локалне самоуправе нису објављени подаци о просечној цени квадратног метра станова новоградње, допринос из става 1. биће утврђен на основу просека износа просечних цена квадратног метра станова новоградње у свим јединицама локалне самоуправе истог степена развијености у

складу са законом којим се уређује регионални развој, за које су ти подаци објављени.

По захтеву јединице локалне самоуправе, у циљу реализације пројекта од значаја за локални економски развој, Влада Републике Србије може одобрити висинудоприноса у другачијем износу од износа предвиђеног ставом 2. овог члана.

Члан 98.

Износ, начин плаћања доприноса за уређивање грађевинског земљишта и средство обезбеђења у случају плаћања на рате су саставни део решења о грађевинској дозволи.

Када надлежни орган по захтеву инвеститора изда грађевинску дозволу услед промена у току грађења, саставни део тог решења је нови обрачун доприноса.

Саставни део решења о употребној дозволи је коначни обрачун доприноса.

Најкасније до подношења пријаве радова, инвеститор је дужан да изврши уплату доприноса за уређивање грађевинског земљишта у целости, односно ако плаћа на рате да уплати прву рату и достави средство обезбеђења плаћања.

Као средство обезбеђења плаћања доприноса, инвеститор је дужан да:

1) до момента пријаве радова, достави неопозиву банкарску гаранцију, наплативу на први позив, без приговора која гласи на укупан износ недоспелих рата и која је издата на рок који мора бити дужи три месеца од дана доспећа последње рате, или

2) успостави хипотеку на објекту који вреди најмање 30% више од укупног износа недоспелих рата, у корист јединице локалне самоуправе.

Инвеститор који гради објекат чија укупна бруто развијена грађевинска површина не прелази 200 m² и који не садржи више од две стамбене јединице није у обавези да поднесе средство обезбеђења у случају плаћања доприноса за уређивање грађевинског земљишта на рате.

6.2. Отуђење, размена и давање у закуп и прибављање грађевинског земљишта у јавној својини

Члан 99.

Отуђење неизграђеног грађевинског земљишта у јавној својини спроводи се јавним надметањем или прикупљањем

понуда јавним огласом, по тржишним условима, у складу са овим законом.

Отуђење грађевинског земљишта из става 1. овог члана, када је власник грађевинског земљишта у јавној својини Република Србија, спроводи Републичка дирекција за имовину Републике Србије, односно надлежни орган аутономне покрајине, када је власник грађевинског земљишта у јавној својини аутономна покрајина. Отуђење грађевинског земљишта, када је власник грађевинског земљишта у јавној својини јединица локалне самоуправе спроводи јединица локалне самоуправе, односно лице из члана 94. став 2. овог закона.

Под отуђењем грађевинског земљишта сматра се и размена непокретности. У случају размене између власника грађевинског земљишта у јавној, задружној и приватној својини, не спроводи се поступак јавног надметања ни прикупљања понуда јавним огласом, имајући у виду правну природу института размене. Предмет размене може бити изграђено и неизграђено грађевинско земљиште.

Услове, начин и поступак размене непокретности утврђује Влада.

Поступак, услове, начин и програм отуђења грађевинског земљишта у јавној својини аутономне покрајине, односно јединице локалне самоуправе, уређује аутономна покрајина, односно јединица локалне самоуправе.

Постојеће и планиране површине јавне намене не могу се отуђити из јавне својине.

Грађевинско земљиште у јавној својини не може се отуђити или дати у закуп, ако није донет плански документ на основу кога се издају локацијски услови, односно грађевинска дозвола.

Рок за подношење пријава за јавно надметање, односно прикупљање понуда из става 1. овог члана, не може бити краћи од 30 дана од дана јавног оглашавања.

Грађевинско земљиште у јавној својини се отуђује лицу које понуди највећу цену за то земљиште, која се накнадно не може умањивати. Под умањењем највеће цене не сматра се попуст који одобрава власник грађевинског земљишта у јавној својини за једнократно плаћање одређене цене, у складу са подзаконским актом или општим актом власника земљишта којим се уређује располагање грађевинским земљиштем.

Изузетно од одредбе става 9. овог члана, јединица локалне самоуправе може отуђити неизграђено грађевинско земљиште по цени која је мања од тржишне цене или отуђити грађевинско земљиште без накнаде, уз претходно прибављену сагласност Владе, ако се ради о реализацији инвестиционог пројекта којим се унапређује локални економски развој.

Ближе услове и начин за отуђење грађевинског земљишта из става 10. овог члана прописује Влада, у складу са прописима о контроли државне помоћи.

Изузетно од одредбе става 9. овог члана, Република Србија, аутономна покрајина, односно јединица локалне самоуправе, могу отуђити грађевинско земљиште по цени која је мања од тржишне цене или отуђити без накнаде, када се ради о испуњавању уговорних обавеза насталих до дана ступања на снагу овог закона, по основу уговора у коме је Република Србија једна од уговорних страна, односно отуђити или дати у закуп по цени, односно закупнини која је мања од тржишне цене или отуђити или дати у закуп без накнаде када се ради о реализацији пројеката за изградњу објеката од значаја за Републику Србију, као и када се ради о међусобном располагању између власника грађевинског земљишта у јавној својини. Ближе услове, начин и поступак отуђења грађевинског земљишта прописује Влада.

О отуђењу или размени грађевинског земљишта у јавној својини, по спроведеном поступку јавног надметања, прикупљања понуда или непосредне погодбе, надлежни орган доноси одлуку, која се доставља свим учесницима у поступку јавног надметања, односно прикупљања понуда.

Власник грађевинског земљишта у јавној својини и лице коме се грађевинско земљиште отуђује, закључују уговор у року од 30 дана од дана доношења одлуке из става 13. овог члана.

Грађевинско земљиште у јавној својини може се дати у закуп у случају из члана 86. овог закона.

Уговор о закупу грађевинског земљишта у јавној својини садржи нарочито: податке о катастарској парцели, намени и величини будућег објекта, о висини закупнине, року трајања закупа, року и начину плаћања доприноса за уређивање земљишта, услове за уређивање ако се у закуп даје неуређено грађевинско земљиште, року у коме земљиште мора да се приведе намени, права и обавезе у случају неизвршења обавеза, начин решавања спорова, као и поступку и условима за измену

или раскид уговора, као и услове под којима се закупцу предметно земљиште може дати у својину. Када је уговором о закупу предвиђено плаћање на више рата, обавезно се прописује начин усклађивања висине закупа са индексом потрошачких цена у Републици Србији, према објављеним подацима надлежне организације за послове вођења статистике.

Власник грађевинског земљишта у јавној својини ближе уређује услове, поступак, начин и садржину уговора о отуђењу или давању у закуп.

Учесник јавног надметања, односно учесник у поступку прикупљања понуда који сматра да је грађевинско земљиште отуђено или дато у закуп супротно одредбама овог закона, те да му је на тај начин повређено право, може поднети надлежном суду тужбу за поништај уговора у року од осам дана од сазнања за закључење уговора, а најкасније у року од 30 дана од дана закључења уговора.

Грађевинско земљиште се прибавља у јавну својину у складу са одредбама Закона о јавној својини које се односе на прибављање других непокретности у јавну својину.

Прибављање неизграђеног грађевинског земљишта у јавну својину за потребе уређења површина јавне намене, може се, осим у поступку прописаним законом којим се уређује експропријација, спровести и споразумом са власником грађевинског земљишта, на начин и у поступку који се уређује општим актом јединице локалне самоуправе.

Прибављањем грађевинског земљишта у јавну својину сматра се и размена непокретности.

Члан 100.

Грађевинско земљиште у јавној својини се може отуђити или дати у закуп непосредном погодбом у случају:

1) изградње објеката за потребе обављања послова из надлежности државних органа и организација, органа јединица територијалне аутономије и локалне самоуправе, као и других објеката у јавној својини;

2) исправке граница суседних катастарских парцела;

3) формирања грађевинске парцеле у складу са чланом 70. овог закона;

4) отуђења из члана 99. ст. 10. и 12. овог закона, односно давања у закуп из члана 86.;

5) споразумног давања земљишта ранијем власнику непокретности која је била предмет експропријације, у складу са прописима о експропријацији;

6) отуђења неизграђеног грађевинског земљишта у поступку враћања одузете имовине и обештећења у складу са посебним законом;

6а) размене грађевинског земљишта у случају расељавања породичног стамбеног објекта који се налази на нестабилном терену са активним геодинамичким процесом који узрокује померање тла;

6б) отуђења грађевинског земљишта другом сувласнику на истој непокретности, по праву прече куповине, у складу са законом којим се уређују основе својинскоправних односа и промет непокретности;

7) размене грађевинског земљишта.

У случају давања концесије или поверавања комуналне делатности у складу са посебним законима, грађевинско земљиште се може дати у закуп без накнаде, односно уз накнаду нижу од тржишне, на временски период предвиђен уговором о концесији, који не може бити дужи од периода на који се закључује, односно на временски период на који је поверено обављање комуналне делатности.

Ради остваривања јавно-приватног партнерства, неизграђено грађевинско земљиште у јавној својини може се дати у закуп без накнаде, односно уз накнаду нижу од тржишне, приватном партнеру на рок на који је закључен јавни уговор у складу са законом којим се уређује јавно-приватно партнерство и концесије, који не може бити дужи од периода на који је закључен, односно уносити као оснивачки улог у привредна друштва, а власник грађевинског земљишта у јавној својини може са физичким или правним лицем закључити и уговор о заједничкој изградњи једног или више објеката.

Неизграђено грађевинско земљиште у јавној својини може се уносити као оснивачки улог у јавно предузеће.

Влада ближе прописује начин и услове за улагање из ст. 3. и 4. овог члана.

О отуђењу, размени, давању у закуп и прибављању грађевинског земљишта у јавној својини Републике Србије из члана 99. овог закона одлучује Влада у складу са одредбама овог закона и других посебних закона.

7. Измена уговора о закупу грађевинског земљишта

Члан 101.

Ако се промени власник објекта, односно посебног физичког дела објекта који је изграђен или се гради на грађевинском земљишту у јавној својини, које се користи по основу уговора о закупу закљученом у складу са законом, закуподавац ће, на захтев закупца, односно власника објекта, изменити уговор о закупу тако што ће на место, односно поред дотадашњег закупца ступити нови власник објекта, односно дела објекта.

Уз захтев за измену уговора о закупу доставља се уговор о куповини објекта или куповини објекта у изградњи, односно други правни основ којим се стиче право својине на објекту или објекту у изградњи, који је оверен у складу са законом, са потврдом пореске управе о измирењу пореза по том правном основу или са потврдом пореске управе о ослобађању од пореске обавезе, односно правноснажно решење о наслеђивању.

Закуподавац закључује са новим власником објекта уговор о измени уговора о закупу, који по потписивању представља основ за промену уписа закупца у јавној књизи о евиденцији непокретности и правима на њима. Права и обавезе за новог закупца настају даном уписа права закупа у јавну књигу о непокретности и правима на њима.

По упису права својине на објекту који је изграђен или за који је накнадно издата грађевинска и употребна дозвола у поступку легализације на грађевинском земљишту које се користи по основу уговора о закупу закљученог у складу са овим законом, на захтев закупца, закуподавац и закупац закључују уговор о раскиду уговора о закупу и евентуално други уговор у складу са важећим прописима, којим ће регулисати начин и услове измирења, односно испуњења уговорних обавеза из уговора о закупу.

Услове, начин и поступак за измену уговора из става 4. овог члана (начин преношења преосталог дуга, ослобађање од плаћања уговорене закупнине ако је плаћена тржишна вредност грађевинског земљишта, давање сагласности за претварање права закупа у право својине без накнаде и сл.) уређује власник грађевинског земљишта у јавној својини.

8. Претварање права коришћења у право својине на грађевинском земљишту без накнаде

Члан 102.

Право коришћења на грађевинском земљишту, претвара се у право својине, без накнаде.

Право својине из става 1. овог члана стиче се даном ступања на снагу овог закона, а упис права својине врши орган надлежан за послове државног премера и катастра, по службеној дужности.

Право својине на катастарској парцели уписује се у корист лица које је уписано као власник објекта, односно објеката који се налазе на тој парцели, односно у власништву лица које је уписано као носилац права коришћења на катастарској парцели на неизграђеном грађевинском земљишту, осим за лица чији је положај уређен законом којим се уређује претварање права коришћења у право својине на грађевинском земљишту уз накнаду.

Републици Србији, аутономној покрајини, односно јединици локалне самоуправе, који су уписани као носиоци права коришћења на неизграђеном и изграђеном земљишту у државној својини у јавној књизи о евиденцији непокретности и правима на њима, дана 11. септембра 2009. године, као даном ступања на снагу Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, број 72/09), престаје право коришћења на тим непокретностима и прелази у право јавне својине, у корист Републике Србије, аутономне покрајине, односно јединице локалне самоуправе, без накнаде.

Правним лицима чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, односно јединица локалне самоуправе, која су уписана као носиоци права коришћења на неизграђеном и изграђеном земљишту у државној својини у јавној књизи о евиденцији непокретности и правима на њима, дана 11. септембра 2009. године, као даном ступања на снагу Закона о планирању и изградњи, престаје право коришћења на тим непокретностима и прелази у право јавне својине оснивача, без накнаде.

Под оснивачем из става 5. овог члана сматра се и члан једночланог привредног друштва или једини акционар у привредном друштву.

Право својине стечено у складу са ст. 3. и 4. овог члана производи правно дејство од 11. септембра 2009. године, као дана

ступања на снагу Закона о планирању и изградњи, а упис права својине у јавну књигу о евиденцији непокретности и правима на њима у корист Републике Србије, аутономне покрајине, односно јединице локалне самоуправе, има декларативни карактер.

Страним државама, за потребе њихових дипломатских и конзуларних представништва право коришћења на изграђеном и неизграђеном грађевинском земљишту у јавној својини претвара се у право својине на основу претходно прибављене сагласности министарства надлежног за послове правде, на бази реципроцитета.

Одредбе става 1. овог члана не примењују се на лица чији су положај, права и обавезе уређене законом којим се уређује претварање права коришћења у право својине на грађевинском земљишту уз накнаду.

По захтеву лица, које има уписано право коришћења на грађевинском земљишту и које је обвезник плаћања накнаде за претварање права коришћења у право својине на грађевинском земљишту може се утврдити решењем престанак права коришћења на грађевинском земљишту.

Правним лицима која су уписана као носиоци права коришћења на грађевинском земљишту, а која су престала да постоје, решењем из става 10. овог члана утврђује се престанак права коришћења на грађевинском земљишту и уписује се право јавне својине у корист уписаног титулара јавне својине на тој непокретности.

Престанак права коришћења се утврђује у поступку који спроводи надлежни орган јединице локалне самоуправе надлежан за имовинско-правне послове.

Поступак из става 12. овог члана покреће захтевом надлежно правобранилаштво, а када је уписани титулар права својине Република Србија, поступак покреће Државно правобранилаштво или Републичка дирекција за имовину Републике Србије.

Уз захтев из става 13. овог члана подноси се: доказ да привредно друштво, односно други облик организовања није уписано у регистар привредних субјеката и да нема правног следбеника; акт о брисању из регистра привредних субјеката, као и други докази на основу којих се на поуздан начин може утврдити престанак привредног друштва, односно другог облика организовања.

По правноснажности решења којим је утврђен престанак права коришћења дотадашњег носиоца права коришћења на грађевинском земљишту, то решење представља основ за брисање права коришћења на грађевинском земљишту.

У случају из става 15. овог члана право јавне својине остаје уписано на дотадашњег титулара јавне својине.

Члан 103.

Власницима објеката изграђеним на грађевинском земљишту у јавној својини за које је закључен уговор о закупу ради изградње, у трајању од најмање 50 година, у складу са раније важећим законима о планирању и изградњи, по захтеву закупца – власника објекта или дела објекта, утврђује се право својине на грађевинском земљишту, без накнаде, ако је у целости исплаћен износ закупнине за период на који гласи уговор о закупу.

Закупцима на грађевинском земљишту у јавној својини, за које је закључен уговор о закупу ради изградње, у трајању од најмање 50 година, у складу са раније важећим законима о планирању и изградњи, по захтеву закупца, утврђује се право својине на грађевинском земљишту, без накнаде, ако је у целости исплаћен износ закупнине за период на који гласи уговор о закупу, осим ако закуподавац у року од годину дана од дана ступања на снагу овог закона покрене судски поступак за раскид уговора о закупу, и тај се спор правноснажно оконча у његову корист.

Закупцима на грађевинском земљишту у јавној својини, за које је закључен уговор о закупу без накнаде у складу са одредбама овог закона, по захтеву закупца, право закупа претвара се у право својине на грађевинском земљишту без накнаде, када решење о употребној дозволи за објекат изграђен на том земљишту постане правноснажно, ако је то предвиђено уговором о закупу.

Уз захтев за упис права својине за лица из ст. 1. и 2. овог члана, органу надлежном за упис права својине доставља се доказ да је износ закупнине исплаћен у целости.

Услове и поступак за претварање права закупа у право својине уређује власник земљишта у јавној својини.

Одредба става 1. овог члана не примењује се на лица чији је положај уређен законом којим се уређује претварање права

коришћења у право својине на грађевинском земљишту уз накнаду.

Упис права својине у корист лица из ст. 1. и 2. овог члана, врши орган надлежан за послове вођења евиденције непокретности и правима на њима, по захтеву тих лица.

Члан 104.

Ако је на једној катастарској парцели изграђено више објеката, у власништву различитих лица, орган надлежан за послове државног премера и катастра, у евиденцију о непокретности и правима на њима уписује да је катастарска парцела у сувласништву тих лица, а да је удео тих лица у сразмери са површином коју поседују у односу на укупну површину објеката који се налазе на тој парцели.

Ако се на катастарској парцели налази објекат, односно објекти у сувласништву различитих лица или је објекат састављен од посебних делова који су у власништву различитих лица, орган из става 1. овог члана у евиденцију непокретности и правима на њима уписује да је катастарска парцела у сувласништву тих лица, а да је удео тих лица у сразмери са површином коју поседују у односу на укупну површину објекта, односно објеката који се налазе на тој парцели.

По захтеву лица које стиче право својине на грађевинском земљишту у складу са ст. 1. и 2. овог члана, орган из става 1. овог члана у евиденцију непокретности и правима на њима уписује то лице као власника катастарске парцеле, односно као сувласника удела на тој парцели.

Ако у евиденцији непокретности и правима на њима на катастарској парцели није уписан постојећи објекат, захтев за упис права својине на грађевинском земљишту – катастарској парцели на којој је објекат саграђен може се поднети тек након уписа тог новог објекта у евиденцију непокретности и правима на њима или на основу правноснажне судске одлуке којом се такав упис налаже.

9. Земљиште за редовну употребу објекта
Члан 105.

Власник објекта, односно посебног физичког дела објекта који није уписан као носилац права коришћења на грађевинском земљишту на коме је тај објекат, односно део објекта изграђен,

стиче право својине на катастарској парцели на коме је тај објекат изграђен, у циљу успостављања јединства непокретности из члана 106. овог закона.

Када је право својине на објекту стечено по основу легализације, односно озакоњења објекта, односно на основу Закона о посебним условима за упис права својине на објектима изграђеним без грађевинске дозволе („Службени гласник РС”, број 25/13), власник тог објекта има обавезу утврђивања земљишта за редовну употребу објекта, у складу са чланом 70. овог закона.

Упис права својине на грађевинском земљишту из ст. 1. и 2. овог члана врши се на основу решења из члана 70. овог закона. Орган надлежан за имовинско-правне послове, по правноснажности, доставља то решење по службеној дужности органу надлежном за послове државног премера и катастра.

Захтев за упис права својине из става 1. овог члана подноси се органу надлежном за послове државног премера и катастра.

Лице чији је положај уређен законом којим се уређује претварање права коришћења у право својине на грађевинском земљишту уз накнаду, а које је власник објекта или дела објекта на грађевинском земљишту на коме није уписан као носилац права коришћења, стиче право својине на том земљишту у складу са законом којим се уређује претварање права коришћења у право својине на грађевинском земљишту уз накнаду.

Ако се у поступку утврђивања земљишта за редовну употребу објекта прописаним чланом 70. овог закона утврди да површина катастарске парцеле истовремено представља и земљиште за редовну употребу објекта у складу са овим законом, власник постојећег објекта стиче право својине на том грађевинском земљишту, по тржишној цени, непосредном погодбом.

Ако се у поступку утврђивања земљишта за редовну употребу објекта прописаним чланом 70. овог закона утврди да је земљиште за редовну употребу објекта мање од катастарске парцеле на којој је објекат саграђен, власник земљишта може, ако се од преосталог земљишта не може формирати посебна грађевинска парцела, тај преостали део земљишта отуђити власнику објекта по тржишној цени, непосредном погодбом.

Ако се у поступку утврђивања земљишта за редовну употребу објекта прописаним чланом 70. овог закона утврди да је

земљиште за редовну употребу објекта мање од катастарске парцеле на којој је објекат саграђен, власник земљишта, ако се од преосталог земљишта може формирати посебна грађевинска парцела, располаже тим земљиштем у складу са овим законом.

У случају из става 6. овог члана, орган надлежан за имовинско правне послове јединице локалне самоуправе на чијој територији се налази предметно земљиште, једним решењем утврђује земљиште за редовну употребу и право на претварање права коришћења у право својине, у складу са овим законом.

По правноснажности решења из става 9. овог члана, власник објекта у складу са овим законом стиче право на упис својине на грађевинском земљишту у јавној књизи о евиденцији непокретности и правима на њима.

10. Успостављање јединства непокретности

Члан 106.

По окончаном поступку претварања права коришћења у право својине на грађевинском земљишту, у складу са овим законом, катастарска парцела изграђеног грађевинског земљишта заједно са објектима саграђеним на њој постаје јединствени предмет права својине (јединство непокретности), тако да се сва постојећа права и терети који су постојали на објекту, односно посебном делу објекта, од тренутка уписа права својине преносе и на ту катастарску парцелу, односно део катастарске парцеле власника тог посебног дела, осим ако је на том земљишту установљен дугорочни закуп у складу са овим законом.

У случају када је више објеката различитих власника изграђено на једној катастарској парцели, јединство непокретности из става 1. овог члана успоставља се по спроведеном поступку парцелације, тако да се за сваки објекат после парцелације формира посебна катастарска парцела.

У случају када је на једној парцели уписано више сукорисника, односно сувласника, а само један од њих је власник објекта изграђеног на тој парцели, јединство непокретности из става 1. овог члана успоставља се по спроведеном поступку парцелације за катастарску парцелу на којој је саграђен објекат, док се остале парцеле формирају као катастарске парцеле неизграђеног грађевинског земљишта.

Парцелација из ст. 2. и 3. овог члана спроводи се на основу сагласности власника постојећих објеката или земљишта.

У случају да сагласност из става 4. овог члана не буде постигнута, заинтересовано лице може покренути поступак за развргнуће сувласничке заједнице код надлежног суда. На основу правноснажне судске одлуке, спроводи се парцелација из ст. 2. и 3. овог члана пред органом надлежним за послове државног премера и катастра.

Приликом израде пројекта парцелације за потребе развргнућа сувласничке заједнице у судском поступку, не морају се примењивати одредбе о минималној површини грађевинске парцеле, о приступу јавној саобраћајној површини, висини и удаљењу објеката, који су прописани планским документом за ту зону.

Одредбе овог члана које се односе на развргнуће сувласничке заједнице примењују се и на лица чији је положај уређен законом којим се уређује претварање права коришћења у право својине на грађевинском земљишту уз накнаду, у циљу развргнућа сукорисничке заједнице и формирања нових катастарских парцела у складу са овим законом. На новоформираним катастарским парцелама уписује се право коришћења.

Члан 106а

Брисан је (види члан 56. Закона - 132/2014-3)

11. Урбана комасација

Члан 107.

Урбана комасација (у даљем тексту: комасација) је поступак којим се постојеће катастарске парцеле на подручју за које је донет план генералне или план детаљне регулације (у даљем тексту: комасационо подручје) претварају у грађевинске парцеле, у складу са важећим планским документом, а на основу потврђеног пројекта урбане комасације, у циљу рационалног коришћења и уређења грађевинског земљишта, уз истовремено решавање имовинско правних односа који настану у овом поступку.

Комасација представља јавни интерес за Републику Србију.

Комасација се спроводи ако на одређеном подручју постоје катастарске парцеле које због површине, облика, положаја или немогућности приступа јавној површини не испуњавају услове за грађевинску парцелу или ако постоје друге отежавајуће околности за ефикасно и економично спровођење планских

докумената и рационалног коришћења грађевинског земљишта. Поступак комасације спроводи се уз поштовање начела неповредивости стварних права власника катастарских парцела, начела једнаке вредности и начела доделе нових катастарских парцела уз испуњење јавног интереса.

Предмет комасације су све катастарске парцеле на комасационом подручју које чине комасациону масу, осим катастарских парцела:

1) на којима су изграђени објекти и формиране су катастарске парцеле у складу са важећим планским документом;

2) неизграђеног грађевинског земљишта које испуњава услове за грађевинску парцелу у складу са важећим планским документом уз захтев за изузимање из комасационе масе свих носиоца стварних права на катастарској парцели;

3) јавне намене које су уређене или изграђене у складу са важећим планским документом.

Комасациона маса је грађевинско земљиште унутар комасационог подручја, коју чине издвојене површине предвиђене за изградњу површина или објеката јавне намене које се додељују у власништво носиоцима права јавне својине у складу са законом и издвојене површине за прерасподелу које се додељују осталим носиоцима стварних права.

Издвојене површине за јавне намене из става 5. овог члана утврђују се пре формирања грађевинских парцела за прерасподелу осталим носиоцима стварних права.

У поступку комасације, на новоформиране катастарске парцеле преноси се право власништва, као и терети ако су били уписани на катастарској парцели која је унета у комасациону масу.

Странке у поступку комасације су власници и носиоци других стварних права на грађевинском земљишту које је предмет комасације, лица која имају правни основ за упис права својине на непокретности, али то право није уписано у јавну књигу о евиденцији непокретности и правима на њима до дана ступања на снагу одлуке о комасацији, као и јединица локалне самоуправе на чијој територији се спроводи поступак комасације. У циљу заштите и остварења интереса Републике Србије или аутономне покрајине, лица са правним интересом у поступку комасације, у смислу одредаба овог закона, су и овлашћени представници Републике Србије или аутономне покрајине.

Поступак комасације спроводи комисија за урбану комасацију (у даљем тексту: комисија), коју образује скупштина јединице локалне самоуправе на чијој територији се спроводи поступак комасације. Поступак комасације спроводи и комисија коју образује министар надлежан за послове урбанизма, у случају када комасационо подручје обухвата грађевинско земљиште које се налази на територији две или више јединица локалних самоуправа.

Влада, на предлог министарства надлежног за послове урбанизма, образује републичку комисију за урбану комасацију.

Члан 108.

Пре доношења одлуке о комасацији, комисија, по захтеву власника, односно других носилаца стварних права на катастарским парцелама чија површина представља најмање 51% површине подручја за које је донет план генералне или план детаљне регулације утврђује основаност захтева, у року од десет дана од дана подношења захтева. Министарство надлежно за послове урбанизма или скупштина јединице локалне самоуправе могу покренути поступак урбане комасације за потребе изградње објеката јавне намене у јавној својини, у ком случају комисија предлаже министарству надлежном за послове урбанизма, односно скупштини јединице локалне самоуправе, доношење одлуке о комасацији.

Ако комисија утврди испуњеност услова из става 1. овог члана, у даљем поступку приступа утврђивању граница комасационог подручја и одређује странке у поступку. Комисија за комасацију о утврђеним чињеницама сачињава извештај, који је јавно доступан свим заинтересованим лицима и који се са утврђеном границом објављује и на дигиталној платформи Националне инфраструктуре геопросторних података.

По утврђивању испуњености услова за комасацију, комисија за комасацију предлаже скупштини јединице локалне самоуправе доношење одлуке о комасацији. По доношењу одлука се објављује у јавном гласилу јединице локалне самоуправе и најмање једном локалном и једном дневном листу у Републици Србији као и на дигиталној платформи Националне инфраструктуре геопросторних података и основ је за упис забележбе о спровођењу комасације у јавној књизи о евиденцији непокретности и правима на њима. Након уписа забележбе,

промене на комасационом подручју су могуће само уз сагласност и одлуку комисије. Забрана промена без сагласности комисије траје до завршетка процеса комасације, односно до момента брисања забележбе у јавној књизи о евиденцији непокретности и правима на њима.

После доношења одлуке надлежног органа о комасацији, на предлог комисије орган надлежан за послове урбанизма, у року од осам дана од дана ступања на снагу одлуке о комасацији, објављује јавни позив за пријављивање и утврђивање потребних података за спровођење комасације у „Службеном гласнику Републике Србије", односно јавном гласилу јединице локалне самоуправе и најмање једном локалном и једном дневном листу у Републици Србији, као и на дигиталној платформи Националне инфраструктуре геопросторних података.

Одлука о комасацији је основ за упис забележбе о спровођењу комасације у јавној књизи о евиденцији непокретности и правима на њима. После уписа забележбе, промене на комасационом подручју могуће су само уз сагласност и одлуку комисије. Забрана промена без сагласности комисије траје до завршетка процеса комасације, односно до момента брисања забележбе у јавној књизи о евиденцији непокретности и правима на њима.

Рок за пријаву из става 4. овог члана је 30 дана од дана објављивања јавног позива, у ком року је комисија дужна да спроведе јавно излагање и ближе упозна заинтересована лица са начелима комасације и принципима прерасподеле грађевинског земљишта, о чему сачињава извештај. По окончању јавног излагања, комисија за комасацију приступа изради пројекта комасације.

Пројекат комасације израђује се у складу са правилима парцелације и препарцелације садржаним у важећем планском документу и правилима комасације, са јасно приказаним постојећим и новопланираним стањем, са свим фактичким, просторним и правним променама које ће наступити на комасационом подручју. По изради, комисија за комасацију организује јавни увид у пројекат комасације у трајању од 30 дана.

Странке у поступку комасације имају право приговора на предложена решења из пројекта комасације у року од 30 дана од дана истека рока за јавни увид.

Комисија одлучује о приговору у року од осам дана од дана пријема приговора, а извештај који садржи податке о јавном увиду, са свим примедбама и приговорима, са одлукама о приговорима, доставља се обрађивачу пројекта комасације који је дужан да у року од осам дана измени и допуни пројекат комасације, у складу са донетим одлукама комисије. Пројекат комасације доставља се комисији, органу јединице локалне самоуправе надлежном за послове урбанизма и Републичком геодетском заводу на потврђивање.

Пројекат комасације се, по потврђивању од стране органа из става 9. овог члана, објављује у „Службеном гласнику Републике Србије", односно службеном гласилу јединице локалне самоуправе и на дигиталној платформи Националне инфраструктуре геопросторних података.

По ступању на правну снагу, пројекат комасације се доставља органу јединице локалне самоуправе надлежном за имовинско правне послове, који по спроведеном поступку доноси решење о комасацији.

На решење о урбаној комасацији може се изјавити жалба министарству надлежном за послове урбанизма у року од 15 дана од дана пријема решења.

Правноснажно решење о комасацији, са доказом о исплаћеним накнадама у поступку комасације је основ за упис новоформиране катастарске парцеле у јавну књигу о евиденцији непокретности и правима на њима.

Члан 108а

Прерасподела грађевинских парцела врши се тако што се, увек када је то могуће, власнику додељује грађевинско земљиште са положајем који је исти или сличан земљишту које је унето у комасациону масу, на основу мерила површине или на основу мерила вредности.

На основу мерила површине земљишта, сваком власнику припада грађевинско земљиште у површини парцеле која је унета у комасациону масу, умањено за удео у површини која ће бити коришћена за јавне намене и коју је утврдила комисија за комасацију.

На основу мерила вредности земљишта, сваком власнику припада једна или више грађевинских парцела, чија тржишна вредност након спроведене комасације (посткомасациона

вредност) одговара најмање вредности грађевинског земљишта унетог у комасациону масу (преткомасациона вредност).

У случају да настане разлика у површини између додељене и унете површине, а након одбитка дела површина за јавне намене (по критеријуму унете површине и унете вредности земљишта) та разлика се надокнађује у новцу.

Новчане накнаде утврђује комисија за комасацију.

Трошкове припреме поступка комасације (израда пројекта комасације, геодетски радови и др.) падају на терет јединице локалне самоуправе на чијој територији се спроводи поступак комасације.

У случајевима када је поступак урбане комасације покренуло министарство надлежно за урбанизам или орган аутономне покрајине надлежан за урбанизам, трошкови поступка комасације финансирају се из буџета Републике Србије, односно буџета аутономне покрајине.

По окончању поступка комасације, комисија за комасацију посебним решењем утврђује висину учешћа свих странака у стварним трошковима.

Трошкове комасације сносе учесници комасације, ако је поступак покренут на њихову иницијативу (најмање 51% површине). Поступак спроводи локална самоуправа о трошку власника земљишта. Комисија је у обавези да пре доношења одлуке о комасацији, сваком учеснику достави предрачун трошкова које ће сносити до окончања поступка. Обрачун стварних трошкова сачињава се приликом израде појединачних решења о комасацији, а стварни трошкови могу премашити предрачун трошкова за највише 20%.

Члан 108б

Даном правноснажности решења о комасацији:

1) сва стварна права и терети који су постојали на катастарским парцелама унетим у комасациону масу преносе се на новоформирану катастарску парцелу која прерасподелом припадне новом имаоцу права својине;

2) доспевају сва плаћања из комасационе масе и у комасациону масу, осим ако решењем о комасацији није другачије одређено;

3) по стављању забележбе о комасацији, орган надлежан за послове државног премера и катастра може вршити измене у

регистру непокретности искључиво на захтев комисије, на територији која је обухваћена комасацијом.

Члан 108в

Сва документа донета у поступку урбане комасације од стране надлежних органа, учесника у поступку и имаоца јавних овлашћења, укључујући и техничку документацију, достављају се у форми електронског документа, а размена и комуникација се обавља електронски.

Чл. 109, 109а, 109б и 109в

Брисани су (види члан 60. Закона - 132/2014-3)

V. ИЗГРАДЊА ОБЈЕКАТА

Члан 110.

Грађење објекта врши се на основу грађевинске дозволе и техничке документације, под условима и на начин утврђен овим законом.

1. Садржина и врсте техничке документације

1.1. Претходни радови

Члан 111.

Пре почетка израде техничке документације за грађење објекта из члана 133. овог закона, за које грађевинску дозволу издаје надлежно министарство, односно аутономна покрајина, а који се финансирају средствима из буџета обављају се претходни радови на основу чијих резултата се израђује претходна студија оправданости и студија оправданости.

За грађење објеката из члана 133. овог закона, за које се на основу планског документа могу издати локацијски услови, не израђује се претходна студија оправданости са генералним пројектом.

Члан 112.

Претходни радови, у зависности од класе и карактеристика објекта, обухватају: истраживања и израду анализа и пројеката и других стручних материјала; прибављање података којима се анализирају и разрађују инжењерскогеолошки, геотехнички, геодетски, хидролошки, метеоролошки, урбанистички, технички, технолошки, економски, енергетски, сеизмички, водопривредни и

саобраћајни услови; услове заштите од пожара и заштите животне средине, као и друге услове од утицаја на градњу и коришћење одређеног објекта.

1.2. Претходна студија оправданости

Члан 113.

Претходном студијом оправданости утврђује се нарочито просторна, еколошка, друштвена, финансијска, тржишна и економска оправданост инвестиције за варијантна решења дефинисана генералним пројектом, на основу којих се доноси плански документ, као и одлука о оправданости улагања у претходне радове за идејни пројекат и израду студије оправданости.

Претходна студија оправданости садржи генерални пројекат из члана 117. овог закона.

1.3. Студија оправданости

Члан 114.

Студијом оправданости одређује се нарочито просторна, еколошка, друштвена, финансијска, тржишна и економска оправданост инвестиције за изабрано решење, разрађено идејним пројектом, на основу које се доноси одлука о оправданости улагања, за пројекте у чијем финансирању учествују корисници јавних средстава, без обзира на то да ли је инвеститор корисник јавних средстава.

Студија оправданости садржи идејни пројекат из члана 118. овог закона.

Израда претходне студије оправданости, односно студије оправданости

Члан 115.

Израду претходне студије оправданости и студије оправданости може обављати привредно друштво, односно друго правно лице које је уписано у одговарајући регистар за обављање делатности пројектовања и инжењеринга и које испуњава услове у погледу стручног кадра.

Члан 116.

Техничка документација израђује се као:

1) генерални пројекат;

2) идејно решење;
3) идејни пројекат;
4) пројекат за грађевинску дозволу;
5) пројекат за извођење;
6) пројекат изведеног објекта.

1.4. Генерални пројекат
Члан 117.

Генерални пројекат садржи нарочито податке о: макролокацији објекта; општој диспозицији објекта; техничко-технолошкој концепцији објекта; начину обезбеђења инфраструктуре; могућим варијантама просторних и техничких решења са становишта уклапања у простор; природним условима; процени утицаја на животну средину; инжењерскогеолошким-геотехничким карактеристикама терена са аспекта утврђивања генералне концепције и оправданости изградње објекта; истражним радовима за израду идејног пројекта; заштити природних и непокретних културних добара; функционалности и рационалности решења.

1.4.а Идејно решење
Члан 117а

Идејно решење представља приказ планиране концепције објекта које се израђује за потребе прибављања локацијских услова, а може бити и део урбанистичког пројекта за потребе урбанистичко-архитектонске разраде локације у складу са прописом којим се ближе уређује садржина техничке документације.

Идејним решењем обавезно се приказују само подаци неопходни за издавање локацијских услова, односно подаци неопходни са утврђивање усклађености са планским документом, без разраде техничких решења.

1.5. Идејни пројекат
Члан 118.

Идејни пројекат се израђује за потребе изградње објеката и извођења радова из члана 145. овог закона.

Идејни пројекат се израђује и за потребе изградње објеката и извођења радова за објекте из члана 133. овог закона, у ком

случају подлеже стручној контроли од стране ревизионе комисије.

Идејни пројекат из става 1. овог члана, који се израђује за потребе извођења радова из члана 2. тачка 32а) овог закона подлеже техничкој контроли, у складу са одредбама овог закона, осим у случају реконструкције електродистрибутивне и електронске комуникационе мреже.

Идејни пројекат се израђује у складу са прописом којим се ближе уређује садржина техничке документације.

1.6 Пројекат за грађевинску дозволу
Члан 118а

Пројекат за грађевинску дозволу се израђује за потребе прибављања решења о грађевинској дозволи у складу са подзаконским актом којим се ближе уређује садржина техничке документације.

Пројектом за грађевинску дозволу се врши разрада планиране концепције објекта утврђене идејним решењем на основу кога су издати локацијски услови, а могућа су и његова одступања од тог идејног решења у складу са прописом којим се ближе уређује садржина техничке документације.

Пројекат из става 1. овог члана обавезно садржи и изјаву главног пројектанта, одговорног пројектанта и вршиоца техничке контроле, којом се потврђује да је пројекат израђен у складу са локацијским условима, прописима и правилима струке.

За објекте за које је законом којим се уређује заштита од пожара прописана обавеза израде Главног пројекта заштите од пожара и прибављање сагласности на пројекат за извођење, уз пројекат за грађевинску дозволу обавезно се прилаже и Елаборат о заштити од пожара.

Елаборат о заштити од пожара израђује лице са одговарајућом лиценцом издатом у складу са прописима којима се уређује заштита од пожара.

Брисан је ранији назив члана 119. (види члан 68. Закона - 132/2014-3)

Чл. 119-122.

Брисани су (види члан 68. Закона - 132/2014-3)

1.7. Пројекат за извођење

Члан 123.

Пројекат за извођење израђује се за потребе грађења објеката и извођења радова, ако је то прописано подзаконским актом којим се ближе уређује садржина техничке документације.

Пројекат за извођење је скуп међусобно усаглашених пројеката којим се утврђују грађевинско-техничке, технолошке и експлоатационе карактеристике објекта са опремом и инсталацијама, техничко-технолошка и организациона решења за градњу објекта, инвестициона вредност објекта и услови одржавања објекта.

Пројекат из става 1. овог члана обавезно садржи и изјаву главног пројектанта и изјаве одговорних пројектаната којима се потврђује да је пројекат израђен у складу са локацијским условима, грађевинском дозволом, пројектом за грађевинску дозволу, прописима и правилима струке.

Пројекат за извођење се може израђивати и у фазама, у ком случају се радови изводе само за ону фазу за коју је пројекат за извођење потврђен у складу са ставом 3. овог члана.

За објекте за које се у складу са законом којим се уређује заштита од пожара прибавља сагласност на технички документ, пре издавања употребне дозволе прибавља се сагласност на пројекат за извођење.

Сагласност из става 5. овог члана прибавља се у поступку обједињене процедуре, у року од 15 дана од дана подношења захтева, односно у року од 30 дана у случају да се прибавља за објекте из члана 133. овог закона.

1.8. Пројекат изведеног објекта

Члан 124.

Пројекат изведеног објекта израђује се за потребе прибављања употребне дозволе, коришћења и одржавања објекта.

Пројекат изведеног објекта израђује се за све објекте за које се по одредбама овог закона прибавља грађевинска дозвола.

Пројекат изведеног објекта је пројекат за извођење са изменама насталим у току грађења објекта.

Пројекат изведеног објекта не подлеже техничкој контроли, осим када се израђује за потребе легализације објеката.

У случају да у току грађења објекта није одступљено од пројекта за извођење, инвеститор, лице које врши стручни

надзор и извођач радова потврђују и оверавају на пројекту за извођење да је изведено стање једнако пројектованом стању.

Брисан је ранији назив члана 125. (види члан 71. Закона - 132/2014-3)

Члан 125.

Брисан је (види члан 71. Закона - 132/2014-3)

2. Израда техничке документације

Члан 126.

Брисан је ранији став 1. (види члан 59. Закона - 83/2018-18)

Техничку документацију за изградњу објеката, односно извођење радова може да израђује привредно друштво, односно друго правно лице или предузетник, под условом да је то лице уписано у одговарајући регистар за израду техничке документације за ту врсту објеката и да има запослена лица са лиценцом за одговорног пројектанта, која имају одговарајуће стручне резултате у изради техничке документације за ту врсту и намену објекта.

Стручне резултате, у смислу става 1. овог члана, има лице које је израдило или учествовало у изради, односно у вршењу техничке контроле техничке документације по којој су изграђени објекти те врсте и намене.

Министар надлежан за послове грађевинарства ближе прописује услове које треба да испуне лица из става 1. овог члана и образује комисију за утврђивање испуњености тих услова.

Министар надлежан за послове грађевинарства доноси решење о испуњености услова на предлог комисије из става 3. овог члана.

Решење из става 4. овог члана коначно је даном достављања решења.

Решење из става 5. овог члана доноси се са роком важења две године.

Министар надлежан за послове грађевинарства донеће решење којим укида решење о испуњености услова за израду техничке документације (лиценце), ако се утврди да привредно друштво, односно друго правно лице или предузетник не испуњава услове из става 2. овог члана, као и када се утврди да је лиценца издата на основу нетачних или неистинитих података.

Трошкове утврђивања испуњености услова за израду техничке документације из става 1. овог члана сноси подносилац захтева.

Висина трошкова за утврђивање испуњености услова за израду техничке документације из става 8. овог члана, саставни је део решења из става 3. овог члана.

Техничку документацију може да израђује и лице које је страни држављанин под условима реципроцитета и другим условима прописаним овим законом.

Лице из става 10. овог члана може да израђује техничку документацију ако је на међународном конкурсу стекао право на извођење конкурсног рада и ако је члан струковне коморе државе чији је држављанин.

Испуњеност услова из ст. 10. и 11. овог члана утврђује министарство надлежно за послове грађевинарства.

Члан 126а

Привредно друштво, односно друго правно лице или предузетник који испуњава услове из члана 126. став 2. и члана 150. став 2. овог закона, обавезно је да у писаној форми без одлагања обавести министарство надлежно за послове грађевинарства о свакој промени услова утврђених решењем министра и у року од 30 дана поднесе захтев за доношење новог решења и достави доказе о испуњености услова за упис у одговарајући регистар за израду техничке документације за ту врсту објеката.

Министарство надлежно за послове грађевинарства, по службеној дужности или на иницијативу инспекцијских и других државних органа, правних и физичких лица, врши контролу испуњености услова утврђених у поступку утврђивања испуњености услова за израду техничке документације (у даљем тексту: лиценца).

Уколико министарство надлежно за послове грађевинарства утврди да услови из става 2. овог члана нису испуњени, решењем ће ставити ван снаге лиценцу издату привредном друштву, односно другом правном лицу или предузетнику у року од 30 дана од дана утврђивања неправилности.

У случају из става 3. овог члана, том лицу не може се издати нова лиценца у наредних шест месеци од дана правноснажности решења којим је лиценца стављена ван снаге.

Решење из става 3. овог члана је коначно даном достављања привредном друштву, односно другом правном лицу или предузетнику на која се односе и против решења не може се уложити жалба, али се може покренути управни спор.

Члан 127.

У изради техничке документације не може да учествује лице које је запослено у привредном друштву, другом правном лицу или предузетничкој радњи које је овлашћено да утврди неки од услова на основу кога се израђује техничка документација.

У изради техничке документације не може да учествује лице које врши надзор над применом одредаба овог закона.

Правно лице које обавља комуналне делатности, односно делатности од општег интереса може да израђује техничку документацију за изградњу објеката које ће користити за обављање своје делатности, под условима прописаним овим законом.

Организација која обавља делатност заштите културних добара може да израђује техничку документацију за предузимање мера техничке заштите на непокретном културном добру.

2.1. Одговорни пројектант

Члан 128.

Одговорни пројектант може бити лице са стеченим високим образовањем одговарајуће струке на нивоу еквивалентном академским студијама односно струковним студијама обима од најмање 300 ЕСПБ, најмање три године одговарајућег стручног искуства на изради техничке документације, одговарајућом лиценцом у складу са овим законом и које је уписано у регистар лиценцираних инжењера, архитеката и просторних планера.

Лиценцу за одговорног пројектанта може да стекне лице са стеченим високим образовањем одговарајуће струке, односно смера, положеним стручним испитом и најмање три године радног искуства са стручним резултатима на изради техничке документације и са препоруком најмање два одговорна пројектанта или Инжењерске коморе.

Стручним резултатима за пројектанта, у смислу става 2. овог члана, сматрају се резултати остварени на руковођењу и изради или сарадњи на изради најмање два пројекта.

Одговорни пројектант оверава део пројекта за који поседује одговарајућу лиценцу, у складу са прописом којим се ближе уређује израда техничке документације.

Члан 128а

Инвеститор именује главног пројектанта који је одговоран за усклађеност извода из пројекта са подацима из пројекта за грађевинску дозволу и који својим потписом потврђује усаглашеност свих појединачних делова пројекта.

Главни пројектант мора да испуњава услове за одговорног пројектанта прописане овим законом.

3. Техничка контрола

Члан 129.

Пројекат за грађевинску дозволу подлеже техничкој контроли.

Техничку контролу пројекта за грађевинску дозволу може да врши привредно друштво, односно друго правно лице или предузетник (или више њих за посебне стручне области), која су уписана у одговарајући регистар привредних субјеката и која поседују решење о испуњености услова за пројектовање за ту врсту објеката, односно делова објеката, у складу са овим законом, које одређује инвеститор.

Техничку контролу пројекта за грађевинску дозволу не може да врши одговорни пројектант који је израдио тај пројекат, односно који је запослен у привредном друштву које је израдило тај пројекат или предузећу које је инвеститор.

Техничка контрола пројекта за грађевинску дозволу обухвата нарочито проверу: усклађености са свим условима и правилима садржаним у локацијским условима, законом и другим прописима, техничким нормативима, стандардима и нормама квалитета, као и међусобне усклађености свих делова техничке документације; усклађености пројекта са резултатима претходних истраживања (претходни радови); оцену одговарајућих подлога за темељење објеката; проверу исправности и тачности техничко-технолошких решења објекта и решења грађења објеката; стабилности и безбедности; рационалности пројектованих грађевинских производа; утицаја на животну средину и суседне објекте.

Техничка контрола пројекта за грађевинску дозволу за грађење објеката за које грађевинску дозволу издаје надлежно министарство, односно аутономна покрајина обухвата и проверу усклађености са мерама садржаним у извештају ревизионе комисије.

О извршеној техничкој контроли сачињава се извештај који потписују одговорни пројектанти са одговарајућим лиценцама који су обавили техничку контролу појединачних делова пројекта, а коначни извештај потписује заступник правног лица, односно предузетник из става 2. овог члана.

Трошкове техничке контроле сноси инвеститор.

Брисан је ранији став 7. (види члан 75. Закона - 132/2014-3)

Пројекат за грађевинску дозволу израђен по прописима других земаља подлеже техничкој контроли којом се проверава усклађеност те документације са законом и другим прописима, стандардима, техничким нормативима и нормама квалитета.

Пројекат за грађевинску дозволу из става 8. овог члана мора бити преведен на српски језик.

Идејни пројекат за реконструкцију линијских инфраструктурних објеката из члана 118. став 2. овог закона подлеже техничкој контроли под истим условима, као пројекат за грађевинску дозволу.

Члан 129а

Привредно друштво, односно друго правно лице или предузетник, које обавља послове израде и контроле техничке документације, односно које је извођач радова, вршилац стручног надзора или техничког прегледа, мора бити осигурано од одговорности за штету коју може причинити другој страни, односно трећем лицу.

Ближе услове обавезног осигурања из става 1. овог члана прописује министар надлежан за послове грађевинарства.

4. Чување техничке документације

Члан 130.

Орган надлежан за издавање грађевинске дозволе, дужан је да трајно чува један оригинални примерак документације на основу које је издата грађевинска дозвола, односно примерак техничке документације за изградњу тог објекта.

Инвеститор је дужан да трајно чува један оригинални или на прописан начин комплетиран примерак техничке документације на основу које је издата грађевинска дозвола са свим изменама и допунама извршеним у току грађења и свим детаљима за извођење радова.

5. Ревизија пројеката

Члан 131.

Генерални пројекат и идејни пројекат, претходна студија оправданости и студија оправданости за објекте из члана 133. овог закона подлежу ревизији (стручној контроли) комисије коју образује министар надлежан за послове грађевинарства (у даљем тексту: ревизиона комисија).

Ревизиону комисију из става 1. овог члана за стручну контролу објеката из члана 133. овог закона који се у целини граде на територији аутономне покрајине образује министар надлежан за послове грађевинарства, на предлог органа аутономне покрајине надлежног за послове грађевинарства.

Члан 132.

Стручном контролом проверава се концепција објекта нарочито са становишта: погодности локације у односу на врсту и намену објекта; услова грађења објекта у погледу примене мера заштите животне средине; сеизмолошких, геотехничких, саобраћајних и других услова; обезбеђења енергетских услова у односу на врсту планираних енергената; техничко-технолошких карактеристика објекта; техничко-технолошких и организационих решења за грађење објекта; савремености техничких решења и усклађености са развојним програмима у тој области, као и других прописаних услова изградње објекта.

Ревизиона комисија сачињава извештај са мерама које се обавезно примењују при изради пројекта за грађевинску дозволу.

Рок за достављање извештаја из става 2. овог члана не може бити дужи од 30 дана, од дана подношења уредног захтева.

Уколико ревизиона комисија не достави извештај из става 2. овог члана у прописаном року, сматраће се да комисија нема примедбе.

Трошкове ревизије пројекта сноси инвеститор.

Висину трошкова из става 4. овог члана утврђује министар надлежан за послове грађевинарства.

VI. ГРАЂЕВИНСКА ДОЗВОЛА

1. Надлежност за издавање грађевинске дозволе

Члан 133.

Грађевинску дозволу за изградњу објеката издаје министарство надлежно за послове грађевинарства (у даљем тексту: Министарство), ако овим законом није другачије одређено.

Министарство издаје грађевинску дозволу за изградњу објеката, и то:

1) високих брана и акумулација напуњених водом, јаловином или пепелом за које је прописано техничко осматрање;

2) нуклеарних објеката и других објеката који служе за производњу нуклеарног горива, радиоизотопа, озрачивања, ускладиштење радиоактивних сировина и отпадних материја за научно-истраживачке сврхе;

3) објеката за прераду нафте и гаса који се граде ван експлоатационих поља по претходно прибављеној сагласности министарства надлежног за експлоатацију минералних сировина, производњу биогорива и биотечности у постројењима капацитета преко 100 t годишње, нафтовода и продуктовода, гасовода називног радног надпритиска преко 16 бара, бункера стационарних и бункера плутајућих станица за снабдевање бродова и техничких пловних објеката течним горивом капацитета преко 500 m³, складишта нафте, течног нафтног гаса и нафтних деривата капацитета преко 500 t који се граде ван експлоатационих поља дефинисаних законом којим се уређује рударство и геолошка истраживања и магистралних топловода;

4) објеката базне и прерађивачке хемијске индустрије, црне и обојене металургије, објеката за прераду коже и крзна, објеката за прераду каучука, објеката за производњу целулозе и папира и објеката за прераду неметаличних минералних сировина који се граде ван експлоатационих поља дефинисаних законом којим се уређује рударство и геолошка истраживања, осим објеката за примарну прераду украсног и другог камена;

4а) севесо постројења и севесо комплекса;

5) стадиона за 20 000 и више гледалаца, објеката конструктивног распона преко 50 m, објеката преко 50 m висине, силоса капацитета преко 20 000 m³ завода за извршење кривичних санкција, објеката за службене потребе дипломатско-конзуларних представништава страних држава, односно

канцеларија међународних организација у Републици Србији, уколико је то прописано билатералним споразумом, као и стамбених комплекса вишепородичног становања када је инвеститор Република Србија;

6) термоелектрана снаге 10 MW и више, термоелектрана-топлана електричне снаге 10 MW и више и других објеката за производњу електричне енергије снаге 10 MW и више, као и електроенергетских водова и трансформаторских станица напона 110 и више kV;

7) међурегионалних и регионалних објеката водоснабдевања и канализације, постројења за припрему воде за пиће капацитета преко 200l/s и постројења за пречишћавање отпадних вода капацитета преко 200 l/s;

8) регулационих радова за заштиту од великих вода градских подручја и руралних површина већих од 300 ha;

9) објеката у границама непокретних културних добара од изузетног значаја и културних добара уписаних у Листу светске културне и природне баштине, објеката у заштићеној околини културних добара од изузетног значаја са одређеним границама катастарских парцела и објеката у заштићеној околини културних добара уписаних у Листу светске културне и природне баштине, као и објеката у заштићеним подручјима у складу са актом о заштити културних добара (осим претварања заједничких просторија у стан, односно пословни простор у заштићеној околини културних добара од изузетног значаја и културних добара уписаних у Листу светске културне баштине), у складу са законом;

9а) објеката у границама националног парка и објеката у границама заштите заштићеног природног добра од изузетног значаја (осим породичних стамбених објеката, пољопривредних и економских објеката и њима потребних објеката инфраструктуре, који се граде у селима), у складу са законом;

10) постројења за третман неопасног отпада, спаљивањем или хемијским поступцима, капацитета више од 70 t дневно;

11) постројења за третман опасног отпада спаљивањем, термичким и/или физичким, физичко-хемијским, хемијским поступцима, као и централна складишта и/или депоније за одлагање опасног отпада;

12) аеродрома за јавни ваздушни саобраћај;

13) путничких пристаништа, лука, пристана и марина;

14) државних путева првог и другог реда, путних објеката и саобраћајних прикључака на ове путеве и граничних прелаза;

15) јавне железничке инфраструктуре са прикључцима и метроа;

16) објеката електронских комуникација, односно мрежа, система или средстава који су међународног и магистралног значаја и они који се граде на територији две или више јединица локалне самоуправе;

17) хидрограђевинских објеката на пловним путевима;

18) пловних канала и бродских преводница који нису у саставу хидроенергетског система;

19) регионалних депонија, односно депонија за одлагање неопасног отпада за подручје настањено са преко 200.000 становника;

20) објеката за производњу енергије из обновљивих извора енергије снаге 10 MW и више;

21) објеката који су намењени за производњу наоружања и војне опреме у смислу закона којим се уређује област производње наоружања и војне опреме, као и објеката за производњу и складиштење експлозивних материја;

22) објеката здравствене заштите смештајних капацитета преко 500 лежаја;

23) објеката који се граде на територији две или више јединица локалних самоуправа;

24) брисана је (види члан 8. Закона - 31/2019-9)

2. Поверавање издавања грађевинске дозволе

Члан 134.

Поверава се аутономној покрајини издавање грађевинских дозвола за изградњу објеката одређених у члану 133. овог закона који се у целини граде на територији аутономне покрајине.

Поверава се јединицама локалне самоуправе издавање грађевинских дозвола за изградњу објеката који нису одређени у члану 133. овог закона.

3. Издавање грађевинске дозволе

Члан 135.

Грађевинска дозвола се издаје инвеститору који уз захтев за издавање грађевинске дозволе достави пројекат за грађевинску дозволу и извод из пројекта за грађевинску дозволу израђене у

складу са прописом којим се ближе уређује садржина техничке документације, који има одговарајуће право на земљишту или објекту и који је доставио доказе о уплати одговарајућих такси и накнада и друге доказе прописане прописом којим се ближе уређује поступак спровођења обједињене процедуре.

Као одговарајуће право на земљишту сматра се право својине, право закупа на грађевинском земљишту у јавној својини, као и друга права прописана овим законом.

За изградњу подземних инфраструктурних објеката који се граде у оквиру планираних саобраћајних или инфраструктурних коридора, методом подбушивања, као прва фаза реализације, не доставља се доказ о одговарајућем праву нити доказ о уклањању објеката у смислу овог закона, већ се наведени докази достављају у другој фази реализације изградње.

За изградњу линијских инфраструктурних објеката, као доказ о одговарајућем праву сматра се и правноснажно или коначно решење о експропријацији, закључен уговор о праву службености у складу са овим законом, закључен уговор о закупу на земљишту у приватној својини, као и други докази прописани чланом 69. овог закона.

За изградњу линијских инфраструктурних објеката и објеката комуналне инфраструктуре, грађевинска дозвола може се издати за више катастарских парцела, односно делова катастарских парцела уз обавезу инвеститора да пре издавања употребне дозволе, а на основу пројекта препарцелације, изврши спајање тих катастарских парцела.

За изградњу комуналне инфраструктуре, као и реконструкцију, санацију и адаптацију јавних саобраћајних и других јавних површина у регулацији постојеће саобраћајнице, у складу са фактичким стањем на терену, не доставља се доказ о одговарајућем праву на земљишту, односно објекту.

За изградњу трафостанице унутар објекта, као доказ о одговарајућем праву сматра се и сагласност инвеститора, односно власника објекта. По изградњи објекта, део зграде у коме је изграђена трафостаница, постаје самостални део зграде у складу са прописима којима је уређена материја одржавања зграда.

За изградњу или извођење радова на грађевинском земљишту или објекту који је у власништву више лица, као доказ о одговарајућем праву прилаже се и оверена сагласност тих лица,

а ако се изводе радови на надзиђивању, прилаже се и уговор закључен у складу са посебним законом.

Брисан је ранији став 7. (види члан 9. Закона - 31/2019-9)

За изградњу или извођење радова на изградњи објеката за службене потребе дипломатско-конзуларних представништава страних држава, односно канцеларија међународних организација у Републици Србији, уколико је то прописано билатералним споразумом, инвеститор нема обавезу плаћања доприноса за уређивање грађевинског земљишта, ако постоји реципроцитет са том страном државом, о чему потврду издаје министарство надлежно за спољне послове.

За изградњу енергетских објеката, пре издавања грађевинске дозволе, инвеститор прибавља енергетску дозволу, у складу са посебним законом.

Ако је захтевом за издавање грађевинске дозволе предвиђено прикључење објекта на комуналну или другу инфраструктуру која у тренутку издавања локацијских услова није изведена, што је утврђено локацијским условима, уз захтев за издавање грађевинске дозволе се подноси уговор између инвеститора и одговарајућег имаоца јавних овлашћења којим се утврђују обавезе уговорних страна да, најкасније до истека рока за завршетак радова на објекту за који се тражи грађевинска дозвола, изграде инфраструктуру потребну за прикључење тог објекта на комуналну или другу инфраструктуру, односно други доказ о обезбеђивању недостајуће инфраструктуре.

Орган надлежан за издавање грађевинске дозволе, по пријему захтева за издавање грађевинске дозволе врши проверу достављене документације у складу са чланом 8ђ овог закона.

Грађевинска дозвола се издаје на основу важећих локацијских услова независно од тога по чијем захтеву су локацијски услови издати.

Орган надлежан за издавање грађевинске дозволе, издаје на ризик инвеститора грађевинску дозволу и за непокретност на којој је у евиденцији катастра непокретности уписана забележба спора, односно управног спора .

За објекте за које грађевинску дозволу издаје министарство, односно надлежни орган аутономне покрајине пре издавања грађевинске дозволе, потребно је прибавити извештај ревизионе комисије.

Члан 135а

Грађевинска дозвола се издаје на име инвеститора и финансијера ако је уз захтев за издавање приложен уговор између инвеститора и финансијера, оверен у складу са законом који уређује оверу потписа, у коме се инвеститор сагласио да носилац права и обавезе из грађевинске дозволе буде и финансијер.

Финансијер одговара за све обавезе према трећим лицима, које су последица радњи које предузме у складу са овлашћењима која су му пренета уговором из става 1. овог члана.

Закључењем уговора из става 1. овог члана и издавањем грађевинске дозволе и на име финансијера, сматра се да финансијер има право приступа земљишту на коме се гради предметни објекат односно изводе радови, као и да то право може даље пренети на извођача радова у циљу изградње објекта односно извођења радова.

4. Садржина грађевинске дозволе

Члан 136.

Грађевинска дозвола садржи нарочито податке о:

1) инвеститору, односно инвеститору и финансијеру;

2) објекту чије се грађење дозвољава са подацима о габариту, висини, бруто развијеној грађевинској површини и предрачунској вредности објекта;

3) катастарској парцели, односно катастарским парцелама, односно деловима катастарских парцела на којима се гради објекат;

4) постојећем објекту који се уклања или реконструише ради грађења;

5) року важења грађевинске дозволе;

6) документацији на основу које се издаје.

Саставни део грађевинске дозволе је и извод из пројекта за грађевинску дозволу, са спецификацијом свих посебних делова објекта.

Грађевинска дозвола се издаје решењем, у року од пет радних дана од дана подношења захтева. Саставни део решења су локацијски услови, износ доприноса из члана 97. став 2. овог закона, извод из пројекта и пројекат за грађевинску дозволу.

На решење из става 3. овог члана може се изјавити жалба у року од осам дана од дана достављања.

На решење из става 3. овог члана, које доноси надлежно министарство, односно надлежни орган аутономне покрајине, не може се изјавити жалба, али се тужбом може покренути управни спор.

Члан 137.

Грађевинска дозвола издаје се за цео објекат, односно за део објекта, ако тај део представља техничку и функционалну целину; односно за више катастарских парцела или делова катастарских парцела за изградњу линијских инфраструктурних објеката.

Припремни радови се изводе на основу грађевинске дозволе из става 1. овог члана.

Брисани су ранији ст. 3-6. (види члан 82. Закона - 132/2014-3)

Припремни радови за објекте из члана 133. овог закона, као и за објекте бруто развијене грађевинске површине преко 800 m², могу се изводити и на основу посебне грађевинске дозволе.

За изградњу привремених јавних паркиралишта у јавној својини издаје се посебна грађевинска дозвола.

Уз захтев за издавање грађевинске дозволе из става 4. овог члана, прилажу се докази из члана 145. овог закона, а на рок важења, право на жалбу, могућност продужетка рока важења решења и поступак уклањања привременог јавног паркиралишта примењују се одредбе члана 147. ст. 5, 6, 7. и 8. овог закона.

Уз захтев за издавање грађевинске дозволе из става 3. овог члана, прилажу се локацијски услови, пројекат припремних радова и доказ о одговарајућем праву на земљишту или објекту.

Решење из ст. 3. и 4. овог члана доноси орган надлежан за издавање грађевинске дозволе, у року од осам дана од дана подношења уредне документације.

На решење из ст. 3. и 4. овог члана може се изјавити жалба у року од осам дана од дана достављања, а ако је решење издало министарство надлежно за послове грађевинарства, односно надлежни орган аутономне покрајине, није дозвољена жалба али се може тужбом покренути управни спор.

Ако се припремни радови односе на уклањање објекта на парцели, обавеза инвеститора је да надлежној служби за катастар непокретности, ради спровођења промене достави геодетски елаборат о рушењу. Решење из става 3. овог члана посебно

садржи обавезу инвеститора да о уклањању објекта на парцели обавести надлежног инспектора, који сачињава записник и доставља га надлежној служби за катастар непокретности, ради спровођења промене у катастарском операту.

5. Достављање решења о грађевинској дозволи

Члан 138.

Надлежни орган доставља решење о грађевинској дозволи инспекцији која врши надзор над изградњом објеката, а ако је решење издало министарство, односно аутономна покрајина, решење се доставља јединици локалне самоуправе на чијој територији се гради објекат, ради информисања.

Решење о грађевинској дозволи доставља се имаоцима јавних овлашћења надлежним за утврђивање услова за пројектовање, односно прикључење објеката на инфраструктурну мрежу, ради информисања.

Члан 138а

Грађењу се може приступити на основу правноснажног решења о грађевинској дозволи и пријави радова из члана 148. овог закона.

Инвеститор може приступити грађењу и на основу коначног решења о грађевинској дозволи и пријави радова из члана 148. овог закона, на сопствени ризик и одговорност.

Ако је странка покренула управни спор, а инвеститор из тог разлога не започне са грађењем објекта до правноснажности решења, инвеститор има право на накнаду штете и на изгубљену добит у складу са законом, ако се утврди да је тужба неоснована.

6. Одлучивање по жалби

Члан 139.

По жалби на решење о грађевинској дозволи јединице локалне самоуправе као и на првостепено решење о одобрењу извођења радова из члана 145. овог закона јединице локалне самоуправе, решава министарство надлежно за послове грађевинарства.

Аутономној покрајини поверава се решавање по жалби против првостепеног решења о грађевинској дозволи јединице локалне самоуправе, донетој за грађење објеката који се граде на територији аутономне покрајине, као и на првостепено решење о

одобрењу извођења радова из члана 145. овог закона јединице локалне самоуправе који се изводе на територији аутономне покрајине.

Граду Београду се поверава решавање по жалби против првостепеног решења о грађевинској дозволи донетој за грађење објекта до 800 m² бруто развијене грађевинске површине, као и на првостепено решење о одобрењу извођења радова из члана 145. овог закона, на територији града Београда.

НАПОМЕНА ИЗДАВАЧА: Одредба члана 139. став 3. Закона у делу који се односи на квадратуру бруто развијене грађевинске површине престала је да важи ступањем на снагу Закона о изменама и допунама Закона о главном граду ("Слзжбени гласник РС", број 37/2019), односно 6. маја 2019. године (види члан 21. Закона - 37/2019-3).

7. Рок важења грађевинске дозволе

Члан 140.

Грађевинска дозвола престаје да важи ако се не изврши пријава радова у року од три године од дана правноснажности решења којим је издата грађевинска дозвола.

Изузетно од става 1. овог члана, када је пријава радова извршена на основу члана 148. став 5. овог закона, грађевинска дозвола важи до пријаве радова свих делова објекта.

Решење којим се утврђује престанак важења грађевинске дозволе из ст. 1. и 2. овог члана доноси орган надлежан за издавање грађевинске дозволе.

Грађевинска дозвола престаје да важи ако се у року од пет година од дана правноснажности решења којим је издата грађевинска дозвола, не изда употребна дозвола, осим за објекте из члана 133. овог закона, објекте комуналне инфраструктуре који се изводе фазно и породичне стамбене зграде које инвеститор гради ради решавања својих стамбених потреба.

На захтев инвеститора, надлежни орган може донети решење којим се одобрава да правноснажна грађевинска дозвола остаје на правној снази две године после рока прописаног ставом 3. овог члана, ако се у поступку покренутом у року из става 3. овог члана, утврди да је објекат завршен у конструктивном смислу на основу записника надлежног грађевинског инспектора.

После истека рока из става 3, односно става 4. овог члана, инвеститор плаћа на рачун Пореске управе накнаду у висини

пореза на имовину, који би се плаћао у складу са законом којим се уређује порез на имовину за цео објекат, да је исти изграђен у складу са грађевинском дозволом, све док се за ту локацију не изда нова грађевинска дозвола.

Решење којим се утврђује престанак важења грађевинске дозволе из става 3. односно става 4. овог члана доноси орган надлежан за издавање грађевинске дозволе, а по правноснажности то решење доставља Пореској управи на чијој територији се налази предметни објекат.

Брисани су ранији ст. 7. и 8. (види члан 84. Закона - 132/2014-3)

Одредбе ст. 3, 4, 5. и 6. овог члана односе се и на решења о грађевинској дозволи, односно решења о одобрењу за изградњу која су издата у складу са раније важећим законима којима је уређивана изградња објеката, пре 11. септембра 2009. године. Рок за прибављање употребне дозволе за ове објекте је две године од дана ступања на снагу овог закона.

8. Измене решења о грађевинској дозволи услед промене инвеститора

Члан 141.

Ако се након правноснажности решења о грађевинској дозволи промени инвеститор, нови инвеститор је дужан да у року од 30 дана од дана настанка промене, поднесе органу који је издао грађевинску дозволу захтев за измену решења о грађевинској дозволи.

Уз захтев из става 1. овог члана прилаже се доказ о праву својине, односно другом праву на земљишту ради изградње објекта, односно доказ о праву својине на објекту ради реконструкције објекта и други правни основ стицања права својине на објекту у изградњи.

Ако се објекат за који је издато решење о грађевинској дозволи налази на земљишту које је у приватној својини, уз захтев из става 2. овог члана доставља се уговор о куповини грађевинског земљишта, односно објекта у изградњи, закључен у облику јавнобележничког записа, односно други правни основ о стицању права својине на грађевинском земљишту, односно објекту у изградњи, са доказом о плаћеном одговарајућем порезу у складу са законом којим се уређују порези на имовину, односно доказом да промет грађевинског земљишта, односно објекта у

изградњи није предмет опорезивања у складу са законом којим се уређују порези на имовину.

Ако се објекат за који је издато решење о грађевинској дозволи налази на грађевинском земљишту у јавној својини, а носилац издате грађевинске дозволе је закупац на том земљишту, уз захтев из става 2. овог члана подноси се извод из евиденције непокретности и правима на њима са уписаним правом закупа на име новог власника објекта у теретном листу. Уз захтев за упис права закупа на грађевинском земљишту на име новог власника објекта у изградњи, доставља се уговор о куповини објекта у изградњи, закључен у облику јавнобележничког записа, односно други правни основ о стицању права својине на објекту у изградњи, са доказом о плаћеном одговарајућем порезу у складу са законом којим се уређују порези на имовину, односно доказом да промет објекта у изградњи није предмет опорезивања у складу са законом којим се уређују порези на имовину и уговор са власником грађевинског земљишта у јавној својини о измени уговора о закупу, у складу са овим законом.

Ако је предмет издате грађевинске дозволе надзиђивање, односно претварање заједничких просторија у стан или пословни простор, као доказ из става 2. овог члана подноси се уговор о куповини објекта у изградњи, односно други правни основ стицања права својине на објекту у изградњи, који је судски оверен и са доказом о плаћеном одговарајућем порезу у складу са законом којим се уређују порези на имовину, односно доказом да промет објекта у изградњи није предмет опорезивања закона којим се уређују порези на имовину и уговор закључен са скупштином, односно саветом зграде, у складу са посебним законом.

Ако је предмет издате грађевинске дозволе реконструкција постојећег објекта, као доказ из става 2. овог члана подноси се извод из јавне књиге о евиденцији непокретности и правима на њима са уписаним правом својине на објекту за који је издата грађевинска дозвола о реконструкцији.

Као доказ из става 2. овог члана може се поднети и правноснажно решење о наслеђивању, као и решење о статусној промени привредног друштва из кога се на неспоран начин може утврдити правни континуитет подносиоца.

Захтев за измену решења о грађевинској дозволи услед промене инвеститора може се поднети до подношења захтева за употребну дозволу.

Решење о измени решења о грађевинској дозволи издаје се у року од осам дана од дана подношења захтева и садржи податке о измени у погледу имена, односно назива инвеститора, док у осталим деловима остаје непромењено.

Брисан је ранији став 10. (види члан 70. Закона - 83/2018-18)

Решење из става 9. овог члана доставља се ранијем и новом инвеститору и грађевинској инспекцији.

На решење из става 9. овог члана може се изјавити жалба у року од осам дана од дана достављања, а ако је доносилац решења Министарство, односно надлежни орган аутономне покрајине, тужбом се може покренути управни спор.

Одредба овог члана која се односи на измену решења о грађевинској дозволи услед промене инвеститора сходно се примењује и на измену одобрења за изградњу и главног пројекта потврђеног у складу са одредбама Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 47/03 и 34/06), као и на измену решења о грађевинској дозволи издатој по одредбама раније важећих закона којима је уређивана изградња објеката, када је у складу са тим решењем започета изградња објекта.

9. Измена решења о грађевинској дозволи

Члан 142.

По издавању решења о грађевинској дозволи до подношења захтева за употребну дозволу, инвеститор, у складу са новонасталим финансијским, урбанистичко-планским и другим околностима, изменама планског документа, изменама у доступности комуналне и друге инфраструктуре, ради усаглашавања са пројектом за извођење и из других разлога, може поднети захтев за измену грађевинске дозволе. Ако у току изградње, односно извођења радова, настану измене у односу на издату грађевинску дозволу, пројекат за грађевинску дозволу, инвеститор је дужан да обустави градњу и поднесе захтев за измену грађевинске дозволе. Ако у току изградње објекта дође до промене планског документа на основу кога је издата грађевинска дозвола, на захтев инвеститора надлежни орган може изменити грађевинску дозволу у складу са новим планским

документом, уз задржавање стечених права из грађевинске дозволе која се мења.

Изменом у смислу става 1. овог члана сматра се свако одступање од положаја, димензија, намене и облика објекта, као и других параметара и услова утврђених у грађевинској дозволи, односно изводу из пројекта.

У случају да измене из става 2. овог члана нису у складу са издатом енергетском дозволом за посебну врсту објеката, односно да се мењају подаци о локацији и инсталисаној снази енергетског објекта, надлежни орган упућује подносиоца захтева да прибави нову енергетску дозволу.

Уз захтев из става 1. овог члана прилаже се нови пројекат за грађевинску дозволу, односно сепарат пројекта за грађевинску дозволу који се мења.

Ако измене из става 2. овог члана нису у сагласности са издатим локацијским условима, надлежни орган упућује подносиоца захтева да у обједињеној процедури прибави нове локацијске услове, који се односе на предметну измену.

Ако орган надлежан за издавање грађевинске дозволе утврди да су настале измене у складу са издатим локацијским условима, донеће решење о измени грађевинске дозволе у року од пет радних дана од дана пријема уредне документације.

Ако приликом изградње односно реконструкције државних путева првог и другог реда и путних објеката на тим државним путевима, као и јавне железничке инфраструктуре, дође до активирања клизишта или друге елементарне непогоде или техничко-технолошког акцидента који могу да угрозе живот и здравље људи, одвијање саобраћаја, имовину већег обима или животну средину, инвеститор може предузети све неопходне радове у циљу отклањања штетних последица насталих том елементарном непогодом, без претходно прибављеног решења о измени решења о грађевинској дозволи, односно решења о одобрењу за извођење радова за тај објекат, у складу са чланом 143. Закона о планирању и изградњи.

Одредба овог члана која се односи на измену решења о грађевинској дозволи услед промена у току грађења сходно ће се примењивати и на измену одобрења за изградњу и главног пројекта потврђеног у складу са одредбама Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 47/03 и 34/06), као и на измену решења о грађевинској дозволи издатој по одредбама

раније важећих закона којима је уређивана изградња објеката, када је у складу са тим решењем започета изградња објекта.

10. Посебни случајеви грађења, односно извођења радова без прибављене грађевинске дозволе

Члан 143.

Грађењу објекта, односно извођењу појединих радова може се приступити и без претходно прибављене грађевинске дозволе, ако се објекат гради непосредно пред наступање или за време елементарних непогода, као и ради отклањања штетних последица од тих непогода, непосредно после њиховог наступања, у случају хаварије на енергетским објектима или телекомуникационим системима, као и у случају рата или непосредне ратне опасности.

У случају хаварије на енергетским објектима и телекомуникационим системима, власник објекта, односно система има обавезу да одмах обавести орган надлежан за послове грађевинске инспекције о насталој хаварији.

Објекат из става 1. овог члана може остати као стални, ако инвеститор прибави грађевинску дозволу, односно решење из члана 145. овог закона, у року од једне године од дана престанка опасности које су проузроковале његово грађење, односно извођење радова.

Ако инвеститор не прибави грађевинску дозволу за објекат из става 1. овог члана у прописаном року, дужан је да такав објекат уклони у року који одреди орган надлежан за послове грађевинске инспекције, а који не може бити дужи од 30 дана.

11. Изградња објеката и извођење радова за које се не издаје грађевинска дозвола

Члан 144.

Посебна врста објеката може се градити, односно одређени радови изводити и без прибављања акта надлежног органа, у складу са посебним прописом из члана 201. став 7. тачка 13а) овог закона.

Члан 145.

По захтеву инвеститора за изградњу појединих врста објеката, односно извођење одређених радова који се ближе одређују прописом из члана 201. став 7. тачка 13а) овог закона,

орган надлежан за издавање грађевинске дозволе издаје решење о одобрењу за извођење радова.

Решење о одобрењу за извођења радова издаје се инвеститору који има одговарајуће право на земљишту или објекту и који је доставио потребну техничку документацију, доказе о уплати одговарајућих такси и накнада и друге доказе у складу са прописом којим се ближе уређује поступак спровођења обједињене процедуре.

По захтевима за издавање решења којим се одобрава извођење радова на објектима, односно површинама из члана 2. тач. 24), 24а), 24в и 24г) овог закона, јавне чесме и фонтане, као и за инвестиционо одржавање и адаптацију објеката у границама националног парка и објеката у границама заштите заштићеног природног добра од изузетног значаја, као и за извођење радова на инвестиционом одржавању и адаптацији у заштићеној околини културних добара од изузетног значаја и културних добара уписаних у Листу светске културне баштине, решава надлежни орган јединице локалне самоуправе на чијој територији се налази предметни објекат.

Надлежни орган одбиће решењем захтев ако је за радове наведене у захтеву потребно издавање грађевинске дозволе, у року од пет радних дана од дана подношења захтева.

Надлежни орган доноси решење по захтеву из става 1. овог члана у року од пет радних дана од дана подношења захтева.

На решење из ст. 3, 4. и 5. овог члана може се изјавити жалба надлежном органу у року од осам дана од дана достављања решења.

По завршетку изградње, односно извођењу радова, за објекте из става 1. овог члана, на захтев инвеститора, надлежни орган може издати употребну дозволу.

Правноснажно решење из става 5. овог члана, за објекте који се у складу са одредбама закона којим се уређује упис у јавну књигу о евиденцији непокретности и правима на њима могу уписати у јавну евиденцију, као и за промену намене објекта, односно дела објекта без извођења радова, представља основ за упис у јавну књигу о евиденцији непокретности и правима на њима, а ако је за предметни објекат, односно извођење радова издата и употребна дозвола по захтеву инвеститора, основ за упис у јавну књигу представља правноснажно решење из става 3. овог члана и правноснажно решење о употребној дозволи.

Члан 146.

Постављање и уклањање мањих монтажних објеката привременог карактера на јавним и другим површинама, балон хала спортске намене, надстрешница за склањање људи у јавном превозу, објеката за депоновање и сепарацију речних агрегата и пловила на водном земљишту, обезбеђује и уређује јединица локалне самоуправе.

Мањи монтажни објекти из става 1. овог члана су: објекти монтажно демонтажног типа, и то искључиво киосци до 10,5 m², баште угоститељских објеката, тезге и други покретни мобилијар који се поставља и уклања на основу програма који доноси јединица локалне самоуправе на период од најдуже десет година.

Уколико се објекат из става 2. овог члана налази у заштићеном природном или културном добру, пре доношења програма из става 2. овог члана, прибавља се сагласност управљача тог јавног добра и министарства надлежног за послове просторног планирања и урбанизма.

Изградњу и постављање споменика и спомен обележја на површинама јавне намене обезбеђује и уређује јединица локалне самоуправе, уз претходно прибављену сагласност министарства надлежног за послове културе. Забрањена је изградња споменика и спомен обележја изван површина јавне намене.

12. Привремена грађевинска дозвола

Члан 147.

Привремена грађевинска дозвола се издаје за изградњу: асфалтне базе, привремене наплатне станице са пратећим објектима, сепарације агрегата, фабрике бетона, самостојећих, анкерисаних метеоролошких анемометарских стубова, као и стубова за друге намене, привремене саобраћајнице и прикључци, градилишни камп,прикључци на комуналну мрежу за потребе грађења или експлоатације објеката, као и за извођење истражних радова на локацији, у циљу утврђивања услова за израду пројекта за извођење и за измештање постојећих инсталација као и огледног стана унутар стамбеног комплекса у изградњи.

На поступак издавања привремене грађевинске дозволе и њену садржину примењују се одредбе које се односе на издавање решења из члана 145. овог закона.

Привремена грађевинска дозвола, осим изградње објеката из става 1. овог члана, може се издати и за извођење радова на производним објектима или објектима у функцији производних објеката, а за које је поднет захтев за легализацију, ради довођења објекта у функционално стање, у циљу наставка производње или обнављања производног процеса. По завршетку радова на инвестиционом одржавању, адаптацији, реконструкцији или санацији, инвеститор је у обавези да органу надлежном за послове легализације достави технички опис и попис радова на инвестиционом одржавању, идејни пројекат, односно пројекат за извођење, зависно од радова који се изводе.

За радове из става 3. овог члана привремена грађевинска дозвола се може издати ако је инвеститор уписан као власник на грађевинском земљишту на коме је тај објекат саграђен.

Зависно од врсте објекта, односно радова, привремена грађевинска дозвола се доноси за тачно одређени период у коме се објекат може користити, односно изводити радови, а који не може бити дужи од три године од дана доношења привремене грађевинске дозволе.

У случају да инвеститор сам не уклони привремени објекат у одређеном року, орган који је донео привремену грађевинску дозволу, по службеној дужности доставља захтев грађевинској инспекцији за уклањање.

Жалба на решење грађевинског инспектора не задржава извршење решења.

На захтев инвеститора, решење о привременој грађевинској дозволи може се једном продужити за још три године. Истеком накнадног рока, примењују се одредбе овог члана о уклањању привременог објекта.

VII. ГРАЂЕЊЕ

1. Пријава радова

Члан 148.

Инвеститор подноси пријаву радова органу који је издао грађевинску дозволу пре почетка извођења радова.

Уз пријаву радова подноси се доказ о регулисању обавеза у погледу доприноса за уређивање грађевинског земљишта, у складу са овим законом, доказ о плаћеној административној такси, као и други докази одређени прописом којим се ближе уређује поступак спровођења обједињене процедуре.

Одмах по пријему уредне пријаве, орган који је издао грађевинску дозволу, по службеној дужности, доставља органу надлежном за послове државног премера и катастра правноснажно решење о грађевинској дозволи, потврду о пријави радова и извод из пројекта са графичким прилозима и спецификацијом посебних делова, у циљу уписа предбележбе објекта у изградњи.

За линијске инфраструктурне објекте, поред доказа из става 2. овог члана, када је решење о грађевинској дозволи издато на основу коначног решења о експропријацији, доставља се и акт министарства надлежног за послове финансија о увођењу у посед непокретности, у складу са посебним законом, односно закључен уговор о праву службености у складу са овим законом.

У случају да је грађевинска дозвола издата на основу изјаве инвеститора из члана 69. став 9. овог закона, пријава радова се може поднети само за део објекта за који је инвеститор доставио доказ о решеним имовинско-правним односима у складу са овим законом.

Када је грађевинска дозвола, односно решење о одобрењу за извођење радова из члана 145. овог закона издато за више катастарских парцела, односно за делове катастарских парцела, као доказ о одговарајућем праву доставља се доказ о решеним имовинско-правним односима, у складу са овим законом, за катастарске парцеле обухваћене пројектом препарцелације, који је саставни део пројекта за грађевинску дозволу, односно идејног пројекта, уз обавезу инвеститора да пре издавања употребне дозволе прибави потврду пројекта препарцелације, односно парцелације и изврши провођење тог пројекта препарцелације односно парцелације.

У пријави из става 1. овог члана инвеститор наводи датум почетка и рок завршетка грађења, односно извођења радова.

Надлежни орган о поднетој пријави обавештава грађевинску инспекцију.

Рок за завршетак грађења почиње да тече од дана подношења пријаве из става 1. овог члана.

2. Припрема за грађење

Члан 149.

Пре почетка грађења инвеститор обезбеђује: обележавање грађевинске парцеле, регулационих, нивелационих и грађевинских линија, у складу са прописима којима је уређено извођење геодетских радова; обележавање градилишта одговарајућом таблом, која садржи: податке о објекту који се гради, инвеститору, одговорном пројектанту, број грађевинске дозволе, извођачу радова, почетку грађења и року завршетка изградње.

3. Извођач радова

Члан 150.

Брисан је ранији став 1. (види члан 77. Закона - 83/2018-18)

Грађење објекта, односно извођење радова може да врши привредно друштво, односно друго правно лице или предузетник (у даљем тексту: извођач радова), који је уписан у одговарајући регистар за грађење те врсте објеката, односно за извођење те врсте радова, који поседује решење о испуњености услова за извођење радова на тој врсти објеката, у складу са овим законом и који има запослена лица са лиценцом за одговорног извођача радова и одговарајуће стручне резултате. Ако извођач радова за одређене радове ангажује друго привредно друштво, односно друго правно лице или другог предузетника (у даљем тексту: подизвођач), подизвођач мора да испуњава услове прописане овим законом и прописима донетим на основу овог закона, за извођење те врсте радова за које је ангажован.

Одговарајуће стручне резултате, у смислу става 1. овог члана, има привредно друштво, односно друго правно лице које је изградило или учествовало у грађењу те врсте и намене објеката, односно те врсте радова.

Испуњеност услова из става 1. овог члана решењем утврђује министар надлежан за послове грађевинарства, на предлог стручне комисије коју образује.

Решење из става 3. овог члана доноси се са роком важења две године.

Трошкове утврђивања испуњености услова из става 3. овог члана, сноси подносилац захтева за утврђивање услова.

Висину трошкова из става 5. овог члана утврђује министар надлежан за послове грађевинарства.

4. Одговорни извођач радова

Члан 151.

Извођач радова одређује одговорног извођача радова који руководи грађењем објекта, односно извођењем радова.

Одговорни извођач може бити лице са стеченим одговарајућим високим образовањем на нивоу еквивалентном академским студијама односно струковним студијама обима од најмање 300 ЕСПБ, најмање три године одговарајућег стручног искуства на грађењу објеката или извођења радова, одговарајућом лиценцом у складу са овим законом и које је уписано у регистар лиценцираних инжењера, архитеката и просторних планера.

Одговорни извођач може бити и лице са стеченим одговарајућим високим образовањем на нивоу еквивалентном академским студијама односно струковним студијама обима од најмање 180 ЕСПБ, најмање пет година одговарајућег стручног искуства на грађењу објеката или извођења радова, одговарајућом лиценцом у складу са овим законом и које је уписано у регистар лиценцираних инжењера, архитеката и просторних планера за објекте за које грађевинску дозволу издаје јединица локалне самоуправе, спратности по+п+4+пк чија укупна површина не прелази 2.000 m² бруто површине, објеката мање сложених грађевинских конструкција распона до 12 метара, локалних и некатегорисаних путева и улица, унутрашњих инсталација водовода и канализације, грејања и климатизације и електроинсталације, унутрашњих гасних инсталација, као и извођење појединих грађевинско-занатских и инсталатерских радова и радова на унутрашњем уређењу објеката и уређењу терена.

5. Обавезе извођача радова и одговорног извођача радова

Члан 152.

Извођач радова је дужан да:

1) пре почетка радова потпише пројекат за извођење;

2) решењем одреди одговорног извођача радова на градилишту;

3) одговорном извођачу радова обезбеди уговор о грађењу и документацију на основу које се гради објекат;

4) обезбеди превентивне мере за безбедан и здрав рад, у складу са законом.

Извођач радова подноси органу који је издао грађевинску дозволу изјаву о завршетку израде темеља и о завршетку објекта у конструктивном смислу.

Извођач уз изјаву о завршетку изградње темеља прилаже геодетски снимак изграђених темеља, а уз изјаву о завршетку изградње објекта у конструктивном смислу геодетски снимак објекта, у складу са прописима којима је уређено извођење геодетских радова.

Надлежни орган, у року од три дана од дана пријема изјаве из става 2. овог члана, обавештава о завршетку изградње темеља, односно објекта у конструктивном смислунадлежну грађевинску инспекцију која има обавезу да у року од десет дана изврши инспекцијски надзор и о томе обавести надлежни орган.

Контролу да ли су темељи изграђени у складу са грађевинском дозволом врши грађевински инспектор током редовне инспекцијске контроле коју спроводи изласком на градилиште. Ако надлежни орган приликом пријема пријаве завршетка темеља, односно објекта у конструктивном смислу примети да постоји одступање геодетског снимка у односу на грађевинску дозволу, без одлагања обавештава грађевинског инспектора ради предузимања мера из своје надлежности.

Извођач радова писмено упозорава инвеститора, а по потреби и орган који врши надзор над применом одредаба овог закона, о недостацима у техничкој документацији и наступању непредвиђених околности које су од утицаја на извођење радова и примену техничке документације (промена техничких прописа, стандарда и норми квалитета после извршене техничке контроле, појава археолошких налазишта, активирање клизишта, појава подземних вода и сл.).

Одговорни извођач радова дужан је да:

1) изводи радове према документацији на основу које је издата грађевинска дозвола, односно пројекту за извођење, у складу са прописима, стандардима, укључујући стандарде приступачности техничким нормативима и стандардима квалитета који важе за поједине врсте радова, инсталација и опреме;

2) организује градилиште на начин којим ће обезбедити приступ локацији, обезбеђење несметаног одвијања саобраћаја, заштиту околине за време трајања грађења;

3) обезбеђује сигурност објекта, лица која се налазе на градилишту и околине (суседних објеката и саобраћајница);

3а) обезбеђује извођење радова на начин да буду испуњени основни захтеви за објекат, захтеви који су прописани у погледу енергетских својстава објекта и други захтеви и услови за објекат;

3б) обезбеђује доказе о перформансама уграђених грађевинских производа у односу на њихове битне карактеристике, доказе о усаглашености уграђене опреме и/или постројења сагласно посебном пропису, исправе о усаглашености одређених делова објекта са основним захтевима за објекат, као и доказе о квалитету (резултати испитивања, записи о спроведеним поступцима контроле квалитета и др.), чија је обавеза прикупљања током извођења грађевинских и других радова за све изведене делове објекта и радове који се изводе, утврђена овим законом, посебним прописом или техничком документацијом;

3в) управља грађевинским отпадом насталим током грађења на градилишту сагласно прописима којима се уређује управљање отпадом;

3г) користи и/или складишти грађевински отпад настао током грађења на градилишту сагласно прописима којима се уређује управљање отпадом;

4) обезбеђује доказ о квалитету извршених радова, односно уграђеног материјала, инсталација и опреме;

5) води грађевински дневник, грађевинску књигу и обезбеђује књигу инспекције;

6) обезбеђује мерења и геодетско осматрање понашања тла и објекта у току грађења;

7) обезбеђује објекте и околину у случају прекида радова;

8) на градилишту обезбеди уговор о грађењу, решење о одређивању одговорног извођача радова на градилишту и пројекат за извођење, односно документацију на основу које се објекат гради.

6. Стручни надзор

Члан 153.

Инвеститор обезбеђује стручни надзор у току грађења објекта, односно извођења радова за које је издата грађевинска дозвола.

Стручни надзор обухвата: контролу да ли се грађење врши према грађевинској дозволи, односно према техничкој документацији по којој је издата грађевинска дозвола; контролу и проверу квалитета извођења свих врста радова и примену прописа, стандарда и техничких норматива, укључујући стандарде приступачности; контролу и оверу количина изведених радова; проверу да ли постоје докази о квалитету грађевинских производа, опреме и постројења који се уграђују; давање упутстава извођачу радова; сарадњу са пројектантом ради обезбеђења детаља технолошких и организационих решења за извођење радова и решавање других питања која се појаве у току извођења радова.

Стручни надзор може да врши лице које испуњава услове прописане овим законом за одговорног пројектанта или одговорног извођача радова.

Стручни надзор за изградњу објеката може да врши лице које испуњава услове из става 3. овог члана и које је запослено у привредном друштву, односно другом правном лицу или код предузетника који поседује решење о испуњености услова за израду техничке документације или извођење радова на тој врсти објеката, у складу са овим законом.

У вршењу стручног надзора на објекту не могу да учествују лица која су запослена у привредном друштву, односно другом правном лицу или предузетничкој радњи које је извођач радова на том објекту, лица која врше инспекцијски надзор, као и лица која раде на пословима издавања грађевинске дозволе у органу надлежном за издавање грађевинске дозволе.

Члан 153а

Министар надлежан за послове грађевинарства прописаће на које објекте се не примењују одредбе овог закона о извођачу радова, одговорном извођачу радова, обавези одређивања стручног надзора и техничком прегледу објекта.

VIII. УПОТРЕБНА ДОЗВОЛА

1. Технички преглед објекта

Члан 154.

Подобност објекта за употребу утврђује се техничким прегледом.

Технички преглед објекта врши се по завршетку изградње објекта, односно дела објекта који представља техничко-технолошку целину и може се као такав самостално користити .

Технички преглед може се вршити за линијске инфраструктурне објекте који се изводе фазно и сходно томе може се издати употребна дозвола и када поједине фазе не представљају техничко-технолошку целину.

Технички преглед може се вршити и упоредо са извођењем радова.

Технички преглед обухвата контролу усклађености изведених радова са грађевинском дозволом и техничком документацијом на основу које се објекат градио, као и са техничким прописима и стандардима који се односе на поједине врсте радова, односно грађевинских производа, опреме и постројења.

Изузетно од става 2. овог члана када се врши технички преглед линијског инфраструктурног објекта свака појединачна деоница, која се не сматра техничко-технолошком целином, као таква се може самостално користити.

1.1. Комисија за технички преглед објекта

Члан 155.

Технички преглед објеката врши комисија, коју формира инвеститор, или комисија коју формира привредно друштво, друго правно лице, односно предузетник коме инвеститор повери вршење тих послова и које је уписано у одговарајући регистар привредних субјеката, у складу са овим законом и прописом којим се уређује садржина записника о техничком прегледу, састав комисије за технички преглед, као и начин вршења техничког прегледа.

Када је предмет техничког прегледа објекат за који су утврђене посебне мере заштите од пожара, члан комисије за технички преглед је и инжењер противпожарне заштите са одговарајућом лиценцом.

Технички преглед објекта обезбеђује инвеститор, у складу са овим законом.

Трошкове техничког прегледа сноси инвеститор.

Изузетно од одредбе из става 3. овог члана, технички преглед објекта, или дела објекта који представља целину и може се као такав самостално користити, може обезбедити и друго лице које за то има интерес, у ком случају то лице сноси трошкове техничког прегледа.

Лице из става 5. овог члана након прибављеног позитивног мишљења комисије за технички преглед објекта има право да поднесе захтев за издавање употребне дозволе.

Члан 156.

У вршењу техничког прегледа може да учествује лице које испуњава услове прописане овим законом за одговорног пројектанта, односно одговорног извођача радова за ту врсту објеката.

У вршењу техничког прегледа, за објекте за које је рађена студија утицаја на животну средину, мора да учествује лице које је стручно из области која је предмет студија, а које има стечено високо образовање одговарајуће струке, односно смера, на студијама другог степена дипломске академске студије – мастер, специјалистичке академске студије, односно на основним студијама у трајању од најмање пет година.

У вршењу техничког прегледа не могу да учествују лица која су запослена у предузећу, односно другом правном лицу које је израдило техничку документацију или је било извођач радова код инвеститора, лица која су учествовала у изради техничке документације и студије утицаја на животну средину, или у извођењу радова код инвеститора, лица која су вршила стручни надзор, лица која врше инспекцијски надзор као и лица која раде на пословима издавања грађевинске дозволе у органу надлежном за издавање грађевинске дозволе.

Не може се вршити технички преглед објекта или његовог дела, ни одобрити употреба ако је објекат, односно његов део, изграђен без грађевинске дозволе .

1.2. Пробни рад

Члан 157.

Ако се, ради утврђивања подобности објекта за употребу, морају вршити претходна испитивања и провера инсталација, уређаја, постројења, стабилности или безбедности објекта, уређаја и постројења за заштиту животне средине, уређаја за заштиту од пожара или друга испитивања, или ако је то предвиђено техничком документацијом, комисија за технички преглед, односно предузеће или друго правно лице коме је поверено вршење техничког прегледа може да да одобри пуштање објекта у пробни рад, под условом да утврди да су за то испуњени услови, и о томе без одлагања обавести надлежни орган.

Пробни рад може трајати најдуже годину дана. Обавеза је инвеститора да прати резултате пробног рада.

Комисија за технички преглед, односно предузеће или друго правно лице коме је поверено вршење техничког прегледа, у току пробног рада објекта проверава испуњеност услова за издавање употребне дозволе и извештај о томе доставља инвеститору.

2. Издавање употребне дозволе

Члан 158.

Објекат за који је у складу са овим законом предвиђено издавање грађевинске дозволе може се користити по претходно прибављеној употребној дозволи.

Орган надлежан за издавање грађевинске дозволе издаје решењем употребну дозволу, у року од пет радних дана од дана подношења захтева за издавање употребне дозволе.

Уз захтев за издавање употребне дозволе прилаже се извештај комисије за технички преглед којим се утврђује да је објекат подобан за употребу са предлогом да се може издати употребна дозвола, пројекат изведеног објекта израђен у складу са правилником којим се ближе уређује садржина техничке документације, односно пројекат за извођење и изјава стручног надзора, извођача радова и инвеститора да није одступљено од пројекта за извођење, а за објекте из члана 145. овог закона за које није прописана израда пројекта за извођење изјава инвеститора, вршиоца стручног надзора и одговорног извођача радова да није одступљено од идејног пројекта, спецификација посебних делова, решење о утврђивању кућног броја, елаборат

геодетских радова за изведени објекат и посебне делове објекта и елаборат геодетских радова за подземне инсталације, сертификат о енергетским својствима објекта, ако је за објекат прописана обавеза прибављања сертификата о енергетским својствима, као и други докази у складу са прописом којим се ближе уређује поступак спровођења обједињене процедуре.

Надлежни орган неће издати употребну дозволу за објекат за који у складу са законом нису поднете изјаве о завршетку темеља и завршетку објекта у конструктивном смислу, до прибављања уредне документације.

Употребна дозвола се издаје на захтев инвеститора на кога гласи грађевинска дозвола, односно на захтев финансијера или лица на које је у катастру непокретности извршена предбележба стицања објекта у изградњи, односно лица на која је извршена предбележба стицања посебног дела објекта у изградњи.

Употребна дозвола издаје се за цео објекат или за део објекта који представља техничко-технолошку целину и може се као такав самостално користити, осим у случају из члана 81. став 5. овог закона.

Употребна дозвола садржи и гарантни рок за објекат и поједине врсте радова утврђене посебним прописом.

Употребна дозвола се доставља инвеститору и надлежном грађевинском инспектору.

Ако објекат подлеже обавези прибављања интегрисане дозволе може се користити само уз прибављену дозволу из става 1. овог члана и интегрисане дозволе прописане посебним законом.

На решење из става 2. овог члана може се изјавити жалба у року од осам дана од дана достављања.

На решење из става 2. овог члана, када је доносилац решења министарство надлежно за послове грађевинарства, односно надлежни орган аутономне покрајине, не може се изјавити жалба, али се може покренути управни спор у року од 30 дана од дана достављања.

Изузетно, објекат се може користити и без издате употребне дозволе, ако у року од пет радних дана од дана подношења захтева за издавање употребне дозволе уз који је приложен налаз комисије за технички преглед којим се утврђује да је објекат подобан за употребу и предлогом да се може издати употребна

дозвола, надлежни орган није издао употребну дозволу, нити је решењем одбио издавање употребне дозволе.

У року од пет радних дана по правноснажности издате употребне дозволе, надлежни орган по службеној дужности доставља органу надлежном за послове државног премера и катастра употребну дозволу, елаборат геодетских радова за изведени објекат и посебне делове објекта, као и елаборат геодетских радова за подземне инсталације.

Орган надлежан за послове државног премера и катастра доноси решење о кућном броју и врши упис права својине на објекту, односно посебним деловима објекта, и о томе обавештава инвеститора и надлежни орган управе у року од седам дана од достављања употребне дозволе, а у року од 30 дана врши одговарајући упис у катастар водова.

3. Одржавање објекта

Члан 159.

Власник објекта за који је издата употребна дозвола обезбеђује извођење радова на инвестиционом и текућем одржавању објекта као и редовне, ванредне и специјалистичке прегледе објекта, у складу са посебним прописима.

Члан 160.

Објекат који се гради, односно чије је грађење завршено без грађевинске дозволе, не може бити прикључен на електроенергетску, гасоводну, телекомуникациону или мрежу даљинског грејања, водовод и канализацију.

IX. СТРУЧНИ ИСПИТ И ЛИЦЕНЦЕ ЗА ОДГОВОРНОГ ПЛАНЕРА, УРБАНИСТУ, ПРОЈЕКТАНТА И ИЗВОЂАЧА РАДОВА

1. Стручни испит

Члан 161.

Стручни испит, који је као услов за обављање одређених послова прописан овим законом, полаже се пред комисијом коју образује министар надлежан за послове урбанизма и грађевинарства.

Трошкове полагања стручног испита сноси кандидат или привредно друштво, односно друго правно лице у коме је кандидат запослен.

Административно-стручне и техничке послове у вези са полагањем стручног испита министарство надлежно за послове урбанизма и грађевинарства може поверити струковној организацији, односно струковном удружењу на основу уговора који надлежно министарство закључује са том организацијом.

2. Врсте лиценци и регистар лиценцираних инжењера, архитеката и просторних планера

Члан 162.

Лиценцу за одговорног планера, одговорног урбанисту, одговорног пројектанта и одговорног извођача радова, решењем издаје министарство надлежно за послове грађевинарства, просторног планирања и урбанизма у складу са законом.

Лиценца из става 1. овог члана може бити издата лицу које је стекло одговарајуће образовање и искуство за обављање стручних послова, које је положило стручни испит и испунило и друге услове у складу са овим законом и прописима донетим на основу овог закона.

Лице из става 2. овог члана може бити архитекта, инжењер грађевинске, машинске, електротехничке, саобраћајне, технолошке и других техничких струка, просторни планер, као и лице које је завршило војну академију (смер инжињерија).

Трошкове издавања лиценце из става 1. овог члана, сноси подносилац захтева за издавање лиценце.

Министарство надлежно за послове грађевинарства, просторног планирања и урбанизма води регистар лиценцираних инжењера, архитеката и просторних планера, који нарочито садржи следеће податке:

– податке о лиценцираном лицу и то: име и презиме и јединствени матични број грађана, односно други лични идентификациони број ако је лиценцирано лице страни држављанин;

– податке о стеченом образовању;

– податке о врсти лиценце, односно лиценци које лице поседује, са описом стручних послова за које је издата лиценца;

– податке о привредном друштву, односно правном лицу или предузетнику код кога је лиценцирано лице запослено, односно радно ангажовано и то: пословно име, адреса седишта, матични број и ПИБ тог лица;

– датум издавања, односно одузимања лиценце;

– податке о покренутим поступцима за утврђивање одговорности;

– друге податке, које ближе прописује министар надлежан за послове грађевинарства, просторног планирања и урбанизма.

Издату лиценцу министарство надлежно за послове грађевинарства, просторног планирања и урбанизма одузеће, односно суспендовати на одређено време, решењем, ако утврди да лиценцирани инжењер, архитекта и просторни планер несавесно, незаконито, односно нестручно обавља послове за које му је лиценца издата или ако му је лиценца издата на основу нетачних или неистинитих података.

Против решења из ст. 1. и 6. овог члана може се изјавити жалба Влади у року од пет дана од дана уручења решења.

Против решења Владе може се покренути управни спор.

Коначно решење из ст. 1. и 6. овог члана, је основ за упис, односно брисање из регистра из става 5. овог члана.

Министар надлежан за послове грађевинарства, просторног планирања и урбанизма на сваких пет година од дана издавања лиценце проверава испуњеност услова за продужење лиценце из става 1. овог члана и ако ти услови нису испуњени решењем утврђује ту чињеницу и спроводи је у регистру из става 5. овог члана.

Уписом, односно брисањем из регистра лиценцираних инжењера, архитеката и просторних планера стиче се, односно престаје да важи право на обављање стручних послова утврђених овим законом.

Министар надлежан за послове грађевинарства, просторног планирања и урбанизма решењем образује комисију за утврђивање испуњености услова за издавање и одузимање лиценци из става 1. овог члана, која утврђује:

– испуњеност услова за издавање лиценце и предлаже доношење решења о издавању тих лиценци;

– повреду професионалних стандарда и норматива (професионалне одговорности) и предлаже доношење решења о одузимању тих лиценци.

X. ИНЖЕЊЕРСКА КОМОРА СРБИЈЕ

Члан 163.

Инжењерска комора Србије (у даљем тексту: Комора) је правно лице са седиштем у Београду, основана Законом о

планирању и изградњи у циљу унапређења услова за обављање стручних послова у области просторног и урбанистичког планирања, пројектовања, изградње објеката и других области значајних за планирање и изградњу, заштите општег и појединачног интереса у обављању послова у тим областима, као и ради остваривања других циљева.

Рад Коморе је јаван.

Статут и друге опште акте Коморе, Комора објављује у „Службеном гласнику Републике Србије" и на својој званичној интернет презентацији, у року од три дана од дана доношења.

Члан 164.

Комора обавља следеће послове:

1) утврђује професионална права и дужности и етичке норме понашања чланова у обављању послова израде планских докумената, пројектовања и извођења радова;

2) унапређује и обезбеђује стручно усавршавање чланова;

3) предлаже техничке основе за израду прописа из области планирања и изградње;

4) одређује висину чланарине чланова Коморе;

5) штити, усклађује и заступа чланове Коморе у земљи и иностранству;

6) успоставља, одржава и унапређује сарадњу са професионалним удружењима у области планирања и изградње са другим државама;

7) утврђује минималне цене за израду планске и техничке документације, техничке контроле, техничке прегледе и надзор за зграде и инжењерске објекте;

8) обавља и друге послове у складу са законом.

Организацију и начин обављања послова из става 1. овог члана ближе се уређује статутом и општим актима Коморе.

На статут и опште акте Коморе сагласност даје министарство надлежно за послове грађевинарства, просторног планирања и урбанизма, уз прибављено мишљење покрајинског секретаријата надлежног за послове грађевинарства, просторног планирања и урбанизма.

Члан 165.

Органи Коморе су скупштина, управни одбор, надзорни одбор и председник Коморе.

Комора је организована у шест матичних секција, и то: Матична секција архитеката, Матична секција инжењера грађевинске струке, Матична секција инжењера електро струке, Матична секција инжењера машинске струке, Матична секција инжењера осталих техничких струка и Матична секција просторних планера.

Радом матичне секције управља извршни одбор секције.

Скупштина Коморе има 60 чланова.

Скупштину Коморе чине представници матичних секција. Свака матична секција делегира једнак број својих представника.

Управни одбор има дванаест чланова, од којих шест чланова именује надлежно министарство, а шест чланова чине председници извршних одбора сваке од матичних секција који су чланови Управног одбора по положају.

Управни одбор има председника и потпредседника. Председника бира Управни одбор из реда чланова Управног одбора које именује надлежно министарство, а потпредседника из реда председника извршних одбора матичних секција.

Мандат председника, потпредседника и чланова Управног одбора траје две године и могу бити бирани два пута.

Надзорни одбор чине председник и један члан које именује надлежно министарство и један члан кога бира Скупштина Коморе .

Мандат председника и чланова Надзорног одбора траје пет година и могу бити бирани једном.

Председника Коморе именује Скупштина Коморе.

Састав, делокруг и начин избора органа утврђује се Статутом Коморе.

Члан 166.

Комора стиче средства за рад од чланарине и других извора у складу са законом и општим актима Коморе.

Комора утврђује висину чланарине, уз претходно прибављену сагласност министра надлежног за послове грађевинарства, просторног планирања и урбанизма.

Надзор над законитошћу рада Коморе врши министарство надлежно за послове урбанизма и грађевинарства.

XI. УКЛАЊАЊЕ ОБЈЕКАТА

Члан 167.

Орган јединице локалне самоуправе надлежан за послове грађевинарства одобриће решењем, по службеној дужности или на захтев заинтересованог лица, уклањање објекта, односно његовог дела, за који утврди да је услед дотрајалости или већих оштећења угрожена његова стабилност и да представља непосредну опасност за живот и здравље људи, за суседне објекте и за безбедност саобраћаја.

Решење из става 1. овог члана може се издати ако је надлежни грађевински инспектор претходно донео решење о забрани коришћења, односно употребе објекта.

Решење из става 1. овог члана може се извршити ако су претходно решена питања смештаја корисника објекта, осим у случају када се уклањање објекта одобрава на захтев власника који тај објекат користи. Као решено питање смештаја корисника објекта сматра се обезбеђивање нужног смештаја.

Жалба на решење о уклањању објекта или дела објекта не задржава извршење решења.

Скупштина јединице локалне самоуправе уређује и обезбеђује услове и мере које је потребно спровести и обезбедити у току уклањања објекта који представља непосредну опасност за живот и здравље људи, за суседне објекте и за безбедност саобраћаја.

Члан 168.

Уклањању објекта, односно његовог дела, осим у случају извршења инспекцијског решења, може се приступити само на основу дозволе о уклањању објекта, односно његовог дела.

Уз захтев за издавање дозволе о уклањању објекта, односно његовог дела подноси се :

1) пројекат рушења са техничком контролом;

2) доказ о својини на објекту;

3) услови, ако се ради о објекту чијим рушењем би био угрожен јавни интерес (заштита постојеће комуналне и друге инфраструктуре, заштита културног добра, заштита животне средине и сл.).

Дозвола о уклањању објекта, односно његовог дела издаје се решењем у року од 8 дана од дана достављања уредне документације.

На решење из става 3. овог члана може се изјавити жалба у року од 15 дана од дана достављања решења.

На решење из става 3. овог члана, када је доносилац решења министарство надлежно за послове грађевинарства, односно надлежни орган аутономне покрајине, не може се изјавити жалба, али се тужбом може покренути управни спор, у року од 30 дана од дана достављања решења.

Брисан је ранији став 6. (види члан 73. Закона – 24/2011-3)

Члан 169.

Ако надлежни орган јединице локалне самоуправе утврди да се непосредна опасност за живот и здравље људи, суседне објекте и за безбедност саобраћаја може отклонити и реконструкцијом објекта, односно његовог дела, о томе обавештава власника објекта, ради предузимања потребних мера у складу са законом.

Решењем којим се одобрава реконструкција објекта у смислу става 1. овог члана утврђује се рок у коме се радови на реконструкцији морају завршити.

Ако се реконструкција објекта не заврши у утврђеном року надлежни орган ће наложити, односно одобриће решењем, по службеној дужности или на захтев заинтересованог лица, уклањање објекта, односно његовог дела.

Члан 170.

Уклањање објекта, односно његовог дела може да врши привредно друштво, односно друго правно лице или предузетник, који су уписани у одговарајући регистар за грађење објеката, односно за извођење радова.

Уклањањем објекта из става 1. овог члана руководи одговорни извођач радова.

По извршеном уклањању објекта, односно његовог дела, мора се извршити уређење земљишта и одвоз грађевинског отпада, у складу са посебним прописима.

1. Извршење решења о уклањању објекта, односно његовог дела

Члан 171.

Решење о уклањању објекта, односно његовог дела, које се доноси на основу овог закона, извршава републички,

покрајински, односно орган јединице локалне самоуправе надлежан за послове грађевинске инспекције.

Брисани су ранији ст. 2. и 3. (види члан 104. Закона - 132/2014-3)

Орган надлежан за послове грађевинске инспекције, води регистар донетих решења о рушењу и без одлагања у тај регистар уписује колико решења је извршно, односно колико решења је извршено.

Орган из става 2. овог члана дужан је да ажурирање измене регистра врши на сваких седам дана.

Трошкови извршења инспекцијског решења падају на терет извршеника.

Ако извршеник сам не спроведе извршење решења о уклањању објекта, односно његовог дела, решење ће се извршити преко привредног друштва, односно другог правног лица или предузетника, у складу са овим законом, на терет извршеника.

Трошкови извршења инспекцијског решења падају на терет буџета надлежног органа, до наплате од извршеника.

Уколико надлежни орган нема потребна средства за извршење инспекцијског решења, заинтересована страна може обезбедити трошкове извршења до наплате од стране извршног дужника.

На захтев органа надлежног за послове грађевинске инспекције месна надлежна организациона јединица полиције ће, у складу са законом, пружити полицијску помоћ ради омогућавања извршења решења о уклањању објекта, односно његовог дела.

Грађевински инспектор по извршеном уклањању објекта, односно његовог дела сачињава записник о уклањању објекта, односно његовог дела, који се доставља и органу надлежном за послове катастра непокретности.

Рушење, односно уклањање објекта у складу са одредбама овог закона може да врши и привредно друштво, односно друго правно лице које испуњава услове прописане чланом 150. овог закона, чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, односно јединица локалне самоуправе.

XII. НАДЗОР

1. Инспекцијски надзор

Члан 172.

Надзор над извршавањем одредаба овог закона и прописа донетих на основу овог закона, врши министарство надлежно за послове урбанизма и грађевинарства.

Инспекцијски надзор врши надлежно министарство преко инспектора у оквиру делокруга утврђеног законом.

Аутономној покрајини поверава се вршење инспекцијског надзора у области просторног планирања и урбанизма на територији аутономне покрајине и над изградњом објеката за које издаје грађевинску дозволу на основу овог закона, као и надзор над радом градских и општинских грађевинских инспектора на територији аутономне покрајине.

Општини, граду и граду Београду, поверава се вршење инспекцијског надзора над изградњом објеката за које издају грађевинску дозволу на основу овог закона.

Престао је да важи ранији став 5. (види члан 21. Закона - 37/2019-3)

Граду Београду поверава се вршење инспекцијског надзора у области просторног планирања и урбанизма, на територији града Београда, за изградњу и реконструкцију објеката до 800 m² бруто развијене грађевинске површине.

Послове урбанистичког инспектора може да обавља дипломирани инжењер архитектуре – мастер, односно дипломирани инжењер архитектуре или дипломирани грађевински инжењер – мастер, односно дипломирани грађевински инжењер, који има најмање три године радног искуства у струци и положен стручни испит и који испуњава и друге услове прописане законом.

Послове грађевинског инспектора може да обавља лице са стеченим високим образовањем одговарајуће струке односно смера на студијама другог степена грађевинарства (мастер академских студија, мастер струковних студија, специјалистичке академске студије, специјалистичке струковне студије), односно дипломирани инжењер грађевинарства или лице са стеченим високим образовањем одговарајуће струке, односно смера на студијама другог степена архитектуре (мастер академских студија, мастер струковних студија, специјалистичке академске студије, специјалистичке струковне студије), односно

дипломирани инжењер архитектуре, који има најмање три године радног искуства у струци и положен стручни испит и који испуњава и друге услове прописане законом.

Послове инспекцијског надзора који су овим законом поверени општини може да обавља и лице које има високо образовање на студијама првог степена грађевинске или архитектонске струке, односно лице које има вишу школску спрему архитектонске или грађевинске струке, најмање три године радног искуства у струци, положен стручни испит и које испуњава и друге услове прописане законом.

У поступку инспекцијског надзора приликом достављања решења, обвезник доставе је и власник парцеле, који је уједно и странка у поступку.

Приликом извршења решења грађевинског инспектора, надлежна организациона јединица полиције дужна је да пружи поступајућем инспектору службену асистенцију без достављања доказа да је претходно покушано извршење решења без пружања полицијске помоћи.

2. Права и дужности урбанистичког инспектора

Члан 173.

Урбанистички инспектор, у вршењу инспекцијског надзора, има право и дужност да проверава да ли:

1) привредно друштво, односно друго правно лице или предузетник које израђује просторне и урбанистичке планове или обавља друге послове одређене овим законом испуњава прописане услове;

2) је плански документ израђен и донет у складу са законом и прописом донетим на основу закона;

3) су локацијски услови и урбанистички пројекат издати у складу планским документом;

4) се промене стања у простору врше у складу с овим законом и прописима донетим на основу закона;

5) је привредно друштво, односно друго правно лице, односно јавно предузеће или друга организација које утврђује услове за изградњу објеката и уређење простора, као и техничке податке за прикључак на инфраструктуру, доставило потребне податке и услове за израду планског документа, односно локацијске услове и објавило сепарат о техничким условима за изградњу објеката, у прописаним роковима.

Привредно друштво, односно друго правно лице које израђује просторне и урбанистичке планове или обавља друге послове одређене овим законом, привредно друштво, односно друго правно или физичко лице које врши промене у простору, као и надлежна општинска, односно градска, односно управа града Београда, дужни су да урбанистичком инспектору омогуће потпун и несметан увид у расположиву документацију.

3. Овлашћења урбанистичког инспектора
Члан 174.

У вршењу инспекцијског надзора урбанистички инспектор је овлашћен да предузима следеће мере:

1) да забрани решењем даљу израду планског документа, ако утврди да привредно друштво, односно друго правно лице које израђује плански документ не испуњава услове прописане законом;

2) да поднесе приговор надлежном органу на издате локацијске услове, односно урбанистички пројекат, у року који не може бити дужи од 30 дана од дана издавања локацијских услова, односно потврђивања урбанистичког пројекта, ако утврди да ти акти нису у складу са законом, односно планским документом и о томе обавести инвеститора;

3) брисана је (види члан 74. Закона – 24/2011-3)

4) брисана је (види члан 107. Закона - 132/2014-3)

5) брисана је (види члан 107. Закона - 132/2014-3)

6) да обавести орган надлежан за доношење планског документа или дела планског документа и да предложи министру надлежном за послове просторног планирања и урбанизма покретање поступка за оцену законитости планског документа или дела планског документа, ако утврди да плански документ или одређени део планског документа није донет у складу са законом или да поступак по којем је донет није спроведен на начин прописан законом;

7) да без одлагања обавести министра надлежног за послове просторног планирања и урбанизма, ако утврди да орган надлежан за доношење планског документа није у прописаном року донео плански документ;

8) да предузме мере против привредног друштва или другог правног лица, ако у прописаном року не објаве сепарат,

односно не доставе потребне податке неопходне за прикључак на техничку и другу инфраструктуру;

9) да предузима и друге мере, у складу са законом.

У случају из става 1. тачка 1. овог члана, привредно друштво, односно друго правно лице или предузетник може да настави са израдом планског документа кад отклони утврђене неправилности и о томе писмено обавести инспектора који је донео решење о забрани израде тог планског документа, а инспектор утврди да су неправилности отклоњене.

Кад урбанистички инспектор утврди да је плански документ или део планског документа донет супротно одредбама овог закона, предложиће министру надлежном за послове просторног планирања и урбанизма да донесе решење о забрани примене планског документа до његовог усклађивања са законом и о томе обавестити орган надлежан за његово доношење.

Министар надлежан за послове просторног планирања и урбанизма донеће решење из става 3. овог члана у року од 15 дана од дана подношења предлога урбанистичког инспектора.

4. Права и дужности грађевинског инспектора

Члан 175.

Грађевински инспектор у вршењу инспекцијског надзора има право и дужност да проверава да ли:

1) привредно друштво, односно друго правно лице или предузетник које гради објекат, односно лице које врши стручни надзор, односно лица која обављају поједине послове на грађењу објеката, испуњавају прописане услове;

2) је за објекат који се гради, односно за извођење радова издата грађевинска дозвола и потврђена пријава о почетку грађења, односно издато решење из члана 145. овог закона и да, ако то није случај, против извођача радова, односно инвеститора поднесе надлежном органу кривичну пријаву због извршења кривичног дела градње без грађевинске дозволе;

3) је инвеститор закључио уговор о грађењу, у складу са овим законом;

4) се објекат гради према издатој грађевинској дозволи и пројекту за извођење, односно техничкој документацији на основу које је издато решење из члана 145. овог закона;

4а) се радови изводе у складу са техничком документацијом, односно описом радова предатом уз пријаву

радова у случају грађења из члана 144. овог закона и да ли та техничка документација, односно опис радова, као и сами радови задовољавају техничке стандарде;

5) је градилиште обележено на прописан начин;

6) извршени радови, односно материјал, опрема и инсталације који се уграђују одговарају закону и прописаним стандардима, техничким нормативима и нормама квалитета;

7) је извођач радова предузео мере за безбедност објекта, суседних објеката, саобраћаја, околине и заштиту животне средине;

8) на објекту који се гради или је изграђен постоје недостаци који угрожавају безбедност његовог коришћења и околине;

8а) је извођач радова пријавио завршетак изградње темеља и објекта у конструктивном смислу и да ли је те радове извео у складу са издатим локацијским условима;

9) извођач радова води грађевински дневник, грађевинску књигу и обезбеђује књигу инспекције на прописани начин;

10) се у току грађења и коришћења објекта врше прописана осматрања и одржавања објекта;

11) је технички преглед извршен у складу са законом и прописима донетим на основу закона;

12) је за објекат који се користи издата употребна дозвола;

13) се објекат користи за намену за коју је издата грађевинска, односно употребна дозвола;

14) обавља и друге послове утврђене законом или прописом донетим на основу закона.

Грађевински инспектор је овлашћен да врши надзор над коришћењем објеката и да предузима мере ако утврди да се коришћењем објекта доводе у опасност живот и здравље људи, безбедност околине, угрожава животна средина и ако се ненаменским коришћењем утиче на стабилност и сигурност објекта.

У вршењу инспекцијског надзора грађевински инспектор је дужан да обавезно изврши два инспекцијска надзора и то приликом добијања обавештења од надлежног органа о пријави темеља и по завршетку објекта у конструктивном смислу.

У вршењу инспекцијског надзора, грађевински инспектор је овлашћен да уђе на градилиште и објекте у изградњи, да тражи исправе у циљу идентификације лица, да узима изјаве од

одговорних лица, фотографише или сачини видео снимак градилишта или објекта, као и да предузима друге радње везане за инспекцијски надзор, у циљу утврђивања чињеничног стања.

У вршењу инспекцијског надзора грађевински инспектор је овлашћен да уђе без одлуке суда и без претходне најаве на градилиште и у посебни физички део зграде у којем се изводе радови за које је по овом закону предвиђен инспекцијски надзор, када постоје разлози за неодложно поступање или оправдана бојазан да би обавештење умањило остварење циља инспекцијског надзора или када то налаже заштита јавног интереса, односно отклањање опасности по живот или здравље људи, имовину, права и интересе запослених и других радно ангажованих лица, привреду, животну средину, биљни или животињски свет, комунални ред или безбедност, као и када постоји основана сумња да се извођењем радова врши кривично дело бесправне градње, с тим што се разлози за изостављање обавештења наводе у налогу за инспекцијски надзор.

Грађевински инспектор је дужан да пружа стручну помоћ у вршењу поверених послова у области инспекцијског надзора и да даје стручна објашњења, да предузима превентивне мере, укључујући да обавештава субјекта инспекцијског надзора у вези са обавезама из прописа, указује субјекту инспекцијског надзора на могуће забрањене, односно штетне последице његовог понашања, опомене субјекта инспекцијског надзора на потребу отклањања узрока незаконитости које могу настати у будућности, као и да непосредно учествује у вршењу инспекцијског надзора кад је то неопходно.

5. Овлашћења грађевинског инспектора

Члан 176.

У вршењу инспекцијског надзора грађевински инспектор је овлашћен да:

1) нареди решењем обуставу радова и уклањање објекта или његовог дела, ако се објекат гради или је његово грађење завршено без грађевинске дозволе, односно ако се објекат гради супротно локацијским условима, односно грађевинској дозволи, односно потврди о пријави радова;

1а) наложи решењем уклањање објекта, односно враћање у првобитно стање, ако се објекат гради, односно изводе радови без решења из члана 145. овог закона;

2) наложи решењем обуставу радова и одреди рок који не може бити дужи од 30 дана од дана уредног уручења инвеститору - за подношење захтева са уредном документацијом за прибављање, односно измену грађевинске дозволе, ако се објекат не гради према издатој грађевинској дозволи, односно пројекту за извођење, а ако инвеститор у остављеном року не прибави, односно не измени грађевинску дозволу, да наложи решењем уклањање објекта, односно његовог дела;

3) наложи решењем обуставу радова, ако инвеститор није закључио уговор о грађењу, односно није извршио пријаву радова, у складу са овим законом;

4) наложи решењем обуставу радова и одреди рок који не може бити дужи од 30 дана за прибављање грађевинске дозволе, ако утврди да је за радове који се изводе на основу решења из члана 145. овог закона потребно прибавити грађевинску дозволу, а ако инвеститор у остављеном року не прибави грађевинску дозволу, да наложи решењем уклањање објекта, односно његовог дела;

5) наложи решењем обуставу радова и одреди рок који не може бити дужи од 30 дана за прибављање, односно измену грађевинске дозволе, ако изграђени темељи нису усклађени са, грађевинском дозволом и пројектом за извођење а ако инвеститор у остављеном року не прибави грађевинску дозволу, да наложи решењем уклањање изграђених темеља и враћање терена у првобитно стање;

6) наложи решењем уклањање објекта, односно његовог дела ако је настављено грађење, односно извођење радова и после доношења решења о обустави радова;

7) наложи решењем уклањање привременог објекта из члана 147. овог закона протеком прописаног рока;

8) наложи решењем инвеститору, односно власнику објекта забрану даљег уклањања објекта, односно његовог дела, ако се објекат или његов део уклања без решења о дозволи уклањања објекта, односно његовог дела;

9) наложи решењем обуставу радова, ако инвеститор није решењем одредио стручни надзор, у складу са овим законом;

9а) наложи решењем обуставу радова, ако извођач радова изводи радове из члана 133. овог закона, а није уписан у одговарајући регистар за грађење те врсте објеката;

10) нареди спровођење других мера, у складу са овим законом.

Решење о уклањању објекта, односно његовог дела односи се и на делове објекта који нису описани у решењу о рушењу, а настали су након састављања забележбе и чине једну грађевинску целину.

Када грађевински инспектор утврди да је поступање лица са одговарајућом лиценцом у супротности са прописима, односно правилима струке, дужан је да о томе обавести надлежни орган и организацију која је издала лиценцу ради утврђивања одговорности.

Када грађевински инспектор утврди да извођач радова, односно одговорни извођач радова изводи радове без издате грађевинске дозволе, односно гради објекат супротно издатој грађевинској дозволи и техничкој документацији, на основу које је грађевинска дозвола издата, подноси кривичну пријаву и покреће поступак за одузимање лиценце против одговорног извођача, односно подноси пријаву за привредни преступ против извођача радова.

Грађевински инспектор подноси кривичну пријаву и иницира поступак одузимања лиценце главном пројектанту, односно одговорном пројектанту који је потписао технички документ или је потврдио тај документ, ако у поступку надзора утврди да тај документ није у складу са овим законом и подзаконским актима донетим на основу овог закона.

Надлежни орган и организација из става 3. овог члана дужни су да подносиоца обавештења обавесте о предузетим мерама у року од 30 дана од подношења обавештења, као и да му доставе примерак одлуке донете у поступку по пријави, ради информисања.

У регистар обједињене процедуре евидентирају се: обавештење из става 3. овог члана, пријава из става 4. овог члана и коначна одлука из става 5. овог члана.

Грађевински инспектор је дужан да одмах, а најкасније у року од три дана, по сазнању или пријави, изврши инспекцијски надзор над пријављеним објектом и сачини записник. По сачињеном записнику инспектор је дужан да одлучи у року од пет радних дана.

Члан 177.

Кад грађевински инспектор у вршењу инспекцијског надзора утврди да:

1) се у току грађења не предузимају мере за безбедност објекта, саобраћаја, околине и заштиту животне средине, наредиће решењем инвеститору, односно извођачу радова мере за отклањање уочених недостатака, рок њиховог извршења, као и обуставу даљег извођења радова док се ове мере не спроведу, под претњом принудног извршења на терет инвеститора, односно извођача радова;

2) извршени радови, односно грађевински производи, опрема и постројења који се уграђују не одговарају закону и прописаним стандардима, техничким нормативима и нормама квалитета, обуставиће решењем даље извођење радова док се не отклоне утврђени недостаци;

3) градилиште није обележено на прописан начин, наложиће решењем обуставу радова и одредиће рок за отклањање недостатака, који не може бити дужи од три дана;

Решење из става 1. овог члана може се донети и усменим изрицањем на лицу места, уз обавезу инспектора да писмени отправак изради у року који не може бити дужи од пет дана. Рок за извршење и рок за жалбу почињу да теку од дана доношења усменог решења.

Писмени отправак решења из става 1. тачка 1) доставља се прибијањем на објекат који се гради.

Члан 178.

Ако грађевински инспектор у вршењу инспекцијског надзора утврди да:

1) привредно друштво, односно друго правно лице или предузетник, односно лице коме је поверено вршење стручног надзора над грађењем објекта, односно извођењем радова не испуњава прописане услове, забраниће решењем даље извођење радова до испуњења услова;

2) на објекту који се гради или који је изграђен постоје недостаци који представљају непосредну опасност по стабилност, односно безбедност објекта и његове околине и живот и здравље људи, забраниће решењем коришћење објекта или његовог дела док се не отклоне утврђени недостаци;

3) се објекат за који је издата грађевинска дозвола користи без употребне дозволе, наредиће инвеститору прибављање употребне дозволе у року који не може бити краћи од 30 ни дужи од 90 дана, а ако је инвеститор не прибави у утврђеном року донеће решење о забрани коришћења објекта;

4) се објекат за који је издата грађевинска и употребна дозвола користи за намену која није утврђена решењем којим је одобрено извођење радова, грађевинском односно употребном дозволом, наложиће прибављање грађевинске дозволе, односно решења из члана 145. овог закона у року од 30 дана, а ако инвеститор не прибави грађевинску дозволу, односно решење из члана 145. овог закона у остављеном року, донеће решење о забрани коришћења објекта;

5) се коришћењем објекта доводи у опасност живот и здравље људи, безбедност суседних објеката, безбедност околине или угрожава животна средина, наложиће извођење потребних радова, односно забранити коришћење објекта, односно дела објекта;

6) објекат за који је издата грађевинска дозвола, који није завршен у року садржаном у пријави почетка грађења објекта, односно извођења радова, наредиће решењем инвеститору да у року који не може бити краћи од 30 ни дужи од 90 дана, заврши грађење објекта, односно извођење радова, а ако инвеститор не заврши објекат у остављеном року, поднеће пријаву за учињени прекрашај, односно привредни преступ.

Члан 179.

Кад грађевински инспектор у вршењу инспекцијског надзора утврди да се у току грађења, односно коришћења објекта не врши прописано осматрање, односно одржавање објекта, наредиће решењем инвеститору и извођачу радова, односно кориснику објекта да уочене неправилности отклони.

Члан 180.

Брисан је (види члан 16. Закона - 31/2019-9)

Члан 181.

Кад грађевински инспектор у вршењу инспекцијског надзора утврди да се објекат гради, односно изводе припремни радови без или супротно локацијским условима, односно

грађевинској дозволи и техничкој документацији на основу које је грађевинска дозвола издата, као и потврди о пријави радова, поред мера прописаних овим законом, наредиће решењем без одлагања и затварање градилишта.

Решење из става 1. овог члана извршно је даном доношења.

Мера из става 1. овог члана спроводи се стављањем службеног знака „затворено градилиште”, печаћењем грађевинских машина и прибијањем копије решења из става 1. овог члана на видном месту.

Један примерак извршног решења којим се наређује затварање градилишта, грађевински инспектор доставља месно надлежној организационој јединици полиције, која ће по потреби пружити полицијску помоћ ради омогућавања спровођења извршења тог решења.

Члан 182.

Кад грађевински инспектор, у вршењу инспекцијског надзора, утврди да је инвеститор непознат, решење о дозволи извршења доставља се прибијањем на огласну таблу надлежног органа и прибијањем на објекат који се гради, односно употребљава, што се констатује забелешком инспектора о времену и месту доставе на решењу, односно закључку о дозволи извршења.

Забелешка из става 1. овог члана садржи све релевантне податке о дану, месту и врсти објекта као и о имену инвеститора или извођача радова уколико је оно познато, а уколико није поступак ће се водити против непознатог лица. Накнадним идентификовањем инвеститора или извођача радова или променом инвеститора или извођача радова, поступак из става 1. овог члана се не прекида нити се продужавају рокови одређени у том поступку.

Решење из става 1. овог члана сматра се уредно достављеним даном прибијања на огласну таблу надлежног органа и прибијањем на објекат који се гради, односно употребљава.

Члан 183.

Решење о уклањању објекта, односно његовог дела, грађевински инспектор доноси у случајевима прописаним овим законом.

Решењем из става 1. овог члана одређује се рок у коме је инвеститор дужан уклонити објекат или његов део.

Решењем из става 1. овог члана грађевински инспектор одређује да ли је пре уклањања објекта, односно дела објекта потребно урадити пројекат рушења, као и начин извршења путем друге особе у случају да инвеститор то сам није учинио у року одређеном решењем о уклањању.

Изузетно, грађевински инспектор, у случајевима из става 1. овог члана неће донети решење о уклањању објекта, односно његовог дела (потпорни зидови, претварање таванског простора у стамбени, отварање портала на фасади и сл.), ако би тим уклањањем настала опасност по живот и здравље људи или суседне објекте или сам објекат, већ ће инвеститору решењем наложити враћање у првобитно стање, у складу са овим законом.

Члан 184.

На решење републичког грађевинског инспектора може се изјавити жалба у року од 15 дана од дана достављања решења.

Жалба на решење из става 1. овог члана се изјављује Влади, преко министарства надлежног за послове урбанизма и грађевинарства.

На решење урбанистичког инспектора може се изјавити приговор у року од осам дана од дана достављања.

На решење урбанистичког инспектора приговор се изјављује надлежном извршном органу града Београда, аутономне покрајине, односно Влади, преко органа надлежног за послове урбанизма аутономне покрајине.

Брисан је ранији став 4. (види члан 111. Закона - 132/2014-3)

На решење јединице локалне самоуправе донето у поступку инспекцијског надзора у области изградње објеката жалба се изјављује министарству надлежном за послове грађевинарства.

Аутономној покрајини поверава се решавање по жалби против првостепеног решења донетог у поступку инспекцијског надзора у области изградње објеката који се граде на територији аутономне покрајине.

Престао је да важи ранији став 7. (види члан 21. Закона - 37/2019-3)

Жалба изјављена на решења из овог члана не одлаже извршење решења.

Брисан је ранији назив главе XIII. (види члан 112. Закона - 132/2014-3)

Чл. 185. до 200.

Престали су да важе (види Одлуку УС - 50/2013-23)

XIV. ОВЛАШЋЕЊЕ ЗА ДОНОШЕЊЕ ПОДЗАКОНСКИХ АКАТА

Члан 201.

Влада, према класи и намени објекта, прописује:

1) који се услови за пројектовање и прикључење обавезно прибављају од ималаца јавних овлашћења у поступку издавања локацијских услова;

2) обавезну садржину, поступак и начин издавања услова из тачке 1) овог става;

3) обавезну садржину, поступак и начин издавања локацијских услова од стране надлежног органа.

Влада ближе уређује услове, начин и поступак отуђења и размене непокретности у јавној својини (члан 99).

Влада ближе прописује начин, услове и поступак за улагање неизграђеног грађевинског земљишта у јавној својини ради остваривања јавно-приватног партнерства, односно уношења као оснивачког улога у јавна предузећа и привредна друштва и закључивања уговора о заједничкој изградњи једног или више објеката са физичким или правним лицем (члан 100).

Влада ближе прописује састав, делокруг и одговорност републичке комисије за комасацију, поступак спровођења комасације, садржину одлуке о комасацији, садржину, услове и начин издавања решења о комасацији, поступак израде и садржину пројекта комасације, начин процене вредности земљишта у поступку урбане комасације, трошкове и обвезнике плаћања трошкова као и захтев за изузимање из комасационе масе, свих носиоца стварних права на катастарској парцели.

Влада ближе прописује критеријуме за израду докумената просторног и урбанистичког планирања, врсте лиценци за правна лица, као начин и поступак издавања и одузимања лиценци и висине трошкова издавања.

Влада ближе уређује начин и рокове размене докумената и поднесака у поступцима припреме и праћења израде планских докумената, као и формат у коме се достављају услови.

Министар ближе прописује:

1) енергетска својства зграда и начин израчунавања енергетских својстава зграда, енергетске захтеве за нове и постојеће зграде, услове, садржину и начин издавања сертификата, као и садржину и начин вођења Централног регистра енергетских пасоша;

1а) техничке прописе којима се ближе утврђују технички захтеви за објекте у циљу испуњавања основних захтева за објекте;

1б) техничке прописе којима се утврђују захтеви за употребу, уградњу и перформансе које морају да имају грађевински производи који се уграђују у објекат у односу на своје битне карактеристике и други технички захтеви у вези с објектима и њиховом изградњом;

2) техничке прописе чији су саставни део стандарди који дефинишу обавезне техничке мере и услове пројектовања, планирања и изградње, којим се осигурава несметано кретање и приступ особама са инвалидитетом, деци и старим особама (члан 5);

3) предмет и поступак спровођења обједињене процедуре, вођење и садржину регистра обједињених процедура и централне евиденције, као и овлашћења и обавезе регистратора (чл. 8, 8а, 8д, 8в и 8г);

4) садржину, начин, поступак и рокове израде и објављивања сепарата (чл. 31а, 34, 41, 46, 48, 49, 50, 58. и 61);

5) садржину, начин и поступак израде докумената просторног и урбанистичког планирања (чл. 10–68);

6) услове и критеријуме за су/финансирање израде планских докумената (члан 39);

7) начин и поступак избора чланова комисије за стручну контролу планских докумената, комисије за контролу усклађености планских докумената, комисије за планове јединице локалне самоуправе и комисије за стручну контролу урбанистичког пројекта, право и висину накнаде члановима комисија, као и услове и начин рада комисија (чл. 33, 49, 52. и 63а);

8) садржину и начин вођења и одржавања централног регистра планских докумената, информационог система о стању у простору и локалног информационог система планских

докумената, као и дигитални формат достављања планских докумената (чл. 43. и 45);

9) садржину, поступак и начин доношења програма уређивања грађевинског земљишта (члан 94);

10) класификацију објеката према намени, функционалним и структуралним карактеристикама и степену утицаја на окружење, с обзиром на ризике везане за изградњу и експлоатацију (члан 2);

11) садржину, начин и поступак израде и начин вршења контроле техничке документације према класи и намени објеката (чл. 117–124, 129, 131. и 168);

12) услове осигурања од професионалне одговорности (члан 129а);

13) начин и поступак избора чланова комисије, право и висину накнаде за рад у комисијама (члан 131.), услове, методологију, начин рада и одлучивања ревизионе комисије и садржај извештаја о стручној контроли (члан 132.);

13а) посебну врсту објеката и посебну врсту радова за које није потребно прибављати акт надлежног органа, као и врсту објеката који се граде, односно врсту радова који се изводе, на основу решења о одобрењу, као и обим и садржај и контролу техничке документације која се прилаже уз захтев и поступак који надлежни орган спроводи (чл. 144. и 145.);

14) садржину и начин издавања грађевинске дозволе, (чл. 135–138);

15) услове које треба да испуне привредна друштва, односно друга правна лица или предузетници за обављање послова израде техничке документације и грађења по врстама објеката, начин и поступак избора чланова комисије, право и висину накнаде за рад у комисијама, услове и начин рада и садржину података за утврђивање испуњености услова за издавање лиценце за израду техничке документације и лиценце за грађење објеката, као и услове за одузимање тих лиценци и изглед и форму тих лиценци (чл. 126. и 150);

16) изглед, садржину и место постављања градилишне табле (члан 149);

17) садржину и начин вођења књиге инспекције, грађевинског дневника и грађевинске књиге (члан 152);

18) садржину и начин вођења стручног надзора (члан 153);

19) садржину и начин вршења техничког прегледа, издавања употребне дозволе, осматрања тла и објекта у току грађења и употребе и минималне гарантне рокове за поједине врсте објеката, односно радова, као и састав комисије за технички преглед објекта, према класи и намени објекта; услове на основу којих се утврђује да је објекат подобан за употребу; форму и садржину предлога комисије за технички преглед о утврђивању подобности објекта или дела објекта за употребу, као и друга питања од значаја за вршење техничког прегледа (чл. 154. и 158);

20) услове, програм и начин полагања стручног испита у области просторног и урбанистичког планирања, израде техничке документације грађења и енергетске ефикасности, обављање административно-стручних послова организације полагања стручног испита, састав и начин рада комисије за полагање стручног испита и вођење евиденције о положеном стручном испиту (члан 161);

21) услове и поступак издавања, одузимања и продужавања лиценце за одговорног просторног планера, одговорног урбанисту, одговорног пројектанта и одговорног извођача радова, као и изглед и садржину свечане форме лиценце (члан 162);

22) образац и садржину легитимације урбанистичког и грађевинског инспектора, као и врсту опреме коју користи инспектор;

23) поступак доношења и садржину програма уклањања објеката (члан 171);

24) изглед и садржину службеног знака, као и поступак затварања градилишта (члан 181);

25) општа правила за парцелацију, регулацију и изградњу (чл. 31. и 57);

26) начин и поступак за расписивање и спровођење урбанистичко – архитектонског конкурса (члан 68а);

27) на које објекте се не примењују одредбе о извођачу радова, одговорном извођачу радова и обавези одређивања стручног надзора у току грађења и техничког прегледа објекта, према класи и намени објекта (члан 153а);

28) начин објављивања података регистра лиценцираних инжењера, архитеката и просторних планера;

29) класификацију намене земљишта и планских симбола (члан 32);

30) предмет и поступак одржавања и управљање сигурношћу високих брана и акумулација напуњених водом, јаловином или пепелом;

31) садржину, начин и поступак измене и допуне планских докумената, као и скраћеног поступка (члан 51б);

32) садржину и начин вођења регистра лиценцираних инжењера, архитеката и просторних планера, услове које треба да испуне лица да би била уписана у регистар, начин и поступак за упис у регистар, начин вршења уписа, измене и брисања података уписаних у регистар, као и изглед и уверење о упису у регистар и статус професионалног мировања (члан 162);

33) начин и поступак избора чланова комисије, право и висину накнаде за рад у комисији за утврђивање испуњености услова за издавање и одузимање лиценце за одговорног планера, одговорног пројектанта и одговорног извођача (члан 162).

XV. КАЗНЕНЕ ОДРЕДБЕ

1. Привредни преступи

Члан 202.

Новчаном казном од 1.500.000 до 3.000.000 динара казниће се за привредни преступ привредно друштво или друго правно лице, које је инвеститор, ако:

1) израду техничке документације повери привредном друштву, односно другом правном лицу која не испуњава прописане услове (члан 126);

2) контролу техничке документације повери привредном друштву, односно другом правном лицу које не испуњава прописане услове (члан 129);

2а) ако у прописаном року не поднесе захтев за измену решења о грађевинској дозволи (члан 141);

3) не обезбеди вршење стручног надзора над грађењем објекта (члан 153);

4) настави са извођењем радова и после доношења решења о њиховој обустави (члан 176);

5) не заврши грађење објекта, односно извођење радова у остављеном року (члан 178).

За привредни преступ из става 1. овог члана казниће се и одговорно лице у привредном друштву или другом правном лицу, које је инвеститор, новчаном казном од 100.000 до 200.000 динара.

Пријаву за привредни преступ из става 1. овог члана подноси надлежни грађевински инспектор.

Члан 202а

Новчаном казном од 1.500.000 до 3.000.000 динара казниће се за привредни преступ привредно друштво или друго правно лице које израђује техничку документацију и/или изводи радове, ако не испуњава услове за обављање те делатности прописане овим законом (чл. 126. и 150), односно у писаној форми без одлагања не обавести министарство надлежно за послове грађевинарства о свакој промени претходно утврђених услова и у року од 30 дана не достави доказ о испуњености услова за упис у одговарајући регистар за израду техничке документације за ту врсту објеката (члан 126а).

Новчаном казном од 1.500.000 до 3.000.000 динара казниће се за привредни преступ привредно друштво или друго правно лице, које је власник, односно корисник брана и акумулација напуњених водом, депонија са опасним материјама (јаловином, пепелом и сл.), ако не поступају по правилима прописаним законима и подзаконским актима који ближе уређују ове области.

За привредни преступ из ст. 1. и 2. овог члана казниће се и одговорно лице у привредном друштву или другом правном лицу, новчаном казном од 100.000 до 200.000 динара.

Пријаву за привредни преступ из ст. 1, 2. и 3. овог члана подноси надлежни грађевински инспектор.

Члан 203.

Новчаном казном од 1.500.000 до 3.000.000 динара казниће се за привредни преступ привредно друштво или друго правно лице које гради објекат, ако:

1) гради објекат без грађевинске дозволе, односно изводи радове супротно техничкој документацији на основу које се објекат гради (члан 110);

2) поступа супротно одредбама члана 152. овог закона;

3) настави са грађењем објекта после доношења решења о обустави грађења (члан 176. и 177.).

За привредни преступ из става 1. овог члана казниће се и одговорно лице у привредном друштву или другом правном лицу које гради, односно изводи радове, новчаном казном од 100.000 до 200.000 динара.

Пријаву за привредни преступ из става 1. овог члана подноси надлежни грађевински инспектор.

Члан 204.

Новчаном казном од 1.500.000 до 3.000.000 динара казниће се за привредни преступ привредно друштво или друго правно лице које је овлашћено да утврђује услове за изградњу објеката и уређење простора, као и техничке податке за прикључак на инфраструктуру, односно да прикључи објекат на инфраструктуру, ако у прописаном року не објави сепарат и/или не достави потребне податке и услове за израду планског документа, и/или локацијске услове и/или сагласност на пројекат, односно други акт предвиђен овим законом, као и ако не прикључи објекат на инфраструктуру (чл. 8б и 46. став 4).

За привредни преступ из става 1. овог члана казниће се и одговорно лице у привредном друштву или другом правном лицу, новчаном казном од 100.000 до 200.000 динара.

Пријаву за привредни преступ из ст. 1. и 2. овог члана подноси орган надлежан за издавање локацијских услова, односно носилац израде плана.

Члан 204а

Новчаном казном од 1.500.000 до 3.000.000 динара казниће се за привредни преступ привредно друштво или друго правно лице ако тражи сагласности на техничку документацију супротно одредбама овог закона.

За привредни преступ из става 1. овог члана казниће се и одговорно лице у привредном или другом правном лицу, новчаном казном од 50.000 до 100.000 динара.

Пријаву за привредни преступ из ст. 1. и 2. овог члана подноси орган надлежан за издавање грађевинске дозволе.

2. Прекршаји

Члан 205.

Новчаном казном од 500.000 до 1.000.000 динара казниће се за прекршај привредно друштво, односно друго правно лице, ако не омогући урбанистичком или грађевинском инспектору вршење надзора у складу са овим законом (чл. 173. и 175).

За прекршај из става 1. овог члана казниће се и одговорно лице у привредном друштву или другом правном лицу, новчаном казном од 50.000 до 100.000 динара.

За прекршај из става 1. овог члана казниће се предузетник новчаном казном од 100.000 до 300.000 динара.

За прекршај из става 1. овог члана казниће се физичко лице које није предузетник новчаном казном од 50.000 до 100.000 динара.

Захтев за покретање прекршајног поступка из ст. 1–4. овог члана подноси надлежни грађевински, односно урбанистички инспектор.

Члан 206.

Новчаном казном од 300.000 динара казниће се за прекршај привредно друштво или друго правно лице које је инвеститор објекта ако не обезбеди приступ објекту особама са инвалидитетом у складу са стандардима приступачности (члан 5).

За прекршај из става 1. овог члана казниће се и одговорно лице у привредном друштву или другом правном лицу, новчаном казном од 10.000 до 50.000 динара.

За прекршај из става 1. овог члана казниће се физичко лице које је инвеститор објекта, новчаном казном од 20.000 до 100.000 динара.

Захтев за покретање прекршајног поступка из ст. 1, 2. и 3. овог члана подноси надлежни грађевински инспектор.

Члан 207.

Новчаном казном од 100.000 до 500.000 динара казниће се за прекршај привредно друштво или друго правно лице које израђује документе просторног и урбанистичког планирања или обавља друге послове одређене овим законом, ако не омогући урбанистичком инспектору потпун и несметан увид у расположиву документацију (чл. 173. и 175).

За прекршај из става 1. овог члана казниће се и одговорно лице у предузећу или другом правном лицу, новчаном казном од 10.000 до 50.000 динара.

Захтев за покретање прекршајног поступка из ст. 1. и 2. овог члана подноси надлежни урбанистички инспектор.

Члан 208.

Новчаном казном од 500.000 до 1.000.000 динара казниће се за прекршај привредно друштво, односно друга организација, односно друго правно лице које гради објекат, ако:

1) не одреди лице које руководи грађењем објекта, односно извођењем радова или ако одреди лице које за то не испуњава прописане услове (чл. 151. и 152);

2) не обавести надлежни орган о завршетку изградње темеља, односно завршетка изградње објекта у конструктивном смислу (члан 152. став 2.);

3) писмено не упозори инвеститора или лице које врши надзор над применом одредаба овог закона на недостатке у техничкој документацији (члан 152. став 6);

4) не води грађевински дневник и грађевинску књигу или не обезбеди књигу инспекције (члан 152. став 7. тачка 5).

За прекршај из става 1. овог члана казниће се и одговорно лице у привредном друштву или другом правном лицу које гради објекат, новчаном казном од 10.000 до 50.000 динара.

Новчаном казном од 50.000 до 150.000 динара казниће се за прекршај одговорни извођач радова ако поступа супротно одредбама члана 152. став 7. овог закона.

Захтев за покретање прекршајног поступка из ст. 1-3. овог члана подноси надлежни грађевински инспектор.

Члан 208а

Новчаном казном од 300.000 до 500.000 динара казниће се за прекршај предузетник који:

1) гради објекат без грађевинске дозволе, односно изводи радове супротно техничкој документацији на основу које се објекат гради (члан 110);

2) поступа супротно одредбама члана 152. овог закона;

3) не обавести надлежни орган о завршетку изградње темеља односно завршетка изградње објекта у конструктивном смислу (члан 152. став 2);

4) настави са грађењем објекта после доношења решења о обустави грађења (чл. 176. и 177).

За прекршај из става 1. овог члана казниће се физичко лице инвеститор, новчаном казном од 100.000 до 150.000 динара.

Захтев за покретање прекршајног поступка из ст. 1. и 2. овог члана подноси надлежни грађевински инспектор.

Члан 208б

Новчаном казном од 300.000 до 500.000 динара казниће се за прекршај предузетник који израђује техничку документацију и/или изводи радове, ако не испуњава услове за обављање те делатности прописане овим законом (чл. 126. и 150).

За прекршај из става 1. овог члана казниће се физичко лице инвеститор новчаном казном од 50.000 до 150.000 динара.

Захтев за покретање прекршајног поступка из ст. 1. и 2. овог члана подноси надлежни грађевински инспектор.

Члан 208в

Новчаном казном од 100.000 до 150.000 динара или казном затвора до 30 дана казниће се за прекршај одговорни пројектант који је израдио и потписао технички документ или је потврдио тај документ у поступку техничке контроле, супротно одредбама овог закона и подзаконским актима донетим на основу овог закона.

Захтев за покретање прекршајног поступка из става 1. овог члана подноси надлежни грађевински инспектор.

Члан 209.

Новчаном казном од 25.000 до 50.000 динара или казном затвора до 30 дана казниће се за прекршај одговорно службено лице у надлежном органу управе ако:

1) брисана је (види члан 103. Закона - 83/2018-18)

2) не изда локацијске услове, грађевинску, односно употребну дозволу у прописаном року (чл. 8д, 56, 136. и 158);

3) не организује јавну презентацију урбанистичког пројекта (члан 63);

4) не достави захтев грађевинској инспекцији за уклањање објекта за који је издата привремена грађевинска дозвола (члан 147);

5) не сачини програм и не спроведе извршење уклањања објекта (члан 171);

6) не омогући урбанистичком односно грађевинском инспектору потпун и несметан увид у расположиву документацију (чл.173. и 175);

7) не предузме прописане мере у вршењу инспекцијског надзора (чл. 173. и 175);

8) брисана је (види члан 103. Закона - 83/2018-18)

9) не призна ослобођење од плаћања доприноса у складу са чланом 97. став 8. овог закона.

За поновљени прекршај из става 1. овог члана учиниоцу ће се изрећи новчана казна и казна затвора до 30 дана.

Захтев за покретање прекршајног поступка из става 1. тачка 2) овог члана подноси регистратор централне евиденције, из тачке 3) надлежни урбанистички инспектор, из тачке 4) надлежни грађевински инспектор, из тач. 5) и 7) орган надлежан за издавање грађевинске дозволе за ту врсту објекта, из тачке 6) надлежни урбанистички, односно грађевински инспектор, а из тачке 9) надлежни орган Министарства.

Члан 209а

Новчаном казном од 100.000 до 500.000 динара казниће се за прекршај орган, посебна организација, ималац јавних овлашћења и друга институција, изузев државног органа, органа аутономне покрајине и јединице локане самоуправе, ако не достави услове за израду планског документа (члан 47б).

За прекршај из става 1. овог члана казниће се и одговорно лице у органу, посебној организацији, имаоцу јавних овлашћења и другим институцијама из става 1. овог члана новчаном казном од 25.000 до 50.000 динара.

За прекршај из става 1. овог члана казниће се одговорно лице у државном органу, органу аутономне покрајине и јединице локане самоуправе ако не достави услове за израду планског документа новчаном казном од 25.000 до 50.000 динара.

Захтев за покретање прекршаја из ст. 1–3. овог члана подноси надлежни урбанистички инспектор.

Члан 210.

Новчаном казном од 50.000 до 100.000 динара или казном затвора до 30 дана казниће се за прекршај одговорно службено лице у надлежном органу управе ако:

1) изда локацијске услове противно овом закону и прописима донетим на основу овог закона (члан 53);

2) изда грађевинску дозволу противно овом закону и прописима донетим на основу овог закона (чл. 135. и 136);

3) изда употребну дозволу противно прописима (члан 158).

За поновљени прекршај из става 1. овог члана учиниоцу ће се изрећи новчана казна и казна затвора до 30 дана.

Захтев за покретање прекршајног поступка из става 1. овог члана подноси регистратор, односно орган надлежан за спровођење обједињене процедуре ако регистратор није именован у складу са чланом 8в овог закона.

Члан 211.

Новчаном казном од 25.000 до 50.000 динара казниће се за прекршај надлежни инспектор који у случајевима из чл. 174, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182. и 198. овог закона не донесе решење, односно не изда наредбу у примереном року, који не може бити дужи од седам дана од дана сазнања за учињени прекршај.

За поновљени прекршај из става 1. овог члана учиниоцу ће се изрећи новчана казна и казна затвора до 30 дана.

Члан 211а

Новчаном казном од 10.000 до 50.000 динара казниће се за прекршај одговорно лице у имаоцу јавног овлашћења, ако ималац јавних овлашћења током спровођења обједињене процедуре не поступа на начин и у роковима прописаним овим законом (члан 8б).

Захтев за покретање прекршајног поступка из става 1. овог члана подноси регистратор, односно орган надлежан за спровођење обједињене процедуре ако регистратор није именован у складу са чланом 8в овог закона.

Члан 211б

Новчаном казном од 10.000 до 50.000 динара казниће се за прекршај регистратор, односно одговорно лице у органу надлежном за спровођење обједињене процедуре ако није именован регистратор, ако не поднесе захтев за покретање прекршајног поступка у складу са чланом 8в став 5. овог закона.

Захтев за покретање прекршајног поступка из става 1. овог члана подноси Регистратор централне евиденције.

Члан 212.

Новчаном казном од 500.000 до 2.000.000 динара казниће се за прекршај привредно друштво или друго правно лице које обавља послове израде и контроле техничке документације, односно које је извођач радова, вршилац стручног надзора или

техничког прегледа, ако није осигурано од одговорности за штету (члан 129а).

За прекршај из става 1. овог члана казниће се и одговорно лице у привредном друштву или другом правном лицу новчаном казном од 20.000 до 100.000 динара.

За прекршај из става 1. овог члана казниће се предузетник новчаном казном од 100.000 до 500.000 динара.

Захтев за покретање прекршајног поступка из става 1. овог члана подноси надлежни грађевински инспектор.

XVI. ПРЕЛАЗНЕ И ЗАВРШНЕ ОДРЕДБЕ

Члан 213.

Брисан је ранији став 1. (види члан 128. Закона - 132/2014-3)

Даном ступања на снагу овог закона Инжењерска комора Србије основана Законом о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 47/03 и 34/06) наставља са радом, у складу са овим законом.

Комисије за планове образоване на основу Закона о планирању и изградњи могу наставити са обављањем послова до истека мандата утврђеним актом о образовању.

Члан 214.

Привредна друштва и друга правна лица која обављају послове за које су овим законом прописани посебни услови, дужна су да своје пословање ускладе са одредбама овог закона у року од једне године од дана његовог ступања на снагу.

Лица која су до дана ступања на снагу овог закона положила стручни испит којим је извршена провера стручне оспособљености за рад на пословима одређеним овим законом по прописима који су били на снази у време њиховог полагања, као и лица којима је тим прописима признато право вршења одређених послова, испуњавају услове за вршење тих послова и према одредбама овог закона ако испуњавају и остале прописане услове.

Члан 215.

Општина, односно град донеће просторни план у року од 18 месеци од дана ступања на снагу овог закона.

Општина, град и град Београд донеће план генералне регулације, односно планове генералне регулације за седиште

јединице локалне самоуправе у року од две године од дана ступања на снагу овог закона.

Општина, град и град Београд донеће планове генералне регулације за остала насеља, који су предвиђени за доношење просторним планом јединице локалне самоуправе, у року од три године од дана ступања на снагу овог закона.

До ступања на снагу планских докумената из ст. 1, 2. и 3. овог члана примењиваће се постојећи просторни и урбанистички планови.

Информација о локацији и локацијска дозвола издаваће се на основу постојећих просторних и урбанистичких планова до дана ступања на снагу планских докумената из ст. 1, 2. и 3. овог члана.

Поступак израде и доношења просторног, односно урбанистичког плана започет пре ступања на снагу овог закона, наставиће се по одредбама овог закона, осим за просторне, односно урбанистичке планове за које је обављен јавни увид који ће се окончати по прописима по којима су започети.

Члан 216.

Јединице локалне самоуправе које нису донеле просторни план општине до дана ступања на снагу овог закона, донеће одлуку о изради просторног плана јединице локалне самоуправе у року од три месеца од дана ступања на снагу овог закона.

Просторни план општине, који је донет до дана ступања на снагу овог закона ускладиће се са одредбама овог закона, у року од 18 месеци од дана ступања на снагу овог закона, а одлуку о усклађивању просторног плана са одредбама овог закона јединица локалне самоуправе донеће у у року од три месеца од дана ступања на снагу овог закона.

Град Београд ће у року од три месеца од дана ступања на снагу овог закона, донети одлуку о изради планова из члана 20. став 3. овог закона, а у року од 18 месеци од дана ступања на снагу овог закона донеће, у складу са овим законом, просторне планове са елементима просторног плана јединице локалне самоуправе.

Јединица локалне самоуправе, чије седиште насељеног места има мање од 30.000 становника донеће одлуку о изради плана генералне регулације за насељено место које је седиште јединице локалне самоуправе, у року од три месеца од дана ступања на снагу овог закона. Ступањем на снагу плана генералне регулације

престају да важе генерални планови, планови детаљне регулације, преиспитани регулациони планови и преиспитани детаљни урбанистички планови, донети у складу са раније важећим законима о планирању, који су у супротности са планом генералне регулације.

Јединице локалне самоуправе, чије седиште насељеног места има више од 30.000 становника, донеће у року од три месеца од дана ступања на снагу овог закона, одлуку о усклађивању генералног плана са одредбама овог закона које се односе на генерални урбанистички план и одлуку о изради планова генералне регулације у складу са овим законом, на целом грађевинском подручју насељеног места. Ступањем на снагу планова генералне регулације, престају да важе одредбе генералног плана, планови детаљне регулације, преиспитани регулациони планови и преиспитани детаљни урбанистички планови, донети у складу са раније важећим законима о планирању, који су у супротности са планом генералне регулације.

Планови детаљне регулације, односно планови генералне регулације за појединачна насељена места која нису седиште јединице локалне самоуправе, остају на снази, ако нису у супротности са одредбама овог закона које се односе на план генералне регулације.

Планови општег уређења, донети по Закону о планирању и изградњи, усклађују се са одредбама овог закона које се односе на шематски приказ уређења насељених места за делове територије за које није предвиђена израда урбанистичког плана. Доношењем просторног плана јединице локалне самоуправе усклађени план општег уређења постаје саставни део просторног плана јединице локалне самоуправе као шематски приказ уређења насељеног места.

Члан 217.

До ступања на снагу планских докумената предвиђених овим законом, за изградњу телекомуникационих објеката, за које се по овом закону издаје грађевинска дозвола, на подручју за које није донет урбанистички план или урбанистичким планом није предвиђена изградња те врсте објеката, локацијска дозвола се издаје у складу са условима органа, односно организација надлежних за послове телекомуникација, на основу годишњих

планова развоја телекомуникационих мрежа на територији Републике Србије, у складу са законом.

Члан 218.

Решавање захтева за издавање одобрења за изградњу, употребне дозволе и других захтева за решавање о појединачним правима и обавезама, поднетих до дана ступања на снагу овог закона, наставиће се по прописима који су важили до дана ступања на снагу овог закона.

Члан 219.

Брисан је (види члан 87. Закона – 24/2011-3)

Члан 220.

Накнада за коришћење грађевинског земљишта плаћа се у складу са Законом о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 47/03 и 34/06), док се наведена накнада не интегрише у порез на имовину.

Члан 221.

Одредба члана 4. став 2. овог закона примењиваће се од дана ступања на снагу прописа који доноси министар надлежан за послове грађевинарства, којим се ближе прописују услови, садржина и начин издавања сертификата о енергетским својствима објекта, у складу са овим законом.

Члан 222.

Даном ступања на снагу овог закона престаје да важи Закон о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 47/03 и 34/06).

До доношења подзаконских аката на основу овлашћења из овог закона, примењиваће се подзаконски акти донети на основу закона који престаје да важи даном ступања на снагу овог закона, ако нису у супротности са овим законом.

Члан 223.

Овај закон ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

ОДРЕДБЕ КОЈЕ НИСУ УНЕТЕ У "ПРЕЧИШЋЕН ТЕКСТ" ЗАКОНА

Закон о изменама и допунама Закона о планирању и изградњи: „Службени гласник РС“, број 24/2011-3

Члан 88.

Решавање захтева за издавање одобрења за изградњу, употребне дозволе и других захтева за решавање о појединим правима и обавезама, поднетих до дана ступања на снагу овог закона, наставиће се по прописима који су важили до дана ступања на снагу овог закона.

Поступци за престанак права коришћења на неизграђеном грађевинском земљишту у државној својини започети у складу са одредбама Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр.47/03 и 34/06), који нису окончани до 11. септембра 2009. године, наставиће се по прописима који су важили до дана ступања на снагу тог закона.

Правноснажно решење о одобрењу за изградњу, издато у складу са одредбама Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 47/03 и 34/06), може се по захтеву инвеститора укинути, ако је по правноснажности тог решења измењен плански документ на основу кога се може издати грађевинска дозвола за изградњу објекта веће површине од објекта чија је изградња одобрена решењем чије се укидање тражи.

Решење којим се укида решење из става 3. овог члана доноси орган надлежан за издавање грађевинске дозволе.

Члан 89.

Накнада за коришћење грађевинског земљишта плаћа се у складу са Законом о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 47/03 и 34/06), док се наведена накнада не интегрише у порез на имовину, а најкасније до 31. децембра 2013. године.

До истека рока из става 1. овог члана јединица локалне самоуправе прописује ближе критеријуме, мерила, висину, начин и рокове плаћања накнаде за коришћење грађевинског земљишта, а може их прописати узимајући у обзир и намену коришћења објекта.

Лица која имају бесправно саграђене објекте за које није поднет захтев за легализацију у складу са одредбама овог закона, лица којима је правноснажно окончан поступак легализације доношењем акта којим се одбацује или одбија захтев за легализацију, као и лица која нису закључила уговор из члана

185. Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 81/09 – исправка и 64/10 – УС) до рушења бесправно сагрђеног објекта плаћају накнаду за коришћење грађевинског земљишта прописану актом јединице локалне самоуправе у троструком износу.

Члан 90.

Овај закон ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

Закон о изменама Закона о планирању и изградњи: „Службени гласник РС“, број 121/2012-14

Члан 2.

Носилац права коришћења из члана 103. став 1. Закона може остварити право на градњу нових објеката, односно доградњу и реконструкцију постојећих објеката у складу са наменом земљишта утврђеном важећим планским документом у року од 12 месеци од дана ступања на снагу овог закона, без достављања доказа о извршеној конверзији земљишта у складу са Законом.

Члан 3.

Овај закон ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.

Закон о изменама и допунама Закона о планирању и изградњи: „Службени гласник РС“, број 132/2014-3

Члан 129.

Даном ступања на снагу овог закона престаје са радом Републичка агенција за просторно планирање (у даљем тексту: Агенција), основана Законом о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 47/03 и 34/06).

Даном престанка рада Агенције послове из оквира надлежности Агенције преузима министарство надлежно за послове просторног планирања.

Министарство из става 2. овог члана даном престанка рада Агенције преузима запослене, средства, имовину, документацију и архиву Агенције.

Права и обавезе Агенције преузима Република Србија.

Права и обавезе из става 4. овог члана у име Републике Србије врши Влада.

О извршавању обавеза Агенције, преузетих у складу са законом, стараће се Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре у оквиру надлежности утврђених Законом о министарствима („Службени гласник РС”, број 44/14).

Члан 130.

Плански документи донети до дана ступања на снагу овог закона остају на снази.

Поступак израде и доношења просторног, односно урбанистичког плана започет пре ступања на снагу овог закона, наставиће се по одредбама овог закона, осим за просторне, односно урбанистичке планове за које је донета одлука о изради, а који се могу окончати по одредбама закона по којима су започети.

Доносиоци планских докумената дужни су да, приликом измене и допуне планског документа по ступању на снагу овог закона, садржину и поступак усвајања планског документа ускладе са одредбама овог закона.

Важећи плански документи, као и плански документи чији се поступак израде и доношења спроводи по одредбама Закона о планирању и изградњи, достављају се централном регистру планских докумената у складу са одредбама овог закона, у року од 12 месеци од дана ступања на снагу овог закона.

Обавеза достављања планова у дигиталном облику, у складу са одредбама члана 43. овог закона се примењује и на планове из става 2. овог става.

До ступања на снагу планских докумената предвиђених овим законом, за изградњу телекомуникационих и објеката електропреносне и електродистрибутивне мреже, за које се по овом закону издаје грађевинска дозвола, односно решење из члана 145. овог закона на подручју за које није донет плански документ или важећим планским документом није предвиђена изградња те врсте објеката, локацијски услови се издају у складу са условима органа, односно организација надлежних за послове телекомуникација, односно енергетике на основу годишњих планова развоја тих мрежа на територији Републике Србије, у складу са законом.

Скупштина јединице локалне самоуправе на чијој територији се налази земљиште коме је намена промењена из пољопривредног у грађевинско земљиште, дужна је да органу

надлежном за послове државног премера и катастра, у року од 12 месеци од дана ступања на снагу овог закона, достави акт који садржи попис катастарских парцела којима је промењена намена до 15. јула 1992. године.

Члан 131.

Започети поступци за решавање захтева за издавање одобрења за изградњу, локацијске дозволе, грађевинске дозволе, употребне дозволе и других захтева за решавање о појединачним правима и обавезама, поднетих до дана ступања на снагу овог закона, окончаће се по прописима по којима су започети.

Локацијска дозвола издата у складу са Законом о планирању и изградњи, по правноснажности представља основ за издавање грађевинске дозволе, у складу са овим законом.

Уговори о закупу грађевинског земљишта у јавној својини закључени до дана ступања на снагу овог закона, представљају основ за утврђивање активне легитимације закупца у поступку издавања грађевинске дозволе, у складу са овим законом.

Члан 132.

Одредбе члана 8, члана 8б, члана 8д, члана 8ђ, чл. 97, 98. и члана 211а овог закона примењују се од 1. марта 2015. године.

Одредбе члана 8а, члана 8в, члана 8г, члана 176. став 6, члана 211б и члана 212. овог закона примењују се од 1. јануара 2016. године.

До 1. јануара 2016. године размена докумената и поднесака између надлежног органа и имаоца јавних овлашћења у спровођењу обједињене процедуре може се вршити и у папирној форми.

Подзаконски акти који се доносе у складу са одредбама овог закона биће донети најкасније до 15. фебруара 2015. године, осим подзаконског акта из члана 8а став 3, члана 8в став 7. и члана 8г став 3. овог закона који ће бити донети најкасније до 15. новембра 2015. године.

До доношења подзаконских аката на основу овлашћења из овог закона, примењиваће се подзаконски акти донети на основу Закона о планирању и изградњи који нису у супротности са овим законом.

Право и услови за претварање права коришћења грађевинског земљишта у право својине за лица из члана 102.

став 9. уређују се посебним законом у року не дужем од шест месеци од ступања на снагу овог закона.

Члан 133.

Јединице локалне самоуправе дужне су да у року од 30 дана од дана ступања на снагу овог закона утврде коефицијенте из члана 97. став 2. овог закона и донесу општи акт из члана 97. став 7. овог закона.

За уговоре којима је утврђено плаћање накнаде за уређивање грађевинског земљишта закључене пре ступања на снагу овог закона, по којима накнада није плаћена у целости, јединица локалне самоуправе може општим актом прописати критеријуме за преуговарање висине и начина плаћања накнаде за уређивање грађевинског земљишта у складу са одредбама овог закона којима је уређено плаћање доприноса за уређивање грађевинског земљишта.

Члан 134.

Одредбе других закона којима се на другачији начин уређују питања која су предмет уређивања овог закона неће се примењивати, осим закона и прописа којима се уређује заштита животне средине.

Члан 135.

Овај закон ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије".

Закон о изменама и допунама Закона о планирању и изградњи: „Службени гласник РС", број 83/2018-18

Члан 105.

Власници посебних физичких делова на објектима који су изграђени у некој од предвиђених фаза изградње и који су по том основу уписали право сусвојине на земљишту предвиђеном за реализацију свих фаза, до дана ступања на снагу овог закона, не сматрају се суинвеститорима приликом реализације преосталих фаза изградње у оквиру стамбеног комплекса, односно нису странке у поступку издавања и измене грађевинске дозволе, нити су странке у поступку код органа надлежног за послове државног премера и катастра.

Члан 106.

Започети поступци за решавање захтева за издавање одобрења за изградњу, локацијске дозволе, локацијске услове, грађевинске дозволе, употребне дозволе и других захтева за решавање о појединачним правима и обавезама поднетих до дана ступања на снагу овог закона, окончаће се по прописима по којима су започети.

Забрањује се располагање свим објектима или деловима објекта изграђених после ступања на снагу закона којим се уређује озакоњење објеката, без издате грађевинске дозволе или решења из члана 145. овог закона.

За објекте из става 2. овог члана надлежни грађевински инспектор након извршеног инспекцијског надзора, доноси решење о уклањању објекта или посебног дела објекта, у складу са одредбама овог закона, и то решење по службеној дужности доставља одмах служби за катастар непокретности на чијој територији се налази предметна непокретност, у циљу уписа забележбе о забрани располагања тог објекта.

За објекте из става 2. за које је решење о уклањању објекта или посебног дела објекта донето пре ступања на снагу овог закона, надлежни грађевински инспектор доставља служби за катастар непокретности на чијој територији се налази предметна непокретност издато решење, у циљу уписа забележбе о забрани располагања тог објекта у року од 60 дана од дана ступања на снагу овог закона.

Члан 107.

Подзаконски акти за спровођење овог закона донеће се у року од 60 дана од дана ступања на снагу овог закона.

До доношења подзаконских аката из овог закона примењиваће се подзаконски акти донети на основу Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 81/09 – исправка, 64/10 – УС, 24/11, 121/12, 42/13 – УС, 50/13 – УС, 98/13 – УС, 132/14 и 145/14), ако нису у супротности са одредбама овог закона.

Члан 108.

Даном ступања на снагу овог закона Инжењерска комора Србије наставља да обавља послове у складу са делокругом утврђеним овим законом.

Инжењерска комора Србије дужна је да усклади статут и друге акте са одредбама овог закона у року од 60 дана од дана ступања на снагу овог закона.

Инжењерска комора Србије дужна је да прибави сагласности из члана 85. овог закона у року од 60 дана од дана ступања на снагу овог закона.

Инжењерска комора Србије дужна је да распише нове изборе за Скупштину Инжењерске коморе Србије у року од 30 дана од дана објављивања статута и других општих аката из става 2. овог члана.

Инжењерска комора Србије дужна је да у року од 30 дана од дана ступања на снагу овог закона министарству надлежном за послове грађевинарства достави податке о одговорним планерима, одговорним урбанистима, одговорним пројектантима и одговорним извођачима, као и податке о покренутим поступцима за утврђивање одговорности или друге битне податке у складу са актом који доноси министар надлежан за послове грађевинарства, просторног планирања и урбанизма.

Ако Инжењерска комора Србије не поступи у року из става 2. овог члана, акте из става 2. овог члана донеће министарство надлежно за послове грађевинарства, урбанизма и просторног планирања.

Привредна друштва, друга правна лица и предузетници који обављају послове за које се овим законом и подзаконским актима који ће се донети на основу овог закона прописују додатни посебни услови за обављање тих послова, дужни су да своје пословање ускладе са одредбама овог закона и тих подзаконских аката у року од годину дана од дана ступања на снагу овог закона, односно тих подзаконских аката.

Сматраће се да лица која су до дана ступања на снагу овог закона положила стручни испит, којим је извршена провера стручне оспособљености за рад на пословима одређеним овим законом, као и лица којима је признато право на обављање тих послова, испуњавају услове за обављање тих послова и према одредбама овог закона, осим ако се стекну услови за одузимање лиценци, односно ако престану да испуњавају услове за обављање тих послова прописане овим законом.

Личне и остале лиценце које су издате у складу са до сада важећим законом остају на снази, осим ако се стекну услови за

њихово одузимање у складу са овим законом и подзаконским актима донетим на основу овог закона.

Даном ступања на снагу овог закона сматраће се да су сва лица која имају важеће лиценце које је до дана ступања на снагу овог закона издала Комора уписана у регистар из члана 84. овог закона у складу са тим лиценцама.

Члан 109.

Одредбе других закона којима се на другачији начин уређују питања која су предмет уређивања овог закона неће се примењивати, осим закона и прописа којима се уређује заштита животне средине.

Важећи плански документи који су донети пре 1. јануара 1993. године, престају да важе по истеку 12 месеци од дана ступања на снагу овог закона, а органи надлежни за њихово доношење дужни су да у том року донесу нови плански документ.

Рокови прописани за изградњу стратешких енергетских објеката утврђених овим законом уредиће се посебним законом.

Члан 110.

Овај закон ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије", осим одредаба чл. 72. и 73. овог закона које ступају на снагу 1. јануара 2019. године и члана 26. овог закона које ступају на снагу 1. јануара 2020. године.

Закон о изменама и допунама Закона о планирању и изградњи: „Службени гласник РС", број 31/2019-9

Члан 18.

Подзаконски акти за спровођење овог закона донеће се у року од 60 дана од дана ступања на снагу овог закона.

До доношења подзаконских аката из овог закона примењиваће се подзаконски акти донети на основу Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС", бр. 72/09, 81/09 – исправка, 64/10 – УС, 24/11, 121/12, 42/13 – УС, 50/13 – УС, 98/13 – УС, 132/14, 145/14 и 83/18), ако нису у супротности са одредбама овог закона.

Даном ступања на снагу овог закона, престају са радом сви органи Коморе без могућности обављања функција до избора нових органа, у складу са овим законом.

У року од три дана од дана ступања на снагу овог закона, привремени орган, који образује министар надлежан за послове грађевинарства, доноси и објављује у „Службеном гласнику Републике Србије" Статут Коморе.

До избора нових органа, радом Коморе управља привремена управа сачињена од шест представника министарства надлежног за послове грађевинарства, по избору министра надлежног за послове грађевинарства.

У року од 30 дана од објављивања Статута Коморе у „Службеном гласнику Републике Србије", привремена управа:

1. формира 10 регионалних центара и то: Регионални центар Суботица, Регионални центар Нови Сад, Регионални центар Београд, Регионални центар Пожаревац, Регионални центар Ваљево, Регионални центар Чачак, Регионални центар Крагујевац, Регионални центар Краљево, Регионални центар Бор и Регионални центар Ниш;

2. именује привремене регионалне одборе свих регионалних центара;

3. расписује изборе за представнике Скупштине и представнике извршних одбора матичних секција и

4. све регистроване чланове Коморе распоређује по матичним секцијама свих регионалних центара.

Орган надлежан за заштиту културних добара дужан је да у року од 30 дана од дана ступања на снагу овог закона, органу надлежном за издавање грађевинских дозвола достави евиденцију непокретних добара која уживају претходну заштиту, са назначеним датумом утврђивања претходне заштите.

У случају да је законски рок за стављање одређене врсте заштите, на основу утврђене претходне заштите истекао, орган надлежан за издавање грађевинских дозвола нема обавезу да у поступку издавања локацијских услова прибавља услове од органа надлежног за заштиту културних добара.

Члан 19.

Започети поступци за решавање захтева за издавање одобрења за изградњу, локацијске дозволе, локацијске услове, грађевинске дозволе, употребне дозволе и других захтева за

решавање о појединачним правима и обавезама поднетих до дана ступања на снагу овог закона, окончаће се по прописима по којима су започети.

Изузетно од става 1. овог члана, поступци у вези са пројектима за изградњу објеката од значаја за Републику Србију, започети по одредбама Закона о планирању и изградњи („Службени гласник РС”, бр. 72/09, 81/09 – исправка, 64/10 – УС, 24/11, 121/12, 42/13 – УС, 50/13 – УС, 98/13 – УС, 132/14, 145/14 и 83/18), окончаће се по одредбама овог закона.

Члан 20.

Важећи плански документи који су донети пре 1. јануара 1993. године, престају да важе по истеку 24 месеца од дана ступања на снагу овог закона, а органи надлежни за њихово доношење дужни су да у том року донесу нови плански документ.

Члан 21.

Овај закон ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије”.